T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EBUBEKİR CELALÎ DİVANI: KARŞILAŞTIRMALI METİN-İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdem SARIKAYA

Ana Bilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

EYLÜL 2008

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EBUBEKİR CELALÎ DİVANI: KARŞILAŞTIRMALI METİN-İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdem SARIKAYA

(0510080002)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 5 Eylül 2008
Tezin Savunulduğu Tarih: 8 Ekim 2008

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömür CEYLAN
Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. İskender PALA
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK (M. Ü.)

EYLÜL 2008

Ön Söz

Edebî metinler yazıldıkları dönemin fertlere yüklediği ya da daha farklı bir ifâdeyle fertlerden beklediği kültürel, millî, sosyal, dinî, cinsel ve tarihî kimliklerin daha sonraki dönemlerdeki gen taşıyıcılarıdır. Yeni bir edebî metin oluşturan sanatkârın metnine yüklediği misyon ya da eserinin ulaşmasını istediği kitle dönemden döneme farklı olabilir. Ancak edindiği kültürel alt yapı eserini şekillendirecek ve eserinin satır aralarını okuyabilen okuyucular tarafından keşfedilecektir.

Divan şiiri literatürü ürünlerinin okuyucuya ulaşmasında ve okuyucu tarafından anlaşılmasında çeşitli problemler vardır. Bunlardan ilki bu geleneğe ait eserlerin hâlâ çok büyük bir çoğunluğunun kütüphanelerde yazmalar hâlinde durması ve orjinal alfabesinde bu eserleri okuyup tahkik edebilecek ilgililerin olabildiğince azalmasıdır. İkincisi ise gün geçtikçe değişen dil ve kültür değerlerimiz yüzünden bu geleneğin kültür birikimine gün geçtikçe uzaklaşmamızdır. Bu uzaklaşma sadece divan şiirinin kendisine zemin olarak aldığı ana kaynaklara uzaklaşmayı içermez kuşkusuz. Özellikle 18. yüzyıl ve 19. yüzyılda mahallîleşme üslûbunu/akımını benimseyerek eserler veren sanatkârların günlük hadiselerden ve dilden ne kadar faydalandıkları düşünülürse sözünü ettiğimiz kopuşun ciddiyeti daha da belirginleşir.

Biz bu çalışmamızda sadece divan şiirinin sosyal hayattan ne kadar beslendiğini ortaya koymak ya da yazma hâlinde kütüphane köşelerinde duran bir eseri latin kökenli harflere aktararak günümüz diliyle buluşturmayı amaçlamadık. Zirâ divan şiiri geleneğinin sosyal hayatla bağlantısı yıllardan beri yapılan çalışmalarla ispatlanmış ve kabul edilmiştir. Eski harflerden latin kökenli yeni harflere yapılan divan çeviri çalışmalarının ise bir kısmı yayım şansı bulmuş bir kısmı ise çeşitli nedenlerle yayım şansı bulamamış bir durumda kütüphanelerde ve tez dökümantasyon merkezlerinde beklemektedir. Biz bu çalışmamızda geleneğin hemen her alanda yeni bir nefese muhtaç olduğu ve toplumun yenilenmeye çalışırken divan şairlerinin de yıllardan beri söylenen sözlere yeni sözler katıp, yeni hayâllerle şiire taze bir nefes vermeye çalıştıkları 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başında yazılmış

bir divan metnini bir yandan günümüz harflerine aktarmayı bir diğer yandan ise divan şiiri geleneğinin kırılma noktasında değişimleriyle incelemeyi hedefledik.

Çalışmamıza kütüphane kataloglarını taramakla başladık. Bunu yaparken bir taraftan da bulduğumuz divan metinleri hakkında özellikle Yükseköğretim Kurulu'nun tez dökümantasyon servisinden, Türkiye ve dünyada yer alan kütüphanelerin internet sitelerinden ve Hatice Aynur tarafından hazırlanan çalışmalar kataloğundan* taramalar yaparak bulduğumuz divan metninin üzerinde çalışma yapılıp yapılmadığı hakkında araştırmalar yaptık. Ancak, bu noktada yapılan tezler ve çalışmaların dökümantasyonu konusundaki sıkıntıdan dolayı özellikle internet üzerinden katalog bilgilerine ulaşamadığımız kütüphanelerin var olduğunu ayrıca üzerinde yıllar önce çalışıldığı hâlde hâlâ literatüre geçmeyen tezlerle karşılaştığımızı da hemen belirtmeliyiz.

Taramalarımız sonunda üzerinde çalışma yapılmamış olduğuna kanaat getirdiğimiz Ebubekir Celalî Divanı'nı kendimize tez konusu olarak seçtik ve ilk olarak Divan'ın nüshalarını tespite başladık. Yaptığımız taramalar sonunda İstanbul kütüphanelerinde iki adet yazma nüshasının yanı sıra 1956-1957 yıllarında Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından Ali Alptekin'e traway çalışması olarak istinsah ettirilmiş bir nüshasını daha tespit ettik.

Nüshaların tespit aşamasından sonra ilk olarak elimizdeki yazma nüshaları transkripsyon işaretlerini de kullanarak latin harflerine aktardık ve Ali Alptekin nüshasını ayrı tutarak divanın bir karşılaştırmalı metnini hazırladık. Daha sonra elimizdeki metni içerdiği muhteva unsurlarına göre fişleme yoluna gittik ve fişleri esas özelliklerine göre gruplandırdık. Hemen belirtmeliyiz ki edebî eser üretimindeki ferdîlikten dolayı apayrı bir özellik taşır. Şahsî teklifler taşıdığındandır ki sanat eserleri kendi inceleme metodlarını araştırmacıya kendileri sunarlar. Ancak divan şiirinin bir gelenek edebiyatı olmasından dolayıdır ki elimizdeki fişlerin büyük bir kısmı çalışmamızın ilgili bölümünde de görüleceği gibi bu sahada yapılan divan tahlil çalışmalarının ilgili bölümleriyle bazı başlıklarda ortaklık göstermektedir.

* Aynur, H., (2005), *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları Tezler-Yayınlar-Haberler Toplu Sayı 1990-2005*, HAB-Mas Matbaacılık, İstanbul.

Fişlerin tasnifinin ardından ilgili makale ve kitaplara ulaşmaya çalıştık ve gerekli kitap ve makaleleri edindikten sonra elimizdeki malzemeyi bu kaynakların ışığında ancak edebî eseri temel alarak incelemeye çalıştık.

Çalışmamızı giriş ve sonuç bölümleri hariç tutulursa üç bölüm olarak şekillendirdik. Giriş bölümünde şairin yaşadığı dönemi, dönemin edebî geleneğini tanıttıktan sonra şairin biyografisi ve edebî kişiliği üzerinde durduk. Bunu yaparken olabildiğince birinci elden kaynaklardan yararlandık ve gerektiğinde divan metnindeki beyitlerle mukayeselere gittik.

Çalışmamızın birinci bölümünü divanın şekil olarak incelenmesine ayırdık. Bunu yaparken şekil bilgisine ait kitaplardan edindiğimiz bilgilerle elimizdeki divan metnine eğildik ve farklılıklarını tespit yoluna gittik. Çalışmamızın ikinci bölümünü ise divanın muhteva unsurlarının değerlendirilmesine ayırdık. Bunu yaparken beş ana başlık altında alt başlıklarla genişleyen bir şema ortaya çıkardık ve buna göre divanı inceledik. İncelememizi yaparken ele aldığımız kavram ile ilgili gerekli ansiklopedik bilgiyi ya da o kavramın divan şiiri dünyasındaki genel yerini belirten alıntılar yaptık Kimi zaman okuduklarımızın ışığı altında orjinal kendi cümlelerimize yer verdik ve görülmesi gereken gerekli kaynakları dipnotta belirttik. Bazı maddeler incelenirken elimizdeki malzeme bizi çeşitli gruplandırmalara gitmeye sevk etti. Bu durumları ayrıca çalışmamızın içinde belirttik ve çalışmamızın ilgili kısmını o şekilde düzenledik. Kimi zaman ise geleneğin dışına çıkmayan kullanımlarla karşılaştık. Bu tip durumlarda ilgili başlık altında ansiklopedik bilgi vermeden sadece örnek vererek diğer maddeye geçmeyi uygun gördük. Çalışmamızın bu bölümünde mutlaka farklı olan kullanımlara dikkat çekmeye çalıştık.

Üçüncü bölümde ise yazma nüshalardan karşılaştırmalı olarak hazırladığımız divanın metnine yer verdik. Bu bölümün başında divanın nüshalarını tanıttık, latin harflerine aktarılmasında izlenen metodu, dikkat edilen durumları ve kullandığımız malzemeyi açıkladığımız küçük bir bölüm oluşturmayı uygun gördük. Çalışmamızın sonunda ise incelememizden çıkarttığımız verileri sıraladığımız bir sonuç bölümü ve çalışmayı hazırlarken kullandığımız kaynakları içeren bir kaynakça listesi bulunmaktadır.

Metnin yazımında bağlı bulunduğumuz İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tez yazım kılavuzunu esas almakla beraber, metin tahlil ve neşir çalışmalarının kendilerine özgü gerektirdikleri ve problemleri olduğundan zaman zaman özellikle dipnot yazımında ve divan metnindeki farklılıkları gösterdiğimiz aparatlarda yazım kılavuzunun dışında tasarruflarda bulunmak zorunda kaldık. Metin içerisinde başka kaynaklardan yapılan alıntıları üç satır uzunluğa kadar metnin içinde tırnak işareti içerisinde ve italik olarak, üç satırdan daha uzun alıntıları ise esas metnin dışında esas metinden bir punto küçük ve italik olarak dizdik. Eser künyelerinin gösteriminde eski harfli ve yazma eserlerin bibliyografik künyelerini kendi içinde, diğer eserlerin bibliyografik künyelerini ise yine kendi içinde uyumlu bir şekilde yazmaya dikkat ettik. Divan metni ve bu metinden alınan örnekleri ise esas inceleme metninden daha farklı olarak ve tek satır aralığıyla kaleme aldık. Bu tip şahsî tasarrufların dışında imlâ açısından ise Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzunu esas aldık.

Tez çalışmamın başlangıcından itibaren metnin oluştuğu son güne kadar bilgi ve deneyimlerinden beni hiç bir zaman mahrum bırakmayan, daha iyiyi bulabilmem için her zaman bana yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Ömür CEYLAN'a teşekkür ediyorum. İlmî çalışma disiplini açısından kendilerinden sürekli ilham aldığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. İskender PALA, Prof. Dr. Durali YILMAZ, Prof. Dr. Muhan BALİ, Prof. Dr. Hayati DEVELİ, Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN, Yrd. Doç. Dr. Oktay Selim KARACA, Öğr. Gör. İsa KOCAKAPLAN'a ve dört yıllık lisans eğitimimden sonra kendisiyle aynı mesai ortamını paylaşmaktan onur duyduğum kıymetli hocam Okt. Rekin ERTEM'e; çalışmamın başlarında divan nüshalarının tespitinde yardımlarını gördüğüm değerli hocam Fatih Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Cihan OKUYUCU'ya ve divanın bir nüshasının fotokopi olarak temininde gösterdiği alicenaplık için İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü müdürü sayın Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA'ya teşekkür etmek benim için yerine getirilmesi gereken bir vefa borcudur. Ayrıca, kendilerinden çaldığım zamana aldırış etmeden benimle aynı sıkıntıları paylaşan, annem Hafize Gülen SARIKAYA ve babam Kıyasettin SARIKAYA'ya desteklerinden ötürü minnettarım.

Kültür taşıyıcısı olarak bir edebî metni derinlemesine değerlendirmek kuşkusuz ki zor bir mesaidir. Bu noktada daha akademik hayatımızın başında böyle zengin bir metni incelerken zaman zaman hatalara düşmüş olabiliriz. Alanında kendisinden sonraki çalışmalar için küçük bir basamak olabilmekten başka bir iddiası olmayan çalışmamızdaki bu tip eksikliklerin anlayışla karşılanacağını ümit ediyoruz.

Erdem SARIKAYA
Ataköy-İstanbul/2008

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR

b. y. y.	: basım yeri yok
y. e. y.	: yayınevi yok
Trs.	: tarihsiz
s.	: sayfa
C:	: cilt
Haz.	: hazırlayan/hazırlayanlar.
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
RE	: Reşit Efendi
AE	: Ali Emiri
G.	: gazel
T.	: tarih
Mfrd.	: müfredât
Kt.	: kıta
T.E.F.	: Tekmile-i Ebyat-ı Fennî
Thms.	: Tahmis
b.	: beyit
dk.	: derkenar
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan/ Hazırlayanlar

Tablolar Listesi

Transkripsiyon İşaretleri

ا	ā, Ā
ب	b, B
پ	p, P
ت	t, T
ث	s̠, S̠
ج	c, C
چ	ç, Ç
ح	ḥ, Ḥ
خ	ḫ, Ḫ
د	d, D
ذ	ẕ, Ẕ
ر	r, R
ز	z, Z
ژ	j, J
س	s, S
ش	ş, Ş
ص	ṣ, Ṣ
ض	ż, Ż / ḍ, Ḍ
ط	ṭ, Ṭ
ظ	ẓ, Ẓ
ع	ʿ
غ	ġ, Ġ
ف	f, F
ق	ḳ, Ḳ
ك	k, K / ñ
ل	l, L
م	m, M
ن	n, N
و	v, V / ū, Ū
ه	h, H
ى	y, Y/ ī, Ī
ء	ʾ

Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ömür Ceylan
Tez Türü ve Tarihi :Yüksek Lisans-Eylül 2008

KISA ÖZET

EBUBEKİR CELALÎ DİVANI

KARŞILAŞTIRMALI METİN-İNCELEME

Erdem Sarıkaya

18. yüzyıl, divan şiiri geleneği için kendi sınırları içerisinde bir değişim dönemidir. Eski ile yeni arasında şairlerin tam anlamıyla var olma mücadelesi verdiği bu dönemde özellikle şiir alışılmış kalıplardan sıyrılmaya başlar. Şairlerin 'kaside' gibi uzun formların beyit sayılarını kısalttıkları, alışılmış divan tertibinin dışına çıktıkları görülür. Ayrıca şiirin konu alanı da genişler. Özellikle mahallîleşme akımının etkisiyle gündelik hayattan sahnelerle birlikte dönemin eğlence ve gezinti mekânları şiirde tüm canlılığıyla görülmeye başlar.

18. yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş şairler arasında yer alan Ebubekir Celalî'nin şiirleri mahallîleşme akımının özelliklerini barındırır. İnce hayâllerle örülü ve tüm orjinalitesini tekrara düşmeyen doğallığında barındıran bu şiirler aynı zamanda 18. yüzyılın sonunda divan şiirinin geldiği noktayı da açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada Ebubekir Celalî Divanı öncelikle eski harflerden yeni harflere aktarılmış ve sonrasında divanın içerisinde yer alan anlatım unsurları divan şiirinin kendisini yenilemesi noktasında tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl divan şiiri, mahallîleşme akımı, Ebubekir Celalî, tarih düşürme sanatı, İstanbul.

Bilim Dalı Sayısal Kodu:

University : İstanbul Kültür University
Institute : Institute of Social Science
Department : Turkish Language and Literature
Programme : Turkish Language and Literature
Supervisor : Asist. Prof. Dr. Ömür Ceylan
Degree Awarded and Date : MA-September 2008

ABSTRACT

THE DIVAN OF EBUBEKİR CELALİ A COMPERATIVE TEXTUAL ANALYSIS

Erdem Sarıkaya

For Divan poetry, the 18th C. is an era of constant change within the borders of its own traditions. In this period of the constant conflict between the old and the new styles, poetry starts to take a new shape freeing itself from the traditional expectations. The poets tend to shorten the very long poetical forms as odes, eulogies and start to divert from Divan patterns. Moreover, they change their themes and widen their points of interest. With the emergence of social realism (localization movement), the poetry of the time begins to reflect the local forms of entertainment, excursion places and other scenes from the daily life.

Ebubekir Celali, who lived in the second half of the 18th. C., reflects all these changes in his poetry. His poetry carries a vital importance in showing the point that Divan poetry reaches at this period as a canon and surpasses other poems with its originality and keen power of imagination enriching the whole fibre of the text, never ending up with repetitions.

This study transcribes Ebubekir Celali's Divan from Arabic alphabet to Latin alphabet and analyses the poems in terms of their narrative characteristics and aspects reflecting the reformative trend of the 18th. C. Divan poetry.

Keywords: 18th.C. Divan poetry, social realism (localization movement), Ebubekir Celali, historification, Istanbul.

Science Code:

GİRİŞ

1. İmparatorluğun Ufuklarında Gün Batımı [1]

Devlet kurumlarındaki çözülüşlerin birbirini izlediği 17. yüzyılı, iç işlerindeki istikrarsızlıklar ve savaş meydanlarındaki yenilgilerle geçiren Osmanlı İmparatorluğu, 18. yüzyılı imzalanan *Karlofça Antlaşması* ile batı dünyasında Avusturya, Lehistan ve Venedik'e; *İstanbul Antlaşması* ile de kuzeyde büyümekte olan Rusya'ya karşı yenilmiş olarak karşılar. Devlet, özellikle 16. ve 17. yüzyıllardaki güçlü görüntüsünden ciddî anlamda uzaklaşmıştır.

18. yüzyılın başlarında devletin dış siyasetteki temel sorunu Karlofça Antlaşması'yla elden çıkmış olan toprakların geri alınması ve böylelikle devletin dış siyasette kaybetmiş olduğu itibarını yeniden kazanmasıydı. Devrin hemen başında kendini gösteren bu manevî yorgunluk ve huzursuluk hâli 1703 senesinde patlak veren *Edirne Vak'ası*'yla daha da ortaya çıkar. Karlofça Antlaşması'ndan bu yana süre gelen iç huzursuzluğun sonucu olan bu iç isyanla birlikte devletin Osmanlı hanedanı tarafından yönetilmesi, ilk defa tartışılmaya başlanır. Alınan tüm önlemlere rağmen bir türlü önü alınamayan Edirne Vakası'nın sonucunda padişah *2. Mustafa* tahttan indirilir ve tahta *3. Ahmed* çıkartılır.

Edirne Vak'ası'nın çözümünü takip eden onbeş yıl devlet yönetiminde tam anlamıyla bir arayış dönemidir. Kavanoz Ahmed Paşa, Enişte Hasan Paşa, Kalaylıkoz Ahmed Paşa, Baltacı Mehmed Paşa, Çorlulu Ali Paşa, Köprülü-zâde Numan Paşa, Gürcü Yusuf Paşa, Silahtar Süleyman Paşa, Hoca İbrahim Paşa, Silahtar Ali Paşa, Hacı Halil Paşa, Nişancı Mehmed Paşa bu on beş yıllık süre içerisinde kendilerine sadaret mührü verilen ve çeşitli nedenlerle azledilen sadrazamlardır. 1718 senesinde sadaret mührünü alan *Nevşehirli Damat İbrahim*

[1] Çalışmamızın bu bölümü şu kaynaklardan özetlenmiştir: Uzunçarşılı, İ.H., (1978), *Osmanlı Tarihi*, C: 4-1/2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara; Hammer, B.J.V.P., (1991), *Büyük Osmanlı Tarihi*, C: 7-8-9, Çev.: Vecdi Bürün, İkra Okusan, İstanbul; Aksun, Z. N., (1994), *Osmanlı Tarihi*, C: 2-3, Ötüken Neşriyat, İstanbul; Rasim A., (2002), *Osmanlı Tarihi*, C: 3-4, Emre Yayınları, İstanbul; Halaçoğlu, Y., (1982), "Osmanlı Tarihi-Başlangıçtan 1774'e kadar", *Anadolu Uygarlıkları*, C: 4, Görsel Yayınlar, b.y.y., s. 697-711; Baykara, T., (1982), "Osmanlı Tarihi-1774'den Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar", *Anadolu Uygarlıkları*, C: 4, Görsel Yayınlar, b.y.y., s. 734-741.

Paşa ise 1730 senesine kadar padişah 3. Ahmed ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem hayatına ciddî anlamda yön vererek tarihe geçer.

Asrın genel görüntüsüne çokça etki eden ve '*Lâle Devri*' olarak adlandırılan 1718-1730 yılları arası Osmanlı siyasî hayatında olduğu kadar kültür hayatında da önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Avrupa'nın hem siyasî hem de kültürel anlamda daha ileride olduğu iyiden iyiye farkedilmiş ve Avrupa'daki değişik ülkelere elçiler gönderilmiş; bununla beraber güzel sanatlar rağbet görmüş, imar faaliyetleri hız kazanmış, İstanbul'un değişik yerlerinde gezinti ve mesire yerleri tahsis edilmiş, ayrıca bahçe düzenlemelerinde yeni denemeler yapılmıştır. Matbaanın Osmanlı coğrafyasına gelişi yine aynı döneme rastlamakta olup kademeli olarak kitap basımına başlanmıştır. Özelikle saray ve çevresi tarafından sanat ve bilim erbablarının yaptıkları çalışmalar desteklenmiş, tercüme faaliyetleri yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemin sosyal hayatını şekillendiren diğer bir unsur ise İstanbul'un değişik mesire yerlerinde düzenlenen helva sohbetleri ve eğlence toplantılarıdır.

Osmanlı İmparatorluğu özelde İstanbul, Lâle Devri'nin güzelliklerini yaşarken doğu sınırlarında siyasî hareketlilik kendisini gösterir. İran topraklarında var olan isyanlar ve Afgan istilası ayrıca Rusya'nın da İran topraklarına göz dikmesi üzerine sadrazam Nevşehirli Damat İbraim Paşa İran'a karşı sefer hazırlıklarına başlar. Üç cephede yürütülen savaşın sonuçları Osmanlı yönetimi için tatmin edicidir. Ancak yapılan savaş, bölgedeki karışıklıkların ortadan kalkmasına yetmez. *Andıca Savaşı'*nda yenilgiye uğrayan Osmanlı yönetimi *Hemedan Antlaşması*'nı imzalar. 1730 senesinde İran şahı Şah Tahmasb'ın düşmanca tavırları ve Osmanlıların, İran coğrafyasında ellerinde bulundurdukları topraklardan çıkmalarını istemeleri üzerine, Osmanlı yönetimi savaş kararı alır. Ancak padişah 3. Ahmed savaşa katılmak istemez. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın da sefere gitmeyerek yerine bir komutan göndermeyi tercih etmesi halk arasındaki huzursuzluğu daha da artırır. Tüm bu gerginliğinin ardından 1730 senesinde çıkan *Patrona Halil İsyanı*'yla devrin hükümdarı 3. Ahmed tahttan indirilir ve sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa idam edilir.

3. Ahmed'in tahttan indirilmesini izleyen günlerde tahta geçen *1. Mahmud* hükümdarığının ilk günlerinde Patrona Halil isyanının devam eden etkilerini ortadan

kaldırmak için uğraşır. Patrona Halil ve arkadaşlarının ortadan kaldırılmasıyla otoritesini sağlamlaştıran yeni sultan bir süre de doğudaki karışıklıklarla ilgilenmek durumunda kalır. Osmanlı ordusunun Avrupa'daki son gelişmelerin ışığı altında ıslah edilmesi için Fransa'dan özel olarak *Bonneval* adında bir kumandan getirtilir ve Osmanlı ordusu Fransız sistemine göre yeniden organize edilir. Askerî okullar açılır. Ayrıca uzun zamandır İstanbul'un yaşadığı su sorunu çözülmeye çalışılır. Bir yandan da doğu sınırındaki problemler devletin hem askerî hem de siyasî otoritelerini meşgul eder.

Osmanlı İmparatorluğu'nun İran ile yaptığı savaşlardan yorgun düşmesini fırsat bilen Rusya, bu dönemde harekete geçer. 1736'da Osmanlı yönetimine karşı imzaladığı *Prut Antlaşması*nı tanımadığını bildiren bir ültimatom veren Rusya, *Kırım*'ı işgal eder. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı İmparatorluğu Rusya'ya savaş açar. Bu savaşa 1737 yılında Avusturya da dahil olur. Her iki cephede de alınan iyi sonuçlar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınır bütünlüğünü korumasını sağlar. Özellikle 1739 yılında imzalanan *Belgrad Antlaşması,* bir önceki yüzyılda imzalanan *Pasarofça Antlaşması*'yla kaybedilen toprakların geri alınmasını sağlar. 1743 yılında Osmanlı İmparatorluğu Caferîlik konusunda sürekli problem çıkartan İran şahlığına savaş açar. 1746 yılında yapılan barış antlaşmasıyla Osmanlı-İran savaşı son bulur.

1. Mahmud'un hükümdarlık yılları sadece savaşlarla ve askerî reformlarla geçmez. Sultan, elinden geldiğince imar faaliyetlerine önem vermiş, ayrıca yangınlar başta olmak üzere İstanbul'da yaşanan pek çok doğal afetin açtığı sosyal yaralarla da ilgilenmiş ve 1754 yılında vefat etmiştir.

1754 yılında tahta oturan sultan *3. Osman* kısa hükümdarlık yıllarında sıklıkla çıkan yangınlar bir tarafa, normalden daha sıcak geçen yaz gibi mevsim olaylarının getirdiği zorlukların, sosyal hayata yansıyan problemleriyle uğraşmakla kalmaz aynı zamanda rüşvetçi devlet adamları gibi ciddî problemlerle de ilgilenmek durumunda kalır. 1757 senesinde 3. Osman'ın vefatı üzerine tahta *3. Mustafa* geçer. Yeni hükümdarın saltanatının ilk yılları dış siyasette karmaşanın hâkim olduğu bir dönemdir. Prusya'nın iki yüzlü siyasetiyle birlikte Rusya'nın Kırım üzerinde hâkimiyet kurmak için harekete geçmesi yeni bir savaşın habercisi olur. Ancak ordu teknik açıdan savaşı kaldırabilecek bir durumda olmadığı gibi savaşa yön verebilecek

bir kumandan da yoksundur. Bu dönemde sadaret mührünü elinde tutan *Râgıb Paşa* diplomatik açıdan başarılı bir siyasetçidir. Devletin durumu ve ordunun içinde bulunduğu teknik imkansızlıklarla yeni bir savaşa girmesini istemez. 1768 senesinde *Hamza Mahir Paşa*'nın sadarete getirilmesi özellikle halkın ve padişahın beklediği savaş için önemli bir gelişmedir. 1769 senesi başlarında başlayan savaşın hemen başlarında Osmanlı ordusu ufak başarılar elde eder. *Tuna* ve *Dinyester* nehirleri arasında süren ve bir süre sonra *Eflak*, *Boğdan* ve *Bükreş*'e sıçrayan çarpışmaların sonucunda Ruslar, İngilizlerin yardımı ve Rum ayaklanmalarının da sayesinde Mora yarımadasını işgal etmeye başlarlar. Ancak bu işgal Mora komutanı Mehmed Paşa ve Kaptan-ı derya Hüsameddin Paşa'nın karşı taaruzlarıyla önlenir. Ruslar, Mora'dan kaçarken başka bir savaş daha çıkarırlar ve Çeşme Limanı'nda Osmanlı donanmasını yakarlar.

1770 senesinin sonlarına doğru *Bender*, *Akkirman*, *Kili* ve *İsmail* Kalelerini ele geçiren Ruslar asıl hedefleri olan Kırım'a yönelmiş 1771 senesinde Kırım'ı fethetmişlerdir. Ancak Rusya'nın savaş meydanlarındaki kazanımları bununla kalmamış, Tuna nehrinden itibaren pek çok önemli kale Rus işgali altına girmiştir. Ordunun savaş meydanlarındaki yenilgilerinin üzerine Mısır ve Suriye topraklarında çıkan iç ayaklanmalar Osmanlı yönetimini Ruslarla barış imzalama yoluna götürmüştür. 1772 yılında yapılan kısa süreli barış Rusya'nın Kırım üzerindeki istekleri yüzünden bozulur. Yeniden başlayan savaşlar ise 1773 yılında önce *Silistre* ardından *Varna* zaferleriyle Osmanlı ordusunun lehine sonuçlanır.

3. Mustafa, savaşlar sırasında önemli ölçüde güç kaybeden ordunun yenilenmesi, Batılı tekniklerden faydalanılarak modern bir hâle getirilmesi konusunda önemli bir adım atmış ve Fransa'dan kendisine danışman olarak getirttiği *Baron De Tott*'un da yardımlarıyla *Mühendishâne-i Bahr-ı Hümâyûn* adı altında hizmet verecek askerî eğitim kurumunu açmıştır.

1774 yılında 3. Mustafa'nın vefatının ardından tahta geçen *1. Abdülhamid*'in saltanatının ilk yılları yine Rus savaşlarıyla geçer. Aynı yıl imzalanan *Küçük Kaynarca Antlaşması,* Osmanlılar için her alanda çok ağır şartlar içerir. Kırım böylelikle bağımısız hâle gelir. Ancak Kırım bölgesinde yaşanan sorunlar ve Rusların müdahaleleri devam eder. İsyanlar neticesinde iyice kaynayan bir kazan

hâline gelen Kırım'la birlikte *Taman* ve *Koban*'ı 1783 yılında işgal eden Ruslar Osmanlı yönetiminden bu coğrafyadaki işgalleri kabul ettiklerine dair bir senet de alırlar.

1786 yılında sadaret mührünü alan Koca Yusuf Paşa Rusya'ya karşı savaş hazırlığına girişir. Ancak bu hazırlıklar sırasında Avusturya da Osmanlı Devletine karşı savaş açar. İki farklı cephede savaşmak durumunda kalan Osmanlı ordusu 1788'de *Mehadiye* ve *Şebeş*'te Avusturya ordusuna karşı başarı sağlamışsa da aynı yılın sonlarında *Yaş*, *Hotin* ve *Özi* Rusların eline geçmiştir.

1789 yılında 1. Abdülhamid'in ani ölümü üzerine tahta geçen *3. Selim*'in saltanatının ilk yılları yine Osmanlı'nın savaş meydanlarında yaşadığı facialara sahne olur. 1790 yılı başlarında Avusturya'ya karşı bazı cephelerde alınan galibiyetler uzun sürmez. 1791 yılında Avusturya'nın *Yerköyü Bozgunu'*nda yenilgiye uğratılması sonucunda *Ziştovi Antlaşması* imzalanır. Bu antlaşma Osmanlı'nın Balkan hâkimiyeti açsından önemlidir. Bu antlaşmadan hemen bir yıl sonra Rusya ile *Yaş Antlaşması* imzalanmış ve antlaşmaya göre elimizden çıkan pek çok kale tekrar Osmanlı hâkimyetine girmiştir.

Reformist bir padişah olan 3. Selim iyiden iyiye bozulan ve bir türlü istenilen düzeye gelemeyen ordunun yenileştirilmesi için devrin ileri gelen devlet adamlarına raporlar hazırlatır. Bu raporların ışığı altında var olan askerî gücün modern silahlarla donatılmasını sağlanır, ordu içerisinde yer alan tüm ocakların haftada bir kaç gün eğitim yapması zorunlu kılınır. Ancak tüm bu yapılan askerî reformlar var olan eski bir ordunun ıslahından ötede başka bir anlam taşımaz. Bu dönemin askerî alanda gerçekleştirilen en büyük reform *Nizam-ı Cedîd* ismiyle kurulan yeni ordudur. 1795 yılında topçu subaylarının yetiştirilmesi için bir okul açan padişah, var olan diğer askerî okulların müfredâtlarını da çağdaş bir hâle getirmek için elinden geleni yapmıştır.

3. Selim yeniliği devletin hemen her alanında görmek isteyen bir hükümdar olarak reformlarını sadece askerî alanda teksif etmez. Yeni bir tıp okulu açılışı ile devletin düzenli sağlık hizmeti vermeye başlaması da yine bu döneme rastlar. Ekonomik alanda ise istenen reformların ancak bir kısmı yapılabilmiş, zenginlerden

alınan yüksek vergilerle paranın değerinin düşürülmesine gayret edilmiş ve şehir merkezlerine temel gıda maddelerinin sorunsuzca ve düzenli olarak ulaştırılması sağlanmıştır.

1797 yılında Rumeli'de *Pazvandoğlu* isyanıyla uğraşan 3. Selim 1789 yılındaki ihtilalden sonra Fransa'da oluşan yeni yönetime açıkça destek verir. Ancak Fransa'nın *Kahire*'yi alarak Mısır'a hâkim olması üzerine İngiltere ve Rusya ile antlaşma imzalar. Aynı yılın sonlarına doğru Rus donanmasının da yardımıyla *Zenta* ve *Kefalonya* adalarıyla birlikte *Parga* ve *Preveze*'yi de Fransızlardan geri alan Osmanlı ordusu Fransa ordusunu komuta eden *Napolyon*'un *Gazze* ve *Yafe*'yi almasına rağmen *Akka kalesi* önlerinde Fransız ordusunu yenilgiye uğratmış ve geri dönmek zorunda bırakmıştır. 1800 yılında Osmanlı donanması Cezayir adalarının tamamını ve Arnavutluğun sahil şehirlerini ele geçirmiştir. 1801 yılında Fransa ile bir barış antlaşması imzalanmış olup, Fransızlar antlaşmanın imzalanmasını takip eden üç ay içerisinde Mısır'ı terketmeyi kabul etmişlerdir.

1803 yılında 3. Selim, Arabistan'da *Vahhâbi* ayaklanmasının önüne geçmeye çalışır. Aynı yılın sonlarına doğru ise tarihte *2. Edirne Vak'ası* olarak bilinen iç ayaklanmayı bastırır. İstanbul'dan sonra Edirne'de de Nizâm-ı Cedîd ordusunun kurulmasını isteyen padişah, eğitim için Nizâm-ı Cedîd ordusunu Edirne'ye göndermiştir. Bunun üzerine ayânlar ayaklanmış bu ayaklanma karşısında padişah orduyu geri çekmek durumunda kalmıştır.

Fransız ihtilalinin getirdiği milliyetçilik fikirleriyle ayaklanmaya başlayan Sırplar, 1806 yılında bazı beylerinin yeniçeriler tarafından öldürülmesi üzerine *Kara Yorgi* etrafında toplanmışlar, Avusturya ve Rusya'dan da destek alarak *Semendire* ve *Belgrad*'ı ele geçirmişlerdir. Bunun üzerine olası bir Rus saldırısını önlemek için Osmanlı yönetimi ile Sırplar arasında bir barış antlaşması imzalanmıştır.

Eflak ve Boğdan beylerinin azillerini bahane ederek 1806 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan eden Rusya'ya karşı Osmanlı ordusu 1807'de harekete geçmişse de ciddî bir sonuç alamamıştır. Bu sırada *Çanakkale Boğazı*'na kadar gelerek İstanbul'u tehdit etmeye başlayan İngilizler geri püskürtülmüş bunun üzerine *İskenderiye* İngilizler tarafından işgal edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış ancak

Mısır valisi *Kavalalı Mehmed Ali Paşa*'nın aldığı önemler sayesinde amaçlarına ulaşamamışlardır.

1807 yılı son dönem Osmanlı reformistleri içerisinde yer alan ve belki de yeniliğe karşı en istikrarlı tutumu gösteren 3. Selim'in yine reformist hareket karşıtı bir grubun başlattığı ve devlet içerisinde yer alan üst düzey yöneticilerin de destek verdiği bir isyanla tahttan indirilmesine şahit olur. Böylelikle İmparatorluk nefes alacağı son yüzyılı ufuklarında bir türlü dağılmayan siyah bulutlarla karşılamak durumunda kalır.

2. Değişimin Eşiğinde: 18. Yüzyılın İkinci Yarısından 19. Asrın Başlarına Kadar Divan Şiiri [2]

İlk örneklerini 13. yüzyılın ortalarından itibaren gördüğümüz divan şiirinin 13-15. yüzyıllar arasında kalan dönemi gelişme dönemidir. Bu yıllarda edebî geleneğini klâsik çizgiye taşıyabilmiş olan İran edebiyatı ürünleri bizim şairlerimiz için birer model olmuştur. 16. yüzyılın başlarından itibaren ise Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Beğ gibi şairlerin elinde ince hayâllerle işlenen şiir ve bununla birlikte yükselen estetik zevk, şairlerimize İran şairlerinin ürünlerinden daha iyi ürünler verdiklerini gösterecektir.

Divan şiirinin klâsik çizgisine ulaştığı 16. yüzyıldan sonra, şiirde içten içe kıpırdanma ve değişim hareketlerinin başladığı görülür. Mahallîleşme, Sebk-i Hindî, Mizahî... gibi üslûp özellikleri eserlerde kendisini iyiden iyiye hissettirir. Bu farklılaşmada devletin siyasî ve sosyal durumunun etkisi olduğu gibi, divan şiirinin üretimini kendi dinamiklerinden sağlayan kapalı yapısının da etkisi büyüktür. Özetle

---

[2] Çalışmamızın bu bölümü belirtilenlerin dışında şu kaynaklardan özetlenmiştir: Şentürk, A. A.-Kartal, A., (2005), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 400-414; Banarlı, N. S., (2001), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C: 2, M.E.B. Basımevi, İstanbul, s. 744-747; Mengi, M.,(2000), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 5. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 206-229; İpekten, H.-İsen, M.-Karabey, T.-Akkuş, M., (2004), "XVIII. Yüzyıl Divân Edebiyatına Toplu Bakış", *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 6, Ötüken Neşriyat-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 193-203; Kabaklı, A., (2005), *Türk Edebiyatı*, 13. Baskı, C: 2, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 713-758; Timurtaş, F. K., (2005), *Tarih İçinde Türk Edebiyatı Tarihi*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 336-359; Kocatürk, V. M., (1964), *Türk Edebiyatı Tarihi-Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili, Tenkidi,* 2. Baskı, Edebiyat Yayınevi, Ankara, s. 502-578; Üzgör, T., (1978), *17., 18., 19. Yüzyıl Eski Türk Edebiyatı*, Toker Yayınları, İstanbul, s. 115-118.

elindeki malzemeyle yeni ve özgün bir eser meydana getirmek isteyen şairler yeni söyleyiş tarzlarını şiirlerinde denemeye başlarlar.

Devletin tüm kurumlarıyla çöküşe geçtiği 18. yüzyılın başlarında divan şiiri daha önceki asırlarda kazanmış olduğu olgunluğu sürdürse de içten içe başlamış olan değişim bu dönem şiirinin başat yol izlencesidir. Edebiyat mahfillerinin merkezinde İstanbul'un bulunması bir tarafa bırakılırsa Edirne, Bursa, Diyarbakır gibi Anadolu kentlerinde ve Balkan coğrafyasında var olan edebî hareketlilik de dikkat çeker. Yüzyılın yenilikçi tavırlarıyla dikkati çeken iki hükümdarı 3. Ahmed ve 3. Selim'in şair ve sanatkârları himaye ettikleri, böylelikle bu dönem edebî hayatının canlılığını korumasına yardımcı oldukları 18. yüzyıl, aynı zamanda divan şiirinin şair kadrosunun da en zengin olduğu dönemdir. Bu konuda Haluk İpekten ve çalışma arkadaşlarının hazırladığı '*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü*'[3] isimli çalışma her ne kadar aydınlatıcı bilgiler verse de Halil Çeltik tarafından son yıllarda hazırlanan diğer bir çalışma, bu dönemle ilgilenen araştırmacılar için dönemin edebî hareketliliği hakkında daha net bir tablo çiziyor.[4] Çeltik, çalışmasında bu dönemde yetişen divan şairi sayısını 1322 olarak belirliyor ve bu şairlerin isimlerinin geçtiği tezkirelere göre ayrıntılı bir tasnifini yapıyor.

Kaynakların "*'şiir' ve 'şair asrı'*"[5] olarak nitelendirdikleri Kayahan Özgül'ün ise devrin diğer tüm sanatlarının '*barok dönemi*'[6] olarak ifade ettiği 18. yüzyılın zengin şair kadrosu içerisinde yeni bir söyleyişle *'tarz-ı nev'* yakalayan divan şairi sayısı da oldukça azdır. Dönemin şairi ve şiiri bir değişim içerisindedir. Yüzyıllardır kendi dinamiklerine sıkı sıkıya sarılan ve üretimini kendi dinamiklerinden sağlayan divan şiiri/ şairindeki bu dönüşüm 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren net bir şekilde kendisini gösterir.

> "*XVII. asır ortalarından itibaren klâsik şiirin entellektüel şifresi kalem şuarâsı ve hattâ ümmî şairler tarafından dahi çözülmeye*

---

[3] İpekten, H.-İsen, M.-Toparlı, R.-Okçu, N.-Karabey, T., (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
[4] Çeltik, H., (1998), "18. yy. Tezkirelerindeki Divan Şairleri", *The Journal Of Turkish Studies-Hasibe Mazıoğlu Armağanı* 22-2, s. 49-85.
[5] Şentürk-Kartal, (2005), s. 401.
[6] Özgül, M. K., (2006), *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle*, Hece Yayınları, Ankara, s. 22.

başlar. Artık klâsik şiir bir entellektüel ifade tarzı olmaktan çıkmakta ve söyleyeni, anlayanı, zevk alanı artmaktadır.”[7]

Tüm üretimini eskiyi dönüştürerek sağlayan divan şiirinde başlayan bu değişimin esas anlamda iki izleği vardır. Bunlardan bir tanesi ilk örneklerini Necâtî Beğ’in şiirlerinde gördüğümüz, 17. yüzyılda ise Nihat Sami Banarlı’nın ifadesiyle klâsik Türk şiirinde başlayan yerel söyleyişlere ve mahallî ifadelere değer veriş ile birlikte,[8] devrin önemli şairi Bosnalı Alaeddin Sâbit Efendi’nin manzumelerinde bilinçli bir tavır hâline gelmeye başlayan, 18. yüzyılda ise Nedîm ile zirveye ulaşan ve Osman Horata’ya göre her dönemde artan ya da azalan bir ilgiyle şiirde yerli malzemelerin kullanılarak şiirin yerlileşmesi noktasında büyük hizmetleri görülen[9] mahallîleşme akımı/ üslûbudur. Devrin diğer bir arayış üslûbu ise yine bir önceki yüzyılda Nâ’ilî-Kadîm, Neşâtî, gibi isimlerle edebiyatımızda örnekleri denenmeye başlayan ve 18. asırda en büyük üstadı Şeyh Gâlib’i yetiştirecek olan Sebk-i Hindî[10] tarzıdır.

Mahallîleşme akımının etkisiyle şiirde kullanılan anlatım unsurları çeşitlenmeye başlar. Sadece yerel söyleyişler değil günlük konuşma diliyle birlikte dönemin argosu, gemici, veteriner vb. meslek jargonlarından gelen kelimeler de şiirde kullanılmaya başlanır. Bununla birlikte şair yaşadığı coğrafyayı değerlendirmeye ve şiirine malzeme etmeye başlar. Anadolu ve Balkan coğrafyasındaki kentler ile birlikte İmparatorluğun doğu ve güneyinde kalan uzak kentler de şiirlerde boy gösterir. Şiirde yaşanan bu coğrafî genişleneme içerisinde en çok dikkati çeken İstanbul’un şiirdeki konumunun ve ağırlığının değişmesidir

---

[7] Özgül, (2006), s. 21.

[8] Banarlı, (2001), s. 745.

[9] Horata, O., (2006), “Nedîm’den Sürûrî’ye Mahallî / Folklorik Söylem: Klâsik Estetikte Çözülüşün Şok Dalgaları”, *Türk Edebiyat Tarihi*, C: 2, Edt. Talat Sait Halman, Osman Horata, Yakup Çelik, Nurettin Demir, Mehmet Kalpaklı, Ramazan Korkmaz, Öcal Oğuz, İstanbul, s. 461.

[10] Edebiyatımızda daha çok 17. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan Sebk-i Hindî akımı anlam genişliğine, derinliğine ve girifliğine dayanan bir anlam güzelliği oluşturmayı planlar. Bu nedenle bu akımda hayal ön plana çıkmış mübalağalı anlatıma sıklıkla yer verilmiştir. Yine hayal gücünün ön plana çıkmasıyla ilintili olarak bu akım içerisinde yer alan şairler insan ruhunun çektiği acı ve ızdırabı sıklıkla şiirlerine malzeme ederler. Tasavvuf bir anlatım aracı olarak bu akım içerisinde yer alan şairlerce sıklıkla kullanılır. Divan şiirinin kalıplaşmış ifadelerine ve artık orjinalliğini yitirmeye başlamış anlatım araçları için bir çıkış yolu bulma isteğinden dolayı şairlerin yöneldiği Sebk-i Hindî akımından orijinal olmak isteğinden dolayı şair iç dünyasına yönelmiştir. Yeni anlamların aranması bazen de o güne kadar divan şiiri literatürüne kullanılmamış kelimelerin şiire girmesine neden olmuştur.

kuşkusuz. Daha önceki yüzyıllarda da şiire malzeme olan[11] ancak belli başlı özelliklerinin dışında alışılmış kalıp ifadelerle yer alan "*İstanbul tablosu, libasları, kavuğu sakalı farklı farklı da olsa, hep aynı sûretin resmedildiği minyatürlere benzer.*"[12] Bu yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'un semtleri, mahalleleri, sokakları, mesire ve sayfiyeleri, merkezden uzak köyleri, hasbahçeleri gibi yerleşim merkezleriyle; limanları, köşkleri, kasırları, yalıları, çeşmeleri vb... ve sanat eserleriyle bazen şiire konu olduğu bazen de bir herhangi bir özelliğinden dolayı anlatım unsuru olarak şiirde boy gösterdiği sıklıkla görülür:

> "*Özellikle Lâle Devri şâirlerinin Boğaz'ı, yeni yapılan binaları, buradaki eğlenceleri anlatmaları yerlileştirme çabasının başlangıcı olmuştur. Devrin bütün olayları başta Nedim olmak üzere şairlerin divanlarına girmiştir. Divan edebiyatında şairler ilk kez çevrelerini görmeye başlamışlar, artık Şiraz'ı Bağdat'ı ya da hayalî bir yeri değil, yaşadıkları şehir olan İstanbul'u anlatmışlardır; kaside, gazel, tarih ve şarkılarda güzelleri, güzellikleri, olayları, eğlenceleri, yazı, kışı, ramazanları ve bayramlarıyla yaşanılan canlı bir İstanbul hayatı vardır.*"[13]

İstanbul'u şiirlerinde mahalle mahalle; sokak sokak resmeden bu dönem şairlerin başında Nedîm gelir.

Bu şehr-i **Sitanbul** ki bî-misl ü bahâdır
Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedâdır [14]

diyerek İstanbul'u İran ülkesiyle karşılaştıran Nedîm'in şiirlerinde devrin İstanbul'unun önemli gezi ve tenezzüh alanları da ismen geçer:

Bak Sitanbul'un şu **Sa'd-âbâd**-ı nev-bünyânına
Âdemin cânlar katar âb u havâsı cânına [15]

[11] İstanbul'un Türk şiirindeki seyri konusunda ayrıntılı şiir seçkileri için bkz.: Çelebi, A. H., (2002), *Dîvân Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, Ankara; Kabaklı, A., (2003), *İstanbul Güldestesi*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul; Akay, H., (1997), *Fatih'ten Günümüze Şairlerin Gözüyle İstanbul*, C:1-2, İşaret Yayınları, İstanbul.
[12] Özgül, (2006), s. 126.
[13] İpekten-İsen-Karabey-Akkuş, (2004), s. 196.
[14] *Nedîm Divanı,* (1997), Haz.: Muhsin Macit, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 85.
[15] Nedîm, (1997), s. 79.

Nedîm'den sonra gelen ardılları ise Nedîm'in şiir dilinde ulaştığı zerafeti çoğu kez yakalayamamışlar ve yer yer bayağılığa düşmüşlerdir.

> "*Mahallî / folklorik üslûpta, ikinci grupta yer alan şairler içinde Nedîm takipçileri çıkmamıştır. Üçüncü grup şairler arasında yer alan, eserleri gerekli titizlikten yoksun Nedîm takipçileri ise Osman-zâde Taip, Vahit, Hatem, Mehmet Emin Beliğ, Kânî, Enderunlu Fazıl ve Sürûrî'dir.*"[16]

Divan şiiri bu yüzyıldan itibaren katı kurallarından -tam olmasa da- kurtulmaya başlar. Tekrar edilmekten dolayı tüm orijinalliğini yitirerek sıradan bir hayâl durumuna gelmiş benzetmelerin dışına çıkılır. Bu benzetmelerin içerisinde daha çok sevgilinin fiziksel özellikleriyle ilgili yapılanlar gelmektedir. Devrin atmosferine uygun olarak beşerî aşk şiirlerde kendisine daha fazla yer bulur. Şarkı nazım şekli bu dönemde epeyce rağbet gören nazım şekillerindendir. Aynı zamanda nazirecilik kavramı, bu yüzyılda özellikle sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın düzenlediği edebiyat toplantılarıyla gelişir. Ayrıca tarih manzumelerinin sayısında ve içeriğinde de ciddî değişmeler olmuştur:

> "*Özellikle Lâle Devri'nde yeni binaların yapımı ve eskilerin onarılmasından, ramazan, bayram, nevruz, sadaret ve vezaret kutlamaları, şehzadelerin doğumları ve sünnetlerine, sultan düğünlerine, savaşta kazanılmış başarılara, yabancı devletlerle yapılan antlaşmalara, elçilere verilen ziyafetlere, devlet büyüklerinin nişan talimlerine kadar büyük ve küçük her olaya bütün şairlerce manzum tarihler düşürülmüş, kaside ya da kısa ve uzun kıt'a tarihler divanları doldurmuştur.*"[17]

Bu yüzyılda divan şiirinde kullanılan dil, bir önceki yüzyıla göre daha sadedir. Sebk-i Hindî tarzında şiirler kaleme alan şairlerin manzumelerinde yine Arapça ve Farsça kelimeler sıklıkla kullanılır. Uzun tamlamalar görülür. Ancak mahallîleşme akımını benimseyen şairlerin şiirlerinde günlük ifadeler, deyimler,

---

[16] Horata, (2006), s. 467.
[17] İpekten-İsen-Karabey-Akkuş, (2004), s. 196-197.

atasözleri, İstanbul Türkçesinin kelime kadrosu şiire yansımakla kalmamış, "*Arapça ve Farsça kelimeler de halkın söylediği biçimde, bozuk şekilleriyle kullanılmaya başlanmıştır.*"[18]

Bu asırda yetişmiş divan şairlerinin çokluğuna rağmen özellikle Cumhuriyet sonrası yazılmış edebiyat tarihlerimizin pek çoğunda bu yüzyıl işlenirken tanıtılan ya da ismi anılan şairlerin büyük çoğunlukla ortaklık göstermesi dikkat çekicidir. Nihat Sami Banarlı 14; Ahmet Kabaklı, 27; Faruk Kadri Timurtaş, 23, Mine Mengi, 16; Vasfi Mahir Kocatürk, 56; Büyük Türk Klâsikleri isimli kollektif çalışmada, 50; Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal[19] ise 32 şaire çalışmalarında yer vermiş olup bu şairlerin çok büyük bir çoğunluğu ortalık gösterir. Bu isimler arasında *Osman-zâde Taib*, *İsmail Beliğ*, *Nedîm*, *Şeyhülislam İshak Efendi*, *Sâkıb Dede*, *Ahmed Neylî*, *Şeyhülislam Esad Efendi*, *Nevres-i Kadîm*, *Fıtnat Hanım*, *Kânî*, *Esrar Dede*, *Şeyh Gâlib*, *İlhâmî*, *Sünbül-zâde Vehbî*, *Enderunlu Fazıl*,... sayılabilir.

3. Son Dönem Bir Osmanlı Şairi: Ebubekir Celalî

3. 1. Hayatı

18. yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş sanatkârların arasında yer alan Ebubekir Celalî'nin tarihî kişiliği hakkındaki biyografik bilgilere 19. yüzyıl şuarâ tezkireleri arasında yer alan Seyyid Şefkat Abdulfettah'ın *Tezkiretü'ş-şu'arâ*[20], Arif Hikmet Bey'in *Tezkire-i Şu'arâ*[21], Esad Mehmed Efendi'nin *Bağçe-i Safâ-endûz*'u[22] ile Mehmed Süreyya'nın *Sicll-i Osmanî*[23] ve Mehmet Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî*[24] isimli çalışmalarının yanısıra son dönem edebiyat tarihlerimizden Saadettin Nüzhet

[18] İpekten-İsen-Karabey-Akkuş, (2004), s. 197.
[19] Banarlı, (2001), s. 749-784; Kabaklı, (2005), s. 396; Timurtaş, (2005), s. 336-359; Mengi, (2000), s. 206-229; Kocatürk, (1964), s. 498-553; İpekten.-İsen-Karabey-Akkuş, (2004), C: 6, s. 205-414, C:11-151; Şentürk-Kartal, (2005), s. 400-414.
[20] Abdü'l-fettah Şefkat-i Bağdadi, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, No: 770.
[21] Ârif Hikmet Bey, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, No: 789.
[22] Esad Mehmed Efendi, *Bağçe-i Safâ-Endûz,* Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 4040, 29a.
[23] Süreyya, M., (1996), *Sicill-i Osmanî*, C: 2, Haz.: Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
[24] Tuman, M. N., (2001), *Tuhfe-i Nâilî: Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz: Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara.

Ergun'un *Türk Şairleri*[25] isimli eseriyle birlikte, Dergâh Yayınları tarafından hazırlanmış olan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde[26] rastlıyoruz.[27]

Şuarâ tezkirelerinin hakkında yetersiz bilgiler verdikleri, son dönem edebiyat tarihi çalışmalarının ise genellikle tezkirelerdeki bilgileri sıralamaktan öteye gitmedikleri Ebûbekir Celalî'nin elimizdeki tek eseri olan divanından da tarihî kişiliğini aydınlatacak derecede ayrıntılı bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

Ebubekir Celalî'nin doğum tarihi belli değildir. Hakkında bilgi edindiğimiz klâsik kaynakların hiçbiri Ebubekir Celalî'nin doğum tarihini kaydetmez. Ayrıca doğum yerini de klâsik kaynaklar kaydetmemiştir. Kendisinden EME ve ŞT'lerinin '*Anadolu kuzatından idi*' diyerek bahsetmesi de şairin doğum yerinden daha çok mesleğiyle ilgili bir bilgidir. Şairin biyografisi hakkında bilgi veren sayılı tezkirenin pek çoğu ölüm tarihini de belirtmemiştir. AHB, EME ve TN'nin belirttiğine göre Ebubekir Celalî h. 1233-m. 1818 senesinde altmış yaşını geçmişken vefat etmiştir. Tezkirelerin verdiği bu bilgiye dayanarak şairin 1759 yıllından önce ve kanaatimizce 1755 yılına yakın bir tarihte doğmuş olduğunu söylemek mümkündür.

Şairin ismi, AHB ve EME tezkireleri ile TN'nin verdiği bilgilere göre Ebubekir Celâleddîn'dir. Kendisinden bahseden diğer kaynaklarda ise şairin ismi anılmamış olup ismi geçen kaynaklar şairin sadece mahlasını belirtmekle yetinmişlerdir. Divanında da kendisinden bahsederken ismini zikretmez. Daha sonra şairin soy bilgisini değerlendirirken de belirteceğimiz gibi kendisini çoğu kez '*Abdullâh Efendi-zâde*' olarak anar:

Beldecik hep himmet-i aʿyān-i imdād eyledi
Ḥācı Abdullāh Efendi-zāde bünyād eyledi
(T. 178 b. 7)

[25] Ergun, S. N., (1977), *Türk Şairleri*, C : 2, y.e.y., b.y.y., s. 946-947.
[26] "Celalî", Haz.: Belirtilmemiş, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, (1977), C: 2, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 29.
[27] Şuara tezkirelerine yapılan göndermeler çalışmamızın bu kısmından sonra kısaltmalar hâlinde yapılacak ve dipnot konmayacaktır. Şuara tezkirelerini belirtirken kullandığımız kısaltmalar şunlar olup çalışmamızın kısaltmalar listesi bölümünde tekrar isimleri anılmamıştır: EME: Esad Mehmed Efendi, AHB: Arif Hikmet Bey, NT: Nail Tuman, ŞT: Şefkat Tezkiresi.

Şair hakkında bilgi veren tüm kaynakların '*Celâlî*' olarak kaydettikleri mahlası sadece SO'de '*Celâlî Efendi*' olarak kaydedilmiştir. Kendisi ise şiirlerinde '*Celâlî*', '*Seyyid Celâlî*' mahlaslarını kullanır. Ayrıca şair Sürurî etkisinde yazdığı gazellerinde '*Hevayî*' mahlasını kullanmayı tercih eder:

Muʿammā-ġūne bir maṭlaʿ yazup kilk-i hüner-pīrā
Celālī naẓmıma ziynet-dih-i ḥüsn-i beyān oldı
(T. 1. b. 26)

Söyledi tārīḫin ey **Seyyid Celālī** ber-beşīr
Müjde kim Tevfīḳ Efendi ʿizz ile oldı naḳīb
(T. 90 b. 7)

Ey **Hevāyī** yetişür böyle zemīne bu esās
Öküze etme resīde temeli n'eylemeli
(G. 102 b. 5)

Ebubekir Celalî'nin aile efrâdıyla ilgili malûmat yine tezkirelerin bize verdiği bilgilerle sınırlıdır. AHB tezkiresi ile SO ve TN'ye göre babası Yıldız Abdullah Efendi isminde ilmiye sınıfına mensup bir zâttır. AHB tezkiresine göre '*tahtabaşı*', TN'ye göre ise '*Rumeli kazaskerliği*' görevlerinde bulunmuş olan Yıldız Abdullah Efendi hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi bulunmamaktadır. Bir tarih deyimi olarak tahta, "*Topkapı Sarayında 'Kubbealtı'nda divanın toplandığı yerin dışında iki kubbe arasında Reisü'l-küttap'la kâtiplerin oturdukları yere verilen addır.*"[28] Ancak daha sonraları bir devlet terimi olarak ortaya çıkan '*Tahtabaşı*' teriminin bu tanımla ilgisi yoktur. "*Kaza kadılıklarının en yüksek derecelisinde görevi tamamlayıp dönen kadı, merkezde 'tahta başı' denen ve mevleviyet pâyeli sancak merkezini bekleyen kadılar arasında yer alır.*"[29] 19. yüzyıl tezkirelerinden olan AHB tezkiresinden sonra incelediğimiz kaynakların hiç birinde Yıldız Abdullah Efendi'ye ve görevdeki yükselişine dair bir bilgiye rastlamadık. Hatta, Gülsen Gökçay tarafından bu konuda yapılmış bir çalışmada[30] Rumeli kazaskeri olarak ismi zikredilen Abdullah Efendi'lerden hangisinin Ebubekir Celalî'nin babası olduğuna dair kesin bir şey söylemek zordur. Ancak şunu söyleyebiliriz ki Yıldız Abdullah Efendi ilmiye

[28] Pakalın, M. Z., (2004), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C: 3, MEB. Basımevi, İstanbul, s. 380.
[29] Ortaylı, İ., (2001), "Kadı", *DİA*, C: 24, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 71.
[30] Gökçay, G., (1964), *XVIII. asrın ilk yarısında Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi. (Danışman. Dr. Bekir Kütükoğlu)

sınıfında oldukça yol kat etmiş bir kişidir. Yine kaynaklara göre Yıldız Abdullah Efendi'nin Süleyman Molla isminde bir oğlu vardır ve Halep muvakkıtı iken vefat etmiştir. Ancak Süleyman Molla'nın da tarihî kişiliği hakkında kaynaklarda bu bilgilerden başka bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

Ebubekir Celalî'nin aldığı eğitim konusunda hakkında bilgi edindiğimiz kaynaklar herhangi bir kayıt düşmezler. Ancak söz birliği etmişcesine kendisinin kadılık mesleğiyle uğraştığını kaydetmişlerdir. 18. yüzyılda da devletin eğitim geleneği gereği kadıların medrese mezunları arasından seçilerek tayin edildiğini düşünürsek[31] Ebubekir Celalî'nin devrinin gerektirdiği medrese eğitimini aldığını rahatça söyleyebiliriz. Şairin, meslek yaşantısı için ise Divanı'ndaki bazı manzumelerde yer alan ufak ayrıntılar bize ışık tutuyor. H. 1191-m.1777 tarihinde Aydın'da bulunduğunu söyleyen Ebubekir Celalî, Aydın'da bulunduğu sıralarda mahkeme binasını onartmış ve bu onarım için

Şehr-i Aydın'da ḫarāb olmaḳla evvel maḥkeme
Gerçi eslāf anı rūşen yapdı ābād eyledi
(T. 178 b. 1)

beytiyle başlayan manzumesinde bir tarih düşürmüştür. Bu sıralarda '*kethüdalık*' vazifesiyle Aydın'da bulunduğunu öğrendiğimiz şairin bir başka manzumesinde ise Sivas'ta '*naiplik*' görevindeyken Tokat'a geldiğini öğreniyoruz:

Bilād aḫvālini ʿörfī vü şerʿī eyledi tanẓīm
Ki ḥatta nā´ibi Toḳat'a Sivās'ıñ sezā geldi
(T. 57 b. 17)

H. 1191-1217 M. 1777-1802 tarihlerine denk gelen bu olayların dışında divanında kendi meslek yaşantısına ait başka bir beyit ise Âşir Efendi ile olan ilgisini gösteriyor. M. 1788 tarihine işaret eden ancak ebced hesabıyla tarihini vermeyen bu beyitten şairin Âşir Efendi Divanı'na intisap ettiğine ve bir makama ulaştığını anlıyoruz:

---

[31] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ortaylı, İ., (1994), *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Turan Kitabevi, Ankara, s. 12; Özkaya, Y., (2008), *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu*, YKY, İstanbul, s. 214-215.

Ṭoḳuz dīvāne çıḳdıḳ olmadıḳ bir manṣıba nā΄il
Biḥamdillāh ḳurtulduḳ hele dīvān-ı ᶜĀşir'de
(Mfrd. 32)

1777, 1788 ve 1802 tarihlerine işaret eden bu üç manzumeden yola çıkarak şairin hem tarihî kişiliği hem de meslek yaşantısı hakkında söyleyebileceklerimiz oldukça sınırlı olacak ve daha çok diğer bilim dallarının verdiği bilgilerin ışığında tahminlere dayanacaktır. Eğer, şairin 1758 yılında doğduğunu kabul edersek, medreseden mezuniyetinin hemen ardından bir müddet mülazım olarak bekledikten sonra Anadolu kazalarından Aydın'a atanması biraz zor görünmektedir. O yüzden şair bizce 1755 yılında en azından bu yıldan evvel doğmuş olmalıdır. Buna mukabil kanaatimizce Aydın ilindeki kethüdalık vazifesi şairin meslek yaşantısındaki ilk görevidir. Daha sonradan atandığı Sivas ve Tokat'ın Osmanlı kaza teşkilatında daha üst seviyelerde olması ve özellikle Tokat'ın sancak kadılıklarına geçmeden önceki son nokta olarak kayıtlara geçmesi şairin meslekî yaşantısında yükseldiğine kanıttır. Ancak bu yükselişte kırılmaların daha doğru bir ifadeyle aksamaların olup olmadığına dair elimizde net bir bilgi bulunmamaktadır. 1788 yılında Aşir Efendi'nin hizmetine intisap ettiği ve bu tarihten sonra başka bir vazifeyle görevlendirildiği düşünülürse şairin 1788 tarihinden önce bir dönemde bir azil yaşadığı ya da devrin kaza teşkilatının işleyişi gereği adı geçen tarihten önce kazadaki görevinin bitmesi yüzünden İstanbul'a döndüğü ve tayin beklediği düşünülebilir. 1788 yılında bir makamla tekrar görevlendirildiğini düşündüğümüz Ebubekir Celalî'nin 1802 yılında kaza kadılıklarının en üst rütbelerinden olan Tokat'a atanması ise tarihî kişiliği hakkında ilginç bir bilgidir. Azamî görev süresinin bitiminden sonra muhtemelen 1804-1805 tarihlerinde bir üst mevki olan sancak kadılıklarına atanmayı beklemek için İstanbul'a dönmüş olmalıdır. Şairin divanında bunu doğrulayacak bir bilgi olmamakla birlikte devrin kaza yönetimine ait bilgiler bize şairin 1805 tarihinden sonra muhtemelen İstanbul'da olduğunu düşündürüyor.

Şairin yukarıda sözü edilen tarihten sonra herhangi bir devlet görevi alıp almadığına dair elimizde bilgi olmadığı gibi yaşamının geri kalan kısmını İstanbul'da geçirdiğine dair de net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak kaynakların kendisini Anadolu kadılarından biri olarak tanıtmaları, sancak kadılığına geçmediğini ve yaşamının son yıllarını İstanbul'da geçirdiğini düşünmemize neden oluyor. Ayrıca şair bir beytinde İstanbul'da bugün Fatih belediyesi sınırları içerisinde yer alan

Beyceğiz Mahallesinde yaşadığını açıkça dile getirmiştir. Ancak bu ikâmetin tarihi hakkında net bir bilgiye sahip değiliz:

Bu çend beyti **Celālī** o mīr-beççe görüp
Ṣorarsa semtimizi Beycegiz Maḥallesidir
(G. 40 b. 7)

Ebubekir Celalî kaynakların bildirdiğine göre 1818 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Edirnekapısı haricinde kalan Zülalî Çeşmesi'nin civarına defnedilmiştir. Biz şairin mezarını bulmak amacıya Edirnekapı'dan Eyüp-Ayvansaray istikameti başta olmak üzere, Edirnekapı-Topkapı ve Edirnekapı-Eyüp istikametine doğru geniş bir alanda uzunca bir müddet araştırma yaptık. Sahabe ve evliya türbeleri başta olmak üzere daha çok mezarlıklarıyla bilinen Edirnekapı semti ve Eyüp ilçesinin Edirnekapı-Ayvansaray tarafındaki bölgesinde bol miktarda mezarlık olduğu gibi sokak aralarında da medfenler mevcuttur. Bu yüzden çalışmalarımızı daha çok Edirnekapısı civarındaki çeşmeler ve mezarlıklar üzerinde yoğunlaştırdık. Edirnekapısı haricinde Zülalî Çeşmesi olarak bilinen çeşmenin hangi çeşme olduğu kayıtlara geçmediğinden[32] kanaatimizce Zülalî Çeşmesi[33] olabileceğini düşündüğümüz üç çeşme saptadık. Bunlardan ilki Topkapı'dan Edirnekapı istikametine doğru gelirken hemen Edirnekapı'dan sur içine girmeden yolun sağ tarafında kalan çeşmedir. Bu çeşmenin arka tarafı sur dibi olup 20-25 mt. ilerisinde olan Edirnekapı'dan sur içine girilmekte ve Karagümrük mahallesine ulaşılmaktadır. Ancak bu çeşmenin etrafında olduğu gibi sur dibinde de her hangi bir mezarlık ya da medfen yoktur. Emin Nedret İşli'nin şair mezarları ile ilgili çalışmasından 1970'li yıllara kadar Edirnekapı-Topkapı ulaşımını sağlayan bu yolun üzerinde mezarlıkların olduğunu ve yol düzenlemeleri sırasında bu mezarların kaldırıldığını öğreniyoruz.[34] Şayet Ebubekir Celalî bu çeşmenin civarında bir yere gömüldüyse bugün mezarı ortadan kalkmış durumdadır. Ayrıca andığımız bu çeşme Edirnekapı kabristanlığı olarak bilinen mezarlığın doğu kısmına bakmaktadır. Bu çeşmenin dışında bugün

---

[32] Komisyon, (1991), *Fâtih Camiileri ve Diğer Tarihî Eserler*, Türkiye Diyanet Vakfı Fâtih Şubesi Yayınları, İstanbul.

[33] Halk şiirinde olduğu gibi Divan şirinde de 'âb-ı zülâl' kavramı ve bu kavramın etrafında çeşitli inanışların meydana geldiğini bu noktada klâsik kaynakların Zülalî Çeşmesi olarak isimlendirdikleri bu çeşmenin adının böyle bir benzetme ilgisiyle kaynaklara anılan ismiyle geçmiş olma ihtimalinin var olduğunu da dikkatten kaçırmamak gerektiği kanaatindeyiz.

[34] İşli, E. N., (1999), *İstanbul'da Gömülü Şairlerin Mezar Kitabeleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. (Danışman: Prof. Dr. Ali Alparslan)

Edirnekapı mezarlığı içerisinde kalmış iki çeşme daha saptadık. Şair Bâkî'nin de medfun bulunduğu bu mezarlık içerisindeki çeşmelerden ilki Leali-zâde Çeşmesi olarak bilinen çeşmedir. Herhangi bir atlamaya sebep vermemek için bu çeşme etrafındaki eski mezarların kitabeleri inceledik. Ancak bu mezarlardan hiç biri Ebubekir Celalî'ye ait değildir. Aynı mezarlık içerisinde saptadığımız diğer bir çeşme ise Leali-zâde Çeşmesi'nde 50 mt. kadar aşağıda kalan çeşmedir. Dikkat çeken husus çeşitli makamlara atanmaları nedeniyle şairin divanında tarih düşürdüğü kişilerin pek çoğu bu bölge de medfundur. Bu bölgede yaptığımıza araştırmalar neticesinde de maalesef ki şairin mezarına rastlayamadık. Ancak bu bölgede kırılmış ya da zamanın tahrifine uğradığı için bugün okunamayan mezar taşlarının var olduğunu da hatırlatmamız gerekiyor.

Şairin medfenini ararken Edirnekapı dahilinde Zülalî çeşmesi Sokağı olarak bilinen bir sokağın var olduğunu öğrendik. Bu sokak bugün Hoca Üveyz mahallesi içerisinde kalmaktadır. Yaptığımız araştırmalarda bugün bu sokak içerisinde herhangi bir çeşmenin var olmadığını gördük. İhtimal dahilinde olduğu için bu sokak çevresinde Osmanlı harfli mezarların bulunduğu mezarlıkları saptadık. Bu mezarlıklarda yaptığımız araştırmalarda şairin mezarına rastlayamadık. Bu noktadan hareketle bugün için şairin mezarın kayıp olduğunu söylememiz mümkündür.

3. 2. Edebî Kişiliği ve Sanat Anlayışı

Ebubekir Celalî Divanı'nda şairin poetik görüşünü bize veren herhangi bir dîbâce[35] bulunmamaktadır. Biz şairin sanat anlayışını divanında yer alan bazı beyitlerinden çıkartabiliyoruz.

Şairin şiir ve şiir sanatına dair görüşlerini incelemeden önce şunu belirtmekte fayda vardır ki, şairlerin iyiden iyiye geleneğin sınırlarını zorladığı bir dönemde yetişen Ebubekir Celalî'nin bugün elimizdeki şiirleri çalışmamızın nüsha tavsifi bölümünde de değinileceği üzere kanaatimizce ürettiklerinin sadece bir kısmıdır. Biz şairin asıl hünerinin şarkı ve murabba ile gazel tarzına yatkın olduğunu ve bugün

[35] Divanların ön sözü durumundaki dîbaceler için bkz: Üzgör, T., (1990), *Türkçe Divan Dîbâceleri*, KTB Yayınları, Ankara.

elimizde bulunan iki nüshanın da bu düşünceden hareketle eksik olduğunu düşünüyoruz ki nüshalardaki tutarsızlıklar ve yazım hataları da bu düşüncemizi kuvvetle destekliyor.

Ebubekir Celalî değişen şiirin içerisinde yer aldığının farkındadır. Bu noktadaki söylemleri aslında klâsik bir divan şairi görüntüsündedir. Çünkü bu yola çıkan her şairden beklenen '*tarz-ı nev*' açıp bu yolda '*bikr-i mazmun*'a ulaşmaktır. Ancak şiirin temelinden değişmeye başladığı bir dönemde Ebubekir Celalî'nin şiire ruhuyla yeni bir soluk getirdiğini söylemesi ilginçtir:

Ḳumāş-ı naẓma ṭarḥ-endāz-ı naḳş-ı tāzedir ṭabʿıñ
Celālī eski su dībā-yı zībāyı begenmezsin
(G. 77 b. 6)

Çağındaki şair kalabalığına gönderme yapan Ebubekir Celalî'ye göre şiir inci dolu bir gemidir ve bu gemiyi her kaptanım diyen yüzdüremez.

Celālī çoḳdur eden baḫr-ı naẓmı geşt ammā
Bu fülk-i pür-güheri degme kimse aḳdaramaz
(G. 51 b. 6)

Bu noktada kendi şiirini de incilerden oluşan manzume olarak nitelendirir:

Manẓūme-i lüʹlüʹ deseler çoḳ mı **Celālī**
Yārān bu güftār-ı dürer-bārı görince
(G. 87 b. 5)

Bazen de şiirini değeri ancak kendi alanında ölçülebilecek bir kumaşa benzetir. Bu durumda şiirinin endâze kabul etmeyeceğini söyler:

Ḳumāş-ı naẓmı **Celālī** rehinde ferş edelim
Anıñ ki himmeti etmez ḳabūl endāze
(G. 95 b. 5)

Böyle güzel sözleri yazan kalem şeker kamışından yapılmaktadır. Doğal olarak baştan başa şiiri güzel ve tatlı kılan unsurlardan bir tanesi de budur:

Ney şekerdendir **Celālī** ḫāmemiz gūş etdirir
Naġme-i eşʿārı ser-tā-ser leẕīẕ-ender-leẕīẕ
(G. 22 b. 7)

Şiiri sanki dünyaya ruhun gıdasını bahşeder:

ʿĀleme baḫş-ı ġıdā-yı rūḫ eder ḫāmeñ seniñ
Ey **Celālī** gūyiyā silker kebābı sīḫden
(G. 81 b. 6)

Bu tip kendi şiir güzelliğini övdüğü beyitlerde kimi zaman kendi söyleyiş gücünü de ön plana çıkararak över. Kendisi sanki şiirin gül bahçesine yolculuk ederken bülbül ile söyleşmiş ve bu yüzden şiiri bu kadar güzel olmuştur:

Ey **Celālī** ġālibā ṣoḥbet-geh-i gül-zārda
Meşḳ-i güftār eylemişsin bülbül-i gūyā ile
(G. 91 b. 5)

Şiirinde önem verdiği unsurların başında kafiye gelir. Ebubekir Celalî için kafiye şiirinin meyvesi gibidir:

Miyvedir ḳāfiyeler naẓm-ı **Celālī'**de leẕīẕ
Taʿm-ı kebbāde muʿādil biri de işte ḥumūż
(G. 56 b. 7)

Ebubekir Celalî'ye göre bir şiirin güzel olabilmesi için kafiyenin dışında üç önemli unsura mutlaka dikkat edilmelidir. Bunlardan birincisi talik yazıdır. İkincisi şiirde Farsça kelimelere yer verilmesidir. Üçüncü olarak ise güzel bir şiir genç ve güzel erkek oğlanları anlatmalıdır:

Ey **Celālī** cemāl-i şiʿriñ olur
İş bu üç ziynet ile ḥüsni ziyād
Ḫaṭṭ-ı taʿlīḳ ü Fārisī elfāẓ
Püserān üzre eylemek inşād
(Kt. 5)

Övgü, Ebubekir Celalî'ye göre şiirde mazmunun verdiği meyvedir:

Celālī miyve-i mażmūnı memdūḥ olmayan şiʿriñ
Zemīn-i iltizām-āyīni şāyān-ı mezemmetdir
(G. 43 b. 7)

Şair, şiirlerinde sadece kendi şiirini ve şairlik gücünü övmekle kalmaz. Okuyucusunu da diğer şiir okuyucularından farklı bir yere koyar. Hatta kendi güzel, kibar sözlerinin tüm olgun insanların dillerinde dolaştığını söyler:

Kelāmı ehl-i kemāliñ Celālīyā cümle
Benim kibār-ı kelām-ı nigāhım olmuşdur
(G. 30 b. 7)

Ebubekir Celalî şiirinde sadelik taraftarıdır. Şairin uzun sözler söylemesinin O'na göre hiç bir önemi yoktur. Öyle ki şairin kalitesi yazdığı sade bir mısrayla anlaşılır:

Ey Celālī etme taṭvīl-i suḥan kim şāʿiriñ
Sāde bir mıṣrʿa ile maʿlūm olur ḥays̱iyyeti
(G. 96 b. 5)

Şiirin sade bir dille yazılması, şair için küçük düşürücü bir tavır olmadığı gibi şiirin değerini azaltan bir husus da değildir. Zîrâ sevgilinin hayâliyle süslenmiş bir şiir sâde bir dille yazılmış da olsa çeşit çeşit mânâlar ile taze bir eda barındırır:

Kelām-ı sāde naḳş olsa ne ġam şarḳı vü mānīler
Ḫayāl-i dilberān etmez mi maʿnīdār ü rengīn-ter
(mfrd. 140)

Ebubekir Celalî esas itibariyle kendisine asıl üstad olarak Nâbî'yi kabul eder:

N'ola maʿmūl ise mühr-i Celālī naḳş-ı güftārım
Ki ṭatbīḳ etseler Dīvān-i Nābī'den muṭābıḳdır
(G. 24 b. 7)

16. yüzyılın tanınmış şairi olan Bâkî de Ebubekir Celalî'ye göre üstattır. Ancak şair Bâkî'yi üvey babası olarak nitelendirir:

Dīvān-ı teġazzül ki elif bālıġımızdır
Bāķī n'ola üstād ise babalıġımızdır
(G. 44 b. 1)

18. yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş ama hayatının önemli bir kısmını 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamış devrin mahalîleşme akımına mensup şairleri arasında Ebubekir Celalî, Sünbül-zâde Vehbî ve Sürûrî'yi beğenir.

Bir **Vehbī** bir **Sürūrī** biri sen **Celālī**yā
Bikr-i suḫanda ben de begendim edāñızı
(G. 98 b. 5)

Vehbî üstad o kadar kıymetlidir ki okuduğu şiire asla kötü bir kıymet biçmez:

Celālī **Vehbī**-i üstāda ʿarż et kāle-i naẓmı
Ki ẕāt-ı ķadr-dānı ķıymetinden kem bahā vermez
(G. 48 b. 8)

Nevâyî de şairin şiir kuvvetini beğendiği şairlerdendir:

Olduķ Celālīyā şu **Nevāyī** ḫayāl ile
Mānend-i ʿandelīb-i şeb-āheng-i ḥüsn-i ḫaṭ
(G. 57 b. 10)

Zaman zaman şiirlerinde bu şairlere seslenir. Üstadlarının şiirlerine nazireler kaleme aldığını söyler ve kendi orjinal şiirlerine şairlerden nazireler yazmalarını diler:

Ḥażret-i Vehbī Efendiye Celālī ḫāmem
ʿArż edüp bu ġazel-i tāzeyi tanżir ister
(G. 33 b. 9)

Ebubekir Celalî'ye göre şiir caize için yazılmaz. Şiirin değerini para ile ölçmek yanlış olduğu gibi şiire değersiz bir meta olarak bakmak da bir o kadar yanlıştır. Eğer, kemal ehli okuduğu şiire caize vermiyorsa bu durum şiirin kötülüğünü göstermez. Aksine şiir kıymet biçilemeyecek kadar güzel olduğu için şiiri okuyan kişi şaire caize verememişir:

Hele bir aḳçeye degmez dime kālā-yı suḥān
Ḳalsa da bī-s̱emen ḥürre-metāʿ-ı eşʿār
Cā´ize vermedigi şiʿre kibārıñ şāyed
Bī-bahā oldığını etmek içindir işʿār
(Kt. 11)

Sanat anlayışı olarak içinde bulunduğu mahallîleşme akımı şairlerinin bir kısmının söyleyişte bayağılığa kaçması Ebubekir Celalî'yi de rahatsız etmektedir. Öyleki hasbihal yollu konuşma içeren bir beytinde üstü kapalı olarak buna değinir. Sâbit'in mazmunlarına benzeyen mazmunlarla örülmüş bir şiiri sözleri rahatsız edici olmadıktan sonra sevgiliye sunabileceğini söyler:

Bu naẓm-ı ẖoş-edāyı yārāna ṣun Celālī
Mażmūnı **S̱ābit**āne elfāẓı kem degildir
(G. 23 b. 5)

Ebubekir Celalî'ye göre şairin orjinal olması gerekmektedir. Orjinal söyleyişlerle kendine ait hayâl ve ifadelerle şiir dünyasında var olması gerekmektedir. Yeni bir hayâl, yeni bir söz bulmak yeteneğinden mahrum olan şairler kendi şiir duvarlarını başkalarından aldıkları ilhamla, başkalarından aldıkları hayâllerle süslerler. Böyle bir gayretle orjinal bir eser vermek ise imkansızdır:

Īcād-ı suḥandan o ki maḥrūm ola ẕātı
Tezyīn-i cidār eyleye gayrın es̱eriyle
Beñzer añā kim kendi ola bī-recūliyet
Hem gerdege girmek dilese el ẕekeriyle
(Kt. 36)

Bu noktada her yeni şiirinin insana ferahlık verdiğini söyler:

Vermez mi ḥalāvet dehen-i ṭabʿa Celālī
Her tāze murabba-yı ẖayālim şekerīdür
(G. 25 b. 7)

Ebubekir Celalî sanat anlayışına dair görüşlerini daha çok gazellerinin makta beyitlerinde bize vermektedir. Bu noktada makta beyitlerini bahçeye ve mahlasını yazarken altına çizdiği kırmızı çizgiyi de süse benzetmesi ilginçtir[36]:

Her maḳṭaʿ ımız bağçedir naẓma Celālī
Maḫlaṣda ḳızıl rādde zībālığımızdır
(G. 44 b. 8)

[36] Ebubekir Celalî Divanı'nın Reşit Efendi nüshasında müstensih şairin mahlasının altını kırmızı kalemle çizmiştir. Ali Emiri nüshasında ise mahlaslar siyah kalemle çizilmiştir. Şairin Sürûrî etkisinde kalıp ona nazire olarak kaleme aldığı ve Hevayî mahlasını kullandığı şiirlerinde ise mahlasın altında kırmızı çizginin olmadığı görülür.

BİRİNCİ BÖLÜM: EBUBEKİR CELALÎ DİVANI'NDA ŞEKİL UNSURLARI

1.1. Divanın Şekil Özellikleri

Ebubekir Celalî Divanı, divan şiiri geleneği içerisinde alışık olduğumuz divan tertibine sahip değildir. Bilindiği üzere şekil yapısıyla birlikte dünyevî ve uhrevî hiyerarşiyi de divan tertibinde bir o kadar düşünen divan şairi, şiirlerini bu gözettiği hususlar çerçevesinde eserinde sıralar. 18. yüzyıla gelindiğinde her alanda nefes almaya çalışan divan şiiri geleneği içerisinde bu tertip özelliklerinin yavaş yavaş değiştirilmeye çalışıldığı görülür. Şiirlerin tematik özellikleri açısından yavaş yavaş eski homojenliklerinden kurtuluyor olması da bu durumu tetikler. Ebubekir Celâlî Divanı ise bu durumun tipik bir örneğidir.

1.1.1.Nazım Şekilleri [37]

a. Tarihler: Edebî bir terim olarak "*bir olayın geçtiği yılı, ebced hesabı ile karşılanan harfler topluluğu olarak göstermek*"[38] şeklinde tanımlanan tarih düşürmek, daha çok edebî sanatlar içerisinde sınıflandırılır.[39] Aynı zamanda tarihler/ tarih manzumeleri kıt'a nazım şekline dayalı olarak yazıldığı için kıt'anın bir alt türü olarak da kabul edilir.[40]

Ebubekir Celalî Divanı'nda kayıtlı olan tarih manzumelerinin sayısı 186'dır. Bu tarih manzumeleri içerisinde Arapça, Farsça ya da mülemmâ olarak yazılanlar da vardır. Ancak genel toplam içerisinde bu tip şiirlerin sayısı oldukça azdır. Ayrıca divanın bu bölümünde bir de Arapça temmet kaydı vardır. Divanda yer alan tarih manzumelerini yazıldıkları konulara göre şu başlıklar atında toplamamız mümkündür: Önemli Siyasî Olaylara Dair Düşülen Tarihler, Makam Atamaları İçin Düşürülen

---

[37] Divanın nazım şekilleri açısından incelenmesi sırasında belirtilenlerin haricinde şu eserler esas alınmıştır: İpekten, H., (1999), *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul; Dilçin, C., (2000), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5. Baskı, Ankara; Saraç, M.A.Y., (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yayınevi, İstanbul; Pala, İ., (2002), *Divan Edebiyatı*, 4. Baskı, L & M Yayıncılık, İstanbul.

[38] Pala, (2002), s. 72.

[39] Dilçin, (2000), s. 502-506.

[40] Pala, (2002), s. 71.

Tarihler, Kadılık Atamaları İçin Düşürülen Tarihler, Muhtelif Makam Atamaları İçin Düşürülen Tarihler, Doğumlar İçin Düşürülen Tarihler, Bina ve Çeşmeler İçin Düşürülen Tarihler, Sakallar İçin Düşürülen Tarihler. Divanda yer alan tarihlerin yer alış sırasına göre ve manzumelerin beyit sayılarını da içeren şöyle bir listesini çıkarmamız mümkündür:

Başlık	**Beyit Sayısı**	**Hicrî/Miladî Tarih**
Mehadiye Boğazı ve Hisar Kalelerinin Alınması	27	1202/1787
Nemçe Ordusunun ve Taburlarının Bozulması	33	1203/1788
Ruslarla Barış Yapılması ve Şehzade Süleyman'ın Doğumu	19	1193/1779
1. Abdülhamid'in kızı Rabia Sultan'ın Doğumu	9	1193/1779
1. Abdülhamid'in kızı Saliha Sultan'ın doğumu	9	1201/1786
1. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Mahmud'un doğumu	2	1191/1776
1. Abdülhamid'in kızı Rabia Sultan'ın doğumu	7	1195/ 1780
1. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Muhammed'in doğumu	3	1190/ 1775
Eğlence meclisinin kurulması	2	1190/1775
3. Selim'in tahta çıkışı	14	1203/1788
3. Selim'in kabza alışı	2	1203/1788
3. Selim'in ok atışı	8	1207/1792
3. Selim'in taş dikmesi	13	1207/1792
3. Selim'in Nemçe ve Ruslarla Barış Yapması	10	1206/ 1791
3. Selim'in Ruslarla Barış Yapması	2	1206/1791
3. Selim'in Ruslarla Barışı	2	1206/1791
3. Selim'in Topçu Kışlasını Yenilemesi	14	1208/1793
3. Selim'in Topçu Kışlasını Yenilemesi	20	1208/1793
3. Selim'in Mısır Fetihleri	51	1216/1801
3. Selim'in Mısır Fetihleri	2	1216/1801
3. Selim'in Mısır Fetihleri	19	1216/1801
3. Selim'in İskenderiye'yi Berberîlerin Elinden alışı	23	1216/1801
3. Selim'in İskenderiye'yi Fethi	7	1216/1801
Donanma İçin Tarih	31	1216/1801
3. Selim'in Kasr-ı Cedîd'i yaptırması	17	1217/1802
3. Selim'in Üç Anbarlı Gemiyi Denize İndirişi	3	1216/1801

3. Selim'in Beşiktaş'ta bir yalı yaptırması	29	1218/1803
3. Selim'in camii yaptırması	17	1219/1804
3. Selim'in camii yaptırması	1	1219/1804
4. Mustafa'nın Tahta Çıkışı	13	1222/1807
4. Mustafa'nın Tahta Çıkışı	2	1222/1807
2. Mahmud'un Tahta Çıkışı	15	1222/1807
2. Mahmud'un kızı Fatma Sultan'ın Doğumu	11	1223/1808
2. Mahmud'un kızı Ayşe Sultan'ın doğumu	9	1224/1809
2. Mahmud'un kızı Fatma Sultan'ın doğumu	13	1226/ 1811
2. Mahmud'un kızı Saliha Sultan'ın doğumu	9	1226/1811
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Murad'ın doğumu	13	1226/1811
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Murad'ın doğumu	1	1226/1811
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Murad'ın doğumu	6	1226/1811
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Murad'ın doğumu	3	1226/1811
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Bayezid'in doğumu	17	1227/1812
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Bayezid'in doğumu	9	1227/1812
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Bayezid'in doğumu	5	1227/1812
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Bayezid'in doğumu	2	1227/1812
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Bayezid'in doğumu	2	1227/1812
???	9	1227/1812
2. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan'ın Doğumu	7	1227/1812
2. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan'ın Doğumu	7	1227/1812
Medine'nin Vehabîler alinden kurtarılması	2	1228/1813
?? Medine miftahına atanması	2	1228/1813
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Abdülhamid'in doğumu	11	1228/1813
2. Mahmud'un oğlu Şehzade Abdülhamid'in	2	1228/1813

doğumu		
2. Mahmud'un Belgrad'ı fethi	21	1228/1813
3. Selim'in kız kardeşi Beghan Sultan'ın Beşiktaş'ta bir kasır yaptırması	9	1209/1794
İzzet Mehmed Paşa'nın ikinci kez sadarete getirilmesi	6	1195/1780
Vezir Halil Paşa'nın Sadarete gelmesi	2	1197/1782
Yusuf Ziya Paşa'nın Mısır'dan dönüşü	19	1217/1802
Yusuf Ziya Paşa'nın Mısır'dan dönüşü	2	1217/1802
Yusuf Ziya Paşa'nın Mısır'dan dönüşü	1	1217/1802
Cem İsmail paşa'nın mühür alışı (öşriye)	15	1220/1805
İbrahim Paşa'nın mührü alıp sadarete gelişi	7	1221/1806
??*	9	1224/1809
Muhammed Beğ'in vezir oluşu	19	1220/1805
Zeynelabidin'in müftü oluşu	11	1230/1815
Mehmed Mekkî Efendi'nin Fetva Meşihatına Getirilişi	9	1215/1800
Tevfik Efendi'nin Fetva Sadrına Getirişi	11	1205/1790
Mehmed Mekkî Efendi'nin Fetva Meşihatına Getirilişi	7	1203/1788
İbrahim Efendi'nin İslam Meşihatına Getirilişi	10	1196/1781
Müftü-zâde Ahmed Efendi'nin şeyhülislam oluşu	7	?
Sedid Ârif Efendi'nin şeyhülislam oluşu	9	1199/1784
Salih-zâde'nin şeyhülislam oluşu	7	1218/ 1803
Salih-zâde Fâzıl Ahmed'in Şeyhülislam Oluşu	2	1218/1803
Salih-zâde'nin Şeyhülislam Oluşu	2	1218/1803
Âşir Mustafa Efendi'nin Şeyhülislam Oluşu	7	1212/1807
Seyyid Ataullah Efendi'nin Şeyhülislam Oluşu	7	1221/1806
Arif Efendi'nin Şeyhülislam oluşu	9	1223/1808
Salih Efendi-zâde'nin Şeyhülislam Oluşu	5	1223/1808
Dürri-zâde Abdullah Efendi'nin Şeyhülislam oluşu	7	1223/1808
Dürri-zâde Ebdullah Efendi'nin Şeyhülislam	7	1227/1232

Oluşu		
Dürri-zâde Abdullah Efendi'nin Rumelihisarında Muvakkit-hâne yaptırması	5	1229/1234
Darü's-saâde Ağası Halid'in Kadıköyü'nde Çeşme Yaptırması	5	1209/1794
Bekir Paşa'nın kaymakamlığa atanması	7	1213/1798
Bekir Paşa'nın Selanik câhına atanması	12	1211/1797
Battal Paşa-zâde Tayyar Bey'in vezirliğe atanması	2	1215/1801
Demir Paşa'nın vezarete atanması	2	1216/1802
Tayyar Paşa'nın kaymakamlığa Atanması	9	1222/1808
Abdullah Paşa'nın Kapdan-ı deryâ makamına atanması	7	1223/1809
Ahmed Asaf'ın kaymakamlığa atanması	9	1225/1811
Seyyid Abdullah Ağa'nın ???	12	1205/1790
Tevfik Efendi'nin nakipliğe atanması	7	1204/1789
Dürri-zâde Abdullah Efendi'nin nakipliğe atanması	2	1222/1808
Emin molla Efendi'nin Nakipliğe atanması	5	1228/1814
Âşir Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	7	1788
Şemseddin Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine atanması	11	1217/1803
Şemseddin Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine atanması	2	1217/1803
Şemseddin Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine atanması	5	1217/1803
Şemseddin Efendi'nin Ahmediyye Kasrı'nı ve lâle bahçesini yaptırması	5	1217/1803
Fâzıl Bey'in Anadolu kazeskerliğine atanması	7	1215/1801
Seyyid İbrahim Efendi'nin evi için	7	1196/1781
Tevfik Efendi'nin evi için	8	1199/1784
Tevfik Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine atanması	8	1201/1786
Tevfik Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	7	1203/1788
İsmet Bey'in Rumeli kazaskerliğine atanması	11	1218/ 1803
İsmet Bey'in Rumeli Kazskerliğine Atanması	2	121871803

Esad Efendi-zâde Ataullah Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	9	1219/1804
Mollacık-zâde Ataullah Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	5	1219/ 1804
Arif Efendi'nin Rumeli Kazskerliğine Atanması	7	1220/1805
Ahmed Muhtar Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	7	1221/1806
Şemseddin Ahmed'in Rumeli Kazaskerliğine Atanması	7	1222/1807
Kethüda Efendi-zâde'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	2	1224/ 1809
İzzet Bey'in Rumeli Kazskerliğine Atanması	7	1225/1810
Ataullah Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	7	1225/1810
Ataullah Efendi'nin Rumeli Kazaskeriğine Atanması	1	1225/1810
İzzet Bey'in Rumeli Kazskerliğine Atanması	7	1230/ 1815
Nakib-zâde Yekta Bey'in Ahmed-âbâd kasrını tamiri	5	1220/1805
Mekkî-zâde Mustafa Asım Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	5	1228/ 1813
Mekkî-zâde Mustafa Asım Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	7	1228/1813
Tahir Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	2	1225/ 1810
Ömer Bey'in Anadolu kazaskerliğine atanması	12	1217/1803
Keçecizâde Salih Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	5	1212/1797
Mekki Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğine Atanması	7	1200/1786
Dürrî-zâde Abdullah Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	9	1215/ 1800
Kethüdâ-zâde Muhammed'in Anadolu kazaskerliğine atanması	9	1218/ 1803
Osman Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	7	1220/ 1805
Dürri-zâde Abdullah Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	9	1220/1805
Dürri-zâde Abdullah Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	1	1220/1805

Emin Bey'in Anadolu kazaskerliğine atanması	9	1221/1806
Aşir-zâde'nin Rumeli kadılığına atanması	7	1222/1807
Münib Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	7	1222/1807
Muhammed Efendi'nin Anadolu kazaskerliğine atanması	7	1226/1811
Musahib-zâde'nin Anadolu Kazaskerliğine Atanması	9	1229/ 1814
Emin Bey'in İstanbul kadılığına atanması	7	1218/1803
Emin Bey'in İstanbul kadılığına atanması	2	1218/1803
İbrahim Efendi'nin İstanbul kadılığına atanması	2	1205/ 1790
??	17	1212/1797
Münib Efendi'nin İstanbul kadılığına atanması	5	1218/1803
Salih Efendi'nin İstanbul kadılığına atanması	7	1220/ 1805
Salih Efendi-zâde'nin İstanbul kadılığına atanması	5	1220/1805
Asım Efendi'nin İstanbul kadılığına atanması (Farsça)	2	1222/ 1807
Salih-zâde'nin Mekke kadılığına atanması	5	1218/1803
Hüssam Efendi'nin Mekke kadılığına atanması	5	1219/1804
Kudsi Efendi'nin Edirne kadılığına atanması	2	1219/1804
Kudsi Efendi'nin mevleviyyet alışı	7	1220/1805
Yusuf Ağa'nın Mısır'da bir kasır yaptırışı	15	1216/1801
Yusuf Ağa'nın Mısır'da bir kasır yaptırışı	10	1217/1802
Atıf	2	1212/1798
Arif	2	1226/1811
Arif Efendi'nin ruz-nâmçecilik görevine atanması	2	1214/1799
Ârif Efendi'nin miftah ağası oluşu	9	1214/1799
Arif Efendi'nin Miftah Ağası/Medrese rüüsü	2	1218/1803
Arif Efendi'nin çavuş başı	7	1216/1801
?	2	1226/1811
Hüsam Efendi'nin Galata kadısı oluşu	15	1221/1806
Rıza Beğ'in Üsküdar kadısı oluşu	11	1216/1801
Salih-zâde Salih'in mahrec	7	1214/ 1799
Salih Efendi-zâde mahrec	3	1217/ 1802
Abdullah Efendi'nin Sakal	10	1200/ 1785

bırakışı ve Leh-Çeh Ülkelerinin Fethi		
Vechi Beğ'in sakalını kesişi	2	1222/1787
?	7	1229/1815
Naşid İbrahim Bey'in ev alışı	9	1204/ 1789
Naşid İbrahim Bey'in ev alışı	2	1204/ 1789
Naşid İbrahim Bey'in ev alışı	1	1204/ 1789
Kara Osman-zâde Hacı Hüseyin'in kapıcı başı olması	11	1208/ 1793
Aziz Ahmed Bey'in ev alışı	7	1207/ 1792
Hasan-zâde Hüseyin'İn haremeyn yazıcısı oluşu	5	1216/ 1801
Fâzıl Bey'in sakalını kesişi	10	1210/ 1797
Hasan'ın beylerbeyinden ev alması	13	1197/ 1782
Gedik Mustafa Efendi'nin Kastamonu kadısı oluşu	2	1187/ 1772
Vehbî Efendi'nin Şahin Giray'ı öldürtmesi	3	1201/ 1786
Seyyid İbrahim Efendi'nin Rumeli'nde çeşme yaptırması	5	1199/ 1784
Kethüda Osman Efendi hakkında	5	1197/1782
?	1	1222/ 1787
?	2	1222/ 1787
Anadolu Rehberi Çavuş Efendi'nin oğlu Hasan'ın doğuşu	5	1195/ 1780
Anadolu Rehberi Çavuş Efendi'nin oğlu Muhammed Arif'in doğuşu	5	1213/ 1800
?	2	1219/ 1803
?	5	1203/ 1790
Abdullah Efendi'nin oğlu Ahmed'in dünyaya gelişi	3	1203/ 1790
Ebubekir Celalî'nin Aydın kadılığı sırasında mahkeme binasını tamiri	7	1191/ 1776
Ebe-zâde Maruf Efendi hakkında	7	1200/ 1785
Haliç ve kıyılarının donması	5	1193/ 1778
Şeh Selami Tekkesinin Yapımı	9	1218/ 1805
Şeyh Lebiba Rufai Tekkesinin Yapımı	3	1218/ 1805
Mahmud Ali Dergahına tarih (Arapça)	2	1216/ 1803
Abdüşşekür Tekkesinin Tamiri	2	1222/ 1787
Raif Bey oğlu Arif Beyin doğumu	5	1227/ 1792

Raif Bey oğlu Arif Beyin doğumu	2	1229/ 1794

Şekil 1: Tarih Manzumeleri

Şair, divanına tarih manzumeleri başlığı altında ele alabileceğimiz manzumeleriyle başlar. Ancak divanın sonunda müfredlerin hemen arkasından iki lugaz yazdıktan sonra '*medhiye-i muhtasar*' başlıklı bir manzume kaydeder. Hasan Paşa övgüsünde yazılan bu yedi beyitlik manzume şekil özellikleri bakımından tipik bir kaside örneğidir. Kafiyesi aa, xa, xa, xa,.. şeklinde giden manzume daha önceki asırlarda nesib/teşbib, girizgâh, medhiye, tegazzül, fahriye, dua gibi bölümlerden oluşan kasidelerin[41] kısa ve çarpıcı bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Ebubekir Celalî Divanı'nda tarih manzumeleri içerisinde yer alan ve özellikle şekil yönünden kasideyi andıran manzumelere de rastlamak mümkündür.

Şairin yazdığı tarih manzumeleri bizce bir kaç önemli özelliği içerisinde barındırmaktadır. 2-3 beyitlik manzumelerden 49-50 beyitlik uzun soluklu manzumelere kadar değişik uzunluklardaki şiirleri içeren bu bölümde yer alan şiirlerin her birinin kendi içerisinde bir kompozisyon bütünlüğü göstermesi dikkat çeker. Özellikle beyit sayısı açısından uzun soluklu şiirlerde şair, genellikle ilk önce bir dua beyitiyle şiire başlar. Ardından hakkında şiir yazdığı kişinin adını anar. Daha sonrasında şair hem daha önce adını andığı şahsın değişik özelliklerini överek hem de hakkında tarih düşüreceği olayın çeşitli özelliklerini anlatarak manzumesine devam eder. Maznumenin sonunda bir şekilde anlattığı olay hakkında bir tarih düşüreceğini belli eder ve tarih beyitiyle manzumesini sonlandırır. Tabiî ki şairin bu genellediğimiz kullanımlarının dışında kalan kullanımları da vardır. Özellikle beyit sayısı az olan manzumelerde konuya doğrudan girdiği ve çok tafsilata yer vermeden manzumeyi bitirdiği görülür. Zaman zaman kullandığı ebced çeşitine ait muammayı şekillerle de çözmüştür.

Ebubekir Celalî'nin tarih manzumelerinde ahenkli bir üslûptan daha çok nazım ile yazılmış ancak nazım ile nesir arasında kalan bir özellik dikkat çeker. Daha

[41] Kaside nazım şekli hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Çavuşoğlu, M., (1986), "Kaside", *Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı* 415-416-417, s. 17-77.

çok anlatıcı konumunda olan şair kendisince önemli gördüğü olayları ve bu olaylara dair ayrınıtları nazım türünün akıcılığını bozmadan anlatır.

Gündelik olaylardan savaşlara kadar pek çok olaya tarih düşüren Ebubekir Celalî'nin divanında ölüme dair tek bir tarih manzumesinin bulunmaması ise diğer bir dikkat çekici özelliktir.

b. Musammatlar: Divan şiirinde bendlerden oluşan nazım şekilleri arasında çok bendli nazım şekillerinin genel ismi olan aynı zamanda her beytin dört eş parçaya bölünebildiği şiirlerdeki mısra içi kafiyelendirme sistemini de belirten musammat bir grup olarak müselles, murabba, muhammes, müseddes, müsebba, müsemmen, mütessa, muaşşer, terkib-i bend, terci-i bend,... gibi nazım şekillerini içerisinde barındırır.[42]

Ebubekir Celalî Divanı'nda musammat grubunda yer alan şiirler çok zengin değildir. Ayrıca çeşitlilik göstermez. Divanın bu bölümünde yer alan iki çarpıcı şiir şarkı nazım türüyle kaleme alınmış olan iki murabbadır. Bu iki şiir daha önce belirttiğimiz üzere divan tertibindeki değişimin bir sonucu olarak gazeller başlığının altında kaydedilmiştir. Aşıkane tarzda kaleme alınmış olan bu şiirler kanaatimizce Ebubekir Celalî'nin asıl şiir yeteneğini ve mizacî eğilimlerini gösteriyor. Çalışmamızın daha ileriki kısımlarında da belirteceğimiz üzere Ebubekir Celalî'nin şiir kudretinin asıl önemli noktasını, yazdığı musammatları ve gazelleri oluşturmaktadır. Bu bölümün diğer şiirlerini ise Asım İsmail Efendi, Nedîm, Sâbit gazellerine yapılan tahmisler oluşturmaktadır. Bölümün sonunda bizim de net olarak sınıflamaya tabî tutamadığımız 'tekmile/sabit' başlıklı beyitlerle birlikte, 'Baharistân' isimli kitapla ilgili bir manzume ve Fennî'nin 'Sevahil-nâme'sindeki beyitleri tamamlayan beş beyit yer almaktadır. Özellikle son olarak ismini andığımız beş beyit Ebubekir Celâlî'nin şiir kudreti hakkında ip uçları verecek derecede kalitelidir.

c. Gazeller: Divan şiirinde beyitlerle kurulan nazım şekillerinin içerisinde yer alan gazel, "*kadın, aşk, güzellik, şarap, tabiat gibi konularda yazılmış belirli*

[42] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Cengiz, H. E., (1986), "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı* 415-416-417, s. 291.

biçimdeki şiirlerin adıdır."[43] İlk beyitinin kendi içerisinde kafiyelendiği, daha sonraki beyitlerin ilk mısraının serbest ikinci mısralarının ise ilk beytin kafiye düzenini takip ettiği gazelde aşk, dünyanın zevklerinden tat alma, sevgili ve sevgilinin güzelliklerinden bahsedilir ya da hikemî bir görüş etrafında şair düşüncelerini manzum bir şekilde anlatır.[44]

Ebubekir Celalî Divanı'nda yer alan gazel sayısı 103'tür. Bu gazellerin beyit sayılarına göre tasnifi ise şu şekildedir:

Beyit Sayısı	**Gazel Sayısı**
3	1
4	1
5	32
6	10
7	28
8	8
9	14
10	3
11	4
13	1
18	1

Şekil 2: Beyit Sayılarına Göre Gazeller

Ebubekir Celalî, Divanı'nın gazeller kısmına naat türünde bir gazelle başlar. Bu şair için dikkat çekici bir hususiyettir. Divanında hemen hemen hiç dinî konulu manzume bulunmayan şairin özellikle divanının gazeller kısmına dinî bir şiirle başlaması önemlidir. Gazellerindeki konular ise genelde aşk merkezli gelişen ve değişen konulardır. Gazelin nazım tekniğine vâkıf olan sanatçının bu nazım şeklinin değişik özelliklerini kullandığı görülür. Sevgilinin vasıfları beyânında kaleme aldığı bir gazeli aynı zamanda zâtü'l-metâlî'ye iyi bir örnektir:

---

43 Dilçin, C., (1986), "Divan Şiirinde Gazeller", *Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı* 415-416-417, s.78.
44 Gazel nazım şeklinin genel özellikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Saraç, (2007), s. 47-67.

Vaṣl ü hecri zülf-i rūyı dilberiñ besdir baña
Ey mühendis işte ḳurb ü buʿd ile ẓıll ü żiyā

Ṭurreler güyā sumūt ü ebrūvāndur ḳanṭara
Ṭūl ü ʿarża noḳṭa-i ḫāli maḥall-i ibtidā
(G. 2 b. 1-2)

Şairin divanında gazel-i müzeyyellere de rastlanılır. Ebubekir Celalî bu şiirlerinde de geleneklidir. Mahlas-hâneden sonra gelen beyitlerde ya bir memduhu över, ya da şiirde üstad olarak kabul ettiği kişilerle ilgili düşüncelerini dile getirir:

Cemāl-i nāzenīnān ṭılsım-ı mihr ü muḥabbetdir
Degil müjgān ü ebrū siḥr ü efsūn-ı meveddetdir

Çehār ebrū müsāvī şimdilik bī-ḳayd-ı şekvāyız
Ne taḳlīl-i menafiʿdir ne teks̱īr-i mażarratdır

Güzel ṣūret bulur ṭavşan işi nev çār çūbeyle
Biraz cām-ı sarāy-ı sīne muḥtāc-ı meremmetdir

Degil şekl-i se-pāye-i ebrūvānı üzre sāḳīniñ
Ya telmīḥ-i müs̱elles̱dir ya teşdīd-i meserretdir

Neler çekdi nihāda eyleyince nihāde şirvāna
O şūḫıñ mehd-i nāzı kūh-ı Elbürz-i meşaḳḳatdir

Edānī ʿarż-ı kālā etse de dehlīz-i ʿālemde
Yine mānend-i kefş-i tahta pā-māl-i meẕelletdir

Celālī miyve-i mażmūnı memdūḥ olmayan şiʿriñ
Zemīn-i iltizām-āyīni şāyān-ı meẕemmetdir

Cenāb-ı ḳudsī-i ʿallāmeden cuya-ı taḥsīnim
Ki ẕāt-ı kadr-dānı rifʿat-i naẓma müḥeccetdir
(G. 43)

d. Kıtalar: Şekil olarak matla ve makta beyitleri olmayan gazellere benzeyen kıtaları şöyle tanıtabiliriz:

"*Sözlük anlamıyla 'parça' demek olan Kıt'a nazım terimi olarak iki ya da daha çok, 9-10 beyte kadar olan, matla' ve mahlas beyti*

bulunmayan, gazelde olduğu gibi, xa xa xa kafiyeli bir nazım şeklinin adıdır. Matla' ve mahlas beytinin yokluğu dışında da kıt'a ile gazel arasında şekil ve konu bakımlarından da ayrılıklar vardır: İki beyitli kıt'a yazıldığı halde bu kadar kısa gazel yoktur. Ayrıca gazelin beyit sayısı sınırlı olduğu halde 15 beyitten de uzun 30-40 beyte kadar uzayan kıt'alar yazılmıştır. Böyle uzun kıt'alara 'Kıt'a-i Kebîre' denir. Gazeller genellikle aşk ve sevgili konularını işledikleri halde kıt'anın konusu daha geniştir: Felsefî, tasavvufî bir fikir, bir hayat görüşü, bir nükte, bir kişiyi övme ya da yerme, bir olayın tarihi kıt'anın konusu olabilir."[45]

Ebubekir Celalî Divanı'nda yer alan kıtalar çeşitli konularda yazılmıştır. Dikkat çekici olan kıtaat bölümünün de yine gazeller bölümü gibi dinî motiflere haiz bir şiir ile başlamasıdır.

Bu bölümdeki şiirlerin bir kısmı lugaz türündedir. İçinde şairin poetikasına ait veriler de barındıran ve hikmetli söyleyişler de içeren bu bölümün en büyük özelliklerinden bir tanesi şairin üslûp açısından musammatlar ve gazeller bölümlerine daha yakın durmasıdır.

e. Müfredler: Bir edebî terim olarak müfred, *"divânların son kısımlarında yer alan ayrı beyitlerdir.*"[46] Zaman zaman '*ferd*' olarak da bilinen bu beyitlerin "*başka beyitlerle ilgileri yoktur ve bir şiir içinde yer almazlar. İlk yazılışlarında tek beyit olarak ortaya çıkarlar.*" [47]

Ebubekir Celalî Divanı'nda yer alan müfredler 158 tanedir. Değişik konularda yazılmış olan bu müfredlerin çoğu hikmetli söyleyişler içerir. Diğer manzumelerinde olduğu gibi zaman zaman dönemin argosundan ya da var olan jargonlarından aldığı kelimeleri müfredlerinde de kullanan şair yine gazel ve kıtalarında olduğu gibi müfredlerinde de zaman zaman şuh bir üslûp kullanmıştır.

[45] İpekten, (1999), s. 52.
[46] Pala, (2002), s. 59.
[47] Pala, (2002), s. 59.

f. Diğer manzumeler: Ebubekir Celalî Divanı'nda müfredlerin ardından iki lugaz, bir küçük medhiye ve boya yapımıyla ilgili talimî bir manzume yer alır. Bu bölümde yer alan şiirler içerisinde boya yapımına dair yazdığı manzume en dikkat çekici parçadır.

1.1.2.Vezin [48]

Vezin, şiirin en eski ve en temel unsurlarındandır. İlk çağ düşünürlerinden ve felsefe tarihinin önemli isimlerinden olan Aristoteles, '*Poetika*' isimli eserinde taklit duygusu gibi armoni ve ritmin insanda uyandırdığı duyguların da iç güdüsel olarak bulunduğuna dikkat çekmekle beraber şiirde ölçüyü bir çeşit ritim olarak kabul eder.[49] Bu durum ise konu hakkındaki tartışmaların eskiliğini ve konunun önemini vurgulamaktadır.

Divan şiirinin nazarî bilgilerini içeren kaynaklar, kelimelerin lügat mânâlarını da göz önünde tutarak üç temel kavramı açıklamakla işe başlıyorlar. Kapı kanatlarından her birinin ismi olan mısra, içine mısra kapısından girilen bir ev olan beyit ne kadar mânîdar ise çadırın ortasına dikilen aruz da bir o kadar manidardır. Divan şiirinin temel yapısını oluşturan basamaklardan olan aruz vezni;

> "*nazımda uzun veya kısa, kapalı veya açık hecelerin âhenkli dizilerine dayanan bir vezin sistemi olup Arap edebiyatında doğmuş, dil yapısına, edebî an'aneye ve zevke göre değişikliklere uğrayarak başta Fars ve Türk edebiyatları olmak üzere, İslâm medeniyeti çevresine giren milletlerin kendi dilleri içerisindeki edebiyatlarına da geçmiştir.*" [50]

Türklerin İslam medeniyeti dairesine girdikten sonra millî ölçüleri olan hece vezninin yanında kullandıkları bu vezin ile ilgili nazariye kitapları da kaleme alınmıştır.[51]

---

[48] Divanın vezin açısından tahlilinde belirtilenlerin dışında ayrıca şu eserler temel alınmıştır: Doğan, A., (2005), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara; İpekten, (1999), s. 131-282; Macit, M., (1996), *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 76-82. Macit, M.-Soldan, U., (2004), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, s. 169-176.
[49] Aristoteles, (2002), *Poetika*, Çev.: İsmail Tunalı, 10. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 16-20.
[50] Çetin, N. M., (1991), "Aruz", *DİA*, C: 3, Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 424.
[51] Bu kitaplardan en tanınmış olanı Ali Şir Nevâyi'ye ait olan Mîzânü'l-Evzân'dır ve yayımlanmıştır: Nevayi A. Ş., (1993), *Mîzânü'l-Evzân*, Haz.: Kemal Eraslan, AKM Yayını, Ankara.

Ebubekir Celalî divanında müstensih hataları ya da zamanın yıpratıcı etkisi yüzünden bugün okunamayan beyitler haricinde ciddî vezin kusurları bulmak hemen hemen imkansızdır. Aruz uygulamasında daha çok bir ahenk özelliği olan imâleyi bu özelliğine uygun olarak kullanan şairin zihaf gibi birinci dereceden kusur sayılan bir hataya sıklıkla düşmediği görülür. Kapalı bir heceyi uygulamada bir kapalı bir açık hece kadar uzun okumak olan med, yine Ebubekir Celalî'nin şiirlerinde az olarak karşılaştığımız bir aruz kusurudur. Şair, bu kusuru daha çok âsumân, dâsitân gibi Farsça kelimelerde bir ahenk ögesi olarak kullanır.

Şairin divanında kullandığı vezinleri şu şekilde özetleyebiliriz :[52]

Vezin	T.	Msmt.	G.	Kt.	Mfrd.	D.M.
mefâîlün/ mefâîlün/ mefâîlün/ mefâîlün	60	1	17	4	33	1
fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün	71	4	27	11	28	1
Mefâilün/mefâîlün/feûlün	2	-	-	-		-
Mefâîlün/feilâtün/mefâîlün/feilün	6	-	9	1	8	-
Mefûlü/ fâilâtü/ mefâîlü/fâilün	3	1	23	8	26	-
Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün	14	-	-	-	1	-
Fâilâtün/fâilâtün/fâilün	7	-	-	10	2	1
Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün	10	-	15	5	27	1
Feilâtün/feilâtün/fa'lün	1	-	-	3	4	-
Fâilâtün/mefâîlün/feilün	5	-	-	3	2	-
Mefûlü/mefâîlü/mefâîlü/feilün	2	-	9	7	15	-
Müstefilün/feûlün/müstefilün/feûlün	1	-	1	-		-
Mefûlü/mefâîlü/feûlün	1	-	-	2	1	-
Feûlün/feûlün/feûl	-	-	1	-	-	-
Fâilâtün/failâtün/failat	-	-	1	-	-	-
Fâilatü/mefâilü/feilün	-	-	-	1	2	-
Mefûlü/fâilâtün/mefûlü/failâtün	-	-	1	-	2	-
Mefûlü/ mefâîlün/ mefûlü/feilün	-	-	-	-	1	-
Müfteilün/mefâilün/müfteilün/mefailün	-	-	-	-	1	-

Şekil 3: Divanda Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Vezin Kalıplarınına Göre Sayıları

Ebubekir Celalî Divanı'nda saptayabildiğimiz aruz kusurlarını ve bu kusurlara dair çarpıcı örnekleri ise şöyle örneklendirebiliriz:

[52] Tabloya vezni problemli şiirler dahil değildir.

a. İmâle:

Sīne**si** fikrinde bir leylî-i ḥüsnüñ Ḳays-ı dil
Şevḳe gel**se** pür-ṣafā ol**sa** n'ola saḥrādadır
(G. 37 b. 2)

b. Zihaf:

Ẕüḥal-kevkeb ḥabās̱et-meşreb ol küffār-ı menḥūsı
Tüketdi dāl ḳılıclar gösterüp ẖūn-ba**şī**-i Behrām
(T. 2 b. 20)

c. Vasl:

Edüp re´is şeyāṭīn-i ʿadūya āte**ş-ef**şānı
Sihām-ı rāmiyān el-Ḥaḳḳ şihāb-ı āsumān oldı
(T. 1 b. 14)

d. Med:

Ḥaḳḳ'dan iḥsān-ı vilādetle yine oldı be-kām
Ḥażret-i Sul**ṭān** Maḥmūd Ḫān-ı ʿOs̱mānī-neseb
(T. 48 b. 1)

1.1.3.Kafiye (Uyak)/ Redif [53]

a. Kafiye(Uyak): Edebî bir terim olarak kafiyeyi, "*şiirde, mısra sonlarındaki ses benzeşmesine verilen ad*"[54] olarak tanımlayabiliriz. Kafiye, divan şairi için ayrı bir önem taşır. Şiirin anlam dünyasını belirlemesinin yanı sıra anlatım gücünün arttırılmasında da önemli rol oynayan kafiyenin, özellikle Osmanlı harfleriyle yazılması konusunda pek çok ayrıntıya ve kendisine özgü bir terimler dünyasına sahip olması dikkat çeker.[55]

Divan şiirinin iyiden iyiye yenileşmeye başladığı bir dönemde eserini kaleme almış olan Ebubekir Celalî'nin şiirlerinde daha önce de belirttiğimiz üzere biçim-form değişmeleri dikkat çeker. Daha çok bir kişiyi övmek için kaleme alınan şiir şekli olan kasidenin, bu yüzyıldaki form değişikliğine dair Ebubekir Celalî

---

[53] Divanın kafiye açısından değerlendirilmesinde belirtilenlerin haricinde şu eserler esas alınmıştır: Macit-Soldan, (2004), s. 176-183.

[54] Karataş, T., (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 251.

[55] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Dilçin, (2000), s. 59-68.

Divanı'nda örnekler bulunmaktadır. Tarih manzumeleri içerisinde özellikle alışılmış kaside tertibinin dışına çıkılarak oluşturulmuş kaside benzeri şiirlerin varlığı dikkat çeker. Bu şiirlerin kafiye düzenlerinde şair önemli bir değişikliğe gitmez. Alışıla geldiği üzere matla beytinin kendi içerisinde, diğer beyitlerin ise ilk mısraılarının serbest diğer mısraılarını da ilk beyitle kafiyeli olarak düzenler ve şiirlerini kurar: Örneğin 3. Selim'in Mısır fetihleri için söylediği tarih manzumesi bu şiirleri için önemli bir örnektir. Tamamı 51 beyitten olşuşan manzumenin ilk üç beytini örnek olması açısından aşağıya alıyoruz:

Zihī raʿnā tesādüf kim gül-i ʿanber-şemīm açdı
Hem oldı cümle ḫurrem verd-i ruḫsār-ı besīm açdı

Mis̱āl-i baġçe-i ıẓhār-ı ārāyişle deryāda
Sefāin sancaġın mānende-i gül-ibrişim açdı

Elem-nāk idi ḥüccāc insidād-ı Mıṣr içün Mevlā
Yine züvvār-ı beytin etmeyüp her-dem elīm açdı
(T. 19 b. 1-3)

Ebubekir Celalî eserinde kimi şiirlerinde zaman zaman alışılmış şiirdeki kafiye düzenini tersine çevirir. Daha çok kıta-i kebire başlığı altında incelenebilecek olan bu şiirlerinde beklentinin dışında şair, şiirinin makta beytini kendi içerisinde kafiyeli olarak kurgular. Örneğin divanın başında yer alan Mehadiye ve Boğaz kalelerinin fethine dair olan tarih manzumesinde, şiirin başından itibaren şairin xa, xa.. şeklinde kafiyeyi kurduğu ve beytin sonuna yerleştirmeyi tercih ettiği "oldı" kelimesiyle bir anlam bütünlüğü sağladığı görülür. Son beytin kendi içinde tamamlanmasıyla da sanki değişik özellikleri anlatılan bir hikâye güzel bir şekilde sonlandırılır. Örnek olması amacıyla adı geçen manzumenin son iki beytini örnek olarak alıyoruz:

Muʿammā-ġūne bir maṭlaʿ yazup kilk-i hüner-pīrā
Celālī naẓmıma ziynet-dih-i ḥüsn-i beyān oldı

Boġaza dāḫilin ancaḳ cünūd-ı müslümān oldı
İçinden Nemçe çıḳdı sāl-i tārīḫi ʿıyān oldı
(T. 1 b. 26-27)

Şair eserinde pek çok uyak şeklini kullanmaya dikkat eder. Daha çok tam ve zengin uyak kullanan şairin şiirlerindeki kafiye kullanımını kısaca şöyle özetleyip örneklendirebiliriz:

a1. Yarım Uyak:

Müstaġnī-i ḫāmeyle tārīḫin Celālī ʿarż ede**r**
Seyyid ʿAṭā-ullāh Efendi mesned-i fetvādadı**r**
(T. 75 b. 7)

a2. Tam Uyak:

Yer yer acup ġaymı eyār çarḫ eyledi keşf-i şüm**ūs**
ʿArż-ı cemāl etdi bahār oldı beşūş ebr-i ʿab**ūs**
(T. 30 b. 1)

a3. Zengin Uyak:

Ne nāzik ḫaṭṭ-ı ḥurde gülşen-i ḥüsne ç**emen**dir bu
Ne zībā safḥā ṭarḥ-ı lāle bāġ-ı yās**emen**dir bu
(G. 82 b. 1)

Divan şiirinde şairler, kafiye/uyak olarak seçtikleri kelimelerin aynı gramer kategorisinden olmasına dikkat ederlerdi. "*Yani uyak, ad ise ad, sıfat ise sıfat, eylem ise eylem olurdu.*"[56] Ebubekir Celalî Divanı'nda şair uyak seçme konusunda başarılıdır. Sadece tek bir şiirinde yukarıda bahsettiğimiz kuralı 2 beyit hâlinde ihlal eder:

Fāżıl-ı Yektā Naḳīb-zāde Efendi kim odur
ʿİlm ü ʿiffetle neḥārīr-i zamānın **kāmili**

Gül gibi ḳıldı muṭarrā bu saʿādet-ḫānesin
Öyle rengīn oldı kim olmaz ḳumaş-ı **Kābil'i**

Cāy-ı ṭarḥında şerāfetle nezāfet şöyle kim
Farḳ olunmaz Aḥmed-ābād ülkesinden **ḫāṣılı**

[56] Dilçin, (2000), s. 67.

Ṣıḥḥat ü īkbālile Mevlā mekīn etsün ebed
Devlet ü iclāl ile āsān olup her **müşkili**

Naḳş-ı tārīḫ et **Celālī** sāl-i bī-āḥāddır
Ferr-i taʿmīr Aḥmedābād eyledi bu **menzili**
(T. 115)

Şiirin ilk üç beytinde kafiyede yer alan kelimeler ism-i fâ'il kategorisinden olup son iki betitte yer alan kelimeler ise ism-i mef'ûl kategorisinde yer almaktadır.

b. Redif: Halk şiirinde dört ayak olarak da bilinen redif kısaca, "*mısralarda kafiye oluşturan seslerden (revi harfinden) sonra gelen, şekil ve anlam bakımından birbirine benzeyen ses ya da seslere*"[57] denir. Varlığı uyağın mısradaki varlığına bağlı olan redif hususunda Ebubekir Celalî Divanı'nda titizlik dikkat çeker:

Dil-sitānım mehcebīnim nüktedān**ımsın benim**
Yār-ı cānım nāzenīn-i mihribān**ımsın benim**
Nev-nihālim nev-resīdem nev-civān**ımsın benim**
Göñlümün eglencesi ārām-ı cān**ımsın benim**
(Tah. 1)

1.2. Edebî Sanatlar

Edebî bir metni gündelik bir metinden ayıran en önemli özellik edebî metinde sanatkâr tarafından tercih edilen dilin figüratif unsurlar içermesidir. Sanatkâr bunu yaparken dilin olanaklarından yararlandığı gibi kimi zaman da elindeki malzemeye yeni anlamlar yükler ya da dilin çalışmasıyla ilgili yapıları farklı şekillerde kullanarak oluşturduğu metni sanatsal/figüratif bir hâle getirir.

Oluşturulan yeni metnin sanatsal bir nitelik taşımasındaki en önemli hususlardan bir tanesi ise edebî sanatlardır.

> "*Divan şiirinde bir şairin ne söylediği kadar nasıl söylediği de önemlidir. Şairler sözü güzel ve etkili söylemenin kuramsal çerçevesini belâgat kitaplarından; yolunu yordamını ise*

[57] Karataş, (2004), s. 384.

ustaların eserlerinden öğrenirlerdi. Eskiler sözü bir güzele benzetir, edebî sanatları da güzelin süsü olarak değerlendirirlerdi."[58]

Divan şairlerinin sözün sanatlı söylenişine, dolayısıyla edebî sanatlara ne kadar önem verdikleri bugün elimizde olan divanların sayfalarını dolduran beyitlerden anlaşılıyor. Bir şairin aynı beyti bir kaç edebî sanatla birlikte kurgulaması, geleneğin edebî sanatlar karşındaki duruşunun en önemli göstergesidir. Kayahan Özgül'ün ifadesiyle duvarları sıkı sıkıya yüzyıllarca önce örülmüş olan 'şiir hisarı'nda[59] oturan divan şairleri, anlatım yolları ve olanakları belli bir gelenek içerisinde yer almalarından dolayı şiirsel üretimlerine ait derinleşmeyi veya yükselmeyi edebî sanatlar yoluyla yaparlar.

Ebubekir Celalî geleneğin son döneminde yaşayan bir şair olarak bu noktada geleneklidir. Şairin tarih manzumeleri ayrı tutulursa diğer şiirlerinde özellikle gazellerinde sanatlı bir dilin varlığı dikkat çeker. Şair her ne kadar bir gazelinde;

Ey **Celālī** etme ṭaṭvīl-i suḥan kim şāʿiriñ
Sāde bir mıṣrʿa ile maʿlūm olur ḥayṡiyeti
(G. 96 b. 5)

diyerek sade dil taraftarı olduğunu belirtmiş ise de zarif mısralarında çoğu kez gösterdiği hayâl zenginliği kendisinin, özellikle edebî sanatlar bahsinde, sırtını geleneğe dayadığının bir göstergesidir. Edebî sanatlara ayrı bir önem veren ve edebî sanat olan tenasübü bizatihi şiirin merkezine oturtan bir gelenek içerisinde yer alan Ebubekir Celalî, şiirlerinde benzetme sanatını sıklıkla kullanır. Ayrıca tenasüp de Ebubekir Celalî'nin şiirine şekil veren edebî sanatlardandır. Ebubekir Celalî Divanı'nda tespit ettiğimiz edebî sanatları ve bu edebî sanatlara dair çarpıcı örnekleri şöyle sıralayabiliriz:[60]

---

[58] Aksoyak, İ. H.-Macit, M., (2006), "Edebî Sanatlar", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 4. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara, s. 273.

[59] Özgül, (2006), s. 99.

[60] Divanın edebî sanatlar açısından tahlili sırasında ayrıca belirtilenlerin haricinde şu eserler temel alınmıştır: Coşkun, M., (2008), *Sözün Büyüsü: Edebî Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul; Kocakaplan, İ., (2002), *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, 3. Baskı, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul; Dilçin, (2000), s.405-507; Külekçi, N., (2003), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara;. Bilgegil, M. K., (1989), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*, 2. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.

a. Teşbih (Benzetme):

Mişāl-i bülbül o murġ-ı leṭāfet itse nevā
Meşāmm-ı cāna ḳoḳar **gül gibi** laṭīf hevā
(G. 6 b. 1)

b. İştikak:

Ḥabbezā ʿāṭıfet-i şeh ki riyāset ʿameli
Oldı **ʿĀtıf** ḳuluna **ʿatf** ile kā´in **maʿṭūf**

(T. 145 b. 1)

c. Tezad:

Ḳabūl etdi şeh-i mülk-i diyānet Ḥaḳḳ'a minnet kim
Żalām-ı küfri üstinden ol **nūr-ı cesīm** açdı
(T. 19 b. 49)

d. Telmih:

N'ola aʿdā dögünse vādī-i haybetde ṭaşlarla
Bu rāhı anlara zīrā ki **şeyṭān-ı racīm** açdı
(T. 19 b. 33)

e. Mecaz:

Raḳībe inḳitāʿ-ı yārdan yoḳ ẕemm ile çāre
Ögüb bāri **çıḳarsam çarḫa** da Behrām'a kesdirsem
(G. 71 b. 6)

f. Tevriye:

Sāḥa-i cevr ü sitemde türk ü tāzın istemem
Şehsüvārım merd ise gelsün **Vefā** meydānına
(Mfd. 34)

g. Cinas:

Hele **Beglerbegi** Boġazici'niñ yegregidir
Ṭutalım her biri beg olsa bu **begler begidir**
(Mfd. 28)

h. İktibas:

Seyyid Muḥammed pāk-dīn ol ṣādıḳü'l-vaʿdü'l-emīn
Kim eylemiş Rabbü'l-emīn dānā-yı sırr-ı **men ʿaref**
(T. 176 b. 1)

ı. Tenasüp:

Naʿre-i mestān ü ṣıyt ü muṭribān-ı ḫoş-edā
Nāy ü **ṭanbūr** ü **kemān**e her ḳafādan bir ṣadā
(G. 4 b. 1)

i. İstiare:

Ḳaşı rā enfi elif devr-i dehānı ḥādır
Dest-i ḳudret leb-i şīrīni içün yazmış rāḥ
(G. 17 b. 5)

j. Tecahül-i Arif:

Kimdir icād eyleyen luʿb-i ḳumarı bilmezüz
Ġaliba bir nevʿine Yanḳo piyango ḳoymuş ad
(G. 21 b. 4)

k. Nîdâ:

Ey Celālī naẓm-ı rengīnin ḥasīb-i şāʿirin
Gūş edenler neş´e-i mey gibi keyfiyyet bulur
(G. 35 b. 5)

l. Kinaye:

Degil taʿaddüdi cā´iz imām olur vāḥid
Ki ḫāsdır aña miḥrāb önünde ḳılsa ḳıyām
Sütūnlar ki cevāmiʿde bī-nihāyetdir
Faḳat biri **Ḫaṣeki Cāmiʿinde oldı imām**
(Kt. 54)

m. Telmi':

İki söz var feṣāḥatdir biri ṣarfa biri naḫve
Bilen vezn ü selāset ẕevḳini idrāk ider anı
Biri ferdī biri zevcī biri zāhid biri fāsıḳ
V'emme'l-emrü biṣ'-ṣıġa kān ṣedyāhü ḥoḳḳānī
(Kt. 48)

n. Ebced ve Tarih:

Boġaza dāḫilin ancaḳ cünūd-ı müslümān oldı
İçinden Nemçe çıḳdı sāl-i tārīḫi ʿıyān oldı
[h. 1202] (T. 1 b. 27)

o. Hüsn-i Talil:

Ney şekerdendir Celālī ḫāmemiz gūş etdirir
Naġme-i eşʿārı ser-tā-ser leẕīẕ-ender-leẕīẕ
(G. 22 b. 7)

ö. İcaz:

Ne vezīr ü ne şehinşāh oñara
İş odur kim anı Allāh oñara
(Mfd. 109)

p. İrsal-i Mesel:

Alanlar pertev-eks̱er zīr-destāna nevā vermez
Ki **pāy-ı şemʿdāna şemʿ-i bezm-ārā żiyā vermez**
(G. 48 b. 1)

r. Lugaz:

Hep nihāyet bulıcaḳ merfūʿāt
Ehline ʿarż olınur manṣūbāt
İki gün ṣoñra bu manṣūbāta
Ehl olandan alınur mecrūrāt
Bu luġazdır bunı ḥall daʿvāsın
O refīʿü'l-himem eyler is̱bāt
(Kt. 10)

1.3. Dil

1. 3. 1. Tamlamalar

Ebubekir Celalî Divanı'nda terim anlamlı olanlar haricinde Arapça tamlama kullanılmamıştır. Şair, daha çok Farsça yapılı tamlamaları kullanmayı tercih eder. Bu tamlamaları daha çok iki ve üç ögeli olarak kurar. Dört ve dörtten daha fazla ögeli tamlamaların sayısı 2-3'ü geçmez. Kimi zaman anlam ve vezine göre iki tane, iki ögeli tamlamayı 'vü', 'ü' gibi bağlaçlarla bağladığı da görülür:

Celālī lafẓen ü maʿnen mükemmel tām iki tārīḫ
Ḳalem terkīm edüp **resm-i mübārek** bād eder ikmāl
(T. 181 b. 8)

Zenin-i bīzār-ı idbār itdi şeyẖ-i muġlimiñ rīşi
Ki ʿāciz ḳaldı çekmekden ġulām-ı mūy-tāb–āsā
(G. 5 b. 4)

Ser-i ḳużāt-ı ʿasākir naḳīb-i devlet ü dīn
Semiyy-i cedd-i şeh-i mürselīn-i İbrāhīm
(T. 99 b. 1)

1. 3. 2. İkilemeler

a. Kat kat:

Güşāde nāẓır-ı meydān olan revzenleri gūyā
Durur **ḳat ḳat** ser-ā-pā bir ālāy maḥbūbı bī-bürḳāʿ
(T. 18 b. 11)

b. Puf puf:

Manṭıku't-ṭayr-āşinādır Ḥusrev-i dey leşkeri
Civ civ eyler vāḳıʿā mānend-i murġān ekẟeri
Bāmda **puf puf** deyüp söyler ġarāīb sözleri
Dilleşünler dūd-mān üstünde gur gur serserī
(Tah. 6 bnd. 4)

c. İnce ince:

Ey Celālī yine ṣad-pāye-i kilk-i mūyīn
Bu ḥariṭamda aḳarṣu gibi oldıḳda revān
İnce ince o ḳadar naḳış ile zeyn eyledikim
Bāġ-ı maʿnī-veş eder bülbül-i ṭabʿı ḥayrān
(Kt. 44)

d. Sabah akşam:

Ey şitā-yı maʿdelet kim çehre-i nev-ẖaṭṭ gibi
Ṣubḥ u şām ehven meh-i behmen laṭīf-ender-laṭīf
(G. 62 b. 7)

e. Renk renk:

Bīzī-i bārān ile pīrāmen-i ḳavs-i ḳuzāẖ
Reng reng edvār-ı pervīzen laṭīf-ender-laṭīf
(G. 62 b. 8)

f. Puhte puhte:

Ey Celālī süfre-i ʿirfānda bir güftār olur
Puḫte puḫte ḫāme-i eşʿār nefīṣ-ender-nefīṣ
(G. 53 b. 7)

g. Çakar çakmaz/ Akar akmaz:

Gelüb gülşende yāriñ berḳ-i ruḫsārı **çaḳar çaḳmaz**
Bütün āteş kesildi ḥavżlar cūlar **aḳar aḳmaz**
(G. 50 b. 1)

h. Bakar bakmaz:

Baḳup ıẓhār-ı raġbet baḳmayup tekdīr-i fikr ile
Eder neẓẓāre ben bī-çāreye gūyā **baḳar baḳmaz**
(G. 50 b. 2)

ı. Takar takmaz:

Felek bir bü'l-heves uʿcube-meşreb pīre-zendir kim
Bıḳar mengūş-ı naẓmı gūş-ı ikbāle **ṭaḳar ṭaḳmaz**
(G. 50 b. 3)

i. Yakar yakmaz:

Beni nār-ı firākında nigārım yaḳmasun dirseñ
Celālī āteşiñ ıẓhār edüp yalvar **yaḳar yaḳmaz**
(G. 50 b. 5)

j. Gelir geçer:

Dil tāb-ı ḥüsn-i yārdan aġlarsa ġam degül
Bārān-ı ṣayf bir saġanaḳdır **gelür geçer**
(G. 27 b. 3)

1. 3. 3. Atasözleri ve Deyimler [61]

a. Tortop ol-:

Resmile ḳışla yapıldı yeñi ṭopçılar içün
Oldı **ṭor ṭop** bihīn ḳışladı mā şā-Allāh
(T. 17 b. 14)

b. Yüz aklığı:

Niçe böyle **yüz aḳlıḳ**larla mesrūrü'l-fuad olsun
Nice diller siyeh-rūzī-i ḥaṣma şādımān oldı
(T. 53 b. 19)

c. Kuyruk salla-:

Köpek ne dilenci ne zengīn arar
Kimiñ aġzı oynarsa **ḳuyruḳ ṣalar**
(Mfrd. 112)

d. Göğüs göğüse gel-:

Berberlige tevbe dedirince çalışırdım
Bir kerre **gögüs gögüse gel**eydim o güzelle
(Mfrd. 20)

e. Güç gel-:

Ala aḳçayla rüftī sebze deyü
Ṣūretā olsada gıyāh gibi
Renc-i taṭhīri eyleyüp nādim
Güc gelür etdigiñ günāh gibi
(Kt. 62)

[61] Çalışmamızın bu bölümü hazırlanırken şu eser temel alınıştır: Aksoy, Ö. A., (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C: 1-2, 7. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

f. El s.kyle gerdeğe gir-:

Īcād-ı suḥandan o ki maḥrūm ola ẕātı
Tezyīn-i cidār eyleye gayrın es̱eriyle
Beñzer añā kim kendi ola bī-recūliyet
Hem **gerdege girmek** dilese **el ẕekeriyle**
(kt. 36)

g. Canı iste-:

Her yüzin gördükce göñlüm zülfüñ eyler ārzū
Ḥālet-i maḫṣūṣadır bu çehre-i dilberlere
Geceler bir yerde olsa mübtelā eglenmege
Ademiñ gündüzden **ister cānı** gitmek ol yere
(kt. 21)

h. Kimisi nala kimisi mıha vurur:

Kimisi āvreti eyler taʿyīb
Kimi zenpāreyi maʿyūb görür
Ḫalḳıñ uymaz biri birine sözi
Kimi naʿle kimisi mīḫe urur
(kt. 14)

ı. Kaş çat-:

Çaṭub ebrūlarını māh-ı nev etmiş īmā
Ḳandesen ḳande eyā ġurre-i ġarra-yı ḥuẓūż
(G. 58 b. 4)

i. Yalvarmak yakar-:

Beni nār-ı firākında nigārım yaḳmasun derseñ
Celālī āteşiñ ıẓhār edüp **yalvar yaḳar** yaḳmaz
(G. 50 b. 5)

j. Mum dibine ışık vermez:

Alanlar pertev-ekṡer zīr-destāna nevā vermez
Ki **pāy-ı şemʿ dāna şemʿ-i bezm-ārā żiyā vermez**
(G. 48 b. 1)

k. Gönül eyle-:

Dil-cüvānān perī-peykeri teshīr ister
Bir **göñül eyle**mege himmet eder pīr ister
(G. 33 b. 1)

l. Feleği pula alma-:

Pula almaz felegi muşu ḳaçırmış gürbe
Muşa ammā ki biñ altuna berāber sūrāẖ
(G. 18 b. 7)

m. Yüz aklığı:

Niçe böyle **yüz aḳlıḳ**larla mesrūrü'l-fuad olsun
Nice diller siyeh-rūzī-i ḥaṣma şādımān oldı
(T. 53 b. 19)

1. 3. 4. Argo, Yerel Söyleyişler ve Diğer Dil Kullanım Özellikleri

Ebubekir Celalî Divanı'nda argo ve yerel ifadeler içeren beyitler epeyce fazladır. Ancak bu tip kullanımların bir kısmı bugün sölüklere geçmemiş ve o dönemin konuşma dilinde yer alan keyfî kullanımlar olarak kalmış olduğundan metni okuyan okuyucu metni anlamlandırmak noktasında sıkıntılar yaşamaktadır:

Oynasun muġbeççeler āheng-i tārir ile
Başına çalsun yahūd oğlanı maṭya totoyu
(G. 100 b. 2)

Özellikle gemici ve denizci dilinden geçen kelimelere sıklıkla yer veren şair, bu tip kelimelerden ördüğü şiirler kaleme almıştır:

Fülk-i şikeme olsa mukarin n'ola ḳārna
Keştiye ḳavi ḳārna gerek kurna makarna
(G. 83 b. 1)

Ebubekir Celalî Divanı'nda günümüz argosundan gelen kelimelerin kullanımı da dikkat çeker. Şair bu tip kullanımlarını bayağılığa düşmeden yapar.

Gitme ẖammām-ı zenāna cānā
Ki mürūr etdi ṣabā hengāmıñ
Bālīġ oldıñ deyü cün ḳoymazlar
S.kiyor ānesını ḥammāmıñ
(Kt. 26)

Şairin bunların dışında kelime kullanımındaki tasarrufları da dikkat çeker. Osmanlı Türkçesi içerisinde diğer dillerden geçen kelimeleri Türkçe eklerle kullanır:

Şekvācıyān zamāne sürūr-āverendedir
Etmez melūl bir gile-mendi çavuş başı
(T. 150 b. 6)

Şairin beyitlerinde hikmetli söyleyişlere yer verdiği de görülür. Bunu yaparken şiirin ahengini bozup kuru bir nâsıh hâline düşmez:

Gösterür kendüyi ḥücre-i ʿālemde hüner
Cām içinde görinür ḳonsa da dolaba kitāb
(G. 8 b. 7)

İKİNCİ BÖLÜM: EBUBEKİR CELALÎ DİVANI'NDA MUHTEVÂ UNSURLARI- DİVANIN TAHLİLİ

Esasen eldeki malzemeyi unsurlarına, bileşenlerine ayırmak, çözümlemek anlamı taşıyan tahlil, divan şiiri araştırmalarının metin neşrinden sonra en dikkat çekici alanlarından bir tanesidir. Bir divan metni içerisindeki bezm, rezm, tasavvuf, vb.. unsurları saptamak ya da külliyen divan metninin birleşen tüm unsurlarını tasnif ederek sanatkârın bu unsurları kullanmaktaki eğilimlerini belirlemek kuşkusuz önemli bir mesaidir.

Türkoloji bölümlerindeki metin tahlili çalışmalarının öncüsü Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'dır. Kendisi '*Metinler Şerhine Dair*'[62] isimli eseriyle şerh usûlüne dair eğilimlerini belirlemiştir. Bu noktada hazırladığı '*Şeyhî Divanı'nı Tetkik*'[63] isimli çalışması kendinden sonraki pek çok çalışmaya örnek olmuştur. Ali Nihat Tarlan'ın ismi anılan çalışmasının ardından Prof. Dr. Harun Tolasa ve Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun hazırladıkları çalışmalar da metin tahlili alanında önemli eserlerdir.[64] Ayrıca Prof. Dr. Cemâl Kurnaz'ın Hayâli Bey'in şiirleri üzerine hazırladığı ayrıntılı tahlil çalışması ise alanda yapılan dikkat çekici çalışmalardandır.[65] Bu eserlerden hareketle günümüzde hâlâ ilmî prensiplere dayanarak divan tahlilleri yapılmaktadır.

Divan şiiri bir gelenek şiiridir. Köklerini İslamlık öncesi Arap şiirinden alması ve İslam sonrasında aynı medeniyet dairesi içerisine giren diğer milletlerin edebiyatlarında da örneklerinin görülmesi ve böylelikle devam etmesi bu şiirin gelenek açısından derinliğini gösterir.[66] Ancak divan şairi her ne kadar geleneğin belirlediği çizgiler içerisinde yer almak zorundaysa da geleneğin estetik eğilimleri şairlere özgünlük yolunu açacak bir kapı aralamayı ihmal etmez. Geleneğin '*bikr-i*

---

[62] Tarlan, A. N., (1937), *Metinler Şerhine Dair*, y. e. y., İstanbul.
[63] Tarlan, A. N., (2004), *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
[64] Tolasa, H., (2001), *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara; Çavuşoğlu, M., (2001), *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, Kitabevi, İstanbul.
[65] Kurnaz, C., (1996), *Hayâlî Bey Divanı Tahlili*, M.E.B. Basımevi, İstanbul.
[66] Ayrıntılı bilgi için bkz. İz, F.-Kut, G., (1985), "Divan Edebiyatına Giriş", *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 1, Ötüken Neşriyât-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 219.

mânâ/ bikr-i mazmun' olarak terimleştirdiği bu eğilim daha doğru bir ifadeyle beklenti şairin var olan malzemeden '*kendi bakış açısıyla*' yeni bir şiir üretmesini zorunlu kılar.[67] Bu yüzden divan şiirinde kullanılan malzemenin ortak, bu malzemeyi bir araya getiren terkibin farklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada bir divan tahlilinde eldeki malzeme ve malzemenin tasnifinin benzer bir divan tahliliyle ortaklıklar göstermesi doğaldır. Ancak şairin şahsî kullanımları ve geleneğin dışına yaptığı sıçramalar bu başlıklarda belirtilmeli veya gelenek dışı kullanımların tanıtılmasına öncelik verilmelidir. [68]

Çalışmamızın Ebubekir Celalî Divanı'nda yer alan unsurların tahlili üzerine duracağımız bu bölümünde biz daha çok şairin geleneğin yenileşmeye çalıştığı bir dönemde yazılmasından dolayı eserin gelenek ile ayrılma noktaları üzerinde duracağız. Ancak kullanılan unsurların varlığını göstermek amacıyla şairin geleneğin belirlediği çizgide kullandığı anlatım elemanlarını da tahlil çalışmamıza dahil edeceğiz.

2. 1. DİN

2. 1. 1. Allah

İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında Allah tüm tenzihî, subutî ve fiilî sıfatlarıyla olduğu gibi esmaü'l-hüsna olarak bilinen isimleriyle de sık sık şiire malzeme ya da konu olur. Halk edebiyatında ilahî, nefes, nutuk ve devriye gibi türlerde lafzen olduğu kadar sıfatlarıyla da anılan yüce yaratıcı için divan şiirinde de özel türler ayrıldığı görülür. "*Allah'ın sıfatları, birliği ve yüceliğinden bahseden, onun yüceliğini anlatan manzûm veya mensûr edebî türün adı*"[69] olan tevhidler ile birlikte, Allah'a yalvarmak, yakarmak, niyaz etmek gibi amaçlarla "*kaside, gazel, musammatlar, kıt'a, rubâî gibi bütün nazım şekilleri ile yazılabilen şiir türünün ve*

[67] Bikr-i mâna/ Bikr-i Mazmun terimleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mengi, M., (2000), "Divan Şiiri ve Bikr-i Mana", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 22-30.
[68] M. A. Yekta Saraç, Divan tahlilleri üzerine yaptığı bir araştırmasında, divan tahlillerindeki farklı çalışma metodlarının ya da yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulan farklı kullanımların edebiyat tarihlerimiz için önemli veriler olduğunu belirtir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Saraç, M. A. Y., (1999), "Divan Tahlilleri Üzerine", *İlmî Araştırmalar* 8, s. 209-219.
[69] Mermer, A.-Keskin K., N., (2005), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 108.

mesnevilerdeki bir bölümün genel adı"[70] olan münacaatlar, Allah lafzının çeşitli şekillerde anıldığı şiirlerdir.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Allah lafzı daha çok tarih şiirlerinde geçer ve çeşitli sıfatlarıyla anılır.[71] Bu şiirlerde Allah, kendisinden yardım beklenendir. Yaratıcı olarak kulunun yardımcısıdır. O, kulunu hatalardan korurur ve kafir-müslüman ayırt etmeden kullarına merhamet eder:

Çü etdi āyet-i *Silm*'e teşebbüs̱
Ḫaṭādan ṣālim etsün Rabb-ı Raḥmān
(T. 3 b. 11)

Dualarla kendisinden merhamet beklenen de duaları kabul edip kullarına merhamet eden de O'dur. Bereket verici ve cömettir. Ümitler ancak O'nunla var olabilir. Alîm olarak kullarına ilim veren de Allah'dır. Fâzıl, samed ve emîndir. Yeri ve göğü düzenleyen bu ikisi arasındaki olaylara yön veren de zâtıdır. Bitmek, tükenmek bilmeyen bir kudrete sahiptir.

Ebubekir Celalî bir beytinde Türklüğün kut anlayışına da gönderme yapar. Bilindiği üzere Türklüğün en eski çağlarından itibaren hâkimiyet anlayışı ilahî kaynaklıdır. Ancak hükümdara herhangi bir kutsallık verilmez. Hükümdar, yaratıcı tarafından kendisine yönetme yetkisi verilmiş kişidir. İnsanî bakımdan hükümdar iyi ve bilgili olabildiği gibi kötü ve bilgisiz de olabilir.[72] Ebubekir Celalî bu noktada 3. Selim'in camii yaptırmasına dair yazdığı bir manzumesinde bu konuya dikkat çeker ve sultanın bütün yetkilerini Allah'tan aldığını belirtir:

O ḫāḳān-ı ʿibādet-pīşe kim etmiş Ḫudā ẕātın
Meṭāʿ-ı mülk ü millet muḳtedā-yı devlet-i ʿuẓmā
(T. 28 b. 3)

Şair, yine tarih manzumelerinde Allah lafzını anarken bazı ortak ifadeler kullanır. Bu ortak ifadelerin geçtiği beyitlerde daha çok hakkında tarih düşürdüğü

---

[70] Mermer-Keskin, (2005), s. 76.
[71] Allah'ın isim ve sıfatları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Topaloğlu, B., (1989), "Allah: Sıfatları", *DİA*, C: 2, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 486-498.
[72] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kösoğlu, N., (2004), "Başlangıçtan Onüçüncü Yüzyıla Kadar Türk Dünyası: Devlet", *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 1, Ötüken Neşriyât-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 9-10.

kişinin varlığının, makamının '*izzet ve ikballe*', '*sağlık ve sıhhatle*' devamı için Allah'a dua eder:

Ḥaḳ Teʿālā ʿizzet ü iḳbāl ile sāġ eylesün
Ẕāt-ı ʿālīsin ki ḥālā ṣadr-ı devlet ṣolıdur
(T. 119 b. 4)

2. 1. 2. Kutsal Kitaplar

a. İncil: Hz. İsa'ya gönderilmiş kutsal kitap olan İncil, Ebubekir Celalî divanında sadece tahrif edilmesi-değiştirilmesi özelliğinden dolayı anılır.

Hrıstiyan inancına göre Hz. İsa, İncil'i yazan değil tebliğ edendir ve kendisi de havarilerinden İncil'i tebliğ etmelerini istemiştir. Hz. İsa'nın göğe yükselmesinin ardından havarileri O'nun sözlerine uyarak İncil'i tebliğ etmeye başlamışlardır. Ancak bir süre sonra çeşitli nedenlerle İncil'in yazıya geçme zaruriyeti doğmuştur:

> "*İsâ'nın semaya çıkışından sonraki kırk yıl boyunca şifahî rivayetler ve gelenekler teşekkül edip, bunlar vaaz, ibadet, ilmihal ve diğer yollarla korunup nakledilmiştir. Muhtemelen bu rivayet ve geleneklerin bir kısmı bu dönemde yazıya aktarılmıştır. İncil yazarları da bu verilerden hareketle kendi İncil'lerini yazmışlardır.*"[73]

Özellikle müslüman âlimlerin yıllar boyunca Kuran-ı Kerîm'in hükümleri ve bildirdikleriyle karşılaştırarak inceledikleri ve "*İsa'nın ulûhiyyeti, teslîs inancı ve Hz. İsa'nın insanların günahlarına kefâret olmak üzere çarmıhta can vermesi gibi*"[74] temel hristiyan inançlarından yola çıkarak aslının bozulduğuna hükmettikleri İncil, Ebubekir Celalî Divanı'nda bu özelliğinden yola çıkarak bir anlatım unsuru olur. Şair sevgilisinin yanağındaki yeni belirmeye başlamış çizgileri temel alarak zarif bir hayal kurar ve bu çizgileri İncil'in içindeki yer yer bozulmuş, tahrif edilmiş bölümlere benzetir:

---

[73] Harman, Ö. F., (2000), "İncil", *DİA*, C: 22, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 271.
[74] Harman, (2000), s. 275.

Ol büt-i muġbeççeniñ yer yer ḫaṭ-ı rūḫsāresi
Nüsḫa-yı İncīl içinde cā-be-cā taḥrīfdür
(G. 26 b. 4)

b. Kuran-ı Kerim: Allah'ın kelamı olarak bilinen Kuran-ı Kerîm, dört kutsal kitaptan en sonuncusudur ve peygamberimiz Hz. Muhammed'e gönderilmiştir. Mahiyeti açısından pek çok özelliğe sahip olan Kuran-ı Kerîm, edebiyat tarihimiz içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Kuran-ı Kerîm özellikle İslamlığın kabulünden sonra gelişen Türk edebiyatının her kolunda üretilen eserlerde kendine özel bir yer edinir:

> "*Ümmet çağı edebiyatı, İslam dinin ortaya koyduğu hükümlere dayanır. Eski metinlerde hemen hemen hiç bir sayfa yoktur ki, içinde Kuran'dan bir âyet, Peygamber'in hadisinden bir cümle bulunmasın ve düşünceler bunlara bağlanmış olmasın.*"[75]

İslamlık etkisinde gelişen Türk edebiyatının bir anlamda edebî sanatlar ve belagat ile ilgili temayüllerini ciddî anlamda belirleyen Kuran-ı Kerîm, bir yandan da içinde barındırdığı peygamberler tarihine ait bilgilerle şairlere ilham kaynağı olur. Tasavvufî edebiyat mümessilleri için temel kaynak olan Kuran-ı Kerîm, Divan şairi için de önemli bir kaynaktır. Şairler, Kuran'da yer alan ayetlerden iktbaslar yapmak suretiyle faydalanırlar. Ancak kimi zaman Kuran-ı Kerîm isminin şiirlerde lafzen de anıldığı görülür. Bu durumda çoğu kez Hz. Peygamber'in ismi de geçer.[76]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Kuran-ı Kerîm, sadece tarih manzumeleri içerisinde yer alan beyitlerde anılır. Şair, Kuran-ı Kerîm'i daha çok dünyevî hayatı düzenleyen bir kutsal hüküm olarak görür. Kuran-ı Kerîm, Osmanlı devlet anlayışında '*zıllullah-ı fi'l-âlem*' olarak görülen hükümdarın devletin bekâsı ve dinin devamlılığı için yaptığı işlere kaynaklık eder:

Öyle sulṭān ibni sulṭān kim ne ḥükm etse aña
Vācib oldı iḳtidā bā-naṣṣ-ı Ḳurān-ı Kerīm
(G. 10 b. 3)

[75] Levend, A. S., (1998), *Türk Edebiyat Tarihi*, C: 1, TTK Yayınları, Ankara, s. 24.
[76] Kuran-ı Kerim'in edebiyattaki kullanımına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Uzun, M., (2002), Kuran: Edebiyat", *DİA*, C: 26, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 414-417.

Ayrıca şair bir beytinde daha çok Kuran-ı Kerîm'den bakılan bir fal çeşiti olan *tefe'ül*e de gönderme yapar:

Bu fetḫiñ maẓhar-ı tebşīri olmışdı bi'ḥamdil-lāh
Tefe´ül ḳaṣd edüp her kimki Kurān-ı Kerīm açdı
(G. 19 b. 4)

2. 1. 3. Âyet ve Hadisler

a. Âyetler:[77]

a1. Âyet-i Nûr: Kuran-ı Kerîm'deki Nûr Sûresi'nin 35. âyetidir. "*Allahü nûrü's-semâvâti vel'ardı, meselü nûrihî kemişkâtin fiyhâ mısbâhun, elmısbâhu fiy zücâcetin, ez-zücâcetü keennehâ kevkebün dürriyü, yûkadü min şeçeretin mübâreketin zeytûnetin lâ şarkıyyetin ve lâ garbiyyetin yekâdü zeytühâ yudıy'ü ve lem temseshü nârün, nûrün 'alâ nûrın, yediyllâhü li-nûrihi men yeşâ'ü ve yadribullahül'emsâle linnâsi, vallahü bikülli şey'in 'aliymün*." Meâli şöyledir:

> "*Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir.. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu) nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.*"[78]

Maḫlaṣı tefsīr-i ẕāt-ı Aḥmediyyetle olur
Āyet-i Nūr'ı müfessir fāżıl-ı reyy müjdedir
(T. 94 b. 5)

---

[77] Divanda geçen âyetlerin Kuran-ı Kerim'de geçtiği sûreleri bulmakta şu eserlerden faydalanılmıştır: *Kuran-ı Kerim Lugati ve İlâvelerle Mu'cemü'l-Müfehres*, (2007), Haz.: Mahmut Çanga, Timaş Yayınları, İstanbul; Yılmaz, M., (1992), *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

[78] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, (2006), 3. Baskı, Haz.: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Nur Suresi, 35. âyet, s 353. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında Kuran-ı Kerim'den yapılan meal alıntılılarında sadece eser ismi, sûrenin ismi, âyet numarası ve eserdeki sayfa sayısı verilecektir.

a2. Âyet-i Silm: Bakara sûresinin 208. âyetine gönderme yapılmaktadır. "*Yâ eyyühellezine âmenüdhulû fiys silmi kâffeten ve lâ tettebi'û hutuvâtişşeytâni, innehû leküm adüvvün mübiyyün.*" Meali şöyledir: "*Ey İman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apacık düşmanınızdır.*"[79]

Çü etdi āyet-i *Silm*'e teşebbüs̱
Ḫaṭādan ṣālim etsün Rabb-ı Raḥmān
(T. 3 b. 11)

a3. Utullin: Kalem Sûresi'nde geçer. "*Ve la tüti' kulle hallâfin mehiynin. Hemmâzin meşşâin binemiymin. Mennâ'ın li-hayri mü'tedin esiymin. Utullin ba'de zâlike zeniymin.*" Meali şöyledir:

> "*(Resûlüm !) Alabildiğine yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan laf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, mütecaviz günaha dadanmış, kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiç birine, mal ve oğulları vardı diye boyun eğme.*" [80]

Be-feḥvā-yı **utullin** bādezālik döndi ḳavlinden
Maḳal-i bī-me´āle naḳż-ı ʿahdi ol zenīm açdı
(T. 19 b. 43)

a4. Ze'l-Kurba: Bakara Sûresi'nin 83. âyetinde geçer: "*Ve iz ehaznâ miysakâ beni İsraile la ta'büdûne illâllahe ve bi'l-vâlideyni ihsânen ve ze'l-kurbâ ve'l-yetâmâ ve'-mesâkiyni ve kûlû linnâsi husnen ve ekiymussalâte ve âtü'z-zekâte sümme tevelleytüm illâ kaliylen minküm ve entüm mü'ridûne.*" Meali şöyledir:

> "*Vaktiyle biz, İsrailoğullarından: Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve 'insanlara güzel sö söyleyin,*

[79] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Bakara Suresi, 208. âyet, s. 31.
[80] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Kalem Suresi, 10-13. âyetler, s. 563.

namazı kılın, zekatı verin' diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz." [81]

Selīmiyyeyle iḥsāniyye çār-ı zü'l-ḳarābetdir
Ederler birbiriyle inḳifā῾-ı Ḥaḳ-ı **ze'l-ḳurbā**
(T. 28 b. 9)

a5. İnnâ Fetehnâ: Fetih Sûresi'nin ilk âyetinde geçer: "*İnnâ fetehnâ leke fethân mübiynen.*" Meali şöyledir: "*Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.*"[82]

῾İzz ü devletle mü´eyyed eyleyüp rabbü'l-῾ibād
Ḳuvvet ü iḳbālini günden güne ḳılsun ziyād
Dā´im istidlāl olunsun ru´yet-i rū-yı murād
Dest-i nusret muṣḥaf-ı iclālin etdikce küşād
Sūre-i **İnnā Fetehnā**'dan açılsun fāller
(Tms. 1 bnd. 5)

b. Hadis-i Şerîfler:

b1. Sâye-i Hak/ Zıll-ı Yezdân: Zıll-ı ilâh ya da zıll-ı rabbü'l-âlemin olarak da bilinir. "*e's-Sultân zıllullahi fi'l-'arz.*" Anlamı: sultan, Allah'ın yer yüzündeki gölgesidir. İslam halifeleri için kullanılır.

Şehinşāh-ı mü´eyyed **sāye-i Ḥaḳ**
Cihāndār-ı mü´eyyed **ẓıll-ı Yezdān**
(T. 3 b. 2)

Āfitāb-ı salṭanat Sulṭān Selīm
Şāh-ı devrān **ẓıll-ı Rabbü'l-῾ālemīn**
(T. 13 b. 2)

b2. Men bena mesciden ben' Allahu lehu beyten fi'l-cenneti: Her kim bir mescit inşa ettirirse, Allah'da cennette onun için bir köşk inşa ettirir.

---

[81] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Bakara Suresi, 83. âyet, s. 11.
[82] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Fetih Suresi, 1. âyet, s. 510.

Bu āʿlā cāmiʿi inşāya fermānı olup ṣādır
Teceddüd ḳıldı maʿnā-yı ḥadiṡ-i **men bennā** ḥakkā
(T. 28 b. 4)

b3. Levlâke levlâk le-mâ halakatü'l-eflâk: (Habibim !) Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

Vücūdun Ḥaḳ metāʿ-ı ḫalḳ edelden
ʿAdem-gāh oldı cāy-ı ehl-i ṭuġyān
(T. 3 b. 7)

b4. Men arefe nefsehû fe-kad arefe rabbehû: Kendini (nefsini) bilen Rabb'ini bilir.

Seyyid Muḥammed pāk-dīn ol ṣādıḳü'l-vaʿdü'l-emīn
Kim eylemiş Rabbü'l-emīn dānā-yı sırr-ı **men ʿaref**
(T. 176 b. 1)

c. Sözler:

c1. Nûrun alâ-nûr: Daha güzel, daha iyi, pek âlâ.

Söyle tārīḫin **Celālī** mevlidi mehtābınıñ
Ḥīn-i şeb **nūrun ala-nūr** oldı Sulṭān Bāyezīd
(T. 41 b. 16)

2. 1. 4. Peygamberler [83]

a. Hz. Nuh: Kuran-ı Kerîm'de ve peygamberin hadislerinde ismi sıklıkla geçen peygamberlerden olan Hz. Nuh (a.s.)[84] kıssasında yer alan bazı özelliklerden olayı özellikle divan şiirinde sıklıkla malzeme olarak kullanılır. Kuran-ı Kerîm'de Âl-i İmran, Nisâ, En'am, İsrâ, Meryem, Enbiyâ, Ahzâb, Şûrâ, Hadîd, gibi sûrelerde bizzat, Araf, Tevbe, Hûd, İbrahim, Ankebut, Furkan, Sâd, Mü'min, Necm, Sâffât gibi

[83] Divan şiirinin kaynakları arasında yer alan peygamber hikâyelerinin şiirde kullanımına dair son yıllarda yapılmış önemli bir çalışma yayımlanmıştır: Güler, Z., (2006), *Divan Şiirinde Peygamber Hikâyelerine Telmihler*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Malatya.
[84] Hz. Nuh ve kıssasına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Aydemir, A., (2005), *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, 4. Baskı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 47-55; Köksal, M. A., (2004), *Peygamberler Tarihi*, C: 1, 8. Baskı, Ankara, s. 87-113; Harman, Ö. F., (2007), "Nûh", *DİA*, C: 33, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 224-227.

surelerde ise kavmi, hanımı, gemisi, oğulları gibi kıssasına dair özellikleriyle anılan[85] Hz. Nuh'un tevhid mücadelesi için Kuran-ı Kerîm'de kendi adını taşıyan bir sûre de yer almaktadır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hz. Nuh daha çok ömrünün uzunluğu yönünden ele alınır. Zira Ankebut Suresi'nin 14. âyetinde Hz. Nuh'un 950 yıl kadar kendi kavmi arasında yaşadığı belirtilmektedir.[86] Şair, tarih manzumelerinde Tanrı'dan memduhu için Nuh gibi bir uzun ömür diler:

Şeh-i devrān sulṭān-ı zamānıñ Nūḥ-veş yā Rab
Mezīd-i ʿömr ola ẕāt-ı hümāyūnıyla evlādı
(T. 4 b. 6)

b. Hz. İbrahim: Bakara, Âl-i İmrân, En'am, Hud, Yûsuf, Hicr, Ahzab, Mümtehine, Tevbe, İbrahim gibi çeşitli sûrelerde kendisinden söz edilen Hz. İbrahim[87] dinler tarihi içerisinde de önemli bir yere sahiptir. "*Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm tarafından en büyük ata ve temel referans noktası kabul edilen İbrahim*"[88] hakkında Kuran-ı Kerîm,

> "*çeşitli sûrelerde münasebet düştükçe onun genel inanç tarihindeki yerini, öğretisinin ana hatlarını ve özelliklerini, tebliğ faaliyetleri ve yöntemlerini, kişiliğinin dinî, ahlâkî, içtimaî ve ailevî boyutlarını tanıtmış, bu konularla ilgisi ölçüsünde hayatından da bazı kesitler vermiştir.*"[89]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hz. İbrahim daha çok misafirperver olması ve sofrasının bereketliliğinden dolayı anılır. "*İbrahim peygamber, sofrasında misafir*

[85] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali,* s. 24-26. Çalışmamızın bu bölümünde peygamber isimlerinin Kuran-ı Kerim'de hangi sûrelerde geçtiğine dikkat çekilecek ancak dipnotlarda gönderme yapılmayacaktır. İlgilenenler bu dipnotun başında verdiğimiz sayfalarda bulunan indekse bakabilirler.
[86] *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Ankebut Sûresi, s. 396.
[87] Hz. İbrahim ve kıssasına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Aydemir, (2005), s. 57-67, Köksal, (2004), C:1, s. 141-171; Harman, Ö. F.-Uzun, M., (2000), "İbrahim", *DİA*, C: 20, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 266-273.
[88] Harman-Uzun, (2000), s. 266.
[89] Harman-Uzun, (2000), s. 269.

olmadığı zaman yemek yemezmiş. Misafir olunca da her şey bereketlenir ve bollaşırmış. Bu nedenle onun adı bereket ile anılır.”[90]

Cenāb-ı ẕāt-ı şerīfiñle ṣadr-ı fetvāya
S̱enā-güẕār ü duʿā-gūyım ey vezīr-i kerīm
Ne kim ʿināyet ü iḥsān ederseñiz ben de
Desem n’ola berekāt-ı Ḫalīl İbrāhim
(Kt. 2)

Şair, tarih manzumelerinde ise Hz. İbrahim’i hakkında bir şeyler söylediği ya da övdüğü memduhunu daha çok isim ortaklığından dolayı anar:

Tırāz-ı mesned-i fetvā müzeyyen-i taḳvā
Ḥalīm-i mekrümet-ārā semiyy-i İbrāhīm
(T. 68 b. 6)

c. Hz. Yûsuf: Kendisi gibi peygamber olan Hz. Yakub (a.s.)’un oğlu Hz. Yûsuf’un[91] ismi Kuran-ı Kerîm’de En’âm, Mümin, Yûsuf sûrelerinde geçer. Daha çok kıssasına dair bilgileri bu sûrelerin içerisinde yer alan ve Allah tarafından ‘ahsenü’l-kıssas” olarak nitelendirilen Yûsuf Sûresi’nde buluyoruz.

Ebubekir Celalî Divanı’nda Hz. Yûsuf daha çok güzelliği yönünden ele alınır ve hem sevgilinin hem de memduhun güzelliği anlatılırken Yûsuf’un güzelliği ile benzetme ilişkisi kurulur:

Üftādesi olursa zenin merd olur velī
Ol Yūsuf-ı melāḥate dildāde merd ü zen
(G. 79 b. 3)

Celālī aḥsen oldı ṣadrına teşrīfi tārīḫim
Müşerref oldı cāyı Āṣaf-ı Yūsuf-likā geldi
(T. 57 b. 19)

d. Hz. Hızır ve Hz. İlyas: Kaynakların bir kısmının peygamber bir kısmının ise evliya olduğunu kabul ettiği Hz. Hızır, Kuran-ı Kerîm’de geçen Kehf Sûresi’nde daha çok Hz. Musa ile olan macerası dolayısıyla anılır.

---

[90] Pala, İ., (2007), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 17. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, s. 225.
[91] Hz. Yûsuf ve kıssasına dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Aydemir, (2005), s.75-95; Köksal, (2004), C: 1, s. 271-301.

Divan şiirinde darda kalanların yardımına koşması, denizin üstünde yürüyebilmesi, denizin üstüne seccâdesini sererek namaz kılabilmesi, bastığı toprağın yeşillenmesi gibi kerâmetleriyle olduğu kadar İskender-i Zülkarneyn ve Âb-ı Hayat-ı bulma hikâyesine de telmihte bulunulur.[92]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hz. Hızır daha çok âb-ı Hayat ile birlikte anılır. Şair, Hz. Hızır'ı tarihe mal eden asıl olayın âb-ı Hayât'ı bulması olduğunu belirtir:

N'ola ey ṣuya dinse āb-ı ḫayāt
Ḥıżrı Ḥıżr eyledi kerāmet-i āb
(T. 134 b. 8)

Hz. İlyas ise Kuran-ı Kerîm'de Enâm ve Saffat Sûrelerinde ismi anılan ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi olmayıp daha yaşarken Allah katına çekildiğine ve kıyamete kadar orada yaşayacağına inanılmaktadır.[93] Divanda Hz. İlyas ismi bir kıtada Hz. Hızır ismiyle birlikte anılır:

Miṣāl-i nehr-i Tuna çoşmuş idi enf-i zükām
Ki gāh bir ṭarafı işledi gehi aḫer
Hemān ki Sunne Boġazı'na döndi birṭarafı
O sedd olup Ḥıżr İlyās'a cānib-i diger
(Kt. 50)

e. Hz. Yûşâ İbni Nûn: Hz. İbrahim'in soyundan gelen Hz. Yûşâ, Hz. Mûsâ'dan sonra İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir. Otuz yıl kadar İsrailoğullarına hem hükümdarlık eden hem de peygamberlik görevini yerine getiren Hz. Yûşâ'nın yüz yirmi beş yaşlarındayken vefat ettiği bilinir.[94]

Ebubekir Celalî Divanı'nda daha çok Tîh bölgesindeki yaşamıya anılır:

---

[92] Pala, (2007), s. 204-205.
[93] Harman, Ö. F., (2000), "İlyâs", *DİA*, C: 22, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 160-162; Köksal, (2004), C: 1, s. 135-140.
[94] Köksal, (2004), C: 2, s. 121-122.

Yazda ʿarż-ı āḫir-i ḥamsīn eder hāmūna ṭāġ
Cāy-gāh oldı anıñçün Yuşaʿ ibni Nūn'a ṭaġ
(G. 61 b. 1)

f. Hz. Dâvud: İsrailoğlullarına gönderilen peygamberlerin arasında yer alan Hz. Dâvud'un ismi Kuran-ı Kerîm'de Bakara, Nisâ, Maide, En'am, Neml, Enbiyâ, Ahzâb, Sâd sûrelerinde geçer. Ancak, Kuran-ı Kerîm'de Hz. Dâvud'un hayatı ve soy bilgisi hakkında ayrıntılı bilgiye rastlanmaz.[95] Divan şiirinde daha çok güzel sesi, şair ve musikişinas oluşu, demir eritmekteki gösterdiği mucizeler ve kendisine gönderilmiş olan kutsal kitaplardan Zebur ile birlikte anılır.[96]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hz. Dâvud ismi iki beyitte geçer. Beyitlerden birinde şair Hz. Dâvud'un sesinin güzelliğini hatırlatır. Aziz Ahmed Bey'in Davutpaşa semtinde aldığı ev için yazdığı tarih manzumesinde şair evin bulunduğu semtin âdetâ Dâvud'un sesi misali seslerle kuşatılmış olduğunu söyler:

Bu cā-yı bī-muʿādil cānib-i Dāvutpāşā'da
Ṣadālar içre Dāvūdī ṣadānıñ mis̱lidür ġūyā
(T. 163 b. 5)

Aynı şiirin devamındaki beyitte ise Dâvud'un Câlût ile karşılaşmasında zırhını çıkarması olayına telmihte bulunur:

Yāhūd anda temekkün zırḥ-ı Dāvūd'ı telebbüsdür
Ġam etmez hamle ʿaczinden mübārek eylesün Mevlā
(T. 163 b. 6)

g. Hz. Süleyman: Hz. Dâvud'un oğludur. Kuran-ı Kerîm'de Bakara, Nisâ, En'âm, Enbiyâ, Ankebût, Ahzâb, Neml sûrelerinde ismi anılır. Dillere destan bir saltanata sahip olmasının dışında, kuş dilini bilmesi, rüzgara emredebilmesi, insanlar, cinler ve kuşlardan oluşan ordusunun bulunması ayrıca yine cinlerin karşı çıkmadan hizmetini görmesi... gibi özellikleriyle anılan[97] ve divan şiirine konu olan[98] Hz.

---

[95] Harman, Ö. F., (1994), "Dâvud", *DİA*, C: 9, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 21-24; Aydemir, (2005), s. 151-181; Köksal, (2004), C: 1, s. 179-201.
[96] Pala, (2007), s. 108.
[97] Aydemir, (2005), s. 187-224; Köksal, (2004), C: 1, s. 205-225.
[98] Pala, (2007), s. 411-413.

Süleyman, Ebubekir Celalî Divanı'nda sadece bir beyitte ve mührü dolayısıyla ele alınır:

Vücūhum cedveli mühr-i Süleymānī'dir altında
Sezā ol maʿbed-i vālāya bu āvīze-i zībā
(T. 28 b. 16)

h. Hz. İsa: Dört büyük kitaptan İncil'in kendisine verildiği Hz. İsa'nın[99] ismi, Kuran-ı Kerîm'de Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'am, Şûrâ, Zuhruf, Haşr, Saff, Meryem sûrelerinde geçer. İslam dini Hz. İsa'yı resullerin en büyükleri arasında kabul eder. Hz. İsa, kıssasında yer alan pek çok hikâye ve gösterdiği kerametler neticesinde edebiyata konu olur.[100]

Ebubekir Celalî, Divanı'nda Mısır'da yapılan deniz savaşları için düşürdüğü tarihinde İngilizleri Meryem[101] oğlu İsa'nın milleti olarak annesiyle birlikte anar:

Çehārüm eyledi ṭop-ḫāneliyle İngiliz ḳavmi
Ṣadāḳat olmaġın ol millet-i ʿĪsā-yı Meryem'de
(T. 24 b. 8)

ı. Hz. Muhammed: Son hak dini olan Kuran-ı Kerîm'in indirildiği peygamber efendimiz, tarihi kişiliği hakkında hem Kuran-ı Kerîm'de hem de çeşitli kaynaklarda tafsilatlı bilgi bulunmaktadır.[102]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hz. Muhammed, her şeyden önce dünya varlığının nedeni olarak ele alnır. Dünya onunla safa bulmuştur:

Āfāḳa virdi mihr-i ruḫ-ı Muṣṭafā ṣafā
Buldı anıñla māh-ı cemāl-ı ṣafā ṣafā
(G. 1 b. 1)

---

[99] Harman Ö. F.-Çelebi, İ.-Uzun, M., (2000), "Îsâ", *DİA,* C: 22, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 465-475; Aydemir, (2005), s. 235-257; Köksal, (2004), C: 2, s. 303-351.
[100] Pala, (2007), s. 235-236.
[101] Harman, Ö. F., (2004), "Meryem", *DİA*, C: 29, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 236-242.
[102] Fayda, M.-Kandemir, M. Y.-Durmuş, İ.-Özel, A.-Topaloğlu, B.-Dönmez, İ. K.-Çağrıcı, M.-Çelebi, İ.-Uludağ, S.-Durmuş, İ.-Kanar, M.-Uzun, M.-Toker, H.-Serin, M.-Özcan, N.-Avcı, C.-Birışık, A.-Görgün, H., (2005), "Muhammed", *DİA*, C: 30, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 408-481.

O’nun aşk şarabıyla sarhoş olmayanlar, bu dünyada cefâsı olmayan bir rahat bir huzur görmez:

Ser-mest-i cām-ı ʿaşḳ-ı Nebī olmayanlarıñ
Görmez cihānda dīdeleri bī-cefā ṣafā
(G. 1 b. 4)

2. 1. 5. Dört Halife

a. Hz. Ebubekir : İlk müslümanlardan olan ve Hz. Peygamberin ölümünden sonra O’nun ilk halifesi olarak devlet işlerini yürüten Hz. Ebubekir, İslam tarihi içerisinde yer alan önemli şahisyetlerdendir. Asıl adı Abdullah olan Ebubekir, Hz. Peygambere yakınlığı ve sadakatıyla tanınır. Hz. Peygamberin Miraç hadisesine hemen inanmasından sonra kendisine bizzat Hz. Muhammed tarafından ‘*Sıddîk*’ lakabı verilmiş ve bu lakap ile anılmaya başlanmıştır. Müslümanlığı ilk kabul eden kişilerin arasında yer alan Hz. Ebubekir’in, İslam dinini kabul etmeden önceki hayatı hakkında net bilgilere sahip değiliz. Ancak ticaret ile uğraştığı ve bir miktar servete sahip olduğu bilinmektedir.[103]

Ebubekir Celalî, Hz. Ebubekir ismini bir kaç beytinde değişik özellikleriyle anar. Cem İsmail Paşa için yazdığı bir tarih manzumesinde Paşa’nın yeni görevinde ilk olarak Hz. Ebubekir ve Hz. Ali gibi doğruluğunu, sadakatini ispat ettiğini söyler:

Evvelā oldı ser-i bostaniyān[ın] dāveri
Ṣıdḳın is̱bāt eyleyüp Sıddīḳla Ḥayder gibi
(T. 60 b. 4)

Musahib-zâde’nin Anadolu kazaskerliğine atanması için yazdığı başka bir manzumesinde ise memduhunun huy ve yaratılışını Hz. Ebubekir’e benzetir:

Semiyy-i mefḫārü’l-ekvān emīn-i ṣāḥibü’l-ʿirfān
O Sıddīḳī-secāya ṣadr-ı Anaṭolıdur şimdi
(T. 130 b. 3)

[103] Fayda, M., (1994), “Ebûbekir”, *DİA*, C: 10, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 101-108.

Şair, bir beytinde ise memduhunun Hz. Ebubekir ile adaş olmasına dikkat çeker:

Ṣıddıḳ ile hem-nāmdır ʿadli ʿÖmer peyġāmdır
ʿAṭf- ı naẓarda Sām'dır bā-ʿömr-i Nūḥ olsun be-kām
(T. 83 b. 6)

b. Hz. Ömer: Hulefâ-yı Râşidîn'in ikincisi olan Hz. Ömer'in müslüman olmadan önceki hayatı hakkında net bilgilere sahip değiliz. Savaşçı kişiliğiyle tanınan Hz. Ömer, uzun süre İslâm dinini kabul etmemiş ve putperest hayatına devam etmiştir. Müslüman olmasını takip eden yıllarda hem İslam devletinin içerisinde hem de ordusunda önemli görevler alan Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in vefatından sonra hilâfet makamına geçen Hz. Ebubekir'in müşavirliğini ve kadılığını yapmıştır. Hz. Ebubekir'in vefatının hemen ardından ise hilâfet makamını devralmıştır. 644 yılında şehit edilene kadar bu görevini yerine getirmiştir. '*Faruk*' lakabıyla anılan Hz. Ömer, aynı zamanda adaletliliğiyle tanınmıştır.[104]

Ebubekir Celalî, Hz. Ömer'i şiirlerinde adaletli olmasına gönderme yaparak anar:

Ṣıddıḳ ile hem-nāmdır ʿadli ʿÖmer peyġāmdır
ʿAṭf- ı naẓarda Sām'dır bā-ʿömr-i Nūḥ olsun be-kām
(T. 83 b. 6)

c. Hz. Ali: Hz. Peygamber'in damadı ve Hulefâ-yı Râşidîn'in dördüncüsü olan Hz. Ali, m.s. 600'lü yıllarda Mekke'de doğmuştur. Beş yaşından itibaren Hz. Peygamberin yanında yetişen Hz. Ali, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ilk inananlardan ve ilk iman edenlerdendir. Gelişen ve büyüyen İslam devleti içerisinde Hz. Peygambere ilk önce vahiy katipliği yapmış olan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in vefatını izleyen yıllarda yani halifeler döneminde devlet içerisinde herhangi bir idarî görev almamış ve orduyla birlikte savaşlara katılmamıştır. 656 yılında Hz. Osman'ın şehit edilmesinin ardından halifelik makamına oturmuş ve bu görevi 661 yılında şehit edilene kadar sürdürmüştür. [105]

[104] Fayda, M.-Koçak, M., (2007), "Ömer", *DİA*, C: 34, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 44-53.
[105] Fığlalı, E. R.-Kandemir, M. Y., (1989), "Ali", *DİA*, C: 2, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 371-378.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hz. Ali'nin ismini yine doğruluğu ve İslam'a karşı olan sadakatini hatırlatarak anar:

Evvelā oldı ser-i bostaniyān[ın] dāveri
Ṣıdḳın is̱bāt eyleyüp Sıddīḳla Ḥayder gibi
(T. 60 b. 4)

2. 1. 6. Ahiret İle İlgili Kavramlar

a. Cennet: Bütün dinî inanışlara göre insanların dünyevî hayatlarının sonunda veya kıyametin kopmasının ardından mutluluk içerisinde yaşayacakları yer olarak bilinen cennet, Kuran-ı Kerîm'de Sâffât, Tûr, Vâkıa, İnsan, Nebe, Muttaffîfin, Gâşiye, Tevbe, Ra'd, Nahl, Kehf, Meryem, sûreleri başta olmak üzere bir çok sûrede değişik özellikleri dolayısıyla anılır. Sonsuz nimetlerin olduğu ve insanların mutluluk içinde yaşayacakları bir yer olarak bilinen Cennet,[106] divan şiirinde daha çok '*behişt*' ve '*cinan*' kelimeleriyle karşılanır. İnanışta yer alan tüm hususlarıyla değişik nedenlerle şiire malzeme olur ve benzetmelerde kullanılır.[107]

Ebubekir Celalî Divanı'nda cennet daha çok bir karşılaştırma unsuru olarak kullanılır. Şair, memduhunun aldığı eve dair tarih düşürürken alınan evin bulunduğu mahalin değişik özelliklerinin sanki cenneten çıkmış olduğunu söyler:

Ziḥī mekān-ı dil-ārā-yı cennet-āsā kim
Ṣuyu zülāle müşābih hevāsı hemçü nesīm
(G. 99 b. 5)

Şair, bir beytinde ise Hz. Peygamber'in cennet ile müjdelendirildiğini bildirdiği Selmân el-Farisî'ye gönderme yapar:

Rīş-i pāk-i nebevī mūyına beñzer **Selmān**
Olıcaḳ cennet-i aʿlā ile pāk-ender-pāk
(G. 64 b. 6)

---

[106] Şahin, M. S.-Topaloğlu, B., (1993), "Cennet", *DİA*, C: 7, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 374-386.
[107] Pala, (2007), s. 88-89.

b. Cehennem: Tanrı'nın varlığını inkar edenlerle birlikte günahların âhirette cezalandırılacakları yer olan cehennem[108] hakkında Kuran-ı Kerîm'de Hûd, Secde, Sâffât, Vâkıa, Nebe', İbrahim, Kehf sûrleri başta olmak üzere pek çok sûrede bilgi ve tasvirler bulunur. Divan şiirinde ise özellikle sevgiliden ayrı düşen âşıkın yurdu olarak anlatılan cehennem,[109] Ebubekir Celalî Divanı'nda İslam orduları tarafından yenilen Nemçe ordusunun içinde bulunduğu durumu anlatmak için kullanılmıştır:

Dil-i küffārı muḥriḳdir bu nuṣret naẓm-ı tārīḫ et
Cehennem oldı ḳalb-i nemçe ṭabūrın bozup İslām
(T. 2 b. 33)

2. 1. 7. İtikadî Kavramlar

a. Peri: Cinlerin dişisi olarak bilinen ve çok güzel yaratıklar olarak tasavvur edilen periler, divan şiirinde kendisine yer bulan itikadî varlıklardandır. Büyü ile ortaya çıkmaları, çeşme gibi su başlarında bulunmaları, göze görünmemeleri çeşitli görünüşler alabilmeleri, bir görünüp bir kayboluşları gibi özellikleriyle şiirde anlatım unsuru olarak kullanılan periler, aynı zamanda güzellikleri ve göze görünmeyişleri açısından sevgilinin benzetmeliği konumundadır.[110]

Ebubekir Celalî Divanı'nda peri kavramı sevgilinin benzetmeliğidir ve şair bu kavramı daha çok su başlarında bulunması noktasında ele alır:

Girse gāhi n'ola dilber ṣuya
Girer elbet de perīler ṣuya
(T. 93 b. 1)

b. Şeytân: Hz. Âdem'in yaratılmasından önce '*Hâris*' ya da '*Azazil*' olarak bilinen bu melek, Tanrı'nın buyruğuna karşı gelerek Hz. Âdem'e secde etmemiş ve bunun üzerine Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Kendisine İsrafil'in Sûr'a üflemesine kadar ömür verildiği ve bu zamana kadar elindeki çeşitli enstürümanlarla insanoğlunu doğru yoldan saptırmaya çalışçağı bilinmektedir. Kuran-ı Kerîm'de Bakara, Nîsâ, A'raf, İsrâ, Meryem gibi sûrelerde şeytandan ve yaptığı kötülüklerden

---

108 Harman, Ö. F.-Topaloğlu, B., (1993), "Cehennem", *DİA*, C: 7, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.225-233.
109 Pala, (2007), s. 85-86.
110 Pala, (2007), s. 369.

bahsedilir. Divan şiirinde de kendisine yer bulan şeytan elimizdeki kaynaklardan öğrendiğimiz kıssalarının dışında aşk ilişkisi içerisinde özellikle rakibin benzetmeliği olarak ele alınır.[111]

Ebubekir Celalî Divanı'nda ise yukarıda belirttiğimiz genel kullanımlarının dışında tarih manzumelerinde ve düşmanın benzetmeliği olarak kullanılır:

Edüp re´is şeyāṭīn-i ʿadūya āteş-efşānı
Sihām-ı rāmiyān el-Ḥaḳḳ şihāb-ı āsumān oldı
(T. 1 b. 14)

2. 1. 8. İslam, Diğer Hak ve Bâtıl Dinler İle İlgili Unsurlar

a. İslam: En son gönderilmiş Hak din olan İslam, Ebubekir Celalî Divanı'nda bir din olmaktan daha çok Osmanlı İmparatorluğu için kullanılır. Şair, İslam kelimesini lafzen şiirinde tek başına kullanmaz. Mutlaka bir terkip içerisinde ve bir aidiyet düşüncesi vererek kullanır. Osmanlı İmparatorluğu'nu İslam ehli olarak nitelendirir. Bu kullanımlara daha çok tarih manzumelerinde rastlıyoruz:

Mehādiye boġazın mülkine sedd eyleyüp gūyā
Ḫayāl-i bāṭılınca māniʿ-i İslāmiyān oldı
(T. 1 b. 8)

Ebubekir Celalî gazellerinde yer alan bir beytinde ise yine müslüman-kafir tezatından yola çıkarak zarif bir hayâl kurar:

Söze geldikde daʿvā-yı müselmānī eder ammā
Olur mestāne çeşm-i mesti-veş kāfir çaḳar çaḳmaz
(G. 50 b. 4)

b. Yahudilik: Hak dinlerden olan Yahudilik Ebubekir Celalî Divanı'nda yine bir önceki maddede belirttiğimiz üzere mensubiyet merkezli ele alınır. Bu kelimeye şairin Sürurî etkisinde ve Hevâyî mahlasıyla yazdığı şiirlerde rastlıyoruz:

---

[111] Pala, (2007), s. 431.

Efrenc ile **Yehud** zebān-āşināsıdır
Ögren maḥallini ṣorup ey dil Şamanta’dan
(G. 80 b. 5)

c. Mecusilik: Bâtıl dinlerden olan Mecusilik, Ebubekir Celalî Divanı’nda sadece bir beyitte anılır:

Ḫāl-i hindū ruḫ-ı yār içre **Celālī** ḫaṭsız
Oldı mānend-i **Mecūs** āteşī-i nābe kitāb
(G. 7 b. 5)

2. 1. 9. İbadet İle İlgili Unsurlar

a. Kıyam: Namazın şartlarından bir tanesi olan kıyam, ayakta durmak demektir. Ebubekir Celalî Divanı’nda gerçek anlamında ve tek bir kıtada kullanılmıştır:

Degil taʿaddüdi cā´iz imām olur vāḥid
Ki ḫāsdır aña miḥrāb önünde ḳılsa **ḳıyām**
Sütūnlar ki cevāmiʿde bī-nihāyetdir
Faḳat biri Ḫaṣeki cāmiʿnde oldı imām
(Kt. 54)

2. 1. 10. İbadet-hâneler ve İbadet-hâneler İle İlgili Unsurlar

a. Kabe: Müslüman dünyasının kıblesi ve inanışımıza göre yeryüzünde yapılan ilk mâbed olan Kâbe, Arap yarımadasında Mekke şehrinde ve Mescid-i Harâm’ın ortasında yer alır. Kim tarafından yapıldığı konusunda çeşitli rivayetler vardır. Ancak Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarfından bugünkü yerine inşa edildiği bilinmektedir. Kâbe’nin yer yüzündeki ilk mâbed olmasının yanı sıra Müslümanlığın namaz ve hac ile ilgili şartlarının yerine getirlmesinde de önemli bir yeri vardır. Ayrıca çeşitli özellikleri nedeniyle edebî eserlerde kendine yer bulmuştur. [112]

Ebubekir Celalî Divanı’nda Kâbe tarih manzumlerinde kendisine yer bulur. Şair, ev yaptıran Seyid İbrahim Efendi için düşürdüğü tarihte evin bânîsi ile Hz.

[112] Ünal, S.-Yaşaroğlu, K.-Uzun, M., (2001), “Kâ’be”, *DİA*, C: 24, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 14-25.

İbrahim'in adaşlıklarından yola çıkar ve Seyyid İbrahim Efendi için Hz. İbrahim hakkı için hayır duasında bulunur:

Be-ḥaḳḳ-ı **Ḳaʿbe**-i ʿulyā cenāb-ı bānīsin
Celālīyā ede Ḥaḳ tā kıyām içinde muḳīm
(T. 99 b. 6)

Kâbe, Ebubekir Celalî Divanı'nda şairin Salih-zâde Salih'in Mekke kadısı olması dolayısıyla da karşımıza çıkar. Salih Efendi'nin yeni görevine gelmesiyle o kadar mutlu olmuştur ki bu mutluluğu Kâbe'de hacı olmak için bulunanların mutluluğu gibidir:

Müjde Ḥaḳ içün Celālī şöyle mesrūr oldı kim
Ḥācıyān gūyā ṣafā-yı **Ḳābe**-i ʿulyādadır
(T. 139 b. 4)

Benzer bir kullanım şairin diğer bir şiirinde Kudsi Efendi'nin mevleviyyet elde etmesi için düşürülen diğer bir tarih manzumesinde de görülmektedir:

Degil pūşīde faḫr eyler Celālī żabṭ-ı tārīḫiñ
Libās-ı mevleviyyet **Ḳaʿbe**'dir Ḳudsī Efendi'ye
(T. 142 b. 7)

Şair diğer bir manzumesinde Galata'nın önemini vurgulamak için özellikle kıble kavramından yararlanır:

Şebīh-i **ḳıble**-nümā cāmiʿ-i Ṭavīl ʿArab
Anıñla merkez-i mīl-i siyāhdır Ġalaṭa
(T. 152 b. 7)

b. Kilise: Hristiyanlığın mabedi olan kilise Ebubekir Celalî Divanı'nda şairin, 3. Selim'in İskenderiye seferi için yazdığı bir tarih manzumesinde aynı anlamda kullanılır:

Nemīmiyūn-ı ḳıbṭa cāmiʿ-i pāk ḫayālātı
Kenīsā eylemek fikriyle murdār-ı zenīm aldı
(T. 22 b. 14)

c. Camiye Ait Unsurlar:

c1. Mihrab: Camiide imamın namaz kıldırırken cemaatin önünde durduğu ve camiinin duvarında içe doğru hafif girintili yer olan mihrab, Ebubekir Celâlî Divanı'nda bilinen terim anlamıyla kullanılır:

Yeşil pūşīdeli bir muṣḥaf-ı **miḥrāb** olur ş'ol dem
Şerāfetle şerīʿat maḥfilinde ḥükm-pīrādır
(T. 153 b. 8)

c2. Minare: Camilerde ezan ve sala okumak için inşa edilmiş ana yapıdan yüksek tasarlanan bölüm olan minare, Ebubekir Celalî Divanı'nda yine bilinen terim anlamıyla kullanılır. Şairin, Sultan 3. Selim'in camii yaptırışı için kaleme aldığı tarih manzumesinde geçer:

Tekerrür emrini te´kīd içindir cānibeynīnde
İki ʿālī **minâre** ʿiẕẕet-i dāreyn eder büşrā
(T. 28 b. 11)

2. 1. 11. Dua İfadeleri

Ebubekir Celalî Divanı'nda özellikle tarih manzumelerine kimi zaman bazı dua ifadeleriyle başlar. Herhangi bir nedenle memduhu için hayır duasında bulunan şair, daha sonra çeşitli özellikleriyle tarihini söyleyeceği olayın gerçekleşmesinde önemli bulduğu ikinci dereceden hadiseleri anlatmaya devam eder. Yahut yeri geldiğinde kalıp dua ifadeleriyle memduhuna dua eder. Bu kalıp ifadeleri şöyle sıralayıp örneklendirebiliriz:

a. Bi-hamdi'llah: Allah'a şükür olsun.

Bi'ḥamdil-lāḥ yine s̱ebt-i menāşid-i velādetle
Suḫan-verler şeref-baḫş-ı mübāhāt oldı ḳırṭāsa
(T. 34 b. 1)

b. Bârek-Allah: Allah mübarek etsin.

Bārek-Allāh pertev-i envār bismillāh ile
Giydi tāc-ı devleti ol ẓıll-ı raḥman-ı raḥīm
(T. 10 b. 1)

c. Hamdülillah: Allah'a hamd olsun.

Ḥamdülillāh hem taḥiyyāt-ı Resūllallāh ile
Etdi taḫt üzre culūs ol sāye-i ḥayy-ı ḳadīm
(T. 10 b. 2)

d. İn-şa'-Allah: Allah isterse.

Ḳahr-ı ḫaṣm ile olur şübhesiz **in-şā'-Allāh**
Ṭopçı eşbehleriniñ her biri faḫrü'l-eşbāh
(T. 17 b.12)

e. Ma-şa-Allah: Allah'ın istediği gibi, Allah nazardan saklasın.

Resmile ḳışla yapıldı yeñi ṭopçılar içün
Oldı ṭor ṭop bihīn ḳışladı **mā-şā-Allāh**
(T. 17 b.14)

f. Levhaş-Allah: Allah ırak etsin.

Bārek-Allāh zihī ṭabʿ u ḫayāl-i bārik
Levhaş-Allāh zihī ṣanʿat ü efkār-ı dāḳīḳ
(T. 100 b. 4)

2. 1. 12. Diğer Dinî Kavramlar

a. Dinî görevliler:

a1. İmam: Cemaate namaz kıldıran kimselere derilen imam bir terim olarak Ebubekir Celalî Divanı'nda daha çok hikmetli beyitlerde geçer. Örneğin aşağıdaki beyitte şair, imamların ezan okuyan müezzinlerden daha üstün olduklarını vurguluyor:

ʿAvām etmez tefevvuḳ ehl-i ʿilme bulsa da pāye
Mü´ezzinler **imām**ı sebḳat itmez çıḳsa bālāya
(G. 84 b. 1)

a2. Müezzin: Namaz vakitlerini bildirmek amacıyla camiiden ezan okuyan dinî görevlilere verilen isim olam müezzin, Ebubekir Celalî Divanı'nda bir kaç beyitte anılır. Kullanım özelliği imam lafzından farklı değildir.

İmām olmış imāme her nişānı bir **müezzin**den
Cemāʿat maʿadadane ṣalat eyler edā tesbīḥ
(Mfrd. 80)

a3. Müftü: Osmanlı döneminde dinî konular hakkında fetva verme yetkisine sahip kişi olan müftü, Ebubekir Celalî Divan'ında anılan diğer bir dinî görevlidir. Terim anlamında anılır ve daha çok tarih manzumelerinde görev ismi olarak geçer:

Pādişāha oldı **müftī**d'd-dīn Zeynü'l-ʿābīdīn
Dehre müftī'd-dīn-i ʿādil oldı Zeynü'l-ʿābīdīn
(T. 64 b. 11)

b. Namaz Sırasında Kullanılan Aletlerden Tesbih ve İmame: Özellikle namazın son kısmında bazı dinî sözcükleri tekrarlamak amacıyla kullanılan tesbih ve bunun baş kısmı olan imame Ebubekir Celalî Divanı'nda sadece bir beyitte kullanılır:

İmām olmış **imāme** her nişānı bir müezzinden
Cemāʿat maʿadadane ṣalat eyler edā **tesbīḥ**
(Mfrd. 80)

c. Kutsal Olduğuna İnanılan Sulardan Kevser ve Zemzem: Cennette bulunduğuna inanılan kutsal su, çeşme ya da havuzun adı olan Kevser ile Kabe yakınlarındaki bir kuyudan çıkan ve kutsal olduğuna inanılan Zemzem suyu Ebubekir Celalî Divanı'nda ayrı ayrı olmak üzere birer beyitte kullanılır. Darü's-sa'ade Ağası Halid'in Kadıköy'de yaptırdığı çeşme için tarih düşüren Ebubekir Celalî bu çeşmeden akan suyu ilk önce '*Kevser*'e daha sonrasında ise '*Zemzem*'e benztir:

Eyledi Ḳāḍı Köyü'nde bu dil-ārā çeşmeyi
Ṣıdḳ ile bünyād kim **kevs̱er** ṣanur ābın içen
(T. 81 b. 3)

Medd-i ābıyla **Celālī** lūledir tārīḫini
ʿĀfiyetle **Zemzem** iç nev-çeşme-i pākīzeden
(T. 81 b. 5)

2. 2. TASAVVUF VE TASAVVUF İLE İLGİLİ UNSURLAR

Akıldan ziyade gönülle ilgilenen ve insanın ruhî olgunluğa ulaşması için gerekenleri öğreten tasavvuf öğretisi, İslam'ın ilk çağlarından itibaren varolan bir bilgi felsefesidir. Tarih boyunca sufî öğreti içerisinde yer alan mutasavvıflarca tanımları yapılan tasavvufu kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

> "*Temel özelliği maddeden ziyade mânânın ön plana çıkarılarak düşüncenin ve dolayısıyla insanın olgunlaşmasını sağlamak; böylece derinlikli ve çok boyutlu bir kavrama refleksi geliştirmek olan bu evrensel faaliyetin İslâm medeniyeti dairesinde şekillenmiş biçimine tasavvuf diyoruz.*"[113]

Temelinde yaratılış nazariyesi olan ve varlık ile ilgili problemlere çözüm arayan tasavvuf öğretisi, sadece bir bilgi felsefesi olarak kalmamış, giderek yaşam tarzı olmasının yanı sıra edebiyatı da derinden etkilemiştir. 11. yüzyılda Horasan'da Ahmed Yesevî ile başlayarak daha çok tekke çevresinde kendisine gelişme fırsatı yakalayan tasavvufî şiir geleneği, tasavvuf öğretisinin temel prensiplerini muhatabına aktarmakla kalmaz, kendisine has lirizmi ile de tekke dışında da okunma fırsatını yakalar. Cihan Okuyucu'nun ifadesiyle, dikkati değişken olana değil, kalıcı olana[114] odaklanmış olan tekke şairinin sahip olduğu bilgi birikimi, şiir ile münasebet kurdukça az çok divan şirinde bir benzerini gördüğümüz kendine mahsus çağrışımlarıyla yeni bir şiir dili de oluşturmaya başlar.[115] Tabiî bu noktada tasavvufî edebiyatın bir başka geleneği olan '*şerh*'in varlığını da hatırlatalım.[116]

Devrin entellektüel çevresi içerisinde yer alan divan şairi bu edebî gelişmelere yabancı kalmaz. Dinî esaslara bağlı yönetilen bir imparatorluğun

---

[113] Ceylan, Ö., (2005), *Böyle Buyurdu Sûfî: Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları*, Kapı Yayınları, İstanbul, s. 4.
[114] Okuyucu, C., (2004), *Divan Edebyatı Estetiği*, L & M Yayıncılık, İstanbul, s. 63.
[115] Tasavvufî şiirde kullanılan remizleri örneklendiren özlü bir liste için bkz: Ceylan, (2005), s. 46-48.
[116] Ceylan, Ö., (2000), *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul.

sanatkârı olan divan şairi için tekke muhitlerinde gelişen bu entellektüel birikim kendi sanatı için önemli bir kaynaktır. Divan şairleri bu edebî muhitin remizlerini kendi şiirlerinde ve kendi estetik değerlerine uygun bir şekilde anlatım unsuru olarak kullanırlar. Ayrıca pek çok divan şairinin de bizzat tekke muhitlerinde var oldukları ya da çeşitli tarikatlara intisap ettikleri bilinmektedir. Bu konuda Esrar Dede'nin mevlevî şairler hakkında hazırlamış olduğu tezkiresi zaman zaman subjektif de olsa bize önemli bilgiler veriyor.[117]

Son dönem Osmanlı şurası içerisinde yer alan Ebubekir Celalî'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar şairin her hangi bir tarikata intisap edip etmediği konusunda net bir kayıt düşmemektedirler. Şairin divanında da bu konuda net ifadeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla Divan'dan yola çıkarak şairin tasavvufla ilgisini net olarak ortaya koymak şansına sahip değiliz. Elimizdeki tek eserinde dinî motifler barındıran şiirleri az olduğu gibi tasavvufî açılımları olan şiirleri de azdır. Şiirlerinde belli bir tasavvufî zümreye aidiyetini belirten açık ifadelere ya da belli bir tarikat pîrinin övgüsüne rastlanmaz. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi kimi beyitlerinde *Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî*'yi anması, eseri '*Mesnevî-i Ma'nevîye*'den ve mevlevîliği hatırlatan kavramları şiirinde lafzen kullanması onun Mevlevîliğe intisap ettiğini düşündürmeyeceği gibi yine kimi şiirlerinde '*Yanko Madyan*' gibi Bektaşî literatüründen gelen kişileri bir anlatım unsuru olarak şiirlerinde kulanması, *Keçeci-zâde Salih Efendi* gibi devrin tanınmış bir mevlevî aydını ya da devrinin mutasavvıflarından *Şeyh Selamî* ve *Şeyh Lebîbâ Rufa'î* için tarih manzumeleri söylemesi Ebubekir Celâlî'nin tasavvufî ilişkilerini aydınlatmaya yetecek bilgiler değildir:

Feyż-i himmetdir Celālī kim der-i bī-mis̱liniñ
Nezr-i **Mevlānā** ile tārīḫi lutf-ı lā-naẓīr
(T. 54 b. 9)

ʿAcep mi **dergeh-i monlā**ya intisāb etse
Ki **mevlevī** gibi ser der külāhdır Ġalaṭa
(T. 152 b. 10)

[117] *Esrar Dede ve Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, (2000), Haz.: İlhan Genç, AKM Yayını, Ankara.

İkisi beyninde gūyā **ḫanḳāh-ı Mevlevī**
Mes̱nevī’den mıṣraʿ-ı pākize-i medḥ ü s̱enā
(T. 27 b. 14)

Ebubekir Celalî, Divanı’nda tasavvuf literatüründen gelen kavramları sıklıkla kullanır. Ancak şairin bu kullanımları tasavvufî açılımlara sahip değildir. Şair bu kavramları çeşitli bağdaşıklıkları göz önüne alarak seçip kullanır. Şairin şiir dünyasında orjinal bir yer edinmemesi açısından divanda geçen ve bizim saptayabildiğimiz tasavvufî kavramları herhangi bir sınıflamaya tabî tutmadan sıralamayı uygun bulduk:[118]

a. Ayne’l-yakîn: Gözle görülerek ulaşılan ilim çeşitidir.

Gördi ʿālem menzil-i bihbūdesin
Biñ adımdan dūrdır **ʿayne’l-yaḳīn**
(T. 13 b. 8)

b. Dergâh: Tarikat mensubu şeyhlerle birlikte hak aşığı dervişlerin ikamet ettiği yerlere verilen isimdir.

Dergehi mecrā-yı himmetdir ki bī-taḳrīb aña
Şedd-i raḥl eyler emel-cū sū-ı eʿbāddan yine
(T. 109 b. 2)

c. Evliyâ: Tasavvufî literatür içerisinde bir çok mânâyı içinde barındıran bu kelime, kısaca şeriatı takva boyutunda yaşayıp hayatını nefs mücadelesiyle geçiren kişi demektir.

Müstecāb olsun be-Ḥaḳḳ-ı **evliyā** vü enbiyā
Şol duʿā kim lāzım-ı ehl-i taṣavvufdur yine
(T. 62 b. 8)

[118]Kavramlar hakkında verilen tanımlayıcı bilgiler hazırlanırken şu eserler esas alınmıştır: Cebecioğlu, E., (2005), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 3. Baskı, Anka Yayınları, İstanbul; Uludağ, S., (1999), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 4. Baskı, Marifet Yayınları, İstanbul; Üstüner, K., (2007), *Divan Şiirinde Tasavvuf ‘14 ve 15. Yüzyıl Divanlarına Göre’*, Birleşik Yayınevi, Ankara; Gölpınalı, A., (1985), *100 Soruda Tasavvuf*, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

d. Hankâh: Dergâh gibi tarikat ehlinin toplanıp sohbet edip birlikte zikir ve sema ettikleri özel yapılardır. Özellikle mevlevî yapılanması içerisinde önemli bir yeri vardır:

İkisi beyninde gūyā **ḫanḳāh**-ı Mevlevī
Mes̱nevī'den mıṣraʿ-ı pākize-i medḥ ü s̱enā
(T. 27 b. 14)

e. Hilâfet: Halifelik, emirlik ve imâmet anlamlarını taşır.

Şeref-baḫşende-i taḫt-ı **ḫilāfet**
Serīr-ārā-yı devlet şāh-ı devrān
(T. 3 b. 3)

f. Salâh: İbadetin sonucunda ilahî huzurun müminin kalbinde yerleşmesi.

Mā´il-i zühd ü **ṣalāh** ü nā´il-i fevz ü felāḥ
Fiʿlidir taḳvāya şöhret ḳavlidür fetvāya şān
(T. 71 b. 3)

g. Seyyid: Peygamber efendimizin torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere seyyid denir.

Nām-dāş-ı faḫr-i ʿālem şöhret-ārā-yı kibār
Seyyid-i pākīze-maḫlaṣ yaʿnī Zeyü'l-ʿābīdīn
(T. 64 b. 1)

ğ. Ta'at: İbadet yerine kullanılan kelimelerden bir tanesidir.

Şeh-i bālā-me´as̱s̱ir neyyir-i raḫşende-i **ṭāʿāt**
Ḫidīv-i müttaḳī ẓıll-ı ẓalīl-i vāhibü'z-zülfā
(T. 28 b. 1)

h. Takva: Dini daha derin bir anlayışla daha ince bir hassaslıkla yaşamak demektir.

Tırāz-ı mesned-i fetvā müzeyyen-i **taḳvā**
Ḥalīm-i mekrümet-ārā semiyy-i İbrāhīm
(T. 68 b. 6)

ı. Tevekkül: Gerekli tüm önlemleri aldıktan sonra insanın elindeki işi Allah'a bırakmasıdır.

Şehinşāh-ı **tevekkül**-pīşe ḫayr-endīşe olmaḳla
Muʿini nāṣır-ı teʿyīd-i Rabb-ı müsteʿān oldı
(T. 1 b. 2)

i. Va'z: Nasihat demektir.

Gül-i üşküftedür kürsīsi tāc-ı minberi ġonçe
Çıḳup bülbül gibi **vaʿẓ** u ḫiṭābet pāye-i ḳusvā
(T. 28 b. 5)

j. Zühd: Sûfîlerce farklı farklı yorumlanan bu kelime kısaca yüz çevirmek, dünya nimetlerini elinin tersiyle bir tarafa etmek demektir:

Odur **ẕühd** ü ṣalāḥ ü maʿdeletle zübdetü'l-emẟāl
Odur ʿilm ü kemāl ü maʿrifetle umdetü'l-eşbāh
(T. 88 b. 2)

k. Şükr: İnsanın verilen nimetin değerini bilmesi demektir.

Cāh-ı fetvā ẕāt-ı memdūḥın ederdi ārzū
Oldı neyl-i kām ile **şükr** ü ẟenā-gūyā yine
(T. 79 b. 2)

l. Dua: Allah'a yalvarmaktır.

Eylesün eṣbāb-ı tevfīḳi müheyyā müsteʿān
Ḳıl **duʿā** āmine ey dil muḫliṣān āmādedir
(T. 122 b. 5)

m. Külah: Mevlevîlerin giydiği sikkeye denir.

ʿAcep mi dergeh-i monlāya intisāb etse
Ki mevlevī gibi ser der **külāh**dır Ġalaṭa
(T. 152 b. 10)

n. İbadet: Allah'a boyun eğmek ve kulluk etmek demektir.

Leyāli içre ḫatm-ı ḫᵛācegān vü her nehār anda
Olunduḳca **ʿibādāt**-ı huduvv ü tāʿat-ı āẟāl
(T. 181 b. 6)

o. Tekke: Mutasavvıfların yaşama alanlarıdır.

Ḫoşā maṭbuʿ ü raʿnā **tekye**-i bī-mis̱l ü hemtā kim
Maḥall-i dil-güşā işrāfı āʿlā ṭarḫı ʿālü'l-ʿāl
(T. 185 b. 5)

ö. Kanaat: Yaşamak için gerekli isteklerin dışında tüm nefsî istek ve arzulardan uzak durmak demektir.

Genc-i tenaʿumda şekūr künc-i **kanaʿāt**de ṣabūr
Hem la´übālī hem vaḳūr resm-i tekellüf-ber-ṭaraf
(T. 176 b. 3)

p. Asitân(e): Mevlevîlerde tarikat pîrinin bulunduğu ya da medfun olduğu büyük tekkelere denir.

Kellesi ṭutdurdu tārīḫin be-pīş-i **āsitān**
Bedr idi eyyām-ı rūza geldi re´s-i ḳadriniñ
(T. 172 b. 2)

r. Zikr: Allah kelimesini veya '*lailâhe illallâh*' cümlesini tekrarlayarak söylemek.

Derūn-ı ṭālib-i irşādı pür-nūr eylesün ẕātı
Olup ḳalbi şümūs-ı **ẕikr**-i Rabbānīyle māl-ā-māl
(T. 181 b. 7)

s. Salât: Dua kelimesini eş anlamlısıdır.

Pür-neşve-i **ṣalāt** ü selāmı olub müdām
Bulsun Celālīyā dil-i ehl-i vefā ṣafā
(G. 1 b. 5)

ş. Pîr: Tasavvuf liderine verilen isimdir.

Rind-i ḳādeḥ-keşīde ṣāḥib-elem degildir
Pīr-i muġān-resīde maḥrūm-ı em degildir
(G. 23 b. 1)

t. Âsâ: Değnek demektir. Çeşitli tarikatlarda özel anlamlar taşır.

Ādem ehl-i mededi kendüye taḳdīm eyler
Pāye-i sülleme pīr öñce ʿ**asā**sın çıḳarır
(G. 31 b. 5)

u. Maarifet: Dört kapıdan en sonuncusu. Tasavvufî yaşamı sonucunda insanoğlunun tüm engelleri aşmasıyla edindiği olgunluk.

Şu çār nüsḫa-i ebrūda baḳ mażāmine
Efendi her biri bir **maʿrifet** mecellesidir
(G. 40 b. 3)

ü. Tevbe (Tövbe): İnsanın günahlarından pişmanlık duyarak vazgeçmesi demektir.

Berberlige **tevbe** dedirince çalışırdım
Bir kerre gögüs gögüse geleydim o güzelle
(Mfrd. 20)

2. 3. TOPLUM

2. 3. 1. Şahıslar [119]

a. Tarihî Şahıslar:

Ebubekir Celalî Divanı'nda sayısı onlarla ifâde edilebilecek çoklukta tarihî kişinin ismi geçmektedir. Padişahlardan, şehzadelere ve hanım sultanlara, sadrazamlardan, Anadolu ve Rumeli kazaskerlerine, dönemin ilmiye sınıfının değişik kadrolarında görev yapan bürokratlara, filozoflardan, şairlere, tıp âlimlerinden, İslâm tarihinde ismi geçen önemli zatlara kadar dünya ve İslâm kültüründe hizmetleriyle kendisine yer edinmiş pek çok kişi Ebubekir Celalî Divanı'nda ismen anılır. Bu kişilerin şiirde bir anlatım unsuru olarak kullanım özellikleri bazı noktalarda ortaklıklar göstermekte ve bizi bazı gruplandırmalara gitmeye sevketmektedir:

[119] Divan şiirinde geçen şahıs isimlerinin sayısı yüzlerle ifade edilebilecek kadar çoktur. Bu noktada bu kişiler hakkında muhtelif kaynaklarda biyografik bilgiler bulabiliyoruz. Ancak içerdiği bigilerle çalışmamız sırasında bize yardımcı olan şu iki sözlük çalışmasının adını anmakta fayda görüyoruz: Zavotçu, G., (2006), *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara; Akkuş, M., (2000), *Divan Şiirinde İnsan 1: Dinî Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi-Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum.

a1. Tarih Maznumelerinde Anılan Şahıslar: Şair, yazmış olduğu tarih manzumelerinde hakkında tarih söyleyeceği şahsın ismini bizzat anar. Bu tip kullanımların ilk olarak dikkat çekici özelliği şairin tarih manzumelerinin hemen ilk beytinde devrin hükümdarını ismen anmasıdır. Böylelikle olay hakkında birşeyler anlatmaya başlamadan sanki zaman unsurunu baştan belirler:

Şehinşāh-ı mü´eyyed ḥażret-i **Abdü´l-ḫamīd Ḫān'**ıñ
Zamānında müşāhed ʿavn-i tevfīḳ-i Ḫudā-dādı
(T. 4 b. 1)

Sonrasında hakkında tarih düşüreceği olayın değişik özelliklerini sıralar. Bunu yaparken ne kadar mutluluk verici bir hadise olduğunu ve yeni bir nefes getirdiğini vurgular. Manzumenin sonunda sözü esas söylemek istediği olaya denk getirerek, manuzmenin merkezinde bulunan kişinin ismini anar ve manzumeyi bitirir:

Meserret bāʿis̱-i īcād-ı naẓm olmaz mı bā-tārīḫ
Ḳudūm-ı **Rabiʿa Sulṭān**'la dehreyledi şādı
(T. 4 b. 9)

Bina yapımı, onarımı... gibi olaylar için düşülen tarih manzumelerinde ise manzumenin merkezinde tek bir şahıs vardır:

Cenāb-ı Ḫusrev-i encüm-sipeh **Sulṭān Selīm Ḫān** kim
Sezā her ḳışlası olsa felekden evsaʿ ü erfāʿ
(T. 18 b. 1)

Kimi manzumelerde özellikle padişahlar, baba-oğul ilişkisi içerisinde ele alınırlar:

Üçüncü Şeh Selīm ibni üçünci Muṣṭafā Ḫān'ıñ
Üçüncü Ḫān Aḥmed ceddidir kim ḫaṣmı sindi
(T. 26 b. 1)

Şairin, daha çok memduh mevkiinde değerlendirdiği kişileri yüceltirken İslâm kültürünün ortak mitolojik şahsiyetlerinden yararlandığı görülür. Bunun dışında tarihî kişiliklerden de yararlanmayı ihmal etmez. Şairin, 2. Mahmud'un oğlu Şehzade Bâyezîd'in doğumu için söylediği tarih manzumesinden aldığımız aşağıdaki

beyit yukarıda bahsettiğimiz durumun tipik bir örneğidir. Şair, sultan 2. Mahmud'un adaletini överken mitolojik bir kahraman olan Kisrî (Kisrâ)'nin yanı sıra yine İslâm tarihinde âdeletiyle ün yapmış bir hükümdar olan Hârünü'd-Reşîd'in ismini anar:

Pādişāh-ı āʿdel ü erşed ki ṭavr ü ẕātına
Reşk eder **Kisrī**-i ʿādil ġıbṭa **Ḥārūnü'd-Reşīd**
(T. 41 b. 2)

Aynı manzumenin diğer bir beytinde ise sultanın itikadî hadiselerdeki yoğunluğunu meşhur mutasavvıf Bâyezid-i Bestâmî'yi anarak över:

ʿAdl ü ʿiffetde mis̱āl zāde-i ʿAbdü'l-azīz
İttiḳāda s̱ānī-i Ṭayfūr yaʿnī **Bāyezīd**
(T. 41 b. 3)

Şairin tarih maznumelerinde küçük-büyük makam atamaları için adını andığı devlet büyüklerinin sayısı elliden fazladır. Bu tip manzumelerinde manzumenin merkezine aldığı kişinin adını anarken herhangi bir orijinallik gösterdiği görülmez:

Fikr-i tārīḫ-i cāhıñ eyler iken
Dedi hātif **Vezīr Ḫalīl Paşa**
(T. 56 b. 2)

Ebubekir Celalî'nin özellikle siyasî olaylar üzerine yazdığı tarih manzumelerinde padişahın ya da zaferle İstanbul'a dönen vezirin adını anmasının yanı sıra bizzat düşmanın adını andığını ve düşmanın adından yola çıkarak çeşitli kelime oyunlarına yer verdiği görülür:

Alındı māh-ı şevvāl evsatında **Ḳara Yorgi**'den
Dem-i ferḫunde-i eyyām-ı beyż ol vaḳte şān oldı
(T. 53 b. 4)

Ayrıca şair bu tip manzumelerinde telmih sanatına çokça yer verir. Bunu yaparken de şahıs isimlerini kullandığı görülür. Bu tip kullanımlarının en belirgini '*Yanko Madyan*' olarak bilinen bir mimarın ismini andığı beyitttir. Yanko Madyan,

Bektaşî literatüründe ismi geçen bir mimardır. Velâyetnâme'de[120] özellikle Hacı Bektaş-ı Velî'nin ölümünden sonra velâyet göstermesini, anlatan bölümde geçer. 1. Murad vefat eden Hacı Bektaş-ı Velî'nin türbesini yaptırmak ister ve zamanın mimarları içerisinde en değerli bulduğu Yanko Madyan'a görevi verir. Yanko Madyan türbeyi inşa eder. Türbenin inşasından sonra türbenin üstüne alemi takmak için merdivenle kubbeye çıkan Yanko Madyan, esen rüzgarla dengesini kaybeder ve düşer. Düşerken 'Ey Bektaş beni tut!' diye bağırır ve sağ olarak yere indirilir. Gördüğü bu velâyetden sonra müslüman olup Derviş Sâdık ismini aldığı, altı yıl kadar Hacı Bektaş türbesinde çalıştığı, ölmünden sonra ise Hacı Bektaş türbesinin girişindeki merdivenin altına gömüldüğü Velâyet-nâme'de kaydedilen bilgiler arasındadır:

İçüp cām-ı ġurūrı atlanup kibr-i cehāletle
ʿAdūnuñ her biri zuʿmınca **Yanḳo Madyan** oldı
(T. 1 b. 6)

a2. Diğer Manzumelerinde Anılan Şahıslar: Şairin gazellerinde, kıta ve müfredatlarında ise ismini andığı şahıslar daha belirli kişilerdir. Bunların başında şairler gelir. Kendi şiir görüşünü de yer yer aksettirdiği bu şiirlerinde şair kendi şiir kudretini överken bu şairlerin isimlerini anar:

Ḥażret-i **Vehbī Efendi**'ye Celālī ḫāmem
ʿArż edüp bu ġazel-i tāzeyi tanżir ister
(G. 33 b. 9)

Şairin bu tip manzumeleri içerisinde dikkat çeken iki alt grup vardır. Bunlardan ilki şairin ismini andığı ancak gerçek hayatla ilintisini net bir şekilde ortaya koyamadığımız kişilerdir. Örneğin aşağıya aldığımız beyitte geçen '*Kaltaban*' adlı kişinin tarihî kişiliği hakkında elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Gündelik hayatın arasında boy göstererek şiire aksetmiş bir kişilik olarak kabul ettiğimiz bu kişinin isminin argo lügati içerisinde de değişik mânâlar barındırması dikkat çekmektedir.

[120] *Velâyetnâme*, (2007), Haz.: Hamiye Duran, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 634-645.

Tenbeliñ keyfi gelür mi seḥeri varmayıcaḳ
Daltaban Çeşmesi'niñ ḳahvecisi **Ḳaltaban**'a
(Mfrd. 50)

Diğer bir alt grupta ise tarihî kişilikleri hakkında net bilgilere az çok sahip olduğumuz 'üstad'lar yer almaktadır:

Baḳ şu **Baṭlamyus**'a kim çoḳ kimseniñ dönmez dili
Hey´etiñ bir cüzᶜ ine ciyugrafyo ḳoymuş ad
(G. 21 b. 2)

b. Efsanevî Şahıslar: Acem Kahramanları/ Şeh-nâme'nin Şahıs Kadrosu:

Divan şairleri için İran edebiyatı olduğu kadar İran mitlerinde yer alan kahramanlar da önemli birer kaynaktır. Hatta, Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre divan şiirinde yer alan mitolojik unsurlar, "*doğrudan doğruya Şehnâme'den, büyük masallardan ve Arap kültüründen alınmıştır.*"[121] Divan şiirinin kavramlar dünyasına dair hazırlanan ve her şeyden önce bir ders notu görünümünde olan Ömer Ferit Kam'ın '*Âsâr-ı Edebiyye Tekikakı*' isimli eserinden itibaren[122] Ahmet Talat Onay, Agah Sırrı Levend ve İskender Pala gibi divan edebiyatı araştırmacılarının da eserlerinde müstakil bölüm başlıkları altında ayrıntılı olarak irdeledikleri[123] Şehnâme kahramanları, hakkında çeşitli kaynaklarda bilgiler bulunmakla beraber, bugün elimizde Dursun Ali Tökel tarafından hazırlanmış ve bu konuyu ayrıntılı olarak irdeleyen bir çalışma mevcuttur.[124] Dursun Ali Tökel çalışmasında, divan şiirinin arka planında yer alan ve bir anlatım unsuru olarak kullanılan mitolojinin sadece İran ve Acem kaynaklarıyla özellikle de Şehnâme kahramanlarıyla sınırlandırılmaması gerektiğini düşünür:

"*İran ve Arap kültürü olduğu kadar, Hind, Çin, Ortadğu'nun başka milletleri, Yunan ve Anadolu'da daha önce yaşamış milletlerin*

[121] Tanpınar, A. H., (1997), *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 8. Baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, s. 4.
[122] Kam, Ö. F., (2003), *Âsâr-ı Edebiye Tedkikâtı-Divan Şiirinin Dünyasına Giriş*, Haz. Halil Çeltik, M. E. B. Basımevi, İstanbul.
[123] Levend, A. S., (1984), *Divan Edebiyatı*, 4. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul; Onay, A. T., (2000), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz.: Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara.
[124] Tökel, D. A., (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar: Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

mitolojilerinin de Divan şiirinin derin iç yapısında izleri vardır. İran mitolojisinden alınmış olan mitolojik figürlerin bazıları-derin bir incelemeye tâbî tutuluduğunda- Hind'e hatta Çin'e kadar uzanmakta, daha önce de işaret edildiği gibi, bir mitolojik figürün bir millete âidiyeti önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir."[125]

Divan şiiri, İslâmî kültür birikiminin şiiridir. Ümmet anlayışına dayalı gelişen bir dinin ortak kültür medeniyeti çevresinde gelişmiş tüm değerleri divan şiirinin kaynakları arasındadır. Bu noktada Dursun Ali Tökel, divan şiririn derin iç yapısındaki mitolojik unsurların yorumlanmasında başvurulabilecek ayrıntılı bir kaynaklar listesi vermektedir.[126]

Ebubekir Celalî Divanı'nda ismi geçen, Şehnâme kahramanlarını şöyle sıralayabiliriz:

b1. Behmen: İsfendiyar'ın oğlu Erdşîr'in lakabıdır. Zeki ve anlayışlı mânâlarına gelen bu kelimenin anlamı ve kaynağı hakkında pek çok rivayet vardır. Hem bir hükümdar hem de astronomi ilmindeki anlamlarıyla divan şiirinde pek çok beyitte kendisine yer bulan Behmen aynı zamanda ululuk ve azamet sembolüdür.[127] Ayrıca Behmen güneş takvimindeki on birinci ayının ismidir. Ebubekir Celalî Divanı'nda Behmen daha çok andığımız bu son özelliğinden dolayı anılır:

Tārīḫidir efvāhda milādınıñ her gāhda
Geldi bu **Behmen** māhda ʿĀrif Muḥammed nevreviş
(T. 185 b. 5)

b2. Behram: Şehnâme kahramanlarından olan Behram Sâsâniyân sülalesinden bir İran hükümdarıdır. Yaban eşeği avına olan merakından dolayı Behram-ı Gûr olarak anılır. Cesaret ve adaletiyle meşhur olan Behram'ın hükmettiği dönem bir zevk ve eğlence dönemi olarak anılmıştır. Bir av sırasında çukura düşüp ölmüştür. Divan şiirinde daha çok adaleti ve cesareti yönünden ele alınır. Bazen lakabı olan '*gûr*'un hem yaban eşeği hem de mezar anlamına gelmesinden yola çıkarak şairler kelime

[125] Tökel, (2000), s. 97-98.
[126] Tökel, (2000), s. 99-106.
[127] Tökel, (2000), s. 114-117.

oyunları yaparlar. Bu noktada dünyanın gelip geçiciliği, zevk ve safanın elbette sona ereceğini belirtmek amacıyla kullanılır. Ayrıca eski gök bilgisine göre Behram Mirrih yıldızıdır ve savaş tanrısı olarak kabul edilir.[128]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Behram, kahramanlığı dolayısıyla ele alınır. Memduhunu övereken Ebubekir Celalî, Behram'ın ismini anar:

Ẕüḥal-kevkeb ḥabās̱et-meşreb ol küffār-ı menḥūsı
Tüketdi dāl ḳılıclar gösterüp ẖūn-başī-i **Behrām**
(T. 2 b. 20)

Şair, bir beytinde ise Behram'ın Mirrih olarak kabul edilmesine gönderme yapar:

Raḳībe inḳitāʿ-ı yārdan yoḳ ẕemm ile çāre
Ogüb bāri çıḳarsam çarẖa da **Behrām**'a kesdirsem
(T. 71 b. 6)

b3. Cemşîd: Cem olarak da bilinen Cemşîd Pişdâdiyân sülalesinden gelen hükümdarlardandır. Divan şiirnde pek çok yönden ele alınan Cemşîd, şarabın mûcidi olarak kabul edilir. '*Câm-ı cihân-nümâ*' diye bilinen tılsımlı bir kadehe sahip olması saltanatındaki kudret ve ihtişam gibi özellikleri sıklıkla bahis konusu olur. Çoğu kez memduha övgü malzemesi olarak ele alınan Cemşîd, daha çok şarap meclisleri, içki ve eğlence tablosunun uygun bir karekteri olarak göze çarpar. Ayrıca sahip olduğu güç ve ihtişama rağmen ölüp gitmiş olması şairler tarafından dünyanın gelip geçiciliğine dikkat çekmek için kullanılır.[129]

Ebubekir Celalî Divanı'nda şair Cemşîd'i iki farklı yönüyle ele alır. Memduhunu överken Cem bir benzetmelik, bir figürdür. Devrinin safalı ve şaşalı hayatıyla eğlenceleriyle, aynı zamanda kişisel özellikleri arasında yer alan adaletliliği ve cesaretiyle Ebubekir Celalî memduhuyla Cemşîd arasında türlü yönlerden benzetme ilgisi kurar:

---

[128] Tökel, (2000), s. 117-120.
[129] Tökel, (2000), s. 125-142.

Niẓām-ı Mülki'ne reşk etse lā-yıḳdır o Nūşirevān
Ṣafā-yı devr-i ʿadli ġıbṭa-yı Cemşīd'e ṣāliḥdir
(T. 5 b. 2)

Kimi zaman memduhunu Cemşîd'in vezirliğini yaptığını söylerek hem memduhunu hem de memduhuyla birlikte devrin hükümdarının övgüsünü de yapar:

Āṣaf-ı Cem'dir Cem İsmaʿil Paşa-yı dilīr
Mıṣraʿ-ı tārīḫ-i der-destimdir engüşter gibi
(T. 60 b. 9)

Ebubekir Celalî Divanı'nın özellikle gazeller kısmında ise Cemşîd'i daha çok şarabın mûcidi olması dolayısıyla anar. :

Ḳomuş eṭrāf-ı şehre ḥıfẓ-ı mey-ḫˇārān içün ʿasker
Ṣufūf-ı tāk ile her bağı bir ṭabur edüp Cemşīd
(G. 20 b. 2)

Kimi zamanda şarap meclislerinin özelliklerini sayarak kanunlarından bahsederken de Cem'in ismini anar:

Germ-ābede olur ḫoş-laʿliñle ḫoy dimişdim
Dedi ʿaraḳ çıkarmak ḳanūn-ı Cem degildir
(G. 23 b. 2)

b4. Dahkak: Cemşîd'i öldürerek tahtına oturan İran hükümdarının ismidir. Mitolojik şahsiyeti hakkında değişik rivâyetlerin olduğu Dahkak, divan şiirinde büyük bir hükümdar olması, zâlimliği, Feridun tarafından yok edilmesi, omuzlarındaki iki yılan gibi özellikleri dolayısıyla anılır. Özellikle zalimliği dolayısıyla aşk ilişkisi içerisinde sevgili ile ilgili benzetmelere malzeme olan Dahkak bazen dünyanın geçiciliğini vurgulamak için de kullanılan mitolojik şahsiyetlerdendir.[130]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Dahkak daha çok Gâve'nin kendisine karşı olan isyan hareketi ve kendi önlüğünü yırtarak yaptığı bayrakla bilikte omuzlarındaki yılanlardan dolayı anılır:

---

[130] Tökel, (2000), s. 142-150.

Siyeh efʿ ī-i Ḍaḥḥāḳ idi peydā dūş-ı sevrinde
Ġuzātıñ ra´yet-i fetḥi dırefş-i Ġāveyān oldı
(T. 53 b. 10)

b5. Dârâ: Keyâniyân sülalesinin son padişahıdır. İskender tarafından öldürüldüğü rivayet edilir. Tarihî kişiliği ile efsanevî kişiliğine dair bilgiler karışmış durumdadır. Divan şiirinde büyük ve ihtişamlı bir hükümdar olması, tacı ve tahtı, İskender ile birlikte yaptığı savaş gibi bir çok özelliği ele alınır. Genellikle memduh övülürken bir kıyas unsuru olarak kullanılır.[131]

Ebubekir Celalî Divanı'nda büyük bir hükümdar olmasından dolayı ele alınır:

Ki yaʿ nī dāver-i Rüstem-ẓafer ḫāḳān-ı Darā'dır
Cihāndār-ı Ferīdūn-çāker ü şāh Keyān-ḫuddām
(T. 2 b. 5)

b6. Efrasiyab: Şehnâme'de ismi geçen Turan hükümdarıdır. Firdevsî tarafından tasvip edilen bir kahraman olmasa da Efrasiyab kahramanlığı, cesareti, güç ve kuvvetiyle ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Divan şiirinde de bu özelliklerinden dolayı anılan Efrasiyab daha çok memduh övülürken ya da dünyanın geçiciliği anlatılmak istendiğinde şiire malzeme olur.[132]

Ebubekir Celalî eserinde Efrasiyab'ı ilk olarak bir kıyas unsuru olarak kullanır. Sultan 3. Selim'in Okmeydanı'na taş dikmesi için düşürdüğü bir tarih manzumesinde Efrasiyab ile Sultan 3. Selim'i karşılaştırır. Şaire göre eğer Efrasiyab'ın 3. Selim'i görseydi kıskançlığından kalbinde yaralar açılırdı:

Kim anı görseydi ger Efrāsiyāb
Zaḫm açardı dilde reşkinden hemīn
(T. 13 b. 5)

Bir beytinde ise Rüstem ile savaşırken giydiği üzerindeki demir işlemeli zırhtan yola çıkarak zarif bir hayâl kurar:

[131] Tökel, (2000), s. 150-156.
[132] Tökel, (2000), s. 156-159.

Zer-i surḫ-ı fişekler daḫme-i **Efrāsiyāb** oldı
Bu māliyetli şādī olmadı şāhān aḳdemde
(T. 24 b. 15)

b7. Feridun: Dahkak'ın devrilmesinin ardından İran tahtına oturan hükümdardır. Divan şiirinde daha çok iyiliği ve uzun ömrüyle anılır.[133]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Feridun bu genel özelliklerinni dışında herhangi orjinal bir söyleyiş içerisinde karşımıza çıkmaz:

Ki yaʿnī dāver-i Rüstem-ẓafer ḫāḳān-ı Dārādır
Cihāndār-ı **Ferīdūn**-çāker ü şāh Keyān-ḫuddām
(T. 2 b. 5)

b8. Gâve: Feridun'un İran tahtına geçmesi sırasında Dahkak'ın devrilmesini sağlayan demircidir. Haksızlığa baş kaldırma, zulme karşı ayaklanma ve adaletsizliğe tepki gösterme konusunda örnek olan Gâve aynı zamanda kahramanlığın sembolüdür. [134]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Gâve '*direfş-i Gâveyânî*' olarak bilinen ve Dahkak'a karşı ayaklanmasında çıkartıp bayrak yaptığı demirci önlüğüyle anılır:

Siyeh efʿī-i Ḍaḥḥāḳ idi peydā dūş-ı sevrinde
Ġuzātıñ ra´yet-i fetḥi **dırefş-i Ġāveyān** oldı
(T. 53 b. 10)

b9. Husrev: İran'ın efsanevî hükümdarlarından olan Husrev, Pervîz lakabıyla da anılır. Şîrîn'e olan aşkı dolayısyla tarihî kişiliği ortadan kalkmış, efsanevî karekteriyle ortada kalmış ve bu efsanevî kişiliği ile divan şiirinde pek çok beyitte ismi anılmıştır. Divan şiirinde bu özellikleri dışında sevgilisine kavuşan bir âşık tipidir.[135]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Husrev bir kaç değişik yönden ele alınır. Şair, tarih manzumelerinde Husrev'i memduhunu överken bir mukayese malzemesi olarak

[133] Tökel, (2000), s. 166-173.
[134] Tökel, (2000), s. 174.
[135] Tökel, (2000), s. 176-181.

kullanılır. Memduhunu Husrev'in çeşitli özelliklerine sahip olması konusunda ona benzetir:

Olub ġālib ʿadū-yı tīre-rūya fetḥ edüp mülkin
Şeh-i kişver-sitān ü Ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān oldı
(T. 1 b. 3)

Şair, Husrev'i bir figür olarak sadece tarih manzumelerinde kullanmaz. Gazellerinde de Husrev'i çeşitli yönleriyle anan şairin gazellerinde Husrev daha çok bir âşık olarak karşımıza çıkar ve çeşitli özellikleriyle anılır:

Naẓmım içre sen şeh-i ḥüsne ḫiṭāb etsem derim
Ḫusrev-i ʿāşıḳ-sipāha dāver-i dil-mesnedā
(G. 4 b. 6)

b10. İsfendiyâr: İranlıların, Keyâniyân sülalesine mensup efsanevî hükümdarlarındandır. Heft-han adı verilen efsanevî ve tehlikeli yolu geçenlerdendir. Rüstem ile yaptığı savaşta ölmüştür. Divan şiirinde kahramanlık sembolü şahsiyetlerdendir. Memduhun övülmesinde bir kıyas unsuru olarak kullanılır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda İsfendiyâr, bir kaç beyitte anılır. Anlatım unsuru olarak kullanılması yukarıda belirttiğimiz özelliklerinin dışında değildir:

Olsa n'ola bu tāc-dār reşk-i key-i İsfendiyār
Cevherle olmaz hem-ayar berg-i züccāc ü senderūs
(T. 30 b. 7)

b11. İskender: İslâm tarihinde üç adet İskender karşımıza çıkmaktadır:

> "*Divan şiirinde bahsi geçen İskender, Zülkarneyn'le Makedonyalı Büyük İskender'in karışımı bir şahsiyet olup, ikisinin mâcerâları ve hayatları birbirine karıştırılmış ve âdeta bunların tefriki imkânsız hâle gelmiştir.*" [136]

[136] Tökel, a. g. e., s. 187.

İskender Pala'ya göre ise Makedonya hükümdarı Büyük İskender ile Zülekarneyn'in aynı kişilikler değildir. [137]

Divan şiirinde adı sıklıkla geçen kişilerden olan İskender[138], daha çok savaşçılığı, yiğitliği, âb-ı hayâtı araması, yaptırdığı büyük aynası,... gibi özellikleriyle bir anlatım unsuru olur.

Ebubekir Celalî Divanı'nda İskender, şairin memduhunu överken ismini andığı bir hükümdardır:

Bārekallāh efser-i ikbāli giydi Cem gibi
Oldı reşk-i revnaḳ-ı **İskender** ibni Feyliḳūs
(T. 32 b. 2)

b12. Kahraman: Hakkında İran esatirinde çelişkili bilgiler verilen Kahraman, efsanevî şahsiyetlerdendir. Divan şiirinde bir yiğitlik ve kahramanlık sembolü olarak geçer. [139]

Ebubekir Celalî divanında Kahraman, şairin memduhunu överken kullandığı bir anlatım figürüdür. Memduhun yiğitliği, Kahraman'ın yiğitliğiyle kıyaslanır ya da Kahraman'ın yiğitliğine benzetilir. Bunun yanı sıra şair bir beyitinde İslâm ordusunda yer alan askerlerin en zayıf ve çaresiz gibi görüneninin bile savaş zamanında Kahraman gibi olduğunu belirtir:

Ne ḳuvvet ḳudret-i Ḥaḳḳ'la cüyūş-ı ehl-i İslāmıñ
Zamān-ı cengde eñ nātüvānı **Ḳahramān** oldı
(T. 1 b. 16)

b13. Keyhüsrev: İslamî kaynaklarda adından ve hükümdarlığından sıklıkla söz edilen Keyhüsrev, divan şiirinde özellikle hükümdarlar övülürken kullanılan bir figür olarak karşımıza çıkar. İktidar ve güç göstergesi olan Keyhüsrev, zaman zaman kıyas malzemesi olurken zaman zaman da şairlerimiz tarafından küçümsenir. [140]

---

137 Pala, İ., (2003), "İskender mi Zülkarneyn mi ?", *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, L & M Yayıncılık, İstanbul, s. 285-315.
138 Tökel, (2000), s. 187-208.
139 Tökel, (2000), s. 208-209.
140 Tökel, (2000), s. 209.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Keyhüsrev daha önce belirttiğimiz üzere bir kıyas figürüdür. Şair, 3. Selim hakkında yazdığı bir manzumesinde Keyhüsrev'in adını anar ve 3. Selim'i türlü yönlerden Keyhüsrev'e benzetir:

Şāhinşeh-i ṣāḥib-hüner ü **Keyḫüsrev**-i bālā-es̱er
Efrāsiyāb-ı baḥr ü ber Rüstem-nīşān Sulṭān Selīm
(T. 12 b. 1)

b13. Nûşirevân: İran'da bir dönem yönetimde bulunmuş olan Sasani sülalesinden bir hükümdar olan Nûşirevân, daha çok adeletiyle anılır. Kültür tarihi içerisinde Kisrâ olarak da bilinir. Adaletinin yanı sıra yaptırdığı büyük saraylar ve bu sarayların tâklarıyla da meşhur olmuştur. Divan şiirinde daha çok adalet anlayışıyla şiire malzeme olur. [141]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Nûşirevân yine adalet anlayışıyla ele alınır. Ancak Ebubekir Celalî memduhunun adalet anlayışının Nûşirevân'dan daha yüksek olduğunu söyler ve eğer memduhunu görseydi Nûşirevân'ın kıskanacağını belirtir:

ʿAhd-i emn ü ʿadline reşk eylesün **Nūşīrevān**
Baḫt ü devlet ber-devām olsun ilā yevmi'l-ḳıyām
(T. 14 b. 8)

b14. Rüstem: Zâl'in oğlu olan Rüstem, Şehnâme'den kültür tarihimize geçmiş önemli kahramanlardandır. Divan şiirinde daha çok kahramanlığı yönünden ele alınan Rüstem divan şairleri için bir kıyas malzemesidir.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Rüstem bir kahraman olarak kıyas amaçlı kullanılır. Zaman zaman '*Heft-hân*' denilen yolculuğu ile de anılan Rüstem, şair için kahramanlığı yönünden memduhunu överken başvurduğu bir kıyas malzemesidir:

Ki yaʿnī dāver-i **Rüstem**-ẓafer ḫāḳān-ı Dārādır
Cihāndār-ı Ferīdūn-çāker ü şāh Keyān-ḫuddām
(T. 2 b. 5)

---

141 Tökel, (2000), s. 242-247.

b15. Sâm: Zâl'in babasıdır. Girdiği savaşlarda gösterdiği yiğtliklerle ön plana çıkan Sâm'ın tarihî kişiliğine pek çok efsanevî ayrıntı karışmıştır. İran kültürünün efsanevî kişilerinden olan Sâm, divan şiirinde genellikle memduh övülürken bir kıyas malzemesi olarak kullanıılır. Bu noktada ön plana çıkan özelliği kahramanlığı ve yiğitliğidir.[142]

Ebubekir Celalî Divanı'nda Sâm bir beyitte ikinci dereceden yani özelliği çok fazla belirtilmeden kullanılan bir figür olarak karışımıza çıkar:

Ṣıddıḳ ile hem-nāmdır ᶜadli ᶜÖmer peyġāmdır
ᶜAṭf- ı naẓarda **Sām**'dır bā-ᶜömr-i Nūḥ olsun be-kām
(T. 86 b. 6)

b16. Zâl: Şehnâme'de adı geçen büyük İran hükümdarlarından bir tanesi olan Zâl, aynı zamanda İranlılarda önemli bir danışman olarak karşımıza çıkar. Divan şiirinde Sîmurg tarafından büyütülmüş olması, ok atışındaki başarıları,... gibi özellikleriyle ele alınmakla beraber şairler bu tip beyitlerinde Zâl kelimesinin değişik anlamlarını göz önünde bulundurarak sanat yapmayı ihmal etmemişlerdir[143]:

Ebubekir Celalî Divanı'nda Zal, ismi anılan diğer şeh-nâme kahramanları gibi belirgin özellikleriyle kullanılır:

Köhen efsāne-i **Zāl**'ı unutsun ġayrı meddāḫān
Sezā dilden dile gezse bu bir nev-dāstān oldı
(T. 1 b. 22)

c. Geleneksel İki Karakterli Aşk Mesnevilerinden Gelme Kişiler:

c1. Leylâ ve Mecnûn: Türk mesnevî edebiyatı literatürümüzde sıklıkla işlenen bir aşk hikâyesinin temel iki kahramanı olan Leylâ ve Mecnûn, müstakil olarak mesnevîlere konu oldukları gibi divanlarda yer alan şiirlerde de türlü özellikleriyle anılırlar. Bu iki hikâye kahramanının gerçek kişiliklerin hikâye örgüsü içerisinde değişik özellikler kazanarak bugüne geldiği düşünülmektedir. Aslında bir

[142] Tökel, (2000), s. 258-260.
[143] Tökel, (2000), s. 267-272.

Arap halk hikâyesi olan Leylâ ve Mecnûn bizim edebiyatımızda da sıklıkla işlenmiş ve 16. yüzyılın en önemli şairlerinden biri olan Fuzûlî'nin eseriyle zirveye ulaşmıştır.[144]

Eserin olay örgüsünde sürekli aksilikler yüzünden vuslat makamına erişemeyen iki gencin acıklı aşk öyküsü anlatılsa da eserin derin iç yapısı girift bir tasavvufî örgüye sahiptir. Eserin başında Kays olarak bilinen genç eserin ortalarına doğru Mecnûn olarak tanınmaya başlar. O'nun bu '*cinnet*' makamına geçişi bir türlü Leylâ'sına kavuşamamaktandır kuşkusuz. Daha sonrasında âdeta bir ruhî temizlenme hâline giren Kays gittiği çölde gördüğü hayvanlarla sürekli Leylâ'sından ve ona olan aşkından bahsetmeye başlar. Ebubekir Celalî, bir gazelinde mesnevinin bu kısmını hatırlatan güzel bir beyit söyler:

Ḳays edüp ülfet-i leylā ile pak-ender-pāk
Eglenür ṣoḥbet-i Leylā ile pāk-ender-pāk
(T. 65 b. 1)

Ancak Mecnûn'un bu hâli tasvip edilen bir davranış değildir. Divan şairleri bu noktada Mecnûn'u zaman zaman eleştirirler. Âşıktan beklenenin '*iffet*' makamında sessizce aşkından haz alarak yaşaması ve bunu kimseyle paylaşmaması gerektiğini düşünen şairler Mecnûn'u aşkını ifşa etmekle suçlarlar:

Şīr-i ᶜaşḳı edemez her biri sessizce şikār
Ṣayd eder Ḳays da ammā ki ṣadāsın çıḳarır
(G. 31 b. 3)

Mecnûn her ne kadar âşıklığını ve aşkını anlatsa da çölde tek başınadır. Leylâ'sına kavuşmuş olmayı ancak hayâl eder ve mutlu olur:

Sīnesi fikrinde bir leyli-i ḥüsnüñ Ḳays-ı dil
Şevḳe gelse pür-ṣafā olsa n'ola saḥrādadır
(G. 37 b. 2)

Ebubekir Celalî bir gazelinde ise Leylâ ve Mecnûn'un isimlerini zikrederek zahidlere çatar:

---

[144] Doğan, M. N., (2002), *Fuzulî Leylâ ve Mecnûn-Metin, Düzyazıya Çeviri, Notlar ve Açıklamalar*, 2. Baskı, YKY, İstanbul.

Saña ṣaḥrada göstersem o Leylā'yı begenmezsin
Efendi vāde-i **Mecnūn**-ı şeydāyı begenmezsin
(G. 77 b. 1)

c2. Ferhad ile Şîrîn: Leylâ ve Mecnûn gibi klasik mesnevi edebiyatı konularımızdan olan Ferhad ile Şîrîn'de de acıklı bir aşk hikâyesi anlatılır.[145] Bu iki kahramanın mesnevinin olay örgüsünde kazandıkları özellikler ise yine divan şiirinde zaman zaman anılır ve çeşitli telmihlere konu olur.

Ebubekir Celalî, Ferhad ve Mecnûn'u sevgililerine kavuşamamaları noktasında beraberce alır. Mecnûn gam vadisinde ömrünü harcamış, Ferhad ise matem dağında vücudunu yok etmiştir. Şair bu iki tavrın dışındadır:

Geçirmem ʿömrümi **Mecnūn** mis̱āli vādī-i ġamda
Vücūdum **Kūhken**-veş etmem ifnā kūh-ı mātemde
Raḳībiñ kā'ilim güftār-ı telḫin gūş idersem de
Benim bir leylī-i şīrīn-lebim olsun da ʿālemde
Cihānıñ deşt ü kūhı **Ḳays** ile **Ferhād**'ıñ olsun heb
(Thms. 3 bnd. 2)

c3. Vâmık ile Azrâ: Divan şiirinin diğer bir klâsik mesnevi konusu olan Vâmık ile Azrâ[146] karakterlerinden şair sadece Azrâ'nın ismini anar:

N'ola görmezse erbāb-ı meṣāliḥ çehre-i ʿ**Aẕrā**
Ki çeşm-i ʿiffeti eyler nigāh-ı Rūmili ḥālā
(T. 102 b. 6)

d. Diğer Efsânevî şahıslar:

d1. Sinimmâr: Yaptığı Havernak isimli sarayla kültür tarihimizde yer bulmuş olan mimardır. Edebiyatımızda daha çok resim, nakış ve mimarî alanındaki yeteneğiyle girmiştir. Ayrıca hikâyesinde gördüğü haksızlıklar nedeniyle de sık sık ismi anılır.[147]

---

[145] Eserin olay örgüsü için bkz.: Pala, (2007), s. 152-153.
[146] Hikâyenin olay örgüsü için bkz.: Pala, (2007), s. 471-472.
[147] Tökel, (2000), s. 459-462.

Sinimmar, Ebubekir Celalî Divanı'nda Beyhan Sultan'ın Beşiktaş'ta yaptırdığı bir kasra ait tarih manzumesinde geçer. Öyle ki şaire göre Havernak Beyhan Sultan'ın yaptırdığı saraydaki süs ve güzellikten yoksundur ve saray Sinimmar'ı kıskandıracak güzelliktedir.

Görmedi ḳaṣr-ı Ḫavernaḳ böyle bir zīb ü ziyneti
Görse çeşm-baḫtın eylerdi **Sinimmār**'ıñ ḳarīr
(T. 54 b. 3)

2. 3. 2. Kavimler

Ebubekir Celalî Divanı'nda Hind, Freng, Ermeni, Fars, Avusturya, İngiliz, Rus, Tatar ve Berberî kavimleri değişik manzumelerde anılmaktadır. Şair bu kavilerin isimleri genellikle tarih manzumelerinde anar ya da gazellerinde herhangi bir meşhur özelliğine dayanarak şiirine malzeme eder:

Dā´imā aʿdā-yı dīni eylesün maḫẕūl ü rām
Emrine münḳad olup **Efrenc** ü **Rūs** u **Engürūs**
(T. 32 b. 14)

Me´āli ol peyām-ı dil-güşānıñ böyle kim **Nemçe**
Ḳaçup ḥıṣn-ı Mehādīye naṣīb-i ġāziyān oldı
(T. 1 b. 5)

Çehārüm eyledi ṭop-ḫāneliyle **İngiliz** ḳavmi
Ṣadāḳat olmaġın ol millet-i ʿĪsā-yı Meryem'de
(T. 24 b. 8)

2. 3. 3. Şehirler-Ülkeler-Kıtalar

a. Şehirler:

a1. İstanbul ve Çevresi: Tarihçilerin yerleşime açılması konusunda M. Ö. 3 binli yılları işaret ettikleri İstanbul, bir kent olarak tarihî devirler boyunca jeopolitik konumu dolayısıyla önemini hep korumuş olup bunun yanı sıra tabiî güzellikleriyle de her dönemde göz doldurmuş ve pek çok medeniyete beşiklik etmiştir.

Osmanlı İmparatoluğu'nun hakimiyet yılları boyunca Bursa, Manisa, Kütahya, Amasya, Trabzon gibi Anadolu şehirlerinin de zaman zaman devrin önemli edebî merkezleri arasında yer almasına rağmen[148] İstanbul sanatın ve sanatçının birinci elden korunup teşvik edildiği bir merkez olma özelliğini hiç yitirmemiştir. Aynı zamanda pek az kente nasip olan güzelliğiyle özellikle 1453 yılındaki büyük fethi izleyen yıllarda Türk-İslâm kültürünün kendisine verdiği yeni çehreyle şiire zaman zaman anlatım malzemesi, zaman zaman da ilham kaynağı olmuştur. Kentin İslâm iskanına açılmasından önceki yıllarda *Battal-nâme* ya da *Saltuk-nâme* gibi destan literatürü ürünleri içerisinde bir mekan olarak rastladığımız İstanbul, klâsik Türk edebiyatı ürünleri arasında yer alan mesnevilerde de kendisine yer bulur hatta bir mesnevi türü olan şehr-engîzlerde[149] anlatı dünyasını şekillendirir:

> "*Pek çok şair, divan şiirinin çerçevesinden taşmadan yaşadığı devrin zevk ve eğlencelerini, gezinti yerlerini, sosyal yapısını, mimarisini, yangın, deprem gibi âfetlerini, mevsimlerini ve belirli günlerini, gelenek ve göreneklerini, atasözü ve deyimlerini, bayram ve düğünlerini, çarşı ve pazarlarını, mahalle ve semtlerini edebiyat ve tasavvuf muhitlerini, bir kültür, sanat, devlet ve medeniyet merkezi olarak topyekün İstanbul'u mısralarında sanatkârane bir üslûpla işlemiştir.*"[150]

Şehri fethedip Türk-İslâm iskanına açan Fatih Sultan Mehmed, güçlü bir hükümdar olduğu kadar zarif hayâlleriyle süslediği az sayıda şiirini bir araya getirdiği divançesinde fethederek Türk yerleşimine âdeta hediye ettiği İstanbul'u ve çevresindeki diğer yerleşim merkezlerini anmaktan kaçınmaz. Hükümdar-şairin:

Bağlamaz Firdevse gönlünü **Kalata**'yı gören
Servi anmaz anda ol serv-i dil-ârâyı gören [151]

matlaıyla başlayan gazelinde hem güzellerini hem de güzelliğini övdüğü İstanbul'un 15. yüzyıldan itibaren divan şiirine daha sık olarak malzeme olduğunu görürüz.

---

[148] İpekten, H., (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, M. E. B. Basımevi, İstanbul.
[149] Akkuş, M. (2005), *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum, s. 236-241.
[150] Pala, İ., (2001), "İstanbul: Divan Edebiyatında İstanbul", *DİA*, C: 23, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 284-285.
[151] Pala, İ., (2003), *Fatih'in Şiirleri*, Famiy Finans Kurumu Yayınları, İstanbul, s. 167.

18. yüzyılın başlarına gelinceye kadar müstakil kitaplar olarak hazırlanan mesneviler ve şehr-engîzler dışında divan şiirinde İstanbul'un ana hatlarıyla şiire konu olması 18. yüzyılın başlarından itibaren değişir. Bu dönemin ünlü şairi Nedîm ile birlikte şiirde İstanbul her şeyiyle kendine yer bulur. İstanbul'un türlü yönleriyle şiirde kendisine yer bulması kuşkusuz yerel renkleri şiirde kullanarak şiire taze bir soluk getirmek isteyen mahallîleşme akımına mensûp şairlerin tercih ettiği bir anlatım özelliği değildir. Bu yüzyılda yaşamış olan Sebk-i Hindî üstâdı Şeyh Gâlib'in şiirlerindeki ateş hayâlinin bolluğunun yanı sıra, Hüsn ü Aşk gibi ana anlatısının temel eklemlerinden bir tanesini ateşle yolculuğun oluşturduğu alegorik aşk mesnevîsinin de ilhamını çok kez gördüğü İstanbul yangınlarından aldığı kaynakların verdiği bilgiler arasındadır.[152]

İstanbul'un şiirde yolculuğu, geleneğin hemen hemen her alanda kendisini moderniteye bıraktığı Tanzimat sonrasında da devam eder. Bu dönem edebî hareketliliğin önemli isimlerinden olan Ziya Paşa'nın bir gazelinde:

> Bulundum ben dahi dârü'ş-şifâ-yı **Bâbıâlî**'de
> Felâtun'u beğenmez anda çok dîvâneler gördüm [153]

diyerek devrin yönetimini şiddetle eleştirdiği Tanzimat neslinin hemen arkasından yetişen Servet-i Fünûn edebî hareketinin gözde ismi Tevfik Fikret'in ise,

> Ey Marmara'nın mâi der-âgûşu içinde
> Ölmüş gibi dalgın uyuyan tûde-i zinde;
> Ey köhne Bizans, ey koca fertût-ı musahhir,
> Ey bin kocadan arta kalan bîve-i bâkir;[154]

mısralarıyla seslendiği İstanbul, Cumhuriyet sonrasında gelişen Yeni Türk şiirinde, Nazım Hikmet, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Orhan Veli,... gibi şairlerin şiirlerinde de kendisine yer bulur.[155] Son dönem Türk

---

[152] Ayvazoğlu, B., (2000), *Kuğunun Son Şarkısı*, 2. Baskı, Ötüken Neşriyât, İstanbul, s. 35.
[153] Kutlu, Ş., (1981), *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 114-115.
[154] Fikret, T., (2001), *Rübâb-ı Şikeste*, (Tıpkıbasım), Haz. Abdullah Uçman, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 295-299.
[155] Kabaklı, (2003), s. 275-358.

şairleri arasında şüphesiz ki şiirlerinde İstanbul'a en özel yeri ayıranların başında Yahya Kemal gelir. Üsküdar hakkında yazdığı bir gazelinde:

Her bâğına ziynet nice bir serv-i hırâman
Her kasrına revnak nice bir şûh-ı cihândır [156]

diyerek özelde Üsküdar'ı genelde ise İstanbul'u paha biçilmez bir yere koyan ayrıca İstanbul'u Türk tarih ve uygarlığının merkezi olarak gören[157] Yahya Kemal'in şiirlerinde İstanbul, tarihiyle kültürel zenginliğiyle şiire malzeme olur. Şairin, '*Bir Başka Tepeden*', '*Hayâl Şehir*', '*Siste Söyleniş*' gibi şiirlerinde kültürel zenginliğiyle yer alan İstanbul, '*Koca Mustâpaşa*', '*İstinye*', '*Fenerbahçe*', '*Maltepe*', '*Erenköy'ünde Bahar*' gibi şiirlerin de ise şiirin anlam dünyasına yön veren başlıca unsur olarak karşımıza çıkar.[158]

Ebubekir Celalî Divanı'nda İstanbul ve İstanbul'un değişik mekanları sıklıkla şiire malzeme olur. Bu semtleri şöyle sıralayabiliriz: Akıntıburnu, Alemdağı, Ayakapısı, Balat, Baltalimanı, Beşiktaş, Beyceğiz, Beylerbeyi, Boğaziçi, Çağlayan, Çamlıca, Çengelköy, Çubuklu, Davutpaşa, Defterdar İskelesi, Eğrikapı, Emirgan, Eyüp, Galata, Gökkandil, Göksu, Gülhane, Haliç, Halkalı, Hasköy, İstinye, Kadıköy, Kağıthane, Kandilli, Kasımpaşa, Kayışpınar, Kuleli, Küçüksu, Mirahor, Okmeydanı, Pendik, Rumelihisarı, Samatya, Sütlüce, Taksim, Tarabya, Temenye, Terkoz, Tersane İskelesi, Üsküdar, Vefa, Yarhisar,Yeniköy.[159]

Şairin divanında geçen semt isimlerini coğrafî yakınlıklara ya da bazı semtlerin Osmanlı mülkî idaresindeki birlikteliklerine dayanarak gruplamak ve bu gruplara dayalı bir inceleme metodu geliştirmek zordur. Çünkü şair dikkatli bir tarihçi hassaslığıyla devrinin küçük-büyük 180 civarında olayını yazdığı kıta-i kebirelerle saptamış olup bu şiirlerindeki sade, doğal, nesre yakın ancak, ahenkten ve

---

[156] Beyatlı,Y. K., (2008), *Eski Şiirin Rüzgârıyle*, İstanbul Fetih Cemiyeti İkitsadî İşletmesi, İstanbul, s. 44.
[157] Tuncer, H., (2001), *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*, Ders Kitapları A. Ş., İstanbul, s. 582.
[158] Beyatlı,Y. K., (2002), *Kendi Gök Kubbemiz*, 3. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
[159] Çalışmamızın İstanbul ve İstanbul'da yer alan semti bölümünü hazırlarken temel aldığımız kaynaklar şunlardır: Kollektif, (1993), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C: 1-9, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul; Şehsuvaroğlu, H., (Ths.), *Asırlar Boyunca İstanbul*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul; Hürel, H., (2008), *Semtleri, Mahalleleri, Caddeleri ve Sokaklarıyla İstanbul'un Alfabetik Öyküsü*, İkarus Yayınları, İstanbul.

sanatkarlıktan ödün vermeyen tavır dikkat çeker. Bu manzumelerinde şairin ismini andığı yerleri bazı özelliklerinden dolayı övdüğü görülür. Az sayıdaki musammatları, gazelleri, kıta ve müfredatlarında ise ahenkli ve sanatlı olduğu kadar günü yaşamaktan, hayatın en ince zevklerini bile tatmaktan zevk alan ve bunu yer yer mizahî, yer yer erotik bir tarzda günlük söyleyişleri, argoyu ve özellikle de gemici jargonunu kullanarak anlatan ancak bunu yaparken de tam anlamıyla sözü ayağa düşürmekten şiddetle kaçınan şairin üslûbundaki bu birbirlerinden farklı eğilimler divanda geçen İstanbul'daki yerleşim merkezlerinin isimlerini kullanmasına da yansımıştır. Çalışmanın daha sonraki bölümlerinde de üzerinde durulacağı üzere şair aynı yerleşim merkezini "*üslûp kırılması*" olarak ifâde edebileceğimiz üzere farklı şekillerde kullanır. Ayrıca günlük ilişkiler üzerine yazılmış bazı beyitlerden dolayı çalışmamızın içerisinde bu semt isimleri tek tek ele almak ve irdelemek çalışmamızın hacmini fazlasıyla genişletecek ve aynı zamanda gereksiz ayrıntıya düşüreceğinden şairin ismini andığı İstanbul ve çevresindeki yerleri üslûp ve anlam özelliklerine bakarak kendi içinde ayrı bir sınıflandırmaya gittik.

a1.1. Tarih Manzumelerinde Çeşitli Sebeplerle İsimleri Geçen Semtler: Şairin divanında düşürdüğü tarih manzumelerinin sayısı fazla olduğu gibi düşürülen tarih manzumelerinin çeşitleri de bir hayli fazladır. Önemli savaşlardan, barışlara, makam atamalarına-ki bu noktada kadılık atamaları için olanların sayısı dikkat çeker- doğumlara, sanat ve mimari eserlerinin yapımından, pek çok olaya tarih düşüren Ebubekir Celalî'nin bu manzumelerinde geçen yer isimleri daha çok adı geçen olayı okuyanın gözünde mücessem kılar. Örneğin Ebubekir Celalî'nin Haliç'in donmasına dair yazdığı tarih manzumesi ise hem şiir olarak hem de Haliç kıyısındaki önemli yerleşim merkezlerinden Sütlüce'nin şiirde yer alması bakımından önemlidir. Tarihin değişik dönemlerinde donup buz tutan "*Haliç'in üst kısımlarından başlayarak Defterdarburnu ile Sütlüce arasına kadar sık sık buzlandığı ve yazın Sâdâbad eğlencesine giden insanların bu seferde buz sporları yapmaya gittikleri bilinmektedir.*"[160] Ebubekir Celalî, h, 1193-m. 1777-78 yıllarına denk gelen donma olayına tarih düşürmüş ve İstanbul hayatından bir kesiti âdeta resmetmiştir. Bunu yaparken şair, şiirin anlam dünyasının yapı taşlarından kafiyeyi şiirinde '*Sütlüce*' olarak seçmiş ve anlamı pekiştirmiştir :

---

[160] Pala, İ., (2003), "Divan Şiirinde Haliç", *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, L & M. Yayıncılık, İstanbul, s. 105.

Sāl biñ yüz ṭoḳsan üçde ṭondı ser-tā-ser **Ḥalic**
Oldı **İstanbul**'dan müşkil zihāb-ı **Südlüce**

Seyl ile rengi ṣarardı ḳıldı deyden incimād
Ḳaşḳavāl-ı saḥta döndü āb-ı bāb-ı **Südlüce**

Ḳaydı keştī gibi üstünden ḳızağın yağlayup
Şeyḫine etdirdi ḳaymaḳ seyr-i şāb-ı **Südlüce**

Yol vere Bārī Teālā ārzū-mendānına
Biz hele olmuşduḳ evvel kām-yāb-ı **Südlüce**

Söyle tārīḫin **Celāli** ṭoñdı baḥr **Eyyub'e** dek
Oldı buz deryāsı ḥālā seyr et āb-ı **Südlüce**
(T. 181)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde tahta geçen sultanlar arasında yer alan 3. Selim'in cülusunu sevinçle karşılayan şair, sultanın ok atışına ve kabza alışına dair iki tarih düşürür ve bu manzumelerinde Fatih devrinden bu yana Osmanlı'da okçuluk sporunun merkezi konumunda olan Okmeydanı'nın ismini anar:

Kim işte Oḳmeydānı'na teşrīf edüp seyrānına
Bir tīr atup idmānına taḥsīn eder ins ü behīm
(T. 12 b. 4)

Ebûbekir Celâlî sadece Osmanlı gündelik hayatından kalıcı sahneleri tarih manzumeleriyle tespit etmekle kalmaz bugün mevcut olmayan bazı binalara düşürdüğü tarihlerle de o binaların yeryüzünde isminin anılmasını sağlar. Örneğin 3. Selim döneminde Beşiktaş'ın Arnavutköy tarafında '*Kasr-ı Cedîd*' adıyla inşa edilen ve bugün mevcut olmayan kasır için söylediği tarihte '*Beşiktaş*' isimini lafzen anarak binanın bulunduğu yere dikkat çeker:

Ey ittifāḳ-ı aḥsen ey maʿnevī tenāsüb
Hem-sāye-i **Beşikṭāş** olmaḳ bu kāh-ı vālā
(T. 25 b. 9)

Osmanlı'nin İstanbul yönetimini ayırırken '*Bilâd-ı Selâse*' olarak isimlendirdiği Eyüp, Üsküdar ve Galata'nın bu birlikteliği Ebûbekir Celâlî divanında da vurgulanır:

Gehi Eyyūb vü gāhi Üsküdar olduḳça Mollālar
Ġalaṭa rütbesi hem tā ki anlar birle hemtādır
(T. 153 b. 9)

Ebubekir Celalî Divan'ında Üsküdar ve Eyüp'ü güneş ve ay olarak kabul eder. Bu durumda Galata, güneş ve ayın arasındaki dünya gibidir:

Mis̱āl-i şems ü ḳamer Üsküdar ile Eyyūb
Zemīn-veş vasaṭ-ı mihr ü māhdır Ġalaṭa
(T. 152 b. 3)

a1.2. Mesire veya Tenezzüh Mekanı Olarak Adı Geçen Semtler: Ebubekir Celalî Divanı'nda '*Boğaziçi*', '*Defterdar İskelesi*', '*Küçüksu*', 'Kayışpınar', '*Tarabya*', '*Baltalimanı*' vb... daha çok bir mesire ve sayfiye yeri ismen anılırlar. Şair bu yerlerin isimlerini anarken güzelliklerini över, dikkat çeken özelliklerini vurgular. Zaman zaman ise dönemin diğer mesire yerleriyle karşılaştırmalarda bulunur. Dikkat çekici olan şairin ismini andığı bu yerlerin zamanın en meşhur eğlence ve tenezzüh merkezleri oluşlarıdır. [161]

Şaire göre İstanbul ne kadar insanı rahatlatsa da Mirahor çimenlerinden vazgeçilmez:

Esb-i ṭabʿa ne ḳadar gelse Sitanbul'da fütūr
Cüst eder nüzhet-i cūy-ı çemen-i Mīrāẖor
(Mfrd. 68)

İstanbul'un Türk iskanına açılmasından sonra özellikle saray ve çevresinin itibar ettiği bir mesire, sayfiye yeri ve av alanı olan Boğaziçi, Ebubekir Celalî Divanı'nda kendisine ait güzellikleriyle yer bulur. Ancak şair Boğaziçi'ndeki mesire yerlerinden en çok Beğlerbeyi'ni beğenir ve tercih eder:

[161] Osmanlı dönemini özellikle gezinti ve tenezzüh mekanlarıyla ilgili ayrıntılılı bilgi için bkz.: *Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey-Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, (2007), Haz.: Ai Şükrü Çoruk, 3. Baskı, Kitabevi, İstanbul.

Hele **Beglerbegi Boġazici**'niñ yegregidir
Ṭutalım her biri beg olsa bu begler begidir
(Mfrd. 28)

Zaman zaman katıldığı çimen safalarından ya da mesire gezilerinden de bahseder:

Pendik'de cümle beş gice yatdıḳ Celālīyā
Her gün çemen ṣafāsını etdik **Temenye**'de
İçdik şifalı içme ṣuyından sebū sebū
Ṣan bāde ṣundı muġbeçe-i gül-beden yede
(Kt. 52)

Ebubekir Celalî'ye göre insana ferahlık veren diğer bir mesire yeri ise Haliç'in kıyısında yer alan Halkalı'dır. Şair bu mesire alanını daha çok suyunun güzelliğinden dolayı anar:

Tab ü tüvān verir bedene **āb-ı Ḫalḳalı**
ʿAynü'l-ḥayāt olur içene **āb-ı Ḫalḳalı**
(G. 103 b. 1)

Hatta şaire göre devrin en gözde tenezzüh mekanı olan Kayışpınar'a yamak olabilecek güzelliktedir:

Ḳayışpıñar devr-i zamānıñ müsellemi
Oldı aña yamaḳ bu sene āb-ı Ḫalḳalı
(G. 103 b. 2)

a1.3. Aşk İlişkisi ve Kahramanları Bağlamında Ele Alınan Semtler: Şairin aşk ilişkisi bağlamında adını andığı yerler doğal olarak yine devrin tanınmış gezinti ve tenezzüh mekanlarıdır. Ancak şair bu tip beyitlerinde kendi orjinalitesini söyleyişindeki doğallıkla bize verir:

Bizi **Taḳsim** viṣālinden ayırmaz ḥāşā
Olıcaḳ bir güzeliñ meskeni **Kāsımpāşā**
(T. E. F. 1)

Şair, âşık olarak sevgiliden çaresizce vuslat bekler bir durumda değildir. O, sevgiliyle görüşmektedir. Bu görüşmeler sırasında bulundukları yerleri ismen anan şair gözümüzde daha net bir tablo ortaya koyar:

Dil-rübā **Südlüce**-i sīnede vardıḳ ḫᵛāba
Ḳaymaḳ āmāde Celālī o şeker-ḫāba ṣabāḥ
(G. 16 b. 7)

Daha çok 18. yüzyıldan sonra Nedîm ile birlikte karşımıza çıkan bu âşık tipinin dışında Ebubekir Celâlî'nin klâsik divan şiiri âşık tiplemesine yaklaşan beyitleri de vardır. Bu beyitlerinde o da sevgiliyi vefasızlıkla, gerçek âşıklarına eziyet etmekle suçlar. Bunu yaparken kimi beyitlerinde yer isimlerinden tevriye de yaparak yararlanması dikkat çeker:

Gel **Vefā'**ya anda hem meydānı gör hem ʿāşıḳı
Çeşm-i pür-ḫūnıñ ola lāyıḳ mı her-dem bī-vefā
(G 3 b. 6)

Tabiî ki vefasız bir sevgilinin yanında her zaman rakip yer bulacak ve âşık bir an önce kendisinden kurtulmak için elinden geleni yapacaktır:

Seyriñ ḫiṭām-ı ẕevḳi efendim boġulmaza
Bir kere şu **Balaṭ'**da raḳībi baṭırmadır
(G. 42 b. 7)

a1.4. Çeşitli Özellikleriyle Ele Alınan Semtler: Ebubekir Celalî Divanı'nda bazı semtleri herhangi bir özelliğine dayanarak ya da günlük hayattan bir sahneyi şiire yansıtmak amacıyla kullanır:

Alup **Egri Ḳapu**'dan ḫāṣ etmek
Ṭoġrılınca yolına pāzārıñ
ʿAraba çignedi güldür güldür
Pide oldı ṣomūnı nā-çārıñ
(Kt. 53)

a2. Anadolu Coğrafyasında Yer Alan Şehirler ve Yerleşim Merkezleri:[162] Ebubekir Celalî Divanı'nda sayısı çok olmamakla birlikte Anadolu'da yer alan bazı şehirler ve bu şehirlere bağlı yerleşim merkezlerinin çeşitli şekillerde şiire malzeme olduğu görülür. Bu yerleşim merkezleri şunlardır: Adapazarı, Afyonkarahisar, Aydın, Ayıntab, Gerger, İçel, İzmir, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kilitbahir, Konya, Kuşadası, Malatya, Manisa, Meram, Of, Seddülbahir, Sivas, Tokat, Trabzon.

Bu yerleşim merkezlerine dair incelememizi çalışmamızın İstanbul ve semtler kısmındaki gerekçelerimiz üzere adı geçen bölümdeki gibi üslûp ve anlam dünyasına bakarak yapmaya çalışacağız:

a2.1. Tarih Manzumelerinde Geçen Yerleşim Merkezleri: Ebubekir Celalî Divanı'nda makam atamaları, seyahatler, savaşlar,.. gibi nedenlerle Anadolu kentlerinin ya da yerleşim merkezlerinin isimlerinin anıldığı görülür. Bu gibi manzumelerde adı geçen yerler birer dekor hükmündedir. Şair, bu yerlerle ilgili ayrıntılı tasvirlerden olabildiğince kaçınmıştır. Örneğin İngizlerle Mısır önlerinde yapılan deniz savaşlarının ardından İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı önlerine kadar gelip demir atmasını anlattığı bir manzumesinde şair, bugün Çanakkale sınırları içerisinde kalan iki yerleşim merkezinin adını ismen kullanır:

Ḳilidü'l-baḥr'e **Seddü'l-baḥr'**e hem eyler ḳıdem daʿva
Ki bend-i ḥıfẓ-ı deryā nām ü şānın ez-ḳadīm aldı
(T. 22 b. 9)

Şair, Gedik Mustafa Efendi'nin Kastamonu kadılığına atanması üzerine bu olayı tarih düşürerek kayda alır:

Yaʿnī īṣāl edicek manṣıb **Ḳasṭamonı**'ya
Oldı tārīḫi daḫi ḳādı-i **Ḳasṭamonı**
(T. 167 b. 2)

Ebubekir Celalî Divanı içerisinde başka bir tarih manzumesi vardır ki kanaatimizce hem Anadolu kentlerinden birinin ismini zikretmesi açısında hem de

---

162 İstanbul'un dışında kalan diğer yerleşim merkezlerinin saptanmasında şu eser esas alınmıştır: Akbayar, N., (2001), *Osmanlı Yer Adları*, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.

şairin biyografisine ışık tutan malumat içermesi bakımından önemlidir. H. 1191-m. 1776/77 tarihlerini taşıyan bu manzumesinden adı geçen yıllarda şairin devlet göreviyle Aydın'da bulunduğunu öğreniyoruz:

Şehr-i Aydın'da ḫarāb olmaḳla evvel maḥkeme
Gerçi eslāf anı rūşen yapdı ābād eyledi

Köhne ḳalmışdı maḥall-i ketḫüdā kim ḳış güni
Maṣlaḥatlı ketḫüdā enfāsını yād eyledi

Yaz olınca gird-i tavanın hevā taḥrīk edüp
Nāzil olduḳça beyaż es̱vabı ber-bād eyledi

Ol maḥallde çünki vālid ḥażreti dāʿīsini
Ketḫüdalıḳ ḫıẕmetin īfāya muʿtād eyledi

Bu cihetden gerçi dil-şād eyledi maḫdūmunı
Ol cihetden ḫādim-i mesrūrı nā-şād eyledi

Bu Celālī-i faḳīr ol hücre-i dīrīneyi
Yapdurup bir beyt ile tārīḫin īrād eyledi

Beldecik heb himmet-i aʿyān-i imdād eyledi
Ḥācı Abdu'l-lāh Efendi-zāde bünyād eyledi
(T. 178)

a2.2. Aşk İlişkisi ve Kahramanları Bakımından Ele Alınan Yerleşim Merkezleri: Ebubekir Celalî, özellikle aşk konusu etrafında yazdığı gazellerinde zaman zaman şuh söyleyişlerle karşımıza çıkar. Bu şiirlerinde kimi zaman sevgilisinin aidiyeti hakkında bize bilgi verir:

Ülfet ḳılaldan ol ṣanem-i **Gergerī** ile
Döndi dil-i Celālī-i zār ehl-i **Gerger**'e
(G. 85 b. 4)

Kimi zaman ise şair sevgilisinin türlü güzellik unsurlarını Anadolu'nun değişik yerleşim merkezlerinin ünlü olan maddelerine usurlarına benzetir:

Yeter şu gülşen-i rūyıñ sevād-ı **Konya** neme
Ḫaṭıñla **Bāġ-ı Merām**-ı nigāhım olmuşdur
(G. 30 b. 2)

Kimi zaman ise tarihî gerçeklikleri bu tip manzumelerinde araya sıkıştırır. Örneğin, İstanbul'un daha çok mülkî erkan ve askerî görevlilerin oturduğu bir kent olarak kentin ihtiyacı olan yiyecek maddelerinin daha çok Anadolu ve kentlerinden getirildiği bilinmektedir.[163] Şair, bu noktada karşılaştırmalar yapar ve günlük hayata dair dikkat çekici sahneleri şiirine yansıtır:

Ṭatlıdır her sene peşkeş gelür **İstanbul**'a
ʿ**Ayıntāb**'ıñdır o pekmez ʿaseli neylemeli
(G. 101 . 2)

a3. Doğu Coğrafyasında Yer Alan Şehirler:

Ebubekir Celalî Divanı'nda Akka Semerkand, Buhara, Taşkent, İskenderiyye, Kahire, Sudan, Aden, Fas, Medine, Ahmediye, Kudüs, Sudan, Dımeşk, Pencab gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu ve güney doğu coğrafyasında yer alan şehirlerin isimleri sıklıkla anlatım unsuru olarak geçer. Bu yerlerin kullanımında yine Anadolu coğrafyasında ve İstanbul'da bahislerinde ele aldığımız gibi bazı yoğunlaşmalar söz konusudur. Şair, tarih manzumelerinde bu tip şehirleri daha çok bir mekân olarak kullanır. Böylelikle okuyanın muhayyilesinde daha canlı tablolar oluşturur:

Gūyiyā ḳahr olmaġa geldi **Firengistān'**dan
Bilmez idi **Ḳahire** vaṣf olduġın **Mıṣr**-ı leʹīm
(T. 21 b. 10)

Nīl ṭuġyān eyleyüp geldikçe tā **Sūdān**'dan
Mevc urup Baḥr-ı Sefīd etdikçe hem ceng-i ʿaẓīm
(T. 21 b. 14)

Ne ḳırṭāṣ ehl-i şarḳ ü ġarba virdi cuşīş-i beḥcet
Keşīde oldu deryā-yı meserret **Fās**'dan Fās'a
(T. 34 b. 2)

[163] Eksen, İ., (2008), *İstanbul'un Tadı Tuzu*, Everest Yayınları, İstanbul, s. 3-7.

Divanın gazeller kısmında ise bu coğrafyada yer alan şehirlerin sıklıkla kullanılmadığını görüyoruz. Bu bölüm içerisinde en ojinal parçalardan bir tanesi şairin Pencab'ın işret meclislerini andığı bölümdür:

Mestāne pençe koydı ruḥ-ı ḫāl-dārına
Hindūya geldi ʿişret-i **Pencāb**'dan fürūġ
(G. 60 b. 5)

a4. Batı Coğrafyasında Yer Alan Şehirler:

Ebubekir Celalî Divanı'nda çoğunluğu balkanlarda olmak üzere İmparatorluğun batı coğrafyasında kalan şehirlerin değişik nedenlerle şiire malzeme olduğu görülür. Bu şehirlerin şiirde kullanılma nedeni daha önce belirttiğimiz gibi daha çok mekan duygusunu oluşturmaya yöneliktir. Savaşlar, antlaşmalar ya da makam atamaları gibi çeşitli nedenlerle isimlerini şiirlerinde andığı bu kentleri şair daha çok okuyucunun hayâl gücünde daha canlı izler bırakmak amacıyla kullanır:

Me´āli ol peyām-ı dil-güşānıñ böyle kim Nemçe
Ḳaçup ḥıṣn-ı **Mehādīye** naṣīb-i ġāziyān oldı
(T. 1 b. 5)

Vezīr-i āʿzām-ı Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ġāzīniñ
Alup ḥıṣn-ı **Beliġrad**'ı ḥidīv-i kahramān oldı
(T. 53 b.2)

Cāh-ı **Selānik**'e o dem bir ẕāt içün çekdi raḳam
Kim ḳılsa evṣāfın ḳalem etmez ḳabūl-i iḫtitām
(T. 83 b. 4)

a5. Kuzey Coğrafyasında Yer Alan Şehirler:

Ebubekir Celalî, eserinde İmparatorluğun kuzeyinde yer alan şehirlerden sadece Moskova ve Kırım'ı ismen kullanır:

Verüp **Mosḳov**'la sulḥa iẕn-i ʿālī
ʿİbādu´l-lāhı ḳıldı şād u ḫandān
(T. 3 b. 9)

Bir müddet etmişdi ḳader mülk-i **Ḳırım**'da dem-güẕer
Ḳıldı şeh-i Cemşīd-fer teşrīfine baʿīs̱-i peyām
(T. 86 b. 4)

b. Ülkeler:

Bohemya, Cermenya, Mısır, Fransa, Leh ve Çeh ülkeleri, Çin, İran ve Turan ülkeleri Ebubekir Celalî Divanında isimleri geçen ülkelerdir. Şair bu ülkeleri hem tarih düşürme manzumelerinde olayın geçtiği mekan olarak anar hem de gazellerinde değişik özelliklerinden dolayı anar:

N'ola vehm-i hücūm-ı ʿasker etse ehl-i **Bohemya**
Bu ceng-i müslimīn ḥayret-dih-i **Cermāniyān** oldı
(T. 1 b. 18)

Elem-nāk idi ḥüccāc insidād-ı **Mıṣr** içün Mevlā
Yine züvvār-ı beytin etmeyüp her-dem elīm açdı
(T. 19 b. 3)

Fransız oltasın çok urdı ammā etmedi çāre
ʿİlāc-ı ehven ol murdāra tebdīl-i hevā geldi
(T. 57 b. 6)

c. Kıtalar:

İncelemeye çalıştığımız Ebubekir Celalî Divanı'nda Afrika, Avrupa ve yeni dünya kıtaları ismen geçer. Burada heme belirtmeliyiz ki şairin yeni dünya olarak andığı kıta hakkında herhangi bir ip ucu vermediğinden dolayı bu kıtanın Avusuralya mı yoksa Amerika mı olduğu açık değildir.

Firāz-ı ġāliyādan ṭaşdı çirk-āb-ı hiyel yaʿnī
Nişīb-i semt-i **Afriḳa**'ya bir ḥārḳ-ı vahīm açdı
(T. 19 b. 13)

Ey Celālī ʿālem-i maʿmūredir yāriñ yüzi
Baḳsañ ardından **yeñi dünyā** gibidir gūyiyā
(G. 2 b. 6)

Sükkān-ı **Firikā**'ya yeter şāhid-i merdī
Eyler **Urupa** cilve-i taṣvīr-i temelluḳ
(Mfrd. 143)

2. 3. 4. Doğa Şekilleri [164]

a. Denizler:

a1. Karadeniz: Güneydoğu Avrupa ile Anadolu yarımadası arasında yeralan bir iç deniz olan Karadeniz, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Abhazya, Türkiye, Romanya, Bulgaristan ile çevrilidir. 8350 kilometre kıyı şeridine sahip Karadeniz üzerinde Köstence, Mangalia, Burgaz, Varna, Odesa, Sivastapol, Novorosiysk, Batum, Trabzon, Samsun ve Zonguldak gibi liman kentleri bulunmaktadır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Karadeniz, çeşitli özellikleriyle ele alınmaz. Daha çok bir anlatı unsuru hükmündedir ve şairin şiirinde canlılık hissi uyandırmak için kullandığı bir mekan olarak karşımıza çıkar:

Deryā döşendi ḫiẕmete fī'l-ḫāl ucurdı devlete
Baḥr-ı siyeh'de firḳate perrende mānend-i ḥamām
(T. 86 b. 5)

a2. Akdeniz: Atlas Okyanusu'na bağlı, Avrupa, Afrika, Asya kıtaları ile çevrelenmiş ve 2.5 milyon km² bir alan kaplayan Akdeniz, Ebubekir Celalî Divanı'nda yine bir makan olarak karşımıza çıkar. Şair böylelikle okuyanın gözünde sözü edilen olayla ilgili daha canlı bir tablo oluşturur:

Nīl ṭuġyān eyleyüp geldikçe tā Sūdān'dan
Mevc urub **Baḥr-ı Sefīd** etdikçe hem ceng-i ʿaẓīm
(T. 21 b. 14)

[164] Doğa şekilleri üst başlığı altında şekillenen çalışmamızın alt bölümlerinde verilen ansiklopedik bilgiler için şu eserin ilgiliş maddelerine bakılabilir: Kollektif, (1987), *Ana Britannica: Genel Kültür Ansiklopedisi*, C: 1-22, Ana Yayıncılık, İstanbul.

Ayrıca kimi zaman şair bu kelimeyi belli bir aidiyeti bildirmek amaçlı da kullanır. Bu tip kullanımlarında kıyısı olan herhanbi bir ülke ismin yerine Akdeniz kelimesini kullanır:

Zāhidā etmez misin Bahr-ı Siyāh'a bir sefer
Verseler tenhā saña şol **Aḳdeñiz**li miçoyu
(G. 100 b. 3)

b. Nehirler:

b1. Ceyhun-Seyhun: Seyhun ya da Siri Derya olarak bilinen nehir Orta Asya'nın önemli nehirlerindendir ve Ceyhun nehri ile birlikte Maveraünnehir'i meydana getirir. Ceyhun ise Amuderya olarak da bilinir ve Orta Asya'nın en büyük nehridir. Ebubekir Celalî Divanı'nda bu iki nehir sadece tek bir beyitte anılır.

Menbaʿ-ı nehreyn-i şekvādır dü-çeşm-i pīrezen
Yaşı bitmez başıdur **Seyḫun** ile **Ceyḥun**'a ṭaġ
(G. 61 b. 7)

b2. Fırat: Türkiye'nin en verimli ırmakları arasında yer alan Fırat'ın uzunluğu 720.000 km² su toplama havzasıyla Türkiye için önemli nehirler arasında yer almaktadır. Ebubekir Celalî bir beytinde Fırat'ın su bolluğundan yola çıkarak zarif bir hayâl kurar. Kendi şiir kabiliyetini Fırat'a benzetir:

Mānend-i **Fırāt** āb-ı kelāmında Celālī
İşrāb-ı ḥayāt etmeyen ādem neme lāzım
(G. 72 b. 7)

Ebubekir Celalî başka bir beytinde ise Fırat'ın bulunduğu coğrafyaya hayat vermesini hatırlatır:

Ṣu **Fırāṭ** anda ḥayāt oldıñ sen
N'ola faḫreyler ise her ṣuya
(G. 93 b. 8)

b3. Gediz: Ege Denizi'ne dökülen ikinci büyük akarsu olan Gediz, taşkın dönemlerinde sık sık yatak değiştirir. Eski çağın en önemli yerleşim coğrafyalarından bir tanesidir.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Gediz, ilk önce şair için bir kıyas malzemesidir:

Ol pādişāh-ı ceng-cū cündiyle ecnās-ı ʿadū
Gerdūna nisbetle kedū deryāya nisbetle **Gedūs**
(T. 30 b. 12)

b4. Nil: Dünyanın en uzun nehridir. Mısır'da sulama amaçlı kullanılması çok eski bir geçmişe dayanır. 19. yüzyılda baraj ve kanalların yapımı ile daha geniş bir alanda ve sürekli sulama olanağı sağlanmıştır. Ayrıca, Nil nehri tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de taşımacılıkta yoğun olarak kullanılmaktadır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Nil en çok ismi anılan nehir olarak karşımıza çıkar. Tarih manzumelerinde bir yer ismi, bir mekan olarak kullanılan Nil,

Nīl ṭuġyān eyleyüp geldikçe tā Sūdān'dan
Mevc urup Baḥr-ı Sefīd etdikçe hem ceng-i ʿaẓīm
(T. 21 b. 14)

bu manzumelerde kimi zaman uzunluğu, verim arttırması gibi değişik özelliklerinden dolayı memduh için biz benzetmelik olarak karşımıza çıkar:

Bi'ḥamdil-lāh aḳub iḳlīm-i Mıṣr'a nehr-i **Nīl**-āsā
Cüyūş-ı yemn-ḫurūş-ı Ḥażret-i Sulṭān Selīm aldı
(T. 22 b. 1)

Ayrıca şair için sevgilin uğrunda dökülen göz yaşlarının Nil nehri gibi olmasının bir sakıncası yoktur. Zaten şair bunu istemektedir:

Sirişk-i dīdemizi ʿayn-ı **Nīl**-i Mıṣr edelim
Seniñle ḫ̬ānemizi Ḳasr-ı Yūsuf eyleyelim
(G. 74 b. 3)

b5. Tuna: Balkan coğrafyasının en bilinen nehir olan Tuna, Ebubekir Celalî Divanı'nda değişik özellikleriyle ele alınır. Tuna'nın ismen geçtiği manzumelerin en orjinal kanaatimizce şairin nezlesinden dolayı akan burnunu Tuna'nın gür ve bol akan sularına benzettiği kıtasıdır. Şair bu kıtasında ayrıca Tuna üzerinde bulunan limanlardan Sunne Boğazı'nı[165] da anar:

Mis̱āl-i nehr-i **Tuna** çoşmuş idi enf-i zükām
Ki gāh bir ṭarafı işledi gehi aḫer
Hemān ki **Sunne Boġazı**'na döndi birṭarafı
O sedd olup Ḥıżr İlyāsa cānib-i diger
(Kt. 50)

c. Adalar:

c1. Rodos: Ege Denizi'nde yer alan ve Oniki Adalar olarak bilinen adalar grubunun en büyüğü'dür. Türkiye kıyılarının en yakın noktası olan Bozburun Yarımadası'ndan 11 mil (18 km.) mesafededir. Dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen Rodos Heykeli adada bulunur. Rodos adası mızrak ucu benzeri biçimdedir ve 79,7 km uzunluk, 38 km genişlik ile toplam alanı yaklaşık 1.398 km^2'lik bir yüzölçüme sahiptir. Adanın Neoklasik dönemde yerleşime açıldığı bilinmektedir.

Ebubekir Celalî Divanı'nda Rodos Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin Rodos'a tayini ile ilgili olan bir tarih kıtasında yer ismi olarak geçer:

Āferin Vehbī Efendi kim **Rodos**
Ḥākīmiyetle aña oldıḳda cāy
(T. 168 b. 1)

c2. Sakız ve Zanta: Yunanistan'da, Ege Denizi'nde, Karaburun Yarımadası'nın karşısında yer alan bir adadır. Sakız ağaçları bu adada çok olduğu için ismi Sakız'dır. Ada halkı geçimini sakız ağaçlarından sağlar.

---

[165] Sunne Boğazı Tuna'nın liman kentlerinden bir tanesidir. Daha çok ticaretiyle ünlü olan bu yerleşim merkezinin 1800'lü yılların başında 4000'e yakın nüfûsa sahip olduğu bilinmektedir. Ebubekir Celalî Divanı'nda Sunne Boğaz'ından başka deniz ile ilgili başka bir boğaz terimi geçmediği için Sunne Boğaz'ına ayrı bir başlık açmamayı uygun bulduk. Sunne Boğazı hakkında bkz.: Sami, Ş., (1996), *Kâmusu'l-Âlâm*, (Tıpkıbasım), C: 4, Kaşgar Neşriyat, Ankara, s. 2667.

Ebubekir Celalî Divanı'nda bir beyitte Zanta (Zakintos) adasıyla birlikte kullanılır:

Pek neş´e-dār var ise es̱nā-yı rāhda
İçmiş şarābı çoḳça Saḳız'dan ya **Zanta**'den
(G. 80 b. 2)

d. Dağlar:

d1. Efsanevî Dağlardan Kaf Dağı: İslâm kültüründe adı sıklıkla anılan ve divan şiirinde de çeşitli şekillerde kullanılan Kaf Dağı'nın dünyanın etrafını çevrelediğine inanılır. Aşılması imkansız bir dağ olarak düşünülen bu dağ hakkında pek çok rivâyet ortaya atılmıştır.[166]

Ebubekir Celalî, Nemçe ordu ve taburlarının bozulmasına dair yazdığı tarih manzumesinde savş sırasında ölenlerden küçük tepelerin luştuğunu söyler ve bu tepeciklerin Kaf dağına yahut Mısır'daki piramitlere benzediğini söyler:

Ne ḥālet küştelerden yer yer oldı püşteler peydā
Degildi püşte belki kūh-ı **Elbürz** idi yā Ehrām
(T. 2 b. 17)

Şair, 3. Selim'in topçu kışlasının yenilemesi üzerine yazdığı diğer bir manzumesinde getirilen yeni topların büyüklüğünü vurgulamak amacıyla Kaf dağını anar:

Nice ṭāḳat getürür s̱ıḳletine seng-i ṭarīḳ
Kūh-ı Ḳāf olsa da altında eder ḫurd ü tebāh
(T. 17 b. 12)

Ebubekir Celâlî bir gazelinde ise sevgilinin nazını Kaf dağı ile bağlantı kurarak anlatır:

[166] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Pala, (2007), s. 222-223.

Neler çekdi nihāda eyleyince nihāde Şirvān'a
O şūḫıñ mehd-i nāzı **kūh-ı Elbürz**-i meşaḳḳatdir
(G. 43 b. 5)

Ayrıca şair diğer bir beytinde ejderha ile ilgili kültür tarihimizdeki bir inanışa dikkat çeker. İnanışa göre, "*100 yıl yaşayan yılanlar ejderha olurmuş. Yılan ejderhaya dönüşünce ağzından ateş saçar, nefesiyle diğer mahlukları sömürüp yutarmış. O zaman melekler onu kaldırıp Kaf dağının arkasına atarlarmış.*"[167] Ebubekir Celalî bu noktada sevgilinin rüzgardan dolayı ensesine doğru geçen saçlarını Kaf dağının arkasına atılan ejderhaya benzetir:

Bād aldı eñse cānibine zülf-i dilberi
Gūyā **verā-yı Ḳāf**'a melik atdı ejderi
(Mfrd. 100)

d2. Tarihî Gerçekliği Var Olan Dağlardan Kamer ve Rahib Dağları:

Kızıldeniz kıyılarında yer alan küçük takım adalardan bir tanesi olan Kamer Adası ve bu adının içindeki dağ ile birlikte şairin Cebel-i Rahib olarak andığı diğer bir dağ şiirinde malzeme olarak kullanılmıştır. Şairin Cebel-i Rahib olarak isimlendirdiği dağın Keşişdağı olarak da bilinen Uludağ olabileceği kanaatindeyiz:

Kūh-ı ʿAlem iken o kim zendeḳaya ẕāhibdir
ʿAcem'e bir ucı gitmiş **cebel-i rāhib**dir
(Mfrd. 39)

Ṣaḥn-ı şādırvān-ı Sulṭān Bāyezīd
Dāmen-i **kūh-ı Ḳamer**'dir gūyiyā
(T. 143 b. 10)

2. 3. 5. Sosyal Hayat

a. Yiyecek Maddeleri:

Dünyanın en kadim milletlerinden biri olması, uzun zaman dünya ticaret yollarına hâkimiyeti, göçlerle ve siyasî ilişkilerle genişleyen çevre ve genişleyen

[167] Pala, (2007), s. 125.

çevrenin getirdiği yeni kültürel etkileşimlerle dünyanın en zengin mutfak kültürlerinden bir tanesi olarak kabul edilen Türk mutfağı özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde daha da zenginleşmiştir. Özellikle İstanbul gibi bir kültür başkentine sahip olan devletin mutafğında görülen yeni etkiler edebî eserlerine de yansımıştır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda yemekleri ve diğer yiyecek maddelerini şöyle açıklamamamız mümkündür:

a1. Yemekler:

a1.1. Pilav: Pirinç, bulgur, şehriye, kuskus gibi maddelerin suda pişirilmesiyle yapılan bir yemek olan pilav, Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte geçer.

Çarḫıñ faḳīr görsene göz degmedi ḳavına
Yağı yedekle ṣalmalı ḫulyā **pilav**ına
(G. 88 b. 1)

a1.2. Mücver: Kabağın ince kıyılarak un ve yumurtaya batırıldıktan sonra yağda kızartılmasıyla yapılan yemektir.

Ekl eder germ-iştihā dā´im siphr-i köfter-ḫᵛor
Mihri nān ü mahıdir **mücver** leẕīẕ-ender-leẕīẕ
(G. 22 b. 6)

a1.3. Kebab: Mangalda kömürde veya odun fırınında, pişirilerek yenen et yemeklerine denir.

Dilber ne ʿacep ḳılsa der-āġūş raḳībi
Manġal ki türāb olsa olur zīver-i tennūr
(G. 29 b. 2)

a1.4. Yalancı Dolma ve Bakla: Et kullanmadan yapılan dolmalara yalancı dolma denir.

Yine nevbetle tertīb-i żiyāfet lāfın it cānā
Yalancı ṭolma senden benden olsun baḳlatü'l-humkā
(Mfrd. 77)

a2. Tatlılar:

a2.1. Helva: Türk mutfağında çok tüketilen ve un ve irmikten yapılan çeşitleri olan tatlıdır. Ebubekir Celalî bu tatlıyı daha çok sevgiliyle ilgili olan şuh beyitlerinde kullanır. Akşam yemeğinde yedikleri helvanın sıcaklığının sevgiliyi gece terlettiğini ama sabah bu sıcak teni gülbahçesinin serinliğinin beklediğini söyler:

Naḥl-i **ḥelvā** gece ol ġonce femi derletmiş
Gülşen-i kes̱ret olur ḥalvet-i germ-āba ṣabāḥ
(G. 16 b. 5)

Bir başka beytinde ise sevgilinin dudaklarını ve öpücüklerinin helva tadında olduğunu söylemektedir:

Āh-ı serd etdikce ʿāşıḳ söyle öpsüñ lebleriñ
Mevsim-i sermāda ṣoḥbet ḫūb olur **ḥelvā** ile
(G. 91 b. 3)

a2.2. Pekmez: Üzüm, incir, dut gibi meyvelerin ezilerek kaynatılması ile üretilen tatlı bir şuruptur.

Ṭatlıdır her sene peşkeş gelür İstanbul'a
ʿAyıntāb'ıñdır o **pekmez** ʿaseli n'eylemeli
(G. 102 b. 2)

a2.3. Şerbet: Şekerli, ballı, güllü, baharatlı veya meyve aromalı ferahlatıcı içecektir. Aynı zamanda tatlı yapımında kullanılan şekerli sıvı ya da şerbet denir:

Ḥasret-i laʿliyle aḳmış eşk-i çeşmim ṣaḳladım
Dilberim nūş eylesün geldikce sükker **şerbet**i
(G. 96 b. 3)

a2.4. Asel/Bal: Çiçek tomurcuklarından arılar tarafından üretilen tatlı ve faydalı bir besindir.

Ṭatlıdır her sene peşkeş gelür İstanbul'a
ʿAyıntāb'ıñdır o pekmez **ʿasel**i n'eylemeli
(G. 102 b. 2)

Kel ṭatlı kaşınur ṣanasın **bal**ı yağı var
Başında ḥācıyān kapanıñ ḳonağı var
(G. 46 b. 1)

a2.5. Kadayıf-Güllaç-Reçel-Katmer: Un ve suyun karıştırılmasıyla elde edilen hamurun ince teller haline getirilmesinden sonra şerbetle haşlanmasıya hazırlanan kadayıf, süt ve gül suyundan yapılan güllaç, meyvelerin çeşitli şekillerde şekerle kaynatılması ile yapılan reçel , Ebubekir Celalî Divanı'nda aynı beyit içerisinde kendisne yer bulur.

Ramażānıñ ki **ḳaṭāyıf**la **gülāc**ı var iken
Olsun isterse şekerden **recel**i n'eylemeli
(G. 102 b. 2)

a2.6. Kaymak: Sütün yağından yapılan bir tür yiyecek maddesidir.

Destini **ḳaymak**lı görmüşler ṣafālanmañ gerek
Nev-resīdem şīr ile sükker leẕīẕ-ender-leẕīẕ
(G. 22 b. 5)

a2.7. Baklava: İnce olarak açılmış yufkaların arasına isteğe bağlı olarak ceviz, antep fıstığı veya fındık konarak daha sonra şeker şerbeti ile tatlandırılan hamur tatlısıdır:

Bilmem ol ḥelvāyī-i pālūde-ten hayrānını
Eylemez mi **baḳlava**yı ḳaymağına oḳlava
(Mfrd. 154)

a2.8. Katmer-Halka:

Ḳatmer şekerli ḫalḳa olur keyf-i ḳatmeri
Ḳatmer yeyüb ṣafālanana āb-ı Ḫalḳalı
(G. 103 b. 3)

a3. Meyveler:

a3.1. Ayva:

Teftīh ile bih olsa da bih kabżı çekilmez
Ayva yiyüp eyvā demedense yememek yeg
(Mfrd. 95)

a3.2. Kavun:

Kūnın ṣıḳarsa müşterī-i vuṣlatın n'ola
Ṣıḳmaḳla añlanur eyüsi **hindūvāne**niñ
(Mfrd. 11)

a4. Hamur İşi:

a4.1. Çörek:

Çörekdir kārı hep ol üstüḫ˘ān-ḫ˘ārıñ ki ḫulyāda
Defāīn ẓann edüp çoḳ maḥzen-i ʿaẓm-i remīm açdı
(T. 19 b. 29)

a4.2. Gözleme:

Gözliye gözliye seni pişdi dil intiẓārla
Döndi derūn-ı sīnemiz **gözleme**ci dükkānına
(Mfrd. 156)

a4.3. Ekmek:

Alup Egri Ḳapu'dan ḫāṣ **etmek**
Ṭoġrılınca yolına pāzārıñ
ʿAraba çignedi güldür güldür
Pide oldı ṣomūnı nā-çārıñ
(Kt. 53)

a5. Diğer:

a5.1. Yağ:

Çarḫıñ faḳīr görsene göz degmedi ḳavına
Yaġı yedekle ṣalmalı ḫulyā pilavına
(G. 88 b. 1)

b. İçecekler

Divan şiirinde Türklere ait içicek kültürü sadece mükeyyifatla sınırlı kalmaz. Bunun dışında kahve ve diğer içicek maddeleri de şiirde kendisine yer bulur. Hatta 18. yüzyıldan tiibaren Türk evlerinde görülmeye başlayan Frenk kahvesi (=Neskafe) de değişik özellikleriyle şiirde kullanılmaya başlanır.

b1. Kahve: Ebubekir Cellî Divanı'nda kahve ismi sıklıkla anılan içicek maddelerinden birtanesidir. Divan şiirinde de kendisine değişik özellikleriyle yer bulur. [168]

Ebubekir Celalî Divanı'nda sevgilinin bir özelliğine benzetmelik olmasının dışında, yapılışı, hakkındaki inanışlara kadar şiire malzeme olur. Şairin, neskafeyle Türk kahvesini karşılaştırdığı aşağıdaki beyit ise oldukça ilginçtir:

Firengiñ ḳahvesiyle **cins-i vāhiddir Yemen** ammā
Ne ḥikmetdir bilinmez biri müshil biri ḳābıżdır
(Mfrd. 9)

b2. Şire: Üzümden yapılan bir tür içecektir:

Etme se rūze **şīre** yasaġına infiʿāl
Ey rind o bir se rūze yasaġdır gelür geçer
(G. 27 b. 5)

[168] Açıkgöz, N., (1999), *Kahvenâme: Klasik Türk Edebiyatında Kahve*, Akçağ Yayınları, Ankara.

b3. Vişne Suyu:

Versün ḳo bezm-i baġa şarābı żiyā alup
Gülnār-ı laʿli kāse-i **vişn-āb**dan fürūġ
(G. 60 b. 4)

c. *Kıyafetler ve Kıyafet İle İlgili Unsurlar* :

c1. Câme: Yenleri bol ev kıyafetleri için kullanılan bir tabirdir. Ebubekir Celalî Divanı'nda devlet görevleri de bu kıyafet tabiri ile birlikte anılır:

Biçilmişdir boyunca **cāme**-i devlet mübārek bād
Ne cāme andan efzūndur ne ol bu cāmeden kūtāh
(T. 88 b. 8)

Aynı zamanda şairin sevgili için söylediği şuh beyitler de bu tabiri kullandığı görülür:

O dürzi şūḫı dükkānında ey tiryāki olmaz mı
Biraz sen uyḳu kesdirsen biraz ben **cāme** kesdirsem
(G. 71 b. 2)

c2. Dîbâ: Yine bir kıyafet türü olan dîbâ, Ebubekir Celalî Divanı'nda genel kullanım özelliklerinin dışında orjinal olarak tek bir beyitte kullanılır. Şair şiir estetiğine dair fikirlerini verirken eski şiirleri dîbâ olarak niteler:

Ḳumāş-ı naẓma ṭarḥ-endāz-ı naḳş-ı tāzedir ṭabʿıñ
Celālī eski su **dībā**-yı zībāyı begenmezsin
(G. 78 b. 6)

c3. Bürka': Her tarafı kapalı, sadece giyenin önünü görmesi için yüz kısmı kafesli çarşaftır. Ebubekir Celalî Divanı'nda yine bu anlamında kullanılır:

Burḳaʿ-ı zülf-i siyeh boġça-i müşk-i āgīn
ʿAnberin nükhet-i kālā ile pāk-ender-pāk
(G. 65 b. 4)

c4. Kâle: Bir tür kumaş olan kâle Ebubekir Celalî Divanı'nda yine bu anlamında kullanılır. Örneğin şair için yazdığı şiir nazm kumaşıdır:

Celālī Vehbī-i üstāda ʿarż et **kāle**-i naẓmı
Ki ẕāt-ı ḳadr-dānı ḳıymetinden kem bahā vermez
(G. 48 b. 8)

c5. Semmur: Samur hayvanından yapılan kürktür.

Müheyyā idi ilbāsa siyeh **semmūr**-ı zībādan
Ṣu dībāsından āʿlā boġça içre ferve-i ʿāde
(T. 120 b. 3)

c6.Kaftan: Kumaştan yapılan, uzun, süslü ve astarsız elbiseye kaftan denir.

Vücūd-ı nāzikinde ẖoş degil mi ṣırmalı **ḳaftān**
Ten-i nārini üzre cāme-i zerrīni sevsinler
(G. 32 b. 5)

c7.Gecelik: Gece yatmadan önce giyilen ve uyku için tasarlanmış kumaştan yapılan kıyafettir.

Giy sāde-i ḥafīfi miṡāl-i sabāh aġar
Yaz vaḳti **gecelik** daẖi rengīn ise aġar
(G. 45 b. 1)

c8.Şal: Genellikle Hindistan'da dokunan ve özel motiflere sahip olan değerli bir yün kumaşın ismi olduüu gibi kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları kumaştan yapılmış geniş atkıya da şal denir.

Ebr-i aẖşam oldı **şāl**-i maġribe semmūr-dūz
Giydi ḥilʿat vālī-i āzer nefīṣ-ender-nefīs
(G. 53 b. 4)

c9.Destar: Kıyafetten daha çok bir giyim aksesuarıdır. Başa sarılan tülbentten yapılma sarığa denir.

Maẖlūle-i zamāne saña raġbet eylemez
Destār ü ṭaylasān ile ṣūfī ṭaḳın düzen
(G. 79 b. 2)

Ebubekir Celalî Divanı'nda kullanılan destar türevi giyim aksesurları çeşitlilik gösterir:

Ol rütbe **ḳavuḳ** küçüldü şimdi
Kim başda ḳavuḳ ḳavuḳda tükme
(Mfrd. 89)

Kirpi dürzī nām gebriñ **ḳalpaġ**ında igneler
Dürzi başı olmalı kirpi deyü telmīḫ eder
(Mfrd. 134)

Bildim ḫaṭ ü ḳaddinden o şūḫ Erḳadiyyeli
Püsküllü **fes**li işlemeli Aḥmediyyeli
(Mfrd. 145)

d. Sigara ve Nargile İle İlgili Unsurlar:

Daha çok keyif verici maddeler içerisinde zikredebileciğimiz sigara ve tüm içme takımıyla nargile, Ebubekir Celalî Divanı'nda kendine yer bulur. Şair bu maddelerin keyif vericiliği üzerinde durur. Bunu yaparken tütün çubuğunu anması ise bir hayli dikkat çeker:[169]

Yāre verilen **çūb-ı duḫān**a demek ister
Çarpılma ṣaḳın āteş-i rūḫsārı görince
(G. 87 b. 4)

Bezm toplantılarını rindâne kişliğiyle çok seven şair bütün bezm aletlerini olduğu sigara ve nargile takımlarını birlikte anar bu takımları dizererek yaptıkları eğlenceli toplantılardan bahseder:

Ālāt-ı bezmi dün gece ḫavżın kenārına
Dizdik yem-i siyāh idi san ḫavż içinde mā
Mūm oldı varne nergile döndi kavarnaya
Manġalyelendi lūle-i çūb-ı duḫān añā
(Kt. 58)

Sigaranın olmazsa olmaz arkadaşı çakmak ve kibrit de Ebubekir Celalî Divanı'nda kendisine yer bulur:

---

[169] Alus, S. M., (2004), "Çubuk", *Ehl-i Keyfin Kitabı*, Kitabevi, İstanbul, s. 307-310.

Çakdıḳca berḳi ebre felek bezm-i dehrde
Çaḳsun tütünci başısı **çaḳmaġı** ḳavına
(G. 89 b. 5)

Maʿden-i **kibrit** olur aḥker verāda fi'l-mes̱el
Yapsa kāfidir muṣavver perde-i kanūna ṭaġ
(G. 61 b. 5)

e. Bezm ve Bezm Adabıyla İlgili Unsurlar:

İçki meclisi anlamındaki bezm kendine ait ritüelleri ve kuralları olan bir toplantı meclisidir aynı zamanda. Şairler alalede bir toplantıdan, gerçek içki meclislerine kadar bu kelimeyi değişik anlamlarda kullanırlar ve bu toplantılarda yer alan araç-gereci şiirlerinde malzeme olarak kullanırlar. [170]

e1. Bâde/ Mey/ Şarap ve Kadeh: İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatının tüm kolları için ortak bir malzeme olan şarap lezzeti, verdiği keyif, içiş şekli, saklanışı, içildiği kadeh, kadehin mînâ denilen uç kısmı gibi özeliklerinden dolayı divan şiirinde sıklıkla kullanılır. [171]

Ebubelkir Celalî'ye göre içilen neşe verici her kadeh şarabı daha da lezzetli kılan şarabı getiren sâkîden alınan öpücüklerdir:

Sāḳīyā her būse bir ṣahbā getür tā kim ola
Nuḳl ile cām-ı neşāṭ-āver lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠
(G. 22 b. 3)

Kimi beyitlerinde sarhoşluk anını çok canlı bir şekilde ve sevgiliyi de anarak ifade eder:

Müs̱elles̱ içre lebiñ ʿaks-i şuʿle-i rūyıñda
Şarāb içinde şarāb serāb içinde serāb
(G. 9 b. 3)

Eğlence meclisinde esas keyif verici olan neydir:

---

[170] Türk içki kültürü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Bozkurt, F., (2006), *Türk İçki Geleneği*, Kapı Yayınları, İstanbul.
[171] Pala, (2007), s. 52-53.

Sāz ü söẕ ẕevḳine baḳ mey-gedede ey ṣūfī
İctināb eyleme anda bulunan **ney** meydür
(G. 41 b. 3)

Şair, sevgiliyi de şarap içer olarak gösterir. Ancak sevgili o kadar haşarı o kadar yaramazdır ki şarap kadehlerini ardı ardına içer. Ne olduğunu ve insanı nasıl bir hâle geitreceğini hüç düşünmez:

Ne süd mey ne yān ʿaraḳ bilür yaramaz
Hemān piyāle piyāle çaḳar yarar yaramaz
(G. 52 b. 2)

e2. Saki: İçki meclislerinde içki dağıtan kişidir. Ebubekir Celalî Divanı'nda yine mey meclislerinin içki dağıtıcı olarak anılır. Şair'in zaman zaman seslendiği, gül yanaklarının güzelliğini övdüğü ve şarabın renginin yanaklarından geldiğini söylediği sâki gönüllere ferahlık verendir:

Şād eyle ʿaraḳdan dili bir cām ile **sāḳī**
Rūḥı Cem'in olmazsa da ḫurrem neme lāzım
(G. 72 b. 4)

e3. Meyhane: Sohbet meclisidir. Yepyeni güzellikleri keşfeden insan orda kendisini kaybeder.

Bir ʿacep hengāmedir āşūb-gāh-ı **mey-gede**
Anda bir dem ʿāleme ādem ḳılar ʿālem fedā
(G. 4 b. 2)

f. Afyon ve Uyuşturucu:

Uyuşturucu maddeler divan şiirinde sıklıkla anılan anlatım unsurlarıdır. Ebubekir Celalî Divanı'nda yer alan mükeyyifat unsurlarını şöyle sıralamamız mümkündür:

f1. Afyon: Kökeni M.Ö. 5000li yıllara ve Mezopotomya'ya uzanan Afyon'un ilk zamanlarda ağrı kesici ilaçların yapımında ya da tedavi amaçlı kullanıldığı bilinektedir. Ham maddesi olan haşhaş eski devirlerde Hindistan, İran ve

Mısır'da üretilir, yine buralarda ticareti yapılırmış. Türklerin Anadolu'ya hakimiyetinden sonra ise bugünkü Afyonharahisar ilinin bulunduğu coğrafyada üretilmeye başlandığı bilinmektedir. Tedavi maksatı ilaçların içerisinde kullanılmasının dışında insanın aklî dengesini bozduğundan dolayı İslamî inanç esaslarına göre haram sayılmıştır.[172] Ebubekir Celalî Divanı'nda afyon özenilecek bir madde olarak çizilmez. Afyon şurubu olarak bilinen berş ile birlikte anılır. Şair daha çok içki ve şarabın içilmesi taraftarıdır:

ʿArak̩ ü bādeyi terk etme ʿak̩ıllandınsa
Berş ü **afyon**a girişme bedeli n'eylemeli
(G. 102 b. 4)

f2. Enfiye: Eski kitaplarda burunotu olarak da tanımlanan bu keyif maddesi "*dövülüp, toz hâline getirilmiş tütündür.*"[173] Genizden çekildiği için insanın aksırmasını sağlayan enfiye aynı zamanda keyif verir. Ebubekir Celalî Divanı'nda bu tip özellikleriyle anılır:

Kimi çeker **enfiyye** içer kimi duḫanı
Biri birine ṣaldırır elbette buyursuz
Ḫımḫımla burunsuz kebīdir nisbet olınsa
İkisi de el-ḫak̩k̩ biri birinden uġursuz
(Kt. 12)

g. Kumar:

Ebubekir Celalî Divanı'nda kumar şairin tecahül-i ârif yoluyla andığı bir kavramdır. Oynamayı bilmediğini, çeşitlerinden haberdar değildir. Ancak o dönemde kumar olarak kabul edilen ve yeni ortaya çıkmış bir kumar türü olan piyangoyu bulan kişinin Yanko isminde birisi olduğunu duyduğunu söyler:

Kimdir icād eyleyen luʿb-i **k̩umar**ı bilmezüz
Ġaliba bir nevʿine Yank̩o piyango k̩oymuş ad
(G. 21 b. 4)

---

[172] Baktır, M., (1988), "Afyon", *DİA*, C: 1, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 442-443.
[173] Yavuz, H., (2004), "Bir Enfiye Denemesi", *Ehl-i Keyfin Kitabı*, Haz.: Fatih Tığlı, Kitabevi, İstanbul, s. 362.

h. Edebiyat ve Dil İle İlgili Unsurlar:

h1. Edebiyat İle İlgili Unsurlar:

h1.1. Aruz: Mısralardaki hecelerin uzunluğunu-kısalığını, açık ya da kapalı oluşlarını esas alan ölçü birimidir.

Etmiş ol dilber-i sencīde-meniş bedᶜ-i ᶜ**arūż**
Edelim naẓm ile evzān-ı ᶜarūżı maᶜrūż
(T. 56 b. 1)

h1.2. Bahr-ı Hezec:

O baḥrīler gömüldükce gümülderdi dil-i deryā
Nice **baḥr-ı hezec** gürler o ṣavl üzre ḳaṣīdemde
(T. 24 b. 16)

h1.3. Belagat: Sözün, yerinde, yeteri kadar ve zamanında ifade edilmesi demektir. Retorik kelimesi de aynı mânâyı karşılamaktadır:

Daᶜvā-yı **belāġat**de yeter ḫāme Celālī
Ḫaḳḳā ki s̱übūt-ı hüner işbātına maḫṣūṣ
(T. 57 b. 2)

h1.4. Beyt: Aynı vezinde anlamca birbirine bağlı iki mısraının oluşturduğu nazım biriminin ismidir.

Olur o mū-miyān iki **beyt**ime beste
Bu besteniñ o ten-ā-ten yelelli yellesidir
(G. 40 b. 4)

h1.5. Beyt-i Berceste: Öz ve biçim güzelliğinden dolayı ün kazanmış beyitlerdir.

Yazup ḥātm-ı bināya bir muṣanna῾ **beyt-i berceste**
Celālī ῾arż eder ẖāmem sekiz tārīẖ-i bī-hemtā

(T. 28 b. 14)

h1.6. Beytü'l-kasîd: Kasidenin en güzel beytidir.

Ṣañki bu **beytü'l-ḳaṣīdi** ῾aşḳına nuṭḳ eylemiş
Müstecābü'd-dāve bir merd-i ġarīb-i Rūmili
(T. 101 b. 6)

h1.7. Cinas: Yazılışları aynı ama anlamları farklı olan kelime veya kelime gruplarını bir arada kullanmak dolayısıyla yapılan edebî sanata denir.

Var **cināsı** çünki çöz o cemāẕī lafẓınıñ
Her biri ῾indü'l-ḳarīne digerin īhām eder
(T. 46 b. 8)

h1.8. Dibâce: Eski Türk edebiyatında özellikle divanların başında bulunan ve eserin yazılış nedenini açıklayan bir nevi önsöze dibâce denir. Şairlerin sanat anlayışlarına dair önemli veriler içerir.

Dībāce sarāy-ı ẖarem-i naẓma döşendik
Şāyeste-i maẖṣūṣī-i dībālığımızdır
(G. 44 b. 2)

h1.9. Divan: Eski şiirimizde şairlerin belli bir düzen esasına göre şiirlerini toplayuan defterlere denir.

İşiñi eyle hemān kendi eliñle tekmīl
Ṣoñra etmez anıñ itmāmına kimse iḳdām
Ḳalsa yek mıṣra῾-ı bercestesi bir **dīvān**ıñ
Eylemezler anı taḥrīr ile soñra itmām
(Kt. 17)

h1.10. Ebced: Önemli bir olayın tarihini göstermek üzere başvurulan bir tür sanat.

Dedim becid mi o ṭıfla ḳırāʿat-i **ebced**
Ẓarīf imiş dedi ḫᵛāce becid degil **ebced**
(mfrd. 157)

h1.11. Fasih:

Muġbeççeniñ ġalaṭları ḫoşdır **faṣīḥ**den
Sevmez misin efendi dedikce efendisi
(G. 101 b. 3)

h1.12. Ferd/müfred: Mukaffa olarak da adlandırılan mısraları kendi içinde kafiyeli olan beyitlerdir. Aynı zamanda divanların sonlarında yer alan ve belli bir manzumenin içerisinde yer almayan tek beyitlere de ferd ya da müfred denir.

İki söz var feṣāḥatdir biri ṣarfa biri naḫve
Bilen vezn ü selāset ẕevḳini idrāk eder anı
Biri **ferdī** biri zevcī biri zāhid biri fāsıḳ
V'emme'l-emrü biṣ'-ṣıġa kān ṣedyāhü ḥoḳḳānī
(Kt. 48)

h1.13. Fesahat: Edebî eserin anlam, söyleyiş ve ahenk bakımından kusursuz olmasıdır.

İki söz var **feṣāḥat**dir biri ṣarfa biri naḫve
Bilen vezn ü selāset ẕevḳini idrāk eder anı
Biri ferdī biri zevcī biri zāhid biri fāsıḳ
V'emme'l-emrü biṣ'-ṣıġa kān ṣedyāhü ḥoḳḳānī
(Kt. 48)

h1.14. Galat: Başka dillerden dilimize giren ve biçim-anlam değişikliğine uğrayarak kullanılmaya devam eden kelimelere denir.

Maʿbed-i dilden olur vaḳiʿ-i rūḥaniyyet
Eyleyen cām-ı şarāb ile derūnun rūşen
Cāhiliñ cāmiʿe cāmi dedigi gerçi **ġalaṭ**
Öyle cāmiʿler içün belki esahdır maʿnā
(Kt. 45)

h1.15. Gulüv:

İrsāl-i cünd eder iki yandan Celālīyā
Ḥükm-i emīr-i ḫaṭṭ bir uġurdan **ġuluv** degil
(G. 70 b. 5)

h1.16. Hüsnü'l-kasîd: Nazariye kitaplarında tanımına rastlamadığımız bu terimi Ebubekir Celalî en güzel kaside karşılığı kullanmaktadır.

Baᶜdezīn yeksān gelüp āḥād ü ᶜaşrāt ü mi'ātı
Şeş tevārīḫ-i diger çıḳdı zihī **ḥüsnü'l-ḳaṣīd**
(T. 42 b. 7)

h1.17. İham: Çok anlama haiz bir kelimeyi bütün anlamlarını düşündürecek bir şekilde kullanma sanatıdır:

Var cināsı çünki çöz o cemāẕī lafẓınıñ
Her biri ᶜindü'l-ḳarīne digerin **īhām** ider
(T. 46 b. 8)

h1.18. İnşâ. Nesir tarzında güzel eser verme uğraşıdır. Ayrıca Ebubekir Celalî bir beytinde bu kelimeyi şiir yazma uğraşı anlamına gelicek şekilde de kullanır.

Naẓm-ı tārīḫ içün erbāb-ı suḫan
Edicek nev-be-nev eşᶜār **inşā**
(T. 55 b. 4)

h1.19. Kafiye: Şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliklerine kafiye denir..

İttiḥād-ı **ḳāfiye**yle maṭlaᶜ-ı bercestedir
İşte ol beyt-i Celālī yaᶜnī ᶜabd-ı müstedīm
(T. 23 b. 6)

h1.20. Kaside: Övgü amaçlı yazılan şiirlerdir.

O baḥrīler gömüldükce gümülderdi dil-i deryā
Nice baḥr-ı hezec gürler o ṣavl üzre **ḳaṣīde**mde
(T. 24 b. 16)

h1.21. Kıta: Beyitlerden oluşan ve genelde xaxa şeklinde kafiyelenen nazım şeklidir.

Tā ki istiftā olunduḳça cihānda ḫāmesi
Ḥaṭṭ-ı taʿlīḳiyle versün **ḳıṭʿa**-ı imżāya şān
(T. 71 b. 6)

h1.22. Lafz: Kelimelerin söyleniş biçimi ve bundan yola çıkarak mânâ demektir.

Yā degil mi **lafẓ**ınıñ tekrārı aḥsen kim ola
Öyle şebde böyle bir şehzāde ber-vefḳ-i ümīd
(T. 42 b. 3)

h1.23. Mahlas: Divan şiirinde şairin edebî adına mahlas denir.

Maḫlaṣı tefsīr-i ẕāt-ı Aḥmediyyetle olur
Āyet-i Nūr'ı müfessir fāżıl-ı reyy müjdedir
(t. 94 B. 5)

h1.24. Mahlas-nâme: Divan şiiri geleneği içerisinde şiire yeni başlayan genç şairlere üstad bir şairin mahlasını vermek üzere yazdığı manuzmelere mahlas-nâme denir.

Aḥmed-i ʿālī-cenāb ü esʿad-ı saʿd-iktisāb
Kim verür bu nām **maḫlaṣ-nāme**-i iftāya şān
(T. 71 b. 2)

h1.25. Manzume: Vezinli ve kafiyeli olarak söylenmiş sözlere denir.

Beyāża çekdiler müsevvedde-i naẓm-ı perīşānı
Zihī **manẓūme**-i rengīn-edā ruşen beyān oldı
(T. 53 b. 5)

h1.26. Matla: Gazel ve kasidelerin ilk beytidir:

Böyle **maṭlaʿ**dır tevārīḫ eks̱eriyā gerçi kim
Gāh müḥmel gāh muʿcem ṣanʿat-ı diger gibi
(T. 60 b. 10)

h1.27. Makta: Gazel ve kasidenin bitiş beytidir:

Her **maḳṭaʿ** ımız bağçedir naẓma **Celālī**
Maḫlaṣda ḳızıl rādde zībālığımızdır
(G. 44 b. 8)

h1.28. Matla-ı Berceste: Nazariye kitaplarında olmayan bu terim muhtemelen işaret edilen beyitin anlamca benzersizliğine işaret etmektedir:

İttiḥād-ı ḳāfiyeyle **maṭlaʿ-ı berceste**dir
İşte ol beyt-i Celālī yaʿnī ʿabd-ı müstedīm
(T. 23 b. 6)

h1.29. Mazmun: Divan şiirinde şairlerin şiirin iç derin yapısına gizledikleri ve özel anlamlar yükledikleri kelimelerle ismini anmadan okuyucunun zihin yoluyla bulmasını istedikleri derin anlam katmanına denir.

Odur nes̱r-i selāṭīniñ mefādı
Odur **mażmūn**-ı naẓm-ı şehr-i yārān
(T. 3 b. 5)

h1.30. Meşk: Şair olmak isteyen heveslilerin şiir yazmaya ilk başladıklarında yaptıkları nazire yazma alıştırmalarına denir. Aynı zamanda bir hat terimidir:

Ḫāli ş'ol mühre ki ıṣlāḥa mürekkeb ḳonmuş
Zülf ü ḫaṭṭ **meşk** o meh-i envāre taʿliḳ ü s̱ülüs̱
(G. 14 b. 7)

h1.31. Mevzun/Mukaffa/Muhayyel: Divan şiirinin şiir estetiğinin en önemli kavramlarındandır. Şiir vezinli, kafiyeli ve hayâl güzelliğine dayanan bir söz topuluğudur:

Miyānıñla dü zülf ü ḳāmetiñ besdir Celālīye
Kelām-ı şiʿr-i **mevzūn** u **muḳaffa** vü **muḫayyel**dir
(G. 38 b. 6)

h1.32. Mısra: Ölçülü ve ya ölçüsüz çoğu zaman kendi içinde anlamı bütünlenen satır, nazım parçasıdır:

Ki bir **mıṣrāʿ** ḳılsun derc iki maʿnā-yı rengīni
Olup hem tām tārīẖ eylesün ġıbṭa Ebū Temmām
(T. 2 b. 31)

h1.33. Mısra-ı Âzâde/Mısra-ı Berceste: Önceleri bir beyit içerisinde yer alan ancak daha sonra anlam yoğunluğu ve güzelliği bakımından halk ağzında söylene söylenen ilk mısrası unutulmuş olan mısralara âzâde, manzume içerisinde anlam dolgunluğu ve şeklî mükemmeliğinden ötürü ünlenmiş beyitlere ise berceste denir:

H̱āme ḳayd-ı ṣafḥa-i inşād eder taḳdīm içün
Şöyle bir **mıṣraʿ** ki hem **berceste** hem **āzāde**dir
(T. 122 b. 6)

h1.34. Mısra-ı Evvel/ Mısra-ı Sani: Bir beytin ilk mısraına evvel, ikinci mısraına denir:

İkisi **mıṣraʿ-ı evvel**den çıḳup tanṣīf ile
Biri s̱ānīden çıḳar elbetde ber-vech-i lüzūm
(T. 96 b. 3)

h1.35. Muaşşer: On mısralık bendlerden oluşan nazım şeklidir.

Pīrāye-sāz ola ṣafaḥāt-ı **mu´aşşer**e
Olduḳça naġme dizer rakam-ı çeng-i ḥüsn-i ẖaṭ
(G. 57 b. 18)

h1.36. Murabba: Dört dizelik bendlerden oluşan nazım şeklidir.

Vermez mi ḥalāvet dehen-i ṭabʿa Celālī
Her tāze **murabba**-yı ẖayālim şekerīdür
(G. 25 b. 7)

h1.37. Müstezad: Bir gazele yazıldığı veznin ilk ve son tefilelerinden oluşan ziyade mısralar eklenmesiyle oluşan nazım şeklidir:

Dilā şād ol ki tārīḫ-i vilādet **müstezād** oldı
Zihī zeyn-i ḳımāṭ-ı mehd-i devlet ber-murād oldı
(T: 38 b. 1)

h1.38. Na't/Tarsi': Hz. Peygamber övgüsünde yazılmış olan şiirlere na't denir. Tarsi' ise beyitin her iki mısraını kafiyeli hâle getirmektir:

Ḥaşmet-i **naʿt** ile **tarsiʿ**-i Celālīye döner
Ḫusrevān-ı şevket-ālā ile pāk-ender-pāk
(G. 64 b. 7)

h1.39. Rubai: Dört mısradan oluşan tek kıtalık daha çok hikemî bir fikrin bir düşüncenin anlatıldığı anlam yoğunluğuna sahip nazım şeklidir:

Mānende-i **rubāʿi** lakin ṣaḥīḥ ü sālim
Miṡl-i ḳıyās-ı muḥkem ber-şekl-i evvel ammā
(G. 25 b. 11)

h1.40. Seci: Mısra içi kafiyesidir.

Buldı ḫāmem üc ʿaded tārīḫi bir beyt içre kim
Neşve-i **secʿī**yle ṭabʿa ẕevḳ ü şevḳ eyler hücūm
(T. 96 b. 2)

h1.41. Şah beyt: Manzumenin en beğenilen beytidir:

İkisi bir **şāh-beyt**-i naẓm-ı şevketdir bunuñ
Kim me´āli pādişāh-ı dehre itmekdir duʿā
(T. 27 b. 13)

h1.42. Şarkı: Form olarak murabbadan türemiş bir nazım şekli olarak kabul edilir. Ancak daha çok murabbaının içerisinde gelişen ve daha çok belli bir armoniye göre düşünülmüş ve daha vurucu sözler içeren bir nazım türüdür:

Ḥiṣāra Gökṣu'dan āġāzeyi mehtābsız geçme
Heva-yı ḫūb **şarḳı** ʿāzim-i ġarba muvāfıḳdır
(G: 24 b. 5)

h1.43. Tanzir: Nazirelendirmek demektir. Bir şiirden yola çıkarak aynı forma bağlı kalarak yeni bir benzerini üretmek anlamına gelir:

Zihī **tanzīr** olursa lāyık-ı taḥsīn-i vālāsı
O nıḥrīriñ ki nuṭḳı aḥseni Soḥbān'a fāīḳdir
(G. 24 b. 8)

h1.44. Tegazzül: Gazel söylemek demektir. Kaside ya da mesnevi içerisinde yeri geldiğinde konu ile alakalı olarak söylenen gazellere denir:

Etdik bu mażāmin-i leṭāīfle **teġazzül**
Tertīb ile dīvānımıza ḳayda ne mâniʿ
(G. 59 b. 7)

h1.45. Telmih: Edebî metnin içinde başka bir metni, ya da bir hikâyeyi anlatma sanatıdır:

Degil şekl-i se-pāye-i ebrūvānı üzre sāḳīniñ
Ya **telmīḥ**-i müs̱elles̱dir ya teşdīd-i meserretdir
(G. 43 b. 4)

h1.46. Terbi': Bir gazeli her beytinin önüne ikişer mısra ekleyerek dörder dizelik bendler şekline getirerek üretilen yeni nazım şeklinin adıdır:

Şekl-i murabbaʿında **terbiʿ**-i yümn ü saʿdi
Taʿdil-i bi'l-ʿanāṣır aḥkāmın eyler īmā
(T. 25 b. 10)

h1.47. Teşbih: Benzetme sanatıdır:

Sevḳ-i nehr-i Nīl olub ol ḫāneyi
Mıṣr'a **teşbīh**im degildir nā-becā
(T. 143 b. 12)

h2. Dil ile İlgili Unsurlar:

h2.1. Ecvef: Kök harflerinden ikinci illetli olan kelimelere denir:

Medd-i ḳıl ü ḳāl ile ṣūfī ṣaḥīḥ olmaz kelām
Ḳāl ü kīle derler **ecvef**-i medd ise taẓʿīfdür
(G. 26 b. 2)

h2.2. Nakıs: Kök harflerinden üçüncüsü illetli olan Arapça kelimelere denir:

Biri çün tām iki şehriñ biri yek rūz **nāḳıṣ**dır
Ḥeṣābı her dü māhıñ böyle mażbūṭü'l-iʿdād oldı
(G. 37 b. 10)

h2.3. Nahv: Dilin söz dizimi özelliklerini inceler:

İki söz var feṣāḥatdir biri ṣarfa biri **naḫv**e
Bilen vezn ü selāset ẕevḳini idrāk eder anı
Biri ferdī biri zevcī biri zāhid biri fāsıḳ
V'emme'l-emrü biṣ'-ṣıġa kān s̱edyāhü ḥoḳḳānī
(Kt. 48)

h2.4. Sahih-Sâlim: İçinde illet harfi bulundurmayan kelime kategorisine sahih, aslî harflerinden herhangi birisi illet harfî olmayan kelimelere ise sâlim denir :

Mānende-i rubāʿi lakin **ṣaḥīḥ** ü **sālim**
Mis̱l-i ḳıyās-ı muḥkem ber-şekl-i evvel ammā
(T. 25 b. 11)

h2.5. Sarf: Dilin şekil bilgisini inceler:

Ṣarfı çek sīneye zīb eyle memeñ sībi ile
Nice dībāce-i taṣrīfde etdiyse merāḥ

(G. b. 2)

h2. 6. Siga: Bir dilin fiil çekiminde oluşan her duruma denir:

O şūḫa **ṣīġā** ile ḫᵛāce emri ögretmiş
Żamīri bildirüp etmiş ḫiṭāb içinde ḫiṭāb
(G. 9 b. 5)

h2.7. Sülâsî: Arapça gramerinde üçüzlü köklere denir:

Geçmiş güzelim ṣarf okımaḳdan mey ile
Yoḳ meyli **s̱ülās̱i** vü mezīde aṣla
Āhund-ı girān-ten gelemez meclisine
İstes̱ḳale yestes̱ḳilu istis̱ḳālā
(Kt. 61)

h2. 8. Zamir/Zarf: İsim olmadıkları halde cümlede varlıkların yerine isim olarak kullanılabilen kelimelerdir. Zarflar ise bir fiilimsinin, fiilin, sıfatın veya başka bir zarfın anlamını değişik yönlerden belirten veya sınırlayan kelimelerdir:

Heb **żarf**-ı müstaḳardir ey ḫᵛāce bu felekler
Kevkebleri **zamāʾir** merciʿleri muḳadder
Nevres nigār-ı gül-rū pīşīnde köhne bānū
Evvel bahāra ḳarşu berdü'l-ʿacūza beñzer
(Kt. 48)

h3. Kitaplar :

h3.1. Ahlak-i Ala'î: Kınalı-zâde Ali Efendi'nin 1564 yılında Şam'da kaleme aldığı bir ahlak kitabıdır.

Münaḳḳaḥ nüsḫasıdır ḥüsn-i ḫulḳı ʿilm-i aḫlāḳıñ
Sezādır dense **Aḫlāḳ-ı ʿAlāʾī** 'den daḫi āʿlā
(T. 65 b. 6)

h3.2. Dürerü'l-Hükkâm/ El-Hidâye/ Mülteka'l-Ebhur/ Kenzü'd-Dekâik/ El-Eşbah ve'n-Nezâir: Değişik yazarlar tarafından hanefî fıkıhı hakkında meşhur kitaplardır:

Duʿā eylerdi bi'l-fiʿl olmasıçün gerçi penç evḳāt
Hidāye Mülteḳā Kenz ü Dürer Eşbāh-ı İstanbul
(T. 135 b. 2)

h3.3. Fütühât'ül-Mekkiyye/ Fusûsü'l-Hikem/ Miftahu'l-Ulûm/ El-Misbâh:

Fütüḥāt ü **Füsūs** āyine-i ʿirfānı baḳdıḳça
Görüp rūy-ı sühūlet ẓann eder **Miftāh** ü **Mıṣbāḥ**'ı
(T. 148 b. 3)

h3.4. Tâcü't-tevârih: Hoca Sadettin Efendi'nin ait bir eserdir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan I. Selim'in ölümüne kadar geçen süre içerisinde Osmanlı Tarihini ele alır.

Zīver-i **Tācü't-Tevārīḫ** olsa tārīḫi n'ola
Şehryār oldı cihāna mecd ile Sulṭān Selīm
(T. 10 b. 14)

h3.5. Mesnevî-i Manevî: Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin altı ciltlik eseridir.

İkisi beyninde gūyā ḫanḳāh-ı Mevlevī
Meṡnevī'den mıṣraʿ-ı pākize-i medḥ ü s̱enā
(T. 27 b. 14)

h3.6. Vankulu ve Ferheng: Türkçenin basılan ilk sözlüklerindendir.

Ḥıfẓ-ı ʿilminde Fārīsī ʿArabī
Ki ne **Ferheng** arar ne **Vanḳulı**
(T. 121 b. 3)

ı. Harfler :

Batinî bir inanış sistemi olan Hurufîliğin dışında divan şiirinde harfler ismen anılırlar ya da şairler için harflerin şekilleri çeşitli hayâllere vesile olurlar.[174]

[174] Divan şiiride harflerin kullanımı için bkz.: Çelebioğlu, A., (1998), "Harflere Dair", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları,* M. E. B. Basımevi, İstanbul, s. 599-606.

ı1. Elif-ba-ta:

Elif bā tā diyince tıfl-ı nāzım oldı şermende
Ruḫ-ı ālinde bir ḥālet nümāyān oldı tāb-āsā
(G. 5 b. 3)

ı2. ha-ra:

Ḳaşı **rā** enfi elif devr-i dehānı **ḥā**dır
Dest-i ḳudret leb-i şīrīni içün yazmış rāḥ
(G. 17 b. 5)

ı3. ayın-gayın:

Baḥr-ı suḫanda ʿĀrif Aġa'nıñ Celālīyā
ʿ**Ayn**ıyla **ġayn**ı vermede gird-ābdan fürūġ
(G. 60 b. 9)

ı4. kaf:

Pes-i ḳāfa olmuş dümen **ḳāf**-ı taʿlīḳ
Keşīde sütūn u seren ḳāf-ı taʿlīḳ
(G. 63 b. 1)

ı5. lam-mim:

Lām olup kisvet-i levlā ile pāk-ender-pāk
Mīm olur ḫilʿat-i mevlā ile pāk-ender-pāk
(G. 64 b. 1)

ı6. ye:

Bulup **yā**ları gösterir meşḳ-i ḳudret
Şu çār ebrūvānıñda inṣāf-ı taʿlīḳ
(G. 63 b. 4)

ı7. vav:

Naʿleyn ile gel ḫᵛāce-i bī-ḳayda ne māniʿ
ʿAmrıñ ṭutalım **vāv**ı imiş Zeyd'e ne māniʿ
(G. 69 b. 1)

i. Sayılar:

Divan şiirinde sayılar sadece ebced hesabı içerisinde şiire malzeme olmakla kalmaz. Şairler kimi zaman beyitlerde sayıları kullanırlar ve kelimelerle bizlerin bazı hesapları yapmalarını isterler. Böylelikle beyitler birer matematik problemine dönüşür ve problemin sonucu mazmunun kendisi olup çıkar.

Ebubekir Celalî Divanı'nda sayılar değişik işlevlerle kullanırlar. Özellikle tarih beyitlerinde ebced hesabını okuyucuya yaptırmak için sayılardan yararlanan şair kimi zamanda sayıları yardımcı anlatım unsuru olarak kullanır. Ebubekir Celalî Divanı'nda geçen sayılar ve bu sayılara ait örnek beyitleri şöyle sıralayabiliriz:

i1. Türkçe sayılar:

i1.1. Bir-Dört:

Yolda gördüm **bir** kişi bir merkeb üzre seyr eder
Başḳa merkeb üzre ol merkeb daẖi binmiş gider
Hem o başḳa merkeb āẖir merkeb üzre cilve-ger
Dört olur dirler yine bir atlıdır eyler güẕer
(Kt. 49)

i1.2. İki :

İki söz var feṣāḥatdir biri ṣarfa biri naẖve
Bilen vezn ü selāset ẕevḳini idrāk eder anı
Biri ferdī biri zevcī biri zāhid biri fāsıḳ
V'emme'l-emrü biṣ'-ṣıġa kān s̱edyāhü ḥoḳḳānī
(Kt. 48)

i1.3. Üç:

Bāde **üç** desti vü dilber ẖande-rū
Çehresi gül misk ü ʿanber-ẖāl ü mū
İçdim öpdüm ḳoḳladım güldi dedi
Bu sebū se būse bu se bu se bū
(Kt. 56)

i1.4. Beş:

Pendik'de cümle **beş** gece yatdıḳ **Celālīyā**
Her gün çemen ṣafāsını etdik Temenye'de
İçdik şifalı içme ṣuyından sebū sebū
Ṣan bāde ṣundı muġbeçe-i gül-beden yede
(Kt. 52)

i1.5. Yedi:

Ḫāne-i Vehbī Efendi'de olur
Yılda bir kez babalıḳ fırṭınası
Yedi gice yedi gün ḥükmi sürer
Babalıḳ ṣanki balıḳ fırṭınası
(Kt. 30)

i1.6. Sekiz:

Beytim **sekiz** tārīḫ-i tām etdi Celālī iltizām
Bu ṣanʿat-ı mālā-kelām olmaz mı reşk-i şāʿirān
(T. 87 b. 5)

i1.7. Dokuz:

Ṭoḳuz dīvāne çıḳdıḳ olmadıḳ bir manṣıba nā'il
Bi'ḥamdil-lāh ḳurtulduḳ hele dīvān-ı ʿĀşir'de
(Mfrd. 32)

i1.8. On iki:

Ḳıldı teşrīf **on ikinci** gicesinde ʿālemi
İşte men-vecheyn yümn-i ittifāḳ oldı bedīd
(T. 41 b. 15)

i1.9. On dokuz:

Oldı cümle **on ṭoḳuz** yā beyt-i ātī ile
İşte tertībiyle ol beyt-i dil-ārā-yı müfīd
(T. 43 b. 4)

i1.10. Kırk:

Evḳāt-ı erbaᶜīnde **ḳırḳ** ḳat eleẕẕ ü ḫoş
Ḳırḳ çeşmeden dil ü dehene āb-ı Ḫalḳalı
(T. 43 b. 8)

i1.11. Bin iki yüz:

İsterdi ki ceyş-i ḥaṭı bā-ᶜavn-i İlāhī
İḳlīm-i Şühūd'a bula reh **biñ iki yüz**de
(T. 156 b. 2)

i1.12. Bin iki yüz yirmi bir :

Biñ iki yüz yigirmi birde oldı
Emīn Beg zeyn-i ṣadr-ı Anaṭolı
(T. 126 b. 9)

i1.13. Bin iki yüz on sekiz:

Ḳılındı **biñ iki yüz on sekiz**de ḥankāḥ īcād
Zihī dārü's-selām oldı Selāmi Tekyesi imsāl
(T. 181 b. 9)

i1.14. Bin yüz doksan üç:

Sāl **biñ yüz ṭoḳsan üç**de ṭondı ser-tā-ser Ḥalic
Oldı İstanbul'dan müşkil zihāb-ı Südlüce
(T. 180 b. 1)

i1. 15. Yüzbin:

Sitānbul ḳālᶜasında ṭaşra çıḳmaḳ iḳtiżā itse
Ḳoparmaḳ güc gelür teymurı **yüz biñ** dürlü ᶜilletle
Ezelden baḥr olup limān olaydı bu maḥall farza
Sefāīn lenger atsaydı alurdı bunca zaḥmetle
(Kt. 43)

i2. Farsça Sayılar:

i2.1. Yek:

Bütān-ı dehriñ o meşhūr şāʿiyindendir
Ẓuhūr-ı ḫaṭṭı zamānıñ veḳāyiʿindendir
Berāt-ı behcetidir ṣanma ḫaṭṭ-ı **yek** hafta
Berāt-ı evveliñ ammā ki zayiʿindendir

(Kt. 40)

i2.2. Dü:

Biri çün tām iki şehriñ biri yek rūz nāḳıṣdır
Ḥeṣābı her **dü** māhıñ böyle mażbūṭü'l-iʿdād oldı
(T. 37 b. 10)

i2.3. Se:

Etme **se** rūze şīre yasaġına infiʿāl
Ey rind o bir se rūze yasaġdır gelür geçer
(G. 27 b. 5)

i2.4. Çehâr-Çâr:

Bulup yāları gösterir meşḳ-i ḳudret
Şu **çār** ebrūvānıñda inṣāf-ı taʿlīḳ
(G. 63 b. 4)

,

i2. 5. Penç:

Duʿā eylerdi bi'l-fiʿl olmasıçün gerçi **penç** evḳāt
Hidāye Mülteḳā Kenz ü Dürer Eşbāh-ı İstanbul
(T: 135 b. 2)

i2.6. Şeş:

Āḥād ü ʿaşrāt ü mi´āt oldı ʿadedle yek-ṣıfāt
Aṣlın ile bu **şeş** cihāt oldı tevārīḫ-i s̱emān
(T. 87 b. 6)

i2.7. heft:

Hidīv-i rūy-ı zemīn dāver-i cihān-temkīn
Penāh-ı devlet ü dīn şehriyār-ı **heft**-iḳlīm
(T. 68 b. 1)

i2.8. Heşt:

Üc de ʿaksinden tevellüdle olur şeş baʿdehu
İki aṣlı birle **heşt** eyler zihī raʿnā neşīd
(T. 43 b. 3)

i2.9. çardeh:

Ḳudūmün reşk-i māh **çārdeh** rūz etdi Ḥaḳ zīrā
Kubeyl şāmında zīb-āver-i teşrīf-i dünyādır
(T. 36 b. 3)

i3. Arapça Sayılar:

i3.1. Vâhid:

Degil taʿaddüdi cā´iz imām olur **vāḥid**
Ki ḫāsdır aña miḥrāb önünde ḳılsa ḳıyām
Sütūnlar ki cevāmiʿde bī-nihāyetdir
Faḳat biri Ḫaṣeki cāmiʿnde oldı imām
(Kt. 54)

i3.2. Erbain:

Evḳāt-ı **erbaʿīn**de ḳırḳ ḳat eleẓẓ ü ḫoş
Ḳırḳ çeşmeden dil ü dehene āb-ı Ḫalḳalı
(G. 103 b. 8)

i3.3. Hamsin:

Yazda ʿarż-ı āḫir-i **ḥamsīn** eder hāmūna ṭāġ
Cāy-gāh oldı anıñçün Yuşaʿ ibni Nūn’a ṭaġ
(G. 61 b. 1)

j. Makamlar:

Ebubekir Celalî, ilmiye sınıfına mensup bir kadı olarak bürokratik makamların isimlerin değişik manzumelerinde anar. Daha çok tarih manzumelerinde karşılaştığımız bu durum sözü edilen kişinin daha iyi tanınmasını sağlar. Kimi zamanda memduhunun ismini anmadan sadece bulunduğu makamı anmakla yetinir. Yukarıda belirttiğimiz özelliklerinin dışında herhangi bir kullanım özelliği olmayan bu terimleri açıklamaya gerek duymadan örnekler hâlinde sıralamayı uygun bulduk:

j1. Anadolu kazaskerliği:

Mollācıḳ-zāde ʿAṭāu'l-lāh Efendi ḥażreti
Anaṭolı ṣadrına devletle ḳıldı irtiḳā
(T. 106 b. 1)

j2. Başçukadar:

Rütbe-i **baş çuḳadārī**de saʿādet-mend iken
Olmuş iken ol güzīn ḫiẕmetle maḳzīü'l-merām
(T. 89 b. 5)

j3. Bostancıbaşı:

Evvelā oldı **ser-i bostaniyān**[ın] dāveri
Ṣıdḳın is̱bāt eyleyüp Sıddīḳla Ḥayder gibi
(T. 60 b. 4)

j4. Çavuşbaşı:

Minnet cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ki ʿĀrif Efendi'niñ
Dānişle gelmemişdi menendi **çavuş başı**
(T. 150 b. 1)

j5. Darphane Emîni:

Emīn-i ḍarb-ḫāneyken hemān ḳā´im-maḳām etdi
Ne vālā cevher üzre ḳıldı naḳş-ı sikke şāhinşāh
(T. 88 b. 4)

j6. Galata Kadılığı:

Ġalaṭa manṣıbı tevḳīt ile tevcīh olunmaḳla
Bilür ehl-i velāyet sāl-i ātī vaḳt-i daʿvādır
(T. 155 b. 2)

j7. Hisarağası:

Pīş-gāh-ı ḥisār-ı Rūmiliden
Pādişāh-ı cihān edince güẕār
Nefy olındı ṭop atmadıḳlarıçün
Gitdi ṭop yolına **āġā-yı ḥisār**
(Kt. 34)

j8. İstanbul Kadısı:

Emīn Beg ḥażreti tekrār olup **ḳāḍı-ı İstanbul**
Binā-yı şerʿ-i ġarrā himmet-i ʿadliyle emtendir
(T. 131 b.1)

j9. Kadı:

Kām-yāb-ı ʿizz ü rifʿat olsa **ḳāḍı**lar n'ola
Öyle bir ferḫunde ẕāt ol mesned-i vālādadır
(T: 117 b. 6)

j10. Kaptan-ı Deryâ:

S̱āniyyen deryā-yı luṭf-ı pādişāhī cūş idüp
Ḳapudan-ı mülk-i baḥr olmuşdı İskender gibi
(T. 60 b. 5)

j11. Kaymakam:

Bi'ḥamdil-lāh rikāb-ı müsteṭāb-ı şāh-ı zī-şāna
Gelüb **ḳā'im-maḳām**-ı nīk-nām oldı Bekir Paşa
(T. 82 b. 1)

j12. Kazasker:

ʿĀdetā olmuşdı **ḳādı ʿasker** Anaṭolı'ya
Ehline ḳılmışdı tevcīhe ḳażā ḥasbü'r-rüsūm
(T. 93 b. 2)

j13. Kethüda:

Hem-nām-ı māh-ı Kenʿān yaʿnī aġā-yı zī-şān
Ümm-i şeh-i cihāna ol **ketḫüdā**-yı vālā
(T. 144 b. 1)

j14. Mahrec Mevleviyyeti:

Mesned-ārā-yı hüner maḫdūm-ı Ṣāliḥ-zāde kim
Ziynet-i dānişle revnaḳ verdi **cāh-ı maḫrec**e
(T. 154 b. 1)

j15. Mekke Kadılığı:

Yaʿnī luṭf etdi Sitanbul rütbesin iclālle
Cünki **Mekke pāyesi** olmuşdı evvel vāyesi

(T. 137 b. 3)

j16. Meşihat Sadrı:

Neyyir-i **ṣadr-ı meşīḫat** olduġın eyler nidā
Ḫāme kim bu beyt ile āfāḳı itdi pür-tanīn
(T. 64 b. 9)

j17. Miftah Ağası:

Edüp **miftāḥ aġāsı** yümnile şāhenşeh-i ʿālem
O ḫayrü'l-bābı fetḥ itdükde dest-i luṭf-ı fettāḥı
(T. 148 b. 7)

j18. Nakip:

Söyledi tārīḫin ey Seyyid Celālī ber-beşīr
Müjde kim Tevfīḳ Efendi ʿizz ile oldı **naḳīb**
(T. 90 b. 7)

j19. Rumeli Kazaskeri:

Ḥażret-i ʿİṣmet Beg ol nıḥrīr-i ʿālī-himmete
Eyleyince **ṣadr-ı Rūm**'ı bi't-tekerrür Ḥaḳ naṣīb
(T. 104 b. 1)

j20. Rûz-namçeci:

Olup ʿĀrif Efendi yümn ile **rūz-nāmçe**-i evvel
Maḥallin buldı erbābı dedi her ḫᵛāce-i dīvān
(T. 147 b.1)

j21. Sadaret:

Zīver-i duş eyleyüp şimdi **ṣadāret**-i ḫilatin
Ṣadra zīb-efzā-yı teşrīf oldı Āṣaflar gibi
(T. 60 b. 6)

j22. Sadrazam:

Çend sāl aḳdem ḳılup me´mūr **ṣadr-ı ʿaẓam**ın
Fetḥ-i Mıṣr'a ḫidīv-i pür-dil-i ceng-āzmā
(T. 27 b. 3)

j23. Şeyhülislam:

Melfūẓen olur cāhına tārīḫ
Ṣāliḥ-zāde **şeyḫü'l-islām**
(T. 73 b. 2)

j24. Tütüncübaşı:

Çakdıḳca berḳi ebre felek bezm-i dehrde
Çaḳsun **tütünci başı**sı çaḳmağı ḳavına
(G. 89 b. 5)

j25. Vezir:

O hem-nām-ı meh-i Kenʿān o düstūr-ı felek-ʿünvān
Vezīr-i ḫātem-iḥsān müşīr-i Bermekī inʿām
(G. 2. b.7)

j26. Voyvoda:

Ada ister yeri Vehbī'niñ tā
Ola hem ḥākimi hem **voyvada**sı
[...] (Kt. 29)

j27. Kapıcıbaşı:

Ḳapucu başılıḳ ʿināyet edüp
Ḳadrini eyledi felek-rifʿat
(T. 162 b. 7)

j28. Silahşör:

Ṣilāḥşor ü ser- bevvāb-ı dergāh-ı şehinşāhī
Kerīmü'ş-şīme mīr Aḥmed ʿAzīz İbni ʿAli Pāşā
(T. 163 b. 1)

j29. Çavuş:

Ḳużāt-ı Anaṭolı rehberi **çavuş** efendiniñ
Reh-i ṣulbinden aḥsen bir veled yaʿnī Ḥasan geldi
(T: 173 b. 1)

j30. Yazıcı:

Ḥamdülillāh ki Ḥasan-zāde Ḥüseyni ḳıldı
Ḥaremeyne **yazıcı** luṭf-ı Ḥudā-yı ḳādir
(T. 164 b. 1)

j31. Hacegân:

Bu demde himmet-i lutfyıla düstūr-ı zī-şānıñ
Egerçi **ḫˇāce-gānī** rütbesi ḳadrin eder āʿlā
(mm. b. 6)

k. Meslekler:

Ebubekir Celalî şiirlerinde çeşitli meslek erbablarına ait jargonları kullandığı gibi bu meslek erbablarını bazen ismen de anar.

k1. Berber: Şair bu mesleğe daha çok şuh bir noktadan bakmaktadır:

Āyīne o **berber** peçeniñ ẕātına maḫṣūṣ
Āyīne gibi ẕātı da mirʹātına maḫṣūṣ
(G. 55 b. 1)

k2. Veteriner: Ebubekir Celalî bu meslek erbabını orjinal bir ifadeyle kullanmaz. Tedavi edicilik yönünü vurgulayrak geçer:

Ḳalmaz taḥammül eylemeden tevsen-i felek
Merhem ḳodıḳca **bayṭar**-ı ḳudret ciravına
(G. 88 b. 5)

k3. Sarraf: Ebubekir Celalî divanında fazla orjinalitesi olmadan kullanılan bir diğer meslek erbabıdır:

Açıldı oldı bī-pāye o bī-māye fürū-māye
Ne ṣoy sermāyeli **ṣarrāf**ı çarḫ etdi ġarīm açdı
(T. 19 b. 28)

k4. Sıvacı: Daha çok sıvacı çırağı olarak Divan'da anılır. Şairin bu mesleğe yaklaşımı da şuh bir şekildedir:

Şeydallāh ile dūs-ı bīnā etdiriyor şeyḫ
Ehven **ṣıvacı** muġbeçesi şeyde ne mānic
(G. 59 b. 2)

l. Sosyal Tabakalar:

Osmanlı toplum yapısı belirli kurallarla bölünmüş ve sınıflara ayrılmış durumdadır. Ataerkil yapının bir gereği olarak doğan her çocuk babasının bulunduğu sınıftan kabul edilirdi. Aldığı eğitimin derecesine göre devlet görevinde bulunacağı

sınıfa kaydolurdu. Devlet yönetimi gereği askerî sınıfın devlet kadrolarındaki önemi tartışılmazdı. İlmiyye sınıfında yer alanlar ise bürokrat olarak gerekenleri yaptıkça bulundukları kademeden bir sonraki kademeye geçip devlet kadrolarında yükselebilirlerdi. Eğitimciler sınıfında bulunanlar da mesleklerinde yükselebilirler ve daha iyi bir medresede hocalık yapmaya başlayabilirlerdi. Ancak sınıflar arası geçişler zorlaştırılmış hatta imkansız hâle getirlmişti.

Ebubekir Celalî Divanı'nda toplumun özellikle '*avam*' ya da '*entelektüel*' denilebilecek sınıfın bu tip kendi içinde ayrılmalara gitmesi söz konusu edilmez. Orjinal bir beyitte daha çok bu eğitimli sınıf müstakil olarak ele alınır ve iç sınıflar arasındaki yatay geçişlere izin verilmediğini altı çizilir:

ʿ**Avām** etmez tefevvuḳ **ehl-i** ʿ**ilm**e bulsa da pāye
Mü´ezzinler imāmı sebḳat etmez çıḳsa bālāya
(G. 84 b. 1)

m. İlim İle İlgili Unsurlar:

Divan şiiri pek çok kaynaktan beslenir. Bu beslendiği kaynakların arasında pozitif ve hurafeye dayalı bilimler başlığı altında incelenen uzun soluklu bir kısım vardır. Bu noktadan hareketle ilim ve ilimle ilgili hemen hemen akla gelebilecek olan her şey divan şiirinde çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir.[175]

Ebubekir Celalî lmiye sınıfına mensup şairlerimizin içerisinde yer alır. Bu noktada günlük hayatının içerisinde olan bazı ilmî meseleler ve tekliflerle birlikte sıklıkla baş vurulan ilmî eserler de şiirinde zaman zaman boy gösterir. Biz çalışmamızın edebiyat ve dil ile ilgili unsurlar kısmında Divan'da geçen kitapları tanıtıp incelediğimiz için bu kısmında sadece Divan'da yer alan ilim ile ilgili unsurları incelemeye çalışacağız:

---

[175] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Güfta, H., (2004), *Divan Şiirinde İlim*, Akçağ Yayınları, Ankara.

m1. İlim-İrfan:

Etdi ṣīt-i mahāsinin maʿlūm
ʿ**İlm** ü **irfān**ıyla olup ʿāmil
(T. 165 b. 2)

m2. Marifet:

Ḳumāş-ı **maʿrifet** vabestedir tamġa-yı taḥsīne
N'ola kālā-yı naẓmım ʿarż olınsa ṣadr-ı vālāya
(G. 84 b. 7)

m3. Allâme:

Cenāb-ı ḳudsī-i ʿ**allāme**den cuya-ı taḥsīnim
Ki ẕāt-ı kadr-dānı rif´at-i naẓma müḥeccetdir
(G. 43 b. 8)

m4. Batinî-Zahirî İlimler:

Mükemmel **bātınī** hem **ẓāhirī** ʿirfān ü dānişle
Edīb-i pür-hüner ʿallāme-i bī-miṡl ü bī-hemtā
(G. 65 b. 5)

n. Gemicilik İle İlgili Unsurlar:

Kendine özgü terimleri ve deyimleriyle tam bir jargon görünümünde olan gemici dilinin Ebubekir Celalî Divanı'nda özel bir yeri vardır. Şiirlerinde kısmen gemi ve gemideki aksamlarla ilgili terimleri kullanan şair kimi zaman da bu mesleğin özel anlamlı kelimelerine şiirinde yer verir.[176]

Ebubekir Celalî'nin şiirinde yer verdiği gemicilik terimlerini şöyle sıralamamız mümkündür:

[176] Gemici diliyle şiirler yazan şairler içerisinde kuşkusuz Âgehî'nin önemli bir yeri vardır. Şairin Kaside-i Keştî ismiyle ünlenmiş şiiri bu tip gemici diliyle yazılan şiirler içerisinde en ünlü olanıdır. Sözü edilen kasidenin metni için bkz.: İpekten, H.-İsen, M.-Akkuş, M.-Karabey, T., (2004), "Agehî", *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 4, Ötüken Neşriyât-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 19-21.

n1. Dümen Suyu:

Düşdüm hevā-yı ʿaşk ile bir seydī ardına
Girdim mis̱āl-i fülke **dümen ṣuyı**na yine
(G: 92 b. 6)

n2. Dümen:

Pes-i ḳāfa olmuş **dümen** ḳāf-ı taʿlīḳ
Keşīde sütūn u seren ḳāf-ı taʿlīḳ
(G. 63 b. 1)

n3. Miço:

Saht iken dil ne mülāyim idi çeşm ol **mīço**da
Mey içüb şimdi o nerm oldı velī bu cadoloz
(G. 49 b. 3)

n4. Yelken-Baştankara:

Zevraḳ-ı dil ʿaḳla **yelken**le gider **başdan ḳara**
Cünbiş etse ḳıcda mānend-i ʿalem dil-keş boyı
(G. 100 b. 4)

n5. Kalyon:

Temkīn ile vaḳārı murād iz-diyār ise
Verme Hevāyī geşt ü güẕāra iḳāmeti
Ḳalyon ki yelken üzre de heybetlidir velī
Teymūr üzre ṭurmaḳda çoḳdur mehābeti
(Kt. 4)

n6. Donanma:

Şehinşāh etdi fetḥ-i Mıṣr içün deryā **donanma**sı
Ki cūd-ı Nil eder ziynet-fezā ol şehri her-demde
(T: 24 b. 1)

n7. Üç Anbarlı-Kızak:

Üc anbarlı tamām olduḳda eyyām-ı laṭīfinde
Ḳızaġıñ üstüne üstādlar ṣanʿatla bindirdi
(T: 26 b. 2)

n8. Olta:

Fransız **olta**sın çok urdı ammā etmedi çāre
ʿİlāc-ı ehven ol murdāra tebdīl-i hevā geldi
(T. 56 b. 2)

n9. Kayıkçı:

Müşterisin kim **ḳayıḳçı** bir meh-i tābān bula
Ebleh-i bed-baḫtdır kim çaġır İstanbul'a

(Mfrd. 76)

n10. Kürek:

Alınca deste ider çünki lāf lāf **kürek**
ʿAcep mi kāfcılar eks̱er olsa lāf kürek
(Mfrd. 88)

n11. Sefine-Gemi:

Büyük **sefīne** ile seyr-i bahre ol ṭālib
Küçüklere oluyor ekṣerī hevā ġālib
(Mfrd. 81)

n12. Sandal:

Bezirgān-ı cihāna ġıbṭa etmez merd-i deryā-dil
Ki keştī ġarḳ olur eks̱er ḳalur **sandal** selāmetde
(Mfrd. 40)

n13. Kalafat:

Der-kār-ı viṣāle ne gerek āh-ı nesīmī
Keştī **ḳalafāt** üzre iken yelken açılmaz
(Mfrd. 44)

n14. Kaşkaval:

Seyl ile rengi ṣarardı ḳıldı deyden incimād
Ḳaşḳavāl-ı saḫta döndü āb-ı bāb-ı Südlüce
(T. 180 b. 2)

n15. Liva:

Aḳındıburnı gibi geldi kūşe ḳollıġına
Celālīyā çekelim zevrāḳ-ı sebūyı **li´vā**
(G. 6 b. 5)

n16. Tayfa:

Ṭayfasın çünki miyānıñdaki piştovları da
Ardına ṣoḳmalı kim ḳıcda gerekdir çaḳoloz
(G. 49 b. 2)

n17. Liman-Lenger-Sefain:

Sitānbul ḳālᶜasında ṭaşra çıḳmaḳ iḳtiżā etse
Ḳoparmaḳ güc gelür teymurı yüz biñ dürlü ᶜ illetle
Ezelden baḥr olup **limān** olaydı bu maḥall farza
Sefāīn lenger atsaydı alurdı bunca zaḥmetle
(Kt. 42)

o. Savaş ve Savaş Aletleri

Savaş, sadece Türklük bilimiyle uğraşan, ona gönül vermiş kişilerin değil, aynı zamanda dünya tarihini geçmiş asırlardan günümüze, bir silsile hâlinde görmeye çalışan araştırmacıların da ilgilendiği evrensel bir kavramdır. Savaş kavramı insanlık tarihine paralel gelişmiştir denilebilir. Taş devrine ait mağaralardaki resimler bize insanların avcılık için de olsa bazı ilkel savaş ve savunma araç-gereçlerini

kullandıklarını göstermektedir. Destan çağından günümüze savaş ve savaş araç gereçleri edebiyatımızın çeşitli kuşaklarına ait sanatçılar tarafından eserlerinde kullanılmıştır. Divân şiiri, elindeki malzemeyi özümseyip her türlü hayâle malzeme yapabilen yapısıyla birebir savaşla iç içe olan Osmanlı toplumunun yaşadıklarından faydalanmış ve çeşitli Divân şairleri savaş imgelerini kullanmak yoluna gitmişlerdir.

Divan şiirinde özellikle sevgilinin silahlarla donanmış bir asker olarak düşünülmesi silahların şiirde kullanılmasını ve okuyanın gözünde bir savaş tablosunun oluşmasını etkiler. Bu konuda şairler âdeta sınırları zorlamışlardır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda geçen savaş aletleri ve savaş ile ilgili diğer unsurlar şunlardır: [177]

o1. Asker: Savaşın vazgeçilmez unsuru olan asker Ebubekir Celalî Divanı'nda bir kaç beyitte kullanılır. Divan şiirinin temel sevgili tipi burada da karşımıza çıkar. Hükümdar olarak sevgili askerlerini şairnin gönül ülkesine göndermiş her şehri kuşatarak kendisine tabî kılmaktadır:

Leşker pḫayāl-i ḫaṭıñ ʿālem-i dile
Kişver-be-kişver emriñe rām eylemekdedir
(G. 36 b. 3)

Şair, bir beytinde Cemşid'in şehrin etrafına şarap içenler için asker koydurmasına telmihte bulunur:

Ḳomuş eṭrāf-ı şehre ḥıfẓ-ı mey-ḫᵛārān içün ʿasker
Ṣufūf-ı tāk ile her bağı bir ṭabur edüp Cemşīd
(G. 20 b. 2)

Ebubekir Celalî Divanı'nda asker asıl anlatım unsuru olarak görevini tarih manzumelerinde bulur. Bu tip manzumelerinde gerçek savaş sahnelerini anlatırken bu unsuru kullanır:

177 Divanın savaş aletleri açısından değerlendirilmesinde şu kaynaklar esas alınmıştır: İlhan, S., (1999), *Türk Askerî Kültürünün Gelişmesi 'Kutsal Ocak'*, Ötüken Neşriyat, İstanbul; Yücel, Ü.,(1999), *Türk Okçuluğu*, AKM Yayını, Ankara; Eralp, T. N., (1993), *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silâhlar*, AKM Yayını, Ankara.

Kimi şemşīr ü nīze kimisi ṭop u tüfenk ile
Süvāri ü **piyāde** ḫūn-feşān ü cān-sitān oldı
(T. 1 b. 11)

Zaman zaman hikmetli söyleyişlere de yer veren şair doğru sözün önemini vurgulamak amaçlı yazdığı bir müfredin de asker-tımar ilişkisinden yararlandığı görülür.

Nīze-i iḳrār bihdir ḫırmen-i inkārdan
Ṣaġ söz yegdir **sipāhī**ye çürük timārdan
(Mfrd. 4)

Kendi şiirinin unsurlarını silahlı askerere benzetmesi ise ilginçtir:

ʿÜnvān ederse **leşker**-i naẓmım Celālīyā
Degmez ker ü ferr-i cüyūş-ı kılavına
(G. 88 b. 6)

o2. Çakaloz: Osmanlı ordusunda kullanılan ve 30 okka ağırlığında olan bu top Saklos topu olarak da bilinirdi. Mermi olarak gülle ancak tercihen çakıl taşı atardı. Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte gerekli bir silah olarak anılır:

Ṭayfasın çünki miyānıñdaki piştovları da
Ardına ṣoḳmalı kim ḳıcda gerekdir **çaḳoloz**
(G: 49 b. 2)

o3. Düşman-Galip: Savaşın tarafları doğal olarak canlı bir savaş sahnesinin okuyucuunun hayâl dünyasında canlanması için şiirde kullanılacaktır:

Olub **ġālib** ʿ**adū**-yı tīre-rūya fetḥ edüp mülkin
Şeh-i kişver-sitān ü Ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān oldı
(T. 1 b. 3)

o4. Gülle: Bir top mermisi olan gülle Ebubekir Celalî Divanı'nda bilinen terim anlamında kullanılır. Bunun dışında kendi şiirini gülleye benzettiği bir beyti daha vardır. 3. Selim'in topçu kışlasını yenilemesi için düzenlemiş olduğu bu manzumesinde şair, şiirin tam yerine gülle gibi düştüğünü söyler:

Bu mıṣrāʿa Celālī rāst geldi **gülle**-veş tārīḫ
Mücedded ḳıldı ṭopçı ḳışlasın Sulṭān Selīm evsaʿ
(T. 18 b. 20)

o5. Hançer: Hançer adı verilen silâh daha önce değindiğimiz balta gibi kesici silâhlardandır.

> *"Eski kaynaklardan, minyatürlü el yazmalarından ve Batılılar tarafından çizilen gravürlerden edindiğimiz bilgilere göre ergenlik çağını aşmış Osmanlı toplumunun her erkek kişisi hattâ Batılı seyyahların çizgilerine göre, sarayda yüksek mevkideki haseki sultan ve kadın efendiler kuşaklarında mutlaka bir hançerle gezmektedirler. Bu hançer, savaşta bir silâh, barışta ise şahsın karşılaşabileceği hayatî tehlikeler için bir koruyucu niteliği taşımaktadır."* [178]

Sosyal hayata sirâyet eden bu unsuru Divân şairlerimiz hiç çekinmeden şiirlerine bir anlatım unsuru olarak katmışlardır.

> *"Divân şiirinde sevgilinin kaşı eğriliği yönünden, göz, gamze ve kirpiği de aşıkta açtığı yara nedeniyle hançere benzetilmiştir. Savaş aleti olarak da anılır. Baktığı kimseyi hemen öldürecek kadar keskin gözlü bir hayvana da hançer denilirmiş. Aristo bir ayna yapıp bu hayvana karşı tutmuş ve hayvan kendini görünce ölmüş. Bir tane olduğu için de türeyememiş."* [179]

Ebubekir Celalî Divanı'nda hançer savaşan gazilerin bellerinde taşıdığı silahlardan bir tanesidir.

Ġāziyān destinde tīġ-ı **ḫançer**-i düşmen-şikār
Beñzer ol şāhine kim bī-ḳayd-ı üsküfdür yine
(T. 62 b. 7)

[178] Eralp, (1993), s. 72.
[179] Pala, (2007), s. 172.

Ayrıca geleneğin belirlediği çizgide sevgilinc can alıcı güzellik unsurlarından bir tanesi olarak kullanılır:

Ḫancer-i ġamze-i ebrūdan edüb ḳaṭʿ-ı naẓar
Beste-i mūy-miyān etmege şemşīr ister
(G. 33 b. 5)

o6. Humbara: Bir tür havan topu olup aynı zamanda Osmanlı ordusu içerisinde yer alan bir bölüğün de ismidir. Humbara, Ebubekir Celalî divanında yine gerçek savaş sahnelerinin anlatıldığı beyitlerde kullanılır. Osmanlı ordusunun attığı humbara toplarıyla düman serseme dönmüştür:

Baḳiyye derme çatma ʿaskeri bī-hūş olup ḳaçdı
Ṣadā-yı ḫumbarāyla ṣayḥa-ı ṭop eyleyüp ser-sām
(T. 2 b. 21)

o7. İstikamet: Okçuluk sporu içerisinde okun atılış yönüne verilen isimdir. Divanda yine bu anlamında kullanılır:

Meh-i tīriñ me´āl-i iḥtivāsı istiḳāmetdür
Sipihr etmez ḥilāl-i ḫurrem ʿadlinde kec-rāyī
(T. 76 b. 6)

o8. Kabza: Bir savaş aleti olmaktan çok ok üzerinde yer alan bir bölümün terim adıdır:

Ḳabża aldı yümn ile şāhinşeh-i bī-dār-ı baḫt
Remyini saʿd eylesün minbaʿd Ḥayy-ı lā-yenām
(T. 11 b. 1)

o9. Keman: Yine kabza gibi bir savaş aleti olmaktan çok ok üzerindeki bir bölümün terim adı olan keman Ebubekir Celalî Divanı'nda sıklıkla anılmaz:

Destine alup kemān-ı muḥkemin
Şaṣta bürrān etdi bir tīr-i metīn
(T. 13 b. 5)

o10. Kılıç: Türklüğün en eski çağlarından beri kullanıldığı bilinen kılıç kesici silâhlar sınıfına girmektedir. (Esliha-i Câriha) Türk ordusunda çok önemli bir yere sahiptir. Yapımından görünüşüne büyük önem verilmesi bunu kanıtlar. Savaş zamanında hayatî önem taşıyan bir silâh olan kılıç gündelik hayatta ise bir güç, bir azamet göstergesi olarak kullanılmıştır.

Ebubekir Celalî Divanı'nda kılıç, islam ordularının kelleler kesip kaleler almak için kullandığı savaş aletlerinden birtanesidir:

Piyāde ile süvāri dīller aldı kelleler kesdi
Ḳılıclar raḫşlar aldı o dem-i nā-rām u bī-ārām
(T. 2 b. 12)

Yine diğer savaş aletleri gibi sevgilin can alıcı güzellik unsurlarından bir tanesi olarak da düşünülür:

Ḫancer-i ġamze-i ebrūdan edüb ḳaṭʿ-ı naẓar
Beste-i mūy-miyān etmege **şemşīr** ister
(G. 33 b. 5)

o11. Nîze: Osmanlı ordusunda kullanılan silâhlardan birtanesi olan mızrak eslihâ-i nâfize denilen delici silâhlardandır. *"Delici silâhlar tek elle kullanılan ve hedefin hayatî noktalarını delip parçalayarak yok etmeyi sağlayan silâhlardır."* [180]

Mızraklar Türklüğün en eski zamanlarından beri orduda kullanılan silâhlardandır.*"Savaşta süvariler tarafından kullanılan mızrak ya hedefe fırlatılmak veya hedefe süratle at sürülerek hedefi delmek üzere kullanılır."* [181]

Ebubekir Celalî, bu savaş aletini yine savaş temalı şiirlerinde gerçek anlamında ve hücüm anını anlatmak amaçlı kullanır. İslam askerlerinin kimisi kılıç kimisi top ve tüfek ile kimisi de elindeki mızrakla saldırarak can alıcı ve kan dökücü olmuşlardır.

---

[180] Eralp, (1993), s. 50.
[181] Eralp, (1993), s. 51.

Kimi şemşīr ü **nīze** kimisi ṭop u tüfenk ile
Süvāri ü piyāde ḫūn-feşān ü cān-sitān oldı
(T. 1 b. 11)

o12. Ok: Ok, eslihâ-i râmie diye de anılan atıcı silâhlar grubuna dahildir. Atıcı silâhlar, *"düşmanı veya dümana ait, kale, burç ve siperleri uzaktan tahrip ve imha etmek için kullanılan silâhlardır."* [182]

Ok, Türklüğün en eski zamanlarından itibaren Türk ordusunda kullanılmıştır. Hatta ilk çağda tarih sahnesinde varlığını gösteren ilk kavimlerden kalan buluntular bize ordularında okçuların olduğunu göstermektedir.

Ebubekir Celalî Divanı'nda ok hem savaş meydanlarında kan döken, canlar alan bir savaş aletidir hem de sevgilinin güzellik unsurlarından birtanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şair bir beytinde devrin okçuluk sporlarına dikkat çeker ve sultan 3. Selim'in ok atışına dair düşürdüğü tarih manzumesinde bu savaş aletini kullanır:

Kim işte Oḳmeydānı'na teşrīf edüp seyrānına
Bir **tīr** atup idmānına taḥsīn eder ins ü behīm
(T. 12 b. 4)

o13. Top: Uzun mesafeli atışlarda kullanılan ve tahrip gücü yüksek silah olan top Ebubekir Celalî Divanı'nda savaş ile ilgili yazılmış manzumelerde kullanılan ve canlı savaş tablolarının okuyucunun gözünde canlanmasını sağlayan dipğer bir savaş aletidir:

O meydān içre ḳonmuş nām-ver **ṭop**lar ṣāf-ender-ṣāf
Miṡāl-i ġāzīyān kim naḳd-i cān-ı düşmene aṭmaʿ
(T: 18 b. 12)

Ayrıca belirli durumlarda top atılması ritüelini de bir manzumesinde kullanır:

[182] Eralp, (1993), s. 77.

Pīş-gāh-ı ḥisār-ı Rūmiliden
Pādişāh-ı cihān edince güẕār
Nefy olındı **ṭop** atmadıḳlarıçün
Gitdi ṭop yolına āġā-yı ḥisār

(Kt. 34)

o14. Tüfek: Divanda diğer patlayıcı siahlarla birlikte bir anlam ilişkisi içerisinde anılır:

Tüfenk-endāz ü tīr-endāz ü ṭop-endāza ʿadānıñ
Ḳafāsı sīnesi esbi bütün bir bir nişān oldı

(T. 1 b. 15)

o15. Şast: Okçuların parmaklarına taktıkları yüzüktür:

Şaṣtıdır ḳıldım Celālī ḥarf-i melfūẓın ḥesāb
Ḳabża-i Sulṭān Selīmi lafẓıdır tārīḫ-i tām

(T: 11 b. 2)

o16. Lağımcılar: Osmanlı ordusu içerisinde özellikle kale kuşatmaları sırasında toprak altından tünel kazarak hedefi dinamitle patlatmakta kullanılırdı. Bir askerî ocak olarak Divan'da kendisine yer bulmuştur:

Üçüncü **ehl-i laġım** vü ḫumbara ḳıldı donanmayı
Olup anlar da dāḫil böyle kūt-ā-kūt ʿāẓamda

(T. 24 b. 7)

o17. Zırh: Eski çağlardaki savaş sanatı içerisinde askerin vücudunu düşmanın tahrip edici etkilerinden korumak amacıyla hazırlanmış özel giysidir. Ebubekir Celalî Divanı'nda Davud kıssasına telmih yapılarak anılır:

Yāhūd anda temekkün **zırḥ**-ı Dāvūd'ı telebbüsdür
Ġam etmez hamle ʿaczinden mübārek eylesün Mevlā

(T. 163 b. 7)

o18. Piştov: Bir tür tabancadır.

Ṭayfasın çünki miyānıñdaki **piştov**ları da
Ardına ṣoḳmalı kim ḳıcda gerekdir çaḳoloz
(G. 49 b. 2)

o19. Teber: Balta da özellikle parçalayıcılık özelliğiyle bir savaş aleti olarak kullanılmıştır. Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte kullanılır:

ʿAbeṣdir pāy-ı ḥarf-endāza ḥıddetle **teber**-zenlik
Daḫi çāpük yürür fersūde olmuş ḥāme kesdirsem
(G. 71 b. 5)

ö. Madenler:

ö1. Altın:

Pula almaz felegi muşu ḳaçırmış gürbe
Muşa ammā ki biñ **altun**a berāber sūrāḫ
(G. 18 b. 7)

ö2: Demir:

Temkīn ile vaḳārı murād iz-diyār ise
Verme Hevāyī geşt ü güẕāra iḳāmeti
Ḳalyon ki yelken üzre de heybetlidir velī
Teymūr üzre ṭurmaḳda çoḳdur mehābeti
(Kt. 4)

ö3. Elmas/ La'l/ Gümüş:

Kānıdır **elmās** ü **la**ʿliñ maʿdeni **sīm** ü zeriñ
Ġıbṭa-gāh olsa n'ola gencīne-i Ḳārūn'a ṭaġ
(G. 61 b. 3)

ö4. Mermer :

Varın verüp dil o meh-i dükkān-ı berbere
Döndi o tīġ-ı sādeye kim ṣapla **mermer**e
(G. 85 b. 1)

ö5. Zümrüd/ Akik:

Der ü dīvārı cevāhirle muraṣṣaʿ gūyā
Sebzī-i naḳşı **zümürrüd** görünür surḫ-ı ʿ**aḳīḳ**
(T. 100 b. 3)

p. Ölçü Birimleri ve Aletleri

p1. Ölçü Birimleri:

p1.1. Dirhem: Okkanın dörtyüzde biri.

Raḳībe ḥāṣılından vermeyüp bir **dirhem** ü dāne
Bilüp ḳadrin idāre eylesünler hūş-mend-āne
Biraz da ḥisse çıḳsun fażlasından ehl-i ʿirfāna
Taṣarruf eylesünler ḥaṭ gelince rū-yı ḫūbāna
Dil-i vīrānı vaḳf etdim ẕukūr evlādıñ olsun hep
(Thms. 4 bnd. 4)

p1.2. Endaze:

Ḳumāş-ı naẓmımı Celālī rehinde ferş edelim
Anıñ ki himmeti etmez ḳabūl **endāze**
(T. 95 b. 5)

p1.3. Miskal:

Nukre-i şehvet bahādır vaṣla istibdālle
Dostluḳ ḳanṭārla alış veriş **miṡḳāl**le
(Mfrd. 118)

p2. Ölçü Aletleri:

p2.1. Kantar:

Hem sümūṭıñ yazar eşkālini hem **ḳanṭar**anıñ
Zülf ü ebrūsı olub fenn-i sütūrlaba kitāb
(G. 8 b. 5)

p2.2. Terazi:

Taṣrīf ile s̱ülās̱ī lākin ṣaḥīḥ ü sālim
Tencīm ile **terāżū** mīzān-ı çarḫa hem-pā
(T. 144 b. 6)

r. Yazma ve Hat Sanatı İle İlgili Unsurlar:

r1. Şîrâze-Nüsha:

Medār-ı **nüsḫa**-ı ẕātın ḳılub Ḫudā s̱ābit
O nüsḫaya ola tār-ı ebedle **şīrāze**
(G. 95 b. 7)

r2. Kırtas-ı Âbâdî:

Varaḳ ṣanma ṭutub resm-i edeble eydī-i eşçārı
Müşeyyed vaṣfına aḫżār eder **ḳırṭās-ı ābādı**
(T. 4 b. 2)

r3. Hatt:

Ṣāḥibinde cem ʿ eder ḥüsn-i ḥasen
Ḥüsn-i naġme ḥüsn-i **ḫaṭṭ** ḥüsn-i suḫan
(Mfrd. 5)

r4. Tesvid:

Tesvīd-i ḫaṭṭı gezlik-i tīz-i tırāş ile
Ḥakk eyledik yeter ṣalıver de beyāża çek
(Mfrd. 26)

s. Renkler:

s1. Beyaz-Kırmızı:

Ḥumret-i āʿlām-ı keştī ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı top
Ṭabla-ı deryāyı itdi pür-gül-i **surḫ** u **sefīd**
(T. 41 b. 10)

s2. Siyah:

Siyeh-pūş idi rūy-ı ehl-i İslām iftirāḳıyla
Giyüb envāʿ-ı dībā lāle-zār ü gülsitān oldı
(T. 53 b. 6)

s3. Hakî:

Nesīm-i nev-bahārī esdigince lāle-zārında
Ṣadā-yı pāy-ı lāle **ḫākī** olmaz mı hemsiyye
(T. 97 b. 4)

s4. Yeşil:

Yeşil pūşīdeli bir muṣḥaf-ı miḥrāb olur ş'ol dem
Şerāfetle şerīʿat maḥfilinde ḥükm-pīrādır
(T. 153 b. 8)

ş. Boya ve Boya Yapımıyla İlgili Unsurlar

Divanın sonunda yer alan ve bizce hem şairin tarihî kişiliğine hem de sanatkâr kişiliğine dair önemli ayrıntılar barındıran boya yapımı ile ilgili manzumede çok sayıda malzeme ismi geçmektedir. Tek manzumenin bütününe yayılan bu kullanım için manzumeyi örnek olarak almayı ve gerekli yerleri işaretlemeyi uygun gördük:

Beyān-ı Elvān-ı Mücessem

1. Ey eden saṭḥ-ı ṣaḥā´ifde mücessem resmin
   Boyalardan boyadı reng ile ver ḥüsn ü bahā

2. **Dude lahuri çivid istiviç aşu zirnih**
   Pute lamba ṣarısı hem daḫi **laʿl-i zībā**

3. Ezmek ister ṣuyla seng-i evvelkileri
Pute lambā ṣarısın **fūrice** nerm eyler mā

4. **Laʿli** ezdir ṣatana soñra biraz içlerine
Važʿ-ı žamġ eyle velī ḳıl üçini müstesna

5. Biri **lāhūrī çividdir** pute lamba birisi
Laʿle ẖod ḳoydı ṣatan bunlara žamġ olmaz hā

6. Ya ki žamġıñ yirine beyža beyāẓın ayırub
Şöyle kesdirmeli kim ḳalmaya ġılẓet aṣlā

7. Żamġa muḥtāc olan eşyāya anı važʿ eyle
Ola ḥaḳḳınca nümāyende ẖuṣūṣā deryā

8. Pute lāmba ile **çivīdden yeşili** terkīb it
Resm-i eşçār ile taṣvīr-i fežāya ammā

9. Ġayrıdan farḳa sögüt ıẖlāmur eşçārından
Pute lambayla gerek **Bec cividi**nden ḥaḍrā

10. Līk ṣalkım ṣöġüd olmaz bu söġüd de dāẖil
O da lāhūrī çivīd le olur ey naẖl-i vefā

11. Daẖi bayırla çayır aẖžarına katmalıdır
İḳtižāsınca sefīdāç ki süsti ẖoş ola

12. Altıdır maddesi biri buluṭ birisi ṭaġ
Biri yār biri deñiz taḳımıdır biri binā

13. Biri eşçār ki bu altıda üstād olanıñ
Ḳāmet-i ṭabʿı olur ḥilʿat-i taḥsīne sezā

14. Yapdırup istedigiñ ḳıṭʿada çār çūpesini
Gerüp asdārı çiriş birle yapışdır ālā

15. Çerçeve kağıdı kim ola **beyāž-ı Ceneviz**
Ṣu ile ışladup ahar ile ilsak et añā

16. Ḳıl o ḳaġıdlara ammā ḳurudukdan soñra
Sāde begenmeze niçe böyle boya derlerse ṭılā

17. Resm ü naḳş et nice etdi ise Rūmānīler
Reh-i Efrence sülūk etme ki yoḳ anda ṣafā

t. Para İle İlgili Unsurlar

Gümüşten yapılan ve Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan temel para birimi olan akçe Ebubekir Celalî Divanı'nda bir kıtada kendisine yer bulur:

Hele bir **aḳçe**ye degmez dime ḳālā-yı suḫān
Ḳalsa da bī-s̱emen ḥürre-metāʿ-ı eşʿār
Cā´ize vermedigi şiʿre kibārıñ şāyed
Bī-bahā oldıġını itmek içindir işʿār
(Kt. 11)

u. Evlilik İle İlgili Unsurlar:

Ebubekir Celalî Divanı'nda ciddî anlamda evlilikle ilgili meselelere rastlanmaz. Şair daha çok mizahî veya şuh bir üslûpla kaleme aldığı manzumelerinde evlilikle ilgili kavramlardan sadece gerdek gecesini şiirinde malzeme olarak kullanır:

Ol muġbeççe kim çoḳça içer bāde-i erdek
Bir duḫter ile olmaġa ister gice **gerdek**
Bilmez ki bu keyf ile görülmez gece bir iş
Yā ḫᵛaba varır yāḫūd añā duḫter ider dek
(Kt. 25)

ü. Temizlikle İlgili Unsurlar:

Temizlenmek ile ilgili unsurlardan hamam ve hamamın esas kişisi tellak Ebubekir Celalî Divanı'nda sıklıkla kullanılır.

Etmege meclā Celālī ḫalvet-i germ-ābeyi
Böyle bir **dellāk**-ı sīm-endām-ı meh-sīmā gerek
(G. 67 b. 5)

Bu malzemeyi kullandığı şiirlerinde şairin şuh yeri geldikçe de erotizmi andıran bir üslûpla şiirlerini kaleme aldığı görülmektedir:

Kimi der dögmege ḥammāma girdi kimimiz çimdik
Tenin gördük o şūḫ-ı zen-perestiñ cümleten çimdik
(Mfrd. 72)

v. Hurafeye Dayalı İlim Dalları ve Bunlarla İlgili Unsurlar:

Osmanlı İmparatoruğu'nda bugün bizim hurafe olarak gördüğümüz pek çok bilim dalı vardır ve bunlar toplum hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle fal ve falcılık bu tip hurafeye dayalı ilimlerin başında gelir: [183]

v1. Remil: Kum falı demektir. Kum taneleriyle belirli ritüellere göre bakılır:

Gāhī suḫan-perdāz olup gāhī tüfenk-endāz olup
Geh **remīl**e mümtāz olup olmuş şehinşāh-ı fehīm
(T. 12 b. 3)

v2. Tefe'ül: Kitap falı demektir. Başta Kuran-ı Kerîm olmak üzere İslam medeniyetinde önemli yer etmiş kitaplardan bakılır:

Bu fetḫiñ maẓhar-ı tebşīri olmışdı bi'ḥamdil-lāh
Tefe´ül ḳaṣd edüp her kimki Kurān-ı Kerīm açdı
(T. 19 b. 4)

v3. Simya: Bakır, çinko gibi maddeleri gümüşe, gümüşü ise altına dönüştürme ilmidir:

Gelüp sīmin-zer etmek ārzūsıyla ʿadū Mıṣra
Miṡāl-i kimyāger zer verüp ḫulyā-yı sīm aldı
(T. 22 b. 19)

y. Yönetim Birimleriyle İlgili Unsurlar :

Köy ile kasaba arasında yer alan yerleşim birimi olan belde, Osmanlı idarî yapılanmasında köy yerine kullanılan karye ve diğer yerleşim merkezleri olan kale ile mezra Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir kıtada kullanılmıştır:

[183] Divanın hurafeye dayalı ilimler açısından incelenmesinde şu eserler temel alınmıştır: Sezer, S., (1998), *Osmanlıda Fal ve Falnameler*, Milliyet Yayınları, İstanbul; Kıran, Y. S., (2008), *İnsanlığın Bitmeyen Merakı: Fal ve Falcılık*, Işık Yayınları, İstanbul.

Zamānında zemīniñ bir yeri ḫālī degil her yer
Ya bir **belde** ya bir **ḳalʿa** ya bir **ḳarye** ya bir **mezraʿ**
(T. 18 b. 4)

z. Tıbbî Malzeme:

Tedavi amaçlı kullanılan malzemelerin tamamına verilen isim olan ilaç ile birlikte eski devirlerde tedavi amaçlı kullaılan zambakgillerden bir çiçek olan saparna Ebubekir Celalî Divanı'nda sıklıkla olmazsa da kendisine yer bulur:

Saparna-ı firengistāna cān atdı müdavāta
Yebūset defiʿne çāre büzūrāt-ı heşīm aldı
(T. 22 b. 16)

Fransız oltasın çok urdı ammā etmedi çāre
ʿ**İlāc**-ı ehven ol murdāra tebdīl-i hevā geldi
(T. 57 b. 6)

aa. Musiki Makamları ve Musiki Aletleri [184]

aa1. Musiki Aletleri: Ney/Tanbur/Keman: Bir çeşit budaklı kamıştan içi ateşle oyularak yapılan musikî aleti olan ney; 42-48 perdeli bir müzik aleti olan tanbur ve bir yaylı çalgı olan keman Ebubekir Celalî Divanı'nda kendisine bir kaç beyitte yer bulmuştur:

Naʿre-i mestān ü ṣıyt ü muṭribān-ı ḫoş-edā
Nāy ü **ṭanbūr** ü **kemān**e her ḳafādan bir ṣadā
(G. 4 b. 1)

aa2. Musiki Makamları:

aa2.1. Dügah:

Bahār-ı vaṣfı şevḳiyle ʿaceb mi ḫāme bülbül-veş
Olursa naġme-perdāz-ı **dü-gāh**-ı Rūmili ḥālā
(T. 102 b. 3)

[184] Divanın musiki bahsinde incelenmesi için şu eser temel alınmıştır: Tanrıkorur, Ç., (2005), *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

aa2.2. Segah-Cargah:

Egerçi cümlesi mānend-i **cār-gāh** ammā
İki birāderi birle **segāh**dır Ġalaṭa
(T. 152 b.5)

bb. Saraylar:

Ebubekir Celalî Divanı'nda özellikle tarih manzumelerinde şairin yapılan saraylar için müstakil tarihler düşürdüğü görülür. Bu tip manzumelerinde yine yapılan sarayı bir başka sarayla kıyasladığı görülür.

Tārīḫidir Celālī bu mıṣraʿ-ı müferreḥ
Yapıldı Şeh Selīm'e **Ḳaṣr-ı Cedīd-i saḥrā**
(T. 25 b. 17)

Ḳıldı zīrā ittiṣālinde **Çırağan Yalısı**n
Zīver-i mülk-i cenāb-ı mehd-i ʿulyā sābıḳā
(T. 27 b. 10)

Görmedi ḳaṣr-ı **Ḫavernaḳ** böyle bir zīb ü ziyneti
Görse çeşm-baḫtın eylerdi Sinimmār'ıñ ḳarīr
(T. 57 b. 3)

2. 4. AŞK İLİŞKİSİ ve KAHRAMANLARI

2. 4. 1. Divan Şiirinin Aşk Anlayışı ve Değişim Rüzgarları

Tabiatta var olan en kadim duygulardan olan aşk, divan şiirinin temel konuları arasında yer alır.

> *"Divan şiirinde 'mecaz yahut istiare yoluyla' 'Sevgili' kelimesini karşılayan 100'den fazla kelime, ifade ve terkip vardır. Bunlara aşk, âşık ve ağyârla ilgili olanları ifade ederseniz, neredeyse günümüz orta direğinin kelime hazinesine eşit bir sayı ortaya çıkar. Bu durum, eskilerin yalnızca aşkla ilgilendiklerini değil, klasik edebiyatımızın aşka verdiği değeri gösterir."*[185]

Çağlar boyunca 'aşk' kavramının kaynağı araştırılmış hemen ilk etapta bu kavramla ilgili konular ve kavramlar belirlenmeye çalışılmış, insanlarda bu duygunun oluşturduğu hâller ve kimyasal değişmeler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu konuda yazılmış eserlerin belki de en önemlisi M. 1292-1350 yıllarında yaşamış olan Arap düşünür İmam İbnü'l-Kayyim El-Cezviyye'nin kaleme aldığı ve dilimize '*Sevenlerin Bahçesi: Aşka ve Âşıklara Dair*' ismiyle çevrilen eserdir.[186] El-Cezviyye eserinde aşkın ve âşıklığın tüm hâllerini sorgulamış ve aşk ile ilgili türlü problemlere cevap aramıştır.

Divan şiiri daha önce belirttiğimiz gibi aşkı bir konu olarak türlü yönleriyle işler. Bu noktada kendisine özgü bir âşık-mâşuk tipolojisi belirlediği gibi diğer karakterlerle birlikte aşk kavramı içerisindeki ilişkiler yumağının özelliklerini de çizer. Divan şiirinin aşk anlayışıyla birlikte bu anlayışın şekillendirdiği âşık ve sevgili tipi için Cumhuriyet dönemi yazar ve araştırmacılarımızdan olan Ahmet Hamdi Tanpınar ile son dönem edebiyat tarihcilerimizden Ömer Faruk Akün iki farklı merkezden iki farklı anlayış geliştirmişlerdir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Tanzimat

[185] Pala, İ., (1999), *Ah mine'l-Aşk*, Ötüken Neşriyât, İstanbul, s. 285.
[186] Cezviyye, İ.K.E., (2005), *Sevenlerin Bahçesi: Aşka ve Âşıklara Dair*, 2. Baskı, Ahsen Yayınları, İstanbul.

dönemi edebî hayatını derinlemesine irdelediği '*edebî edebiyat tarihi*' çalışması olan '*19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*' adlı kitabında '*Saray İstiaresi*' üst başlığı altında şekillenen bir anlayış geliştirir.[187] Tanpınar'a göre divan şiirinde aşağıdan yukarıya dünyevîden uhrevîye doğru yürüyen bir seviş vardır. Hükümdar nasıl saray hayatının merkezi konumundaysa şiirde de sevgili hayatın merkezi konumundadır. Bu yüzdendir ki divan şiirinde sevgili hükümdar olarak çizilir. Bu görüşün karşısında olan Akün'e göre ise divan şiirindeki sevgili tipi Abbasi saraylarındaki Türk gulamlarından gelmektedir.[188] Aslında sevgilin öldürücü silahlarla donatılmış bir asker olarak çizilmesi antikiteden gelen bir tasavvurdur.[189]

Divan şiirinde aşk, "*âşık ile maşûk (seven ile sevilen) arasında daha çok âşıkı ilgilendiren bir durumdur. Buna üçüncü kişi olarak bazen rakib (Ağyar) de müdahildir.*"[190] Aslında tek seven taraf olan âşık, aşkı tek taraflı yaşar. Sevgilisine kavuşmak için türlü zorluklara, acı ve meşakkate dayanırsa da sevgiliden beklediği ilgiyi görmez. Bu sırada araya giren ve âşıkın sevgiliyle görüşmesini engelleyen rakib ise âşıka göre sevgiliden sürekli iltifat görür. Āşıka göre sevgilinin kapısında bekler, âşıkı sevgilinin kapısına yaklaştırmaz, taş yürekli ve nadândır, fitnecidir ve çeşitli özellikleriyle âşıkın sevgiliye ulaşmasındaki en büyük engeldir.[191]

Divan şiirinde sevgilinin en önemli özelliklerinden birtanesi ulaşılmaz oluşudur kuşkusuz. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki divan şiirindeki sevgili tipinin ulaşılmazlığının iki boyutu vardır. İlk olarak portre özellikleri bakımından en ince ayrıntısına kadar fizikî özellikleri açısından ise belirli özellikleriyle ama hep kusursuz ve en uçta olarak şiirde kendisine yer bulur ve bu noktada gerçek hayatta benzeriyle karşılaşılamayacak hissi verir. Bu yüzden ulaşılmaz bir özellik kazanmıştır. İkinci olarak da toplum yapısı bakımından sevgiliye ulaşmak gereçek mânâda zor hatta imkansızdır. Geleneğin temelinde sevgilinin bu ulaşılmazlığı yıllar boyu değişik açılardan işlenir. Ancak 18. yüzyılda değişimin eşiğindeki divan şiiri için aynı şey söz konusu değildir. Özellikle mahallîleşme akımı sanatkârlarında belirginleşen bu eğilim Nedîm ile zirve noktasına taşınır ve artık tüm özellikleriyle gerçek yolda yürürken

---

187 Tanpınar, (1997), s. 11-30.
188 Akün, Ö. F., (1994), "Divan Edebiyatı", *DİA*, İstanbul, C: 9, s. 389-427.
189 Ayrıntılı bilgi için bkz.: Okuyucu, (2004), s. 216-218.
190 Pala, (1999), s. 289.
191 Divan şiirinde rakibin türlü özellikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Şentürk, A. A., (1995), *Klâsik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakîb'e Dair*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

görebilecek hissi uyandıran sevgililer şiirlerde konu olmaya başlar. Bu noktada artık vuslat da türlü yönleriyle şiire girer.

2. 4. 2. Ebubekir Celalî Divanı'nda Sevgili

Divan şiirinin şahıs kadrosu içerisinde merkezî bir yere sahip olan sevgili türlü özellikleriyle şiirde boy gösterir:

> "*Sevgilinin özellikleri içinde acı ve ızdırap verici oluşu başta gelir. Cevr oku atar, cana kasdeder, zulüm ve eziyette sınırları zorlar. Kimse ona hesap soramaz. Hatta bunlar günah bile olsa melekler ona günah yazmaz. Gönlü taştır, âşıka yar olmaz, ele geçmez, vuslatı yoktur, söz verir ama sözünde durmaz, ağlayıp inlemek ona tesir etmez, merhametsizdir. Âşıkın ağlaması ona zevk verir. Âşık ne kadar çok ağlarsa o kadar makbul olur. Sebepsiz yere cevr ü cefâ eder.(...) Âşıkın âh ve feryâdlarını duymazdan gelir. Bütün bu hâller sevgilinin kendine has sıfatları olup yadırganmaz, ayıplanmaz. Çünkü o günül mülkünün sultanıdır. Sevgilinin eziyetten vaz geçmesi âşıktan yüz çevirmesi gibi telakki edilir. Gerçek âşık sevgiliden şikâyetçi olmaz. Kısacası o, dert ve belâ, cevr ü cefânın yegâne temsilcisidir.*" [192]

Ebubekir Celalî Divanı'nda sevgili kimi zaman yukarıda belirtildiği üzere geleneğin belirlediği çizgide kimi zaman ise değişimin getirdiği yeni şekliyle karşımıza çıkar.

Ebubekir Celalî geleneğe bağlı olarak sevgiliyi anlattığı şiirlerinde sevgilisini vefasız olarak nitelendirir:

Āşinādan ictināb eyler gezersin yād ile
Bī-vefāsın hey büt-i bīgāne-maḥrem bī-vefā
(G. 3 b. 4)

Sevgilin boyunu hayâl ederek şair çöle baktığında çöle bir tazelik bir yenilik gelir:

---

[192] Pala, (2007), s. 402.

Ḫayāl-i ḳaddiñ ile ḫoş-nümā olur ṣaḥra
Ki serv-i ḫūb-ḫıram-ı nigāhım olmuşdur
(G. 30 b. 3)

Bu tip şiirlerinde sevgilin dudakları ve yanağındaki beni şair için önemli birer ilham kaynağıdır:

Ruḫ-ı rengīni üzre kākül-i pür-çīni sevsinler
Leb-i laʿlini üzre nev ḫaṭ-ı müşgīni sevsinler
(G. 32 b. 1)

Bezm meclisindeki kadehin rengi ancak sevgilin yanağı kendisine aks ettiğinde renk alır ve böyle bir işret meclis bambaşka bir hâl alır:

Āks-i rūyından o şūḫıñ cām-ı mey ziynet bulur
Bezm-i nūş-ā-nūş-ı ʿ işret başḳa bir ṣūret bulur
(G. 35 b. 1)

Naz, sevgilinin en önemli özelliğidir:

Ḳaddiyle zülfi etmege baḫs-ı ṭavīl-i nāz
Yazmış kitāb-ı ḥüsnine ḥaṭṭ ḳāl ü ḳīl ü nāz
(G. 52 b. 1)

Bu tip geleneğe bağlı sevgili tipinin anlatıldığı şiirlerinde sevgili kara gözlü, kara kaşlı, gözleri sihirbaz olarak tasvir edilmiştir:

Ṣaldı sevdālar o cādūları sehhāre güzel
Perçemi ḳāra ḳāşı ḳara gözi ḳara güzel
(G. 69 b. 1)

Ebubekir Celalî Divanı'nda sevgili tipinin geleneğe bağlı bu kullanımlarının dışında ki kullanımları ise dikkat çekicidir. Şair bu beyitlerinde şuhâne bir üslûp kullanır. Şair, geleneğin temel problemi olan vuslat konusunda Nedîm çizgisindedir. Bir murabbaında Boğaziçi sefalarının zamanının geldiğini sevgilisine hatırlatır ve onunla Boğaziçi sefasına çıkmak istediğini söyler:

Geldi Boġazici'niñ vaḳt-ı ṣafāsı cānā
Gel seninle edelim iskele ẕevḳin aẖşām
N'ola bir ḳaç gün edersek de Sitānbulı fedā
Gel seniñle edelim iskele ẕevḳin aẖşām
(Msmt. 2)

Hatta sevgilisinin bağrını Südlüce'nin denizine benzetir:

Südlüce baḥrı gibi geldi baña sīne-i yār
Ṣıġ nişānī memeler uġruma ey āşıḳ-ı zār
(T. F. S. 3)

Sevgilisi sanki her şeyi ile gül bahçesinden çıkmıştır. Bunu dile getirirken şair olabildiğine şuh bir üslûp kullanır:

Gül-beden gül-penbe pīrāhen laṭīf-ender-latīf
Pirehen gül-ġonce pīrāmen laṭīf-ender-laṭīf
(G. 62 b. 1)

Zaman zaman kimi beyitlerinde şairin vuslat isteği tensel bir istek hâlinde görülür:

Berberlige tevbe dedirince çalışırdım
Bir kerre gögüs gögüse geleydim o güzelle
(Mfrd. 20)

Bazı beyitlerde ise sevgili hoş güzel bir bayandan çok kadınlara karşı hissî istek ve arzu duyan bir erkek görüntüsü ile karşımıza çıkar:

Kimi der dögmege ḥammāma girdi kimimiz çimdik
Tenin gördük o şūẖ-ı zen-perestiñ cümleten çimdik
(Mfrd. 72)

2. 4. 3. Ebubekir Celalî Divanı'nda Âşık

Divan şiirinin aşk anlayışı içerisinde sevgiliden daha çok aşkın içinde olan âşık bizatihi şairin kendisi olarak karşımıza çıkar:

"Sevgiliye ait bir özellik, bir bakış, bir söz vs. âşık için sarhoşluk nedenidir. Āşık bunları düşündükçe kendinden geçer. Canını sevgilisine verecek kadar cömerttir. Sözünde durur ve sâdıktır. Sevgiliden gelen her türlü eziyete katlanır. Buna rağmen sevgili en son olarak onu hatırlar. Herkese iyi davrandığı hâlde âşıkı hep ihmal eder. Bu iki taraflı bir tutkudur. Yüz vermedikçe âşıkın aşkı artar."[193]

Ebubekir Celalî Divanı'nda yine sevgili bahsinde anlattığımız gibi şair değişik âşık portreleriyle karşımıza çıkar. Klâsik bir âşık tipi olarak Ebubekir Celalî bazı şiirlerinde sevgilisinin sadık bir kölesi durumundadır. Her şeyi ile kendisini sevgilinin yolunda harcamıştır:

Ey pāy-māl-i cünbiş-i yekrānıñ olduġum
Meydān-ı türk ü tāzda ġalṭānın olduġum
Aḫşamdır a bende-i fermānıñ olduġum
Gel ey esīr-i zülf-i perīşānıñ olduġum
Bilmez misin rübūde-i çevgānıñ olduġum
(Thms. 4 bnd. 1)

Gözlerinde yaşlar vardır:

Gözden eşkim silemez naḳş-ı ḫayāl-i zülfüñ
S̱ābitü'l-ḫaṭṭ olıcaḳ düşse n'ola āba kitāb
(G. 7 b. 2)

Sevgilinin saçlarının dolandığı gönlü sevgilinin aşkından dolayı fitil misali ateşler içerisindedir.

Göñül gīsū-yı pür-pīçin ḫayāl eylerken ol māhın
Bu şeb oldı fitīl-i şemʿ-i pür-envār pīç-ā-pīç
(G. 15 b. 4)

Âşık ne kadar sevgilinin eziyetlerine, cefalarına maruz kalsa da dilinden ümid hiç bir zaman eksik olmaz:

---

193 Pala, (2007), s. 37.

ʿĀşıḳ ol ʿişve-geriñ az mı cefāsın çekdi
Hic dilinden nice ümmīd ü vefāsın çıḳarır

(G. 31 b. 4)

Sevgili ne kadar cevr ü cefâ ederse etsin elbet bir sevgili her âşık için bir gün gerekli olacaktır:

Cevr ü cefā ederse yıllarca ey göñül
Yār-ı ḳadīm ādeme bir gün gereklidür

(G. 34 b. 4)

Kendisini Mecnûn ve Ferhad gibi efsanevî âşıklarla karşılaştıran Ebubekir Celalî, ömrünü ne Mecnûn gibi gam vadisinde geçireceğini ne de Ferhad gibi boş bir uğraşla harcıyacağını söyler. Sadece sevgilisinin kendisiyle birlikte olması onun için yeterlidir. Sevgili eğer O'nun olursa dünyanın bütün dağları ve çöllerinin Mecnûn ve Ferhad'ın olmasında bir sakınca yoktur:

Geçirmem ʿömrümi Mecnūn mis̱āli vādī-i ġamda
Vücūdum Kūhken-veş etmem ifnā kūh-ı mātemde
Raḳībiñ kāʾilim güftār-ı telḫin gūş edersem de
Benim bir leylī-i şīrīn-lebim olsun da ʿālemde
Cihānıñ deşt ü kūhı Ḳays ile Ferhādıñ olsun heb
(Thms. 2 bnd. 2)

Ebubekir Celalî sevgiliyle vuslat makamına erişmiştir. Ancak bu vuslat buluşup konuşmak ya da sadece yüzünü görmekle sınırlı kalmaz. Zaman zaman sevgilisiyle uyuduğunu da açıkça söyler:

Dil-rübā Südlice-i sīnede vardıḳ ḫᵛāba
Ḳaymaḳ āmāde Celālī o şeker-ḫāba ṣabāḥ
(G. 16 b. 7)

Şair, âşıkın sevgilinin dudaklarına kavuşması gerektiğini düşünür:

Āh-ı serd etdikce ʿāşıḳ söyle öpsüñ lebleriñ
Mevsim-i sermāda ṣoḥbet ḫūb olur ḥelvā ile
(G. 91 b. 4)

2. 4. 4. Ebubekir Celalî Divanı'nda Rakib

Divan şiirinin şahıs kadrosu alabildiğine zengin bir özellik taşır. Şiirin figüratif tapısı içerisinde belirli misyonlar yüklenen bu şahısların belirli fonksiyonları vardır. Bir kahramanlık sembolü olan Alp tipi ve bu tipin yanında benzerî özellikler göstererek gelişen Gazi ve Eren tipleri ile birlikte Türklüğün İslamı kabulünden sonra insanın dış dünyadan iç dünyaya dönüşünü temsil eden veli, derviş, abdal ve ışık tiplerinin yanı sıra divan şiirinin iki uç ve zıt tipi olan rind ve zahid de bu şahıs kadrosunun içerisinde yer alırlar.[194]

Rakib divan şiirinde daha çok aşk ilişkisi içerisinde ele alınan şahıslardandır. Osmanlı şiiri kültürü içerisinde âşıkın sevgiliye ulaşmasını engelleyen bir tip olarak kabul edilir.[195]

Ebubekir Celalî Divanı'nda rakib, geleneğin belirlediği çizginin dışında kullanılmaz. Aşk ilişkisi içerisinde sürekli şair ve sevgili arasında varlığı görülür. Şair klâsik olarak rakibin âşıklara benzeyemeyeceğini söyler ve rakibi köpek suratlı olarak nitelendirir:

ʿUşşāḳ-ı şīr-dil gibi olmaz raḳīb-i seg
Beñzer mi ḫāk-i Farsa Efrence Paris'i
(G. 101 b. 6)

Ona zaman zaman beddua etmekten kendini alamaz:

Raḳībe āteş olup eyle kül kömür yüzini
Beyim kömür neye lāzım kül olmadan ġayrı
(Mfrd. 13)

Ancak, şair rakibi anarken kimi zaman karşısına sevgiliyi alır. Sevgilinin şuhluğundan ve hafif meşrepliğinden yakınır. Bu durumda rakip-sevgili-âşık üçgeninin sınırlarını genişleterek kendisini ayrı bir yere koyar. Sevgili aşk işinde gerçeği yalandan ayırmayacak kadar hafif meşreptir:

[194] Bu tiplerin divan şiirindeki kullanım özellikleri için bkz: Mengi, M., (2000), "Eski Edebiyatımızdaki Bazı İnsan Tipleri", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 203-220; Çavuşoğlu, M., (1998), *Divanlar Arasında*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 69-74.
[195] Ayrıntılı bilgi için bkz. Şentürk, (1995), s. 1-25.

Raḳībi de seni de ʿāşıḳı bilür ey dil
Zamāne yārı mecāz ü ḥaḳīḳati aramaz
(G. 51 b. 3)

Geleneğin temel eğilimlerinden olan sevgiliyi rakibden kıskanma ve sevgiliyi her şekilde kuşatarak rakibten koruyup saklama anlayışı genel olarak Ebubekir Celalî'de yoktur. Bazı beyitlerinde rakibten kurtulmak istese de;

Seyriñ ḫiṭām-ı ẕevḳi efendim boġulmaza
Bir kere şu Balaṭ'da raḳībi baṭırmadır
(G. 42 b. 7)

şair, rakibin sevgili tarafından iltifat görmesinden rahatsız değildir. Hatta rakibin sevgilinin daha fazla yakında olmasını, sevgiliye dokunup öpmesini çok rahat bir dille anlatır:

Ḥüsn-i ḫaṭṭ iki gül ü mül nüsḫasın öpmüş raḳīb
Her biri mānende-i cevher nefīṣ-ender-nefīṣ
(G. 53 b. 5)

2. 4. 5. Ebubekir Celalî Divanı'nda Rindlik ve Bunun Karşısında Sûfî ya da Zâhid

Birbirine iki zıt kutup olarak görülen rindlik ile zahidlik divan şiirinde iki zıt kavramın daha doğru bir ifade ile iki zıt insan tipinin çekişmesi olarak şiirlerde kendisine yer bulur. Divan şairi, kuralları boş vermişliğin ötesinde samimiyete ve hoş görüye dayalı hayat anlayışıyla karşımıza çıkan rindlerin tarafında olur ve

> "*zahirde dindar geçinip kendisini her fırsatta tenkit eden, ardı arkası gelmez vaaz ve nazihatlarda bulunan, halkı aleyhine kışkırtarak rahatını kaçıran, ancak fırsatını bulunca kendi de nefsine uymayı ihmâl etmeyen sözde dindarları da daha çok 'zâhid' ve 'sûfî' adı altında hedef alır.*"[196]

Sahip olduğu hoş görüyle her zaman beğenilen ve yüceltilen rind tipi Ebubekir Celalî Divanı'nda genel kalıplarında dışında bir çizgide kullanılmaz:

[196] Şentürk, A. A., (1996), *Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Sûfî yahut Zâhid Hakkında*, Enderun Kitabevi, İstanbul, s. 1.

Rind-i ḳādeḥ-keşīde ṣāḥib-elem degildir
Pīr-i muġān resīde maḥrūm-ı emm degildir
(G. 23 b. 1)

Divan şiirinde şairlerin genelde katı ve taş yürekli, kendini beğenmiş, soğuk, cahil, riyâkar, fitne ve nifak saçan bir kişi olarak tasvir ettikleri sûfî yahut zâhid tipleri aynı zamanda bir o kadar geçimsiz ve soğuk tiplerdir. Bu soğukluk ve geçimsizliklerinden dolayı her zaman rindlerin karşı tarfında yer alırlar. Ebubekir Celalî bu tiplerin geçimsizliğine ve her güzel olayın karşısına engel olarak çıkmalarına gönderme yapar. Bir şair olarak Ebubekir Celalî rindlerin saflarında yer almaktadır. Gönül, akarsu misâli güzellerin peşinden koşarken, zâhid hemen şairin karşısına çıkmış ve onu engellemeye çalışmıştır. Ebubekir Celalî bu yüzden zâhidi uyarır ve bu yaptığının dünyanın geçerli âdeti olduğunu söyler. Zirâ dünyanın yaratılış serüvenin başında da İslam inancı ve tasavvuf düşüncesine göre aşk vardır:

Olma sedd zāhid ki her dil-cūya dil-cū-veş aḳar
Bu cihānıñ böyle cārīdir bozulmaz ʿādeti
(G. 96 b. 4)

Zâhid hainlik dolu bakışlarıyla etrafı izler. Bu davranışı insanlara sıkıntı verir. Ayrıca zâhid ne zaman bir meclise gelse o meclisin keyfi ve huzuru kaçar:

Zāhid gelicek ẕevḳi gider ʿālem-i ābıñ
Baḥrīleri bī-rāḥat eder çıḳsa cavarna
(G. 83 b.2)

Zâhid meclise geldiğinde herkes kadehlerini eline alır:

Zāhid gelicek sāġarı dāmāna cekerler
Serd olsa hevā keştiyi līmāna çekerler
(Mfrd. 10)

Ebubekir Celalî Divanı’nda zâhidin kullanılması hakkında dikkat çekici bir özellik ise zâhidin meslekî durumuna yapılan ve bir beyitte geçen göndermedir. Şiirlerde genel olarak imam, vaiz, fakîh, nâsıh gibi kelimelerle anılan zâhid Ebubekir Celalî Divanı’nda bir beyitte gemici olarak karşımıza çıkar:

Zāhidā etmez misin Bahr-ı Siyāh’a bir sefer
Verseler tenhā saña şol Aḳdeñizli miçoyu
(G. 100 b. 3)

2. 5. DOĞA

2. 5. 1. Felek

Osmanlı gökyüzü bilgisi temelini bilindiği üzere Batlamyus nazariyesinden alır. Dünyayı merkez olarak beul eden bu görüşe göre diğer gezegen ve yıldızlar dünyanın çevresi etrafında dönmektedirler. İç içe geçmiş sarmal daireler olmaları, dönmeleri ve insanlığın hareketeri üzerinde etkilerinin olduğu düşünülmesinden yola çıkarak divan şairleri feleği bir şikayet merkezi durumuna getirmişlerdir.[197]

Ebubekir Celalî Divanı’nda felek kavramının belirgin bir kullanım özelliği yoktur. Şair değişik manzumelerinde felek unsurunu bir naltım figürü olarak kullanır. Gök olaylarının meydana gelmesi, yıldızların orada olması, insanların yaptığı hareketlere etkileri hatta insanların hareketlerinden yer yer etkilenmesi dolayısıyla ele alınır.

Şair için memduhunu överken yüksekliği dolayısıyla bir anlatım malzemesidir:

O hem-nām-ı meh-i Kenʿān o düstūr-ı felek-ʿünvān
Vezīr-i ẖātem-iḥsān müşīr-i Bermekī inʿām
(T. 2 b. 7)

Felekler yeni hükümdarın tahta çıkışını gördüklerinde şimşekler ve gürültürlerle insanların bu sevincine ortak olurlar:

Pādişāh-ı nev cülūsa eyleyüp sūr-ı sürūr
Raʿd u berḳiyle felek atdı fişekler çaldı kūs
(T. 32 b. 11)

---
[197] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Pala, (2007), s. 149-150.

2. 5. 2. Yıldızlar

a. Mirrih: Mars gezegeninin eski astroloji ilmindeki ismidir. Neşe, kızgınlık, kuvvet ve savaş gibi özellikler bu gezegen ile ilgili görülür.

Bu yıl saʿādet ile zühre sāʿatinde girüp
Güm oldı şiddet ü ġılẓet meżīr olub **Mirrīḫ**
(T. 9 b. 1)

b. Nahid/Zühre: Venüs gezegenini karşılar. Zariflik, zevk, sanatkâr ruhlu olanlar bu gezegenin tesiri altında olurlar. Salı ve Perşembe geceleri bu gezegenin etkisinde olur.

Gelüp bir duḫter-i zī-şānī ziynet-gāh-ı dünyāya
Ḳudūmı oldı reşk-i **Zühre**-i çarḫ-ı siyeh-kāse
(T. 34 b. 5)

c. Utarid: Merkür gezegenidir. Pazar günü ve Çarşamba gündüzünde etkili olur. Bu gezegenin etkisinde olan kişiler anlayışlı, zeki ve kurnaz olurlar.

ʿ**Uṭārīd**'dir ḳalem destinde eyler iktisāb anda
Suʿūd-ı maʿdelet erbāb-ı ḥācet ehl-i istiftā
(T. 65 b. 4)

d. Zühâl: Satürn gezegenidir. Gök ile yerin oğlu olarak bilinir. Bu gezegenin etkisinde olanlar pinti, ahmak ve yalancı olurlar:

Z̠üḥal-kevkeb ḫabās̠et-meşreb ol küffār-ı menḥūsı
Tüketdi dāl ḳılıclar gösterüp ḫūn-başī-i Behrām
(T. 2 b. 20)

e. Güneş: Divan şiirinde daha çok parlaklığı, büyüklüğü ve hayat vericiliği yönlerinden değişik beyitlerde kullanılan güneş aynı zaman da Tanpınar'ın Saray İstiaresi olarak şekillendirdiği divan şiirinin sevgili anlayışında da önemli bir yere sahiptir. Güneş nasıl dünyevî hayatın kaynağıysa sevgili de aşk ilişkisi içerisinde âşık için hayatın kaynağıdır. Ebubekir Celalî güneşi memduhunu överken yüksekliği,

erişilmezliği noktasında alır. Övgü amaçlı beyitlerinde bir benzetme ya da kıyas unsuru olarak kullanır:

Tārīḫi ṭoġdı ġā´ib olup medd-i **āfitāb**
Sulṭān Muḥammed etdi meh-āsā ṭulūʿ-ı şeb
(T. 8 b. 3)

Yine bir duḫter-i saʿd-aḫteri oldı żiyā-ver kim
Cebīn ü vechi faḫr etse meh ü **ḫūrşīd**e ṣāliḥdir
(T. 5 b. 5)

2. 5. 3. Gökyüzü İle İlgili Unsurlar

Ebubekir Celalî Divanı'nda gökyüzü ile ilgili bulut, mehtab, şimşek gibi unsurlar da kendisine yer bulur. Bu unsurların kullanım özellikleri herhangi bir hususiyet arz etmez. Daha önce belirttiğimiz gibi bu unsurlar da ya yükseklikleri ve ulaşılmazlıkları bakımından memduhun övgüsünde kıyas/benzetme malzemesi olurlar ya da sevgili anlatılırken parlaklık gibi renk ile ilgili bir özelliğinden dolayı benzetme ilişkisi içerisinde kullanılırlar. Bu nedenle bu unsurları herhangi bir ayrıma ve sınıflandırmaya gitmeksizin örnekler şeklinde sıralayıp geçmeyi uygun bulduk:

Edüb re´is şeyāṭīn-i ʿadūya āteş-efşānı
Sihām-ı rāmiyān el-Ḥaḳḳ **şihāb**-ı **āsumān** oldı
(T. 1 b. 14)

Pādişāh-ı nev cülūsa eyleyüp sūr-ı sürūr
Raʿd u berḳiyle felek atdı fişekler çaldı kūs
(T. 32 b. 11)

Muʿallā cāhını tebrīk içün **ebr** ü hevā resmen
Meh-i āẕāre ḥāżır ferve-i semmūr ü ṣūf oldı
(T. 63 b. 13)

Söyle tārīḫin Celālī mevlidi **mehtāb**ınıñ
Ḥīn-i şeb nūrunalanūr oldı Sulṭān Bāyezīd
(T. 41 b. 17)

2. 5. 4. Yönler

Coğrafya ilminin varlığını bize bildirdiği dört ana yön ile birlikte sağ ve sol kelimeleri de Ebubekir Celalî Divanı'nda yön bildirecek şekilde kullanılmıştır:

a. Şimal ve Cenub:

Gāhi **şimāli** gāhi eflākde **cenūbı**
Etdikce mihr ü māha ḳudret muṣīb ü meştā
(T. 25 b. 15)

b. Şark ve Garb:

Hemīşe ism-i şāhī ḫuṭbe-i zīb-i **şarḳ** ü **ġarb** olsun
Duʿāya ka´īm olduḳça yedi mīnā ile yüsrā
(T. 28 b. 13)

c. Sağ ve Sol:

Soldaki vīrāneyi ḳatmaḳdan ehven ḫ̮āneye
Saġdaki maʿmūreyi almaḳdır ehven ḫ̮āneye
(Mfrd. 136)

2. 5. 5. Zaman İle İlgili Unsurlar

a. Gün: Ebubekir Celalî Divanı'nda gün kavramı yirmi dört saatlik zaman dilimi anlamında kullanılır. Kimi zaman ise şairin anlattığı olay ile ile bir olaya gönderme yapılırken '*gün*' kelimesi kullanılır ve okuyucunun zihninde zaman kavramının belirginleşmesi sağlanır:

Yevm-i cülūsudur o **gün** kim ehl-i īmāna bütün
Her hefte bayrām oldı çün her hefteye re´sü'r-rü´ūs
(T. 30 b. 6)

Divanda gün başlığı altında incelenebilecek diğer unsurları ise kısaca şöyle sıralayıp örneklendirebiliriz:

a1. Gündüz: Divanda bu kavram daha çok tan yerinin ağarmasından güneş batımına kadar olan zaman dilimi için kullanılır:

Hem civārında iki revzen küşād etdirdi kim
Ola **gündüz**ler daḫi rūşen dü-bālā ol maḳām
(T. 89 b. 9)

a2. Akşam-Gece: Divanda daha çok sabahtan akşama kadar kalıp ifadesi içerisinde bir devamlılığı bildirmek amacıyla kullanılır.

Ṣā΄ir ʿalāmetler aña ḫiẕmet-güẕer **ṣubḥ** u **mesā**
Bu anlara ser-tā-be-pā naṣb oldı serdār-ı ʿaẓīm
(T. 12 b. 6)

Bunun yanı sıra gün batımından gün doğumuna kadar geçen süreyi anlatmak amaçlı kullanıldığı gibi;

O mehtāb-ı münevverler şebin **rūz** itdi dünyānıñ
O **şeb**ler ḫ˘āhiş-i mehtāba ḥācet ḳor mı ādemde
(T. 24 b. 12)

sahip olduğu karanlık yönünden de ele alınır:

Şeb-āsā ʿarż-ı ḫāli tīre-fām etdikçe taḥrīrāt
Eder mehtāb-ı enver ṣaḥḥıdır zīrā münevver māh
(T. 88 b. 7)

a3. Şafak: Divanda güneşin doğmaya başladığı an için kullanılır:

Ṭūluʿından şeref-yāb oldı ferverdīn ile nisan
Şafaḳ fer virdi her biri ḳaṭre-i zībā-yı emṭāre
(T. 35 b. 9)

a4. Gün İsimleri:

a4.1. Cuma:

Ne peyġām oldı rūz-ı **cumʿa** vāṣıl dergeh-i ʿadle
Cemīʿ-i ehl-i īmān etdi bir günde iki bayrām
(T. 2 b. 3)

a4.2. Dü şenbe:

Minnet H̱udā-yı ekreme h̠alḳ irdi vaḳt-i h̠urreme
Şādī sarāy-ı ʿāleme ṭoldı **dü-şenbih** gecesi
(T. 40 b. 1)

a4.3. Se şenbe:

Dāder-i ʿālīsi gelmişdi şeb-i isneyde
Bu **se-şenbih** leyli s̱ümmel ḥamdülillāh el-ḥamīd
(T. 41 b. 16)

a4.4. Yek-şenbe:

Yine dünyāya bir şehzāde şahinşāh-ı vālādan
Şeb-i **yek-şenbe**de mānend-i māh-ı āsumān geldi
(T. 52 b. 1)

b. Hafta: Yedi günlük zaman dilimi anlamında kullanılır:

Ceyş-i h̠aṭṭ her **hefte** şāh-ı h̠üsne baş eyler fedā
Kār-zār-ı dehre böyle bir seriyye gelmemiş

(G. 54 b. 4)

c. Aylar:

c1. Hicrî Takvimde Yer Alan İsimleri:

c1.1. Muharrem:

Evvel-i māh-ı **muḥārrem** yevm-i is̱neyn olduġı
Māʿnī-i saʿdü's-suʿūd-ı tāliʿiñ maḥṣūlüdür
(T. 119 b. 5)

c1.2. Safer:

Celālī ol mehiñ ṭāliʿ meserret birle tārīh̠i
Ṭulūʿ-ı Ṣāliḥa Sulṭān **ṣafer**de ʿıyde ṣāliḥdir
(T. 5 b. 9)

c1.3. Rebiü'l-evvel:

Rebiʿü'l-evvel ayında bahār-ı ḫoş dem āyende
Bu mevlūd işte esbāb-ı mübāhāt oldı ezhāre
(T. 35 b. 8)

c1.4. Recep:

Receble rūz-ı kāsım ittifāḳ-ı ibtidā etdi
ʿAded biñ iki yüz onaltı olmuşdı muḥarremde
(T. 24 b. 5)

c.1.5. Şa'ban:

İşit vilādete tārīḫini Celālī'niñ
Ṭulūʿ-ı Rābiʿa Sulṭān'a ay da **şaʿbān**dır
(T. 7 b. 7)

c.1.6. Şevval:

Alındı māh-ı **şevvāl** evsatında Ḳara Yorgi'den
Dem-i ferḫunde-i eyyām-ı beyż ol vaḳte şān oldı
(T. 53 b. 4)

c.1.7. Zilkâde:

Şebinde yevm-i isneynin müşerref ḳıldı dünyāyı
Meh-i **zi'l-ḳaʿdeye** ol şeb nühümdür öyle yād oldı
(T. 37 b. 9)

c2. Rûmî takvimde Yer Alan Ay İsimleri:

c2.1. Nisan:

Meh-i **nisān** gibi kānūn-ı s̱ānī oldı zīb-āver
Ki mehd-i nāza ḳonduḳça ṣadefde dürr-i yektādır
(T. 33 b. 6)

c2.2. Haziran:

Ḥazīrān evvelinde oldı çarḫ āmāde-i şādī
Ki işte cünbiş-i taḥvīl-i ḫūrşīde müheyyādır
(T. 36 b. 4)

c2.3. Temmuz:

Tā ki tāb-ı **temmuz** ile ʿālem
Bula nūş eyleyüp ḥalāvet-i āb
(T. 134 b. 14)

c2.4. Eylül:

Eylül edüp feyż-i ʿamīm ezhār açıldı gül gibi
Esdi çemenlerde nesīm murġān olup bülbül gibi
(T. 61 b. 1)

c2.5. Teşrîn-i Evvel:

Gelüb fermān-ı naṣb-ı ġurre-i **teşrīn-i evvel**de
Ẓuhūr-ı iʿtidāl-i ʿahdi ber-hükm-i lüzūm oldı
(T. 108 b. 4)

c2.6. Kasım:

Receble rūz-ı **kāsım** ittifāḳ-ı ibtidā etdi
ʿAded biñ iki yüz onaltı olmuşdı muḥarremde
(T. 24 b. 5)

c2.7. Kanûn-ı Sânî:

Meh-i nisān gibi **kānūn-ı s̱ānī** oldı zīb-āver
Ki mehd-i nāza ḳonduḳça ṣadefde dürr-i yektādır
(T. 33 b. 6)

c2.8. Şubat:

Māh-ı āẕer bu meserretle ḳılar şevḳin ziyād
Kim tahassürle **şubaṭ** itmişdi eyyāmın mezīd

(T. 41 b. 6)

c3. Fars Takviminde Yer Alan Ay İsimleri:

c3.1. Ferverdîn:

Ṭūluʿ ından şeref-yāb oldı **ferverdīn** ile nisan
Şafaḳ fer verdi her biri ḳaṭre-i zībā-yı emṭāre
(T. 35 b. 9)

c3.2. Âzer:

Māh-ı **āẕer** bu meserretle ḳılar şevḳin ziyād
Kim tahassürle şubaṭ etmişdi eyyāmın mezīd
(T. 41 b. 6)

2. 5. 4. Mevsimler

a. Kış:

Oṭur kāşānede inme begim āhura **ḳış**dır bu
N'olur ḥālin Ḥācı Manṣūr eger dirse ṣıḳıştır bu
(Mfrd. 64)

b. Bahar:

Zülfüdür beñleri üstünde seḥāb-beçe bār
O gülün ḥüsn-i **bahar**ıyla ʿ iẕār oldı kemāḫ
(G. 18 b. 3)

c. Yaz:

Yüzüm güldür gözüm giryān olunca ʿ ālemiñ zirā
Ki bir semti ḳış olsa **yaz** eder bir semtini ḫūrşīd
(G. 20 b. 3)

d. Sonbahar/Güz:

Yaz güni ḫurrem burundur ey **Hevāyī** ḳışda koy
Nev-bahār u **güz**de şübhem var burun mu koy mu şād
(G. 21 b. 8)

e. Mevsimlerle İlgili Diğer Unsurlar:

e.1. Nevruz:

Mesned-i iftāyı teşrīf eyledi **nevrūz**da
Cāh-ı vālā-rūzını fīrūz ede Rabbü'l-muʿīn
(T. 64 b. 2)

e.2. Cemre:

ʿIyd ber-bālā-yı ʿıyd itti meh-i şevvālde
Hem şubaṭın **cemre** tezyīn ettiği es̱nādadır
(T. 122 b. 4)

2. 5. 7. Rüzgarlar

Ebubekir Celalî Divanı'nda rüzgarlar yeri geldiğince bir anlatım unsuru olarak kullanılmıştır:

a. Bâd-ı Yemen:

Esdigince ol ḥavāliden nesīm
Şurṭa vü **bād-ı Yemen**'dir dā´ima
(T. 143 b. 9)

b. Bâd-ı Sabâ:

Her diyāra bu beşāretle vezān olsa deger
Baʿdezīn **bād-ı ṣabā** ister ḳarīb ister baʿīd
(T. 41 b. 7)

c. Lodos:

Gūyā semen-zār-ı çemen oldı çemen-zār-ı ʿAden
Her yāsemen lü´lü s̱emen bād-ı ṣabā geh geh **lodos**
(T. 30 b. 2)

d. Nesîm:

Hezīmet ẓulmeti min bʿad çökdi kāfirān üzre
Nesīm-i fetḥ-i Bārī ehl-i İslāma vezān oldı
(T. 1 b. 24)

e. Poyraz:

Yaz güni ....cedir gerçi bedel poyrāza
Hele bir dürlü yaḳışmaz yalıda yelpâze
(Mfrd. 123)

2. 5. 8. Bitkiler

Çiçekler ve bitkiler Türk kültürünün en önemli parçalarındandır. İlk dönem metinlerimizde çok sık rastlanmasa da özellikle İslamiyet'in kabulünden sonra çiçekçiliğe ve çiçek tezyinatına önem verdikleri bilinmektedir. Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra şehrin imarına dikkat ettiği ve parklar ve bahçeler yaptırdığı bilinmektedir.

Divan şiiri içerisinde kendisine yer etmiş çiçeklerin sayısı onlarcadır ki sadece lâlenin divan şiirine yansıması hakkında Ahmet Kartal tarafından yapılan çalışma bize bu etkinin derinliğini göstermeye yeterlidir.[198]

Ebubekir Celalî Divanı'nda ismen geçen çiçekleri şöyle örneklendirebiliriz:

a. Çiçekler:

a1. Gül: Açılması, rengi, kokusu, tazeliği, dikenleri vb.. çeşitli özellikleriyle divan şiirine sıklıkla konu olan gül[199], aynı zamanda tasavvufî edebiyat literatürü içerisinde Hz. Peygamber'in remzidir.

---

[198] Kartal, A., (1998), *Klâsik Türk Şiirinde Lâle*, Akçağ Yayınları, Ankara.
[199] Pala, (2007), s. 171-172.

Ebubekir Celalî Divanı'nda gül çeşitli yönleriyle ele alınır. Devrin büyükleri için ismi anılabilecek en güzel çiçektir. Ayrıca sevgili için de diğer divanlarda görülebilecek zarif benzetmelere de şair divanında yer verir:

Ben saña derdim efendim bende-i efgendeyim
İşte gerçekdir sözüm ḳavlimde ṣādıḳ bendeyim
Sen gülersen ben daḫi cümbiş-nümā-yı ḫandeyim
Hem **gül**üm hem bülbülüm hem gül-sitānımsın benim
(Thms. 1 bnd. 2)

a2. Nergis: Varlığı hakkında efsanevî rivâyetlerin olduğu nergis[200] Ebubekir Celalî Divanı'nda sevgilinin güzellik unsurlarından birtanesinin benzetmeliğidir:

Bulmuş çemen-i ḫaṭṭ-ı cemālinde ṭarāvet
Ṣaç sünbül ü göz **nergis** ü ruḫ verd-i ṭarīdür
(G. 25 b. 4)

a3. Lâle: Rengi, ortasındaki siyahlık, tek tohumluluğu gibi özellikleriyle divan şiirinde çokça kullanılan lâle,[201] Ebubekir Celalî Divanı'nda anılan bir devir çiçeğidir. Sevgilin yanağı için benzetme unsur olarak da kullanılan lâle, şairin bir kasır için söylediği tarih manzumesinde orjinal bir ifâdeyle kendine yer bulur:

Dedi ḳaṣr-ı **lāle**ye ṭarḥ etdigimle işte bu
Biri lāle biri gül yaʿnī pey-ā-pey müjdedir
(T. 94 b. 10)

a4. Sünbül: Şekli ve kokusuyla daha çok Divan şiirinde sevgilin saçına benzetmelik olarak kullanılır.[202] Ebubekir Celalî Divan'ında da buna benzer kullanımlar söz konusudur:

Bulmuş çemen-i ḫaṭṭ-ı cemālinde ṭarāvet
Ṣaç **sünbül** ü göz nergis ü ruḫ verd-i ṭarīdür
(G. 25 b. 4)

[200] Pala, (2007), s. 356.
[201] Pala, (2007), s. 284.
[202] Pala, (2007), s. 414-415.

Bunun yanı sıra sünbül güzel kokusula da ele alınır:

Destinde mühr-i maʿdelet baḫş etdi būy-ı mesʿadet
Bāġ-ı cihāna her cihet verdi feraḫ **sünbül** gibi

(T. 61 b. 4)

a5. Yasemin: Güzel kokusu ve narinliğiyle divan şiirinde daha çok sevgilin benzetmeliği olarak kullanılır.[203] Ebubekir Celalî Divanı'nda ise yine zarif bir çiçek olan yasemin, tüm güzelliğini ve zerafetini Halkalı suyunun güzelliğinden alır:

Āʿlā çubuḳları içirir dūd-i ḫalḳa-dār
Verdikce naḫl-i **yāsemin**e āb-ı Ḫalḳalı

(G. 103 b. 5)

b. Ağaçlar:

b1. Çınar: Uzun boylu ağaçlardan olan çınar, Ebubekir Celalî Divanı'nda sadece bir tabiat öğresidir. Şair herhangi bir başka özelliği bu kavrama yüklemez:

Her baġban-ı ʿaşḳa yād etdirir nihālin
Bülbüllü naḫl-i güller servi **çınār**lı ṭağlar

(G. 28 b. 1)

b2. Serv-Selvi: Uzun boylu olmasından dolayı özellikle sevgili için bir benzetmelik olarak kullanılır.[204] Ebubekir Celalî Divanı'nında da aynı özellikleriyle kullanılmıştır:

Çemenler cūylar ol şūḫ-ı **serv**-āzādıñ olsun hep
Hevālar bādlar ol ḳāmeti şimşādıñ olsun hep
Ḫumār-ı ʿıyş ü ʿişret bu dil-i nāşādıñ olsun hep
Ṣafā-yı cām-ı mey ol Ḫusrev-i bī-dādıñ olsun hep
Şarāb-ı ḫūn-ı dil ʿuşşāḳ-ı ġam-muʿtādıñ olsun hep

(Thms. 3 bnd. 1)

---

203 Pala, (2007), s. 480.
204 Pala, (2007), s. 400-401.

c. Bahçe İle İlgili Unsurlar:

c1. Çemen: Gezinti ve mesire yerlerinin vazgeçilmez unsur olan çimen Ebubekir Celalî'ye göre insana sefa verir. Ayrıca şairin bu kelimeyi zemin olarak da kullandığı görülür.

Ne nāzik ḫaṭṭ-ı ḥurde gülşen-i ḥüsne **çemen**dir bu
Ne zībā safḥā ṭarḥ-ı lāle bāġ-ı yāsemendir bu
(G. 82 b. 1)

c2. Gül-zar ve Lale-zâr: Gül bahçeleri ve lale bahçeleri devrin aynı zamanda önemli gezinti alanlarıdır. Şiire tüm güzellikleriyle yansıyan bu iki unsur tüm güzellikleriyle şiirde kendisine yer bulur.

Siyeh-pūş idi rūy-ı ehl-i İslām iftirāḳıyla
Giyüp envāʿ-ı dībā lāle-zār ü gülsitān oldı
(T. 53 b. 6)

c3. Meyve: Bu kavramı şair, yeni bir ürün anlamında kullanır. Bunu yaparken kendi şiiri için yaptığı benzetmeler ise ilginçtir:

Celālī **miyve**-i mażmūnı memdūḥ olmayan şiʿriñ
Zemīn-i iltizām-āyīni şāyān-ı meẕemmetdir
(G. 43 b. 7)

2. 5. 9. Hayvanlar

İnsanlığın ilk dönemlerinden itibaren doğayla ve doğada yaşayan diğer canlılarla ilişki kurduğu bilinmektedir. Özellikle tarihin ilk devirlerinde beslenmek ya da korunmak amaçlı olarak doğada yaşayan diğer hayvanlara karşı savunma aleti geliştiren ya da bir şekilde onları ehlîleştirmeye çalışan insanoğlunun öldürdüğü hayvan postlarından kıyafetler yaparak doğanın zor koşullarında yaşamaya çalışmasını göstermektedir. Ayrıca ilk çağda tabiat tanrısı Diyosinos için düzenlenen törenlerde insanların çeşitli hayvanların kılıklarına girerek tiyatronun ikk örneklerini verdiği bilinmektedir.

Divan şiirinin anlatım dünyası içerisinde de hayvanların özel bir yeri vardır kuşkusuz. Özellikle benzetmeler ve istiarelerde çeşitli hayavnların anıldığını görüyoruz. Hele hele âşıkın kendini sürekli bir kuş olan bülbülle özdeşleştirmesi bu noktada dikkat çekicidir. Ebubekir Celalî Divanı'nda yer alan hayvanları ve bu hayvanların kullanım özelliklerini ise şöyle özetleyebiliriz:

a. At: Tek tırnaklılar takımının, atgiller familyasından bir memeli hayvan olan at, Türk folklorundan efsanelerine kadar kültür değerlerinin pek çoğunda kendine özel bir yer edinmiştir. Divan şiirinde özellikle savaş ve savaş aletleri ile ilgili olan beyitlerde kendisine sıklıkla yer bulur. Ebubekir Celalî Divanı'nda at yine daha çok savaş ile ilgili beyitlerde geçer ve savaşın bir unsuru olarak karşımıza çıkar:

ʿAcep mi dönse de ġırbāl içinde **esb**-i cündi kim
Boġaz-ı teng meydān-ı ferāẖ-ı fārisān oldı
(T. 1 b. 13)

Diğer bir beyitte ise Ebubekir Celalî atların yaratılışına dikkat çekiyor:

Elbette çeker ṣahibi insān ise zaḥmet
Her **esb**-ṭabīʿ at ki be-ġayet ẖaṣarīdür
(T. 25 b. 6)

At, Ebubekir Celalî için sanatını överken de kullanacağı malzemelerin arasında yer almaktadır:

Dem-i seyrin Celālī beñzedürler ṭurfetü'l-ʿayna
Ṭarīḳ-i naẓmı **esb**-i ẖāme-i nā-rāma kesdirsem
(T. 71 b. 7)

Tabiatını atların yaratılışına benzeten Celalî bu yaratılışta olduğu için İstanbul'da sıkıntılandığını ama Mirahor çayırlarında ferahladığını söyler:

Esb-i ṭabʿa ne ḳadar gelse Sitanbul'da fütūr
Cüst eder nüzhet-i cūy-ı çemen-i Mīrāẖor
(Mfrd. 68)

b. Ankebut: Divan şiirinin anlam dünyasında fizyolojik özellikleri bakımından olduğu kadar Kuran-ı Kerîm'de yer alan sûreden dolayı da göndermelerle karşımıza çıkan ankebut, Ebubekir Celalî Divanı'nda yine adı geçen sûreye manen iktibas yapılarak anılır:

Büyūt-ı ḥileyi terk eylesün aṣḥābı devrinde
Belī mānend-i beyt-i ʿ**ankebut** ol evler evhendir
(T. 131 b. 4)

c. Balıklar ve Diğer Deniz Hayvanları:

c1. Hamsi: Karadenizin sahillerinde yaşayan insanların yaşamıyla özdeşleşen balığı olan hamsi Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte geçer. Küçüklüğü ve yassılığından dolayı beyitte malzeme olarak kullanılır:

Girse bir **ḫamsi** ʿaẓīmü'l-cüsse bir māhī olur
Yine teng olmaz bu māhīye o ḫavż-ı dil-güşā
(T. 27 b. 20)

c2. Uskumru: Vücudu iğ şeklinde olan ve adını kendi türünden gelen balıklara aile ismi olarak vermiş olan uskumru, Ebubekir Celalî Divanı'nda adı geçen balıklardan diğeridir. Tek bir beyitte anılır:

Ḳumrı-yı bāmı ile **usḳumrı**-yı deryāsı hep
Ḥüsn-i ṣavt ü ḫūb ṣūretle olur cünbiş-nümā
(T. 27 b. 17)

c3. Midye: Yumuşakçalardan olan midye birbirine kenetlenmiş iki sert kabuktan oluşur. Mutfak zevki az çok dinî ritüellerle belirginleşen Osmanlı'da midye bugün de olduğu pek tercih edilen ve tüketilen bir deniz canlısı değildir. Deniz suyunu süzerek büyümesi ve yaşamını devam ettirmesi noktasında pis sayılan Hanefî mezhebine mensup kişilerce ise mekruh görülen midye, Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte pis olması dolayısıya anılır:

Ṭablasın **midye**yle lebrīz eyleyüb māhī-fırūş
Hem muḳaḳak hem müseddek hem müsemmek gösterür
(Mfrd. 62)

d. Eşek: Atgiller familyasında mensup ancak evcilleştirilmiş bir hayvan olan eşek tek bir kıtada kendisine yer bulur:

Yolda gördüm bir kişi bir merkeb üzre seyr eder
Başḳa **merkeb** üzre ol merkeb daẖi binmiş gider
Hem o başḳa merkeb āẖir merkeb üzre cilve-ger
Dört olur dirler yine bir atlıdır eyler güẕer
(Kt. 49)

e. İnek: Memeli hayvanlardan olan inek, Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte anılır:

Ḥaṭṭıñda gelse ġam yeme ʿāşıḳ-firībsinin
Bilmez misin cihānda ʿalefle **inek** ṣaġar
(G. 45 b. 4)

f. Kedi: Felidae ailesinden memeli, evcil, etçil bir hayvan olan kedi Ebubekir Celalî Divanı'nda korkup kaçması, fare ile olan ilişkisi, günlük hayatta pisi pisi diye çağrılması gibi özellikleriyle ele alınır:

Ol avcı şūẖı **gürbe**ye derse pisi pisi
Ṣaḥrālarıñ giyāhı olur büsbütün pisi
(G. 101 b. 1)

g. Köpek: Kendine ait ırkında 350'den fazla türü olan köpek Ebubekir Celalî Divanı'nda düşman ve rakib için bir benzetme unsurudur. Ayrıca evcil ve insana yakın bir hayvan olmasından dolayı menfaatçiler içinde bir benzetme unsurudur:

Köpek ne dilenci ne zengīn arar
Kimiñ aġzı oynarsa ḳuyruḳ ṣalar
(Mfrd. 112)

Şair, bir beytinde ise daha çok koşu ve av köpeği olarak kullanılan tazı ve zagarı anar:

Ol avcı şūḫınıñ iki şehbāzı var iken
Ḳayd olmaḳ istemez añā **ṭazı** ile **zaġār**
(G. 45 b. 3)

h. Kirpi: Çalılık ormanlarda yaşayan böceklerle beslenen bir memeli türü olan kirpi Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte benzetmelik olarak kullanılmıştır:

Kirpi dürzī nām gebriñ ḳalpaġında igneler
Dürzi başı olmalı kirpi deyü telmīḥ eder
(Mfrd. 134)

ı. Kelebek: Pul kanatlı bir böcek türü olan Kelebek, Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte anılır:

Çiftleşüp uçdı berāber **kelebek**
Düşdiler var ise oldı inzāl
(Mfrd. 101)

i. Manda: Sığırlar familyasından bir hayvan olan manda, hortumlular takımında yer alan fil Ebubekir Celalî Divanı'nda daha çok büyüklükleri noktasında ele alınırlar:

Gelmez ten-i semīnine nisbetle **mānda** fil
Ol şūḫ-ı Rūma dinse ʿaceb mi terandafil

(Mfrd. 34)

j. Kuşlar: Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan kuşlar, eski Türk boyarının ongunlarından, askerî armalara kadar yer edinmiş olan kuşlar aynı zamanda destanlar çağından günümüze edebî eserlerimizde çeşitli özelliklerinden dolayı kullanılmıştır.[205]

j1. Akbaba: Leşle beslenen memeli hayvanları avlayan akbabalar, yırtıcı kuşlardandır. Leşle beslenmesinden dolayı pek çok mikrop türüne bağışıklık kazanmıştır. [206]

---

[205] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ceylan, Ö., (2007), *Kuşlar Dîvânı: Osmanlı Şiir Kuşları*, 2. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, s. 1-24.
[206] Ceylan, (2007), s. 27-30.

Ebubekir Celalî Divanı'nda akbabalar temel özelliği yırtıcı ve saldırganlığından dolayı anılırlar:

ʿAcep **kerkes**lenürdi isperān-ı Nemçe evvelden
Görüp pervāz-ı şeh-bāzi mis̱āl-i mākiyān oldı
(T. 1 b. 7)

j2. Ankâ: Kaf dağının tepesinde asırlarca yaşadığına inanılan efsanevî bir kuş olan anka hakkında çeşitli inanışlar ortaya çıkmış ve bu inanışlar edebî metinlere de yansımıştır.[207]

Ebubekir Celalî Divanı'nda şair çeşitli benzetme ilgileriyle şiire konu olur. Yüksekten uçuşu, gölgesinin olmayışı, uzun yıllar yaşaması, heybetli olan görünüşyle şair için bir ilham kaynağı olmuştur:

Hümā himmetli bir ʿ**anḳa**-ṭabīʿ atdır zamānında
Olur ḳutlu o yerler kim ezel me´vā-yı kūf oldı
(T. 63 b. 6)

j3. Bülbül: Küçük görünüşleri ve tatlı sesleriyle özellikle tabiattan kopmamış olan insanoğlu için biz zevk vesilesi olan bülbül kültür tarihimizde yer etmiş önemli kuşlardandır. Divan şiirinde güle olan aşkı beyitllerden gazellere, gazellerden hacimli mesnevilere kadar konu olmuş ve alegorik tarzda eserler kaleme alınmıştır.[208]

Ebubekir Celalî Divanı'nda bülbül adı en sık geçen kuştur. Çoğu zaman şair bülbül ile âşıkı bir olarak düşünür. Sevgiliye karşı âşıkın hayranlığı ile bülbülün güle olan hayranlığını birlikte ele alır:

Lebin ḳılmaḳla surḫ ol nev-nigārı eylemiş gül-fem
Olup ḥayrānı **bülbül** dir ki fem gülde ya gül femde
(T. 24 b. 22)

Geceler bülbül için önemlidir. Gece boyunca sevdiği gülün başında bekler:

207 Ceylan, (2007), s. 31-44.
208 Ceylan, (2007), s. 61-75; Pala, (2007), s. 77-78.

Ṭabᶜ a eyler gececi **bülbül** gibi baḫş-ı ṣafā
Lafẓ-ı şeble etdiginden her biri güft ü şinīd
(T. 42 b. 2)

Doğal olarak rakibi kimi zaman gülün üzerindeki dikenler olarak alır:

Gül-şād olamam çehre-i aġyārı görince
Şol **bülbül**üm ārām edemem ḫārı görince
(G. 87 b. 1)

j4. Doğan-Şahin: Avcı kuşlardan olan doğan aynı zamanda yırtıcı kuşlardandır.[209] Şahin de yine aynı kategoride yer alır. Doğanlardan biraz daha küçük bir kuş çeşitidir.[210] Yırtıcı özelliklerinden dolayı çoğu kez karıştırılmaları, özellikle Osmanlıca kelime repertuarı içerisinde bu kuşları karşılayan kelimelerin birbiri yerine kullanılması dikkat çeker.

Ebubekir Celalî Divanı'nda yırtıcılıklarından dolayı ele alındıkları gibi avcılık özelliklerinin ön plana çıkartıldığı beyitler de vardır. Bu tip beyitlerde özellikle sevgiliyle ilintili olarak ele alınırlar:

Ṣayyād idigi belli nigāhından o **bāz**ıñ
Der-dest edelim de gidelim ṣaydā ne māniᶜ
(G. 59 b.4)

j5. Keklik: Yuvarlak gövdeli, küçük, av kuşlarından olan keklik ötüşünden, yırtıcı hayvanlarla olan mücadelesine kadar değişik şekillerde şiire konu olur.[211] Ebubekir Celalî Divanı'nda ise sevgili için bir benzetmeliktir:

Ṣayyād o **kebg**-i nāzı men pür-niyāzı gör
Bir himmet eyle ṭıfl-ı dil-i zārım avına
(G. 88 b. 4)

---
[209] Ceylan, (2007), s. 84-95.
[210] Ceylan, (2007), s. 223-226.
[211] Ceylan, (2007), s. 160-166.

j6. Kumru: Güvercine benzeyen ancak ondan daha küçük bir kuş olan kumru hızlı uçan ve yerdeki tohumlarla beslenen bir kuştur.[212] Ebubekir Celalî Divanı'nda sadece bir beyitte ve tarih manuzmesi içerisinde yer alır:

Ḳumrı-yı bāmı ile usḳumrı-yı deryāsı heb
Ḥüsn-i ṣavt ü ḫūb ṣūretle olur cünbiş-nümā
(T. 27 b. 17)

j7. Karga: Ağaçlarda ve kaya kovuklarında yaşayan kargalar, hemen hemen bütün özellikleriyle ve daha çok kötü çağrışımlar içerisinde kullanılır.[213] Ebubekir Celalî Divanı'nda karga yine olumsuz çağrışımlar içerisinde alınır:

Raḳībiñ ġamzı maʿnen sāde nādān oldıġın söyler
Ki naḳş-ı ḥarf olınmaz ḫāne-i **zāġ**-ı elif bāya
(G. 84 b. 4)

j8. Leylek-Ördek: Uzun bacaklı göçmen kuşlardan olan leylek, kültür dünyamızın da önemli kuşlarındandır.[214] Ebubekir Celalî Divanında tek bir kıtada ismi anılır. Küçük su kuşlarından olan ördekler ise daha çok halk şiirinde ismi anılan kuşlardandır.[215] Ördek, Ebubekir Celalî Divanı'nda yine leyleklerle birlikte aynı kıtada anılır:

Feryādı bülbül etdi uzun çarşu laḳlaḳı
Gūyā tenāvül eyledi maʿcūn şaḳşaḳı
Ördek zemīn ṣāḥibi **leylek** hevāyīdir
Birisi vaḳvaḳīdır anıñ bir ṭaḳṭaḳı
(Kt. 3)

j9. Papağan: Değişik özelliklerinde dolayı şiirimizde kendisine sıklıkla yer bulan papağan hakkında değişik benzetmeler ve mecazlar üretilmiştir.[216] Ebubekir Celalî Divanı'nda şekerle beslenmesi dolasıyla anılır:

Bülbülānıñ şimdi aḥlādır kelāmı gūyiyā
Ṭūṭī-i gūyādır anlar bu meserretdir şeker
(T. 46 b. 4)

[212] Ceylan, (2007), s. 171-176.
[213] Ceylan, (2007), s. 141-149.
[214] Ceylan, (2007), s. 183-185.
[215] Ceylan, (2007), s. 191-193.
[216] Ceylan, (2007), s. 194-105.

j10. Tavuk: Kısa kanatlı ve kısa gagalı kuşlardan olan tavuk özellikle divan şiirinde bir yiyecek maddesi olarak ele alınır.[217] Ebubekir Celalî Divanı'nda ise daha çok çelimsizliği yönünden ele alınmıştır:

ʿAcep kerkeslenürdi isperān -ı Nemçe evvelden
Görüb pervāz-ı şeh-bāzi mis̱āl-i **mākiyān** oldı
(T. 1 b. 7)

k. Sinek: Böceklerin Diptera familyasında yer alan bir böcek türüdür. Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte kullanılır:

Hevā-dār öyle kim anda **meges** pervāza ḥırṣ itmez
Eder luṭf-ı hevā zīrā zübāb-ı ahrāsı eḳnaʿ
(T. 18 b. 8)

l. Sülük: Halkalı solucanlardan olan sülüğün çeşitli türlernin varlığı bilinmektedir. Ebubekir Celalî daha çok tıbbî sülük olarak adlandırlan ve kan emmesiyle meşhur olan sülük çeşidini anar:

Sülük ṭutundı raḳibiñ kesilmedi ẖūnı
Sülüklü çeşmeye döndi bi-ʿāynih kūnı
(Mfrd. 36)

m. Öküz: Yine memeli hayvanlar ve sıgırgiller familyasından olan öküz, Ebubekir Celalî Divanı'nda tek bir beyitte anılır:

Ey Hevāyī yetişür böyle zemīne bu esās
Öküze etme resīde temeli n'eylemeli
(G. 102 b. 5)

n. Tavşan: Memeli hayvanlar ailesinden olan tavşan, Ebubekir Celalî Divanı'nda sıklıkla anılmayan hayvanlardandır. Bir beyitte sevgilinin yerine mecaz yollu kullanılır:

[217] Ceylan, (2007), s. 110-115.

Ḫayāl edince ol **ṭavşān**ı ala dīdelerim
Per-i müjeyle olur murg-ı ale dīdelerim
(G. 76 b. 1)

o. Yılan: Sürüngenler içerisinde yer alan yılan Ebubekir Celalî Divanı'nda daha çok Kaf dağı efsanesindeki yerleriyle anılırlar:

Mārlardır ṭaraf-ı fesde bulub ebr-āsā
Ḳāf-ı ebrūya çeker şāne perīşan perçem
(G. 73 b. 11)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DİVANIN METNİ

1. Divan Nüshalarının Tanıtılması

Ebubekir Celalî Divanı'nın İstanbul ve Dünya kütüphanelerinin kataloglarından yaptığımız araştırmalara göre sadece iki nüshasını tespit edebildik.[218] Fatih Millet Kütüphanesi Reşid Efendi Bölümün'de 747 numarada kayıtlı bir nüsha ile yine aynı kütüphanenin Ali Emiri Manzum 79 numarada kayıtlı diğer bir nüshası bulunan divan hakkında araştırmalarımız sonucunda bu iki nüshayı temel alan ve 1950'li yıllarda istinsah ettirilmiş diğer bir nüshasının varlığını da tespit ettik.

Karşılaştırmalı Metne Esas Olan Nüshalar:

a. (RE) Fatih Millet Kütüphanesi, Reşid Efendi Bölümü, No: 747:

Fatih Millet Kütüphanesi kataloglarına kayıtlı bu nüsha tez çalışmamızın başlarında Süleymaniye Kütüphanesi kataloglarında çıkmaktaydı. Süleymaniye Kütüphanesi'nin yayın yararlandırma koşullarından dolayı bu nüshayı göremedik. Bu nedenle bu nüsha hakkındaki bilgiyi katalog bilgilerinden aktararak veriyoruz:

Bu nüshanın tamamı 169 varaktır. Arada boş ya da yarı dolu varaklar da göze çarpar. Kapağı sert mukavvadan, boz renkte, müzehheb bezle kaplıdır. Okunaklı ta'lik yazıyla yazılmıştır. Kullanılan kağıtlar farklı renklerdedir. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Boy 23.4 cm, en 16 cm, derinlik 1.8 cm'dir. Baş sayfada iki eski harfli iki yeni harfli mühür bulunmaktadır. Eski harfli mühürlerden bir tanesi bugün hiç, diğeri ise eksiksiz okunamamaktadır. Yeni harfli mühürler ise Millet Kütüphanesi'ne aittir. Son sayfada ise yine Millet kütüphanesine ait yeni harfli bir mühür bulunmaktadır.

---

[218] *Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslam Kültür Tarihi İle İlgili Eserler Ansiklopedisi*, Haz: Ali Rıza Karabulut, Ahmet Tufan Karabulut, C: 1-6, Kişisel Yayınlar, Kayseri.

Baş:

Biḥamdillāh cenāb-ı Ḥażret-i ʿĀbdü'l-ḥamīd ḫānıñ
Zamān-ı devletinde ḫalḳ-ı ʿālem şādımān oldu

Son:

Resm ü naḳş it nice itdi ise Rūmānīler
Reh-i Efrence sülūk itme ki yoḳ anda ṣafā

b. (AE), Ali Emiri Manzum Bölümü, No: 79:

Çalışmamızın başında Bayezid Devlet Kütüphanesi içerisinde hizmet vermeye çalışan bugün ise kendi binasına taşınmış olan Fatih Millet Kütüphanesi'nde giderek bizzat gördüğümüz bu nüshanın tamamı 19 varaktır. Öteki nüshaya göre daha okunaksız bir talik yazıyla yazılmıştır. Siyah bezle kaplı sert mukavvadan bir kapağı vardır. Müstensih ve istinsah kaydından yoksundur.

Baş:

Biḥamdillāh cenāb-ı Ḥażret-i ʿĀbdü'l-ḥamīd ḫānıñ
Zamān-ı devletinde ḫalḳ-ı ʿālem şādımān oldu

Son:

Resm ü naḳş it nice itdi ise Rūmānīler
Reh-i Efrence sülūk itme ki yoḳ anda ṣafā

Karşılaştırmalı Metne Esas Alınmayan Nüsha: Ali Alptekin Nüshası, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Seminer Kütüphanesi, No: 156.

1956-1957 akademik yılı içerisinde Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından Ali Alptekin'e Ebubekir Celalî Divanı traway çalışması olarak istinsah ettirilmiştir. Cilt ve kağıt özellikleri açısından sıradan bir tez görünümündedir. Yazısı gayet okunaklıdır. Nüsha olarak değeri, Ali Alptekin'in Ebubekir Celalî Divanı'nın var olan iki nüshasını görüp karşılaştırmalı olarak divanı istinsah etmesinden gelmektedir. Ancak bu karşılaştırmalı istinsah içerisinde fark olarak gördüğümüz bazı durumlar belirtilmemiştir. Fark olmayan bazı kullanım özelliklerinin ise fark olarak kayda geçmesi dikkat çeker. Ayrıca bazı müstehcen ifadelerin (...) olarak geçildiği de görülür. Ali Alptekin nüshasının diğer bir özelliği ise yazısının okunaklılığıdır. Biz nüsha ailesi olarak bağlı bulunduğu esas nüshalar belli olduğu için bu nüshayı çalışmamıza dahil etmedik. Ancak istinsah farklarının var olup olmadığı ya da şahsî bir tercihin metne yansıtılıp yansıtılmadığı konusunda her zaman bu nüshayı da çalışmamız sırasında el altında bulundurduk.

2. Divan Nüshalarının Soy Ağacı

Ebubekir Celalî Divanı'nın elimizdeki nüshaları bir soy ağacı çıkartmaya ve bu aile içerisindeki esas nüshaları tespit etmeye elverişli değildir. Ancak şunu belirtmeliyiz ki elimizdeki nüshalar, özellikle imlâ hatalarında birleşmektedirler. Örneğin, aslî imlâsında hı ile (خ) yazılan bir kelimenin ha ile (ح) yazıldığı durumlarla karşılaşırız. Aynı şekilde aynı sesin az çok farklı hâllerini yazı dilinde gösteren harflerde de aynı karışıklığın olduğu görülür:

Köhen efsāne-i Zālı unutsun ġayrı meddāḫān
Sezā dilden dile gezse bu bir nev-dāsitān oldı
(T. 1 b. 22)

Bunun yanı sıra her iki nüshada da yanlış yazılan kelimeler ortaktır:

Bu yıl saʿādet ile zühre sāʿatinde girüb
Güm oldı şiddet ü ġılẓet **meżīr** olub Mirrīḫ
(T. 9 b. 1)

Her iki nüshada da özellikle Eski Anadolu Türkçesi döneminde imlâsı belirginlemiş ve daha çok nazal nun ile (ڭ) ile yazılan kelimelerin nun ile yazıldıkları görülür:

Geldi bahār-ı fīrūz	açıldı ḳarlı ṭağlar
Esdi nesim-i nev-rūz	coşdı pınarlı ṭağlar
	(G. 28 b.1)

Nüshaların hatalarda ortaklık göstermesi nedeniyle biz Ebubekir Celalî Divanı'na ait elimizdeki bu iki nüshanın aynı nüsha ilesinden geldiğini ve bugün elimizde olmayan katologlara geçmemiş ya da tatamıyla kaybolmuş başka nüshalarında var olduğu kanaatindeyiz.

3. Karşılaştırmalı Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Yol

Ebubekir Celalî Divanı'nın karşılaştırmalı metnini hazırlaken izlediğimiz yolu maddeler hâlinde şöyle sıralayabiliriz:

a) Metni günümüz harflerine aktarırken kelimeleri doğru okuyup anlamlandırabilmek amacıyla pek çok lugatten yararlandık.[219] Bununla birlikte yazım birliği sağlamak amacıyla İsmail Ünver'in çeviri yazı çalışmalarındaki yazım birliği üzerine tespitlerinden oluşan hacimli makalesinden de faydalandık.[220]
b) Metinde dönemin argosunda yer aldığını düşündüğümüz ve sözlüklerden anlamına ulaşamadığımız kelimeler de yer almaktadır. Bu kelimelerin okunmasında daha çok vezin ve ses uyumuna bakarak hareket ettik. Bu

[219] Divanın metnini latin harflerine aktarırken kullandığımız sözlükler şunlardır: Devellioğlu, F., (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, 23. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara; Redhouse, S. J. W., *Turkish And English Lexicon*, 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul; Naci, M., (2006), *Lugat-i Naci*, (Tıpkıbasım), 5. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul; Steingass, F., (2005), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (Tıpkıbasım), Çağrı Yayınları, İstanbul; Asım Efendi, M., (Ths.), *El-Okyanusü'l-Basit fi Tercümetü'l-Kamusü'l-Basit*, (Tıpkıbasım), Asitane Kitabevi, İstanbul; Remzi, H., (1305), *Lugat-i Remzi*, C: 1-2, Matbaa-i Hüseyin Remzi, İstanbul; *Yeni Tarama Sözlüğü*, (1983), Haz.: Cem Dilçin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara; Sami, Ş., (1998), *Kâmus-ı Türkî*, (Tıpkıbasım), Alfa Kitabevi, İstanbul; Kestelli, R. N., (2004), *Resimli Türkçe Kamus*, Haz: Recep Toparlı, Bilge Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen, TDK Yayınları, Ankara; Aktunç, H., (2008), *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, 5. Baskı, YKY, İstanbul.
[220] Ünver, İ., (1993), "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *AÜDTCF Türkoloji Dergisi* 11, s. 51-89.

nedenle sözlüklerde bulamadığımız bu tip kelimelerin okunuşundan emin değiliz.

c) {-Up}partisip ekinin son sesi eski yazılı metinde istisnasız olarak (ب) harfiyle yazılmıştır. Ancak biz yeni harflere aktarırken bu eki günümüz Türkçesine yaklaştırarak /p/ harfiyle bitecek şekilde yazdık.

d) Kapalı /e/ olarak kabul edilen ve yazıda ye ile gösterilen /e/ vokallerini günümüz Türkçesine yaklaştırılarak yazdık: it->et-

e) Vezne uymayan, anlam uyumsuzluğu yüzünden doğru okuduğumuzdan emin olmadığımız kelimelerin yanına [?] işareti koyduk. Değişik sebeplerle okuyamadğımız kelimelerin yerine ise (...) işaretini tercih ettik. Beytin tamamında bir vezin problemi olduğu durumlarda ise beytin sonuna [?] işaretini koymayı uygun gördük.

f) Vezin gereği düşen vokaller yerine " ' " işareti kondu: ne ola> n'ola.

g) Bildirme eki olan {+dUr} vokal uyumuna dikkat edilerek okundu.

h) Metin içerisinde zamanla okunamaz duruma gelmiş olan kelimeler konusunda yaptığımız müdahalelerde metne eklediğimiz kelimeyi [ ]işareti içerisinde yazıp metne dahil ettik.

i) Metnin tamamında bir bütünlük olması açısından kelimeler ve ekler orijinal imlâlarına sadık kalınarak latin harflerine aktarılmıştır. Ancak redif ve kafiye durumlarında günümüz Türkçesine yaklaştırılmıştır.

4. Divanın Karşılaştırmalı Metni

Dīvān-ı Merḥūm Es-Seyyid Ebū-Bekr Celālü'd-dīn Efendi

Bismillāḥirrāḥmanirahīm
Ziynet-i ser-levḥā-yı Naẓm-ı Kerīm

TARİHLER

1

Tārīḫ-i Fetḥ-i Boġaz-ı Mehādiye vü Ḫuṣenāteş

mefāīlün/ mefāīlün/ mefāīlün/ mefāīlün

1. Bi'ḥamdil-lāh cenāb-ı Ḥażret-i ʿĀbdü'l-ḥamīd ḫānıñ
   Zamān-ı devletinde ḫalḳ-ı ʿālem şādımān oldı

2. Şehinşāh-ı tevekkül-pīşe ḫayr-endīşe olmaḳla
   Muʿini nāṣır-ı teʿyīd-i Rabb-ı müsteʿān oldı

3. Olup ġālib ʿadū-yı tīre-rūya fetḥ edüp mülkün
   Şeh-i kişver-sitān ü Ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān oldı

4. Yine nuṣret peyāmı geldi bayrāma teṣādüfle
   Olup ʿıyd-ı dü-bālā ẕevḳ ü şādī rāygān oldı

5. Me´āli ol peyām-ı dil-güşānıñ böyle kim Nemçe
   Ḳaçup ḥıṣn-ı *Mehādīye* naṣīb-i ġāziyān oldı

6. İçüp cām-ı ġurūrı atlanup kibr-i cehāletle
   ʿAdūnuñ her biri zuʿmınca Yanḳo Madyan oldı

7. ʿAcep kerkeslenürdi isperān -ı Nemçe evvelden
   Görüp pervāz-ı şeh-bāzi miṡāl-i mākiyān oldı

1: RE, 2a; AE, 2a. Dīvān-ı Merḥūm Es-Seyid Ebū-Bekr Celālü'd-dīn Efendi: RE'de yok.
7a. isperān: siperān, RE.

8. Mehādiye boġazın mülkine sedd eyleyüp gūyā
Ḫayāl-i bāṭılınca māniʿ-i İslāmiyān oldı

9. Edüp serdār-ı ekrem sevḳ ordu-yı hümāyūnı
Hemān pīş-i boġaza emr-i naṣb-ı sāye-bān oldı

10. Görüp her segleriyle der-kemīn aʿdā-yı rūbāhı
Girüp meydāna merdān-ı veġā şīr-i jiyān oldı

11. Kimi şemşīr ü nīze kimisi ṭop u tüfenk ile
Süvāri vü piyāde ḫūn-feşān ü cān-sitān oldı

12. Eder zehri ḥelāk ānīde küffār-ı tebeh-kârı
Tüfenk ü ṭop cümle ejder-i āteş-feşān oldı

13. ʿAcep mi dönse de ġırbāl içinde esb-i cündi kim
Boġaz-ı teng meydān-ı ferāḫ-ı fārisān oldı

14. Edüp re´s-i şeyāṭīn-i ʿadūya āteş-efşānı
Sihām-ı rāmiyān el-Ḥaḳ şihāb-ı āsumān oldı

15. Tüfenk-endāz ü tīr-endāz ü ṭop-endāza aʿdānıñ
Ḳafāsı sīnesi esbi bütün bir bir nişān oldı

16. Ne ḳuvvet ḳudret-i Ḥaḳḳ'la cüyūş-ı ehl-i İslāmıñ
Zamān-ı cengde eñ nātüvānı Ḳahramān oldı

17. Bütün ḳırdı geçürdi leşker-i küffārı ġāzīler
Hirāsından ḳaçup cān ḳurtaranlar nīm-cān oldı

18. N'ola vehm-i hücūm-ı ʿasker etse ehl-i Bohemya
Bu ceng-i müslimīn ḥayret-dih-i Cermāniyān oldı

19. Bakup neẓẓāre-i diḳḳatle taḥḳīḳ etdi kim ġayrı
İş işden geçdi ḥāli ġayetü'l-ġāye yamān oldı

20. Bıraḳdı ḳalʿayı āḫir s̱ebātıñ sūdı yoḳ gördi
Netīce ḥāṣılı ıṣrār-ı küffārıñ ziyān oldı

21. Bu ceng-i evvel işte s̱ānī-i peygār-ı Rüstem'dir
Ne s̱ānī belki münşī-i neberd-i Heft-ḫᵛān oldı

22. Köhen efsāne-i Zāl'ı unutsun ġayrı meddāḫān
Sezā dilden dile gezse bu bir nev-dāstān oldı

23. Duʿā-yı ber-devāmī-i şeh-i devrān ile ʿālem
Bütün şükrāne-gūy-ı H̱āliḳ-i kevn ü mekān oldı

24. Hezīmet ẓulmeti min-bʿad çökdi kāfirān üzre
Nesīm-i fetḥ-i Bārī ehl-i İslāma vezān oldı

25. Teşekkür birle bu fetḥ-i cedīd-i pādişāhīniñ
Edā-yı ẖiẕmet-i tārīẖ ġayr-ı şāʿirān oldı

26. Muʿammā-ġūne bir maṭlaʿ yazup kilk-i hüner-pīrā
Celālī naẓmıma ziynet-dih-i ḥüsn-i beyān oldı

27. Boġaza dāẖilin ancaḳ cünūd-ı müslümān oldı
İçinden Nemçe çıḳdı sāl-i tārīẖi ʿıyān oldı

[1202]

2

Tārīẖ-i İnhizām-ı Tābūr-ı Nemçe

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Kibriyā’ya ṣad-hezerān ḥamd ü minnet kim
Vürūd etdi nüvīd-i fetḥ ile ferẖunde bir peyġām

2. Ne peyġām evvel-i māh-ı muḥarremde gelüp ḳıldı
Bu fāl-ı ẖayr ile sāl-ı cedīdi fā΄iḳü΄l-aʿvām

3. Ne peyġām oldı rūz-ı cumʿa vāṣıl dergeh-i ʿadle
Cemīʿ-i ehl-i īmān etdi bir günde iki bayrām

4. O cumʿa evvel-i āẕīne-i nev-sāl idi el-ḥaḳḳ
Bu nuṣret müjdesiyle oldı ẖayr-ı cümle-i eyyām

5. Ki yaʿnī dāver-i Rüstem-ẓafer ẖāḳān-ı Dārā’dır
Cihāndār-ı Ferīdūn-çāker ü şāh Keyān-ẖuddām

6. Şehinşāh-ı yegāne ḥażret-i ʿAbdü’l-ḥamīd H̱ān’ıñ
Sipehsālār-ı ceyş-i bī-şümārı ṣadr-ı nīkū-nām

2: RE, 2b; AE, 2a.
4a. el-ḥaḳḳ: ancaḳ, AE.

7. O hem-nām-ı meh-i Kenʿān o düstūr-ı felek-ʿünvān
Vezīr-i ḫātem-iḥsān müşīr-i Bermekī inʿām

8. Alup iẕn-i hümāyūn ile ordū-yı ẓafer būyı
Livā-yı faḫr-ı kevneyni edüp tāc-ı ser-i aʿlām

9. Cünūdı evvelā cūdıyla maʿmūrü'l-vücūd etdi
Esās-ı ceng-i ḥarbe ibtidādan verdi istiḥkām

10. Ḥudūd-ı mülk-i ḫaṣma dāḫil oldu fetḥ ü nuṣretle
Velī girdi derūn-ı düşmene bī-ḥadd ġam u ālām

11. Olup bir ceng-i uẓmā Nemçe'yi berbād ḳılmışdı
Mehādiyye boġazında muḳaddem ʿasker-i İslām

12. Bu defʿa ol boġazıñ māverāsında bi'ḥamdil-lāh
Bozup ṭabūr-ı maḳhūrun ʿadūyı etdiler bed-nām

13. N'ola at ṣalsa ḫaṣma sīḥ ü mīḫiñ cekmeyüp fikrin
Geçer çarḫ-i felekden fārisān-ı dest-der-i ṣāmṣām

14. Piyāde ile süvāri dīller aldı kelleler kesdi
Ḳılıclar raḫşlar aldı o dem-i nā-rām u bī-ārām

15. Zihī rengin bahār etdi ḫazān faṣlında ġāzīler
Döküp ḫūn-ı ʿadūyı rū-yı ʿarżı ḳıldılar gül-fām

16. Süyūf-ı müslimīn olmuşdı teşne şerbet-i ḫūna
Hele nūş etdi ḳandı deşneler de oldı şīrīn-kām

17. Ne ḥālet küştelerden yer yer oldı püşteler peydā
Degildi püşte belki kūh-ı Elbürz idi yā Ehrām

18. Edüp üç gün bu ceng-i bī-direngi ittiṣāl üzre
ʿAdū-yı bī-ʿadedle ṣubḥ-demden tā-be-şeb hengam

19. Neberd-i Ḳahramānī dest-bürd-i pehlāvaniyle
Şikest ü pest ḳıldı kāfiri iḳdām edüp aḳdām

20. Ẕüḥal-kevkeb ḥabāṣet-meşreb ol küffār-ı menḥūsı
Tüketdi dāl ḳılıclar gösterüp ḫūn-başī-i Behrām

14a. piyāde: piyād, RE. // kelleler: kelle, RE.

21. Baḳiyye derme çatma ʿaskeri bī-hūş olub ḳaçdı
Ṣadā-yı ḫumbarāyla ṣayḥa-ı ṭob eyleyüp ser-sām

22. ʿAceb mi etse reh-gīr-i gürīz [?] ʿadā-yı rūbāhı
Ki oldı ġāzīyānıñ her biri żırġām-ı ḫūn-āşām

23. Firār etse n'ola ʿüryān ü hem büryān ki küffārıñ
Bu sūzişle olur ḳalbi mis̱āl-i külhen-i ḥammām

24. Oḳunsun emr-i şāhī birle ġāzī nām-ı sulṭānī
Bu ḥükmi neşr-i mülk-i pādişāhī eylesün aḥkām

25. Ḳırılsun hem ḳaçup ölsün o şāh-ı ʿālemiñ böyle
ʿAdū-yı dīni hep nā-būd ü ḫaṣm-ı devleti güm-nām

26. İki şehzādelerle Ḥaḳ ḫidīv-i rubʿ-ı meskūnı
Müʾeyyed eylesün ṭurduḳça bu eflāk-i heft-ecrām

27. Nice böyle ġazāya eylesün tevfīḳ hem ẕātın
Ḫaṭādan ṣaḳlasun Rabb-i ʿalīm ü aʿlem ü ʿallām

28. Hemīşe ẕevḳ ü şevḳi muḥtevī eṭrāf-ı ʿālemden
Olunsun dergeh-i vālāsına fetḥ ü ẓafer iʿlām

29. Yine bu niʿmet-i nuṣretle cümle ehl-i İslām'a
ʿİnāyet eyledi çün Ḫāliḳ-i ẕü'l-lütfu ve'l-kirām

30. **Celālī** kilk-i ʿaczi zīver-i dest-i ḳusūr ile
Keşīde ḳılmaġa silk-i ḥesāba gevher-i erkām

31. Ki bir mıṣrāʿ ḳılsun derc iki maʿnā-yı rengīni
Olup hem tām tārīḫ eylesün ġıbṭa Ebū Temmām

32. Egerçi sāl-i sābıḳda ẓuhūr etdi bu fetḥ ammā
Velī vaḳt-i şüʾunın sāl-i nev terḳīm eder aḳlām

33. Dil-i küffārı muḥriḳdir bu nuṣret naẓm-ı tārīḫ et
Cehennem oldu ḳalb-i Nemçe ṭabūrın bozup İslām

[1203]

3

Tārīḫ-i Berāy-ı Ṣulḥ u Vilādet-i Bā-Saʿādet

mefāīlün/ mefāīlün/ feūlün

1. Ser-efrāz-ı mülūk-ı āl-i ʿOs̱mān
   Cenāb-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamīd Ḫān

2. Şehinşāh-ı mü´eyyed *sāye-i Ḥaḳ*
   Cihāndār-ı mü´eyyed *ẓıll-ı Yezdān*

3. Şeref-baḫşende-i taḫt-ı ḫilāfet
   Serīr-ārā-yı devlet şāh-ı devrān

4. Yegāne gevher-i kān-ı ʿadālet
   Dürr-i şeh-dāne-i deryā-yı iḥsān

5. Odur nes̱r-i selāṭīniñ mefādı
   Odur mażmūn-ı naẓm-ı şehr-i yārān

6. Mezāyā-yı ḥadīs̱-i *ḫayr ü esmā*
   Degil illā ki nām-ı şāh-ı ẕī-şān

7. Vücūdun Ḥaḳ metāʿ-ı ḫalḳ edelden
   ʿAdem-gāh oldı cāy-ı ehl-i ṭuġyān

8. Olaldan ḥükm-fermā-yı memālik
   Niçe ḫayr eyledi ez-cümle *el´ān*

9. Verüp Mosḳov'la sulḥa iẕn-i ʿālī
   ʿİbādu´l-lāhı ḳıldı şād u ḫandān

10. Olup bir sulḥ-ı mefvūrü'l-menāfīʿ
    İṣābet etdi rā-yı nīk-ḫᵛāhān

11. Çü etdi āyet-i *Silm*'e teşebbüs̱
    Ḫaṭādan ṣālim etsün Rabb-ı Raḥmān

12. Bu gūne ḥall-i ʿaḳd-i müşkilātı
    Ede ʿahd-i hümāyūnunda āsān

3: RE, 3b; AE, 2a. Tārīḫ-i Berāy-ı Ṣulḥ u Vilādet-i Bā-Saʿādet: Tārīḫ-i Berāy-ı Ṣulḥ Vilādet-i Bā-Saʿādet, RE.

13. Saʿādetle bu es̱nāda cihāna
Ḳadem-pāş oldı Şehzāde Süleymān

14. Zihī şehzāde kim bu ḫayr-i ʿuẓmā
Şümār-ı yümn-i mīlādına şāyān

15. Ḫalāyıḳ ʿıyd-ber-ʿıyd etdi cümle
Meger kim etmeyen olmaya insān

16. Kemāl-i ṣıdḳ ile o şāh-ı dehriñ
Duʿāsın ḳıldılar maʿruż-ı sübḥān

17. Berāy-ı żabṭ-ı sāl-i meymenet-fāl
Düşünce fikr-i naẓma nükte-sencān

18. Bu ṣulḥ u mevlid-i firūze bir bir
Celālī iki tārīḫ etdim iʿlān

19. Hele ey ṣulḥ-ı ḫayr-encām ḥaḳḳā
[1193]
Zihī ṣāliḥ es̱er Sulṭān Süleymān
[1193]

4

Târīḫ-i Vilādet-i Bā-Saʿādet

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh-ı müʾeyyed ḥażret-i Abdüʾl-ḫamīd Ḫānıñ
Zamānında müşāhed ʿavn-i tevfīḳ-i Ḫudā-dādı

2. Varaḳ ṣanma ṭutub resm-i edeble eydī-i eşçārı
Müşeyyed vaṣfına aḫżār eder ḳırṭās-ı ābādı

3. ʿAceb mi ʿadl ü dādı bī-dirīġ olsa berāyā
Riʿāyetdir murādı ʿādet-i ābā vü ecdādı

4. Sürūr-ı nev-be-nevle ol ḫidīv-i rubʿ-i meskūnı
Feraḥ-yāb eyledi ṣad ḥamd ü minnet ḥażret-i Hādī

4: RE, 4a; AE, 2a.

5. Yine bir duḫter-i saʿd-aḫterin yümn-i ḳudūmiyle
Şeref buldı sarāy-ı devlet-i pāyende-bünyādı

6. Şeh-i devrān sulṭān-ı zamānıñ Nūḥ-veş yā Rab
Mezīd-i ʿömr ola ẕāt-ı hümāyūnıyla evlādı

7. Suḫan-sencān-ı ʿālem olmaġa gūyende-i tārīḫ
Alınca dest-i ṭabʿ-ı müstaḳīme kilk-i inşādı

8. Bu sūr-ı pür-sürūruñ çünki ʿālem oldı mesrūrı
Celālī-i kemīne böyle żabṭ etdi o mīlādı

9. Meserret bāʿiṣ-i īcād-ı naẓm olmaz mı bā-tārīḫ
Ḳudūm-ı Rabiʿa Sulṭān'la dehreyledi şādı

[1193]

5

Tārīḫ-i Vilādet-i Bā-Saʿādet

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh-ı muʿallā ḳadr ü şān-ı ʿAbdü'l-ḫamīd Ḫān'ıñ
Zamānında cihānıñ her güni bir ʿıyda ṣāliḥdir

2. Niẓām-ı Mülk'ine reşk etse lāyıḳdır o Nūşirevān
Ṣafā-yı devr-i ʿadli ġıbṭa-yı Cemşīd'e ṣāliḥdir

3. Cihāndār-ı ṣālāḥ-āyīnedir her ne duʿā etse
Bilā şübhe ḳabūle dergeh-i Bārī'de ṣāliḥdir

4. Şeh-i ṣāḥib-kerāmetdir ki luṭf ü ʿavn-i Mevlā'dan
Ḥuṣūl-i maṭlab ile dā´imā te´yīde sāliḥdir

5. Yine bir duḫter-i saʿd-aḫteri oldı żiyā-ver kim
Cebīn ü vechi faḫr etse meh ü ḫūrşīde ṣāliḥdir

6. Gelüp bir dāye-i pespāyesi olmaḳ ümīdiyle
Ser-i kehvāresinde ḫiẕmet-i Nāhide ṣāliḥdir

6b. Ola: İle, RE.
7b. Tabʿ: Yok, AE.
5: RE, 4b; AE, 2b.
4a. ʿAvn-i Mevlā: ʿAvn ü Mevlā, RE.

7. Bu rütbe ḥāṣıl-ı şādī-i nev-mīlad ile ʿālem
Libās-ı ʿıyd-ı köhne etmedin tecdīde ṣāliḥdir

8. Hemīşe şād ola diller ẓuhūr-ı nesl-i pākiyle
Ki feyż-i luṭf-ı Ḥaḳḳ'dan bu emel ümmīde ṣāliḥdir

9. **Celālī** ol mehiñ ṭāliʿ meserret birle tārīḫi
Ṭulūʿ-ı Ṣāliḥa Sulṭān ṣaferde ʿıyde ṣāliḥdir

[1201]

6

Tāriḫ-i Vilādet-i Bā-Sāʿādet

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Rabb-i erḥam ḫażret-i ʿAbdü'l-ḫamīd Ḫān'a
Yine şehzāde iḥsānıyla luṭf etdi iʿbād üzre

2. **Celālī** nuṭḳ eder ʿālem-behā tārīḫ-i mīlādın
Ḳudūmın ḳıldı Ḥaḳ Sulṭān Maḥmūd'uñ murād üzre

[1199]

7

Tārīḫ-i Vilādet

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Cenāb-ı ḫażret-i Abdü'l-ḫamīd Ḫān ki cihān
Niẓām-ı ʿadli ile reşk-i Bāġ-ı Rıḍvān'dır

2. Ḫıṣāl-i devleti ol pādişāh-ı ẕī-şānıñ
İʿbāda şefḳat ü inṣāf ü cūd-ı iḥsāndır

3. Hemīşe ʿāleme devletle sāye-baḫş olsun
Anıñ vücūd-ı hümāyūnı *ẓıll-ı yezdān'*dır

6: RE, 5a; AE, 2b.
7: RE, 5a; AE, 2b.

4. Zihī şeref yine bir duḫter-i bülend-aḫter
Cihāna ziynet-i luṭf-ı Ḫudā-yı raḥmāndır

5. ʿAcep mi eyleseler ġıbṭa aḫterān-ı felek
Ki māh-peykeri ġāyet münīr ü raḫşāndır

6. Egerçi ʿāşıḳ-ı ḥüsn-i ṭulūʿıdur ḫūrşīd
Velīk ṣanma ki ancaḳ hemān o ḫayrāndır

7. İşit vilādete tārīḫini **Celālī**'niñ
Ṭulūʿ-ı Rābiʿa Sulṭān'a ay da şaʿbāndır

[1195]

8

Tārīḫ-i Vilādet-i Bā-Saʿādet

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. ʿAbdü'l-ḫamīd Ḫān o şehenşāh -ı ʿāleme
Bir şāhzāde ḳıldı ʿināyet cenāb-ı Rab

2. Māh-ı Receb'de oldı şeref-güster-i ḳudūm
Geldi ẓuhūra sırr-ı kelām-ı *tera'l-ʿaceb*

3. Tārīḫi ṭoġdı ġā´ib olub medd-i āfitāb
Sulṭān Muḥammed etdi meh-āsā ṭulūʿ-ı şeb

[1190]

9

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Bu yıl saʿādet ile zühre sāʿatinde girüp
Güm oldı şiddet ü ġılẓet mežīr olup Mirrīḫ

2. Ḳuruldu meclis-i ʿişret gel ey debīr-i felek
Ḥesāb eyle bezm-gehde ʿıyşdan tārīḫ

8: RE, 5a; AE, 2b. Tārīḫ-i Vilādet-i Bā-Saʿādet: RE'de yok.
9: RE, 5b; AE, 2b.
1b. mezīr: merīz, AE.

[1190]

10

Tārīḫ-i Culūs-ı Humāyūn-ı Ḫażret-i Pādişāh-ı Rubʿ-ı Meskūn (lā-zālet Salṭanata hū Ma-Dāmet Es-Semavāt-ı Ve'l-arzūn)

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Bārekallāh pertev-i envār bismillāh ile
Giydi tāc-ı devleti ol ẓıll-ı raḥman-ı raḥīm

2. Ḥamdülillāh hem taḥiyyāt-ı Resūllallāh ile
Etdi taḫt üzre culūs ol sāye-i ḥayy-ı ḳadīm

3. Öyle sulṭān ibni sulṭān kim ne ḥükm etse aña
Vācib oldı iḳtidā bā-naṣṣ-ı Ḳurān-ı Kerīm

4. Ḥażret-i Sulṭān Selīm Ḫān ibni Sulṭān Muṣṭafa
Ḥāris-i dīn-i Muḥammed ḥāmī-i şerʿ-i ḳavīm

5. Şehriyār-ı dād-ger ki dergeh-i iḥsānıdır
Kān-ı iksīr-i ʿināyet maʿden-i luṭf-ı ʿamīm

6. Tāc-dār-ı maʿdelet-güster ki her fermānıdır
ʿĀlemiñ cārī eḳāliminde mānend-i nesīm

7. Ẕātı taḫtın zeyn edüp olduḳda gūyā dem-be-dem
Zīver-i silk-i beyān ḳıldı hemān dürr-i naẓīm

8. Geh yemīne geh yesāra ittikā etdikce hem
Oldı ārāyīş-dih-i bālin-i zerrīn-ibrişim

9. Dergeh-i Ḥaḳḳ'a n'ola şükr etseler ez-cān u dil
Ḫalḳı dil-sīr-i sürūr etdi bu tebşīr-i ʿaẓīm

10. Bu meserretle görünse çeşm-i cāna çoḳ degil
ʿĀlemiñ her ḳūşesi bir mevkiʿ-i Dārü'l-Na´im

10: RE, 6a; AE, 2b.

11. Ḥaḳ Teʿalā eylesün pāyende ʿahd-i şevketin
Tā ebed ḳılsun muʿallā taḫt-ı devletde muḳīm

12. Ser-firāz etsün müdām āʿlām-ı feth ü nuṣretin
Pāymāl-i ḳahr ü tedmīri olub ḫaṣm-ı leʾīm

13. Ey **Celālī** söyle bir mıṣrāʿ-ı rengīn kim ola
Nükhet-i ḥüsn-i edāsı gül gibi ʿanber-şemīm

14. Zīver-i *Tācü't-Tevārīḫ* olsa tārīḫi n'ola
Şehriyār oldı cihāna mecd ile Sulṭān Selīm

[1203]

11

Pādişāh-ı Rūy-ı Zemīn (Ḫullidet Ḫilāfetehü İla yevmü'd-dīn) Efendimiz Ḥażretleri Ḳabża Aldıḳlarına Ḳıṭʿa-i Tārīḫdir

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḳabża aldı yümn ile şāhinşeh-i bī-dār-ı baḫt
Remyini saʿd eylesün minbaʿd Ḥayy-ı lā-yenām

2. Şaṣtıdır ḳıldım **Celālī** ḥarf-i melfūẓın ḥesāb
Ḳabża-i Sulṭān Selīmi lafẓıdır tārīḫ-i tām

[1203]

12

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Şāhinşeh-i ṣāḥib-hüner ü Keyḫüsrev-i bālā-eṣer
Efrāsiyāb-ı baḥr ü ber Rüstem-nīşān Sulṭān Selīm

2. Ḫāḳān-ı iḳlīm-i suḫan dānā-yı ḳadr-ı ʿilm ü fenn
ʿAḳl-ı selīm ile eben anced şeh-i vālā nedīm

11a. pāyende: pāyındır, RE.
11: RE, 6b; AE, 2b.
12: RE, 6b; AE, 2b.

3. Gāhī suḫan-perdāz olup gāhī tüfenk-endāz olub
Geh remīle mümtāz olup olmuş şehinşāh-ı fehīm

4. Kim işte Oḳmeydānı'na teşrīf edüp seyrānına
Bir tīr atup idmānına taḥsīn eder ins ü behīm

5. Oḳ saʿd ile düşdigi yer olmaḳla cāyı nev-eser
Seng-i ālāmet važʿ eder mesʿūd eder Rabb-ı Raḥīm

6. Ṣā´ir ʿalāmetler aña ḫiẕmet-güẕer ṣubḥ u mesā
Bu anlara ser-tā-be-pā naṣb oldı serdār-ı ʿaẓīm

7. Taḳdīme eylerken ḫayāl bir mıṣraʿı-ı rengīn-maḳāl
Kilk-i **Celālī** ḫoş-me´āl etdi bu mażmūnı raḳīm

8. Sehmü's-saʿādet remyinüñ tārīḫidir bālā-nişān
Meydānda seng-i nāvekiñ baş dikdi ḥālā Şeh Selīm

[1207]

(Mıṣraʿı-ı Tārīḫ Münīb Efendi'niñdir)

13

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Dāver-i dād-āver-i devr-i zamān
Maʿdelet-güster şeh-i rū-yı zemīn

2. Āfitāb-ı salṭanat Sulṭān Selīm
Şāh-ı devrān *ẓıll-ı Rabbü'l-ʿālemīn*

3. Niyyeti ʿālemde dā´im etmedir
Važʿ-ı āṡār ile aʿmāl-i behīm

4. İşte Oḳmeydānı'nı teşrīf edüp
Ol ḫidīv-i devlet-i dünyā vü dīn

5. Destine alup kemān-ı muḥkemin
Şaṣta bürrān etdi bir tīr-i metīn

13: RE, 6b; AE, 2b.

6. Kim anı görseydi ger Efrāsiyāb
Zaḫm açardı dilde reşkinden hemīn

7. Çekse farża yāyını zīrā olur
Ḳāmet-i Rüstem kemān ammā kemīn

8. Gördi ʿālem menzil-i bihbūdesin
Biñ adımdan dūrdır ʿayne'l-yaḳīn

9. Eyledi fermān kim ol menzile
Bir nişān vażʿ eylesinler dil-nişīn

10. Naṣb olundu ḳıymetī bir ṭaş kim
Ṭaşkendiyle Buhara'dan s̱emīn

11. Yāyını çekdikce tā ḳāvs-ı ḳuzaḫ
Hem şihāb atdıḳca tīrin baʿdezīn

12. Her hünerde ber-kemāl etsün Ḫudā
Taḫt-ı devletde ebed ḳılsun mekīn

13. Oldı cemʿiyetli tārīḫ-i metīn
Şāh Selīm ṭaş dikdi biñ kez āferīn

[1207]

14

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḫusrev-i bīdār-baḫt ü dāver-i ṣāḥib-ṣālāḥ
Nūr-baḫş-ı tāc u taḫt u ẓıll-ı ḥayy-ı lā-yenām

2. Ḥażret-i Sulṭān Selīm Ḫān ibni Sulṭān Muṣṭafā
Şāh-ı vālā-mesned ü şāhinşeh-i ʿālī-maḳām

3. Masdār-ı luṭf-ı ʿamīm etmiş anı Rabb-ı kerīm
Maẓhar-ı iḥsān-ı gūn-ā-gūnı kevni olmuş ḫās ü ʿām

4. İşte tertibāt-ı devr-i ʿadlidir ez-cümle kim
Buldı biñ ḳāt iki yüzden altı heb çerḫiñ niẓām

14: RE, 7a; AE, 2b.

5. Yaʿnī taʿyīn-i ricāl-i nīk-rāyān eyleyüp
Evvelā Nemçe ile ḳıldı ʿaḳd-ı ṣulḥı ber-devām

6. S̱āniyyen Mosḳov'la bir müddet ḳılup terk-i cedel
Silm ile mes´ūlüne verdi anıñ da iḫtitām

7. Maḳṣadı ʿumrān-ı ʿālem hem ḥużūr-ı ḫalḳdır
Müstedām olsun serīr-i salṭanatla müstedām

8. ʿAhd-i emn ü ʿadline reşk eylesün Nūşīrevān
Baḫt ü devlet ber-devām olsun ilā yevmi'l-ḳıyām

9. Erdi nāhid-i felekden ey **Celālī** gūşuma
Bezme tebdīl eyleyince rezmi sulṭānü'l-enām

10. Ḥarbe-i heycā düşüp elden dedim tārīḫini
Ḳıldı ṣulḥı Şeh Selīm'ün kevni hep Dārü's-Selām

[1206]

15

Diger

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Defʿ oldı etʿāb-ı sefer rāḥat-resān olsun ḥażar
Kim işte ʿaḳd-i ṣulḥ eder āʿdā ile şāh-ı be-nām

2. Tārīḫ-i tām oldı celī silm isteyüp Rusiyeli
Dünyāyı ḳıldı Şeh Selīm'iñ ṣulḥı hep Dārü's-Selām

[1206]

6b. mes´ūlüne: mes´ūlle, AE.
15: RE, 7b; AE, 3a.

16

Āḥār

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Çünki dīdār-ı beşūşun yine gösterdi ḥażar
   Çehresin birbirine eylemesün kimse ʿabūs

2. İnkıṭāʿ-ı sefer-i Mosḳof'a olsun tārīḫ
   Şāh-ı İslām ile ṣulḥ eyledi Çariçe-i Rus

[1206]

17

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Şāh-ı vālā-ʿaẓamet Ḥażret-i Sulṭān Selīm
   Āsumān ḳışlası olsa yeri seyyāre sipāh

2. Vaṣfıdır tāc-ı ḫilāfetle mülūkuñ meliki
   Ẕātıdır taḫt-geh-i devlet ile şāhinşāh

3. Yüz urub sebʿa-ı seyyāre der-i devletine
   Hefte-ber-hefte olur cümlesi fersūde cibāh

4. Ṭopcıyān ḳullarınıñ ḳışlasın etdi tevsīʿ
   Vüsʿat-i salṭanat ü devletine ḳıldı güvāh

5. Çār-deh ü kıyye gelür gülle müheyā eyler
   Ṭopına her ayıñ ondördi felek ṣanma ki māh

6. Ṭopı ağız oṭunun dūdına reşk ile seḥāb
   Girye eyler ki beter şūre-zemīn üzre giyāh

7. Ḳaddi menzil topunuñ şöyle dırāz olmuş kim
   Kehkeşān olsa da ḥarpüşte gelirdi kūtāh

8. Çarḫ meyil olmadığından aña hāle ile şihāb
   Ūlüfü hā olub eyler ikisi birden āh

16: RE, 7b; AE, 3a.
17: RE, 7b; AE, 3a.

9. N'ola eylerse iṣābet bütün istiḫrācı
Ki raṣad görmüş idi ḳāleb olub kendüye cāh

10. ʿAraba üstine ol ṭop-ı ʿaẓīmü'l-heykel
O cesāmetde binüp olsa eger ʿāẓim-i rāh

11. Nice ṭāḳat getürür s̱ıḳletine seng-i ṭarīḳ
Kūh-ı Ḳāf olsa da altında eder ḫurd ü tebāh

12. Ḳahr-ı ḫaṣm ile olur şübhesiz in-şā'-Allāh
Ṭopçı eşbehleriniñ her biri faḫrü'l-eşbāh

13. Dedi itmāma **Celālī** şu iki tārīḫi
Ki anıñ olsa sezā her biri zīb-i efvāh

14. Resm ile ḳışla yapıldı yeñi ṭopçılar içün
[1208]
Oldı ṭor ṭop bihīn ḳışladı mā şā-Allāh
[1208]

18

mefāilün/ mefailün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Ḫusrev-i encüm-sipeh Sulṭān Selīm Ḫān kim
Sezā her ḳışlası olsa felekden evsaʿ ü erfāʿ

2. Revādır dense meydān-ı ẓuhūra gelmedi böyle
Ḫudāvend-çeri sulṭān-ı pür-dil dāver-i eşcaʿ

3. ʿAcep mi olsa ʿālem tābiʿ-i ḥükm-i hümāyūnu
Niẓām ü ʿadl ü dādın görse tebaʿiyet ḳılar tebaʿ

4. Zamānında zemīniñ bir yeri ḫālī degil her yer
Ya bir belde ya bir ḳalʿa ya bir ḳarye ya bir mezraʿ

5. Cüyūş-ı müslimīni maḳṣadı teks̱īrdir her dem
Ki bu emr-i ehemdir dīne elzem devlete enfaʿ

18: RE, 8a; AE, 3a.

6. O da mūcibdir iḥdāṣ-ı maḥall tevsīʿ-i meʹvāyı
Anıñçün ḳışlalar ḳıldı binā kim ḥüsn ile mübdaʿ

7. H̬uṣūṣā oldu topçu ḳışlası tanẓīm vüsʿatle
Naẓīr ol naẓma kim āʿlā mine'l-maṭlaʿ ile'l-maḳtaʿ

8. Hevā-dār öyle kim anda meges pervāza ḥırṣ etmez
Eder luṭf-ı hevā zīrā zübāb-ı ahrāsı eḳnaʿ

9. Riyāhın cümle şarḳ ü şimal ü ḳıble ü ġarbıñ
Müferriḥ ḳışla h̬oş mesken bihīn mevḳi güzel mecmaʿ

10. Derūnunda ne zībā su-be-su nev-çeşmeler cārī
Ki anıñ her biri āb-ı zülāle maḳsim ü menbaʿ

11. Güşāde nāẓır-ı meydān olan revzenleri gūyā
Durur ḳat ḳat ser-ā-pā bir ālāy maḥbūbı bī-bürḳāʿ

12. O meydān içre ḳonmuş nām-ver ṭoplar ṣāf-ender-ṣāf
Miṣāl-i ġāzīyān kim naḳd-i cān-ı düşmene aṭmaʿ

13. Biriniñ ḳurbaġa aġızlı ṭopdur nām-ı meşhūrı
N'ola bu isimle anı işāret ḳılsa her aṣbaʿ

14. Belī her ṭop bir ejderdir ejder ekl eder ġūkı
Dehān-ı ṭop mezbūra sezādır nisbet-i ḍafdaʿ

15. Duʿāmız ol ki bu ṭop-h̬āne dünyāda atdıḳca
Felek sürʿatciyānı raʿd ü berkiñ ṭopunı esraʿ

16. H̬udā her-dem nişīn-i çār-bāliş ide taḥtında
O şāhı tā cihān bulduḳça istiḳrār ü bi'l-erbaʿ

17. Zamānında görüp ḥüsn ü cemāl-i şāhed-i fetḥi
Ola sükkān-ı mülkī şād ü pür-ġam düşmen-i eşnaʿ

18. Gelüp dergāhına dehriñ mülūkı iltica ḳılsun
Karīn-i ʿafv ü luṭfından olup mercū vü müsteşfaʿ

19. Tevārīh̬-i ʿadīde gerçi ḳarʿ-ı semʿ-i ṭabʿ etdi
Ṭutunca ʿālem-i dilden ṣadā-yı hātife mismaʿ

20. Bu mıṣrāʿa **Celālī** rāst geldi gülle-veş tārīḫ
Mücedded ḳıldı ṭopçı ḳışlasın Sulṭān Selīm evsaʿ

[1208]

19

El-Tevārīhü'l-Müsemmāt Bi-fütüḥāti'l-Mıṣrıyye

mefāīlün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Zihī raʿnā tesādüf kim gül-i ʿanber-şemīm açdı
Hem oldı cümle ḫurrem verd-i ruḫsār-ı besīm açdı

2. Mis̱āl-i baġçe-i ıẓhār-ı ārāyişle deryāda
Sefāin sancaġın mānende-i gül-ibrişim açdı

3. Elem-nāk idi ḥüccāc insidād-ı Mıṣr içün Mevlā
Yine züvvār-ı beytin etmeyüp her-dem elīm açdı

4. Bu fetḫiñ maẓhar-ı tebşīri olmışdı bi-ḥamdil-lāh
Tefe´ül ḳaṣd edüp her kim ki Kurān-ı Kerīm açdı

5. Ḳapatdı gūyiyā bir revzeni muḥdes deyüp kāẕib
Olub ḥaḳḳī yine ṣāḥib-taṣarruf ber-kadīm açdı

6. ʿİnāyetli cenāb-ı ḥażret-i Sulṭān Selīm ḫān kim
Cünūd-ı müslimīne kīse-i luṭf-ı ʿamīm açdı

7. Şecāʿatli şehinşeh kim yed-i tulāʿ-ı şemşīri
Diyār-ı Mıṣrı fetḫ etmekle iḳlīm-i ʿaẓīm açdı

8. Ḳıttāl-i müşrikin etdi kitābu'l-lāh ḳavlince
Alup fetvāsın evvel rāyet-i şerʿ-i ḳavīm açdı

9. Duʿā-yı tūl-ı ʿömrin şād olup ḫalḳ eyledi tekrār
İki destin meserret birle eṭfāl-i yetīm açdı

10. Hem ol dürr-i duʿāyı naẓmına derc eyleyen şāʿir
Suḫan-sencān ḳatında dürc-i lü´lü´-i naẓīm açdı

19: RE, 8b; AE, 3a.

11. O naẓmıñ açdığı rütbe dil-i ṭabʿ-ı fehīmānı
Ne eşʿār-ı Nedīm açdı ne güftār-ı Kelīm açdı

12. Şehinşeh müstedām olsun havādiṡ-gāh-ı ʿālemde
Vaḳāʿi-nāmeyi işte bu ʿabd-ı müstedīm açdı

13. Firāz-ı ġāliyādan ṭaşdı çirk-āb-ı hiyel yaʿnī
Nişīb-i semt-i Afriḳa'ya bir ḥārḳ-ı vahīm açdı

14. Ağāziyyende [?] kāfirler müzevvir emr edüp ibrāz
ʿArab ẓann etdi fermāndır silaḥşor u zaīm açdı

15. Girüp ẖudʿa ile Mıṣr'a bu ne bu rütbe böyle ve'l-ḥāṣıl
O dem kim bāb-ı ceng ü ḥarbi mekkār-ı eṡīm açdı

16. Bütün keştīlerin İskenderiyye ile Ebu Ḳayr'a
Ḳoyup anlarda şehr-āyīne āʿlām-ı dü-nīm açdı

17. Erüb aẖker-mizācān-ı gürūh-ı İngiliz pesden
Verüp kırından [?] āteş yemde kānūn-ı fahīm açdı

18. Donanması yanup Efrençeliler baḥre düşdükçe
Yemm-i İskenderiyye çāh-ı girdāb-ı caḥīm açdı

19. Ṭuṭuşmaz andaki āyīne şimdi münʿadim derken
Niḳāb-ı inʿidāmı ṣan o mir´āt-ı żarīm açdı

20. Gelüp hem ḳalʿa-yı ʿAkka'yı tesḫīr ārzūsıyla
Egerçi burc u bārūsında şekl-i ḥa vü mīm açdı

21. Velīkin olmayup siḥri mü´eṡṡir müslimīn üzre
Yed-i te´yīd ile ol ʿuḳdeyi Rabb-ı ʿalīm açdı

22. Suhūlet ṣūretin gösterdi fetḥ-i Mıṣr'a ṣafvetle
O şemşīr-i Sitanbulī ki şübbān-ı vesīm açdı

23. Ġuzāta vālī-i ġāzi de ḳıldı bī-ḥesāb iḥsān
Çelenk ü sīm ü zer baẖşında kāf ü nūn u cīm açdı

24. Heẕīmetle ẖurūc etdikde ol ḥıṣnıñ ḥudūdundan
Yine bāb-ı duẖūli Mıṣr'a maḳhūr-ı le´īm açdı

25. Çeküb ṣıḳlet yerinde kefş-gerlikle birikdirmiş
O rigīstān himlin cerr içün vāfir-i edīm açdı

26. Sefer ḳıldıḳda ḫırsızlıḳla Mıṣr'a istidāneyle
Diyārında temessükler verüp çeşm-i muḳīm açdı

27. Açılmışdı gözi sirḳatle düzd-i nābekārıñ hem
Firengistān'da revzen-beste çoḳ ḥālī ḥarīm açdı

28. Açıldı oldı bī-pāye o bī-māye fürū-māye
Ne ṣoy sermāyeli ṣarrāfı çarḫ etdi ġarīm açdı

29. Çörekdir kārı hep ol üstüḫᵛān-ḫᵛārıñ ki ḫulyāda
Defāīn ẓann edüp çoḳ maḫzen-i ʿaẓm-i remīm açdı

30. Erince ġūşına āvāzesi serdār-ı memdūḥıñ
Firār-ı bī-ṣadāya pā-yı ʿazmin ol ẕemīm açdı

31. Telef-kerde sefāīnden bedel ol müflis-i zevrāḳ
Binüp deryā kenārından biraz köhne cerīm açdı

32. Mes̱eldir fülk-i Mıṣr'ıñ yelkeni derler ḥaṣīrinden
Bunuñ da bād-bānı ḳalmayub köhne kilīm açdı

33. N'ola aʿdā dögünse vādī-i haybetde ṭaşlarla
Bu rāhı anlara zīrā ki şeyṭān-ı racīm açdı

34. Netīce leşkerin maḳtūl-veş bī-ser ḳoyup ḳaçdı
Ayaġa söz düşüp her serserī ḳavl-i ʿaḳīm açdı

35. Azaldıḳ bu ʿabes̱ ġavġa ile eks̱er ḥelāk olduḳ
Demekle biri bir baḫs̱-ı mevcūd u ʿadīm açdı

36. Vekīli ġūlmāra döndü gövdesi ġamla
ʿAlīl olduḳ muḳaddem gerçi dükkān-ı ḥakīm açdı

37. Firengiñ ḳubḥıdır maʿlūm-ı ʿālem kim vucūhından
Maḥasin perdesin ḥikmetle ʿallām-ı ḥakīm açdı

38. ʿAsākirle vezīrin yollayub şāhinşeh-i ʿālem
Ġuzāt-ı ehl-i islāma ṭarīḳ-i müstaḳīm açdı

39. Varup aldı Arīş'i bāb-ı maʿrūşātı bāz etdi
Şehīd-i müslimīne medḫal Dārü'n-Naʿīm açdı

40. Ḳaçup küffār açıldı Ṣaliḥiyye ol siyeh sisden
Ḫoşā bir ismi ṣāliḥ-büt ṣaçın ṣaçdı nesīm açdı

41. Fransız şemm edüp bū-yı hücūm-ı ehl-i İslām'ı
Serinde gül nişānından bedel ṣad dāġ-ı bīm açdı

42. Ceneral birin gönderdi ordū-yı humāyūna
Re´isinden edā-yı Mıṣra dā´ir bir raḳīm açdı

43. Be-feḥvā-yı *utullin* bādezālik döndi ḳavlinden
Maḳal-i bī-me´āle naḳż-ı ʿahdi ol zenīm açdı

44. Biraz müddet geçüp iḥsān-ı nuṣretle kerem bābın
Bu es̱nā-yı şerefde cünki fettāḫ-ı kerīm açdı

45. Düşüp derde recā-mend oldı ʿafv-ı pādişāhīden
Ḳapudān ü vezīr-i aʿẓāma ḥāl-i saḳīm açdı

46. Ṭutup dāmān-ı istimān iki düstūr-ı zī-şānıñ
Ḥużūrunda dehān-ı el-āmānı ān-ṣamīm açdı

47. Ṭopuyla müflisun ālāt-ı ḥarbin eyleyüp teslīm
Berāy-ı harc-ı rāh anlar daḫi hemyān-ı sīm açdı

48. Bu minvāl-i muḥarrer üzre ʿarż oldı der-i ʿadle
Gelen maʿrūz-ı memhūrı şehinşāh-ı ḥalīm açdı

49. Ḳabūl etdi şeh-i mülk-i diyānet Ḥaḳ'a minnet kim
Żalām-ı küfri üstünden ol nūr-ı cesīm açdı

50. Firengī-ḳufl idi āsān açıldı girdi ġāzīler
Zihī bāb-ı suhūlet kim yed-i iẕn-i raḥīm açdı

51. **Celalī** fetḥine tertīb-i tārīḫ etdi ol şehriñ
İkincidir belī Mıṣrı üçünci Şeh Selīm açdı

[1216]

20

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḍarb-ı şemşīri Firenge etdirüp āḫir amān
   Oldı ḳalb-ı ḫā´ine dehşet-fezā Sulṭān Selīm

2. Ḳahr-ı ḫaṣm-ı şāha tārīḫ oldı cevher tīġdan
   Zūr ile Mıṣr'ı alup ḳıldı ġazā Sulṭān Selīm

[1216]

21

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh mālik-i iklīm-i Mıṣr oldı yine
   Pādişāh-ı kişver-ārā Ḥażret-i Sulṭān Selīm

2. Eylemek fetḥ-i eḳālīm isminüñ ḫaṣṣīṣası
   Bā-ḫuṣūs ıṭlāk-ı Mıṣr etdikleri mülk-i cesīm

3. Âl ile etmişdi istīlā fireng ol ḥıṭṭaya
   Anıñçün gül-nişānın ṭaḳdı mekkār-ı es̱īm

4. Oldı pej-mürde gül-i ruḫsār-ı āmāli gibi
   Ehl-i küfr olmaz mes̱eldir müslümān-āsā besīm

5. Nīl'i rezzāḳ eyleyüp cārı şimāle ḫalḳ-ı Rūm
   Nā´il olmuş niʿmet-i semt-i cenūba ez-ḳadīm

6. Ṣuyına gūyā ʿadu icrāsını ḳıldı murād
   Eski mecrādan ayırmaz āb-ı iḥsānın raḥīm

7. Olmayup tāb-āver işte ṣavlet-i şīrāneye
   Ḳaçdı ḳac defʿa mis̱āl-i gürbe-i pür-ḫavf [u] bīm

20: RE, 10a; AE, 3b.
21: RE, 10a; AE, 3b.
7b. ḫavf u: ḫavfı, RE; AE.

8. Ḳalmayup ʿöşri gelen kāfirlerüñ oldı ḥelāk
Ḳande ceng etdiyse zīrā ʿaskeri ḳalmışdı nīm

9. ʿAvf-ı cürmün ḳıldı istidʿā āmān-gūyā olup
Eyledi baẖş-ı recā-mendān şehinşāh-ı kerīm

10. Gūyiyā ḳahr olmaġa geldi Firengistān'dan
Bilmez idi Ḳahire vaṣf olduğın Mıṣr-ı le´īm

11. Ḳahḳarī ricʿatle ʿazm etdi diyār-ı şūmına
Ḫaybet ü ẖüsrān ile oldı ẕemīn-ender-ẕemīn

12. Mıṣrıñ olmaḳla şeh-i ʿālem ikinci fātīẖi
Ḥamle-i s̱ānide inʿām eyledi Rabb-ı ʿalīm

13. Hem Selīm-i s̱ālis̱ olmaḳla cenāb-ı devleti
Sāl-i s̱ālīs̱de ʿināyet ḳıldı subḥānü'l-ḥakīm

14. Nīl ṭuġyān eyleyüp geldikçe tā Sūdān'dan
Mevc urup Baḥr-ı Sefīd etdikçe hem ceng-i ʿaẓīm

15. Neyl-i nuṣretle hemīşe var olup şāh-ı cihān
Eylesün Mevlā ʿadūsun böyle maḳhūr-ı ʿadīm

16. Beyt-i vāhidden **Celālī** ẖāme ḥasbe'l-ḳaʿide
Sāl-i fetḥe iki tārīẖ-i metīn etdi raḳīm

17. Mıṣraʿ-ı s̱ānīdeki bi'l-cümle ʿaşrāt ü mi´āt
Evvel āḥādıyla bir tārīẖ olur hem müstaḳīm

18. İş bu tertībiñ olub ʿaksiyle ẖāṣıl bir daẖi
Dörd olur tārīẖim işte beyt-i ʿabd-ı müstedīm

19. Mıṣr ilin aldı firenk oldı naṣīb-i mü´mīnin [1216]
Aḳdı sūy-ı Mıṣr'ı aldı ʿasker-i Sulṭān Selīm [1216]

22

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥamdil-lāh aḳup iḳlīm-i Mıṣr'a nehr-i Nīl-āsā
   Cüyūş-ı yemn-ḫurūş-ı Ḥażret-i Sulṭān Selīm aldı

2. Odur İskender-i kişver-sitān-ı ʿālemiñ şimdi
   Bilād-ı Mıṣrı yekser fetḥ edüp mülk-i ʿaẓīm aldı

3. Faḳāt İskenderiyye aḫẕı ḳalmışdı ser-encāma
   Hemān sevḳ-i seriyye eyleyüb şāh-ı kerīm aldı

4. Yed-i āʿdādan ol ḥıṣn-ı ḥaṣīni nezʿa himmetle
   Şeh-i ʿālem duʿā-yı müslimīni ān-ṣamīm aldı

5. Olup miskü'l-hitām İskenderiyye fetḥi ġāzīler
   Kef-i tesḫīre-i sīb-i misket-i ʿanber-şemīm aldı

6. Dü limān ile emni s̱ābit olmuş şāh-ı benderdür
   İki şāhidle gūyā ḥüccet-i şerʿ-i ḳavīm aldı

7. Bunuñla bender-i baḥreyn olur mı lāyıḳ-ı şirket
   Bu ʿummān-ı ticāretden o imdād-ı ġarīm aldı

8. Degil bād-ı hevā rīḥ-i ṣabāsı devr edüp ribḫin
   Bu benderden sebā ḳarz-ı ḥasen naḳd-i nesīm aldı

9. Kilidü'l-baḥr'e Seddü'l-baḥr'e hem eyler ḳıdem daʿva
   Ki bend-i ḥıfẓ-ı deryā nām ü şānın ez-ḳadīm aldı

10. Sikender anda keştī-sūz bir āyīne ḳoymuşdı
    Anıñla şöhretin gerçi mir´āt-ı zarīm aldı

11. Şu maʿnī fehm olur kim rū-nümā maṭlūb-ı Mıṣr anda
    Dil-i āyīneden bu ṣūreti ʿaḳl-ı fehīm aldı

12. Ki Mıṣr'ıñ başlar andan nerdübān-ı rāh-ı memdūhı
    Bu evvel pāyeden ʿazm ile efrenc-i zemīm aldı

13. Çıḳup ḥileyle pesden almış oldu līk ġāzīler
    Gelüp bālādan işte ber-ṭarīḳ-i müstaḳīm aldı

22: RE, 10b; AE, 3b.

14. Nemīmiyūn-ı ḳıbṭa cāmiʿ-i pāk ḫayālātı
Kenīsā eylemek fikriyle murdār-ı zenīm aldı

15. N'ola fāsid-ḫayāl olsa fesād-ı mīʿdeden müfsid
Ki perhīzin bozup zuʿmınca envāʿ-ı na'īm aldı

16. Saparna-ı firengistāna cān atdı müdavāta
Yebūset defiʿne çāre büzūrāt-ı heşīm aldı

17. Civār-ı berberistān oldıġından ol bihīn belde
Meger ẓann eyledi berber dükānı yā hekīm aldı

18. Velī āyīne-i devrānda gördi ṣūret-i ʿaksi
Le'īmiñ ḳalbi teşvīşe düşüp levn-i elīm aldı

19. Gelüp sīmin-zer etmek ārzūsıyla ʿadū Mıṣra
Miṡāl-i kimyāger zer verüp ḫulyā-yı sīm aldı

20. Becā olduḳça tā sedd-i Sikender ḳāf-ı ʿālemde
Hem ehl-i ḫayr dendikçe ṡevāb-ı ḥā vü cīm aldı

21. Mükedder düşmen olsun şāh-ı ʿālem şād olub gülsün
Desünler ehl-i İslāmı gül-i rū-yı besīm aldı

22. Celālī iki mıṣraʿıñ ḥurūf-ı cevherīsinden
Bulub tārīḫ-i fetḥi gūş eden dürr-i naẓīm aldı

23. Firenk oldı cüdā ḳurb-ı diyār-ı Berbersitāndan
Güzel āyīnedür İskenderiyye Şeh Selīm aldı

[1216]

23

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Fetḥ olubp İskenderiyye mülk-i Mıṣrı cümleten
Aldı İskenderlik etdi ḥażret-i Sulṭān Selīm

2. İki mıṣraʿ kim dü tārīḫ-i mücevherdir ḳalem
Her birin iʿlām-ı sāl-i fetḥ içün ḳıldı raḳīm

23: RE, 11b; AE, 3b.

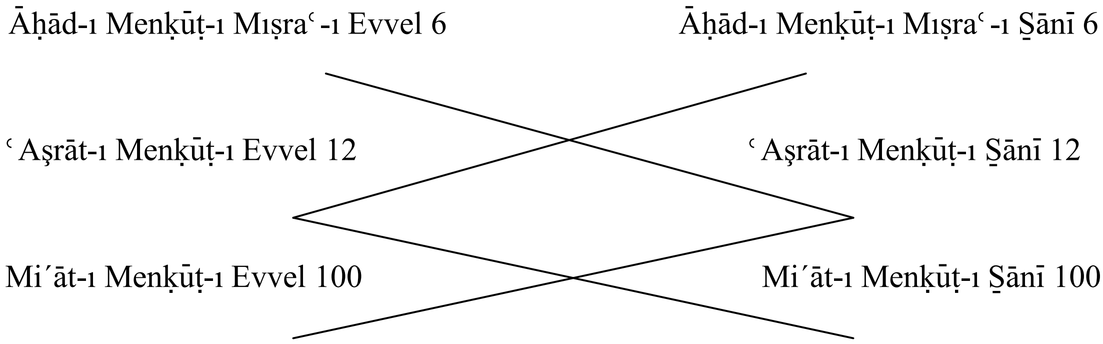
3. Mıṣraʿayn içre ḥurūf-ı muʿcemātıñ oldı hem
Mütteḥid āḥād ü ʿaşrāt ü mi´ātı müstaḳīm

4. Ol vuḳūʿ-ı ittiḥad etdi nümāyān şeş vücūh
Kim bu fetḥiñ oldı bir tārīḫi her vech-i ḳavīm

5. Sālifü'z̠-z̠ikr ol iki aṣlı olan tārīḫle
Bu fürūʿ oldu sekiz tārīḫe müncer bī-saḳīm

6. İttiḥād-ı ḳāfiyeyle maṭlaʿ-ı bercestedir
İşte ol beyt-i **Celālī** yaʿnī ʿabd-ı müstedīm

7. Oldı fetḥ İskenderiyye cān-ı ḫaṣm ola caḥīm [1216]
İki līmān aldı himmetle Ücünci Ḫān Selīm [1216]

24

Tārīḫ-i Donanma

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh etdi fetḥ-i Mıṣr içün deryā donanması
Ki cūd-ı Nil eder ziynet-fezā ol şehri her-demde

24: RE, 12a; AE, 3b. Tārīḫ-i Donanma, RE'de yok.

2. ʿAdū ṭopıyla teslīm eyleyüp oldı bi'ḥamdil-lāh
Donanma pīş-gāh-ı bāb-ı ṭop-ı şāh-ı mülhemde

3. Zamānıñ żabṭ edüp vaḳti ile naḳli müferreḥdir
Bunıñ gibi meserretler sezādır ḥıfẓ-ı ʿālemde

4. Ferāmūş etdirüp işġāl-i rūza baʿdezān derler
Bu da ʿıyd oldığından şehr-i şevvāl-i mükerremde

5. Receble rūz-ı kāsım ittifāḳ-ı ibtidā etdi
ʿAded biñ iki yüz onaltı olmuşdı muḥarremde

6. O şeb cebḫāneli etdi ikinci defʿa tersāne
Egerçi s̱āniyen ṭop-ḫāne eylermiş muḳaddemde

7. Üçünci ehl-i laġım vü ḫumbara ḳıldı donanmayı
Olub anlar da dāḫil böyle kūt-ā-kūt ʿāẓamda

8. Çehārüm eyledi ṭop-ḫāneliyle İngiliz ḳavmi
Ṣadāḳat olmaġın ol millet-i ʿĪsā-yı Meryem'de

9. Edüp ṣanʿatların icrā ʿināyet gördüler yaʿnī
Olup iḥsāna müstaġraḳ zamān-ı şāh-ı ekremde

10. Zihī āʿlā donanma kim çıḳup medd-i şihāb-āsā
Fişekler de temāşā eyledi bu devr-i ḫürremde

11. O serv-i āteşīler yandı ʿaşḳ-ı ḳadd-i dilberle
Degil mi rāst mānend-i dil-i üftāde dersemde

12. O mehtāb-ı münevverler şebin rūz etdi dünyānıñ
O şebler ḫˇāhiş-i mehtāba ḥācet ḳor mı ādemde

13. Nehengiñ sūz-ı ʿaşḳı kesr ederdi baḥri nev ammā
İẕābeyle peleng eczā-yı cismin olmasa żammda

14. Degil timūrī ḳır ayġırdır ister yem çıḳub seyre
Ki fekk-i esfelin bend etmemişler ḫalḳa-ı kemde

15. Zer-i surḫ-ı fişekler daḫme-i Efrāsiyāb oldı
Bu māliyetli şādī olmadı şāhān aḳdemde

16. O baḥrīler gömüldükce gümülderdi dil-i deryā
Nice baḥr-ı hezec gürler o ṣavl üzre ḳaṣīdemde

17. Ḳanādiliñ kemāl-i ṣafveti ṭāb῾a safā-baḫşā
O ẕevḳi bulmamışdır nūş edenler sāġar-ı Cem'de

18. Büyük gösterdi naḫl-i vaḳvaḳı āyīne-i deryā
Meger fevrī-nümā ṣūret vere baḥr-ı mua῾ẓẓamda

19. Münāsibdir ῾amudı vaḳvaḳa üstinde ol laḳlaḳlar
Ẓarāfet ḳılmış üstādı eger mebnī ise ῾amde

20. Belī mānende-i eṭfāl-i mektebdir o ṣūretler
Yazar vāv üzre lāmı ṣafḥa-ı ṭıfl-ı mu῾allemde

21. Tecessüm etdirüp semt-i piyāle ehli göstermiş
Edā-yı neş´eyi tims̱āl-i maḥbūb-ı mücessemde

22. Lebin ḳılmaḳla surḫ ol nev-nigārı eylemiş gül-fem
Olup ḥayrānı bülbül der ki fem gülde ya gül femde

23. Hüner merḳātı dolāb eylemiş ta῾līḳ-i pāyeyle
Ki devrüñ ḥarfi nā-peydā iken bürhān-ı süllemde [?]

24. Arar dūşında tiryākī-i ḫam-ḳaddiñ ḥumı fare
Ṣorar tiryākīyi cādū ḫum üzre ejder-i ḫamda [?]

25. O ḳaṣr-ı ḫūb öñinde şīrdür zer simyā ejder
Ṭururlar ḥıfẓ içün gūyā der-i genc-i muṭalsṣamda

26. Demez taṣvīr-i ḫayvānātına fīh-i naẓar kimse
Gören ḥiss-i mahāret ḳıldı her şekl-i müsellemde

27. Uçurmuşdu firenk anı ki ādem ber-hevā eyler
Bu bālā çıḳdı andan medḥin etsünler Mütercem'de

28. Mühendis ḳal῾alar cenginde döndü ḫurde keştīler
Donanma-yı hümāyūna yevm-i Ḳorfo-yı muḥkemde

29. Edüp meydān-ı sūr-āhenk çengi rū-yı deryāyı
Çelenkīlerle zeyn oldı ser-i esvāḳ-ı ῾ālemde

30. Gülüp rūyı şehinşāhıñ ṣafā ḫaṣma muḥal olsun
Ki tā baḥr olmanıñ imkānı var olduḳça şebnemde

31. **Celālī** ziynet-i līmān-ı dīvān eyle tārīḫin
Donanma Şeh Selīm'iñ oldı neyl-i Mıṣr içün yemmde

[1216]

Temmete'l-Mıṣriyye

[1216]

Ve'l-ḥamdü lillāhi ellezī ḫaleḳa'l-insāne ve ʿabbere bi's-sān ve's-salātü ve's-selāmi ʿalā-Muḥammedin ellezi ḫaleḳa'n-nāse min-şerri'l-vesvāsi'l-hannās ve ʿalā-ālihi ve asḥābihi mā-dārete'l-eflāk mis̱li'l-kās fi'l-kās. E'l-faḳīr e's-Seyyid EbūBekr Celālü'd-dīn e'l-Ḳāḍı bi-Sivas.

25

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilātün

1. Şāhinşeh-i yegāne Sulṭān Selīm ḫān kim
Bünyān-ı devletin Ḥaḳ etsün hemīşe aʿlā

2. Ḳanġı maḥalle verse teşrīfi birle ziynet
Ol Ḫusrev-i cihān-bān ol şāh-ı ʿālem-ārā

3. Esbāb-ı yümn ü devlet āsār-ı ʿizz ü rifʿat
Olmaz mı anda elbet āmāde vü müheyyā

4. Ez-cümle bu mesīre ẕeylinde çend defʿa
Etmekle seyr-i ṣāḥil ol cūd-ı luṭfı deryā

5. Ol sāḥile bu bāġıñ olmaḳla intisābı
Buldı bu ḳaṣr-ı nūrdan şān-ı refīʿ ü bālā

6. Bu nev-bināya muḥyī olduḳda iẕn-i şāhī
Yaḥyā Efendi semti bi'l-cümle oldı iḥyā

7. Efzāyiş-i ferahla memdūd eder ḥayātı
Kim her sütūnı olmuş mānend-i medd-i Yaḥyā

8. Bünyāda ḳıldı himmet çün Mihrişāh Sulṭān
Şāh-ı cihāna māder yaʿnī o mehd-i ʿulyā

25: RE, 13a; AE, 4a.

9. Ey ittifāḳ-ı aḥsen ey maʿnevī tenāsüb
Hem-sāye-i Beşikṭāş olmaḳ bu kāh-ı vālā

10. Şekl-i murabbaʿında terbiʿ-i yümn ü saʿdi
Taʿdil-i bi'l-ʿanāṣır aḥkāmın eyler īmā

11. Mānende-i rubāʿi lakin ṣaḥīḥ ü sālim
Mis̱l-i ḳıyās-ı muḥkem ber-şekl-i evvel ammā

12. Mefrūşun eylemez mi teşrīf-i pādişāhī
Ṭuġrayla muṣadder ḥükm-i ferāşet-āsā

13. Bu ḳaṣr-ı çār-ṣuffe olmaḳla heşt kūşe
Cemʿ oldı devresinde çünkim sekiz zevāyā

14. Aṣlı daḫi riyāḥıñ lā-büd sekiz ʿadeddir
Her kūşe bir nesīme olsun mehebb ü meʿvā

15. Gāhi şimāli gāhi eflākde cenūbı
Etdikce mihr ü māha ḳudret muṣīb ü meştā

16. Ḳaṣr-ı cihānda dā´im ol pādişāh-ı dehriñ
Ẕāt-ı şerīfin etsün her-dem ṣafāda Mevlā

17. Tārīḫidir **Celālī** bu mıṣraʿ-ı müferreḥ
Yapıldı Şeh Selīm'e Ḳaṣr-ı Cedīd-i saḥrā

[1217]

26

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Üçüncü Şeh Selīm ibni üçüncü Muṣṭafā Ḫān'ıñ
Üçüncü Ḫān Aḥmed ceddidir kim ḫaṣmı sindi

2. Üç anbarlı tamām olduḳda eyyām-ı laṭīfinde
Ḳızaġıñ üstüne üstādlar ṣanʿatla bindirdi

3. Gelüb üçler **Celālī** söyledi tārīḫ-i menḳūṭun
Üçüncü bu üç anbarlı Selīm-i s̱ālis̱ indirdi

26: RE, 13b; AE, 4a.

27

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Selīm H̲ān kim olur berr-i cihān
Baḥr-ı luṭf u cūdına nisbetle bir ṣāḥil-serā

2. Şāh-ı ġāzī dāver-i deryā-nevāl-i mülk ü dīn
Āb ü tāb-efzā-yı devlet H̲usrev-i kişver-güşā

3. Çend sāl aḳdem ḳılub me´mūr ṣadr-ı ʿ aẓamın
Fetḥ-i Mıṣr’a h̲idīv-i pür-dil-i ceng-āzmā

4. Eyleyüp tesh̲īr-i Afriḳiye ol Yūsuf-ʿ alem
Tah̲t-ı ʿ ālī bah̲t-ı şāhīyye olınca çehre-sā

5. İltimās-ı iẕn edüp tecdīde bu nüzhet gehi
Pādişāh-ı bende-perver luṭfıla verdi rıżā

6. Oldu bir sāḥil-serā-yı nev-behā kim mihr-veş
Māh-ı çerh̲e cām-ı billūrī eder beẕl-i żiyā

7. Yā żiyā vermez mi māha kim bu devlet-h̲āneyi
Ol żiyā mah̲laṣ vekīl-i salṭanat ḳıldı binā

8. Bā-ḥuṣūṣ anda tenezzüh birle pertev-bah̲ş olup
Eyleye lebrīz-i nūr ol H̲usrev-i ferruh̲-likā

9. Bu serāy-ı sāḥile etmez Beşikṭāş infiʿ āl
Kim ḳarīb olmaḳla ʿ arż etse raḳibiyyet aña

10. Ḳıldı zīrā ittiṣālinde Çıraġan Yalısın
Zīver-i mülk-i cenāb-ı mehd-i ʿ ulyā sābıḳā

11. İʿ tibār etmişdi me´vā-yı Çırāġana mülūk
Şeb çerāġ-āsā olurdı geceler revnaḳ-fezā

12. Muʿ teberdir bu dah̲i el-yevm o ṣāḥilh̲āne-veş
O gece bu gündüz eyler h̲iẕmet-i şāhı edā

27: RE, 13b; AE, 4a.

13. İkisi bir şāh-beyt-i naẓm-ı şevketdir bunuñ
Kim me´āli pādişāh-ı dehre etmekdir duʿā

14. İkisi beyninde gūyā ḫanḳāh-ı Mevlevī
Mes̱nevī'den mıṣraʿ-ı pākize-i medḥ ü s̱enā

15. Bir yere geldi ṣalāḫ u zühd ile fevz ü felāḥ
Mevlevī-ḫāne ile cār olduḳda bu devlet-serā

16. Ḥabbeẕā āʿlā binā kim ʿālem-i ezrāḳ ṣanup
Üs̱rüb-i saḳf-ı refīʿi üzre devr eyler hümā

17. Ḳumrı-yı bāmı ile usḳumrı-yı deryāsı hep
Ḥüsn-i ṣavt ü ḫūb ṣūretle olur cünbiş-nümā

18. Baḥre çıḳmaḳla zemīni tā sebādan ʿazm edüp
Cümleden evvel bunuñla merḥabā eyler ṣabā

19. Sāye verdikçe süḳūfı ḫavż-ı baḥrī ābına
Ol müvessaʿ ḫavża bir ḥālet gelür ser-tā-be-pā

20. Girse bir ḫamsi ʿaẓīmü'l-cüsse bir māhī olur
Yine teng olmaz bu māhīye o ḫavż-ı dil-güşā

21. Nil'dir pīşinde deryā-yı revān ammā ki ṣāf
Ḳaṣr-ı Yūsuf'dur kenārında bu nev darü's-ṣafā

22. Kesb-ı ṣafvetle hevāsından yemm cārī varup
Mermere kuḥsārın etmekle iḥāṭa evvelā

23. Eyleyüp te´s̱ir ḳılmış seng-i mermer ḫākini
İşte olmuş ferş-i ḫavżı bu serāyıñ ḥāliyā

24. Revzeninden Çamlıca ser-suffesin seyrān eden
Ẓann eder taḫt-ı Zümrüd öyle sulṭānī binā

25. Bu binā-yı fāḫiri andan temāşā eyleyen
Bir muraṣṣaʿ tāca teşbīh eylemez mi vāḳıʿā

26. Tā ki olduḳça serāy-ı şeş-cihāt-ı kā´ināt
Mihr ü mehle naḳş u ziynet-kerde-i subḥ u mesā

27. Çār-bāliş zīb-i ṣadr ʿizz ü iḳbāl eylesün
Pādişāh-ı rubʿ-ı meskūnı Cenāb-ı Kibriyā

28. İki mıṣraʿ ile **Celālī** bu nevīn bünyād içün
Söyledi ḫāmem iki tārīḫ-i rengīn-iḥtivā

29. Yūsufī tācü's-sevāḥildir budur dil-cū binā
[1218]
Ṭarz-ı maṭbuʿı Selīmī dil-güşā sāḥil-serā
[1218]

28

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şeh-i bālā-me'aṡṡir neyyir-i raḫşende-i ṭāʿāt
Ḫidīv-i müttaḳī ẓıll-ı ẓalīl-i vāhibü'z-zülfā

2. İmām-ı ehl-i sünnet ve'l-cemāʿāt ṣāḥibü'l-ḫayrāt
Cenāb-ı ḫażret-i Sulṭān Selīm Ḫān-ı cihān-ārā

3. O ḫāḳān-ı ʿibādet-pīşe kim etmiş Ḫudā ẕātın
Meṭāʿ-ı mülk ü millet muḳtedā-yı devlet-i ʿuẓmā

4. Bu āʿlā cāmiʿi inşāya fermānı olup ṣādır
Teceddüd ḳıldı maʿnā-yı ḥadiṡ-i *men bennā* ḥakkā

5. Gül-i üşküftedür kürsīsi tāc-ı minberi ġonçe
Çıḳup bülbül gibi vaʿẓ u ḥiṭābet pāye-i ḳusvā

6. Sipihriñ ismi kim gök ḳubbedir efvāh-ı ʿālemde
Bu ṭop ḳandīlidir taḥtında ol gök ḳubbeniñ gūyā

7. Gören şekliñ ḳıyās eyler ʿalemdir ḳubbetü'l-ʿarża
Firāz-ı ḳubbesinde zer ʿalem-girāyedir ṣuġrā

8. Nola ism-i selīmiyye ziynet-sāz faḫr olsa
Ki nām-ı pādişāhı birle gevher kānıdır zīrā

9. Selīmiyyeyle iḥsāniyye çār-ı zü'l-ḳarābetdir
Ederler birbiriyle inḳifāʿ-ı Ḥaḳ-ı *ze'l-ḳurbā*

28: RE, 14a; AE, 4a.

10. Bunıñ semti şerefle re´s ü iḥsāniyyedir cüs̱s̱e
O re´isiñ tācıdır bu cāmiʿ-i zibende vü raʿnā

11. Tekerrür emrini te´kīd içindir cānibeynīnde
İki ʿālī mināre ʿiẕẕet-i dāreyn eder büşrā

12. Haṣīri cūy-veş mevvāc ü gülşendir nihālīler
Ṣafā-baẖş-ı ṣüfūf olmaz mı her germā vü her sermā

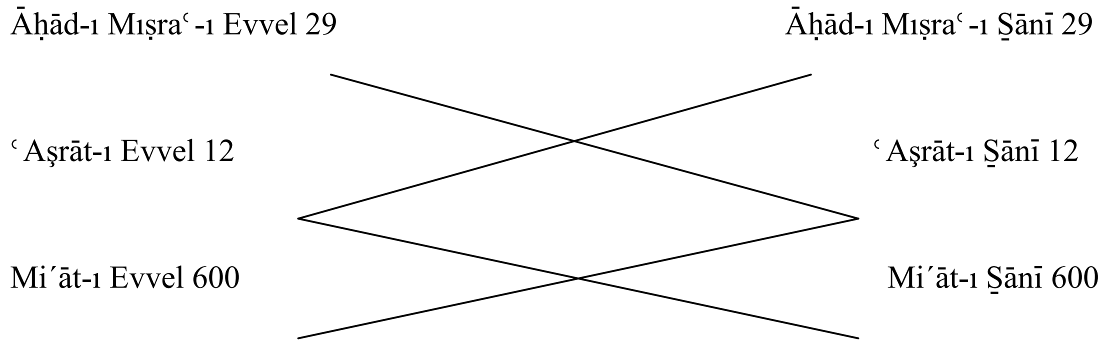
13. Hemīşe ism-i şāhī ḥuṭbe-i zīb-i şarḳ ü ġarb olsun
Duʿāya ka´īm olduḳça yedi mīnā ile yüsrā

14. Yazup ḥātm-ı bināya bir muṣannaʿ beyt-i berceste
Celālī ʿarż eder ẖāmem sekiz tārīẖ-i bī-hemtā

15. O beytiñ mısṭarı taʿlīḳ-i zīb etdikleri teldir
Birer ziynetdir anda mıṣraʿ-ı ulā ile uẖrā

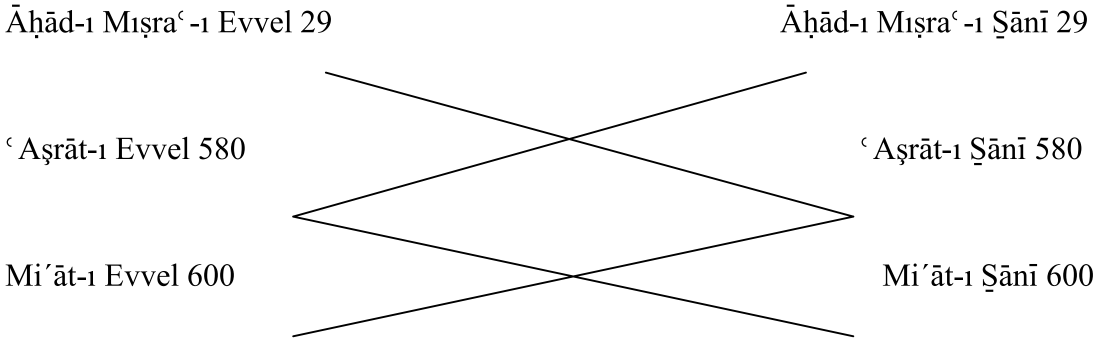
16. Vücūhum cedveli mühr-i Süleymānīdir altında
Sezā ol maʿbed-i vālāya bu āvīze-i zībā

17. Zihī cāmiʿ ki yapdı H̱ān-ı Selīm-i mālikü'l-cumʿa
[1219]
Selīm-i tāc-i iḥsāniye-enver cāmiü'l-ḥüsnā
[1219]

Nevʿi-i diger

1. Zihī cāmiʿ ki yapdı H̱ān Selīm mālikü'l-cumʿa
[1219]
Selīmin tāc her maʿbed-i mü´ekked cāmiʿü'l-ḥüsnā
[1219]

29

Beyt-i āḫar

1. Her cāmiʿiñ bu cāy-ı nev-bālā Selīmī tācıdır [1219]

   Üslūbı zībā maʿbedi īcād ḳıldı Ḫ̮ān Selīm

[1219]

Mıṣraʿ-ı Diger

1. Selīmī tācıdır ebhā müsellem cāmiʿü'l-ḥüsnā

[1219]

Diger

1. Laṭīf maʿbedi ḳıldı Selīm Ḫ̮ān īcād

[1219]

29: RE,15a; AE, 4b.

30

Tārīḫ-i Culūs-ı Meymenet-Me´nūs Ḥażret-i Pādişāh-ı Rūy-ı Zemīn Dāme Muvaffaḳan İla-yevmü'd-dīn

müstefilün/ müstefi lün/ müstefilün/ müstefilün

1. Yer yer açup ġaymı eyār çarḫ eyledi keşf-i şümūs
   ʿArż-ı cemāl etdi bahār oldı beşūş ebr-i ʿabūs

2. Gūyā semen-zār-ı çemen oldı çemen-zār-ı ʿAden
   Her yāsemen lü´lü s̱emen bād-ı ṣabā geh geh lodos

3. Oldu o ḫāḳān-ı şeciʿ zībende-i taḫt-ı refiʿ
   Cemʿ oldı rābiʿle rebīʿ es̱nā-yı resm-i dest-būs

4. Yaʿnī şeh-i ʿadl-āzmā şāhinşeh-i ferruḥ-liḳā
   Dördüncü Sulṭān Muṣṭafā ḳıldı saʿādetle cülūs

5. Cūd-ı kudūm-ı şehriyār oldı şeref-baḫş-ı bahār
   Şükrāne ḳıldı rūzgār gül-berg ile bez̲l-i fülūs

6. Yevm-i cülūsudur o gün kim ehl-i īmāna bütün
   Her hefte bayrām oldı çün her hefteye re´sü'r-rü´ūs

7. Olsa n'ola bu tāc-dār reşk-i key-i İsfendiyār
   Cevherle olmaz hem-ayar berg-i züccāc ü senderūs

8. Ālāya etdikde ḳıyām eyler ḥalāyıḳ izdiḥām
   Yaʿnī ziḫām-ı ḫāṣṣ ü ʿām esvāḳı lebrīz-i nüfūṣ

9. Ol Ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān kim olsa lāyıḳ her zamān
   Pīşinde Tübbaʿ ile revān-ı İskender İbni Feyliḳoṣ

10. ʿAdli eder dādın ādā olduḳça ehl-i iştikā
    Bī-mūcib-i cevr ü cefā müstevcib-i ḥayf u füsūṣ

11. Ol pādişāh-ı ceng-cū cündiyle ecnās-ı ʿadū
    Gerdūna nisbetle kedū deryāya nisbetle Gedūs

30: RE, 15b; AE, 4b.
3. dk., RE.

12. Ḳılsun Cenāb-ı Kibriyā her düşmeni maġlūb aña
Maḥḳūmı olsun dā´imā Efrenc ü Rūs ü Engürūs

13. Taḳdīm-i tārīḫ et **Celālī** taḫt-ı ʿālī-rütbeye
Dördüncü Sulṭān Muṣṭafā-yı pādişeh ḳıldı cülūs

[1222]

31

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ey **Celālī** şāh-ı ʿālem taḫtı teşrīf ettigin
Söyledi kilke lisān-ı ḫalle āvāz-ı ḳūs

2. Mis̱li yoḳ bir salṭanat tārīḫi tebşīr eyledi
Müjde kim devletle Sulṭān Muṣṭafā ḳıldı cülūs

[1222]

32

Tārīḫ-i Cülūs-ı Ḥażret-i Pādişāh-ı Rūy-ı Zemīn (Ḫullidet Salṭanatahü İlāyevmüd'd-dīn Edamallāh)

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh evc-i taḫtı neyyir-i ʿāzam gibi
Ḳıldı pür-envār edüb Sulṭān Maḥmūd Ḫān cülūs

2. Bārekallāh efser-i ikbāli giydi Cem gibi
Oldı reşk-i revnaḳ-ı İskender ibni Feyliḳos

3. Pāye-i evrengine yüzler sürüb ādāb ile
Oldılar erkān-ı devlet vāye-mend-i dest-būs

4. Belki yüz sürmek diler mihr-i cihān-ārā ile
Verdiginden ʿanʿane ile pertev ol şems-i şümūs

31: RE, 16a; AE, 4b.
32: RE, 17a; AE, 4b.

5. Ḥaşmet-i vālā ile ālāya olduḳda süvār
İzdiḥām-ı nās eder esvākı lebrīz-i nüfūs

6. Ṣayfı cūd-ı nuḳre bāş ile ḳılar üşkūfe-zār
Gūyīyā nisan eder gül-bergile beẕl-i fülūs

7. Āb-ı bārān oldı Nīl-i ḫiẕmetiyle ḫande-rū
Ḥaẓẓ ile gösterdi dīdār-ı beşūş ebr-i ʿabūs

8. Ḳıldı alayından evvel şehri yaʿnī şüst ü şū
Māiʿ aẕb etdi Ḫalīc-i telḫi mānend-i Gedūs

9. Gerd-i bāhurı felekden sildi süngerle seḥāb
Tāzelendi künbed ü dīvār-ı çarḫ-ı köhne dūs

10. Ziynet-i ālāy içün oldı siphr āyīne-tāb
Ẕerrece ḳılmaz ḳabūl farḳ-ı uṣūlünden ʿukūs

11. Pādişāh-ı nev cülūsa eyleyüp sūr-ı sürūr
Raʿd u berḳiyle felek atdı fişekler çaldı kūs

12. Feyż-i emṭār eyledi eşçār-ı zīb-efzā-yı sūr
Oldı gūyā bāġ-ı ʿālem ḫacle-gāh-ı nev-ʿarūs

13. Ḫaḳ Teʿālā ṭāliʿ-i mesʿūd ile ḳılsun müdām
Kimse taḳvīm-i felekde görmesün ḥükm-i nuhūs

14. Dāʹimā aʿdā-yı dīni eylesün maḫẕūl ü rām
Emrine münḳad olub Efrenc ü Rūs u Engürūs

15. ʿArż-ı tārīḫ et **Celālī** taḫt-ı ʿāli-rütbeye
Eyledi Sulṭān Maḫmūd Ḫān-ı ʿadli nev-cülūs

[1222]

33

Tārīḫ-i Vilādet-i Bā-Saʿādet

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh-ı yegāne Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd'a
   Ḥudā'nıñ feyż-i luṭfı mūcid-i envaʿ-ı ālādır

2. Ṣafā-baḫş-ı enām olmaḳtadır ʿahd-i hümāyūnu
   Emārāt-ı feraḥla maẓhar-ı te´yid-i Mevlā'dır

3. Zamānında ẓuhūr etmekdedir ās̱ār-ı tevfīḳāt
   Bi'ḥamdil-lāḥ o tevfīḳātıñ esbābı müheyyādır

4. Ki teşrīf eyledi bir duḫter-i saʿd-āḥteri kevni
   Suʿūd-ı maḳdemi nāhīd-i çarḫe ġıbṭa-fermādır

5. Bulub yümn-i ḳudūmuyla güşāyiş Behmen eyyāmı
   Gül-i sermā gibi beḥcet-nümā-yı ḫalḳ-ı dünyādır

6. Meh-i nisān gibi kānūn-ı s̱ānī oldı zīb-āver
   Ki mehd-i nāza ḳonduḳça ṣadefde dürr-i yektādır

7. Yāḫūd mehd-i laṭīfi raḫle-i zībendedir anda
   Yed-i ḳudret-nüvişte nüsḥa-ı mevlūd-ı raʿnādır

8. Yaḫūd ol nev gül-i zība-yı devlet mehd-i ʿizzetde
   Güzīde nüsḥa-yı maḥfūża-ı tertīb-i zībādır

9. N'ola mānend-i gül pirāye-i farḳ etseler şānın
   Ki ol nev-ġonce-i bāġ-ı şeref hem-nām-ı zehrādır

10. Nice evlād ile şād eylemek Mevlā şehinşāhı
    Dil ü cāndan tażarruʿ-kerrde-i ābā ü ebnādır

11. Ṭuluʿ etdi **Celālī** zühre-i zehrā-yı tārīḫi
    Ḳudūm-ı Fāṭıma Sulṭān'a güller behmen-ārādır

[1223]

33: RE, 17a; AE, 4b. Tārīḫ-i Vilādet-i Bā-Saʿādet, RE'de yok.

34

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥamdil-lāḥ yine s̱ebt-i menāşid-i velādetle
   Suḫan-verler şeref-baḫş-ı mübāhāt oldı ḳırṭāsa

2. Ne ḳırṭāṣ ehl-i şarḳ ü ġarba verdi cuşīş-i beḥcet
   Keşīde oldu deryā-yı meserret Fās'dan Fās'a

3. Beşāşet geldi sükkān-ı şimali vü cenūbīyye
   S̱üġūr-ı Rūmdan tā ḥadd-i mülk-i ʿāli ʿAbbāsa

4. Şehinşāh-ı zamāne Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd'uñ
   Ki ednā bendesi olmaḳ şerefdir şāh-ı Ṭahmās'a

5. Gelüp bir duḫter-i zī-şānī ziynet-gāh-ı dünyāya
   Ḳudūmı oldı reşk-i zühre-i çarḫ-ı siyeh-kāse

6. Ya cins-i müslīmine bā-ḫuṣūṣ olmaz mı şevḳ-āver
   Ṣafā geldi ʿumūmen maḳdem-i mesʿūdı aḥbāba

7. Ṭulūʿ-ı mihr içün ebr-i şafaḳ tā şerbet ezdikçe
   O şehdiñ isfirār ıṣlāḥına olduḳça besbāse

8. Şeh-i ḥaşmet-şiʿārıñ nev-be-nev teşrīf-i nesliyle
   Müdām erkān-ı devlet nā´il olsun faḫr-i ilbāsa

9. **Celālī** taʿmiye tevlīd eder tārīḫ-i ferḫunde dem
   Ḳudūmı ʿĀ´işe Sulṭānıñ olsun saʿd-ı Ḥaḳ nāsa

[1224]

35

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ḫidīv-i nām-ver Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ʿālī-şān
   Ki ẕāt-ı bāhrü'l-feyżi sezādır taḥt-ı zerkāra

34: RE, 17b; AE, 4b.
35: RE, 18a; AE, 4b.

2. Miyān-ı şāṭır-ı iḳbāline taḳlīd içün gerdūn
Meh-i nevle ḳılar Cevzā ʿikālin bend ü ġaddāre

3. Zamān-ı devletinde oldı ās̱ār-ı şeref ẓāhir
Zebānlar ḥaṣr-ı evḳāt eyledi taḥdīs̱in ıẓhāra

4. Hezerān ḥamd ü minnet Ḥaḳḳ'a kim īcād-ı luṭfıyla
Yine bir duḫter iḥsān etdi ol şāh-ı cihāndāra

5. Ne duḫter neyyir-i evc-i saʿādetdir ki reşk eyler
Felekde maḳdem-i fīrūzına nāhīd seyyāre

6. Nice reşk etmesün her-dem ki teşrīf etdigi gündür
ʿİbād-ı müslīminiñ cumʿa vü bayrāmı hemvāre

7. Ḳudūmiyle o cumʿa ʿıyd ber-bālā-yı ʿıyd oldı
N'ola faḫr etse bu ʿıyd-ı saʿīd ezmān ü edvāra

8. Rebiʿü'l-evvel ayında bahār-ı ḫoş dem āyende
Bu mevlūd işte esbāb-ı mübāhāt oldı ezhāre

9. Ṭūluʿından şeref-yāb oldı ferverdīn ile nisan
Şafaḳ fer verdi her biri ḳaṭre-i zībā-yı emṭāre

10. Degil bārān-ı nisan dem-be-dem eşk-i meserretdir
Eder jeng-i ġam-ı deyden felek tathīr-i ruḫsāre

11. Duḫān-ı ṭop ṣanma ḳıldı ṣādī mezd-i istifāc
Gülāb-ı māh-ı nisan birle rūy-ı çarḫ-ı jengāre

12. Vilādetlerle nuṣretlerle şāh-ı ʿālemi Mevlā
Hemīşe ḫürrem etmek münyedir sükkān-ı aḳṭara

13. Celālī zeyn-i mehd-i levḥa ḳıl tārīḫ-i mevlūdın
Yine bir Fāṭıma Sulṭān'dur pīrāye gehvāre

[1226]

36

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd'a saʿādetle
   Yine bir duḫter-i ferḫunde-aḫter luṭf-ı Mevlādır

2. Ne duḫter neyyir raḫşende-i evc-i meʿalīdir
   Ne duḫter yā meh-i tābende yāḫūd necm-i zehrādır

3. Ḳudūmün reşk-i māh çārdeh rūz etdi Ḥaḳ zīrā
   Kubeyl şāmında zīb-āver-i teşrīf-i dünyādır

4. Ḥazīrān evvelinde oldı çarḫ āmāde-i şādī
   Ki işte cünbiş-i taḥvīl-i ḫūrşīde müheyyādır

5. Mübāhāt üzredir yaʿnī meh-i mevlūdı ḫatminde
   Felek cevlān-ı şemsiyle anıñçün ġurre ġarrādır

6. Ṣadā-yı raʿd ṣanman atdı şenlik ṭopların gerdūn
   Sürūr-ı makdemi bādī-i sūr-ı çarḫ-i vālādır

7. Teṣādüf eyleyüp gülnār ü gül pāyānına vaḳti
   Dem-i ẕevḳ-i ṣafādır ibtidā-yı faṣl-ı germādır

8. Ṭūluʿ-i mihr ü māh olduḳça maḳṣad-gāh-ı ʿālemde
   Şehinşāhıñ ʿülüvv-ı tāliʿi Ḥaḳḳ'dan temennādır

9. **Celālī** verd-i bī-ḫār eyledim tārīḫ-i mevlūdun
   Ḳudūm-ı Ṣāliha Sulṭān'a güller gülbün-ārādır

[1226]

37

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Hezarān ḥamd ü minnet cān u dilden Ḥaḳḳ'a kim ʿālem
   Yine feyż-i beşāret birle mesrūrü'l-fevāīd oldı

36: RE, 18b; AE, 4b.
37: RE, 18b; AE, 5a.

2. Ne āʿlā müjde kim şehzāde-i ferḫunde-maḳdemle
Şeh-i ekrem- ʿināyet dīde-i Rabbü'l-ibād oldı

3. Muʿizz-i salṭanat Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı dānā-dil
Serīr-i şevkete rifʿat-dīh-i rüşt ü sedād oldı

4. Tefevvuḳ etdi ʿadl ü dād ile şāhān-ı eslāfa
Sezā-yı ġıbṭa-i Nūşirevān u Pīşdād oldı

5. Ḳarīben maẓhar eyle şādmānī-i fütūḫāta
Meserret vaḳtidir yā Rab ki meşġūl-ı cihād oldı

6. Degil sükkān-ı ġabra dil-güşūde belki eflākiñ
Dü çeşm-i mihr ü māh rūşen ü baḫtı küşād oldı

7. Niçe diller küşād olmaz ki bu şehzāde mīlādı
Ṣafā-baḫş-ı nihād-ı Ḫusrev-i ʿālī-nejād oldı

8. Ḳudūmiyle murādın ḥāṣıl etdi cümleniñ Mevlā
Müsemmāsı gibi ismi daḫi Sulṭān Murād oldı

9. Şebinde yevm-i isneynin müşerref ḳıldı dünyāyı
Meh-i zi'l-ḳaʿdeye ol şeb nühümdür öyle yād oldı

10. Biri çün tām iki şehriñ biri yek rūz nāḳıṣdır
Ḥeṣābı her dü māhıñ böyle mażbūṭü'l-iʿdād oldı

11. Eder bedʿ-i muḥareremden o ferrūḫ leyl üç yüz dört
N'ola ḳadr olsa ol şeb kim ne endek ne ziyād oldı

12. **Celālī** bir biri maʿnāsına gelmek müsellemdir
Der u ber lafẓı çün böyle kes̱īrü'l-iştihād oldı

13. Dedim bu mıṣraʿ-ı ġarrāyla tārīḫ-i mevlūdun
Ḳımāṭ-ı mehd-i devlet hāle der māh-ı Murād oldı

[1226]

38

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Dilā şād ol ki tārīḫ-i vilādet müstezād oldu
   Zihī zeyn-i ḳımāṭ-ı mehd-i devlet ber-murād oldu

[1226]

39

Ḳıṭʿa

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. **Celālī** her biri bu çār mıṣrāʿ ıñ metānetle
   Binā-yı naẓm-ı tārīḫe birer muḥkem ʿimād oldı

2. Velī evvelki mıṣrāʿlardaki aḥād ile ʿaşrāt
   Mi´āt-ı yek-digerle iki tārīḫ iʿtidād oldı

3. Keẕālik mıṣrāʿ-ı s̱ānīleriñ beyninde de böyle
   İki tārīḫ-i diger müstebān-ı ittiḥād oldı

4. Bu aṣlīlerle ferʿīler sekiz tārīḫ olub işte
   Ḳalem bezm-i hünerde neşʿe-zād-ı izdiyād oldı

5. ʿÜlüvv-ı maḳdemi Sulṭān Murād'ıñdır feraḥ-īcād [1226]
   Lihāf-ı mehd-i eymen zīb-i devlet ber-murād oldı [1226]

6. Müferriḥ meh gibi Sulṭān Murād'ıñ maḳdemidir bu [1226]
   Lihāf-ı hāle mehd-i ʿahd-i devlet ber-murād oldı [1226]

38: RE, 19a; AE, 5a.
39: RE, 19a; AE, 5a.

40

Ḳıṭʿa-ı Diger

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Minnet Ḫudā-yı ekreme ḫalḳ erdi vaḳt-i ḫurreme
   Şādī sarāy-ı ʿāleme ṭoldu dü-şenbih gecesi

2. Şehzāde oldı çün be-nām yazdım iki tārīḫ-i tām
   Dehre **Celālī** ver peyām n'oldu dü-şenbih gecesi

3. ʿĀlem besīm-i pür-murād oldu dü-şenbih gecesi
   [1226]
   Biʿl-cümle ʿālem bir murād buldu dü-şenbih gecesi
   [1226]

41

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh maḳdem-i necliyle şād oldu yine
   Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd ibni Ḫān ʿAbdü'l-ḥamīd

2. Pādişāh-ı āʿdel ü erşed ki ṭavr ü ẕātına
   Reşk eder Kisrī-i ʿādil ġıbṭa Ḥārūnü'd-Reşīd

3. ʿAdl ü ʿiffetde mis̱āl zāde-i ʿAbdü'l-azīz
   İttiḳāda s̱ānī-i Ṭayfūr yaʿnī Bāyezīd

4. Fażl-ı Bārī nuṣret ü imdād-ı teʿyidāt ile
   ʿÖmr ü iḳbālin ziyāde devletin ḳılsun medīd

5. Naḫl-i ẕāt-ı emcedin dā´im berūmend eylesün
   Miyve-i şehzādegān birle Ḫudāvend-i mecīd

6. Māh-ı āẕer bu meserretle ḳılar şevḳin ziyād
   Kim tahassürle şubaṭ etmüşdi eyyāmın mezīd

7. Her diyāra bu beşāretle vezān olsa deger
   Baʿdezīn bād-ı ṣabā ister ḳarīb ister baʿīd

40: RE, 19a; AE, 5a.
41: RE, 19b; AE, 5a.

8. Ṣanma mehtāb āsumān refʿ-i hicāb-ı ebr edüp
Açdı çeşmin ta ola mihr-i ruḫından müstefīd

9. Müşk-zār etdi şebāngeh būy-ı meşʿ āl ʿālemi
ʿAhd-i Ferverdīn-i inbāt etdi gūyā müşk-bīd

10. Ḥumret-i āʿlām-ı keştī ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı top
Ṭabla-ı deryāyı etdi pür-gül-i surḫ u sefīd

11. Ḫaẓẓ-ı mehter-ḫāneden gülḫāne-i bāġın hezār
Olsa bu demde ederdi ʿarż-ı meydān-ı cirīd

12. Bārekāllah ʿıyd-ı ekber ḥabbeẕā şehzāde kim
Hem-teṣādüfdür anıñla māh-ı mevlūd-ı saʿīd

13. Hem o meh birle teṣādüf etdiginden māʿada
Leyle-i mevlūd idi ol şeb dü-bālā oldı ʿıyd

14. Çünki māhın evveli ḥasbü't-teceddüd cumʿadır
Ḍaḥve-i ulyāda zīrā kim olur derler cedīd

15. Ḳıldı teşrīf on ikinci gecesinde ʿālemi
İşte *men-vecheyn* yümn-i ittifāḳ oldı bedīd

16. Dāder-i ʿālīsi gelmişdi şeb-i isneyde
Bu se-şenbih leyli s̱ümmel ḥamdülillāh el-ḥamīd

17. Söyle tārīḫin **Celālī** mevlidi mehtābınıñ
Ḥīn-i şeb *nūrunalanūr* oldı Sulṭān Bāyezīd

[1227]

42

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Oldılar mānend-i lü´lü´ bu iki mıṣraʿ daḫi
Şāhed-i güftārıma pirāye-i ʿıḳdü'l-ferīd

2. Ṭabʿa eyler gececi bülbül gibi baḫş-ı ṣafā
Lafẓ-ı şeble etdiginden her biri güft ü şinīd

42: RE, 20a; AE, 5a.

3. Yā degil mi lafẓınıñ tekrārı aḥsen kim ola
Öyle şebde böyle bir şehzāde ber-vefḳ-i ümīd

4. Tavellallahü taala ʿömre-hu mā-nüvvired
Bi'l-ḳamer dervü'l-leāli ḥakezā küllül yürīd[221]

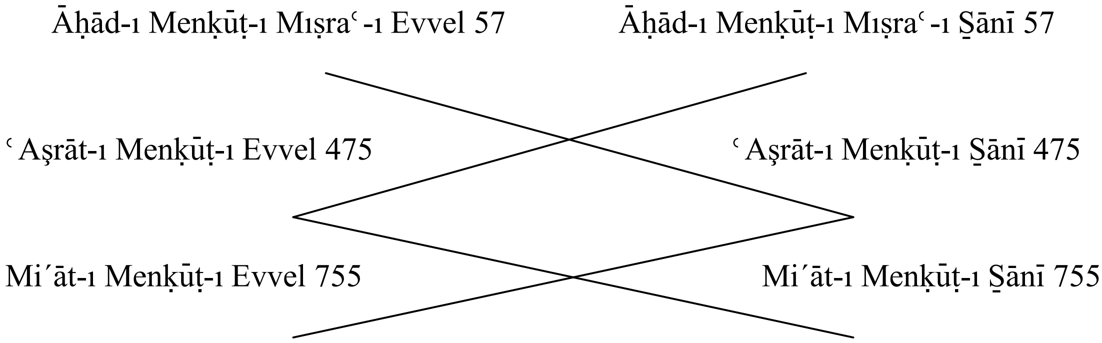
5. Ṣuyuna *mā-nahnü fīh*in edelim sevḳ-i suḫan
Maʿnī-i ḥayrü'l-kelām elbet sevāb u hem sedīd

6. Muʿcem-i evvelle s̱ānī mühmelin ḳıldım ḥeṣāb
Oldı bir tārīḫ ʿaksinden de bir ḥaṣbü'l-ʿadīd

7. Baʿdezīn yeksān gelüb āḥād ü ʿaşrāt ü mi´ātı
Şeş tevārīḫ-i diger çıḳdı zihī ḥüsnü'l-ḳaṣīd

8. Bu sekiz ferʿīleri aşlın ile etdim yekün
Oldı on tārīḫe bāliġ işte ol beyt-i meşīd

9. Mehde nūr u fer şebin mīlād-ı Sulṭān Bāyezīd
[1228]
Nūr-ı yümn-i şebde fer mevlūd-ı Sulṭān Bāyezīd
[1228]

43

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Baʿdezān ātīniñ etdim iki mıṣraʿın ḥeṣāb
Oldı tārīḫ-i müfīdi bu sürūrıñ her vāḥid

[221] dk.: Terceme : Hakk Teʿālā ʿömrün uzun ide tā aydınlata/ Ayla dünler onları her bir kişi böyle diler.

43: RE, 20a; AE, 5a.

2. Her biriñ āḥādı ẕikri sebḳ eden üç mıṣraʿıñ
Oldı ʿaşrāt ü mi΄ātı birle üç tārīḫ ekīd

3. Üc de ʿaksinden tevellüdle olur şeş baʿdehu
İki aṣlı birle heşt eyler zihī raʿnā neşīd

4. Oldı cümle on ṭoḳuz yā beyt-i ātī ile
İşte tertībiyle ol beyt-i dil-ārā-yı müfīd

5. Şebde tāliʿ nūr-ı fer mevlūd-ı Sulṭān Bāyezīd
[1227]
Nūr u fer ṭaliʿ şeb-i mevlūdda Sulṭān Bāyezīd
[1227]

44

Nevʿ-i Diger

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Mevlāya ṣad ḥamd ü s̱enā etdi saʿādetle ʿatā
Şehzāde-i behçet-fezā oldu zihī ʿıyd-i saʿīd

2. Rūşen edā ḳıldım **Celālī** maḳdemi tārīḫidir
Ṭāliʿ şeb-i mevlidde nūr u ferr-i Sulṭān Bāyezīd

[1227]

45

Ḳıṭʿa-ı Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Bu dü mıṣraʿıñ ḥurūfından da tārīḫin olur
Evveli itmāma s̱ānī eyleyüp meddin medīd

2. Geldi mevlūdıñ şeb ü şehrinde Sulṭān Bāyezīd
[1227]
Devlet-ārā mevlid şehzāde Sulṭān Bāyezīd
[1227]

44: RE, 20b; AE, 5a.
45: RE, 20b; AE, 5a.

46

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḳıldı ihdā Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd'a yine
   Luṭf-ı Bārī duḫter-i ferḫūnde mānend-i güher

2. Eyledi baḫş-i meserret gülsitān-ı ʿāleme
   İbtihāc-āverdir elbet böyle āʿlā verd-i ter

3. Feyż-i teşrīfi eyāre oldı vech-i iʿtibār
   Eyledi ḳadrin meh-i nīsāndan efzūn muʿteber

4. Bülbülānıñ şimdi aḫlādır kelāmı gūyiyā
   Ṭūṭī-i gūyādır anlar bu meserretdir şeker

5. Bu meserret bu ḥalāvetle eyyār eyyāmına
   Vāḳıʿā vaḳt-i gül ü gülnār derlerse deger

6. Ḥaḳ ḫidīv-i ʿahdi evlādıyla ḳılsun ber-ḳarār
   Tā mevāliydi nümā-yāb eyledikçe bu muḳarr

7. Birbirinden metn ü şerḥ-āsā Ḫudā ayırmasun
   Zīb cild-i vāḥid olmaz mı *Dürer* birle *Ġurer*

8. Var cināsı çünki çöz o cemāẕī lafẓınıñ
   Her biri ʿindü'l-ḳarīne digerin īhām eder

9. Yazdı tārīḫim **Celālī** burc ü māh-ı mevlidin
   Verdi Cevzā ḳımāṭ-ı ʿahde şāh-ı sulṭān fer

[1227]

47

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥāmdil-lāh yine bir duḫter-i ferḥūnde-fer Ḥaḳ'dan
   ʿAtā-yı Ḫān Maḥmūd İbni Ḫān Abdü'l-ḥamīd oldı

46: RE, 20b; AE, 5a.
7a. metn: müdn, RE; AE.
47: RE, 21a; AE, 5b.

2. Zamān-ı şevketinde āşikārī-i ʿadāletle
Emārāt-ı sürūrı ʿālemiñ her-dem bedīd oldı

3. Evān-ı devletinde nev-be-nev ʿıyd-ı vilādetle
Libās-ı behçeti nāsın cedīd-ender-cedīd oldı

4. Saʿādetle yine bu mevlīd-i nev şād edüp ḫalḳı
Cemāẕeyn arasında bir daḫi ʿıyd-ı saʿīd oldı

5. Zihī duḫter ki ḫūrşīd ü ḳamerdir müstefīd andan
Anıñçün Mihrümāh ismi aña nām-ı müfīd oldı

6. Ḳudūmün meymenet-melzūm ede Mevlā şehinşāha
ʿİbād-ı müslīmine bu duʿā re´s-i ümīd oldı

7. Ferah-zādır **Celālī** kevkeb-i tārīḫ-i mevlūdı
Semāda Mihrümāh Sulṭān'a rūz u şeb de ʿıyd oldı

[1227]

48

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥaḳḳ'dan iḥsān-ı vilādetle yine oldı be-kām
Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ʿOs̱mānī-neseb

2. Yaʿnī teşrīf etdi kevni meh gibi bir duḫteri
Dehri pür-şevḳ ü sürūr etse degil cāy-ı ʿaceb

3. Nuhbe-i şems ü ḳamerdir ṭalʿāt-ı tābendesi
İsmi Mihrümāh anıñçün oldı nām-ı münteḥab

4. Maḳdemi beyne'l-cemāẕeyne teṣādüf eyleyüp
Gūyiyā geldi miyān-şādī-i şaʿbān ü receb

5. Ḥaḳ Teʿālā ḫurrem etsün pādişāh-ı ʿālemi
Tā ki bezm-i āsumān-ārā ola necm-i ṭarab

6. Ẕāt ü evlādın hemīşe devlet ü iḳbāl ile
Ziynet-efzā-yı sarāy-ı ṣıḥḥat etsün luṭf-ı Rab

48: RE, 21a; AE, 5b.

7. Meh-nümā ḳıldım **Celālī** mevlidi tārīḫini
Mihrümāh Sulṭān ṭuluʿı oldı ʿıyd-ı rūẓ u şeb

[1227]

49

mefāīlün/feilātün/mefāīlün/feilün

1. Ḫalaṣ yāft Medīne zi-dest-i Vehhabī
Çünīn be-güft **Celālī** ki şud be Tazī-i hās

2. Semiʿtü [ve] küllü ḥabībün yeḳūlü mübtehicen
Ete'l-beşīru eraḫḫan Medīnetün bi'ḫalāṣ

[1228]

50

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Oldı miftāḫ-ı Medīne yine zeyn-i devlet
Dil-güşā verd-i muṭarrā-yı meserret geldi

2. Ḳufl-ı tārīḫine etmez mi **Celālī** ḫiẕmet
Ele miftāḥ-ı Medīne gül-i devlet geldi

[1228]

51

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Şāh-ı şāhān Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūdı yine
Maḳdem-i necliyle mesrūr eyledi Rabbü'l-mecīd

2. ʿĀlemi ʿaṣr ü mesabeyninde teşrīf eyleyüp
Pertev-i mihr ü sürūrı oldu her dilde medīd

49: RE, 21b; AE, 5b.
50: RE, 21b; AE, 5b.
51: RE, 21b; AE, 5b.
2b. her: pür, RE.

3. Yā medīd olmaz mı şehr-i mevlid-i mesʿūd da
Rū-nümūn oldı üçünci gün iki māh-ı cedīd

4. Biridir māh-ı rebīʿ u biridir şehzādeniñ
Berk-rū-yı enveri işte iki vech-i ʿadīd

5. Bu meh-i rū-yı zemindir o meh-i çarḫ-ı berīn
Lem'a-ı ikbāli ol meh bundan olsun müstefīd

6. Māh-ı isfandārda İsfendiyār-ı āsumān
Ḥutını tabh etdirüp āmāde ḳıldı çeşn-i ʿıyd

7. Naḫl-i gül ḫāżırlıyor ihdāya berk-i sebzini
Müjde-i bed'en bahār etmekle ol yevm-i saʿīd

8. Etdi fetvāsın ḥadīs̱-i *ḫayr ü esmā* āşiḳār
Nām-ı cedd-i emcediyle iştirāk oldı bedīd

9. Ṭavelallahü teʿālā ʿömre hu mā-nüvviret
ʿĀlemün bi'l-neyyireyni ḥakezā küllün yürīd

10. Taḫt-ı ʿadl ü dādı üzre pādişāh-ı erşedi
Her-dem etsün Rabb-i erham reşk-i Hārūnü'd-reşīd

11. Söyle tārīḫin **Celālī** mevlid-i firūzunuñ
Şāh-ı şāhān-zāde geldi ismidür ʿAbdü'l-ḥamīd

[1228]

52

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Yine dünyāya bir şehzāde şahinşāh-ı vālādan
Şeb-i yekşenbede mānend-i māh-ı āsumān geldi

2. **Celālī** beḥcet-efzādır ḳudūmu söyle tārīḫin
Ṣafālı mevlid-i ʿālī-i ʿOs̱mān-ı zamān geldi

[1228]

52: RE, 22a; AE, 5b.
2b. dk.: Maḥmūd ve zamān yek adet olmaġla ʿOs̱mān bin Maḥmūd demek maʿnāsı melhūzdur. "Lı/Li" lafẓında ʿArabī ve Türkī olarak iki maʿnā melhūzdur.

53

Tārīḫ-i Fetḥ-i Belġrad

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Nesīm-i fetḥ ü fīrūzī bi'ḥamdil-lāh vezān oldı
Leṭāfetle ṣafā-baḫş-ı dil-i İslāmiyān oldı

2. Vezīr-i āʿzām-ı Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ġāzīniñ
Alub ḥıṣn-ı Beliġradı ḥidīv-i kahramān oldı

3. Ezelden maḫlaṣın Ḫūrşīd edüp ol ṣadr-ı vālānıñ
Meh-i mihr içre fetḥi sırr-ı Rabb-ı müsteʿān oldı

4. Alındı māh-ı şevvāl evsatında Ḳara Yorgi'den
Dem-i ferḫunde-i eyyām-ı beyż ol vaḳte şān oldı

5. Beyāża çekdiler müsevvedde-i naẓm-ı perīşānı
Zihī manẓūme-i rengīn-edā rūşen beyān oldı

6. Siyeh-pūş idi rūy-ı ehl-i İslām iftirāḳıyla
Giyüb envāʿ-ı dībā lāle-zār ü gülsitān oldı

7. Ya bir maḥbūb idi çeşmin siyeh dildāde bend etmiş
İfāḳat buldı āhū-dīde bir şūḥ-ı cihān oldı

8. Duḫān-ı muzlim etmişti iḥāṭa burc ü bārūsun
ʿAlemler maṭlāü'l-envār edüp ref-i duḫān oldı

9. Şeb-i tārik idi ẓulmetle rūz-ı rūşeni gūyā
Şeb-i tāriki şimdi rūz-ı rūşen-ter zamān oldı

10. Siyeh efʿī-i Ḍaḥḥāḳ idi peydā dūş-ı sevrinde
Ġuzātıñ ra´yet-i fetḥi dırefş-i Ġāveyān oldı

11. Siyehlenmişdi baḫtı ẓulmet-i küfr iḳtiżāsından
Açıldı nūr ile mānend-i mihr-i āsumān oldı

12. Ya sīm üzre urulmuşdı biraz naḳş-ı sevād ammā
Silindi cā-be-cā aʿlām-ı nuṣret zer-nişān oldı

53: RE, 22a; AE, 5b.

13. Yaḫūd bir micmer-i sīmīne ḳonmuşdı ḳara günlük
O zībāyişli micmer ʿanber-i sarāya kān oldı

14. Yaḫūd ol māh-ı bedre perde çekdi ẓulmeti küfrüñ
Kemāl-i incilā birle yine pertev-feşān oldı

15. Yaḫūd ol āfitābı münkesif ḳılmışdı bu ẓulmet
Miṡāl-i mihr-i enver neyyir-i saʿd iḳtirān oldı

16. Cefā ḳaṣdıyla bir dilber ṭutunmuşdı siyeh bürḳaʿ
Açub rūyın muḥibbān-ı ḳadīme mihribān oldı

17. Ṡuġūr-ı leyli mihr olduḳça fātiḥ şāh-ı İslāmıñ
Duʿā-yı imtidādı rūz u şeb zīb-i zebān oldı

18. Sevādü'l-vech ü menḥūs-aḫter etsün düşmenin Mevlā
Sefīd ac-ı seḥer tā kim ruḥ-i gerdūna ān oldı

19. Niçe böyle yüz aḳlıḳlarla mesrūrü'l-fuad olsun
Nice diller siyeh-rūzī-i ḫaṣma şādımān oldı

20. Beyān etdim **Celālī** fetḫi tārīḫin taṣannuʿla
Ki ḥasbü'l-ʿāde inşādına ʿusret müstebān oldı

21. Elān fi-i Beliġrādî gürūh-ı müslümān oldı
İçinden Ḳara Yorgi çıḳdı tārīḫi ʿıyān oldı

[1228]

54

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḫᵛāher-i şāhinşeh-i devrān-ı gerdūn-āsitān
Ḥażret-i Begḫān Sulṭān kim odur Zehrā-naẓīr

2. Ḳıldı bir ʿālī binā sāḥil-serā bünyād kim
Rifʿat-i saḳfı sezā-yı ġıbṭa-i çarḫ-ı eṡīr

3. Görmedi ḳaṣr-ı Ḫavernaḳ böyle bir zīb ü ziyneti
Görse çeşm-baḫtın eylerdi Sinimmār'ıñ ḳarīr

21b. dk.: 1328 (Fi Belġrād) + 452 (Gürūh-ı müslümān) = 1780 - 552 (Kara Yorgi)=1228
54: RE, 26b; AE, 5b.

4. Sīyyemā görseydi teşrīf-i şāhinşāhī ile
Ziynet-i ṣadr-ı serīrin ġıbṭa eylerdi serīr

5. İttiṣāliyle bunuñ eylerse her-dem çoḳ degil
H̱āne-kāh-ı mevlevī sā΄ir yere fahr-ı vefîr

6. Bir yanında bu maḥall vāḳiʿ Beşikṭaş'ıñ belī
Bir yanında hem sarāy-ı H̱usrev-i bālā serīr

7. Gūyiyā çarh̲ıñ teḳābül eyleyüb bir semtine
Māh düşmiş hem dah̲i bir semtine mihr-i münīr

8. Tā cihān ṭurduḳça ol nüzhet-gehi āsībden
Ẕāt-ı sulṭānıyla maḥfūẓ eylesün Ḥayy-ı Ḳadīr

9. Feyż-i himmetdir **Celālī** kim der-i bī-mis̱liniñ
Nezr-i Mevlānā ile tārīh̲i lutf-ı lā-naẓīr

[1209]

55

Tārīh̲-i Berāy-ı Ṣadāret-i S̱āniyye-i ʿİzzet Meḥmed Paşa

feilātün/ feilātün/ faʿlün

1. Baḥr-i iḳbāl cihān-ı ʿİzzet
Kān-ı iclāl Muḥammed Paşa

2. H̱alḳ teşrīfi içün olmuşdı
Dāʿī-i h̲āliḳ-i ebḳār ü ʿaşā

3. Ḥamdülillāh yine ṣadra gelüp
ʿĀleme oldu ʿadālet-bah̲şā

4. Naẓm-ı tārīh̲ içün erbāb-ı suh̲an
Edicek nev-be-nev eşʿār inşā

5. Dest-i ʿacziyle **Celālī**-i kemīn
Olabildi bu ḳadar ʿuḳde-güşā

55: RE, 27b; AE, 5b.

6. Ṣadr-ı vālāya gelince tārīḫ
Dediler ciy´et-i ʿİzzet Paşa

[1195]

56

Ḳıṭʿā-ı Tārīḫ-i Ṣadāret

fāilātün/ mefāilün/ feilün

1. Dāvera çün ṣadāret-i ʿuẓmā
Ḳıldı nāmıñla kesb-i ʿizz ü ʿalā

2. Fikr-i tārīḫ-i cāhıñ eyler iken
Dedi hātif Vezīr Ḫalīl Paşa

[1197]

57

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Zihī serdār-ı āʿzam dāver-i ceng-āver-i ʿālem
Ġazādan Ḥaḳ'a ṣad-minnet ki manṣūrü'l-livā geldi

2. Zihī ṣadr-ı Sikender feth ü düstūr-ı mücāhid kim
Edüb tesḫīr-i mülk-i Ḳāhire kişver-güşā geldi

3. Zihī dānā ki ḥālā ṣayḳal-ı rā-yı rezīniyle
Kulūb-ı ʿāleme mānend-i āyīne cilā geldi

4. Düçār olmuşdı düşmen ġāliyādan ʿillet-i cuʿa
Naʿīm-i mülk-i Mıṣr'ı ekl içün germ iştihā geldi

5. Żaʿīfü'l-ḥazm olub sū-yı Firengistān'a cān atdı
Meded-cūy oldı çünkim başa renc-i imtilā geldi

6. Fransız oltasın çok urdı ammā etmedi çāre
ʿİlāc-ı ehven ol murdāra tebdīl-i hevā geldi

56: RE, 27b; AE, 6a.
57: RE, 27b; AE, 6a.

7. Naṣīb-i ehl-i İslām eylemiş o niʿmeti Mevlā
O mülküñ zehr-i ḳahrı anlara maḥẓ-ı şifā geldi

8. Edince hecme-i ḫuddʿayla Efrenc aña istilā
Gürūh-ı müslīmine niçe te׳yid-i Ḫudā geldi

9. Ḫuṣūṣā müʿmīniniñ ẓıll-ı bāl-i seyf-i meslūlü
Ser-ā-ser ehl-i Mıṣr'a sāye-i perr-i hümā geldi

10. Edüb yaʿnī ʿadūnuñ ẓulmet-i ẓulmünden āsūde
Cenāb-ı aṣaf-ı Ekrem ṣafā geldi ṣafā geldi

11. Mis̱āl-i ʿāşıḳān sükkān-ı Mıṣr olmuşdu dil-ḫaste
Ḳudūmiyle o bīmārān-ı maḥzūna devā geldi

12. İṣābetdir o hem-nām-ı meh-i Kenʿān'a evvelden
Żiyā lafẓın taḫallüṣ ġayetü'l-ġāye becā geldi

13. Belī Mıṣr'ı ḳılup tariki-i küffārdan taḫlīṣ
Sitānbula mis̱āl-i āfitāb-ı pür-żiyā geldi

14. Aḳup geldikçe Nil-āsā o iḳlīm-i cenūbīden
Şimālistān-ı Rūma ʿadl ile revnaḳ-fezā geldi

15. Memālik ṭāhir oldı ḫār ü ḫāşāk-ı meẓālimden
Niẓām ü ʿiffetiyle ʿāleme neşv ü nemā geldi

16. Emīn oldı ahali ẓālimānıñ mekr-i şerrinden
Ki tertīb-i cezāsı anlarıñ ḫayrü'l-cezā geldi

17. Bilād aḫvālini ʿörfī vü şerʿī eyledi tanẓīm
Ki ḥatta nā׳ibi Toḳat'a Sivās'ıñ sezā geldi

18. Ḫudā ẕātın hemīşe maẓhar etsün neyl-i āmāle
Ki Nīl'in tā ki ṭuġyānıyla derler Mıṣr'a mā geldi

19. **Celālī** aḥsen oldı ṣadrına teşrīfi tārīḫim
Müşerref oldu cāyı Āṣaf-ı Yūsuf-likā geldi

[1217]

17b. dk. : Bu beytiñ lüzūmı fütūḫāt-ı Mıṣriyye tevāriḫi ḫitāmındaki imżādan münfehemdir.

58

Diger

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Alup Mıṣrı ʿadūdan Ḥażret-i Yūsuf Żiyā Paşa
   Sitānbul'a Żiyā-pāş oldı ol nūr-ı Ḫudā geldi

2. Olup teşrīfi ṣadrıñ mihri zerrāt oldı tārīḫim
   Ḳılub pür-nūr cāyın aṣaf-ı Yūsuf Żiyā geldi

[1217]

59

Diger Menkūt

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ṣadrına geldi ġazādan Yūsuf -ı ʿali-himem

[1217]

Diger Menkūt

1. Ṣadrına geldi ġazādan Āṣaf-ı ʿali-himem

[1217]

60

ʿÖşriyye

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Selīm ister ʿulüvv-i bendesin
   Vālidi Ḫān Muṣṭafā'yı maʿdelet-güster gibi

58: RE, 28a, AE, 6a.
59: RE, 28b; AE, 6a.
60: RE, 28b; AE, 6a.

2. Şems-i iḳbālinden eyler müstefād erbābını
Māha pertev-baẖş olan ẖūrşīd-i ferruẖ-fer gibi

3. Ṣadr-ı ʿālī ḳıldı bir ẕāt-ı mekārim-ẖaṣleti
Ḥāfıẓ İsmāʿil Paşa-yı himem-server gibi

4. Evvelā oldı ser-i bostaniyān[ın] dāveri
Ṣıdḳın is̱bāt eyleyüp Sıddīḳla Ḥayder gibi

5. S̱āniyyen deryā-yı luṭf-ı pādişāhī cūş edüp
Ḳapudan-ı mülk-i baḥr olmuşdı İskender gibi

6. Zīver-i duş eyleyüp şimdi ṣadāret-i ẖilatin
Ṣadra zīb-efzā-yı teşrīf oldı Āṣaflar gibi

7. Cāh-ı vālāsından Ḥaḳ hemvāre ḳılsun ber-ḳarār
Āsumān-ārā-yı semt-i ḳuṭb olan aẖter gibi

8. Naṣbınıñ şād-āb-ı feyż-i mevsim-i nisanıdir
Naṣb-i nefs etmez mi ẖāmem ḥoḳḳaya ʿarʿar gibi

9. Āṣaf ı Cemdir Cem İsmaʿil Paşa-yı dilīr
Mıṣraʿ-ı tārīẖ-i der-destimdir engüşter gibi

10. Böyle maṭlaʿdır tevārīẖ eks̱eriyā gerçi kim
Gāh mühmel gāh muʿcem ṣanʿat-ı diger gibi

11. Bu da eẓhār-ı ṣanaʿīdendir ammā ki olur
Her onuncu ṣālde üşküfte verd-i ter gibi

12. Yaʿnī re´s-i ʿāṣīr olmaḳla bu sāl-i bī-melāl
Etmez āḥād-ı iḳtizā üç beşli bir defter gibi

13. ʿAdd-i āḥāda taṣaddī etmeyüp tārīẖde
Eyledim sencīde ʿāşrāt ü mi´ātın zer gibi

14. Ey **Celālī** bu iki mıṣraʿı taḥrīr eyleyüp
H̱āme bir nā refte-rā açdı mutalsam der gibi

15. Ḳabudān Paşa alup mühr oldı ṣadr-ı kārdan
Aldı İsmaʿil Paşa mühr-i zer cevher gibi

[1220]

61

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Eylül edüp feyż-i ʿamīm ezhār açıldı gül gibi
   Esdi çemenlerde nesīm murġān olup bülbül gibi

2. Geldi çü vaḳt-i iʿtidāl meydāna cāmı ber-kemāl
   Bir ẕāta verdi zü'l-celāl kim ḫāmesi düldül gibi

3. Ḳıldı Ḫudā ṣadrü's-sudūr oldı cihān dārü's-sürūr
   Cūş etdi deryā-yı ḫubūr dillerde keyf-i mül gibi

4. Destinde mühr-i maʿdelet baḫş etdi būy-ı mesʿadet
   Bāġ-ı cihāna her cihet verdi feraḫ sünbül gibi

5. Ol rütbe ʿirfān ittiḥād bir nuṭḳla eyler murād
   Maʿnā-yı cemʿ ü infirād Tāzi'de lafż-ı kül gibi

6. Etsün Cenāb-ı Kirdigār bünyān-ı cāhın ber-ḳarār
   Olduḳça tā kim pāyidār bu ṭāk-ı ʿālem pül gibi

7. Tārīḫini naḳş et **Celālī** resm-i ʿOs̱mānī ile
   Mühr aldı İbrāhīm Paşa'ya sezādır gül gibi

[1221]

62

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh kim menāşīr-i ṣadāret gülşeni
   Dehre ziynet-baḫş verd-i nām-ı Yūsuf'dur yine

2. Ya´nī teşrīf-i cenāb-ı ṣadr-ı gevher pāş-ı cūd
   Mevsim-i nīsānda niʿme't-teṣādüfdür yine

3. Öyle bir Āṣaf ki evṣāfıyla kilk-i pür-şitāb
   Dest-i erbāb-ı hünerde bī-tevaḳḳufdur yine

61: RE, 29a; AE, 6a.
62: RE, 29a; AE,6a.

4. Etseler ıtra ne rütbe vaṣf-ı luṭf-ı himmetin
Luṭf ü himmet vasfa nisbet bi’t-tazaufdur yine

5. Şādımān etmez mi ḳalbi mākdem-i mesʿ ūdı kim
H̱aṣm-ı menḥūsıñ derūnı pür-te´essüfdür yine

6. ʿAvn-i Rabbāniyle düşmenden etsün aẖẕ-i ṣār
Kim eʿ ādī nekbet-ārā-yı taṣallüfdür yine

7. Ġāziyān destinde tīġ-ı ẖançer-i düşmen-şikār
Beñzer ol şāhine kim bī-ḳayd-ı üsküfdür yine

8. Müstecāb olsun be-Ḥaḳḳ-ı evliyā vü enbiyā
Ş’ol duʿ ā kim lāzım-ı ehl-i taṣavvufdur yine

9. Nebʿ ı-i tārīẖ-i ṣadāretdir **Celālī** Nil-veş
Cāy-ı ṣadra müjde hala ḳasr-ı Yūsuf’dur yine

[1224]

63

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi’ḥamdil-lāh ki devlet-mendī-i ʿaḳl ü dirāyetle
Muḥammed Beg vezīr-i āʿ ẓam-ı ṣāḥib-vuḳūf oldı

2. Ḳoyunca ceyb-i ẖāṣü’l-ẖāṣına mühr-i hümāyūnı
Şeref ḥarfin hemān der-ḳuṭb edüp kehfü’l-kühūf oldı

3. Ya ẓarf-ı müstaḳırrdir ceyb ü mühr olmış żamīr anda
Ya mühr ol nuṣẖa-i me´s̱ūredir kim der-ẓurūf oldı

4. Ra´ūf ıṭlāḳı pek rūẖ-āşinādır maẖlaṣiyyetle
Ki şāha ferz olup ferzi ḥesāb etdik raʿ ūf oldı

[287] [287]

5. Şitāb etdi nesīm-i şöhreti her ḳarye vü şehre
Ḥubūbu haftasında vāṣıl-ı Mışr ü Menūf oldı

6. Hümā himmetli bir ʿanḳa-ṭabīʿ atdır zamānında
Olur ḳutlu o yerler kim ezel me´vā-yı kūf oldı

63: RE, 29b; AE, 6a.

7. ʿAcep mi maṣḳıṭ-ı re´se Ṭırabzon çekse Ofīler
Ki denmez devr-i ʿadlinde fülan ġūyā-yı of oldı

8. Ḳalem ratbü'l-lisān-ı şükr olur etdikçe istiṣḥāb
Muḳaddem çünki nā-meʿlūf-ı aḥyān-ı cufūf oldı

9. Enīs-i dā´imi ḳılmışdı müstevfī iken yaʿnī
N'ola maʿẕūr ise ol üns-i evfāya elūf oldı

10. Elūfı żamm-ı luṭf u cūd ile ḳaṭ ḳaṭ ulūf eyler
Ṣunūf-ı dāʿiyānıñ her ṣaf-ı ṣınfı süfūf oldı

11. Kederlendi bu yıl nevrūz olup nā-reste-i ʿahdi
Şeb ü rūzunda gūyā kim ḫusūf oldı küsūf oldı

12. Meger naṣbı kötü nevrūẓ imiş kim āfitāb işte
Nühüm rūzunda nevrūzuñ ṣafā-baḫş-ı küşūf oldu

13. Muʿallā cāhını tebrīk içün ebr ü hevā resmen
Meh-i āẕāre ḥāżır ferve-i semmūr ü ṣūf oldu

14. Süvār olsa mizāc-ı çarḫa gerd-i raḫşı nāʿfidir
Ġubār-ı gülbahār āʿlā müferriḥ bir süfūf oldu

15. Ḫayāl etdim mücessem ġurfe-ı gül-zār-ı evṣāfın
Sarāy-ı dilde zībā resm-i eṭrāf-ı suḳūf oldu

16. Anıñ bir ḳıṭʿa-i medḥiyye farż etdim cidārında
Ne ʿālü'l-ʿāl elfāẓ u ne aḥsen-ter ḥurūf oldu

17. Budur bāġ-ı ḫayāl-ender-ḫayālim feyż-i medḥiyle
Mazāmīn-i güzīni ṭāk-i ebyāta ḳuṭūf oldu

18. Ḫudā hemvāre ẕātın server-i ṣınf-ı ʿiẓām etsün
Meḳādirince tā kim rütbe-baḫşā-yı ṣunūf oldu

19. **Celālī** ḫatm-i mühre naḳş-ı tārīḫ-i ṣadāret ḳıl
Muhammed Beg ne esʿad mühr alub ṣadr-ı ra´ūf oldu

[1220]

64

Tārīḫ-i Meşīḫat-ı İslāmiyye

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Nām-dāş-ı faḫr-i ʿālem şöhret-ārā-yı kibār
   Seyyid-i pākīze-maḫlaṣ yaʿnī Zeyü'l-ʿābīdīn

2. Mesned-i iftāyı teşrīf eyledi nevrūzda
   Cāh-ı vālā-rūzını fīrūz ede Rabbü'l-muʿīn

3. Māh-ı ferverdīne ol gün ġurredir olmaz bi-ʿayn
   Böyle ferverdīñ deyü reşk etse her māh-ı nevīn

4. Bu teṣādüf iʿtidāl-i ʿahdini eyler beyān
   Vaḳtidir şükr ü s̱enānın işte bürhān-ı mübīn

5. Zīb-i dūş-ı iʿtilāsı oldı fetvāyī deyu
   ʿArża ilbās-ı beyāż etdi hemān çarḫ-ı berīn

6. Bu maḳāmı çün mekān etmişdi cedd-i emcedi
   Irs̱ ile ḳıldı müşerref ol mekānı bu mekīn

7. Zīver-i cāh-ı neḳābet eylemişti sābıḳā
   Şehriyār-ı ʿālem-ārā pādişāh-ı müslīmīn

8. Ḥaḳ Teʿālā her murāda nā´il etsün ḥāliyā
   Manṣıb-ı āʿle'l-e´āli birle ḳıldı kām-bīn

9. Neyyir-i ṣadr-ı meşīḫat olduğın eyler nidā
   Ḫāme kim bu beyt ile āfāḳı etdi pür-tanīn

10. Mıṣraʿ-ı evvel bir ister bir mıṣraʿ-ı s̱ānī tamām
    ʿArż eder ṭabʿım **Celālī** iki tārīḫ-i metīn

11. Pādişāha oldı müftīd'd-dīn Zeynü'l-ʿābīdīn
    [1230]
    Dehre müftī'd-dīn-i ʿādil oldı Zeynü'l-ʿābīdīn
    [1230]

64: RE, 31a; AE, 6b. Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye: RE,'de yok.

65

Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye-i Ḥażret-i Meḥmed Mekkī Efendi (Sellemulllāhu Teʿālā)

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥamdil-lāh yine ḳıldı müşerref ṣadr-ı fetvāyı
   O dānā-yı himem-güster o nıḥrīr-i hüner-pīrā

2. Semiyy-i faḫr-ı ʿālem Ḥażret-i Mekkī Efendi kim
   Sipihr-i ʿilme ẕātın mihr-i ʿirfān eylemiş Mevlā

3. Saʿādetle ikinci defʿā teşrīf eyleyüp ḳıldı
   Meşīḫat ṣadrını āʿlā düvüm çarḫ-ı berīn-āsā

4. ʿUṭārīd'dir ḳalem destinde eyler iktisāb anda
   Suʿūd-ı maʿdelet erbāb-ı ḥācet ehl-i istiftā

5. Mükemmel bātınī hem ẓāhirī ʿirfān ü dānişle
   Edīb-i pür-hüner ʿallāme-i bī-miṡl ü bī-hemtā

6. Münaḳḳaḥ nüsḫasıdır ḥüsn-i ḫulḳı ʿilm-i aḫlāḳıñ
   Sezādır dense *Aḫlāḳ-ı ʿAlā'ī*'den daḫi āʿlā

7. Ferīdü'l-ʿaṣrıdir dehriñ vaḥīdü'l-dehridir ʿaṣrıñ
   Ki rūşen gün gibi fażlı müsellem ẕātıdır yektā

8. Mübārek eylesün Bārī Teʿālā cāh-ı vālāsın
   Muʿammer ede ẕātın tā cihān olduḳça pā-ber-cā

9. Olur āʿlā **Celālī** ḳavl-i tārīḫim tevārüdle
   Yine Mekkī Efendi'ye verildi mesned-i fetvā

[1215]

65: RE, 31b; AE, 6b. Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye-i Ḥażret-i Meḥmed Mekkī Efendi (Sellemulllāhu Teʿālā), AE, Yok.

66

feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ḥamdülillāh ki fetvā ṣadrın
Ḳıldı teşrīf o himemkār-ı şefīḳ

2. Yaʿnī Tevfīḳ Efendi ki odur
ʿĀrif ü ʿālim ü ṣāḥib-i taḥḳīḳ

3. Saʿd-ı ḥayṣiyyet ü memdūḥ-ḥaseb
Seyyid-i pāk-neseb ʿırḳ-ı ʿarīḳ

4. ʿİlm ü ʿirfānını teslīm eyler
ʿUlemā zümresi hem ehl-i ṭārīḳ

5. Anda her satr-ı ʿulūm-ı şettā
Safḥa-i ḫıfẓa olunmuş tenmīḳ

6. Ḥall-i eşkāl-i mesā΄ilde hemān
An-ı vāḥidde edüb fikr-i daḳīḳ

7. Bir cevāb ile tavaḳḳufsuz eder
Beynini bātıl ü Ḥaḳḳ'ıñ tefrīḳ

8. Yazılan mes΄eleniñ ʿaynı çıḳar
Etseler ṣoñra kitāba taṭbīḳ

9. Ola hem-vāre binā-yı cāhı
Üss-i iḳbāl ü saʿādetle veṡīḳ

10. Bu meserretle **Celālī** ṭabʿım
Ḫāme-i naẓmı edince teşvīḳ

11. Bāb-ı iftāya yazıldı tārīḫ
Giydi fetvāyı cenāb-ı tevfīḳ

[1205]

66: RE, 31b; AE, 6b.

67

Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye Berāy-ı Defʿā-i Ulā Ḥażret-i Şeyḫü'l-İslām Sellemeü's-Selām

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh-ı zamān şāh-ı cihān-dān cāh-ı fetvāya
   Cenāb-ı Ḥāżret-i Mekkī Efendi ferve-pūş oldı

2. Maʿārif-mend-i bī-mānend ü nıḥrīr-i suḫan-perver
   Ki bezm-i ʿilm ü ʿirfānında çok dānā ḫamūş oldı

3. O deryā-yı mażāmīnin ṣafā-baḫşī-i eşʿārı
   Bütün erbāb-ı ṭabʿa bādī-i cūş u ḫurūş oldı

4. N'ola her ʿilm ü fenn ḥıfẓında naḳşı ber-ḳarār olsa
   Anıñ gūyā ki maʿlūmātı aḥcāra nuḳūş oldı

5. Degil mesmuʿunuñ bir ḥarfi żāyiʿ tā ṣabāvetden
   Ṭurur her lafẓ aña kim derc-i dürc-i gūş u hūş oldı

6. Ḫudā ṣadr ü ṣafāda dā´im etsün necl-i pākiyle
   Duʿā-yı ḫayrı vird-i cümle-i ins ü sürūş oldu

7. Tamāmiyyet **Celālī** manṣıb-ı tārīḫedir ḫilʿat
   Maḥall Mekkī Efendi cāme-i fetvā be-dūş oldu

[1203]

68

Tārīḫ-i Meşīḫat-ı İslāmiyye

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Hidīv-i rūy-ı zemīn dāver-i cihān-temkīn
   Penāh-ı devlet ü dīn şehriyār-ı heft-iḳlīm

67: RE, 32a; AE, 6b. Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye Berāy-ı Defʿā-i Ulā Ḥażret-i Şeyḫü'l-İslām Sellemeü's-Selām: AE, Yok.

.**68:** RE, 32a; AE, 6b. Tārīḫ-i Meşīḫat-ı İslāmiyye: AE'de yok.

2. Cenāb-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamīd H̱ān ol kim
Mülūk-ı ʿālem eder āsitānını tels̱īm

3. Serīr-i şevkete ziynet virelden etmededir
Muʿaẓẓamāt-ı emānātı ehline teslīm

4. Naḳīb-i ʿahdine ḳıldı ʿināyet-i ʿuẓmā
Görüb meşīḫata naḳlin revā o şāh-ı kerīm

5. Feżā-yı ṣafḥada minbaʿd bülbül-i ḫāme
Eder bu gūne maḳāmāt vaṣfını taḳsīm

6. Tırāz-ı mesned-i fetvā müzeyyen-i taḳvā
Ḥalīm-i mekrümet-ārā semiyy-i İbrāhīm

7. Bilindi reddi ile ḫāmesi ḳabūlünden
Cihānda her ne ki var ise müstakīm ü saḳīm

8. ʿAcep mi olsa müselllem cemīʿ-i eṭvārı
Ki yār ü hem-demidir ḥüsn-i ḫulḳ ü ṭābʿ-ı selīm

9. Bu cāh-ı sāmi-i ʿilmiyyesin mübārek edüp
Şeref-dih-i ʿulemā eylesün H̱udā-yı ʿalīm

10. **Celālīyā** gül-i tārīḫidir bu ṣūretde
Nefʿ-i vucūhla fetvāya naḳl-i İbrāhīm

[1196]

69

Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh-ı ṣavāb-endīşe H̱ān ʿAbdü'l-ḥamīd ol kim
Naẓīri gelmemişdir luṭf u iḥsān ile dünyāda

2. Görüp şāyeste bir ʿallāme-i devrānı iḳrāma
Muʿallā mesned-i fetvāya fermān etdi işʿāda

69: RE, 32b; AE, 6b. Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye: AE'de yok.

3. Cenāb-ı Müftī-zāde Ḥażret-i Aḥmed Efendi kim
Odur el-Ḥaḳ muʿādil Bāyezīd'e zühd ü taḳvāda

4. Teraḳḳī buldı bālāsında ḳadr-i ferve-i beyżā
Olur elbet dü-bālā şān-ı ḫilʿat öyle bālāda

5. Müsinn ü ṣāliḥ ü nıḥrīr o mümtāzü'l-emās̱ildir
Mehābetle ṣalābetle fażīlet anda āmāde

6. Edince yümnile teşrīf-i cāh-ı şeyḫü'l-islāmı
Mübārek ṣāʿat ü ferḫunde-vaḳt ü saʿd es̱nāda

7. Dedi ḥātif **Celālī** birle tārīḫin görüb cāʿiz
Cevāb-ı bā-ṣavābī yazdı Müftī-zāde fetvāda

70

Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Dürrī-zāde Ḥażret-i ʿĀrif Efendi kim odur
Nām-dāş-ı faḫr-ı ʿālem seyyid-i ʿālī-cenāb

2. Ferve-i beyżā-yı fetvāyı giyince yümn ile
Oldı ẕāt-ı enveri gūyā ṣadefde dür-i yāb

3. Yā derūn-ı ḫalḳa-dār-ı hālede bedr-i münīr
Şīre-i üftāde yāḫūd ʿaks-i şuʿā-ı āfitāb

4. Ferve-i beyżā ile yā necm-i gīsū-dārdır
Kim ṭulūʿıyla ḳulūb-ı nāsı eyler şevḳ-yāb

5. Ferve-i beyżā-yı fetvādır yaḫūd bir maḥfaẓa
Ẕātıdır gūyā içinde bir kitāb-ı müsteṭāb

6. Beñzerince bir kitāb-ı müsteṭāba belli kim
Yā *Dürer* yā *Dürre'dir* yā *Dürr-i meknūn* ol kitāb

7. Ṣadr-ı ṣıḥḥatde maḫādim-i kirāmiyla hemān
Eylesün Bārī Teʿālā kām-bīn ü kām-yāb

70: RE, 33a; AE, 6b. Tārīḫ-i Meşīḫat-i İslāmiyye: AE'de yok.

8. Cāhını ḳılsun [müʿebbed] kilki etsün tā ebed
Nāme-i fetvāya taḥrīr-i cevāb-ı bā-ṣavāb

9. Ey **Celālī** ʿaḳla tārīẖin suʿāl etdim dedi
Oldı müftī-i Sedīd ʿĀrif Efendi el-cevāb

[1199]

71

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Ṣāliḥ Efendi-zāde müftīd-dīn olup
Verdi ʿilm ü fażl ile ol mesned-i ʿulyāya şān

2. Aḥmed-i ʿālī-cenāb ü esʿad-ı saʿd-iktisāb
Kim verür bu nām maẖlaṣ-nāme-i iftāya şān

3. Mā΄il-i zühd ü ṣalāh ü nā΄il-i fevz ü felāḥ
Fiʿlidir taḳvāya şöhret ḳavlidir fetvāya şān

4. Dīde-i ẖūrşīd ü mehle geldigin gördü felek
Öyle mihr-i ʿilmden bu rütbe-i vālāya şān

5. Ḫilʿat-i fetvā libās-ı ḳadd-i istiḥḳāḳıdır
Oldı ẕātından dü-bālā ferve-i beyżāya şān

6. Tā ki istiftā olunduḳça cihānda ḥāmesi
Ḥaṭṭ-ı taʿlīḳiyle versün ḳıṭʿa-ı imżāya şān

7. Söyle tārīẖin **Celālī** behcetü'l-ās̱ārdır
Nām-ı Ṣāliḥ-zāde oldı mecd ile iftāya şān

[1218]

71: RE, 33a; AE, 6b.

72

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Esᶜad-ı ez-mān kim ol Fāżıl Aḥmed-i ᶜalem
   Mesned-i fetvāyı teşrīf eyleyüb ḫalḳ etdi gūş

2. Cāhınıñ yek-rişte çıḳmış kāle-i tārīḫidir
   Cāme-i iftāyı Ṣāliḥ-zāde ḳıldı zeyn-i dūş

[1218]

73

Diger

mefūlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Nıḥrīr-i zamān ol faḫr-ı kibār
   Devletle olup müfti-i enām

2. Melfūẓen olur cāhına tārīḫ
   Ṣāliḥ-zāde şeyḫü'l-islām

[1218]

74

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i ᶜĀşir Efendi verdi şeyḫ-islām olup
   Ol muᶜallā cāha ẕātıyla dü-bālā iᶜtilā

2. Maᶜşşer erbāb-ı ᶜilm ü dānişiñ yektāsıdır
   Saᶜd anıñ ᶜöşri degil seyyid ᶜaşīr olmaz aña

3. Cemᶜ edüp fetvā ile taḳvāyı anda ḳıldı Ḥaḳ
   Cāmᶜi-i ᶜilm ü ᶜamel müstecmiᶜ-i zühd ü ẕekā

72: RE, 33b; AE, 6b.
73: RE, 33b; AE, 6b.
74: RE, 33b; AE, 6b.

4. Nā´il-i kām eylesün bu rütbe-i vālā ile
   Ẕāt-ı maḫdūmun daḫi luṭf-ı Cenāb-ı Kibriyā

5. ʿAhdi şāh-ı ʿālemiñ erdikde sāl-i ʿĀşir'e
   Manṣıb-ı fetvā naṣīb oldı zihī sır-ı Ḫudā

6. Zīb-i ziynetdir mezāmīne bu gūne ittifāḳ
   Bu mücevherdir o zīb ü zeyne nisbet vāḳıʿā

7. Ey **Celālī** lehçe-i tārīḫi cevher behcedir
   Verdi fetvā cāh-ı şāhı sāl-i ʿĀşir Muṣṭafā

[1212]

Yāḫūd

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Cāh-ı şāhı sāl-i ʿĀşir verdi fetvā Muṣṭafā

[1212]

75

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Ser-nāme-i ehl-i hüner Esʿad Efendi-zāde kim
   Fażl-i efāżıl ser-te-ser teslīm ile ser-dādedir

2. Ol fāżıl-ı ʿālī-tebār ʿallāme-i perhīz-kār
   ʿAdli edinmişdir şiʿār ʿiffetde fevḳa'l-ʿādedir

3. Ẕātın ḳılup şemsü'lʿulūm etmiş Ḫudā ḳarmü'l-ḳurūm
   Ol mihr ü sā´irdür nücūm kim rütbe-i ʿulyādadır

4. Yaʿnī olup müftī'l-enām ḫurrem-ter oldı ḫās ü ʿām
   Efʿāli taḳvādır müdām aḳvāli de fetvādadır

5. Ẕātı iken āʿlā-naḳīb fetvāya naḳl oldı naṣīb
   Zühd ile şimdi zeyn ü zīb ol manṣıb-ı vālādadır

75: RE, yok; AE, 7a.

6. Mevlā be-Ḥaḳḳ-ı serveri ol ṣadr-ı himmet-güsteri
   Tevfīḳiñ etsün maẓharı tā şerᶜ-i Ḥaḳḳ ibḳādadır

7. Müstaġnī-i ḫāmeyle tārīḫin **Celālī** ᶜarż eder
   Seyyid ᶜAṭā-ullāh Efendi mesned-i fetvādadır

[1221]

76

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i ᶜĀrif Efendi ᶜilm ü ᶜiffetle
   Müşerref ḳıldı ḥālā mesned-i vālā-yı fetvāyı

2. Meh-i burc-ı fażīlet āfitāb-ı evc-i ᶜirfāndır
   Ki nūr-ı himmeti pür-şevḳ eder ednā vü āᶜlāyı

3. Muḥīṭ-i āᶜẓamı ḥüsn-i ḫıṣāliñ ẕāt-ı memdūḫı
   Bilirler ḳaṭre-veş aḫlāḳına nisbetle deryāyı

4. Dü-bālā oldı ᶜünvān-ı meşīḫat şān-ı fażlından
   Zekā vü ẕühd ile cemᶜ eyledi fetvā vü taḳvāyı

5. Miyān-ı mevsim-i ṣayfa teṣādüf ḳıldı teşrīfi
   Zamānı żāmin olsun bī-ᶜaded germā vü sermāyı

6. Meh-i tīriñ me´āl-i iḥtivāsı istiḳāmetdir
   Sipihr etmez ḥilāl-i ḫurrem ᶜadlinde kec-rāyī

7. Cihān bāġında tā kim zeyd ü ᶜamr etdikçe istiftā
   Yedinde gül gibi behcet-karīn etsün fetāvāyı

8. N'ola der-des-it inşād etse vādī-i s̱enāsında
   Celālī bendesi kilk-i duᶜāyı ṣafḥa-pīrāyı

9. Bu fażlı medḥ ile taᶜrīf eder iftā tārīḫim
   Ne nāzik yaz idi ᶜĀrif Efendi giydi fetvāyı

[1223]

76: RE, yok; AE, 7a.

77

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i Ṣāliḥ Efendi-zāde bi'l-iftā
   Yine müşkil-güşā-yı millet-i dīn-i Muḥammed'dür

2. Meşīḫat ṣadrını ḳadren dü-bālā ḳıldı tekrārı
   Belī fetvā vü taḳvā birle zīb-efzā-yı mesneddir

3. Ferīdü'l-Aṣrıdır ḥüsn-ı ḥısāliñ ẕāt-ı mümtāzı
   Vaḥīdü'd-Dehridir ẕühd ü ṣalāḥıñ belki evḥaddir

4. Münaḳḳaḥ nüsḥa-ı merġūbedir ʿilm ü fażīletle
   O nüsḥā cild-i fetvāyī ile şimdi mücelleddir

5. Ḫudā mesʿūd ede cāhın **Celālī** söyle tārīḫin
   Yine Ṣāliḥ Efendi-zāde iftā ile esʿaddır

[1223]

78

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Hamdülilāh ḫāme-i efḍalı Dürri-zādeniñ
   Yazdı ḥālā nāme-i fetvāya imżā dürr gibi

2. Yaʿnī ḫaṭṭ-ı fażl ile imżā-yı ziynet-baḫşınıñ
   Oldı her bir ḥarfi müstesnā vü zībā dürr gibi

3. Zīver-i ʿirfān ile ol seyyid-i ehl-i ʿulūm
   Meclis-i ʿaḳl ü dehāda olsa gūyā dürr gibi

4. Lafẓ-ı nuṭḳı dürr gibi ḫūb oldığından māʿada
   Nuṭḳunıñ her lafẓ-ı raʿnāsında maʿnā dürr gibi

5. Ḥaḳ Teʿālā eylesün zībāyiş-i tevfīḳ ile
   Farḳ-ı ʿizz ü cāhını hemvāre āʿlā dürr gibi

6. Zīb-i iftā oldığı peyġām ile ehl-i hüner
   Eyledi teşnīf-ı gūş-i ḫāme ḥālā dürr gibi

77: RE, Yok, AE, 7a.
78: RE, Yok; AE, 7a.

7. Söyle tārīḫin **Celālī** cāh-ı nāẓmı zeyn eder
İsm-i ʿAbdu’l-lāhdır fetvāya vālā dürr gibi

[1223]

79

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamd-bāʿdez-hamd Dürrī-ẓāde-i ʿālī-himem
Bi’d-tekerrür ḳıldı şeyḫ-islām olup iftā yine

2. Cāh-ı fetvā ẕāt-ı memdūḥın ederdi ārzū
Oldı neyl-i kām ile şükr ü s̱enā-gūyā yine

3. Ol be-nām-ı ism-i ʿAbdu’l-lāh içün verdi ʿibād
Ḳılsa tekrārın müyesser Ḥażret-i Mevlā yine

4. Luṭf ile maʿbūd-ı zü’l-iḥsānımız ḳıldı ḳabūl
Eyledi mes΄ūl ehl-i ḥāceti iʿṭā yine

5. Yaʿnī ẕātıydı leb-i deryāda dürr-i der-ṣadef
Oldı zīb-i ṣadr-ı iftā ol dürr-i yektā yine

6. ʿAzm edüp daʿvetci ṣāḥil-ḫāne-i zībāsına
Ḳıldı ıḥżār-ı ḥużūr-ı şāh-ı taḫt-ārā yine

7. Söyle tārīḫin **Celālī** cāhınıñ tebşīr ile
Verdi Dürrī-zāde müzd-i mesned-i fetvā yine

[1227]

80

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Seyyidü’l-āfāḳ Dürrī-zāde şeyḫ-islām-ı vaḳt
Yaʿnī ʿAbdu’l-lāh Efendi neyyir-i burc-ı ẕekā

79: RE, 34a; AE, 7a.
1. RE, Yok.
80: RE, 34a; AE, 7a.

2. Sāḥil-i deryāda yapdı bu muvaḳḳıt-ḫāneyi
Mevc bir dürr-i s̱emīn atdı kenāre gūyiyā

3. İrtifāʿ-ı şān-ı nev buldı ḥiṣār-ı Rūmili
Ġıbṭa-gāh-ı rubʿ-ı meskūn oldı ḥālā nev-binā

4. Tā mevaḳḳit-ı felek etdikçe tezyīn-i hurūc
Necm-i baḫtıñ eylesün Ḥaḳḳ zīb-i evc-i iʿtilā

5. Aṣdı tārīḫim **Celālī** cevher usṭurlābına
Dürr gibi oldı muvaḳḳıt-ḫāne-i nāzik-edā

[1229]

81

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Menbaʿ-ı luṭf-ı ʿināyet Ḥażret-i Sulṭān Selīm
Ḥükmün etsün tā ebed cārī Ḫudā-yı zü'l-minen

2. Bendesi Ḥālid Aġa ḥażretleri kim ẕātıdır
Ḥāliyā Dārü's-Sāʿādet'de aġa-yı mü´temen

3. Eyledi Ḳāḍı Köyü'nde bu dil-ārā çeşmeyi
Ṣıdḳ ile bünyād kim kevs̱er ṣanur ābın içen

4. Çeşmesi olduḳda cāri Ḥaḳ Teʿālā eyleye
Sāye-i ʿömrün ṭarāvet-yāb mānend-i çemen

5. Medd-i ābıyla **Celālī** lūledir tārīḫini
ʿĀfiyetle Zemzem iç nev-çeşme-i pākīzeden

[1209]

81: RE, 35a; AE, 7a.

82

Tārīḫ-i Berāy-ı Ḳā´im-maḳāmī

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥamdil-lāh rikāb-ı müsteṭāb-ı şāh-ı zī-şāna
   Gelüp ḳā´im-maḳām-ı nīk-nām oldı Bekir Paşa

2. Müşerref eyledi ol rütbe-i ʿuẓmāyı ẕātıyla
   Ki mümtāz-ı vezīrān-ı ʿiẓām oldı Bekir Paşa

3. Kerem-kānı ṭabiʿat ṣāḥibi ʿilm ü kemāl ehli
   Sezā-yı reşk-i ems̱āl-i kirām oldı Bekir Paşa

4. Ṣadāḳat ismine ḥaṣīṣedir bu vaḳte dek el-Ḥaḳ
   Anıñla dem-güẕār-ı ṣubḥ u şām oldı Bekir Paşa

5. Ümīd oldur yine tevfīḳ-i subḥānī ile ʿālem
   Desinler nāẓım-ı ḥāl-i enām oldı Bekir Paşa

6. Saʿādetle ḥuzūr-ı pādişāh-ı ḥaşmet-ārāda
   Giyüb ḫilʿat mezīdü'l-iḥtişām oldı Bekir Paşa

7. **Celālī** enseb-i tārīḫ[i] yanaşdır ʿarża aḥsendır
   Rikāba pek güzel ḳā´im-maḳām oldı Bekir Paşa

[1213]

83

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Şāhinşeh-i mülk-i kerem dādār-ı Keyḫusrev-ḫadem
   Sulṭān Selīm-i pür-himem ḫāḳān-ı Cemşīd-iḥtişām

2. Ehleʿaṭāsın tīz eder nā-ehilden perhīz eder
   Erbābını temyīẓ eder mümtāzın eyler iltizām

3. Ez-cümle tevcīhatda es̱nā-yı tekrīmātda
   Ol vaḳt-i teşrīfātda itdikde talṭīf-i kirām

82: RE, 36b; AE, 7a.
83: RE, 36b; AE, 7a.

4. Cāh-ı Selānik'e o dem bir ẕāt içün çekdi raḳam
Kim ḳılsa evṣāfın ḳalem etmez ḳabūl-i iḫtitām

5. Ṣadr-ı serīr-i mekremet bedr-i sipihr-i maʿdelet
Paşa-yı ʿālī-menzellet düstūr-i vālā-iḥtirām

6. Ṣıddıḳ ile hem-nāmdır ʿadli ʿÖmer peyġāmdır
ʿAṭf- ı naẓarda Sām'dır bā-ʿömr-i Nūḥ olsun be-kām

7. Taʿlīm edüp ceng-i sitīz olsa süvār-ı esb-i tīz
Mānend-i rūz-ı rüst-e-ḫīz meydān olur cāy-ı ġamām

8. Hem ṣāḥib-i ʿilm ü hüner kim her ḫayāli muʿteber
Ol maḫlaṣ-ı Sāmi yeter ʿādil-güvāh-ı müddeʿām

9. Ṭabʿı suḫan deryāsıdır kilki hüner mecrāsıdır
Kim şiʿr ile inşāsıdır cārī o deryādan müdām

10. Teşrīf edüp iḳbāl ile ikrām-ı istiḳbāl ile
Buldı ṣafā-yı bāl ile ehl-i Selānīk intiẓām

11. Yümn-i ḳudūmün gūş edüb cām-ı meserret nūş edüp
Mānend-i deryā cūş edüp ḳıldım **Celālī** ihtimām

12. Tārīḫ-i tevcīhin dedim teşrīfi birle manṣıba
Ḳıldı Bekir Paşa Selānik'i gelüp *sāmī*-maḳām

[1211]

84

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Baṭṭal Paşa-zāde-i ʿālī-cenāb
Mīr Maḥmūdü'l-ḫıṣāl oldı vezīr-i bī-naẓīr

2. Dedi tārīḫin **Celālī** vaṣf-ı düstūrı ile
Buldı şānı oldu Ṭayyār Beg vezirā ibni vezīr

[1215]

84: RE, 37a; AE, 7a.

85

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Şehinşāh eyleyüp üç ṭuġlı paşa Mīr Timūru
   Saʿādet şayḳalıyla ḳıldı jeng-i ḳasvetin imḥā

2. **Celālī** cevher-i tārīḫ olur şāyān o düstūra
   Mücellā seyf-i iclāli vezāretdir Temir Paşa

[1216]

86

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Bir yevm-i sebt oldı ʿıyān luṭf-ı Ḫudāvend-i enām
   Bir ẕāt-ı Dārā-yı-zamān naṣb eyledi ḳāʹim-maḳām

2. Düstūr-ı mevfūrü'l-himem memdūḥ-ı maḥmūdü'ş-şiyem
   Dād-āver-i ṣāḥib-kerem Ṭayyār Paşa-yı be-nām

3. Oldur ebā-ʿan-cedd müşir yaʿnī vezīr ibni vezīr
   Hem ehl-i ʿirfān hem dilīr mümtāz-ı ems̱āl-i kirām

4. Bir müddet etmişdi ḳader mülk-i Ḳırım'da dem-güẕer
   Ḳıldı şeh-i Cemşīd-fer teşrīfine baʿīs̱-i peyām

5. Deryā döşendi ḫiẕmete fī'l-ḫāl ucurdı devlete
   Baḥr-ı siyehde firḳate perrende mānend-i ḥamām

6. Geldi biraz ḳıldı ḥużūr āhenk-i ʿazm etdi ẓuhūr
   Kim Üsküdar'a bi'l-ʹubūr etmişdi āġāz-ı ḳıyām

7. İhzar edüp şāh-ı cihān ḳāʹim-maḳām etdi hemān
   Taḥḳīḳ olurlar bī-gümān mülhem Selātīn-i iʿẓām

8. Ḥaḳ manṣıbın mesʿūd ede yümn ü şeref mesrūd ede
   İsmi gibi memdūd ede efʿāl ü aḥvālin müdām

85: RE, 37a; AE, 7a.
86: RE, 37a; AE, 7a.
3a. ebā-ʿan-cedd: Yok, RE.
7a. İhzar: hussar, RE.

9. ʿArż et **Celālī** cāhınıñ tārīḫ-i tām etdi sudūr
Ṭayyār Paşa oldı cāy-ı ṣadra ey ḳāʾim-maḳām

[1222]

87

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Cūş eyledi ḥaṣbü'l-merām luṭf-ı şehinşāh-ı enām
Pāşā-yı ʿAbdu'l-lāh-nām deryāya oldı ḳapudān

2. Bir hafta evvel nām ile üç tuġ alub ikrām ile
Fermān-ı ʿālem-rām ile şāh-ı yegāne baʿdezān

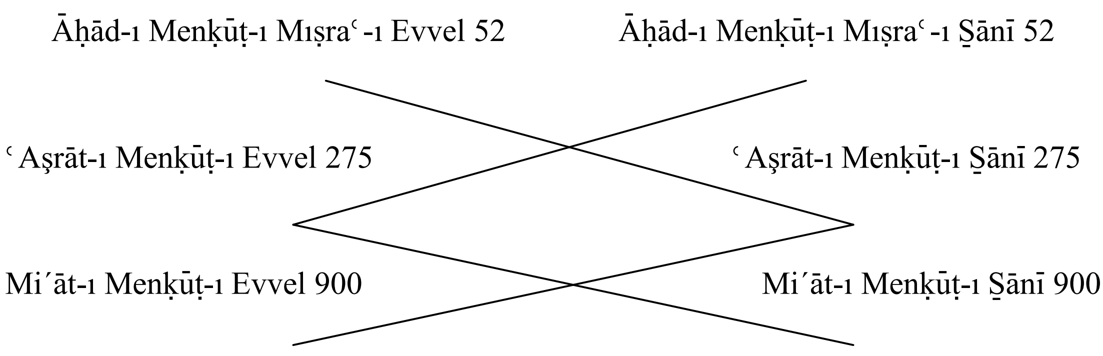
3. Baḥrineye naṣb etdi emīr oldı ḳapudān ol müşīr
Etsün Ḫudāvend-i ḳadīr tevfīḳ ile ḥükmün revān

4. Ḳıldı sekiz günde ẓuhūr bu iki emr-i pür-sürūr
Oldı ṣafā-baḫş-ı sudūr eyler derūnı şādımān

5. Beytim sekiz tārīḫ-i tām etdi **Celālī** iltizām
Bu ṣanʿat-ı mālā-kelām olmaz mı reşk-i şāʿirān

6. Āḥād ü ʿaşrāt ü miʾāt oldı ʿadedle yek-ṣıfāt
Aṣlın ile bu şeş cihāt oldı tevārīḫ-i s̱emān

7. Yazdı şeh-i kāmil vezīr-ārā-yı rāmiz emrine
[1223]
Şeh yazdı rāmiz emrine elḳāb-ı bālā ḳapudān
[1223]

87: RE, 37b; AE, 7b.

88

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Zihī ikrām-ı sulṭānī zihī ilhām-ı Rabbānī
   Ki bir ʿālī-himem ḳā´im-maḳām oldı bi'ḥāmdil-lāh

2. Odur ẕühd ü ṣalāḥ ü maʿdeletle zübdetü'l-ems̱āl
   Odur ʿilm ü kemāl ü maʿrifetle umdetü'l-eşbāh

3. Müdām ālā-yı Ḥaḳ'a maḫlaṣ-ı vālāsı Şākir'dir
   Hemīşe ismi ḥamd etmekdedir ḳıldıḳça yād efvāh

4. Emīn-i ḍarb-ḫāneyken hemān ḳā´im-maḳām etdi
   Ne vālā cevher üzre ḳıldı naḳş-ı sikke şāhinşāh

5. O cevher bir meh-i tābende-i efḍāldir her dem
   Bu sikke neyyir-i raḫşende-i iḳbāldir her gāh

6. N'ola memnūn-ı ḥükm-i ʿadl ederse ehl-i ḥācātı
   Ḳılar luṭf-ı ʿadālet cümleyi dāʿi-i devlet-ḫᵛāh

7. Şeb-āsā ʿarż-ı ḫāli tīre-fām etdikçe taḥrīrāt
   Eder mehtāb-ı enver ṣaḥḥıdır zīrā münevver māh

8. Biçilmişdir boyunca cāme-i devlet mübārek bād
   Ne cāme andan efzūndur ne ol bu cāmeden kūtāh

9. **Celālī** lafẓ-ı Āṣaf'dandır istimdād-ı tārīḫim
   Cenāb-ı Aḥmed'i ḳā´im-maḳām etdi şeh-i Cem-cāh

[1225]

89

Tārīḫ Berāy-ı Ḫayrāt-ı Silāhdār-ı Şehryārī Der-Enderūn

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Āfitāb-ı burc-ı devlet Ḫusrev-i bī-dār-baḫt
   Zīb-i taḫt-ı salṭanat ẓıll-ı Ḫudā-yı lā-yenām

88: RE, 38a; AE, 7b.
89: RE, 39b; AE, 7b.

2. Ḥażret-i Sulṭān Selīm H̱ān-ı ʿadālet-pīşe kim
ʿĀlemiñ ʿumrānıdır endīşesi her subḥ u şām

3. Hem zamān-ı devletinde ṣarf eder her bendesi
Nev-be-nev ās̱ār-ı birr ü ẖayra naḳd-i ihtimām

4. İşte ez-cümle ṣilāhdār-ı kes̱īrü'l-himmeti
Seyyid ʿAbdu'l-lāh Aġa ol ẕāt-ı vālā iẖtirām

5. Rütbe-i baş çuḳadārīde saʿādet-mend iken
Olmuş iken ol güzīn ẖıẕmetle maḳżīü'l-merām

6. Enderūn-ı şehriyārī de bu cāya leyl içün
Ḳoydı şemʿ ü aṣdı ḳandīl eyledi defʿ-i ẓalām

7. Şimdi hem-gām-i ṣilāhdārī de hem ol mevziʿe
Aṣdı ḳandīl-i diger verdi kemāl-i intiẓām

8. İş bu ḳandīl ile ol ḳandīl ü şemʿ-i pür-żiyā
Nār ile *nūrün alā nūr* oldı buldı ḥüsn-i tām

9. Hem civārında iki revzen küşād etdirdi kim
Ola gündüzler daẖi rūşen dü-bālā ol maḳām

10. Ḥaḳ Teʿālā nice böyle ẖayra tevfīḳ eyleyüp
Etsün eyyām-ı leyāl olduḳça ẕātın ber-devām

11. Ey **Celālī** dedi bir mıṣraʿ zebān-ı ẖāme kim
Bu iki ẖayrıñ eder bir yerde ẕikrin iltizām

12. Ḳaṭʿ olunduḳça fitīli şevḳ olur tārīẖe tām
Aṣdı ḳandīl açdı revzenler ṣilāhdār-ı be-nām

[1205]

90

Tārīḫ-i Neḳābet

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Tevfīḳ Efendi-i şerāfet-māye kim
   Oldı eşrāf-ı ʿibād-ı müslimīn üzre naḳīb

2. Rūmili cāhın iki defʿa müşerref eyleyüp
   Gün gibi envār-ı ʿadliyle o ṣadra verdi zīb

3. Kisve-i niʿmet degil mi zümre-i ṣādāta kim
   Dūşına şimdi neḳābet ḫilʿati oldı naṣīb

4. Hem Ferīdü'l-ʿAṣrdır ol hem Vaḥīdü'd-Dehrdir
   Hem edīb-i pür-hünerdir hem hüner-mend-i erīb

5. Nuṭḳ-ı rūḥ-efzāsı taʿṭīr-i dimāġ-ı cān eder
   Belki her bir ḥarf-i güftārı mis̱āl-i būy-ı ṭīb

6. Ḥażret-i Ḥaḳ cāh-ı vālāsın mübārek eyleyüp
   Necm-i baḫtın tā ebed ḳılsun felekde bī-maġīb

7. Söyledi tārīḫin ey **Seyyid Celālī** ber-beşīr
   Müjde kim Tevfīḳ Efendi ʿizz ile oldı naḳīb

[1204]

91

Tārīḫ-i Naḳīb şoden-i Dürrī-zāde

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Neḳābet ḫaṭṭı pür-zīb oldı ʿAbdu'l-llāh Efendiyle
   Nice bir ziynet oldıysa muʿāref kilk-i Dürrī'de

2. **Celālī** s̱übḥa-ı ẕikr-i naḳībān oldı tārīḫim
   Neḳābet gūyiyā vālā zümürrüd silk-i Dürrī'de

90: RE, 40b; AE, 7b.
91: RE, 40b; AE, 7b.

[1222]

92

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Semiyy-i mefḫar-ıʿālem Emīn Molla Efendi kim
   Odur ẕāt-ı ʿadālet-şīme ʿiffet-ḫū kerem-meşreb

2. Eyār içre ser-i māha teṣādüf eyleyüp naṣbı
   Delālet ḳıldı yümn ü iʿtidāle mevsim ü kevkeb

3. Edā etmek diler yaʿnī kemāl-i ʿadlini işte
   Şehinşāh-ı zamānıñ intihābından budur maṭlab

4. Ḫudā ẕāt-ı şerīfin dā´im etsün bāġ-ı ʿālemde
   Rü´ūs-ı ġonçe tā kim sebz-pūş olduḳça rūz u şeb

5. Münāsibdir **Celālī** cāhını tebrīke tārīḫim
   Emīn Molla Efendi oldı ʿiffetle naḳīb enseb

[1228]

93

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i ʿĀşir Efendi-zāde kim iḳbāl ile
   Ṣadr-ı Rūma evvelā oldı şeref-baḫş-ı ḳudūm

2. ʿĀdetā olmuşdı ḳādı ʿasker Anaṭolı'ya
   Ehline ḳılmışdı tevcīhe ḳażā ḥasbü'r-rüsūm

3. Lāzımınca Şükr-i Yezdān eylemişlerdi ḳużāt
   Rūmili erbābı da etmez mi ber-vech-i lüzūm

4. Meclisinde gūyiyā enhār ü deryā cemʿ olur
   Feyż-yāb olduḳça ʿaḳlından yenabīʿ-i ʿulūm

5. Ru´yet-i daʿvāda mir´at-ı dil-i āgāhına
   Rū-nümādır ṣūret-i ibrāzı ıżmār-ı ḫuṣūm

92: RE, 41a; AE, 7b.
93: RE, 43b; AE, 7b.

6. Ḥaḳ Teʿālā dā'im etsün tā ki nūr-ı ṣubḥ-dem
Ṣadr-ı ḫāverde ḳıla fażl-ı daʿāvī-i nücūm

7. Ey **Celālī** bezm-i ʿirfān zeynidir tārīḫ-i cāh
Oldı ʿĀşir-zāde-i Āgāh zīb-i ṣadr-ı Rūm

94

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh kim cenāb-ı Aḥmed-i şemsü'l-himem
Verdi ṣadr-ı Rūm'a ziynet müjdedir hey müjdedir

2. Bu beşāretden ḳalem güftāre geldi lā-cerem
İnbiṣāṭ-ı ehl-i ṭabʿa çāre bir şey müjdedir

3. Vāḳıʿā anıñ gibi bir ẕāt-ı ʿālī-himmeti
Ṣadr-ı Rūm etmek cenāb-ı Ḫusrev-i key müjdedir

4. Olduġından Bermekīü'l-ḥaṣlet ol faḫrü'l-kibār
Dense ḳāḍı ʿasker oldı Ḫātem-i Ṭayy müjdedir

5. Maḫlaṣı tefsīr-i ẕāt-ı Aḥmediyyetle olur
Āyet-i Nūr'ı müfessir fāżıl-ı reyy müjdedir

6. Baʿīs̱ olmaḳla ḥayāt-ı cism ü rūḥa şems ü dīn
Cāhını īmā edüp derlerse yā Ḥayy müjdedir

7. Naṣbı olmaḳla ḳubeyl-i rūz-ı ḳāsım añılır
ʿAhdi ʿadlinde ṣafā-yı mevsim-i dey müjdedir

8. Ġurre-i māh-ı receb ḳıldı teṣādüf żabṭına
Etmesün ehl-i menāhī ḫᵛāhiş-i mey müjdedir

9. Naġme-i tārīḫe āġāz et demişdim ḫāmeye
Kim dem urduḳça o vādīlerde bu ney müjdedir

10. Dedi ḳaṣr-ı lāleye ṭarḥ etdigimle işte bu
Biri lāle biri gül yaʿnī pey-ā-pey müjdedir

94: RE, 44a; AE, 7b.

11. Oldu tārīḫim **Celālī** ṣadr-ı tenvīrin beşīr
Cāh-ı Şemsü'd-dīn Efendi Rūmili ey müjdedir

[1217]

95

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Oldu Şemsü'd-dīn Efendi evc-i Ṣadr-ı Rūm'da
Pertev-efzā-yı ʿadālet revnaḳ-ārā-yı kerem

2. Medd-i cāhıyla **Celālī** oldı tārīḫim celī
Ṣadr-ı Rūm oldı cenāb-ı Aḥmed-i şemsü'l-himem

[1217]

96

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥaḳḳa ṣad minnet ki Şemsü'd-dīn Efendi mihr-veş
Pertev-i iḳbāl ile olduḳda zīb-i ṣadr-ı Rūm

2. Buldı ḫāmem üc ʿaded tārīḫi bir beyt içre kim
Neşve-i secʿīyle ṭabʿa ẕevḳ ü şevḳ eyler hücūm

3. İkisi mıṣraʿ-ı evvelden çıḳup tanṣīf ile
Biri s̱ānīden çıḳar elbetde ber-vech-i lüzūm

4. Manṣıb-ı mesʿūduna vefḳi müs̱elles̱ nüsḥadır
İşte ol beyt-i **Celālī** bende-i ḫayrü'l-ḳudūm

5. Oldu Şemsü'd-dīni esḥā nevbet üzre ṣadr-ı Rūm
[7 12 1217]
Cāy-ı Şemsü'd-dīn meh-āsā oldı evc-ı ṣadr-ı Rūm
[1217]

95: RE, 44a; AE, 7b.
96: RE, 44a; AE, 7b.

97

Tārīḫ-i Ḳaṣr-ı Lāle-zār

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Zihī nev-kāh-ı Şemsü'd-dīn Efendi kim eder bülbül
   Zamān-ı lāle vü gülde ṣabā ḥayyeyle emsiyye

2. Ḥavālisinde her bir lāledir bir lāle-rū dilber
   Yed-i ẓıllı miṣāl-i ʿāşıḳān etmez mi lemsiyye

3. Hevāsı lāle eylerdi piyāz-ı lāle ẓānnıyla
   Leb-i bāmında seyrin bāġbān etseydi demsiyye

4. Nesīm-i nev-bahārī esdigince lāle-zārında
   Ṣadā-yı pāy-ı lāle ḥākī olmaz mı hemsiyye

5. **Celālī** dil-güşādır sāye-i saḳfında tārīḫim
   Bu ḳaṣr-ı Aḥmediyye lāle üzre oldu şemsiyye

[1217]

98

Tārīḫ-i Ṣadāret-i Rūm

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Nām-dāş-ı faḫr-ı ʿālem Fāżıl-ı ṣāḥib-kemāl
   Ol sudūruñ ʿārif-i āgāhı oldı ṣadr-ı Rūm

2. Yalıñız şemsü'l-ʿulūm olmaḳ degil vaṣfı revā
   Evc-i ʿilmiñ mihri fażlıñ māhı oldı ṣadr-ı Rūm

3. Sābıḳa Anaṭolı'ya ẕātı vermişdi şeref
   Ḥaḳḳ'a ṣad minnet ki ḥālā cāhı oldı ṣadr-ı Rūm

4. Ol süvār-ı eşheb-i ẕāt ü zamānıñ pīşezīn
   Pāye iḥrāz eylesün şeh-rāhı oldı ṣadr-ı Rūm

97: RE, 44b; AE, 7b.
98: RE, 44b; AE, 8a.

5. Şimdi bi'l-fi῾l eyledi teşrīf-i Ḥaḳḳ mes῾ūd ede
Ol kibārıñ ῾umdetü'l-eşbāhı oldı ṣadr-ı Rūm

6. Naṣbını taḥḳīḳ edüp bir ẕātı gördüm şekk eder
Dedi vāḳi῾ mi dedim vallāhi oldı ṣadr-ı Rūm

7. Ey **Celālī** medd-i ıṭnāb istemez tārīḫ-i cāh
Ehl-i ῾ilmiñ ῾ārif-i billāhı oldı ṣadr-ı Rūm

[1215]

99

Berāy-ı Ḫāne-i Seyyid İbrāhīm Efendi

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Ser-i ḳużāt-ı ῾asākir naḳīb-i devlet ü dīn
Semiyy-i cedd-i şeh-i mürselīn-i İbrāhīm

2. Sipihr-i ῾ilm ü kemāle vücūdudur ḫūrşīd
Yaḫūd ḳamer o sipihire olub naẓīr-i ῾adīm

3. Binā-yı menzil-i vālāsınıñ selāmetle
Ḥitāmın etdi müyesser Cenāb-ı Rabb-ı Raḥīm

4. Cemī῾-i mevki῾ maṭbu῾-ı dil-nīşīn oldı
Be-vefḳ-i maṭlab u ber-muḳteżā-yı ṭab῾-ı selīm

5. Ziḥī mekān-ı dil-ārā-yı cennet-āsā kim
Ṣuyu zülāle müşābih hevāsı hemçü nesīm

6. Be-ḥaḳḳ-ı Ḳa῾be-i ῾ulyā cenāb-ı bānīsin
Celālīyā ede Ḥaḳ tā kıyām içinde muḳīm

7. Gül oldı çār-ı cidārında naẓm-ı tārīḫim
Mekān-ı yümn-i sa῾ādet maḳām-ı İbrāhīm

[1196]

100

99: RE, 45a; AE, 8a.
100: RE, 45a; AE, 8a.

Tāriḫ-i Binā-yı Ḫāne

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Āsumān-mertebe Tevfīḳ Efendi kim odur
   ʿAḳl ü ʿirfānı ile ser-menzil-i ʿilm ü taḥḳīḳ

2. Ḳıldı bir beyt-i nev-inşā ki Ḫavernaḳ'la eger
   İkisi bir yire cemʿ olsa olunmaz tefrīḳ

3. Der ü dīvārı cevāhirle muraṣṣaʿ gūyā
   Sebzī-i naḳşı zümürrüd görünür surḫ-ı ʿaḳīḳ

4. Bārekallāh zihī ṭabʿ u ḫayāl-i bārik
   Levhaşallāh zihī ṣanʿat ü efkār-ı dāḳīḳ

5. Ṭabʿ-ı miʿmār bu vādīde binā resm edemez
   Ṭayy olunmaz bu ṭarīḳ olmasa tevfīḳ refīḳ

6. Ede bānīsini devletle mekīn anda ṣamed
   Dü-ḥāfīd ile ebed yaʿnī ki maʿrūf u ṣadīk

7. Sāl-i itmāmını āfāḳa beyān etmek içün
   Ṭabʿı bir mıṣraʿ-ı ġarrāya ederken teşvīḳ

8. Yazdı bir başḳa metānetle **Celālī** tārīḫ
   Oldı bir ḳıṭʿa ki Allāh ü veliyyü'd-tevfīḳ

[1199]

101

Tārīḫ-i Ṣadāret-i Rūmili

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Geldi bir āvāze-i tebdīl-i ḳāḍı ʿaskeri
   Oldı şāyiʿ bu peyām-ı dil-firīb-i Rūmili

2. Dediler kim Ḥażret-i Tevfīḳ Efendi bi'l-fiʿl
   Anaṭolı olmadın oldı naṣīb-i Rūmili

101: RE, 45b; AE, 8a.

3. Ol şerīf-i bezm-i ʿirfān ol zarīf-i nüktedān
Oldı ʿilm ü fażlile ṣadr-ı edīb-i Rūmili

4. Ġonçe-i vaṣfın bu resme gül gibi ḳılsun küşād
Naġme-i dil-keş saġīr-i ʿandelīb-i Rūmili

5. Māʹil-i ṣabr ü teʿenni nāʹil-i iḳbāl ü cāh
Yaʿnī ḳāḍı ʿasker-i ṣāḥib şekīb-i Rūmili

6. Ṣañki bu beytü'l-ḳaṣīdi ʿaşḳına nuṭḳ eylemiş
Müstecābü'd-dāve bir merd-i ġarīb-i Rūmili

7. Eylesün āʿlā vü ednāsı ṣafā maʿmūr olup
Sāyesinde hem firāz ü hem nişīb-i Rūmili

8. Ey **Celālī** zeyn-i dīvān eyledim tārīḫini
Mecd ile Tevfīḳ Efendi oldı zīb-i Rūmili

[1201]

102

Sadāret-i Rūm

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i Tevfīḳ Efendi kim vücūdıyla
Sezādır iftiḫār eylerse cāh-ı Rūmili ḥālā

2. O ẕāt-ı bī-muʿādil ʿaḳl-ı evvel birle olmuşdur
İkinci defʿa ṣadr-ı ḫayr-ḫ˘āh-ı Rūmili ḥālā

3. Bahār-ı vaṣfı şevḳiyle ʿaceb mi ḫāme bülbül-veş
Olursa naġme-perdāz-ı dü-gāh-ı Rūmili ḥālā

4. Baṣīret-kār-ı ḳāḍı ʿasker-i müstaḥsenü'l-eṭvār
Hüner-ver ṣadr-ı ṣāḥib-intibāh-ı Rūmili ḥālā

5. Peyām-ı naṣbi sükkān-ı bülādın eyleyüb mesrūr
Pür oldı şöhret-i ʿadliyle rāh-ı Rūmili ḥālā

102: RE 45b; AE, 8a.

6. N’ola görmezse erbāb-ı meṣāliḥ çehre-i ʿAżrā
Ki çeşm-i ʿiffeti eyler nigāh-ı Rūmili ḥālā

7. **Celālī** ṣadr-ı dīvān-ı tevārīḫ eyle tārīḫin
Yine Tevfīḳ Efendi oldı cāh-ı Rūmili ḥālā

[1203]

103

Berāy-ı ʿİṣmet Beg

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi’ḥāmdil-lāh yine revnaḳ-ṭırāz-ı ṣadr-ı Rūm oldı
Cenāb-ı ʿİṣmet İbrāhīm Efendi-i hüner-pīrā

2. Muḳaddem ẕātı ʿālā ettiginden şān-ı ʿālem-şān
Belī müştāḳ-ı teşrīfi idi ol mesned-i vālā

3. Degil mi müstecābü’d-dāve bu mesned ki ol ẕāta
Ṣadāret ḫilʿatin vaḳt-i seḥerde etdiler iḳsā

4. Kemāl-i ʿilm ile bedr-i münevver dense lāyıḳdır
N’ola müstaġnī-i tavṣīf olursa āfitāb-āsā

5. Bedāḥetle bilindi Seyyid-i Cürcānā fāīḳdir
Şerāfetle olunca mesned-i Rūma şeref-baḫşā

6. Ne dem kilk-i ʿabīr-efşānı taḥrīr-i me´āl etse
Olur bezm-i saḥā´if pür-şemīm-i ʿanber-i sārā

7. Şeker-pāşī-i güftārile taḳrīr-i maḳāl etse
Dimāġ-ı meclisi eyler devā-yı misk ile aḥlā

8. Ḫudā hemvāre ẕātın dā´im etsün ṣadr-ı ṣıḥḥatde
Olunduḳça rüsūm-ı maʿdeletle şerʿ-i Ḥaḳ icrā

9. Bulup ḫāmem **Celālī** tām iki tārīḫ-i berceste
Dü şāhid birle daʿvā-yı ḫulūṣ is̱bāt eder Ḥaḳḳ’a

103: RE 46a; AE, 8a.

10. Velī āḥād ü ʿaşrāt ü miʹātıñ ittiḥādıyla
Sekiz tārīḫ olur işte budur ol beyt-i müsneṣnā

11. Dü-bālā oldı ʿİṣmet Begle ʿizz-i Rūmili elʹān
[1218]
Yine ʿİṣmet Efendi Rūmili oldı zihī vālā
[1218]

104

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i ʿİṣmet Beg ol nıḥrīr-i ʿālī-himmete
Eyleyince ṣadr-ı Rūm'ı bi't-tekerrür Ḥaḳ naṣīb

2. Naẓm-ı tārīḫin **Celālī** ziynet-i dīvān eder
Mesned-i Rūm'a yine ʿİsmet Beg oldı müjde-zīb

[1218]

105

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Esʿad Efendi-zāde-i vālā himem
Ziynet-i cāh-ı neḳābet revnaḳ-ı ʿizz ü ʿālā

2. Ṣāḥibü't-taḳvā ʿAṭau'l-llāh Efendi-i ʿafīf
Māʹil-i semt-i ʿadālet nāʹil-i ḫayr-ı duʿā

3. Āsumān-ı ʿilme oldur neyyir-i fażl u kemāl
Kim verir aḥkām-ı şerʿu'l-llāh ile fer ü żiyā

4. Mihr ü mehdir gāh evc eyler mesirin geh ḥaẕīẕ
Ḥüccet ü iʿlām-dih-i imżā vü ḫaṭmi ġūyiyā

5. Ḥaḳ Teʿālā manṣıb-ı ṣıḥḥatde ḳılsun ber-devām
Tā ki daʿvā-yı aṣālet basṭ eder ṣubḥ u mesā

104: RE, 46a; AE, 8a.
105: RE, 46b; AE, 8a.

6. Mesned-i Rūm'a neḳābetle verüp ẕātı şeref
Ḫurrem oldı ser-te-ser evlād-ı faḫrü'l-enbiyā

7. Siyemmā **Seyyid Celālī** dāʿi-i dīrīnesi
Şöyle mesrūr oldı kim mümkin degil vaṣfın edā

8. Yazdı bir beyt-i dil-ārāda iki tārīḫ-i tām
Kim olur her gāh iki şāhidle s̱ābit müddeʿā

9. ʿĀlemiñ zeyn-i sudūr-ı Rūm'udur ḥükmen naḳīb [1219]
Sadr-ı Rūm'a oldu ey revnaḳ yed-i Ḥaḳḳ'dan ʿaṭā [1219]

106

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Mollācıḳ-zāde ʿAṭāu'l-lāh Efendi ḥażreti
Anaṭolı ṣadrına devletle ḳıldı irtiḳā

2. Sāl-i żabṭında ʿAṭāu'l-lāh Efendi-i naḳīb
İttifāḳen ṣadr-ı Rūm oldı zihī luṭf-ı Ḫudā

3. İkisi dīvān-ı ʿāliye gidince cumʿa gün
Anda bir çespān maḥalli ben de ḳıldım seyre cā

4. Ḫod-be-ḫod fikr eyleyüb dedim iki tārīḫden
Mıṣraʿ-ı vāḥidle yegdir ey **Celālī** iḳtifā

5. Rūmili ṣadrıyla cemʿ olduḳda tārīḫin dedim
Ṣadr-ı Rūm'a oldu ey revnaḳ yed-i Ḥaḳḳ'dan ʿaṭā

[1219]

106: RE, 46b; AE, 8a.

107

Berāy-ı Ṣadr-ı Rūm-ı ʿĀrif Efendi

mefūlü/ mefāilü/ mefāilü/ fāilün

1. H̬ūrşīd rütbe Ḥażret-i ʿĀrif Efendi kim
   Ṣadrın mis̱āl-i evc eder ol neyyirü'l-ʿulūm

2. Çarh̬-i maʿārifinde o şemsü'l-efāżılıñ
   Dānendegān-ı ʿālem-i ʿirfān olur nücūm

3. İs̱bāt-ı müddeʿā-yı tekerrür ḳılup yine
   Etdi ikinci defʿada teşrīf-i ṣadr-ı Rūm

4. ʿAhd-i saʿādetinde olur ehl-i maṣlaḥat
   Şükrāne-gū-yı ʿiffet ü ʿadli ʿale'l-umūm

5. Vaḳt-i müferriḥinde h̬uṣūṣā ḳużāṭdan
   Tevḳīṭ-i kām-yābī ile munfaṣıl gümūm

6. Necleyn-i ferḳadeyn ile Ḥaḳ dā´im eylesin
   Ṣadr-ı semāya tā edeler mihr ü meh ḳudūm

7. Tārīh̬i naḳş olundı ḳalemle **Celālīyā**
   ʿĀrif Efendi oldı yine zeyn-i ṣadr-ı Rūm

[1220]

108

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Meh-i evc-i fażīlet Aḥmed Muh̬tār Efendi kim
   Muʿallā mesned-i Rūm'a żiyā-bah̬ş-ı ʿulūm oldı

2. Ne māh ol āfitāb-ı nūr-pāş-ı ʿilm ü ʿirfānın
   Efāżıl nisbet-i ẕātıyla mānend-i nücūm oldı

107: RE, 47a; AE, 8a. Berāy-ı Ṣadr-ı Rūm ʿĀrif Efendi: RE, 46b// AE'de yok.
108: RE, 47a; AE, 8b

3. Ṣadāret ḫilʿatin ber-dūş-ı iḳbāl etdi resm üzre
   Ḥużūr-ı Āṣafīde revnaḳ-efzā-yı rüsūm oldı

4. Gelüp fermān-ı naṣb-ı ġurre-i teşrīn-i evvelde
   Ẓuhūr-ı iʿtidāl-i ʿahdi ber-hükm-i lüzūm oldı

5. Ḫūṣūṣā ḫilʿat-ārā-yı ṣadāret olduġı günde
   Sarāy-ı şehriyāri içre dīvān-ı ʿumūm oldı

6. Çü teşrīf etdi ṣadr-ı Rūmı esnā-yı s̱enāsında
   Duʿāmız *yessiru'l-lāh ü Teʿālā mā-yerūm* oldı

7. Degil sāde **Celālī** cāhınıñ tārīḫini gūş et
   Bihīn bir müjdedir Muḫtār Efendi ṣadr-ı Rūm oldı

[1221]

109

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh buldı pertev şān-ı ḳāḍı ʿaskeri
   Āfitāb-ı nām-ı Şemsü'd-dīn Aḥmed'den yine

2. Dergehi mecrā-yı himmetdir ki bī-taḳrīb aña
   Şedd-i raḥl eyler emel-cū sū-ı eʿbāddan yine

3. Müstefīyż-i cūd-ı ʿadli olmaḳ ehl-i maṣlaḥat
   ʿĀlemiñ meczūmıdır ol ẕāt-ı emcedden yine

4. Maẓhar olmaḳ hem ʿaṭā-yı kilkine ehl-i reşād
   Cümleniñ maḳṭūʿı ol dānā-yı erşedden yine

5. Bā-ḫuṣūṣ oldı ḳuẓāt-ı Rūmili'niñ ṭāliʿi
   Rū-nümā-yı kām-yābī burc-ı esʿaddan yine

6. Rabb-ı Ekrem manṣıb-ı ṣıḥḥatde ḳılsun ber-devām
   Mükrim olsun bende-gān ol ṣadr-ı ecvedden yine

7. Mihre faḫretsün **Celālī** medd ile tārīḫ-i cāh
   Ṣadr-ı Rūm oldı mübāhī şems-i Aḥmed'den yine

109: RE, 47a; AE, 8b.
3a. emcedden: emced, RE.

[1222]

110

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh eyledi tezyīn-i ṣadr-ı Rūmili
   Bir ṣalāḥ ü zühd ile pīrāye-i ehl-i ʿulūm

2. Noḳṭa zīb etdim **Celālī** cāhınıñ tārīḫini
   Ketḫudā-zāde Efendi oldı zeyn-i ṣadr-ı Rūm

[1224]

111

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Faḫr-ı mesned Ḥażret-i ʿİzzet Begiñ
   Oldı teşrīfiyle mühtezz ṣadr-ı Rūm

2. Evvel iḥrāz eylemişdi pāyesin
   Şimdi bi'l-fiʿl oldı muḥrez ṣadr-ı Rūm

3. Defter-i aḥkām-ı ʿaḳliyyātda
   Vāḳıf-ı mecmuʿ ü müfrez ṣadr-ı Rūm

4. Ḫātem-i ʿadliyle naḳliyyātda
   Neşr eder ṣakk-ı muṭarraz ṣadr-ı Rūm

5. Ey **Celālī** etme taṭvīl iddiʿā
   Eyler istiḥsān-ı mūcez ṣadr-ı Rūm

6. Manṣıb-ı ʿömrün medīd etsün Ḫudā
   Ḥükm ile olduḳça muʿtez ṣadr-ı Rūm

7. Bir şerefdir söyledim tārīḫ-i cāh
   Oldı ʿİzzet Beg muʿazez ṣadr-ı Rūm

[1225]

110: RE, 47b; AE, 8b.
111: RE, 47b; AE, 8b.

112

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Maᶜdelet-pīrā ᶜAṭāu'l-llāh Efendi ḥażreti
   Verdi ṣadr-ı Rūm'a revnaḳ luṭf-ı şāhenşāhdan

2. Zübdedür emṡālden ādāb-ı ḥilm ü rıfḳ ile
   ᶜUmdedir esbāb-ı ᶜilm ü fażl ile eşbāhdan

3. Āsumān-ı ḥüsn-i āḫlāḳında nūr-ı ᶜaḳl ile
   Farḳ olunmaz pertev-i ᶜirfānı şems ü māhdan

4. Ḫaṣlet-i nīkūsı bezm-i medḫe ziynet-baḫş olur
   Olduġınca meclis-ārā-yı edā efvāhdan

5. Ehl-i daᶜvāyı ḫaḳīḳat ġūy eder ᶜirfān ile
   Kimse ḳılmaz ketm-i Ḥaḳ ol ᶜārif-i āgāhdan

6. Eylesün Bārī Teᶜālā manṣıbın mesᶜūd hem
   Devlet-i ᶜömri devāmın isteriz Allāh'dan

7. Ey **Celālī** verdi gencūr-ı hüner tārīḫ-i cāh
   Kenz-i revnaḳ oldı ṣadr-ı Rūm ᶜAṭāu'l-llāhdan

[1225]

113

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Sezādır kim ᶜAṭāu'l-llāh Efendi ṣadr-ı Rūm oldı

[1225]

112: RE, 48a; AE, 8b.
113: RE, 48a; AE, 8b.

114

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥamdil-lāh ki ʿİzzet Begefendi yümn ü devletle
   İki māh evvelinde bi't-tekerrür ṣadr-ı Rūm oldı

2. Meh-i āẕār ile yaʿnī rebiʿ-i s̱ānī-i sālıñ
   Ḥesāben ittiḥad-ı ġurresi ḥasbü'l-lüzūm oldı

3. Teṣādüf ḳıldı hem teşrīf naṣbı yevm-i is̱neyne
   Zihī cemʿiyyet-i maʿnī zihī ḫayrü'l-ḳudūm oldı

4. Mübeşşirdir ḫuṣūṣ-ı ittifāḳ āṣār-ı tevfīḳi
   Bu tebşīr-i İlāhī şükri mefrūẓ-ı ʿumūm oldı

5. Nizāʿ-ı her dü-ḫasmı ḳaṭʿ eder ʿahdi ʿadāletle
   Desünler Ḥaḳḳ ile faṣl-ı daʿavī-i ḫusūm oldı

6. Vücūdı dā´im olsun manṣıbı ḫoş resm-i ṣıḥḥatde
   Merātible menāṣıb tā ki mevcūdü'r-rüsūm oldı

7. **Celālī** çıḳdı bir tārīḫ-i cāh inṭāḳ-ı noḳṭayla
   Yine bi'l-ḫayr ʿİzzet Beg Efendi ṣadr-ı Rūm oldı

[1230]

115

ʿÖşriyye

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Fāżıl-ı Yektā naḳīb-zāde Efendi kim odur
   ʿİlm ü ʿiffetle neḥārīr-i zamānın kāmili

2. Gül gibi ḳıldı muṭarrā bu saʿādet-ḫānesin
   Öyle rengīn oldu kim olmaz ḳumaş-ı Kābil'i

3. Cāy-ı ṭarḥında şerāfetle nezāfet şöyle kim
   Farḳ olunmaz Aḥmed-ābād ülkesinden ḫāṣılı

114: RE, 48a; AE, 8b.
115: RE, 49b; AE, 8b.

4. Ṣıḥḥat ü īkbālile Mevlā mekīn etsün ebed
   Devlet ü iclāl ile āsān olub her müşkili

5. Naḳş-ı tārīḫ et **Celālī** sāl-i bī-āḥāddır
   Ferr-i taʿmīr Aḥmedābād eyledi bu menzili

[1220]

116

Tevārīḫ-i Ṣadr-ı Anaṭolı

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Muṣṭafā ʿĀṣım Efendi kim ʿulüvvıyla
   Mekān-ı ṣadr-ı Anaṭolı istilʿādadır şimdi

2. Muḳaddem pāye iḥrāz etdi zāten mā-cerā'l-ʿāde
   Zamānen ḥükm-i bi'l-fiʿliyetin icrādadır şimdi

3. Ferāḥ-baḫş-ı ḳużāt-ı Anaṭolı oldı ser-tā-pā
   Belī āʿlā vü ednāsı sürūr-āmādedir şimdi

4. Ḫudā ẕātın hemīşe dā´im etsün ṣadr-ı ṣıḥḥatde
   Duʿā-yı devletin ehl-i hüner inhādadır şimdi

5. **Celālī** cāhının tārīḫidir ʿarż et meserretle
   Ṣafā-yı ṣadr-ı Anaṭolı Mekkī-zādedir şimdi

[1228]

117

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Hamdülillāh necl-i Ṣāliḥ-zāde-i ʿālī-himem
   Anaṭolı ṣadrını teşrīf ile iʿlādadır

2. Gül-sitān-ı ʿālemi güllerle zeyn etdi eyār
   Vaḳt-i naṣbı işte māh-ı iʿtidāl-ārādadır

116: RE, 50a, dk.; AE, 8b. Tevārīḫ-i Ṣadr-ı Anaṭolı: RE'de yok.
117: RE, 50a; AE, 8b.

3. Hem hilāliñ şekl-i ʿaynından delālet etdi kim
ʿİffet ü ʿadlin ḳuẓāta āsumān īmādadır

4. Kevkeb-i pervīn ile maṭlabların ʿarż etdi çarḫ
Meh yeñidir gerçi ehliyyetle istidʿādadır

5. Eskisin olsun ne mānīʿ birine ol maṭlabıñ
Digerāna māʿada seyyāreler āmādedir

6. Kām-yāb-ı ʿizz ü rifʿat olsa ḳāḍılar n'ola
Öyle bir ferḫunde ẕāt ol mesned-i vālādadır

7. Söyle tārīḫ-i münāsib ey **Celālī** cāhına
Şimdi enseb Anaṭolı ṣadr-ı Ṣāliḥ-zādedir

[1228]

118

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh ṣadr-ı Anaṭolı'ya iḳbāl ile
Nāʾil oldı bir kibārıñ ercümendi müjdedir

2. Böyle tebşīr et **Celālī** cāhını tārīḫ ile
Ṣadr-ı Anaṭolıdır Ṭāhir Efendi müjdedir

[1225]

119

Tārīḫ-i Ṣadāret-i Anaṭolı

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Nām-dāş-ı Ḥażret-i Fāruḳ-ı ṣāḥib-dād kim
ʿAdl ü ʿiffet ẕātınıñ ḫaṣṣīṣa-i mecbūlüdür

118: RE, 50a; AE, 8b.
119: RE, 50a; AE, 8b.

2. Anaṭolı pāyesin ḳaṭʿ eylemişdi pīşezīn
Şimdi bi'l-fi'l oldı ḥasbü'l-ʿāde zīrā yoludur

3. Yevm-i naṣbın ġurre s̱ebtiyle bu yıl ehl-i nücūm
Ṣādıḳ olmaḳ ittifāḳ-ı ʿadliniñ medlūlüdür

4. Ḥaḳ Teʿālā ʿizzet ü iḳbālile sāġ eylesin
Ẕāt-ı ʿālīsin ki ḥālā ṣadr-ı devlet ṣoludur

5. Evvel-i māh-ı muḥārrem yevm-i is̱neyn olduġı
Māʿnī-i saʿdü's-suʿūd-ı tāliʿiñ maḥṣūlüdür

6. Şöyle nīsān içre teşrīf eyledi ol ṣadrı kim
Ḳaṭreler cevher gibi kān-ı ṣadefde ṭoludur

7. Üc gün aḳdem cümleyi mesrūr eden yevmü's-sürūr
Mevsim-i taṣmīm-i naṣb-ı meymenet meşmūlüdür

8. Ḳuvvet-i tey´yid-i Rabbānīyle derler baʿdezīn
ʿĀlemiñ her semti bir emn ü selāmet ḳoludur

9. Midḥatinde reddolunmaz müddaʿanın bir yeri
Kim delīl-i ḥüsn-i ḫulḳı ehl-i dil maḳbūlüdür

10. Fi'l-me s̱el bir şehre teşbīh eylesem her naẓmımı
Kişver-i ās̱ārımıñ bu şehr-i İstanbul'udur

11. Eylemek tevfīḳe maẓhar ol kerīm-i maḫlaṣı
Luṭf u iḥsān-ı Ḫudā'dan cümleniñ me´mūlüdür

12. Dedi tārīḫin **Celālī** dāʿī-i dīvānī-veş
Saʿd ola ʿadli ʿÖmer Bey ṣadr-ı Anaṭoludır

[1217]

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Saʿy ile ʿādil ʿÖmer Beg ṣadr-ı Anaṭoludur

[1217]

120

Tārīḫ-i ilbās-ı Ferve-i Ṣadr-ı Anaṭolı

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı Keçecī-zāde Efendi ḥażreti ol kim
   Naẓīri gelmemişdir himmet ü refʿ etle dünyāda

2. Görüp şāyeste-i iḥsān-ı vālā eyledi fermān
   Şehinşāh-ı cihān ṣadr-ı Anaṭolu'ya ıṣʿāda

3. Müheyyā idi ilbāsa siyeh semmūr-ı zībādan
   Ṣu dībāsından āʿlā boġça içre ferve-i ʿāde

4. Ḥużūr-ı pür-ḥubūr-ı ṣadr-ı āʿẓamda saʿādetle
   Olundı dūş-ı istiḥḳāḳına ilbās o es̱nāda

5. Lisān-ı ḥāl ile ferve **Celālī** dedi tārīḫin
   Şükür kim keçeñi ṣudan çıḳardıñ Keçeci-zāde

[1212]

121

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Oldı bir mihr-i āsumān-ı hüner
   Pertev-endāz-ı ṣadr-ı Anaṭolı

2. Yaʿnī Mekki Efendi kim ẕātı
   Genc-veş naḳd-i maʿrifetle ṭolı

3. Ḥıfẓ-ı ʿilminde Fārīsī ʿArabī
   Ki ne Ferheng arar ne Vanḳulı

4. Fāris-i ʿarṣa-i muʿārifdir
   N'ola cāh-ı refīʿe çıḳsa yolı

5. Ṣāġ ola devlet ü saʿādet ile
   Ṣadr-ı dīvānıñ oldı çünki ṣolı

120: RE, 50b; AE, 8b.
121: RE, 50b; AE, 8b.

6. Söyle tārīḫ-i cāh-ı vālāsın
   Ey **Celālī** duyur Sitānbulı

7. Rūmili pāyesiyle şimdi beli
   Oldı Mekkī Efendi Anaṭolı

[1200]

122

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Seyyidü'l-emṡāl ʿAbdu'l-lāh Efendi kim felek
   Rütbe-i ʿirfānına ḫūrşīd ile serdādedir

2. Yaʿni temkīnin görüb rüşd ü sedādın añlasa
   İbni Sīnā ʿaḳl-i Eflāṭun içün der sādedir

3. Vāye-mend-i pāye oldı luṭf-ı şāhenşāhdan
   Öyle ẕāta böyle iḥsān ü ʿināyet ʿādedir

4. ʿIyd ber-bālā-yı ʿıyd etti meh-i şevvālde
   Hem şubaṭın cemre tezyīn ettiği esnādadır

5. Eylesün eṣbāb-ı tevfīḳi müheyyā müsteʿān
   Ḳıl duʿā āmine ey dil muḫliṣān āmādedir

6. Ḫāme ḳayd-ı ṣafḥa-i inşād eder taḳdīm içün
   Şöyle bir mıṣraʿki hem berceste hem āzādedir

7. Mıṣraʿı bālā-yı raʿnādır n'ola tekrār ise
   Kim iki vech ile ḥükm-i beyt-i müsteṡnādadır

8. Kevkeb-i Dürrī gibidür fażla ḥüsn-i ṣanʿatı
   İşte tārīḫim **Celālī** pāye-i vālādadır

9. Rütbe-i Anaṭolı'da müjde Dürrī-zādedir

[1215]

   Rütbe-i Anaṭolı da müjde Dürrī-zādedir

[1215]

122: RE, 51a; AE, 9a.

123

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

1. Minnet Allāh'a ki bir ẕāt-ı pesend-dīde ṣıfāt
   Buldı iḳbāl-i ser-āmed Anaṭolı oldı

2. Ẕühd ü taḳvāda vaḥīd olduġıçün ḫalḳ n'ola
   Deseler s̱ānī-i Evḥad Anaṭolı oldı

3. Ṣadra baḫş etdi Ṣalāḥī şeref-i bī-gāye
   Nā´il-i devlet-i sermed Anaṭolı oldı

4. Heb ḳużāt ḳalemine bu ʿināyetdir kim
   O seha-şīme o ecved Anaṭolı oldı

5. Bildim o ẕāt-ı şerīf olduġını müjde-resān
   Dediler nāmı Muḥammed Anaṭolı oldı

6. İsmidir Rūmili ṣadrı gibi ḫayrü'l-esmā
   Bu Muḥammed'dir o Aḥmed Anaṭolı oldı

7. Pāye almışdı muḳaddem daḫi bi'l-fiʿl işte
   Luṭf edüp şāh-ı müe´yyed Anaṭolı oldı

8. Ḥaḳ mehadimi ile dā´im ide ẕātın kim
   Öyle bir vālid-i emced Anaṭolı oldı

9. Yazdı ẕühdi o zekī ṣadra **Celālī** tārīḫ
   Ketḫüdā-zāde-i ezhed Anaṭolı oldı

[1218]

124

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün /mefāilün

1. Meh-i evc-i fażīlet ḥażret-i ʿOs̱mān Efendi kim
   Cebīn-i ʿiffeti eyler cihān-ı ʿadl-i nūrānī

123: RE, 51a; AE, 9a.
124: RE, 51b; AE, 9a.

2. Ḫudā gösterdi ṣadr-ı Anaṭolı eyleyüp ḫalḳa
Şeref-yāb iki ḳāḍı ʿasker-i seyyid ile dīvānı

3. Bu ṣadrın oldılar miḥrāb-ı dīvān cān-ı beyninde
Yeşil pūşīdelenmiş iki muṣḥaf biri ʿOs̱mānī

4. Muḳaddem pāye-dār-ı Anaṭolı eyleyüb ḳadrin
Egerçi mihr-veş ḳılmışdı ʿālī luṭf-ı sulṭānī

5. Bi'ḥamdil-lāh ki bi'l-fiʿl eyleyüp ol manṣıbı teşrīf
Ḳużāt-ı müsliminiñ fiʿle geldi şükr-i Yezdānı

6. Ṣafā-yı ḫāṭır ü ṣıḥḥatle pür-şevḳ olsun etdikçe
Felek ṣadreyn-i mihr ü māhla dīvān-ı ekvānı

7. **Celālī** yazsalar şāyeste ṣadr-ı şemse tārīḫin
Anaṭolıya oldı yümn-i zībā nūr-ı ʿOs̱mānī

[1220]

125

ʿÖşriyye

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥaḳḳ'a ṣad minnet ki ʿAbdu'l-lāh Efendi ḥażreti
Anaṭolı ṣadrınıñ ḳıldı dü-bālā şānını

2. Yaʿnī evvel pāye şimdi olduġından bi'l-fiʿl
Hem ser-i çarḫ-i berīn etdi ser-i ʿünvānını

3. Āsumān-ı ʿilm ü fażlıñ kevkeb-i dürrīsidir
Mihrden āʿlā bilürler pertev-i ʿirfānını

4. Eyleyüp kesb-i kemāl ol seyyid-i ʿālī-cenāb
Ḳıldı s̱ābit seyyid-i ʿāllāmeye rüchānını

5. Ṣadrını ḳılsın mübārek maẓhar-ı tevfīḳ edüp
Ḥaḳ Teʿālā eylesün ferḫunde her dīvānını

125: RE, 51b; AE, 9a.

6. Kilk-i kāviş-gerden etdim naṣbı tārīḫin su´āl
Cüst ü cū ḳılsun deyü bir nekre ṣanʿat kānını

7. Dedi re´s-i ʿĀşir olmaḳla bu sāl-i bī-melāl
Ṭarḥ-i āḥād eyleyüp buldum reh-i imkānını

8. İşte ʿaşrāt ü mi´ātı tām bir mısraʿ dedi
Ey **Celālī** ben de taḥsīn eyledim idmānını

9. Cāh-ı vālā ḳadriniñ tārīḫ-i revnaḳ-baḫşıdır
Verdi Dürrī-zāde ṣadr-ı Anaṭolı şānını

[1220]

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Verdi şān ṣadr-ı Anaṭolı'ya Dürrī-zāde

[1220]

126

mefāilün/ mefāilün/ feūlün

1. Bi'ḥamdil-lāh Emīn Beg ḥażretiyle
Şeref-yāb oldı ṣadr-ı Anaṭolu

2. Ṭırāz-mend-i ʿirfān ki bezmin
Melāz etmekdedür dehriñ fuḥūlü

3. Zihī ʿaḳl ü zihī deryā-yı ʿiffet
Ki ġarḳ-ı reşk eder ehl-i ʿuḳūlü

4. Der-i ʿadlin bilür dārü'l-emāndır
Ḳużāt ol bāba ḥaşreyler duhūlü

5. Ṣabā kim maṭlabī-i ehl-i dildir
Degildir hem riyāḥıñ pek ʿacūlü

6. O dīvān etse bu ʿummāna gitse
Olur yek-dem ḳudūmıyla ḳufūlü

126: RE, 52a; AE, 9a.

7. Bi-Ḥaḳḳ-ı nūr-ı pāk etsün muvaffāḳ
   Cenāb-ı Rabb o hemnām-ı resūlü

8. **Celālī** lafẓen ü māʿnen bu beyte
   Taḥaṣṣür ḳıldı tārīḫiñ ḥuṣūlü

9. Biñ iki yüz yigirmi birde oldı
   Emīn Beg zeyn-i ṣadr-ı Anaṭolı

[1221]

127

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥamdülillāh ol semiyy-i faḫr-ı ʿālem yümn ile
   Ṣadr-ı vālā oldı ḥasbü'l-ʿāde Anaṭolı'ya

2. Żabṭına ḳıldı teṣādüf māh-ı mevlūd evveli
   Oldı naṣb ol ġurre-i ġārrāda Anaṭolıya

3. Gurre-i ġarrādır ol vāḳiʿde kim her kişvere
   ʿIyd-ı ekberdir degil kim sāde Anaṭolıya

4. Rif´at-i aḥkām-ı ʿadliyle o nıḥrīriñ olur
   Ḳāḍıyān-ı Rūmeli serdāde Anaṭolıya

5. Māh-ı nīsān içre naṣbı oldı neşr-i ḫayra dāl
   Ḥükm edüp ol vaḳt-i cūd-efzāda Anaṭolu'ya

6. Ebr-i iḳbālin Ḫudā hemvāre pür-feyz eylesün
   Tā ṣudūr olduḳça ḥükm icrāda Anaṭolıya

7. Söyle tārīḫin **Celālī** cāhını tebrīk ile
   Ṣadr-ı bi's-ṣaʿd oldı ʿĀşir-zāde Anaṭolıya

[1222]

127: RE, 52b; AE, 9a.

128

fāilātün/ mefāilün/ feilün

1. Ebr-i himmet Münīb Efendi kim
   Ede Ḥaḳ bī-zevāl sāyesini

2. Pāyidār eyleyüb ayırmaya hem
   Farḳımızdan yed-i ḥımāyesini

3. Pādişāh-ı cevād edüb enʿām
   Yine luṭf etdi rütbe vāyesini

4. Etdirüp kesb-i irtiḳā yaʿnī
   Ḳıldı iḥsān-pāye māyesini

5. Ṭıfl-ı kilki **Celālīyā** gūyā
   Edelim besle ḥoḳḳa dāyesini

6. Ṣunalım tā bu beyt-i tārīḫi
   Būs edüb dest-i fażlı ayesini

7. Şāh Ḥaḳḳ'a Münīb Efendiye
   Ḳıldı luṭf-ı Anaṭolı pāyesini

[1222]

129

fāilātün/fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Nām-dāş-ı faḫr-ı ʿālem fāżıl-ı ʿālī-himem
   Kim s̱enā-gūyāsıdır ister şerīf ister vażīʿ

2. Anaṭolı ṣadrını teşrīf edüp iḳbāl ile
   Oldı revnaḳ-yāb-ı ʿilm ü fażlı ol cāh-ı menīʿ

3. Olduġından bāġ-ı envāʿ-ı maʿārrif eyledi
   Naṣbı germā evvelin şāyeste-i reşk-i rebīʿ

128: RE, 52b; AE, 9a.
129: RE, 53a; AE, 9a.

4. Öyle nıḥrīr-i muḥāżır kim zemīn-i ṣoḥbete
Ṭabʿı dānişle eder hem nuṭḳı bünyān-ı rasīʿ

5. Vādī-i inşāda ki ṣanʿatların taḥsin eder
Görse Veysī-i belāġat-pīşe Vaṣṣāf-ı s̱anī ʿ

6. Tā ṣudūr etdikçe daʿvā-yı iʿbādı istimāʿ
Ber-devām etsün cihānda ẕātını Ḥayy-i Semiʿ

7. Ref'i-i hameyle Celali söyledim tarih-i cah
Anatolu sadrı hem-nam-ı Nebidendür refiʿ

[1226]

130

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bi'ḥamdil-lāh o ẕāt-ı maʿdelet-güster saʿādetle
Şeref-baḫş-ı muʿallā ṣadr-ı Anaṭolıdur şimdi

2. Sipihr-i ʿadli ü dāda neyyir-i ʿiffetle zīb-efzā
Müzeyyen sāz-ı vālā ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

3. Semiyy-i mefḫārü'l-ekvān emīn-i ṣāḥibü'l-ʿirfān
O Sıddīḳī-secāya ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

4. Teṣādüf ḳıldı hengām-ı bahāra mevsim-i naṣbı
Ḫoşā ferḫunde-es̱nā ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

5. Ki derlerdi semāda āfitāb imrūz yā ferdā
Eder Cevzā-yı me´vā ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

6. Cenūbī vü şimālī burclarçün mis̱li Berrīn'iñ
Felekde mihr gūya ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

7. Olup şemsin ḳāmer ile ictimāʿı her ser-i mehde
Zihī tes̱līs̱ o yektā ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

8. Bahār evḳāta ṣadr olunduḳça ḳılsun ḥażret-i Mevlā
Gül-i ẕātın muṭarrā ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

130: RE, 53a; AE, 9a.

9. **Celālī** ṣoḥbet-i tārīḫ-i cāh et sen de ḫāmeyle
Muṣaḥib-zāde āʿlā ṣadr-ı Anaṭolu'dur şimdi

[1229]

131

Tārīḫ-i Ḳażā-yı İstanbul

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Emīn Beg ḥażreti tekrār olub ḳāḍı-ı İstanbul
Binā-yı şerʿ-i ġarrā himmet-i ʿadliyle emtendir

2. Cemāl-i cāhıñ efzūn eyledi ḥüsn-i dü-ruḫsārın
Kemāl-i ʿilm ü ʿirfān ehliniñ tekrārı aḥsendir

3. Zamān-ı ʿiffeti eşrār-ı eṣnāfı eder iḥyā
Olur aḫyārıñ aḫyārı o kim aṣlında ehvendir

4. Büyūt-ı ḥileyi terk eylesün aṣḥābı devrinde
Belī mānend-i beyt-i ʿankebut ol evler evhendir

5. Şiʿār etmek ne mümkün ehl-i ṣanʿat kiẕbi ʿahdinde
Meger eşʿār ola anıñ daḫi te´vīli emkendir

6. Degildir vaṣf-ı cidd ü ihtimāmı biñdebir ḳābil
Ne rütbe saʿy ederse ḫāme ıṭrāsında elkendir

7. Tekerrür ḥükm olur maʿnen **Celālī** söyle tārīḫin
Sitanbul ḥākimin buldı Muḥammed nāmı eymendir

[1218]

132

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Tekerrür iʿtidāl iṡbāt eder elbetde manṣıbda
Ḫuṣūṣā hafta-i nevrūz içinde olduġı yegdir

131: RE, 54b; AE, 9a.
132: RE, 54b; AE, 9b.

2. **Celālī** tāmdır tārīḫim eyler manṣıbın tebşīr
Yine İstanbul'a müjde efendisi Emīn Beg'dir

[1218]

133

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Yümn ile ḳāḍı-ı İstanbul olunca bi'l-fiʿl
Ol kerem-muʿtād ü ṣāḥib-dād ü İbrāhīm-nām

2. Ey **Celālī** żabṭ-ı sāl-i manṣıb-ı vālāsına
Ḳāḍı-ı Konsṭanṭiniyye lafẓıdır tārīḫ-i tām

[1205]

134

fāilātün/ mefāilün/ feūlün

1. Revnaḳ-efzā-yı ṣadr-ı fetvā kim
Luṭfunuñ teşnesi leṭāfet-i āb

2. Necl-i pākīzesi cenāb-ı ḥafīd
Reşk eder ṭabʿına nezāfet-i āb

3. Saṭr-ı te'līfe eylemişler idi
Ḫāme-cünbānī-i kitābet-i āb

4. Tecrübeyle zihī eser ki olur
Nāẓırı nā'il-i mahāret-i āb

5. Zemzemesi yād edüb muḳaddemede
Ḳıldılar bir güzel berāʿat-i āb

6. Soñra mā-yı maṭar-ṡenāsında
Ettiler vāḳıʿā iṣābet-i āb

7. Gelmedi bu zamāna dek bilirüz
Böyle ṣāḥib-dirāyet-i āb

133: RE, 54b; AE, 9b.
134: RE, 54b; AE, 9b.

8. N’ola ey ṣuya dense āb-ı ḫayāt
Ḥıżrı Ḥıżr eyledi kerāmet-i āb

9. Ḥāris-i hısnıdır ḥayātıñ ṣu
Nitekim ḳalʿā-yı ḫırāset-i āb

10. Ḥāmī-i mülküdür ḥayātın ṣu
Nitekim ʿālemi ḥimāyet-i āb

11. Mütevellīsidir hevā ʿarżıñ
Līk maʿmūr eder nezāfet-i āb

12. Hele dārü’z-ziyāfet-i ʿālem
Sebeb-i mā ile ʿimāret-i āb

13. Ola nisanda tā ki dāver-i gül
Mālik-i devlet ü saʿādet-i āb

14. Tā ki tāb-ı temmuz ile ʿālem
Bula nūş eyleyüp ḥalāvet-i āb

15. Vālidi ḥażretiyle var olsun
Olduġunca becā aṣālet-i āb

16. Münşifeyle **Celālī**-i dāʿi
Kilk-i ṭabʿa verüb ṭaharet-i āb

17. Eyledi ḥażret-i hekīm işrāb
Yazdı tārīḫini ḥaẕāḳat-i āb

[1212]

135

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Edüp iḥrāz-ı rütbe seyyid-i ʿallāme-i ḫaşyet
Feraḥ-yāb oldı cümle ʿārif-i āgāh-ı İstanbul

2. Duʿā eylerdi bi’l-fiʿl olmasıçün gerçi penç evḳāt
Hidāye Mülteḳā Kenz ü Dürer Eşbāh-ı İstanbul

135: RE, 55a; AE, 9b.

3. Ḥuṣūṣā cān u dilden ārzū ḳılmışdı teşrīfin
O baḥr-ı ʿilmiñ aḥkāmı olub dil-ḫᵛāh-ı İstanbul

4. Velī ol manṣıbı Mevlā mürūr etdirdi bī-zaḥmet
Yine şükrāne-gūdur cümleten efvāh-ı İstanbul

5. **Celālī** elde bir żammıyla buldu rütbe tārīḫim
Münīb-i ṣāḥibü'l-ʿirfāna pāye cāh-ı İstanbul

[1218]

136

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cem-i yemm mekremetden ḥażret-i Ṣāliḥ Efendi'ye
ʿAṭā-yı pāye-maḥżā cūş-i deryā-yı himemdendir

2. Meḫādim-i kirāmıñ faḥridir ʿilm ü fażīletle
Suḫan-verlikle hem dānişverān-ı muḥteremdendir

3. O dur necl-i ṣalāḥ-āyini müftī-i güzīniñ kim
Sitāyiş-gūyī-ı evṣāfı taḥdīṡ-i niʿamdandır

4. Mufażżaldır bu esʿad olduġından saʿd-ı meşhūra
O ʿālim ise bu āʿlem fuḥūl içre ʿalemdendir

5. Ḳulūb-ı ḫalḳı celb etmekdedir ḫulḳ-ı nevāzişle
Duʿā-yı ḫayrā meyl ü raġbeti ḥüsn-i şiyemdendir

6. Niçe böyle mürüvvet rü'yet ile ber-ḳarar etsin
Ḫudā ol vālid ü mevlūdu kim luṭf u keremdendir

7. **Celālī** rütbedir cām-ı meserret-ḳatre tārīḫim
Sitanbul pāyesi maḥdūma ṣāfī cūd-ı Cem'dendir

[1220]

137

136: RE, 55b; AE, 9b.

Diger

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥażret-i Ṣāliḥ Efendi-zāde-i fetvā-penāh
   Kim o vālā rütbe cāhıñ ẕātıdır pīrāyesi

2. Şāh-ı ʿālem pāye iḥsānıyla nūr-ı ʿaynına
   Eyledi mükrim o ḫallāḳ-ı kerīmiñ sāyesi

3. Yaʿnī luṭf etdi Sitanbul rütbesin iclālle
   Cünki Mekke pāyesi olmuşdı evvel vāyesi

4. Sūd-ı tekmīl-i ṭarīḳiyle Ḫudā ḳılsun be-kām
   Eylesün ḳatʿ-ı merātib ʿömrdür sermāyesi

5. Ḳaṭre-i tārīḫidir hem rütbe-i cām-ı neşāṭ
   Cūd-ı Cem’den luṭf-ı maḫdūmı Sitānbul pāyesi

[1220]

138

mefāīlün/mefāīlün/feīlün

1. Teşerref bi’l-kazâ ʿĀsım Efendi
   Bi’İstanbūl mu’tedlen Şüreyhā

2. Ve errehhu’l-**Celālī** ke’l-lālī
   Ve yakzâ ʿĀsımü bi’l-beldi şerʿā

[1222]

137: RE, 55b; AE, 9b.
138: RE, 56a; AE, 9b.

139

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Hażret-i maḫdūm-ı Ṣāliḥ-maḫlaṣ ü Ṣāliḥ nijād
Kim cenāb-ı vālidi taḳvā-geh-i fetvādadır

2. Pāye-i Mekke'yle ḳadri ser-bülen[d] olsa n'ola
Öyle ẕāta böyle iḥsān-ı mülūkı ʿādedir

3. Eylesün ḳaṭ-ıʿ merātib devlet ü iḳbāl ile
Ḥamd ola esbāb-ı rifʿat ḥāżır ü āmādedir

4. Müjde Ḥaḳ içün **Celālī** şöyle mesrūr oldı kim
Ḥācıyān gūyā ṣafā-yı Ḳābe-i ʿulyādadır

5. Kesr-i sūzen cāme-i tārīḫe vālā-pāyedir
Rütbe-i Mekke ḳıba-yı necl-i Ṣāliḥ-zādedir

[1218]

140

fāilātün/ mefāilün/ feilün

1. Necl-i ʿālī Ḥüsām Efendi kim
İʿtilāsında yer mi var şekke

2. Ġalaṭa cāy-ı hükmüdir olmaz
Ḫalḳı rāżı ʿitiatin fekke

3. Verdiler Mekke pāyesi emrin
O da imżāyı ḳoydı her saḳḳe

4. Tām taḥrīr olundı tārīḫi
Ḥarfi gelmez **Celālīyā** ḥakke

5. Zīb-cāh Ḥüssām Efendiye kim
Eyledi ḳaṭʿ-ı rütbe-i Mekke

139: RE, 57b; AE, 9b.
2b. ser-bülen[d]: سربلنك، RE, AE.
140: RE, 57b; AE, 9b.

[1219]

141

fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün

1. Teʾvem olsun ḳadr ü ʿıyda isterüz Ḳuddūs'dan
   Ḥażret-i Ḳudsī Efendiniñ geceyle gündüzü

2. Gül gibi naḳş et **Celālī** pāyesi tārīḫini
   Geldi Ḳudsī rütbe-i Edrine'ye güldi yüzü

[1220]

142

mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün

1. Suḫan-ver naḫl-i kāmil ḥażret-i Ḳudsī Efendi kim
   Kemāl-i ẕātı ʿālīdir kemālāt-ı Ḥocendī'ye

2. Muʿizz-i ehl-i fenn ü ehl-i dildir ʿilm ü ʿirfānı
   Mis̱āl-i mihr ü mehdir āsumān-ı ercemendiye

3. Metānet şöyledir fażlında kim İbni Ḥacer ḥālā
   Göreydi seng-i taʿn-endāz olurdı Taşkendiye

4. Olup ḳāḍı-ı Mekke tācıdır yekser Mevāliniñ
   Verür ẕāten şerāfet serverī vü ser-bülendiye

5. Ḳılup Mevlā müyesser żabṭ ü ʿavdin ḥüsn-i ḥāl üzre
   Hemīşe maẓhar etsün ṭarz ü ṭavr-ı dil-pesendiye

6. Berāy-ı tehniyet bir mıṣraʿ-ı tām etdi āmāde
   Suḫan-sāz-ı ṭabīʿat fikr ederken kendi kendiye

7. Degil pūşīde faḫr eyler **Celāli** żabṭ-ı tārīḫiñ
   Libās-ı mevleviyyet Ḳaʿbe'dir Ḳudsī Efendi'ye

[1220]

141: RE, 57b; AE, 9b.
142: RE, 58a; AE, 9b.

143

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ẕāt-ı vālā ḳadr ü āʿlī menzilet
   Ketḫüdā-yı vālide Yūsuf Aġā

2. Ḫayr-ḫᵛāh-ı salṭanat ʿālī-cenāb
   ʿUmdetü'l-erkān ü rüknü'l-eẕkıyā

3. Eylemiş Mevlā dü-dest ü ṭabʿını
   Kān-ı himmet maʿden-i luṭf ü ʿaṭā

4. Ḳıldı devletle saʿādet-ḫānesin
   Mevsim-i yümn ü şerefde nev-binā

5. Yaʿnī feth etmişdi Mışr iḳlīmini
   Ḥażret-i şāhenşeh-i kişver-güşā

6. Ol mübārek sālda tekmīl olup
   Naḳl ü teşrīf etdi ol Yūsuf Aġā

7. Bāyezid'iñ ḳurbıdır olmaz baʿīd
   Ṣāḥibin ḳılsa teṣāḥüb evliyā

8. Dest-mālīler Yemen'dir fīʿl-mes̱el
   Cāmiʿiñ meydānıdır ʿAmmān aña

9. Esdigince ol ḥavāliden nesīm
   Şurṭa vü bād-ı Yemen'dir dā´ima

10. Ṣaḥn-ı şādırvān-ı Sulṭān Bāyezīd
    Dāmen-i kūh-ı Ḳamer'dir gūyiyā

11. Müslimīn andan çıḳup geldikleri
    Nebʿ-i cūş-ı Nīl'e beñzer vāḳıʿā

12. Sevḳ-i nehr-i Nīl olub ol ḫāneyi
    Mışr'a teşbīhim degildir nā-becā

13. Ḳaṣr-ı Yūsuf'dur kenār-ı Nīl'de
    Ḥüsn ile ol beyt-i ḥūb-ı dil-güşā

143: RE, 58b; AE, 9b.

14. Ḳaṣr içinde sāʿat-i Yūsuf gibi
Ṣāḥibin ḳılsun Ḫudā cünbiş-nümā

15. Noḳṭa-i tārīḫ **Celālī** naḳş eder
Yapdı bir raʿnā binā Yūsuf Aġā

[1216]

144

müstefilün/ feūlün/ müstefilün/ feūlün

1. Hem-nām-ı māh-ı Kenʿān yaʿnī aġā-yı zī-şān
Ümm-i şeh-i cihāna ol ketḫüdā-yı vālā

2. Tabʿı edüp irāde tā ẕirve-i verāda
Yapdı bu ḳaṣrı mesʿūd etsün cenāb-ı Mevlā

3. Şekl-i müs̱elleşinde tes̱līs̱-i bi's-suʿūdı
Ẕevḳ ü sürūr u şādī aḥkāmın eyler īmā

4. Ṣāḥil-serāya nisbet gūyā bu bir veleddir
Faḫr eylemez mi vālid mevlūdı olsa āʿlā

5. Bāg içre kāh ṣānma lüʿlü-i der-ṣadefdir
Ṣāḥil-serā yanından ırmaz mis̱āl-i lālā

6. Taṣrīf ile s̱ülās̱ī lākin ṣaḥīḥ ü sālim
Tencīm ile terāżū mīzān-ı çarḫa hem-pā

7. Pīşinde ḥavż-ı cārī mānend-i Nīl-i Mıṣrıñ
Ol Nīl'e ḳaṣr-ı Yūsuf olmuş bu kāh-ı vālā

8. Sāḥilserā ser olmuş semt-i Emīrgūne
Ol serde yūsufīdir bu taḫkem-i [?] muʿallā

9. Üstinde şeddedir bu nüzhet-geh-i müs̱ellses̱
Sa´irden imtiyāza ṣāḥil-serādır illā

10. Tārīḫ-i naḳş olundı menḳūṭ ile **Celālī**
Yūsuf Aġā-yı mücedded yapdırdı ḳaṣr-ı bālā

144: RE, 59a; AE; 9b.

[1217]

145

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥabbezā ʿāṭıfet-i şeh ki riyāset ʿameli
   Oldı ʿĀtıf ḳuluna ʿatf ile kā´in maʿṭūf

2. İbni Zeynī-i ḳalem yazdı **Celālī** tārīḫ
   ʿĀṭıf'a cāh-ı riyāset ne müzeyyen maʿṭūf

[1212]

146

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Yine tevḳīʿi-i dīvān-ı hümāyūn oldı
   Müjde-ber-müjde ki bir ẕāt-ı muʿallā pīrā

2. Cāhına söyle **Celālī** şu bihīn tārīḫi
   Oldı tevḳīʿi yine ʿĀrif Efendi ebhā

[1226]

147

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Olup ʿĀrif Efendi yümn ile rūz-nāmçe-i evvel
   Maḥallin buldu erbābı dedi her ḫᵛāce-i dīvān

2. Kibār etsin **Celālī** ḳayd-ı defter söyle tāriḫin
   Büyük rūz-nāmçedir ʿĀrif Efendi mecd ile el´ān

[1214]

145: RE, 60a; AE, 9b.
146: RE, 60b; AE, 9b.
147: RE, 61a; AE, Yok.

148

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Muḥammed-nām edīb-i zü'l-himem ʿĀrif Efendi kim
   Dil-i maʿnāya baḫş eyler güşāyiş ṭabʿ-ı semmāḫı

2. Suḥan bābında nes̱r ü naẓmı memdūh-ı müsellemdir
   Olur ās̱ārınıñ Vaṣṣāf ü Şevket görse meddāḥı

3. *Fütüḥāt* ü *Füsūs* āyine-i ʿirfānı baḳdıḳça
   Görüb rūy-ı sühūlet ẓann eder *Miftāh* ü *Mıṣbāḥ*'ı

4. Zemīn-i şiʿri te´līfi gibidir mīr Ebü'l-fetḥiñ
   Gürūh-ı şāʿirān olmaz mı peyrevlikle ü şerrāḥı

5. Şarāb-ı misket-i naẓmı küşād-ı ḳalbe nāʿfidür
   İçilmez aña nisbetle Merāh'ın rāh-ı tuhfāhı

6. Medeng-i maʿrifetle külfet-i aʿlāḳı dāfiʿdür
   Nola ḳuflün açup teshīl-i terkīb etse iżāḥı

7. Ḳalem is̱bāt-ı fetḥ ü żamm edüp hemvāre bezminde
   Meserret gezliki olsun ḳaṣāvet kesrini māhı

8. Edüp miftāḥ aġāsı yümnile şāhenşeh-i ʿālem
   O ḫayrü'l-bābı fetḥ etdükde dest-i luṭf-ı fettāḥı

9. Bu mıṣraʿla **Celālī** fāl-i mesʿūd oldı tārīḫim
   Açıldı bāb-ı ʿizz ʿĀrif Efendi oldı miftāḥı

[1214]

149

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Miftāḥ aġası yaʿnī ol nām-ı sulṭān-ı rüsül
   Memnūn-ı lutf-ı şāh olup maʿlūm olunca herkese

148: RE, 62a; AE, 10a.
149: RE, 62b; AE, 10a.

2. Yazdım **Celālī** ḫāmeden tārīḫi dersin safḥaya
ʿĀrif Efendi çıḳdı aña bā-rüʾūs-ı medrese

[1218]

150

mefʿūlü/ fāʿilātü/ mefāʿilü/ fāʿilün

1. Minnet cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ki ʿĀrif Efendi'niñ
Dānişle gelmemişdi menendi çavuş başı

2. Sulṭān-ı ʿālem eyledi dīvān-ı devlete
Ol ẕāt-ı ḫaṣṣ ü ʿām-pesendi çavuş başı

3. Verdi şeref kemāl-i hünerle o mesnede
Oldı hemān Kemāl-i Ḥocendī çavuş bāşı

4. Ẕātı gibi meṣāliḥe vermezdi intiẓām
Ḫᵛāce Niẓām'ın olsa da kendi çavuş başı

5. Kim ʿadli iki ḫaṣmı nevāzişte bir ṭutar
Demez nem īn ü āna gücendi çavuş başı

6. Şekvāciyān zamāne sürūr-āverendedir
Etmez melūl bir gile-mendi çavuş başı

7. Tārīḫi ʿarż-ı ḫāl-i nis̱ār'dır **Celālīyā**
Bi'l-cūd oldı ʿĀrif Efendi çavuş başı

[1216]

151

fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün

1. Müjde kim oldı Cem-i eyyām-ı maṣrāf kātibi
Nām-dāş-ı faḫr-ı ʿālem yaʿnī bir ẕāt-ı şerīf

2. Yaz **Celālī** manṣıbı tārīḫini menḳūṭ ile
Oldı maṣrāf luṭf-ı Cem'dir cāh-ı vālā-yı Naẓīf

150: RE, 63b; AE, 10a.
151: RE, 64a; AE,

[1226]

152

Tevārīḫ-i Mevleviyyet-i Maḫrec

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Ḥüsām Efendi o maḫdūm-ı mesned-ārāya
   Maḳarr-ı maʿdelet ü ḥükm-gāhdır Ġalaṭa

2. Cenāb-ı vālid-i mācidleri ḳılup himmet
   O ẕāt-ı pür-hünere luṭf-ı şāhdır Ġalaṭa

3. Mis̱āl-i şems ü ḳamer Üsküdar ile Eyyūb
   Zemīn-veş vasaṭ-ı mihr ü māhdır Ġalaṭa

4. Sitanbul āyinedir cānib-i cenūbunda
   O cānibe büt-i her-dem gāhdır [?]Ġalaṭa

5. Egerçi cümlesi mānend-i cār-gāh ammā
   İki birāderi birle segāhdır Ġalaṭa

6. Menāẓırı cihet-i Ḳaʿbeden alur nūrı
   Ki cāmlar münevver cibāhdır Ġalaṭa [?]

7. Şebīh-i ḳıble-nümā cāmiʿ-i Ṭavīl ʿArab
   Anıñla merkez-i mīl-i siyāhdır Ġalaṭa

8. O ḳulle birle ki ʿayyūḳadır keşīde seri
   Hemīşe vaḳt-i ḳıyām-ı ilāhdır Ġalaṭa

9. Muʿādil olmaz aña Ḳulle-i ferāmūne [?]
   O ḥıṣna fāʾīk-i bī-iştibāhdır Ġalaṭa

10. ʿAcep mi dergeh-i monlāya intisāb etse
    Ki mevlevī gibi ser der külāhdır Ġalaṭa

11. Degil mi meskeni şehbenderān-ı āfākıñ
    Güzīde bender-i cāy-ı refāhdır Ġalaṭa

152: RE, 65b; AE, Tārīḫ-i Mevleviyyet-i Maḫrec: RE'de yok.

12. Sinānlardır öñünde sütūnhā-yı süfün
Müşābih-i şeh-i ṣāḥib-sipāhdır Ġalaṭā

13. Müyesser eyleye Ḥaḳ ḥüsn-i ḫālle żabṭın
O dem gelüp diyelim pür-mehāhdır Ġalaṭa

14. Sutūde müftī-i dünyā ile dü-maḫdūmı
Cihānda dā´im ola tā ki rāhdır Ġalaṭa

15. **Celālī** maḫrec-i tārīḫim oldı muʿcemler
Ḥüsām Efendi içün bil ki cāhdır Ġalaṭa

[1221]

153

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Zihī luṭf-ı ilāhī kim ʿAlī Beg ḥażreti ḥālā
Ḥükūmet birle şehr-i Üsküdār'a revnaḳ-efzādır

2. Ḥekīm-zāde ʿAlī Pāşā ḫafīdi ẕāt-ı pür-himmet
Ki ʿilm ü fażl ile beyne'l-mevālī şöhret-ārādır

3. Pederāndır o maḫdūma ʿAbdu'l-llāh Paşa kim
Rikāba ḥāliyā ḳā´īm-maḳām-ı ṣadr-ı vālādır

4. Saʿādetle olunca Üsküdar'a ḳāḍı-ı ʿādil
Bu mażmūnumla şaḫṣ-ı ḫāme fırṣāt-yāb-ı daʿvādır

5. Gelüp żabṭı zamān-ı i´tidāl-ı fażl-ı pāyize
Ahālī-i ḳażā raṭbü'l-lisān-ı şükr-i Mevlādır

6. Luġat kim Üsküdār'a cild-i muṣḥaf maʿnīsin yazmış
Ne maṭlūbumca mażmūndur ne maḳsudūmca māʿnādır

7. İṣābet Üsküdar oldıysa muṣḥaf cildi tāzīde
Ki ẕātı emr ü nehy-i şerʿ ile ol cilde eczādır

13a. eyleye: eyle, RE.
153: RE, 67a; AE, 10a.

8. Yeşil pūşīdeli bir muṣḥaf-ı miḥrāb olur ş'ol dem
Şerāfetle şerīʿat maḥfilinde ḥükm-pīrādır

9. Gehi Eyyūb vü gāhi Üsküdar oldukça Mollālar
Ġalaṭa rütbesi hem tā ki anlar birle hemtādır

10. Edüp ḳaṭʿ-ı merātib nice ʿālü'l-ʿāl-i manṣıbla
Desünler ẕātına günden güne āʿlādan āʿlādır

11. **Celālī** yazdı Yaḳut-ı ḳalem-i tescil içün tārīḫ
Rıżā Beg Üsküdar'a oldı bālā rütbe mollādır

[1216]

154

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Mesned-ārā-yı hüner maḫdūm-ı Ṣāliḥ-zāde kim
Ziynet-i dānişle revnaḳ verdi cāh-ı maḫrece

2. Ḳāḍı olmaḳla Galaṭā şehrine ḥasbü't-ṭarīḳ
İḫtirām oldı dü-bālā resm ü rāh-ı maḫrece

3. Muḳteżā-yı maḫlaṣından şöyle maʿlūm oldı kim
Vaḳt ile oldıḳda cālis ḥükm-gāh-ı maḫrece

4. Ḥaḳ Teʿālā ḥükmün ekṣer seyyidü'l-aḥkām eder
İlticā etdikçe ḫaṣmeyn ol penāh-ı maḫrece

5. Hem kemāl-i ʿiffetinden münfehemdir kān eder
Kīsesin maḥṣül-i ṭıyb-i gāh gāh-ı maḫrece

6. Luṭf-ı Mevlā devlet-i ʿömr-i tavīl iḥsān ede
Żabṭ edüp mollālar erdikçe refāh-ı mahrece

7. Söyle tārīḫin **Celālī** manṣıbı tevcīhiniñ
Oldı Ṣāliḥ-zāde Ṣāliḥ cāy-gāh-ı mahrece

[1214]

154: RE, 67a; AE, 10a.

155

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı ḥażret-i Ṣāliḥ Efendi-zāde maḫdūmu
   Ki ẕāt-ı kāmiliyle mevleviyyet ḳadri āʿlādır

2. Ġalaṭa manṣıbı tevḳīt ile tevcīh olunmaḳla
   Bilir ehl-i velāyet sāl-i ātī vaḳt-i daʿvādır

3. Ġalaṭa cāy-ı cevherdir **Celālī** söyle tārīḫiñ
   Hele maḫdūmı Ṣāliḥ-zāde maḫrec birle bālādır

[1217]

156

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Maḫdūm-ı felek-mertebe ʿAbdu'l-llāh Efendi
   Kim sinni olur heft ile deh biñ iki yüzde

2. İsterdi ki ceyş-i ḫaṭı bā-ʿavn-i İlāhī
   İḳlīm-i Şühūd'a bula reh biñ iki yüzde

3. İdrāk-i ẓuhūr-ı ḫaṭṭ edüp eyledi irsāl
   Āyīneye ḳıldıḳda nigeh biñ iki yüzde

4. Ruḫsārını etdi ḫaṭ-ı şeb-reng iḥāṭa
   Çün dā´ire-i hāle-i meh biñ iki yüzde

5. Rūyında gören ḫaṭṭ-ı zirih-pūşunı ṣandı
   Ṣūretde ḫurūc etdi sipeh biñ iki yüzde

6. Yā almaġa bengāle-i temkīn ü vaḳārını
   İḫrāc-ı cüyūş eyledi şeh biñ iki yüzde

7. Tefhīm-i me´āl eyleyicek ḫāmeye geldi
   İfrāṭ-ı meserretle veleh biñ iki yüzde

155: RE, 67b; AE, 10a.
156: RE, 68b; AE, 10a.

8. Bir mertebe ıẓhār-ı sürūr etdi ki olmaz
Fetḥ olsa diyār-ı Leh ü Çeh biñ iki yüzde

9. Tārīḫine taʿyīn-i zamān ḳaṣdın iderken
Geh rūzede geh māhda geh biñ iki yüzde

10. Ḥātif dedi ḳıl ʿarża bu mıṣraʿı **Celālī**
Geldi ṣalıver ḥaṭṭ-ı siyeh biñ iki yüzde

[1200]

157

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ey **Celālī** Mīr Ekrem ḥaṭṭın irsāl eylemiş
Bez-i naḳş-ı cāme baʿs etdik selāmetle dege

2. Rīş-i naẓmı şāne-ı zīb etdim seher tārīḫle
Ḥaṭṭ zihī ebr oldı ṣubḥ u ṣādıḳ Vechi Bege

[1222]

158

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ḫoşā āʿlā -şeref aḳlāma kim yümn ü saʿādetle
Cenāb-ı seyyidāyı şāh-ı dānā-dil-i re´is etdi

2. Riyāset mesnedi şükr-i ferāvān itse lāyıḳdır
Ki iḥsān-ı Ḫudā ẕāt-ı sezāvārın celīs etdi

3. O münşi-i ḥarīri ḳāle Yāḳuṭ'ı yaraʿayla
Müzerkeş tār-ı inşāsın nefīs-ender-nefīs etdi

4. Degil pervīn menāşīr-i ṭıbakā resm edüp sıḥat
Felek iksā-yı aṭlas ḳıldı ya´nī vaʿż-ı kīs etdi

5. Degil mi hem-dem-i rūşen muḥabbet ṣaḥḥı ismiyle
Ya saʿdeyn ıḳtırāren ber- berin yār-ı enīs etdi

157: RE, 68b; AE, 10a.
158: RE, 69b; AE, 10a.

6. Resīdi necm-i gīsū-dār-ı çarḫa iftiḫār olsun
Debīr-i āsumānı tā ki Mevlā ḫoş-nüvīs etdi

7. **Celālī** ḫāme enseb ḳıṭʿa-i tārīḫ riyāsetde
Zihī müjde cenāb-ı seyyidāyı şeh re´īs etdi

[1229]

159

Tārīḫ-i Ḫāne Ḫarīden-i Nāşid Beg

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥāne-pīrā-yı maʿaref revnaḳ-ı bezm-i himem
Yaʿnī mīr-i muḥterem dānā-yı her fen-āşinā

2. Nāşid İbrāhim Beg ḥażretleri kim şiʿr ile
Ẕātıdır beytü'l-ḳaṣīd-i şāʿirān-ı ḫoş-edā

3. Yümn ile ḳıldı temellük bir saʿādet-ḥāne kim
Der sevād-ı naḳş-ı dīvārın gören ẓıll-ı hümā

4. Ḫᵛāce Pāşā da alub mānende-i dürr-i s̱emīn
Bir tüvān-ger ḫᵛāceden ṣān cevher etdi iştirā

5. Ḥüsn ile her ḳāṣr-ı ḫūbı ḳıṭʿa-i ḥuld-ı berīn
Şeh-nīşīni çıḳmadır dār-ı cinādan gūyiyā

6. İçli dışlı cām-ı bālālar ṣafāsından seḥer
Der ṣabāḥün fi-ṣabāḥin fi-ṣabāḥin dā´imā

7. Ḥāṣılı şiʿri gibi ġāyet musannaʿ hem metīn
Hem zemīni dil-nişīn ü hem edāsı dil-güşā

8. Ḥaḳ Teʿālā dāʿim etsün devlet ü ikbāl ile
Ẕāt-ı vālāsın içinde nā´il-i ʿizz ü ʿalā

9. Menzil-i tārīḫi ḳıl dilden **Celālī** iştirā
Aldı Nāşid bir muʿallā beyt-i zībā bī-bahā

159: RE, 70a; AE, 10a.

[1204]

160

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Bir ḳalem ḳaṭʿıyla tarīḫ oldı bu mıṣraʿ daḫi
   Ṭabʿ-ı Nāşid buldı beyt-i nev-zemīn-i cān-fezā

2. Medḥ-i cūdın muḥtevī temlīke tārīḫ oldı tām
   Cūd-ı Nāşid buldu bir beyt-i muʿallā bī-bahā

[1204]

161

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Geldi tārīḫin dedi bir ḫānegi
   Buldı Nāşid beyt-i pāk ü dil-güşā

[1204]

162

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḳara ʿOs̱mān-zāde maḫdūmu
   Nīk-ḫū pāk-şīme ḫoş-ḫaṣlet

2. Yaʿni Ḥacı Ḥüseyin Efendi kim
   Maṣdar-ı ḫayr ü maẓhar-ı bereket

3. Nā´il-i himmet-i eb ü māder
   Mā´il-i istikāmet ü ʿiffet

4. Ḫanedān-ı diyār-ı Maġnisa
   Ki eder basṭ-ı süfre-i niʿmet

5. Eyledi ʿarż-ı bendegi ile çün
   Rū-yı māli-i dergeh-i devlet

160: RE, 70b; AE, 10b.
161: RE, 70b; AE, 10b.
162: RE, 70b; AE, 10b.

6. Luṭfına pādişāh-ı devrānıñ
Lāyıḳ olmaḳla ẕātı bī-minnet

7. Ḳapucu başılıḳ ʿināyet edüp
Ḳadrini eyledi felek-rifʿat

8. Dem-i fażl-ı bahār iken oldı
Gülistān-ı ümmīdi pür-behçet

9. Ey **Celālī** be muḳteżā-yı ḫuḳūḳ
Ben de tebrīke eyledim niyyet

10. Ḥāme birle bu beyt-i tārīḫi
Yazup etdim riʿayet-i ʿādet

11. Müjde Ḥācı Ḥüseyin'i bu demde
Ḳapucu başı eyledi devlet

[1208]

163

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ṣilāḥşor ü ser- bevvāb-ı dergāh-ı şehinşāhī
Kerīmü'ş-şīme mīr Aḥmed ʿAzīz İbni ʿAli Pāşā

2. Bu zībā ḫāneyi temlīk edince ẕāt-ı vālāsı
Bulub aʿli mekīn oldı dü-bālā ol mekān ʿalā

3. Zihī raʿnā binā dil-keş maḥall beyt-i müferriḥ kim
Hevāsı muʿtedil ābı laṭīf vü resmi bī-hemtā

4. İki ḳaṣr arasından selsebīli ḫavża cārīdir
N'ola Boġazici seyrinden etse ādemi iġnā

5. Bu cā-yı bī-muʿādil cānib-i Dāvutpāşā da
Ṣadālar içre Dāvūdī ṣadānıñ miẟlidür ġūyā

6. Yāhūd anda temekkün zırḥ-ı Dāvūd'ı telebbüsdür
Ġam etmez hamle ʿaczinden mübārek eylesün Mevlā

163: RE, 71a; AE, 10b.

7. **Celālī** levhā-yı tārīḫe ur mismār-ı endīşe
Saʿīd olsun ʿAzīz Aḥmed Beg aldı ḫāne-i vālā

[1207]

164

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ḥamdülillāh ki Ḥasan-zāde Ḥüseyni ḳıldı
Ḥaremeyne yazıcı luṭf-ı Ḥudā-yı ḳādir

2. Çoḳ mu ol ẕāta ki olmuşdu re´īsü'l-ḫulefā
Vaḳıʿā fenn-i kitābetde naẓīri nādir

3. İstiḳāmetde n'ola etse tevārüd ḫaṭṭı
Ḳaleminden ola mı ḥarf-i seḳāmet ṣādır

4. Ḳilkiniñ laʿl ü midādıyla bulur ziynet ü zīb
Safḥa kim eski rubāṭ-ı raḳam ü imlādır

5. Sen de bā-fażlla bu tārīḫi **Celālī** vaḳf it
Yazıcı-ı ḥaremeyn etdi Ḥüseyn'i ḳādir

[1216]

165

fāilātün/ mefāilün/ feilün

1. Kān-ı dānīş cenāb-ı Fāżıl Beg
ʿĀrif-i nükte-dān-ı deryā-dil

2. Etdi ṣīt-i mahāsinin maʿlūm
ʿİlm ü irfānıyla olub ʿāmil

3. Resm-i taṣvīri ḫoş kitābeti ḫoş
Şiʿr ü inşāda māhir ü kāmil

164: RE, 72b; AE, 10b.
165: RE, 74b; AE, 10b.

4. Münteşir oldı ḫalḳa ās̱ārı
Belki mecmuʿ-ı ʿāleme şāmil

5. Bī-ʿaded olsa medḥi lāyıḳdır
Ki degil vaṣfı biñde bir ḳābil

6. Dāʿim olsun ṣafā-yı ḫātır ile
Eylesün Ḥaḳ murādına vāṣıl

7. Şimdi irsāl-i liḥye etmekle
Oldı meyl-i murādına nā′il

8. İktisāb-ı ṣavāb edüp ṭabʿın
Ḳıldı icrā-yı sünnete māʿil

9. Rūyına gül **Celālīyā** kalemin
Söyle ol mū-yı naḳşa ve'l-ḥāṣıl

10. İşte yoḳ bir beyāż ḳıl tārīḫ
Yüzde Ḥaḳḳ'a meḥasin-i fāżıl

[1210]

166

Tārīḫ-i Ḫāne

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Maʿden-i ʿilm ü fażīlet faḫr-ı eşrāf-ı ḳużāt
Gevher-i kān-ı siyādet Behçeti yaʿnī Ḥasan

2. Ṭabʿı pek maḥẓūẓ idi Beglerbegi'nden şöyle kim
Yādına gelmezdi anda sākin olduḳça vaṭan

3. Vāḳıʿā āb ü hevāsı bī-behā bir ḳaryedür
Naḳd-ı ʿālem teng-ter bir beytine olmaz s̱emen

4. Nūş-ı ābı yek-nefes ārāmı bürrü's-saʿadır
Etmez ol mevḳiʿde taʿlīm iḳtizā ʿilm-i beden

166: RE, 76a; AE, 10b.
3a. beytine: beyte, RE.

5. Balġam-ı dem rīḥ ü ṣafra iʿtidāli andadır
Şeyḫ-i şābı surḫ-rū bernā vü pīri sīm-ten

6. Anda bir beytiñ ederdi ārzū temlīkini
Ārzūsundan ziyāde verdi Ḥayy-ı zü'l-minen

7. Etdi mā- yehtācının żaʿfı ʿināyet bir maḥall
Kendi nıṣfı rütbesinde bir yere rāżı iken

8. Eyledi ṭabʿ-ı selīmi muḳtezāsınca binā
Ḥüsn-i resmin vāḳıʿā teslīm ider seyr eyleyen

9. Ḥabbeẕā beyt-i muʿallā ṭarḥ-ı bālā-tāḳ kim
Ṣaḳfıdır bām-ı bülend-i āsumāna taʿne-zen

10. Anda ḥüzn olmaz ne ḥācet cūy-bārıñ defʿine
Baḥr-ı Aḥḍar gibi eṭrāfın muḥīt olmuş çemen

11. Baḥra nisbetle ʿAden rīh-i sabā birle Sebā
Yāsemen lü´lü´ṣemen bū-yı çemen bād-ı Yemen

12. Naẓm-ı tārīḫ-i ḫitāmın fikr ederken nagehān
Geldi ḥātifden bu lü´lü´-i naẓīm-āsā suḫan

13. Ser-fürū eyler **Celālī** mıṣraʿ-ı tārīḫine
Menzil-i vālā maḥall-i Behçet'i beyt-i Ḥasan

[1196]

167

Tārīḫ-i Berāy-ı Manṣıb-ı Ḳużāt-ı Be-Nām-ı Gedik Muṣṭafā Efendi

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Muṣṭafā nām o ser-levḥā-yı eşrāf-ı ḳużāt
Ki ṭārīḳiñ olıcaḳ böyle yine memnūnı

2. Yaʿnī īṣāl edicek manṣıb Ḳasṭamonı'ya
Oldı tārīḫi daḫi ḳādı-i Ḳasṭamonı

167: RE, 76b; AE, 10b. Tārīḫ-i Berāy-ı Manṣıb-ı Ḳużāt-ı Gedik Muṣṭafā Efendi, AE.

[1187]

168

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Āferin Vehbī Efendi kim Rodos
   Ḥākīmiyetle aña oldıḳda cāy

2. Emr ile Şāhin Girāy-ı ḫā´ini
   Etdirüb rū-yı zemīne çehre-sāy

3. Dedi tārīḫin uçurup başını
   Oldı Vehbī kātil-i Şāhin Girāy

[1201]

169

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ḳużāt-ı Rūmili'niñ āb-ı rū-yı müsteşārānı
   Ki ism-i Muṣṭafā birle be-nām etmiş anı Mevlā

2. Ḥayāt-ı ṣadr-ı fetvā Seyyid İbrāhim Efendi de
   Muʿazez ketḫüdā olmuşdı ol ṣāḥib-dil ü dānā

3. Muḥibb-i ḫayr-ı cārī olduġundan eyledi şimdi
   Mücerred ḥasbet-en-lillāh bu nev-çeşmeyi īnşā

4. ʿIṭāş-ı müslimīn etdikçe nūş āb-ı luṭfından
   Ede geçmişlerin sīrāb-ı raḥmet ḫālikü'l-eşyā

5. **Celālī** söyler ebnā-yı sebīle lü´le´si tārīḫ
   Be-ʿaşḳ-ı Muṣṭafā mā iç yapıldı çeşme-i vālā

[1199]

168: RE, 76b; AE, 10b.
169: RE, 76b; AE, 10b.

170

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ṭırāz-ı beyt-i himmet Ketḫüdā ʿOs̱mān Efendi kim
   Eder ḫūrşīd-i luṭfı her dil-i tārīkī nūrānī

2. Yerin tevsiʿ edüb sarf-i nuḳūd-ı ihtimām etdi
   Binā ḳıldı bu dil-keş ḫāne-i pākīze-bünyānı

3. Zihī nev-ḫāne-i bālā-binā kim olsa lāyıḳdır
   Köhen bām-ı siphre taʿne-gūyā saḳf-ı eyvānı

4. Ṣafā-yı bāl ile imrār-ı evḳāt eyleyüb olsun
   İçinde maẓhar-ı elṭāf-ı gūn-a-gūn Rabbānī

5. **Celālī** şevḳe mebnī söyledim tārīḫ-i cevher-dār
   Maḳām-ı yümn vücūd oldı bu beytü'n-nûr-ı ʿOs̱mānī

[1197]

171

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Sitte şode kādıyān sevr-ı be-devr āmede
   Güfte-i tārīḫ-i şān sitte-i serv āmede

[1222]

172

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ey **Celālī** geldi re´s-i ḳadri-i baġ hele
   Şol mübārek günlerinde māh-ı rūza bedriniñ

2. Kellesi ṭutdurdu tārīḫin be-pīş-i āsitān
   Bedr idi eyyām-ı rūza geldi re´s-i ḳadriniñ

170: RE, 76b; AE, 10b.
171: RE, 77a; AE, 10b.
172: RE, 77a; AE, 10b.

[1222]

173

mefāīlün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ḳużāt-ı Anaṭolı rehberi çavuş efendiniñ
   Reh-i ṣulbinden aḥsen bir veled yaʿnī Ḥasan geldi

2. Siyehdir māderi ammā ṭoġub nūr-ı sefīd-āsā
   ʿAbīr-i ḫāmeden gūyā ki būy-ı yāsemen geldi

3. Görenler ḥüsnün ol ferzend-i zengīzādeniñ derler
   Yine Rūm'a ʿArab'dan bir ʿaceb dürr-i ʿAden geldi

4. Ṭoḳuz ay seyr-i Afriḳıyye-i raḥm eyleyüp āḫir
   Miṡāl-i Nīl-i Mıṣr ol milket-i Ṣūdān'dan geldi

5. **Celālī** ṭoġdı ol maʿṣūm-ı pāke bu güzel tārīḫ
   Zen-i zengī-i jengīden ne hikmetdir Ḥasan geldi

[1195]

174

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilātün

1. Ṣābıḳā çavuş efendi ki anıñ ṣulbinden
   Geldi dünyāya saʿādetle Muḥammed ʿĀrif

2. Maḫlası ʿĀrif olup dendi o ṭıfla ḥālā
   Vālidi ismine şirketle Muḥammed ʿĀrif

3. Atvel-i ʿömr ile ʿālemde ola ber-ḫordār
   Niʿmet-i ʿaḳl ü ferāsetle Muḥammed ʿĀrif

4. Ḥaḳ Teālā ede hem ʿilm ile ʿirfān iḥsān
   Diyeler tā ki ḥaḳīḳatle Muḥammed ʿĀrif

5. Medd-i mehdiyle **Celālī** ṣalınur tārīḫim
   ʿĀlemi buldı selāmetle Muḥammed ʿĀrif

173: RE, 77b; AE, 10b.
174: RE, 77b; AE, 11a.

[1213]

175

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Necl-i münīb-i fāżılı müstaḫdem etdi ṣadr-ı Rūm
   Ḳılsun muvaffaḳ cümlesin daʿim cenāb-ı Kibriyā

2. Kilk-i **Celālī** ṣafḥaya mānend-i defter naṣbınıñ
   Taḥrīr eder tārīḫini ḳassāmī-i bāb-ı aġa

[1219]

176

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Seyyid Muḥammed pāk-dīn ol ṣādıḳü'l-vaʿdü'l-emīn
   Kim eylemiş Rabbü'l-emīn dānā-yı sırr-ı *men ʿaref*

2. Ṣāḥib-rü´ūs-ı medrese söyler le´āli herkese
   Açub dehānın söylese denmez dehān illā ṣadef

3. Genc-i tenaʿumda şekūr künc-i kanaʿātde ṣabūr
   Hem la´übālī hem vaḳūr resm-i tekellüf-ber-ṭaraf

4. Şükr ü sipās-ı lā-yüʿad kim ḳıldı iḥsān bir veled
   Ẕātın görüb Ḥayy-ı ṣamed şāyeste-i ḫayr-ı ḫalef

5. Tārīḫ-i mevlūdun mucīb oldı **Celālī** her lebīb
   Mīlād-ı Yaḥyā-yı Necīb āfāḳa heb verdi şeref

[1203]

175: RE, 78b; AE, 11a.
176: RE, 78b; AE, 11a.

177

Tārīḫ-i Velādet

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Kān-ı dānīş faḫr-ı erbāb-ı rüʾūs-ı medrese
Yāʿnī ʿAbdu'l-lāh Efendi maʿden-i her ʿilm-i fen

2. Nūr-ı dīdār-ı veledle dīde-i āmālini
Rūşen etdi gün gibi luṭf-ı Hudā-yı zü'l-minen

3. Söyle tārīḫin **Celālī** ḫurrem olsun vālidi
Ṣulb-i ʿAbdu'l-lāh'dandır dehre Aḥmed geldi şen

[1203]

178

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Şehr-i Aydın'da ḫarāb olmaḳla evvel maḥkeme
Gerçi eslāf anı rūşen yapdı ābād eyledi

2. Köhne ḳalmışdı maḥall-i ketḫüdā kim ḳış güni
Maṣlaḥatlı ketḫüdā enfāsını yād eyledi

3. Yaz olunca gird-i tavanın hevā taḥrīk edüp
Nāzil olduḳça beyaż es̱vabı ber-bād eyledi

4. Ol maḥallde çünki vālid ḥażreti dāʿīsini
Ketḫüdalıḳ ḫıẕmetin īfāya muʿtād eyledi

5. Bu cihetden gerçi dil-şād eyledi maḫdūmunı
Ol cihetden ḫādim-i mesrūrı nā-şād eyledi

6. Bu **Celālī-i faḳīr** ol hücre-i dīrīneyi
Yapdırup bir beyt ile tārīḫin īrād eyledi

7. Beldecik heb himmet-i aʿyān-i imdād eyledi
Ḥācı Abdullāh Efendi-zāde bünyād eyledi

177: RE, 79b; AE, 11a.
178: RE, 79b; AE, 11a.

[1191]

179

Tārīḫ-i Rü´ūs

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Yümn ü iḳbāl ile Maʿrūf Efendi yāʿnī
Ebe-zāde ki odur fażl ü hünerle mevsūf

2. Müfti-i ʿālem olan ʿārif-i pür-himmetden
Görüb iḥsān-ı rü´ūs olmadı ḳalbi melḥūf

3. ʿÖmrün efzūn ede Ḥaḳ eyleye tedrīs-i ʿulūm
Cemʿ ola maḫzen-i ʿilminde tesānīf-i sünūf

4. Nā´il-i medrese-i ḫāric olunca etdim
Dāḫil-i ḥücre-i endīşede taʿdād-ı ḥurūf

5. Ḫāme bir mıṣraʿ-ı berceste neşīd eyledi kim
Begenür sanʿāt-ı terkībini erbāb-ı vuḳūf

6. Vāḳıʿā miṡli **Celālī** bir eder yüzde ẓuḥūr
N'ola re´s-i mi´eye olsa tesādüf maṣrūf

7. Tāk-ı dersḫāne-i ʿirfāna yazıldı tārīḫ
Himem-i ʿĀrif ile aldı rü´ūsı maʿrūf

[1200]

180

Tārīḫ-i İncimād-ı Ḫalīc-i Konstāntiniyye

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Sāl biñ yüz ṭoḳsan üçde ṭondı ser-tā-ser Ḥalic
Oldı İstanbul'dan müşkil zihāb-ı Südlüce

179: RE, 80a; AE, 11a.
180: RE, 82a; AE, 11a.

2. Seyl ile rengi ṣarardı ḳıldı deyden incimād
Ḳaşḳavāl-ı saḫta döndi āb-ı bāb-ı Südlüce

3. Ḳaydı keştī gibi üstünden ḳızağın yağlayup
Şeyḫine etdirdi ḳaymaḳ seyr-i şāb-ı Südlüce

4. Yol vire Bārī Teālā ārzū-mendānına
Biz hele olmuşduḳ evvel kām-yāb-ı Südlüce

5. Söyle tārīḫin **Celāli** ṭoñdı baḥr Eyyub'e dek
Oldı buz deryāsı ḥālā seyr et āb-ı Südlüce

[1193]

181

Tārīḫ-i Tekye-i Şeyḫ Selāmī

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cenāb-ı şeyḫ-i ʿālī-menkabet Seyyid Selāmī kim
Odur ʿirfān ile ẕāt-ı müsellem-tāb ü pāk-ḳavl

2. Seyāḫāt-ı memālik ḳıldı ḥatta sāl-i ṣābıḳda
Sitanbul'u müşerref eyledi ol mefharü'l-ems̱āl

3. Çeküb ḥubbü'l-vaṭan İzmir'e gitmişdi gelüb ḥālā
Ḥevāliyi eba Eyyūb'e ḳıldı yümn ile iḳbāl

4. Edüp taṣmīm-i süknā çünki ol semt-i ferāh-zāda
Yapıldı vefḳ-i maṭlūb üzre bu me´vā-yı ferruḫ-fāl

5. Ḫoşā maṭbuʿ ü raʿnā tekye-i bī-mis̱l ü hemtā kim
Maḥall-i dil-güşā işrāfı āʿlā ṭarḫı ʿālü'l-ʿāl

6. Leyāli içre ḫatm-ı ḫᵛācegān vü her nehār anda
Olunduḳca ʿibādāt-ı huduvv ü tāʿat-ı āṣāl

7. Derūn-ı ṭālib-i irşādı pür-nūr eylesün ẕātı
Olup ḳalbi şümūs-ı ẕikr-i Rabbānīyle māl-ā-māl

181: RE, 82a; AE, 11a.

8. **Celālī** lafẓen ü maʿnen mükemmel tām iki tārīḫ
Ḳalem terkīm edüp resm-i mübārek bād eder ikmāl

9. Ḳılındı biñ iki yüz on sekizde ḥankāḥ īcād
[1218]
Zihī dārü'➊s-selām oldı Selāmi Tekyesi imsāl
[1218]

182

Tārīḫ-i Tekye-i Şeyḫ Lebībā

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Zihī nev tekye-i Seyyid Lebībā-yı Rufaʿi kim
Derūn-ı feyż-i meşḫūnı ṣafā-baḫş-ı eḥibbādır

2. Gelüp taḥṣīl-i bür´ü's-saʿa ḳılsunlar şifā-cūyān
Ki enfās-ı ʿazīzān ḥayret-efzā-yı eṭibbādır

3. **Celālī** sırr-ı teḥhīd oldı mübnī lübb-i tārīḫe
Lebībā tekye peydā etdi me´vā-yı elibbādır

[1218]

(Rūmiliḥisārında Şehidlik nām maḥalldedir)

183

müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün

1. Dergâh-ı Maḥmūd u ʿAlī	K'u der-ḥiṣār ender-telî
Ḫaṭṭāt-ı bā-ḫaṭṭ-ı celī	U'rā nüviştī çifte Hû
2. Ān ḫaṭ be-pāyān çün resīd	Şod ṣanʿat-ı naḳş-ı bedīd
Kilk-i **Celālī** mī-keşīd	Tārīḫuhu tārīḫuhu

[1216]

182: RE, 82a; AE, 11a.
183: RE, 82b; AE, 11a.

184

müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün

Üsküdār'da ʿAbdü'ş-şekūr Tekyesi Şeyḫi Seyyid Yaḥyā Efendi'niñ Tekye-i Mezbūrı taʿmīr etdiginedir.

1. İhyā bi-kerd īn tekyerā Yaḥyā Efendi bī-riyā
   Dāmā ilā-yevmi'l-ḳıyām Li-en yülā tenfīhuḥu

2. Çün der-şod u mīgoft Hū Ān seyyid-i pākīze-hū
   Emle'l-**Celālī** bābehu tārīḫuhu tārīḫuhu

[1222]

185

Tārīḫ-i Velādet ʿĀrif Beg İbni Rāʿif Beg Efendi

müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün

1. Ṣad ḥamd ü minnet kim Ḫudā Rā´if Begi ḳıldı ʿatā
   Bir pūr-ı maḥbūbü'l-likā mevlūd-ı emced nevreviş

2. Ḥaḳ vālidiyle ber-devām itsün ilāyevmi'l-ḳıyyām
   Devletle olsunlar be-kām bu iki esʿad nevreviş

3. Göstermeyüp bir dem keder bulsun ṣafā ol ẕātlar
   Ṣıḥḥatle ḳılsun cilve-ger ḥallāk-ı sermed nevreviş

4. Dinsün **Celālī** dā´imā bu zāde-i tabʿım aña
   Olduḳça ba nam-ı niyā medʿuf-ı erşed nevreviş

5. Tārīḫidir efvāhda milādınıñ her gāhda
   Geldi bu Behmen māhda ʿĀrif Muḥammed nevreviş

[1227]

184: RE, 82b; AE, 11a.
185: RE, 84b; AE, 11a.

186

Yāẖūd

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. İbni ʿĀrif yāʿnī Rā´if Beg Efendi ḥażreti
   Ḥamdülillāh maḳdem-i necliyle oldı ber-murād

2. Ḳaṭʿ-ı mūm etdim **Celālī** ṭoġdı tārīẖim bu şeb
   Nevreviş geldi Muḥammmed ʿĀrif-i ṣāḥib-nihād

[1229]

186: RE, 84b; AE, 11a.

TAḪMĪSĀT

1

Şarkı

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Dil-sitānım mehcebīni nükte-dānımsın benim
   Yār-ı cānım nāzenīn-i mihribānımsın benim
   Nev-nihālim nev-resīdem nev-civānımsın benim
   Göñlümün eglencesi ārām-ı cānımsın benim

2. Ben saña derdim efendim bende-i efgendeyim
   İşte gerçekdir sözüm ḳavlimde ṣādık bendeyim
   Sen gülersen ben daḫi cümbiş-nümā-yı ḫandeyim
   Hem gülüm hem bülbülüm hem gül-sitānımsın benim

3. Ruḫlarıñ olsun efendim nūş-ı meyden āl āl
   Çümbiş ü reftār ile gül nahle dönsün yāl ü bāl
   Bu leṭāfetle saña içmek zülāl olsun zülāl
   Māye-i ʿömrüm ḥayāt-ı cāvidānımsın benim

4. Ehl-i bezmiñ şaḥısın içdikçe olsun āfiyet
   Bendeñi her-dem ayaḳ-dāş eyleyüp ḳıl merḥamet
   Sen mey içdikçe **Celālī** böyle etsün tehniyet
   Bāde-nūşum neş´e-cūşum şādımānımsın benim

2

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Geldi Boġaziciniñ vaḳt-ı ṣafāsı cānā
   Gel seninle edelim iskele ẕevḳin aḫşām
   N'ola bir ḳaç gün edersek de Sitānbulı fedā
   Gel seniñle edelim iskele ẕevḳin aḫşām

Taḥmīsāt: RE'de yoktur.
1: RE, 137b; AE, 14a. Şarḳı: Yok, RE.
2: RE, 138b; AE, 14b.

2. Semtimizdir ṭaraf-ı rūmilide gerçi ḥisār
Anaṭolıda kirāsıyla güzel bir yalı var
Gelecek ol da bu günden ḳıla[lım] istiḥcāl
Gel seniñle edelim iskele ẕevḳin aḫşām

3. Ḳuşluḳ uyḥusı olur Anaṭolıda rāḥat
Rūmili gibi güneş adama vermez s̱ıḳlet
Öyleden ṣoñra ne māniʿ olalım germ-ülfet
Gel seniñle edelim iskele ẕevḳin aḫşām

4. Rumeli cānibiniñ bīş-gehi rāh-ı güẕār
Anaṭolu'da eder iskele şıp şıp her bār
Seni şu māliki-veş eyleyelim zīb-i kenār
Gel seniñle edelim iskele ẕevḳin aḫşām

5. Geldigiñ sāʿat eyā pādişeh-i ḥüsn ü behā
Bendeñiz verdigini etmiş olur istifā
Bāʿdezān yalı **Celālī**'ye ḳalur bād-ı hevā
Gel seniñle edelim iskele ẕevḳin aḫşām

3

Taḫmīs-i Faḳīr Ber-Ġazel ʿĀṣım İsmaʿīl Efendi .Eş-şehir bī-Halebi-zāde

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Çemenler cūylar ol şūḥ-ı serv-āzādıñ olsun hep
Hevālar bādlar ol ḳāmeti şimşādıñ olsun hep
Ḥumār-ı ʿıyş ü ʿişret bu dil-i nāşādıñ olsun hep
Ṣafā-yı cām-ı mey ol Ḫusrev-i bī-dādıñ olsun hep
Şarāb-ı ḫūn-ı dil ʿuşşāḳ-ı ġam-muʿtādıñ olsun hep

2. Geçirmem ʿömrümü Mecnūn mis̱āli vādī-i ġamda
Vücūdum Kūhken-veş etmem ifnā kūh-ı mātemde
Raḳībiñ kā'ilim güftār-ı telḫin gūş edersem de
Benim bir leylī-i şīrīn-lebim olsun da ʿālemde
Cihānıñ deşt ü kūhı Ḳays ile Ferhādıñ olsun hep

3: RE, 86b ; AE, 11a.

3. Dilā bāʿiṡ midir zerrīn-piyāle mest olub cūşa
Mey-i ḫāliṣ olınca serde hic yer mi ḳalır hūşa
Tekellüfsüz ciger büryānı ḫāżır istemez tūşe
Şikeste bir sifāl-i köhne-besdir rind-i mey-nūşa
Cihānıñ māl ü cāhı zümre-i zühhādın olsun hep

4. Raḳībe ḥāṣılından vermeyüb bir dirhem ü dāne
Bilüb ḳadrin idāre eylesünler hūş-mend-āne
Biraz da ḥisse çıḳsun fażlasından ehl-i ʿirfāna
Taṣarruf eylesünler ḥaṭ gelince rū-yı ḫūbāna
Dil-i vīrānı vaḳf etdim ẕukūr evlādıñ olsun heb

5. Çü mi´yār-ı muḥabbetde **Celālī** zer gibi ḫāṣım
Niçün geçmez yine ol şūḫ-ı sīm-endāma iḫlāṣım
Ne ʿālemlerde seyyāḥım ne deryālarda ġavvāṣım
Ben işrāḳī-meżāḳım ʿaşḳ ile pervāne-veş **ʿAṣım**
Gül-istān ʿandelīb-i ʿateşīn feryādıñ olsun hep

4

Taḫmīṣ Be-Ġazel-i Ṡābit

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Cemʿ edüp metn-i ḫarīriden laṭīf emṡāller
Vaṣf-ı ḥaṭṭıñla yazarken ḫāme ḳīl ü ḳāller
Ṣafḥaya ol ḫāmeden düşmüş misāl-i nāller
Düşmese Cāh-ı Zeneḫdān'a o müşkīn ḫāller
Eylemezdi cüst ü cū zülfüñ ṣalub çengāller

2. Zümre-i keḥḥāllerden baʿżı ehl-i ḫāller
Eylemişler ol gözi āhūyı istiḳbāller
Hep olup evvel ġubār-ı pāyına rū-māller
Sürmeler çekmiş o şūḫıñ çeşmine heḥḥāller
Dīdelerden dāġlar görsün ġarīb ābdāllar

3. Ḳayd-ı ʿālemden olursa ehl-i ʿaşk āzāde-ser
Mekr-i çarḫ elbet de bir taḳrīb ile pā-bend eder
Kūyına ol şūḫ-ı sīm-endāmıñ eylerken güẕer
Her ḳademde ḫalḳalar naḳş eyleyüb ḫūn-ı ciger
Ṭaḳdı pāy-ı ʿāşıḳ-ı miskīne zer ḫāl-ḫāllar

4: RE, 86b; AE, Yok.

4. Fālıdır ferḫunde gerçi ḫāl-i ʿanber-būsunuñ
Ḳavlidür ol dāne zīrā dīde-i cādūsunuñ
Ḥarf ḥarf efrāz edüp her mūyunı gīsūsunuñ
Noḳṭa noḳṭa tükmesün ṭarḫ eyleyüp pehlūsunuñ
Gülşen-i Envār'dan açdım mübārek fāller

5. Olsa pür-tāb-ı gażab ol māh-rū-yı tünd-ḫū
Etdirir keyvānına eyvān-ı çarḫıñ ser-fürū
Ġurre-i tīġ-ı hilālidir dimez mihre kedū
Ṭakınur Mirriḫ-var ol Ḳahramān-ı kīne-cū
Ġamze-i mestāneden her yanına pinyāller

6. Olsa gūyā ehl-i dil gūyā ki eyler dür niṡār
Aġlasa giryān eder ebr-i bahārı zār zār
Gülse gülşende olur güller gibi ḫandān ḫār
Biñ zebān-i tāze-i ḥikmet bilür hem çün hezār
Ġonce-veş dem-beste-i ḥayret olan bu lāller

7. Ḥaṭṭ-ı nev sanma lebi üstünde ol nāzik femiñ
Çıḳdı fermān yine dillerden iḫrāc-ı ġamıñ
Ḳalmadı şekki **Celālī** dil-rübude ādemiñ
Ṡābitā her ṭurresi şimdi o şūḫ-ı ʿālemiñ
Buldı ṭuġrā-yı şehinşāh[ī] ḳadar iḳbāller

8. Ḥażret-i Ṣultān Selīm Ḫān kim cihānı ser-te-ser
ʿAdl ü dād ile ḳılub bāġ-ı cināndan ḫūb-ter
Vālidi ḥażretleriniñ rūḥ-ı pākiñ şād ider
Rüstem-i devrān-ı Sulṭān Muṣṭafā ḫān kim eger
Raḫşına rīşin kutas etse revādır Zāl'ler

9. Eylemiş ālā-yı vālāsıyla olsa rāh-rev
Çarḫ pāy-endāze aṭlaslar müheyyā nev-be-nev
Meşʿalin keyvān edüp ṣaḥn-ı felekde pür-alev
Āsumān ü aḫterān żann etme kim erbāb-ı cev
Eşheb-i ikbāliniñ her şeb Yemen ġırbāller

10. Ẕerre-i dārāt-ı mihr-i şevket-i Dārā yeter
Bende-i ednāsı olmaḳ rütbe-i āʿlā yeter
Mülke seyf-i ʿadli her demde yed-i gīrā yeter
ʿĀleme çeşm-i rikābı dīde-i bīnā yeter
Mil çeksün mihr ü māhıñ çeşmine keḥḥāller

11. Ṣafḥa-i miżmarda kilk-i cerīd-i himmeti
Her süzüldükde belürsün bir keşīde ḥāleti
Şāh ᶜAbbāṣ'ıñ ᶜİmādı görsün aᶜlā sanᶜāti
Meşk-i cevlān eyleyüp her gün semend-i devleti
Naᶜl-i zerrīni yaza levḥ-i zemīne dāller

12. ᶜİzz ü devletle mü´eyyed eyleyüb rabbü'l-ᶜibād
Ḳuvvet ü iḳbālini günden güne ḳılsun ziyād
Dā´im istidlāl olunsun ru´yet-i rū-yı murād
Dest-i nusret muṣḥaf-ı iclālin etdikce küşād
Sūre-i *İnnā Fetehnā'*dan açılsun fāller

5

Taḫmīs Be-Ġazel-i Nedīm

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

1. Ey pāy-māl-i cünbiş-i yekrānıñ olduġum
Meydān-ı türk ü tāzda ġalṭānın olduġum
Aḫşamdır a bende-i fermānıñ olduġum
Gel ey esīr-i zülf-i perīşānıñ olduġum
Bilmez misin rübūde-i çevgānıñ olduġum

2. Geşt ü güẕār-ı faṣl-ı ḫuzeyrāna çıḳ yürü
Yaz mevsīminde gün gibi seyrāna çıḳ yürü
Giy cāme-i münaḳḳaşı devrāna çıḳ yürü
Ṭāvuslar gibi çemenistāna çıḳ yürü
Ey men fedā-yı ḥālet-i cevlānıñ olduġum

3. Gözler lisān-ı ḥālle gūyendeler nedir
Kim bilmez öyle dilleri dānendeler nedir
Āyīne gösterüp ruḫ-ı tābendeler nedir
Gördükçe bendeki bu şeker ḫandeler nedir
Bildin mi ṭūṭī-i şeker-istānıñ olduġum [222]

5: RE, 87b; AE, Yok.

[222] Yāḫūd:
ᶜArż it cemalini göñül olduḳça muntażır
Ṭutīye çünki ṣāḥibi āyīne gösterür
Var bir suᶜālim ey lebi şīrīn cevāb vir
Gördükçe bendegī bu şeker-ḫandelerindir
Bildik mi ṭūṭī-i şeker-lisānıñ olduġum

4. Ey nāzenīn-i ʿişve-pesendim geçen gece
Derbān edüp efendime kendim geçen gece
Bu iḫtiyāṭı ben de begendim geçen gece
Aġyār ḳorḳusundan efendim geçen gece
Ṭuydıñ mı tā-be-subḥ nigehbānıñ olduġum

5. Hecriñle geçdi māhlar ey bī-vefā bütün
Bayrāma ḳaldı vaʿde-i dirīneler düşün
Vaṣlıñla etmesün mi **Celālī** ḳulıñ dügün
Pek istedi efendimi ʿıydıñ üçüncü gün
Luṭf eyle gel **Nedīm**'ine ḳurbānıñ olduġum

6

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Etdi nāke raʿd-ı āteş-bāzın çarḫıñ ṭoplar
Muttaṣıl düşdi zemīne dāne-i ser-ḳuplar
Baġ ü bostān oldı berg ü bārdan meslūblar
Ṭondı ṣular bu ḥacāletle olub maḥcūblar
Nā-be-hengām gülsitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

2. Eşheb-i ebr-i yarandırdı felek timār ile
Verdi sulṭān-ı şitāya niçe ḫiẕmetkār ile
Yaʿnī bād-ı serd ile bārān ile hem ḳār ile
Soġucaḳdan bindi geldi bir gice ilġar ile
Nā-be-hengām gülsitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

3. Emr alup çarḫ ebr-i berf-efşānını taʿyīn eder
Ḥalḳı āgāh eyleyüp aḥkāmını tebyīn eder
ʿĀlemi kālā-yı sūd-bendi ile tezyīn eder
Maḳdemi şāhı şitāya resm-i şehrāyīn eder
Nā-be-hengām gülsitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

6: RE, 88a; AE, Yok.

4. Manṭıku't-ṭayr-āşinādır Ḥusrev-i dey leşkeri
Civ civ eyler vāḳıʿā mānend-i murġān ekṡeri
Bāmda puf puf deyüp söyler ġarāīb sözleri
Dilleşürler dūd-mān üstinde gur gur serserī
Nā-be-hengām gül-sitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

5. Bu sene vālī-i sermā mülki teftīş eyledi
Ḫāne ḫāne yoḳlayup ḫalḳa ʿaceb iş eyledi
Ṣayf ile germ-ülfettānı vaḳf-ı teşvīş eyledi.
Balġamīyle zihnini ḳandeyse taḥdīş eyledi
Nā-be-hengām gülsitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

6. Ṣafrevīler maḳdem-i sermāye şādān oldular
Hem hevāyīler daḫi mesrūr ü ḫandān oldular
Sevdevī cānlar açıḳdan merḥaba-ḫ˘ān oldular
Muʿtediller kūşe-i arama pinhān oldular
Nā-be-hengām gülsitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

7. Ey **Celālī** tā ki olduḳça becā ṣayf ü şitā
Ẕāt-ı vālā-yı ḥafīd olsun hemīşe pür-ṣafā
Rūzını ʿıyd ü şebin ḳadr ede Mevlā da´īmā
Böyle pür-cünbüş metaliʿle ola dāniş-nümā
Nā-be-hengām gülsitāna gelmesün maḥbūblar
Menʿa her naḫl aldı destine hezerān çūblar

Tekmile

Engel-i sermā gidüp aġyār-ı bed-naẓar gibi
Geldi germā mevsim-i tāb-ı ruḫ-ı dilber gibi

Ṡābit

Deste-i miftāḥ-ı fetḥ ü nuṣreti güller gibi
Ḳabża-i hünkāre teslīm etdiler ḫançer gibi

Tekmile

Şāh ced-ber-ced ki olmaz neyyir-i seyyār çarḫ
Re´s-i a´lāmındaki bābā-yı sīm ü zer gibi

Ṡābit

Ḫān Aḥmed kim buna keştī-i heft anbar-ı çarḫ
Zevrāḳ-ı iclāline ṣandal degil çenber gibi

Tekmile

İnce bayraḳ ṣanma olmuş āsumān-ı fülküne
Necm-i baḫtı aḫter-i dünbāle dār-ı ruzigār

Seyyid Ḥüseyin Vehbī

Bād-bān keşlik ederse keştī-i iclāline
Pek müsāʿid olmuş olur rūzigār-ı zūr-kār

İfrāġ-ı ṣūret-i nefy be-ḳāleb-i iṡbāt ki der- evvel-i Kitāb-ı Bahāristānist ez-küşüfāt-ı Ḥażret-i Cāmiʿ

1. Çü murg-ı emr-i zībālī zi-āgāz
   Koned bā-ḳuvvet-i "Elḥamdü" pervāz

2. Be-maḳṣad mi-resed perreş nerīzed
   Eger üfted hemān dem ber behızed

Tekmile-i Ebyāt-ı Fennī Berāy-ı Medḥ-ı Sevāḥil-i Eṭrāf-ı İstānbul

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

1

Bizi Taḳsim viṣālinden ayırmaz ḥāşā
Olıcaḳ bir güzeliñ meskeni Kāsımpāşā

2

Bir müselmān babalı ṭayfa yāḥūd analıdır
O ḳavaḳ boylu ya Ḫāṣköylü ya Tersānelidir

İfrāġ-ı ṣūret-i nefy be-ḳāleb-i iṡbāt ki der- evvel-i Kitāb-ı Bahāristānist ez-küşüfāt-ı Ḥażret-i Cāmiʿ: RE, 89a; AE, Yok.

Tekmile-i Ebyāt-ı Fennī Berāy-ı Medḥ-ı Sevāḥil-i Eṭrāf-ı İstānbul: RE, 89a; AE, Yok.

3

Südlüce baḥrı gibi geldi baña sīne-i yār
Ṣıġ nişānī memeler uġruma ey āşıḳ-ı zār

4

Olsa Eyyūb’de ḥāli ne ʿaceb her ḥūbıñ
Ḥabb-ı sevdā ekilür ḳaymaġına Eyyūb’üñ

5

Eyleyüp ehl-i ḳalem tāzeleri zīb-i kenār
Leb-i nev-ḥaṭṭ gibidir iskele-i Defterdār

GAZELLER

Ḥarfü’l-Elif

1

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Āfāḳa verdi mihr-i ruḫ-ı Muṣṭafā ṣafā
   Buldı anıñla māh-ı cemāl-ı ṣafā ṣafā

2. Sāf etse rūy-ı dehri nola gerd-i şirkden
   Olmaz mı tīrelense hevā der-ḳafā ṣafā

3. Pür-nūr-ı şevḳ edüb şeb-i mevlūdı ʿālemi
   Oldı felek de perde-keşā-yı ḫafā ṣafā

4. Ser-mest-i cām-ı ʿaşḳ-ı Nebī olmayanlarıñ
   Görmez cihānda dīdeleri bī-cefā ṣafā

5. Pür-neşve-i ṣalāt ü selāmı olup müdām
   Bulsun **Celālīyā** dil-i ehl-i vefā ṣafā

2

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Vaṣl ü hecri zülf-i rūyı dilberiñ besdir baña
   Ey mühendis işte ḳurb ü buʿd ile ẓıll ü żiyā

2. Ṭurreler güyā sumūt ü ebrūvāndur ḳanṭara
   Ṭūl ü ʿarża noḳṭa-i ḫāli maḥall-i ibtidā

3. Çehresidir devresi beyni ḫaṭṭ-ı nıṣfü΄n-nehār
   Ṣaçları ẓılldır verāda şeb gibi ẓulmet-nümā

4. Bir boġazdır gerdeni anda iki deryā gibi
   Sīne vü sīmā ederler birbiriyle iltiḳā

5. Arż-ı muẓlim intihā-yı serde zīr-i perçemi
   Kim derūnı cānib-i ẓulmāta beñzer dā΄imā

1: RE, 92a; AE, Yok.
2: RE, 92a; AE, Yok.

6. Ey **Celālī** ʿālem-i maʿmūredir yāriñ yüzü
Baḳsañ ardından yeñi dünyā gibidir gūyiyā

3

Munfaṣıl

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Şeb vefā eyler güle ammā ki şebnem bī-vefā
Derse ey bülbül ʿaceb mi rūz-ı şebnem bī-vefā

2. Bī-vefālıḳ yāre maḫṣūṣ olsa adem ġam yemez
Dil-rübālar ʿayb olunmaz şimdi ʿālem bī-vefā

3. Miyve-i vaṣlıñ dirīġ etme nihāl-i ḳāmetiñ
Olmasun mānend-i eşçār-ı mücessem bī-vefā

4. Āşinādan ictināb eyler gezersin yād ile
Bī-vefāsın hey büt-i bīgāne-maḥrem bī-vefā

5. Şunda ṭursun vaʿdeler etmezsin iḥsān bir haber
Hem ḥaḳīḳatsizsin ey āşūb-ı cān hem bī-vefā

6. Gel Vefā'ya anda hem meydānı gör hem ʿāşıḳı
Çeşm-i pür-ḫūnıñ ola lāyıḳ mı her-dem bī-vefā

7. Kūşe-i çeşminde mi dil ḥoḳḳa-i laʿlinde mi
Ey **Celālī** ḳande pinhān etdi bilmem bī-vefā

4

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Naʿre-i mestān ü ṣıyt ü muṭribān-ı ḫoş-edā
Nāy ü ṭanbūr ü kemāne her ḳafādan bir ṣadā

2. Bir ʿaceb hengāmedir āşūb-gāh-ı mey-gede
Anda bir dem ʿāleme ādem ḳılar ʿālem fedā

3: RE, 92a; AE, Yok.
4: RE, 92b; AE, Yok.

3. Gün ṭoġup gül-çehre-i sākīye ʿaks etdi ḳadeḥ
   Yazdı levḥ-i āla Cāmī maṭlaʿ-ı yā men-bedā

4. Müntehī üzre eder ḳaṣd-ı taḳaddüm mübtedī
   Ş'ol ḳadar dānā ki evveldir ḫaberden mübtedā

5. Ṣūret-i suġrā vü kübrādır zemīn ü āsumān
   Yoḳ netīce lā-melā vü lā-ḫalādan mā-ʿadā

6. Naẓmım içre sen şeh-i ḥüsne ḫiṭāb etsem derim
   Ḥusrev-i ʿāşıḳ-sipāha dāver-i dil-mesnedā

7. Ḳıl biraz *Gencīne-i Rāz*-ı Celālī'ye nigāh
   Tā be-key destiñdeki manẓūme-i *Şāh u Gedā*

5

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Yürür ber-kāre ʿālem ṣubḥ-demden āfitāb-āsā
   O meh-ṭalʿatla iş tenvīr-i şebdir mahitāb-āsā

2. Göñül sükkānı ʿayn-ı eşk ü tāb-ı ʿaşḳ ile ḫoşdur
   Olur herkesde bir ṭaġ anda ehl-i ʿAyıntāb-āsā

3. Elif bā tā deyince tıfl-ı nāzım oldı şermende
   Ruḫ-ı ālinde bir ḥālet nümāyān oldı tāb-āsā

4. Zenin-i bīzār-ı idbār etdi şeyḫ-i muġlimiñ rīşi
   Ki ʿāciz ḳaldı çekmekden ġulām-ı mūy-tāb-āsā

5. Uyar mı şūḫ-ı tünde māye-dār-ı luṭf olan dilber
   Kerem-kār-ı ġażūb olmaz ġaniyy-i bī-ʿitāb-āsā

6. Olur ehl-i te´ennī hādimān-ı köhne sāl ammā
   Degildir tīz hıẕmet nev-civān pür-şitāb-āsā

7. Sever ṣāḥib-ṭabiʿat soḥbet-i dīvān-ı eşʿārı
   Celālī Ḫusrev-i tābʿa nedīm olmaz kitāb-āsā

5: RE, 92b; AE, Yok.

6

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Mis̱āl-i bülbül o murġ-ı leṭāfet etse nevā
   Meşāmm-ı cāna ḳoḳar gül gibi laṭīf hevā

2. O laʿli ḳand ile bir ḥaẓẓı ḳahveniñ ẕevḳi
   Dil ü dimāġa müferriḥ odur bu miske devā

3. Sezāverende-i çarḫ olsa midḥat-i ḥüsnüñ
   Uġurda zühreyi zehrā görüp demez mi revā

4. Yazıldı bülbül-i şeydā s.koġlı ʿuṣfūre
   Samatya'da ediyor şimdi cüst ü cūy-ı nevā

5. Aḳındıburnu gibi geldi kūşe ḳolluġına
   Celālīyā çekelim zevrāḳ-ı sebūyı li´vā

Ḥarfü'l-bā

7

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Vaṣf-ı laʿliñle döner cām-ı mey-i nāba kitāb
   Midḥat-i rūyıñ ile gülşen-i ṣād-āba kitāb

2. Gözden eşkim silemez naḳş-ı ḥayāl-i zülfüñ
   S̱ābitü'l-ḫaṭṭ olıcaḳ düşse n'ola āba kitāb

3. Beñzemez mi deheniñ vaṣfı ile ey gül-rū
   Çemenī maḥfaża da gonçe-i seyr-āba kitāb

4. Şeb-i zülf ü meh-i ruḫsār-ı ḫaṭıñdan ġayri
   Var mı cānā bu kitabḫānede mahtāba kitāb

5. Ḫāl-i hindū ruḫ-ı yār içre **Celālī** ḫaṭsız
   Oldı mānend-i Mecūs āteşī-i nābe kitāb

6: RE, 93a; AE, Yok.
7: RE, 94a; AE, Yok.

8

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Açılup gāh döner dīde-i bī-ḫᵛāba kitāb
   Ser-i bāline ḳonup gāh varır ḫᵛāba kitāb

2. Surḫ ile fāṣıla ẓann etme ol ʿulü'l-ebsāra
   Remz eder ʿaşḳı döküb ṣafḥaya ḫūn-ābe kitāb

3. Ruḫı altında görüb ḥaṭı yazılmış ṣandım
   Zīr-i ser-levḥa-yı ḫūrşīd-i cihān-tāba kitāb

4. Tarafeyninde olur kakül ü zülf ebrūnuñ
   Ki ḳonur mīme (...) vü miḥrāba kitāb [?]

5. Hem sümūṭıñ yazar eşkālini hem ḳanṭaranıñ
   Zülf ü ebrūsı olub fenn-i sütūrlaba kitāb

6. Bildirir ḫaṭṭ-ı ruḫı ṭālib-i vaṣla ḥarekāt
   İbni Zeyni yazar Aydın'da ṣān iʿrāba kitāb

7. Gösterür kendüyi ḥücre-i ʿālemde hüner
   Cām içinde görünür ḳonsa da dolaba kitāb

8. Reh-i mıṣṭarda **Celalī** dizüb iʿrāb ü nuḳaṭ
   Gider ālāyile ḫaḳan-ı felek bāba kitāb

9. Şeh-i yemm-vaṣf-ı himem ḥażret-i Sulṭān Selīm
   Oldı medḥinde ṣadef lü´lü-i elḳāba kitāb

9

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Fenn-i evṣāf-ı hümāyūnı cemʿ eyleyemez
   Yazsalar nice füṣūl ü nice ebvāb'a kitāb

2. Ruḫıñda zülf ile ḫaṭṭıñ niḳab içinde niḳāb
   Derūn-ı perde de perde ḥicāb içinde ḥicāb

8: RE, 94a; AE, Yok.
9: RE, 94a; AE, Yok.

3. Müs̱elles̱ içre lebiñ ʿaks-i şuʿle-i rūyıñda
Şarāb içinde şarāb serāb içinde serāb

4. Şeref-nis̱ār ü saʿādet-şiʿārdır ġonçe
Giyinmiş aḫżer ü aḥmer siyāb içinde siyāb

5. O şūḫa ṣīġā ile ḫᵛāce emri ögretmiş
Żamīri bildirüp etmiş ḫiṭāb içinde ḫiṭāb

6. **Celālīyā** ḳarışup zülf ü ḫaṭṭ u ḥāl olmuş
Bahā-yı vaṣlına yāriñ ḥesāb içinde ḥesāb

10

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ne şeb bir pīr ile ol nev-civān tedbīr eder mehtāb
Bu ʿālemden yeñi dünyāya dek teʾs̱īr eder mehtāb

2. Ne ġam berr-i cedīdiñ heyʾetiñ görmek baʿīd olsa
İki maʿmūreyi birbirine taṣvīr eder mehtāb

3. Ḫarābıñ istemez bünyād-ı rūzıñ ḫayrı var olsun
Ki meh-mā-emken ol virāneyi taʿmīr eder mehtāb

4. Degil çeşminde ḫᵛāb olmaḳ revā her gece aġyāra
Anıñçün ẓulmet-ābād-ı şebi tenvīr eder mehtāb

5. Ḳarar-ı hüsnüni meh-peykerān-ı çār-deh sāliñ
Lisān-ı ḫāl ile ehl-i dile taḳrīr eder mehtāb

6. Seniñ ḫāliñle baḫs̱-ı fitne eyler iḥtimāliyle
Nücūmu ḫurdesiñ göstermeyüp tekdīr eder mehtāb

7. Zihī müjde bu şeb Ḳandīlli'den Göksu'ya dek yāriñ
Celālī gitdi Gök Ḳandīl deyü tebşīr eder mehtāb

10: RE, 94b; AE, Yok.

Ḥarfü'l-Tā

11

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ḥaṭṭ ber-āmed cemrehā-yı çehre-i dilber goẕeşt
   Şodd-i bahār eyyām-ı İsfendār ser-tā-ser goẕeşt

2. Goftemeş güm-şod zi-gülşen revnakī der-tīregī
   Ān- ḥaṭṭ-āver şūḫ- miḫāndīd ü goft aḫter goẕeşt

3. Dil tehī şod bā-ḫayāl-i leşker-i ḫaṭṭeş zi-gam
   Zād dercāyī ne-mimānd k'ezū ʿasker goẕeşt

4. Laʿl-i yārem rā kadeh dā'im ruḫeş-rā āyine
   Cām-ı Cem mir´āt-ı İskender şikest vü der goẕeşt

5. Ey **Celālī** īn ġazelrā çün meṡel gūya bahār
   Bişneved der-bezm-i gülşen gül zi bülbül ser-goẕeşt

12

mefūlü/fāilātü/mefāilü/fāilün

1. Sergermrā gedā vü tüvānger berāberest
   Tāc-ı şeh ü külāh-ı kalender berāberest [223]

2. Gīsū ki tā-be-gerden-i dilber berāberest
   Leyl ü nehār-ı ḥüsn ser-be-ser berāberest

3. Bā-zülf-i rū miyāne cemālet ki hest şāh
   Kisrî-i Fürs-i leşker-i Ḳayṣer berāber est

4. Bīdād-ı tüst tā zi-dem-i şīr-ḫordened
   Der-īn günāh dāye vü māder berāberest

5. Pir-geh büved Berberī-i nā-tirāş goft
   Berber ki şod civān be-berber berāberest

11: RE, 95b; AE, Yok.
12: RE, 96a; AE, Yok.
[223] dk.: Be-maʿnā āşıḳ u abdāl.

6. Bā-nev-zemīn-i eşref-i dānā **Celālīyā**
   Tanẓir-i men be-mihr-i münevver berāberest

7. Beyten be-mısraʿayn-ı terāzū-yı mānīst
   Her keffeeş be-keffe-i dilger berāberest

8. Bā-ẖaṭṭ-ı ẖub ger bi-nüvisend şīr-i hub
   Daim ki bā-bahā-yı dü-gevher berāberest

13

mefūlü/ fāilātün/ mefāilü/ fāilün

1. Baẖş-ı viṣāl edüpb o şeh-i tāc ü taẖt-ı baẖt
   Oldı küşāde baẖt degil belki taẖt-ı baẖt

2. Olsam ʿaceb mi nā´il-i şeftāli-i ruẖıñ
   Her bār böyle miyve verir mi dıraẖt-i baẖt

3. Urduḳça müşt ü sīlī-i cevrī dehānıma
   Etdim tenāvül s̱emer-i nerm ü ṣaḥt-i baẖt

4. Pür-ẖūn ü ẖūn olur sitem-i mehveş-ānla
   Çeşm-i sitāre vü ciger-laẖt-ı laẖt-ı baẖt

5. Teşrīf ederse ẖānemi ol şāh-ı mülk-i nāz
   Olsun **Celālī** ferş-i reh-i pāyı raẖt-ı baẖt

Ḥarfü's-s̱a

14

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ḫāme ḳayd eylemedin deftere taʿlīḳ ü s̱ülüs̱
   Zülf ü ẖaṭṭ yazmış idi dillere taʿlīḳ ü s̱ülüs̱

2. Zülf ü ẖaṭṭ Ḳayṣer-i Kisrā'ya idi naḳş-ı derūn
   Gelmemişken daẖi bir kişvere taʿlīḳ ü s̱ülüs̱

13: RE, 96a; AE, Yok.
14: RE, 96b; AE, 11b.

3. Ruẖ-ı yāri ʿarak̇ etmiş varak̇-ı āhārı
Zülf ü ẖaṭṭ ol varak̇-ı aḥmere ta´līk̇ ü s̱ülüs̱

4. Zülf ü ẖaṭṭ ṣanma ezüb ʿanberi yazmış Yāk̇ūt
İki gülpenbe-i nāzik-tere taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

5. Cāmiʿ-i Ezheri ḥüsnünde yazar nüsḫa-ı ān
Zülf ü ẖaṭṭ-ı rū-yı büt-i esmere taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

6. Zülf-i ẖaṭṭınca o tācir-beçe tesvīd etmiş
Kāġıd-ı müşk-i ter-i esfere taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

7. Ḫāli şol mühre ki ıṣlāḥa mürekkeb k̇onmuş
Zülf ü ẖaṭṭ meşk o meh-i envāre taʿlik̇ ü s̱ülüs̱

8. Zülf ü ẖaṭt gerçi kitāb oldı **Celālī** ammā
Böyle ketb olmadı bir mısṭara taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

9. Züllf ü ẖaṭṭ k̇aşları nezdinde bütānın olmuş
Cüft ü ṭāk̇-ı der-i feyż-āvere taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

10. Der-i şāhenşeh-i vālā ki eder zülf ü ẖaṭı
Her dü mısrāʿ-ı ferah-pervere taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

11. Zülf ü ẖaṭ gibi ebed vaṣf ola tā ebr-i felek
Resm ede b'āẖter ü ẖāvere taʿlīk̇ ü s̱ülüs̱

Ḥarfü'l-cim

15

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. İʿẕārı üzre düşmüş kākül-i dildār pīç-ā-pīç
Gülistān üzre urmuş sāye-i eşcār piç-ā-pīç

2. Binā-yı dilde ziynetdür ẖayāl-i zülf-i ẖam-der-ẖam
Sarāy içre olur nak̇ş-ı der ü dīvār pīç-ā-pīç

3. Bilür ibnü'z-zinālık şīr-ẖᵛārān-ı zamān yekser
Eder sūd-bendesin mānende-i destār pīç-ā-pīç

15: RE, 97b; AE, 11b.

4. Göñül gīsū-yı pür-pīçin ḫayāl eylerken ol māhın
Bu şeb oldı fitīl-i şemʿ-i pür-envār pīç-ā-pīç

5. Bulunmaz dil ḳaçınca perçem-i pür-çīn-i dildāra
Ṭutulmaz olsa zīrā meslek-i ferrār pīç-ā-pīç

6. **Celālī** ḫavf-ı tanẓīriyle naẓm-ı re´fetin olmuş
Midād-ı ḥoḳḳasında likā-i ṣād-tār pīç-ā-pīç

Ḥarfü'l-ḥa

16

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Verdi ārāyiş-i āb ol ruḥ-ı pür-tāba ṣabāḥ
Oldı ʿaks-efgen-i nūr āyīne-i āba ṣabāḥ

2. Şebnem-i verd-i şafaḳdır seḥeriñ ḳaṭreleri
Eder işrāb-ı sabūḥ ol gül-i şād-āba ṣabāḥ

3. Mevci-i bād-ı ṣabā ṣabbaḥakallāh yazar
Olsa ālūde ḫaṭṭ-ı laʿli mey-i nāba ṣabāḥ

4. Şebi lāyıḳ-ter-i iḥyādır o bedriñ ki ola
Cebhe-pīrā-yı ṣafā ṭalʿat-i mehtāba ṣabāḥ

5. Naḥl-i ḥelvā gece ol ġonce femi derletmiş
Gülşen-i keṡret olur ḥalvet-i germ-āba ṣabāḥ

6. Saḳyedüp ṣāde ṣuya ḳahve nihāl-i keyfin
Ter ü ḳatmer gül açar çehre-i bī-tāba ṣabāḥ

7. Dil-rübā Südlice-i sīnede vardıḳ ḫ˘āba
Ḳaymaḳ āmāde **Celālī** o şeker-ḫāba ṣabāḥ

16: RE, 99a; AE, 11b.

17

Ġazel

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ṣadrın etmiş zer-i cüzdānla reşk-i elvāḥ
   Bārekallāh ne güzel düşmüş o ṣadra bu vişāḥ

2. Ṣarfı çek sīneye zīb eyle memeñ sībi ile
   Nice dībāce-i taṣrīfde etdiyse merāḥ

3. Maʿzeret bālī olur dāfiʿ-i teklīf-i s̱aḳīl
   Bārdan eyledi vāreste şütūr-murġı cenāḥ

4. İşte elma-yı Malaṭiyye gibi pistānıñ
   Nev-demīde ḥaṭ-ı ṭurfeyle yazılmış tüffāḥ

5. Ḳaşı rā enfi elif devr-i dehānı ḥādır
   Dest-i ḳudret leb-i şīrīni içün yazmış rāḥ

6. Muttaṣıl tāzelenür devs-i bina-yı gerdūn
   Kehgil-i efser-i şām u gec-i isfīdi sabāḥ

7. N'ola fetḥ eylese ebvāb-ı maʿnī kuflün
   H̱āmedir ẖāzin-i irfāna **Celālī** miftāḥ

8. Fennimiz ʿarż idelim ʿĀrif Efendimize kim
   Eder ıġlāḳ-ı terākīb-i fünūnı iżāḥ

9. Neyyir-i zāt-ı şerīfi vire pertev dā´im
   Tā ki çerḫ üzre kevākib ola yer yer mıṣbāḥ

Ḥarfü'-ḫā

18

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ḥavż-ı emvācı edüp ʿaks-i ruḫıñ gülşen ü kāḫ
   Verdi āvāze-yi bülbül gibi fevvāre ṣurāḫ

17: RE, 99a; AE, 11b. Gazel: Yok, AE.
18: RE, 101a; AE, 11a.

2. Rinde bintü'l-ʿıneb āmāc-ı ḥiṭāb oldukça
Sen ṭut ey sākī-i gül-çehre ʿarūsāne şımāḫ

3. Zülfüdür beñleri üstünde seḥāb-beçe bār
O gülün ḥüsn-i baharıyla ʿiẕār oldı kemāḫ

4. Çöz o gīsūlarını hüsn-i bahār ḫırmenidir
İşte meşşata benānınla se şāh üzre se şāḫ

5. Egilüp oynadı şāḫ üzre egüp şāhi daḫı
Dilberiñ dālına dālım diyü raḳs eyledi şāḫ

6. Pūte-i ġonce de sebk-i zer içün kāfidir
Dūdmān-ı güle bülbül femin itmiş minfāḫ

7. Pula almaz felegi muşu ḳaçırmış gürbe
Muşa ammā ki biñ altuna berāber sūrāḫ

8. Ne ḳadar s̱ebt-firīb eyleseler teng olmaz
Olsa dil ṣafḥası āhār-ı ferāsetle ferāḫ

9. Ferraḥ-ı ḳalble **Celālī** suḥanıñ pākini yaz
Naḳşı tebhīç-i derūn etmeyen eşʿār evsāḫ

19

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. ʿArż-ı naẓm eyle edībāne odur yād ile kim
Ḳaṭredir nezd-i kemālinde ḳuṣūr-ı küstāḫ

2. Ṣadr-ı hem-nām-ı nebī kim Anaṭolı şerefin
Fażl ile ḳıldı ḥased-gerde-i Şirvān ü Şemaḫ

3. Es̱er-i kilkiñe dil-şīfte gülşende hezār
Çūplar matlāʿını her-dem oḳur fāḫ be-fāḫ

4. Ṭabʿınıñ murġ-ı ḫoş-elḥānına nisbet zīrā
ʿAndelībiñ ḳalur āġāzesi mānend-i kirāḫ

19: RE, 101a; AE, 11a.

5. Tehniyet-kār-ı ġazel ʿanber-i taḥsīni ile
Çekmiyor minnet-i māverdi-i Seylān ü Mellāḫ

6. Neyyir-i zātı vere ʿāfiyet evcinde żiyā
Tā ki ḫurşīd-i cihān-tāb ola ẓıllı nüssāḫ

Ḥarfü'l-dāl

20

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ḥaṭīb ettirmiş ol ṣūḥa libās-ı vaʿdeler tecdīd
Bu bayrāmında da ḫavf ü vaʿīd etmez leysü'l-ʿıyd

2. Ḳomuş eṭrāf-ı şehre ḥıfẓ-ı mey-ḫᵛārān içün ʿasker
Ṣufūf-ı tāk ile her bağı bir ṭabur edüp Cemşīd

3. Yüzüm güldür gözüm giryān olunca ʿālemiñ zirā
Ki bir semti ḳış olsa yaz eder bir semtini ḫūrşīd

4. Sen ol ġamze ile taḳlīd-i zenān etdikçe ey meh-rū
Felek bezminde Mirriḫ etmek ister şīve-i nāhid

5. Duʿā-yı ḫayra baḳ *Destān-ı Ḫayr-ābā*'da çoḳ baḳma
Beni vaṣlıñla Ḫurrem ḳıl da cānā sen de ol Cāvīd

6. Ümīdiñ şarṭ-ı taḥṣīl ü devāmı istiḳāmetdir
Elifsiz dā´īm olmaz vāḳıʿā lafẓen daḫi ümmīd

7. Cekenler sübha-i ervad-ı eşʿār-ı dürer-bārı
Celālī rişte-i maʿnāya çeksün böyle mürvārīd

21

Hevāyī

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ol ki Sūdān semtine Ḳonġo vü Kāgo ḳoymuş ad
Ekṣer-i aʿrābına Afno vü Burno ḳoymuş ad

20: RE, 103a; AE 11b.
21: RE, 103a; AE, 11b. Hevāyī: Yok, RE.

2. Baḳ şu Baṭlamyus'a kim çoḳ kimseniñ dönmez dili
Hey´etiñ bir cüzʿine ciyugrafyo ḳoymuş ad

3. Ḳoskalanga söylenür asḥābınıñ ismi ile
Belli kim İstanbul'a İstanyano ḳoymuş ad

4. Kimdir icād eyleyen luʿb-i ḳumarı bilmezüz
Ġaliba bir nevʿine Yanḳo piyango ḳoymuş ad

5. Yayġarayla ince vü ḳalın iki bābed ḳılup
Şol şamata tellerine heb Şamanto ḳoymuş ad

6. Yapuda Ḫırvata her ne söylesen Niznām' dir
Anlara kalfa ḫiṭāb etdikçe Marko ḳoymuş ad

7. Ṭarla maḫsūlün bahāneyle o köylü muġlimi
Bir sipāhi şūḫına ṭapmış da Ṭapo ḳoymuş ad

8. Yaz güni ḫurrem burundur ey **Hevāyī** ḳışda koy
Nev-bahār u güzde şübhem var burun mu koy mu şād

Ḥarfü'z-zāl

22

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Loḳma-yı sükker-fem-i dilber lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠
Lehce-i ḫoş-ter lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠-ender-lez̠iz̠

2. Olmaya mis̠l-i leb-i dilber elez̠-ender-elez̠
Gerçi ḫelvā üzre ḳand-i ter lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠

3. Sāḳīyā her būse bir ṣahbā getür tā kim ola
Nuḳl ile cām-ı neşāṭ-āver lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠

4. Ḫunta-sāz-ı şiʿr ü inşāya ġıdā-yı rūḥdır
Naẓm-ı ter-maʿnī-yı cān-perver lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠

5. Destini ḳaymaklı görmüşler ṣafālanmañ gerek
Nev-resīdem şīr ile sükker lez̠īz̠-ender-lez̠iz̠

22: RE, 104a; AE, 11b.

6. Ekl eder germ-iştihā dā´im siphr-i köfter-ḫᵛor
Mihri nān ü mahıdir mücver lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠

7. Ney şekerdendir **Celālī** ḫāmemiz gūş itdirir
Naġme-i eşʿārı ser-tā-ser lez̠īz̠-ender-lez̠īz̠

Ḥarfü'r-rā

23

mefūlü/ fāilātün/ mefūlü/ fāilātün

1. Rind-i ḳādeḥ-keşīde ṣāḥib- elem degildir
Pīr-i muġān resīde maḥrūm-ı emm degildir

2. Germ-ābede olur ḫoş-laʿliñle ḫoy demişdim
Dedi ʿaraḳ çıkarmak ḳanūn-ı Cem degildir

3. Ey şūḫ-ı tabl-bāzım alaya ol ḫırāmān
Her tabla böyle bālā vālā ʿalem degildir

4. Hem-vār eder kelamı meşātta-yı taʿārrūż
Gīsū-yı şāne dīde-i pür-pīç ü ḫām degildir

5. Bu naẓm-ı ḫoş-edāyı yārāna ṣun **Celālī**
Mażmūnı S̠ābitāne elfāẓı kem degildir

24

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Öpülmek deyn edinmez gerdeniñden yār-ı ṣādıḳdır
Ki ḳoymaz fi'l-mes̠el boynunda borc ol kim münāfıḳdır

2. Açıḳgöz mübtelādır asma ʿaynı meşk-i dildārıñ
Ḳol atmış ḳadrine elfiñ ṣanurṣın ʿayn-ı ʿāşıḳdır

3. Ṣarılsun almaġa mesrūḳını dāmana dildāde
O şūḫıñ vāḳıʿā destār kec-reftārı ṣarıḳdır

23: RE, 104b; AE, 11b.
24: RE, 104b; AE, 11b.

4. Çıḳarsın zülfünü ol şāh-ı ḫūbān vaḳt-i ʿ işretde
Meserret mevsimi maḥbūs olan ıṭlāḳa lāyıḳdır [224]

5. Ḥiṣāra Gökṣu’dan āġāzeyi mehtābsız geçme
Heva-yı ḫūb şarḳı ʿ āzim-i ġarba muvāfıḳdır

6. Dökülsün şālıñ incitme miyāne-bendi ḳayd etme
Bu eṭvār-ı perişān ḥayret-efzā-yı ʿ alāyıḳdır

7. N’ola maʿ mūl ise mühr-i **Celālī** naḳş-ı güftārım
Ki ṭatbīḳ etseler *Dīvān-i Nābī*’den muṭābıḳdır

8. Zihī tanzīr olursa lāyık-ı taḥsīn-i vālāsı
O nıḥrīriñ ki nuṭḳı aḥseni Soḥbān’a fāīḳdir

9. Naḳīb-i ṣāḥibü’l-ʿ iffet ʿ Aṭāu’l-lāh Efendi kim
Aña ʿ ilm ü fażīlet ʿ irs̱ ile iḥsān-ı ḫāliḳdır

25

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Taḫmine ḥarīr-i ser-i gīsūsı ḥarīdür
Naḳd-i dil-i ʿ uşşāḳ o metāʿ ıñ degeridür

2. Güftār-ı tāberzed ḫaṭṭ-ı laʿ li taberistān
Ṣoḥbet-geh-i ḫelvāda kitāb-ı Taberīdir

3. Ruḫ baġçe-i lāle vü güldür ḫam-ı kākül
Eṭrāf-ı gül ü lālede sünbül teberīdür

4. Bulmuş çemen-i ḫaṭṭ-ı cemālinde ṭarāvet
Ṣaç sünbül ü göz nergis ü ruḫ verd-i ṭarīdür

5. Ṣūfi-i girān-ten nola yan cizse luʿ bdan
Filüñ beli şantrancda siri vü terīdür

6. Elbette çeker ṣahibi insān ise zaḥmet
Her esb-ṭabīʿ at ki be-ġayet ḫaşarīdür

[224] dk.: Degil habs eylemek ma fi zamirin meste şayeste değildir.
25: RE, 105a; AE 12a.

7. Vermez mi ḥalāvet dehen-i ṭabʿa **Celālī**
Her tāze murabba-yı ḫayālim şekerīdür

26

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Şiʿr-i dilkeş ḫaṭṭ ü ḫāl-i çehre-i taṣnīfdür
Zīver-i ruḥsār-ı inşā revnaḳ-i teʹlīfdür

2. Medd-i ḳıl ü ḳāl ile ṣūfī ṣaḥīḥ olmaz kelām
Ḳāl ü kīle derler ecvef-i medd ise taẓʿīfdür

3. İki zülf-i dil-rubāda başḳa başḳa naḳşa baḳ
Beyt-i rengīn içre gūyā ṣanʿat-ı taṣḥīfdür

4. Ol büt-i muġbeççeniñ yer yer ḫaṭ-ı rūḫsāresi
Nüsḫa-yı İncīl içinde cā-be-cā taḥrīfdür

5. Ṣanma ancaḳ yāre dīdem dīde-dūz-ı intiẓār
Ṣadr-ı sīnem sīne-çāk-i ḥasret-i teşrīfdür

6. Ruḳʿa-ı şiʿri **Celālī** mevsim-i taḳdīm iken
Ḫāme-i naẓmıñ niçün pābeste-i tevfīḳdür

7. Vaḳtimizdir devr-i şāh-ı mülk-i ṭabʿ-ı Selīm
Öyle şeh kim gün gibi müstaġnī-i tavṣīfdür

8. Ẕāt-ı ʿālī baḫtı olsun taḫt-ı devletde muḳīm
Tā zemīn ü āsumānı emr-i Ḥaḳ tesvīfdür

27

mefūlü/ fāilātün/ mefūlü/ fāilātün

1. Ḳalmaz selāma yārim ataḳdur gelür geçer
Altında bād-pādır at aḳdur gelür geçer

2. Geçdi **Hevāyī** ḥüsni ḥıyār-ı bülūgınıñ
Meltem gibi ki bād-ı ḳabaḳdır gelür geçer

26: RE, 105a; AE, 12a.
27: RE, 105b; AE, 12a.

3. Dil tāb-ı ḥüsn-i yārdan ağlarsa ġam degül
Bārān-ı ṣayf bir saġanaḳdır gelür geçer

4. H̬avf etme naʿre ursa süvār-ı kümeyt-i cām
Ey dil o bir miṡāl-i ulaḳdur gelür geçer

5. Etme se rūze şīre yasaġına infiʿāl
Ey rind o bir se rūze yasaġdır gelür geçer

6. Her ṭayy-ı rāh-ı satredişinde **Celālīyā**
Tātār kilke hoḳḳa ḳonaḳdır gelür geçer

28

müstefilün/ feūlün/ müstefilün/ feūlün

1.	Geldi bahār-ı fīrūz Esdi nesim-i nev-rūz	açıldı ḳarlı ṭağlar coşdı pıñarlı ṭağlar
2.	Her baġban-ı ʿaşḳa Bülbüllü nah̬l-i güller	yād etdirir nihālin servi çınārlı ṭağlar
3.	Mihmānına degildir Eyler nihān daḥilin	Hāmūn gibi vefasız ġayretli ʿārlı ṭağlar
4.	Her vādī-i laṭīfi Yer yer tillāli bārid	bir ḥendeḳ-i müferreḥ gūyā ḥisārlı ṭağlar
5.	Āb-ı hevāsı nafiʿ Envāʿ-ı menfaʿatle	nūş-ı ṭāʿamı şāfiʿ ebdāna karlı ṭağlar
6.	Yār olmadıḳça bāğlar Ṭaġ üsti bāġ olur	bir sāde yāre degmez h̬oş yār ile yarlı ṭağlar
7.	Baz-ı ḳalemle demdir İster gönül **Celāli**	seyr-i cibāl-i naẓm it ṣayd ü şikārlı ṭağlar

28: RE, 105b; AE, 12a.

29

mefūlü/ mefāīlün/ mefāīlün/ feūlün

1. Sermāda ʿaceb cā-yı ṣafādır ser-i tennūr
   Dībādan olursa yiridir efser-i tennūr

2. Dilber ne ʿaceb ḳılsa der-āġūş raḳībi
   Manġal ki türāb olsa olur zīver-i tennūr

3. Dönmez cigerin vermeden ol ḫūnīye ʿāşıḳ
   Teşrīf edüb isterse kebāb ter-i tennūr

4. Yoḳdur mesel-i Bīzen-i dehrīyi yazar yer
   İllā ki ola nāme-i ṣaʿb-ezber-i tennūr

5. Mecmuʿa-yı eşʿār-ı **Celālī**de bulunsun
   Maṭlūb ola şāyed ki bu nev-defter-i tennūr

30

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Likānı görme merām-ı nigāhım olmuşdur
   Ki vech-i şevḳ ü ġaram-ı nigāhım olmuşdur

2. Yeter şu gülşen-i rūyıñ sevād-ı Konya neme
   Ḫaṭıñla Bāġ-ı Merām-ı nigāhım olmuşdur

3. Ḫayāl-i ḳaddiñ ile ḫoş-nümā olur ṣaḥra
   Ki serv-i ḫūb-ḫıram-ı nigāhım olmuşdur

4. ʿİtāb-nāme-i dilberde āteşīn elfāẓ
   Açup görince żırām-ı nigāhım olmuşdur

5. Ḫayālin eyledi ey dīde yāriñ ālūde
   Nemiñ nemek be-ḫırām-ı nigāhım olmuşdur

29: RE, 105b; AE; 12a.
30: RE, 106a; AE, 12a.
1a. görme: gör, RE.

6. O siḥir ḳande ki rām etse ol ġazali baña
   Mis̱āl-i dīde ki rām-ı nigāhım olmuşdur

7. Kelāmı ehl-i kemāliñ **Celālīyā** cümle
   Benim kibār-ı kelām-ı nigāhım olmuşdur

31

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Dilden ol kimse ki dildāre hevāsın çıḳarır
   ʿĀlemiñ başḳa hevesle ne ṣafāsın çıḳarır

2. ʿAşḳıñı dil verüp alsam n'ola ey ḫᵛāce-i nāz
   Żarār etmez ne zamān olsa bahāsın çıḳarır

3. Şīr-i ʿaşḳı edemez her biri sessizce şikār
   Ṣayd eder Ḳays da ammā ki ṣadāsın çıḳarır

4. ʿĀşıḳ ol ʿişve-geriñ az mı cefāsın çekdi
   Hic dilinden nice ümmīd ü vefāsın çıḳarır

5. Ādem ehl-i mededi kendüye taḳdīm eyler
   Pāye-i sülleme pīr öñce ʿasāsın çıḳarır

6. N'ola ʿarż eylesem üstāda **Celālī** suḫanım
   Maʿnī-i tāzeniñ ol ẕevḳ ü edāsın çıḳarır

7. Ḥażret-i Vehbī Efendi ki oḳunsa şiʿri
   Sāmʿiniñ dehen-i ḫᵛāhiş-i māsın çıḳarır

8. Ede pāyende Ḫudā naḫl-i vücūdın ammā
   Gülistānıñ seheri bād-ı ṣabāsın çıḳarır

32

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ruḫ-ı rengīni üzre kākül-i pür-çīni sevsinler
   Leb-i laʿlini üzre nev ḫaṭ-ı müşgīni sevsinler

31: RE, 106, a; AE, 12a.
32: RE, 106b; AE, 12a.

2. O ṭıfl-ı nāzenīn āġāz-ı cüzʿ-i zer-nigār etmiş
Ser-i bālini üzre raẖle-i sīmīni sevsinler

3. Dudaḳdır ẖāl-i Hindū ṣafẖa-yı rūy-ı sefīdinde
Gül-i nesrīni üzre ʿanber-i nesrīni sevsinler

4. Saçın tellerle nisvān örseler ʿadetdir elbetde
O müşk-āgini üzre ziynet-i ʿāyīni sevsinler

5. Vücūd-ı nāzikinde ẖoş degil mi ṣırmalı ḳaftān
Ten-i nārini üzre cāme-i zerrīni sevsinler

6. Midilli şād olup dünbāle-cünbān oldı altında
Düm-i pür-çīni üzre ʿuḳde-i mūyini sevsinler

7. **Celālī** ol büt-i pür-āb ü tābıñ hem duʿālarda
Leb-i Şīrīni üzre mevce-i āmīni sevsinler

33

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Dil-cüvānān perī-peykeri teshīr ister
Bir göñül eylemege himmet eder pīr ister

2. Āh-ı ʿāşıḳ-ı dil-i ẖūbānı eder nerm ammā
Öyle bir āh ki seng olsa da te´sīr ister

3. Sīm ü zer ḥüsn-i fürūşāna yetişmez şimdi
Anlara ma´il olan mālik-i iksīr ister

4. Bāz-ı cismān ile murġ-ı dili ṣayd eyler iken
Geşt edüp deşti şikar etmege naḥcīr ister

5. H̱ancer-i ġamze-i ebrūdan edüp ḳaṭʿ-ı naẓar
Beste-i mūy-miyān etmege şemşīr ister

6. Görmeyübp nāvek-i müjgān ü kemān-ebrūsın
Yā eder yāy-ı ṭaleb yayına yā tīr ister

33: RE, 106b; AE, 12a.

7. Baḳmayup āyīnede ṣūret-i zībendesine
Ḳande dükkān-ı muṣavver deyü taṣvīr ister

8. Pāy-ı aġyāra gider ber-ser-i ʿuşşāḳı iken
Yeri bālā edügin añlamayub zīr ister

9. Ḥażret-i Vehbī Efendiye **Celālī** ẖāmem
ʿArż edüp bu ġazel-i tāzeyi tanżir ister

34

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

1. Tāvān-ı ẖānemi deme çarẖ-ı feleklidir
Ḫānem o mehle ʿālem-i ʿulviyye şeklidir

2. Dögmüş biraz raḳīb-i habisi ʿasā ile
Ṭavr-ı cenāb-ı şeyẖi begendim köteklidir

3. Deryāda seyri ẕevḳ-i serīr-i ẖużūr olur
Şol kimseniñ ki zevraḳ-ı baẖtı döşeklidir

4. Cevr ü cefā ederse yıllarca ey göñül
Yār-ı ḳadīm ādeme bir gün gereklidir

5. Derbāna beklenürse gücenmem **Celālīyā**
Āsan girilmez ol begimin bābı beklidir

35

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Āks-i rūyından o şūẖıñ cām-ı mey ziynet bulur
Bezm-i nūş-ā-nūş-ı ʿişret başḳa bir ṣūret bulur

2. Dil ẖayāl-i ẖaṭṭını ṣanduḳa-yı endīşede
Müddeʿā-yı vuṣlatın is̱bāta bir ẖüccet bulur

3. Ḥaṭṭı olmaz mūcib-i tekmīl naḳd-i ārzū
Defter-i zülf-i tetebbuʿ ḳılsa çoḳ ẕimmet bulur

34: RE, 107; AE, 12a.
35: RE, 107a; AE, 12a.

4. Naḳd-i eşk elbet olur ʿāşıḳda na-ḫᵛāh olsa da
Gelmege ikmāl edince ādemi devlet bulur

5. Ey **Celālī** naẓm-ı rengīnin ḥasīb-i şāʿirin
Gūş edenler neş´e-i mey gibi keyfiyyet bulur

36

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. İş rāh-ı meskenetde ḳıyām eylemekdedir
Herkes nisār-ı nakd-ı selām eylemekdedir

2. Etmez mi ārzū-yı mülāḳāt-ı vuṣlatıñ
Tā çend ḫaṭ ile ʿarż-ı peyām eylemekdedir

3. Leşker çeküp ḫayāl-i ḫaṭıñ ʿālem-i dile
Kişver-be-kişver emriñe rām eylemekdedir

4. Her cünbiş eyledikce lebi mest-i nāzımıñ
Teklīf-i būse-i leb-i cām eylemekdedir

5. Ol şūḫ zülf ü kakülünüñ ḳanġısın ṭarar
Ey şāne murġ-ı ʿaḳla ne dām eylemekdedir

6. Bir tāze güfte söyle **Celālī** ki şāʿirān
Evrāḳa sebt-i şiʿr-i be-nām eylemekdedir

7. Ol miyve Çīn-i baġçe-i naẓma ʿarż içün
Kim imtiyāz-ı puḫte vü ḫām eylemekdedir

8. Hem nam-ı gūş-dār-ı ḫiṭāb-ı *ḫuẕü'l-kitāb*
Tevfīk-i dergehinde devām eylemekdedir

9. Ḥaḳ ʿömrini medīd ede rūz u şebin saʿīd
Tā kim seḥer taḳaddüm-i şām eylemekdedir

36: RE, 107b; AE, 12a.
9a. rūz ü: rūz-ı, RE.

37

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Levḥ-i rūyı ol siyeh zülfüñ ki ḫaṭdan sādedir
   Ḳayd-ı istiḫrācdan maʿnā-yı vaṣl āzādedir

2. Sīnesi fikrinde bir leyli-i ḥüsnüñ Ḳays-ı dil
   Şevḳe gelse pür-ṣafā olsa nola saḥrādadır

3. Rūyını az gösterir zülf-i dırāzı dilberiñ
   Aḳsar-ı eyyāmı her säliñ şeb-i yeldādadır

4. Ḫaṭ degil ḳaṭʿ-ı nizāʿ-ı ʿaşḳ içün ḥüccetle yār
   Zimmetin daʿvā-yı ḥüsn ü andan ibrādadur

5. Ey **Celālī** hep ḥasībiñ ṣafḥa-yı eşʿārda
   Cünbiş-i kilk-i teri rengīnī-i maʿnādadır

38

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Gülistān-ı nev-zemīninde bu naẓm-ı āb-dār
   Jāle-veş bir ḳatredir berg-i gül-i ẓībādır

2. Mefād-ı muḫtaṣar devr-i dehānıñ gerçi mücmeldir
   Müselsel maʿnī-yı zülfiñ Muṭavvelden de atveldir

3. Degil Miftāḥı cānā seyfi lāzımdır Dımeşḳī'den
   Bu kayd-ı menʿ-i aġyār öyle meşrūḥ ü mufaṣṣaldur

4. Ḥaḳīḳikatle mecāzıñ yolların temsīl eder bir bir
   Hevādī vādī-i ʿaşḳıñ mesālikle mümes̱s̱eldir

5. Ṣaḥīḥ olmaḳdadır maḳṣūdı ʿāşıḳ lafẓı ʿuşşāḳıñ
   Belī aġyarıñ ey meh-pāre ʿaynü'l-fiʿli muʿteldir

6. Miyānıñla dü zülf ü ḳāmetiñ besdir **Celālīye**
   Kelām-ı şiʿr-i mevzūn u muḳaffa ü muḫayyeldir

37: RE, 107b; AE, 12b.
38: RE, 107b; AE, 12b.

39

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Efendi hey′et-i terkīb ʿarz ü māye baḳar
   Cihān-nümā'da *kitāb-ı Cihān-nümā*'ya baḳar

2. Degil meh-i çeh-i naḫşeb güşūde dīdedir ol
   Yeriñ raṣad gözedir şaḫsı var semāya baḳar

3. Muḥibbi iki dīdesi mīne amma mīne
   Hediyye-i raḍıullāh-ı ʿanhümāye baḳar

4. Edince kākülüñe ḫiẕmet nigeh-i çeşmim
   Döner o ḫādim-i Hindūya kim hümāya baḳar

5. Dedim ṣıyānet edüb baḳma belbel ey zāhid
   Diker miyānıña göz anlamaz hamāya bakar [?]

6. O tıfla nūş-bāhālar buyursa çoḳ şimdi
   Ne māya ne meye ne māyeye nümāya baḳar

7. Hezār-fenn-i ḳalem gösterirdi maʿrifetin
   Celālīyā şu ẓuhūr-ı dü-nümāya baḳar

40

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Bu ʿālemiñ cihet-i vaḳfı dām ü tillesidir
   Anında dānesi vaḳfıñ ḥubūb-ı ġullesidir

2. Berī tesellī-i ʿafvıñ ezille-i ümeme
   Peyemberān-ı kirāmıñ ṣudūr-ı zellesidir

3. Şu çār nüsḫa-i ebrūda baḳ mażāmine
   Efendi her biri bir maʿrifet mecellesidir

4. Olur o mū-miyān iki beytime beste
   Bu besteniñ o ten-ā-ten yelelli yellesidir

39: RE, 108a; AE, 12b.
40: RE, 108a; AE, 12b.

5. Ne desti kimseye lāzım ne pāy-ı sulṭānım
Raḳībe diş bilemekden murād kellesidir

6. Felek bahāra şu berdü´l-ʿacūz içün yedilik
Çiçekli aḳçası yaġdırsa çoḳ mu dellesidir

7. Bu çend beyti **Celālī** o mīr-beççe görüp
Ṣorarsa semtimizi Beycegiz Maḥallesidir

41

feilātün / feilātün/ feilātün/ feilün

1. Zār eden göñlümü bir ṭıfl-ı süvār neydir
Şimdiden anı gören naġme-zen-i yā ḥayydır

2. Yāri āġūşa çeküb ḫıfẓ edeyim hāle gibi
Tā ki rencīde-yi berd olmaya māh-ı deydir

3. Sāz ü söẓ ẕevḳine baḳ mey-gedede ey ṣūfī
İctināb eyleme anda bulunan ney meydir

4. Rind-i müflis-āremiz vermege pey ḫammāra
İbtidā meygedeye baṣdıġı pāyı peydir

5. Ey **Celālī** añā dilbeste-i luṭfuz ki bizi
İki ʿālemde be-kām eylemesi lā-şeydir

42

mefūlü/ fāilātü/ mefāilün/ fāilün

1. Taḳbīl-i yāre ḫarc-ı girībān ki ṣırmādır
Öpmek degil o gerdeni maḳṣūd ısırmadır

2. Bālin-i girde gerçi miyānı ḳayırmadır
Mābeynimizde istemem ey şūḫ ayırmadır

3. Ẕevḳi görince yārini ʿāşıḳ şaşırmadır
Cām-ı ṣafāya bādeyi ḳorken ṭaşırmadır

41: RE; 108b; AE, 12b.
42: RE, 108b; AE, 12b.

4. Sīm eylerim demiş biri dildāra jīveyi
Zer ḳuvvetiyle maʿrifet anı ḳaçırmadır

5. Deryāyı ṣıḳma cubbe ile çünki ṭoġrısın
Dāmen mis̱āl mevc neden ḳırma ḳırmadır

6. Evvel velīme fırṭınasın ṣav da gerdegiñ
Ḳullan gelin hevāsını cānā ṣıyırmadır

7. Seyriñ ḫiṭām-ı ẕevḳi efendim boġulmaza
Bir kere şu Balaṭ'da raḳībi baṭırmadır

8. Def-i vuhūş-ı vāhimeye çāre ey göñül
Sen dinleyüp o çeşmi ġazālim caġırmadır

9. Cündī-i ḫāme ḳılmalı **Celālīyā** [225]
İş devḥa-i bülend-i ḫayāli aşırmadur

43

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Cemāl-i nāzenīnān ṭılsım-ı mihr ü muḥabbetdir
Degil müjgān ü ebrū siḥr ü efsūn-ı meveddetdir

2. Çehār ebrū müsāvī şimdilik bī-ḳayd-ı şekvāyız
Ne taḳlīl-i menafiʿdir ne teks̱īr-i mażarratdır

3. Güzel ṣūret bulur ṭavşan işi nev çār çūbeyle
Biraz cām-ı sarāy-ı sīne muḥtāc-ı meremmetdir

4. Degil şekl-i se-pāye-i ebrūvānı üzre sāḳīniñ
Ya telmīḥ-i müs̱elles̱dir ya teşdīd-i meserretdir

5. Neler çekdi nihāda eyleyince nihāde Şirvān'a
O şūḫıñ mehd-i nāzı kūh-ı Elbürz-i meşaḳḳatdir

6. Edānī ʿarż-ı kālā etse de dehlīz-i ʿālemde
Yine mānend-i kefş-i tahta pā-māl-i meẕelletdir

[225] Mısra eksiktir.
43: RE; 109a; AE, 12b.

7. **Celālī** miyve-i mażmūnı memdūḥ olmayan şiʿriñ
Zemīn-i iltizām-āyīni şāyān-ı meẕemmetdir

8. Cenāb-ı ḳudsī-i ʿallāmeden cuya-ı taḥsīnim
Ki ẕāt-ı kadr-dānı rifʿat-i naẓma müheccetdir

44

mefūlü/ mefāilü/ mefāilü/ feūlün

1. Dīvān-ı teġazzül ki elif balıġımızdır
Bākī n'ola üstād ise babalıġımızdır

2. Dībāce sarāy-ı ḫarem-i naẓma döşendik
Şāyeste-i maḫṣūṣī-i dībālıġımızdır

3. Resmen dehen-i ehl-i dili etmege aḥālā
Miblaġ ḳalem ü ḥoḳḳa murabbalıġımızdır

4. Dām-efgen-i ṣayd oldı yine ṭıfl-ı ṭabiʿat
Ol şūḫ-ı mürahik küçūrek balıġımızdır

5. Deryā-yı hevesdir dilimiz her iki mevciñ
Bir müddet-i mābeyni şekibālıġımızdır

6. Ḫᵛāhiş-ger-i taḳbīl-i leb ü sükker-i nuṭḳuz
Sāḳī biri ṣahbā biri ṣahbālıġımızdır

7. Yādır ḳāşı nāvek müjesi ġamzesi ṭatar
Yāriñ yeri ḫān olsa da ḫān balıgımızdir

8. Her maḳṭaʿımız baġçedir naẓma **Celālī**
Maḫlaṣda ḳızıl rādde zībālıġımızdır

44: RE, 109a; AE, 12b.

45

Hevāyī-gūne

mefūlü/ fāilātü/ mefūlü/ fāilātün

1. Giy sāde-i ḫafīfi mis̱āl-i sabāh aġar
   Yaz vaḳti gecelik daḫi rengīn ise aġar

2. Bir ḳarı sevse kendi gibi ḳarı ḳış güni
   Evvel yaġan ḳar üstine gūyā ki ḳar yaġār

3. Ol avcı şūḫınıñ iki şehbāzı var iken
   Ḳayd olmaḳ istemez añā ṭazı ile zaġār

4. Ḫaṭṭıñda gelse ġam yeme ʿāşıḳ-firībsinin
   Bilmez misin cihānda ʿalefle inek ṣaġar

5. Dilden ki cıḳdı böyle maʿānī **Celālīyā**
   Gūyā ki verdi miyve-i efsūn bizm ṭaġar

46

Hevāyī

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Kel ṭatlı kaşınur ṣanasın balı yağı var
   Başında ḥācıyān kapanıñ ḳonağı var

2. Ġurbetde ḳoymaz it s.ki bir dehre siz bilin
   Ol şāh bu daġımıñ ḳo desünler ki bağı var

3. Gelmez ḳıyāsa az yere çoḳ zen ṣıġışdığı
   Erkekler öyle istif olunmaz budāğı var

4. Beñzer o ḫanedāna ki nefʿi-ʿamīm olur
   Şol ḫāne kim soḳaḳ ḳapusında ṣaçağı var

5. Dellākden kesilmese sūfı bu ḳış nola
   Her gün ṣoyulsa çoḳ mı **Hevāyī** sıcāğı var

45: RE, 109b; AE, 12b. Hevāyi-gūne: Yok, RE.
46: RE, 109b; AE, 12b. Hevāyi: Yok, RE.

47

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Bahār-eyyām o hem-bāzī-i ferḫunde-es̱nādır
   Ḳalem esb-i muʿallem ʿarṣa-gāh-ı safḥa penāhdır

2. Ṭarāvet ol gülüñ ḥaḳḳında bir mażmūn-ı zibāyiş
   Leṭāfet reng ü būyıñ muḥtevī maʿna-i raʿnādır

3. Hümā vaṣfı degildir ol ferīdü'l-ḥüsne şāyeste
   Hemāl īhām eder şāyed ki min-vech-i müs̱ennādır

4. Şitābān ol şu berrāḳı nemeklendirme ey sāḳī
   Ruḫıñ devr-i ḳadeḥde āfitab-ı çarh-ı mīnādır

5. Gül-āb efşānı-i bārānını der-dest eder derler
   Yine reng-i şafak layihyesi ebrin muḥannādır

6. Nüvāziş görse de ʿaḳl iḥtiyāṭ eyler büzürgāndan
   Ki zīrā ḥaṣlet-i dīrīnesi pīlin temennādır

7. Zamān ile tavazzuʿ ḳadrini pest etmez aʿlānıñ
   Evān-ı leylde mihr-i felek herkesden ālādır

8. Sevenler şāhid-i ḫelvā-fürūş-ı ḥüsn-i inşādı
   Ḥalāvet simyāsıyla mis̱āl-i İbni Sīnā'dır

9. **Celālī** feyż eder ṭabʿa zi-mikrātis-i endīşe
   Me´āl-i ders-i naẓmım hikmetü'l-işrāḳ-ı maʿnādır

10. Yed-i ʿirfānına irsāl-i güftār et o ẕātıñ kim
    Suḫan-sāzī de ʿārifdir suḫan-dānī de dānādır

47: RE, 110a; AE, 12b.
3a. īhām: eyyām, RE.

Ḥarfü'l-zā

48

mefāīlün/ mefāīlün/ mefāīlün/ mefāīlün

1. Alanlar pertev-ekṡer zīr-destāna nevā vermez
Ki pāy-ı şemʿ dāna şemʿ-i bezm-ārā żiyā vermez

2. Ṣaḥāvetle ġınāyı bir yere cem eylemez gerdūn
Ġına virse ṣaḥa vermez ṣahā virse ġınā vermez

3. Göñülden luṭf edüp gözden teġaffül aña beñzer kim
Ḫudāvend-i sehī eyler ʿināyet ketḫüdā vermez

4. Gelür cūy-ı tekellüm ḫoş yemm-i endīşeden ṭabʿa
Ki zīrā baḥr-ı rākid mā-i cāri-veş ṣafā vermez

5. Zamānıñ dilberi ʿıyd olsa biñ el bulsa ey ṣūfī
Tehī destāna dest-āvīz-i dest-i merḥabā vermez

6. O şūḫa biz de teslīm eyleriz kim bir biniş azdır
Rıżā-ī şāla hīc söz yoḳ yine ẓālim rıżā vermez

7. Olub zülfüñ heves-kārı alur būy-ı dil-āvīzin
Ṣabā bād-ı hevāyı verse de bād-ı hevā vermez

8. **Celālī** Vehbī-i üstāda ʿarż et kāle-i naẓmı
Ki ẕāt-ı ḳadr-dānı ḳıymetinden kem bahā vermez

49

Hevāyī-gūne

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Yeme İstinyede mīyve ḳoma anbāra moloz
A ḳayıḳçı güzeli işte yozoz māvramoloz

48: RE, 115b; AE, 13a.
49: RE, 115b; AE, 13a.

2. Ṭayfasın çünki miyānıñdaki piştovları da
Ardına ṣoḳmalı kim ḳıcda gerekdir çaḳoloz

3. Saht iken dil ne mülāyim idi çeşm ol mīçoda
Mey içüp şimdi o nerm oldı velī bu cadoloz

4. Böyle zevrāḳla ne gülşen vaṭanıñ söyle dedim
O yüzi gül dili bülbül dedi bülbülce Ḳoloz

5. İşte yār işte ḳayıḳ işte **Celālī** görelim
Ne maḥall ise Yoroz mavra moloz işke poloz

50

mefailün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Gelüp gülşende yāriñ berḳ-i ruḫsārı çaḳar çaḳmaz
Bütün āteş kesildi ḥavżlar cūlar aḳar aḳmaz

2. Baḳup ıẓhār-ı rağbet baḳmayub tekdīr-i fikr ile
Eder neẓẓāre ben bī-çāreye gūyā baḳar baḳmaz

3. Felek bir bü'l-heves uʿcube-meşreb pīre-zendir kim
Bıḳar mengūş-ı naẓmı gūş-ı ikbāle ṭaḳar ṭaḳmaz

4. Söze geldikde daʿvā-yı müselmānī eder ammā
Olur mestāne çeşm-i mesti-veş kāfir çaḳar çaḳmaz

5. Beni nār-ı firākında nigārım yaḳmasun derseñ
Celālī āteşiñ ıẓhār idüp yalvar yaḳar yaḳmaz

51

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. O ṭıfl-ı nāze sefer-cell verilmesün yaramaz
Daḫi resīde degildir o menzile varamaz

50: RE, 115b; AE, 13a.
51: RE, 116a; AE, 13a.

2. Ne süd mey ne yān ʿaraḳ bilür yaramaz
Hemān piyāle piyāle çaḳar yarar yaramaz

3. Raḳībi de seni de ʿāşıḳı bilür ey dil
Zamāne yārı mecāz ü ḥaḳīḳati aramaz

4. Muʿaḳḳad olmayıcaḳ rişte-beste bend etmez
Anıñçün ol ṣaçı sünbül külālesin ṭaramaz

5. O nā-mülāyimi te´s̱īr-i āh ile ʿāşıḳ
Efendi dāġ-ı dile merhem itse de ṣaramaz

6. **Celālī** çoḳdur eden baḫr-ı naẓmı geşt ammā
Bu fülk-i pür-güheri degme kimse aḳdaramaz

52

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

1. Ḳaddiyle zülfi etmege baḫs-ı ṭavīl-i nāz
Yazmış kitāb-ı ḥüsnine ḫaṭṭ ḳāl ü ḳīl ü nāz

2. Kimse şehādet etmedi ṣıdḳ-ı niyāzıma
Gūyā o şūḫ herkesi etmiş vekīl-i nāz

3. ʿUşşāḳa nāzı deyn edinüb iki gözleri
Olmuş biri aṣīl ü birisi kefīl-i nāz

4. Raḥm etdi ṣanma ḫālime nem gelse çeşmine
Dīdemde ʿaks-i ṭalʿatı eyler kelīl-i nāz

5. Her şāh-rāhını bilür iḳlim-i şīveniñ
Ol şehsuvār-ı ʿişveye kimdir delīl-i nāz

6. Çoḳ irtiḳāb-ı daʿvī-yi nāz eyleyen güzel
Oldı o nāzenīni görince rez̄īl-i nāz

7. Bilmem ḳabūl-i Vehbī-i ʿaṣra **Celālīyā**
Şāyān olur mı bu ġazel-i bī-ʿadīl-i nāz

52: RE, 116a; AE, 13a.

Ḥarfü’s-sīn

53

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Cāme-i aḫżer ten-i dilber nefīs-ender-nefīs
   Sebze-zār-ı ter gül-i aḥmer nefīs-ender-nefīs

2. Mīzbān-ı lāle mihmān-ı bahāra ṭarḥ ṭarḥ
   Ḳıldı ferş-i bāliş ü pister nefīs-ender-nefīs

3. Per-i zerd-i bülbül-āndan raḫş nāz-ı ġonceye
   Kesme biçmişler zer-ender-zer nefīs-ender-nefīs

4. Ebr-i aḫşam oldı şāl-i maġribe semmūr-dūz
   Giydi ḫilʿat vālī-i āzer nefīṣ-ender-nefīs

5. Ḥüsn-i ḫaṭṭ iki gül ü mül nüsḫasın öpmüş raḳīb
   Her biri mānende-i cevher nefīṣ-ender-nefīṣ

6. Laʿli elmāsiyye-i gül-rengdir ruḫlar gülāc
   Taʿmı misk ü leẕẕeti ʿanber nefīṣ-ender-nefīs

7. Ey **Celālī** süfre-i ʿirfānda bir güftār olur
   Puḫte puḫte ḫāme-i eşʿār nefīṣ-ender-nefīṣ

Ḥarfü’l-şīn

54

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Rūma ḥüsnüñ-veş metāʿ-ı benderiyye gelmemiş
   Sen gibi āyīne-rū-yı Berberiyye gelmemiş

2. Sūḳ-i Mıṣrıñ dedi sūdā-gerleri teşrīfiñe
   Böyle bir şehbender-i İskenderiye gelmemiş

53: RE, 119a; AE, 13a.
54: RE, 120a; AE, 13a.

3. Laʿl-i ḫoy-besdir ʿaraḳ mey ḫaṭṭ u ḫālim yoḳ deme
Meclis-i mestāna farż et ʿanberiyye gelmemiş

4. Ceyş-i ḫaṭṭ her hefte şāh-ı ḫüsne baş eyler fedā
Kār-zār-ı dehre böyle bir seriyye gelmemiş

5. Cez̠b-i ḥüsniyle o şūḫ-ı kefş-ger mest etmege
Çekmiş ammā suḫte-yān Ḳāyṣeriyye gelmemiş

6. Her güşāde baba zivvler fārisī söyler gezer
Bād-ı şarḳı gibi dānā-yı deriyye gelmemiş

7. Cāmiʿ-i gülşende güller şöyle ḳalmış bī-hezār
Cumʿaya gūyā ḫaṭīb-i Ezheriye gelmemiş

8. ʿĀlem-i naẓma **Celālī** böyle şiʿr-i nev-zemīn
Ḫalḳ olaldan tāze gūyān-ı berriye gelmemiş

9. Ḳıl o ẕātıñ bezmine itḥāf kim anıñ gibi
Bir çerāġ-ı dūdmān-ı ḥayderiyye gelmemiş

10. Zihnī seyyid ki mānendi sevād-ı ʿāleme
Tā binā-yı belde-i Ḳāraferiyye gelmemiş

55

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Āyīne o berber peçeniñ ẕātına maḫṣūṣ
Āyīne gibi ẕātı da mir´ātına maḫṣūṣ

2. Maʿnī-i vefā ḥüsn-i edā çeşm-i bütānıñ
Ey ḫᵛāce ʿibārāt ü işārātına maḫṣūṣ

3. Üc lehçe bināsında nigāh et yemm-i tabʿa
Deryāya naẓar menzilin üç ḳatına maḫṣūṣ

4. Baş pāye-i taḳṭiʿne çıḳ süllem-i naẓma
Her beyte teraḳḳī yine mirḳātına maḫṣūṣ

55: RE, 121a; AE, 13a.
6b. dk., RE.

5. Taʿcīl-i viṣāl eyleme gelsün ḫaṭṭ-ı dilber
Her bār her üşkūfedir evḳātına maḫṣūṣ

6. Sāʿatci de zencīr o pesendīde nümāya
Miftāḥ-ı mukayyed gibi mīkātına maḫṣūṣ

7. Daʿvā-yı belāġatde yeter ḫāme **Celālī**
Ḫaḳḳā ki s̱übūt-ı hüner iṣbātına maḫṣūṣ

8. Hıssiṣa-i güftārı mezāmīn-i latif
Gūyā gazel-i Sābit'in isbātına mahsus

9. Faṣl eyler o fehhāme-i maʿnā bu ḫuṣūṣı
Ḥasm-ı cedel-i siḥr ü beyān ẕātına maḫṣūṣ

10. Şevket-meniş ahond-ı zamān Şevket ʿĀrif Efendi
Dārāt-ı suḫan-ṭabʿı dirāyātına maḫṣūṣ

11. Ol nüsḫa-i ādāb ki zer-tārına derler
Cüzdān-ı müẕehheb edebiyyātına maḫs̱ūṣ

12. Geh nes̱r ü gehī naẓmıñ ede mülkini tesḫīr
Tā mihpereniñ bu ola rāyātına maḫṣūṣ

56

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Etmiş ol dilber-i sencīde-meniş bedʿ-iʿarūż
Edelim naẓm ile evzān-ı ʿarūżı maʿrūż

2. Şarṭ-ı vaṣl etdi ḫaṭın āmede farż eyleyelim
Mā´il-i hey´et-i yāriz ḫaṭ-ı hey´et mefrūż

3. Girih-i zülf ile şāne küre-i rūyında
Behem āmīḫde gūyā ḫaṭṭ-ı eṭvāl ü ʿarūż

4. Etmez īżāḥ-ı ṣafā olsa da zībā perde
Gitmez ālāyiş-i elfāẓ ile ıġlāḳ-ı ġumūż

56: RE, 123a; AE, 13a.

5. Cār-ı nīkū ile çek ʿırżına nāmūsiyye
Ne bihīn ḫalvet-i āsūde ne ḫoş menʿ-i baʿūż

6. Bast-ı ḫᵛān etmez idi vālī-i nev-rūza zemīn
Olmasa naḳd-i taʿamiyyesi berfīñ maḳbūz

7. Miyvedir ḳāfiyeler naẓm-ı **Celālī'**de leẕīẕ
Taʿm-ı kebbāde muʿādil biri de işte ḥumūż

8. Ḥusrev-i maʿrifete ʿarz-ı ḳarīż eyleyelim
Olsa da nuṭḳ-ı dürer-bārına nisbet maḳrūż

9. Yaʿnī hem-nām-ı nebī ḥażret-i ʿĀşir-zāde
Medḥīdir vācibe-i ẕimmetimiz hemçü furūż

10. Bezm-i ḫalk-ı ḥaseni cilvegeh-i ḥubb ü vidād
Yār-i yek-diger olur anda baġiż ü mebġūż

11. Ede pāyende Ḫudā devlet ü ʿömrin tā kim
Ola dergāh-ı ilāhīye duʿālar maʿrūż

Ḥarfü't-tā

57

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Ey saṭḥ-ı rūyı safḥa-i gül-reng-i ḥüsn-i ḫaṭ
Devr-i dehānı ḫoḳḳa-i mül-reng-i ḫüsn-i ḫaṭ

2. Yāḳūtı ḥāl-i semiyyile anıñ beng eder
Laʿliñde beng-i noḳta-i ḥāl leng-i ḥüsn-i ḫaṭ

3. Ebrūñu dilde naḳş-ı ruḫām eylemiş raḳīb
Mıhlandı cenb-i bābıña ol seng-i ḥüsn-i ḫaṭ

4. Taʿlīm ider tenāsüb-i eṭvār-ı ṣūreti
Çīn-i cebīn-i dilbere Erjeng-i ḥüsn-i ḫaṭ

Ḥarfü't-tā: Yok, RE.
57: RE, 124b; AE, 13b.

5. Hindūya intisāb-ı lisān-ı ʿAcem gibi
Mensūb-ı ḥāl-i nüsḥa-i Ferheng-i ḥüsn-i ẖaṭ

6. Müsvedde-i mekrin aḥsen-ı ṣūretde gösterir
Nīreng-i ẖaṭṭ-ı ḥüsn ile bī-reng-i ẖüsn-i ḥaṭ

7. Ol ṭıfl-ı nāzıñ alḳışa ālāy-ı ḥaṭṭını
İṣfiyye pīş-i ṭurrede serheng-i ḥüsn-i ẖaṭ

8. Taʿvīẕ-i zülf-i ṭurre-i destārın eylemiş
Āvīze-i melāḥat ü āveng-i ḥüsn-i ẖaṭ

9. Uymazsa ẖaṭṭ-ı meşkine vüsʿat ver ey debīr
Kim nāze nesīm olmaya dil-teng-i ḥüsn-i ẖaṭ

10. Olduḳ **Celālīyā** şu Nevāyī ẖayāl ile
Mānend-i ʿandelīb-i şeb-āheng-i ḥüsn-i ẖaṭ

11. Ḥaṭt-ı şerīfi şevḳine ʿarz-ı teġazzül et
Ol H̱usrev'iñ ẖāmesi hūşeng-i hüsn-i ẖaṭ

12. Bülbül terāne ḳıldı ṣaġīr-i ḳalem gibi
Çekdi bu gūne vaṣfına gül-beng-i ḥüsn-i ẖaṭ

13. Dil dil yarāʿa H̱ażret-i Maḥmūd H̱ān ki Ḥaḳ
Vermiş yed-i kemāline pelheng-i ḥüsn-i ẖaṭ

14. Ol şeh ki etdi kilk-i le´āli nigār ile
Piş-taẖta-i maʿārefiñ evreng-i ḥüsn-i ẖaṭ

15. Taḳdīm-i iʿtiẕār ile taḳbīl-i dest eder
Mizber ki mīl-i ḳatʿ iledir leng-i ḥüsn-i ẖaṭ

16. Taḳlīd edüp ḥalāvet-i taḥrīrine felek
Ebr-i maṭīrin etdi şeker-reng-i ḥüsn-i ẖaṭ

17. Yāʿḳūt-ı şeyẖī vālih eder bi'l-mevārite
Anlar selefde birbirine deng-i ḥüsn-i ẖaṭ

18. Pīrāye-sāz ola ṣafaḥāt-ı mu´aşşere
Olduḳça naġme dizer rakam-ı çeng-i ḥüsn-i ẖaṭ

58

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Fikr-i vaṣlıñ olalı encümen-ārā-yı ḥużūż
   Oldı bezm-i emele zemzeme-pīrā-yı ḥużūż

2. Dem olur bū-yı vefā luṭfın eder baẖt-ı naṣīb
   Micmer-i rūyıña ḳor ʿanber-i sāra-yı ḥużūż

3. Naḳş edüp bir leb-i şīrīni dil-i saẖtına yār
   Döndi laʿlī-i Semerḳand'a Buẖārā-yı ḥużūż

4. Çaṭub ebrūlarını māh-ı nev etmiş īmā
   Ḳandesen ḳande eyā ġurre-i ġarra-yı ḥużūż

5. Cereyān-ı ʿaraḳından güle geldi ṣıḥḥat
   Etdirir bülbül-i nālānına icrā-yı ḥużūż

6. Ḥükm-i ezhārı yazub ṣafḥa-i ġabraya bahār
   Ebrile çekdi cibāl üstine ṭuġrā-yı ḥużūż

7. Püşte-i himmet-i vālāda gerek bāġ-ı ümīd
   Manżar-ı ḳaṣr ola [hem] nāẓır-ı ṣaḥra-yı ḥużūż

8. Ehl-i ẕevḳ-i hünere oldı devāt-ı bemyān
   Çeşm-i bīnā-yı maʿārif yed-i gīrā-yı ḥużūż

9. Ziynet-i ḥüsn-edā birle **Celālī** naẓmım
   Oldı mānende-i maḥbūb-ı dil-ārā-yı ḥużūż

59

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Naʿleyn ile gel ḫᵛāce-i bī-ḳayda ne māniʿ
   ʿAmrıñ ṭutalım vāvı imiş Zeyd'e ne māniʿ

2. Şeydallāh ile dūs-ı bīnā etdiriyor şeyḫ
   Ehven ṣıvacı muġbeçesi şeyde ne māniʿ

58: RE, 125b; AE, 13b.
59: RE, 126b; AE, 13b.

3. Bir Ḳayserīli dilber-i sabbāġa boyanmış
Şehrīligi sūfī-i ḫarın gide ne māniʿ

4. Ṣayyād idigi belli nigāhından o bāzıñ
Der-dest edelim de gidelim ṣaydā ne māniʿ

5. Her ṭūṭī-i türk öyle gider feydesı yoḳdur
Reftārına baḳ söyledigi feyde ne māniʿ

6. Yārān-ı ẓerāfet ḳalem ü ṣafḥa **Celālī**
Söyle o ḥarīri bu Ebu Zeyd'e ne māniʿ

7. Etdik bu mażāmin-i leṭāīf le teġazzül
Tertīb ile dīvānımıza ḳayda ne māniʿ

Ḥarfü'l-ġayn

60

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ feūlün

1. Jāleyle rūy-ı verde gelür ābdan fürūġ
Çeşm-i hezāre gülşen-i şād-ābdan fürūġ

2. Bülbül gülüñ küşādına etdikçe intiẓār
Gülẓāra derdi ġonçe-i sīr-ābdan fürūġ

3. Bir laḫẓa ṭurmaz olmış ol ʿaṭṭār meh-veşiñ
Rū-yı ḳarārı cünbiş-i sīm-ābdan fürūġ

4. Versün ḳo bezm-i baġa şarābı żiyā alup
Gülnār-ı laʿli kāse-i vişn-ābdan fürūġ

5. Mestāne pençe koydı ruḥ-ı ḫāl-dārına
Hindūya geldi ʿişret-i Pencāb'dan fürūġ

6. Kec-ḫāne-i Çubuḳlu'ya ʿaks eyleyüp verir
Ḫamrı Yeñi Köyüñ der-i serd-ābdan fürūġ

7. Ol kim bükāsın eyleye ālūde-i nikāb
Vermez cemāl-i deyni o çirk-ābdan fürūġ

60: RE, 128a; AE, 13b.

8. Ḥiddet-becā olınca ruẖ-ı ʿizze fer verir
Mānend-i zer ki kesb ede tīz-ābdan fürūġ

9. Baḥr-ı suḥanda ʿĀrif Aġa'nıñ **Celālī**yā
ʿAynyla ġaynı vermede gird-ābdan fürūġ

10. Mecrā-yı āb-ı naẓm ola mīz-āb-ı ẖāmesi
Beyt-i şerīfe tā gele mīz-ābdan fürūġ

61

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Yazda ʿarż-ı āẖir-i ḥamsīn eder hāmūna ṭāġ
Cāy-gāh oldı anıñçün Yuşaʿ ibni Nūn'a ṭaġ

2. Yazdı taḳvīm-i bahārıñ ḥükm-i zīb ü ziynetin
Naḳş-ı reng-a-reng ile ezhār-ı gūn-a-gūna ṭaġ

3. Kānıdır elmās ü laʿliñ maʿdeni sīm ü zeriñ
Ġıbṭa-gāh olsa n'ola gencīne-i Ḳārūn'a ṭaġ

4. Surḥ eder āb ü hevāsı türş-rūlar çehresin
Gül biter feyż-i nemā vermez beli leymūna ṭaġ

5. Maʿden-i kibrit olur aḥker verāda fi'l-mes̱el
Yapsa kāfidir muṣavver perde-i kanūna ṭaġ

6. Farż eder ẖurd ü büzürgi bir suda ḥikmet-şinās
Kūze vü desti tilāl ü ẖumdur Eflātuna ṭaġ

7. Menbaʿ-ı nehreyn-i şekvādır dü-çeşm-i pīrezen
Yaşı bitmez başıdur Seyẖun ile Ceyḥun'a ṭaġ

8. Zikr-i kūhsāra ne ẖācet bu Sitanbul şehridir
İşte cāmiʿler **Celālī** her biri bir gūne ṭaġ

9. Ḳubbe-i vālāları ʿayyuḳa ser çekmiş gören
Ẓann eder peyveste yer yer künbed-i gerdūna ṭaġ

61: RE, 128a; AE, 13b.

Ḥarfü'l-fā

62

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Gül-beden gül-penbe pīrāhen laṭīf-ender-latīf
   Pirehen gül-ġonce pīrāmen laṭīf-ender-laṭīf

2. Çehre āʿlā-ender-āʿlā gerden-i billūr ile
   Sīne-i berrāḳ ile gerden laṭīf-ender-laṭīf

3. Ṣūret ü māʿnāda olmuş ḥüsn-i bezm-i ittiḥād
   İki dilber yek-dil ü yek-ten laṭīf-ender-laṭīf

4. Ẓann-ı ʿaks itme çiçeklilerle pāy-endāz olur
   Şāhed-i cūya gül ü gülşen laṭīf-ender-laṭīf

5. Sūzen-i minḳār ile işler hezār eyvānına
   Perr ü bālin perde-i revzen laṭīf-ender-laṭīf

6. Naḳş-ı pür-ḥüsni cebīn-i gülde pā-yı bülbülüñ
   Oldı pür-isfiyye-i aḥsen laṭīf-ender-laṭīf

7. Ey şitā-yı maʿdelet kim çehre-i nev-ḫaṭṭ gibi
   Ṣubḥ u şām ehven meh-i behmen laṭīf-ender-laṭīf

8. Bīzī-i bārān ile pīrāmen-i ḳavs-i ḳuzāḫ
   Reng reng edvār-ı pervīzen laṭīf-ender-laṭīf

9. Hum-süvār-ı ḥikmeti taḥsīn-i eşʿār itdirir
   Ey **Celālī** kilk-i cādu-fen laṭīf-ender-laṭīf

Ḥarfü'l-ḳāf

63

feūlün/ feūlün/ feūlün/ fe ūl

1. Pes-i ḳāfa olmuş dümen ḳāf-ı taʿlīḳ
   Keşīde sütūn u seren ḳāf-ı taʿlīḳ

62: RE, 131a; AE, 13b.
63: RE, 132a; AE, 13b.

2. Mis̱āl-i ḫam-ı zülf-i müşkini yāriñ
Olur nāfeye ṭaʿne-zen nāf-ı taʿlīḳ

3. Yeter ḳaşa naḳş-ı güẕāf-ı metānet
Ki urmaz s̱ülüs̱ ketbeden lāf-ı taʿlīḳ

4. Bulup yāları gösterir meşḳ-i ḳudret
Şu çār ebrūvānıñda inṣāf-ı taʿlīḳ

5. Nesic etdi bu kāle-i nev-nigārı
Celālīye kilk-i perend-bāf-ı taʿlīḳ

6. Yesāri-i üstāda ʿilm eylemiş Ḥaḳ
Ne eymen ne ṣanʿatlı fenn ḳāf-ı taʿlīḳ

7. Yazıldıḳça tā ḥüsn-i ḫaṭ zīr-i rāfa
Ola himmetiyle ḥasen rāf-ı taʿlīḳ

Ḥarfü'l-kef

64

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

Matlaʿ-ı Evvelīsi Naʿt-ı Şerīfi Mutażammın nev-zemīn-i mütes̱anniyāne

1. Lām olup *kisvet*-i levlā ile pāk-ender-pāk
Mīm olur *ḫilʿat*-i mevlā ile pāk-ender-pāk

2. Dil olup ʿ*ıṣmet*-i illā ile pāk-ender-pāk
Ṭıfl olur ʿ*iffet*-i lālā ile pāk-ender-pāk

3. Aṭlas-ı ʿizz ü şeref nāme-i ṣāḥib-cāhı
Ḥıfẓ eder *ḥürmet*-i ḥālā ile pāk-ender-pāk

4. Ḥüsn-i ās̱ārı eder ḳuvvet-i te´s̱īr āḥsen
Ḫaṭṭ olur *ṣıḥḥat*-i imlā ile pāk-ender-pāk

5. Nefyy-i ḥālin ile vir taṣviye beyt-i dile kim
Naḳş ü gül *ṣafvet*-i mālā ile pāk-ender-pāk

64: RE, 132b; AE, 13b.

6. Rīş-i pāk-i nebevī mūyına beñzer Selmān
Olıcaḳ *cennet*-i aʿlā ile pāk-ender-pāk

7. Ḥaşmet-i naʿt ile tarsiʿ-i **Celālī**ye döner
H̲usrevān-ı *şevket*-ālā ile pāk-ender-pāk

65

Tekrār ʿĀşıḳane

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ḳays edüp *ülfet*-i leylā ile pak-ender-pāk
Eglenür *ṣoḥbet*-i Leylā ile pāk-ender-pāk

2. Şerm-sār olsa o gül-peyker-i pākinde olur
Dīdeler *ḥumret*-i ālā ile pāk-ender-pāk

3. Zīver-i h̲ançer ile sīne-i ḳaftānı temīz
Dāmeni *ziynet*-i pālā ile pāk-ender-pāk

4. Burḳaʿ-ı zülf-i siyeh boġça-i müşk-i āgīn
ʿAnberin *nükhet*-i kālā ile pāk-ender-pāk

5. Cebhesi beḥcet-i bīni ile nūr-ender-nūr
Ṭalʿatı *ḳāmet*-i bālā ile pāk-ender-pāk

6. Rütbe-i ḥüsne denür vaḳt-i h̲aṭ-āverlikde
S̱āniye *ṣūret*-i evlā ile pāk-ender-pāk

7. Pāk olup ḳonmaya noḳṭa o veled lu´lu'dür
Ki olur *nisbet*-i lālā ile pāk-ender-pāk

8. ʿAşḳı ḥāşā deyüp aġyārdan et pāk-inkār
Eyle hem *şirket*-i kellā ile pāk-ender-pāk

9. Dilleri ṣadra şifā birle **Celālī** ediyor
Pīr-i mey *himmet*-i vālā ile pāk-ender-pāk

65: RE, 132b; AE, 14a.

66

El-ḥuṣūlü'l-müselsel mine'l-ḳavāfī el-evvel fi's-s̱ānī ve'l-evvel ʿala vezini faʿilātün faʿilātün faʿilāt

faʿilātün faʿilātün faʿilāt

1. Kisvet-i ḫilʿat-i ʿiṣmet ʿiffet
   ʿĪffet-i ḥurmet-i ṣıḥḥat ṣafvet

2. Ṣafvet-i cennet-i şevket ülfet
   Ülfet-i ṣoḥbet-i humret ziynet

3. Ziynet-i nühket-i ḳāmet ṣūret
   Ṣūret-i nisbet-i şirket himmet

67

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Bir meh-i dellāk Aydın'dan gelüb İzmir'e dek
   Eylemiş ḥammām-ı şehrī ġıbṭā-gāh-ı nüh-felek

2. Mālik-i deryā mıdır mihr-i siphr-ārā mıdır
   Ḥüsnile mānendi yoḳ beyne's-semāī ve's-semek

3. Vaʿd edüp ḥasret-keşāna medd eder incāzını
   Ya ṣabūr ismin hemān ey ʿaşıḳ-i bī-çāre çek

4. Mevsim-i germāda taḥḳīḳ āb u tāb-ı ṭalʿati
   ʿĀlemi nüh ḳubbeli ḥammām eder bī-reyb ü şekk

5. Etmege meclā **Celālī** ḫalvet-i germ-ābeyi
   Böyle bir dellāk-ı sīm-endām-ı meh-sīmā gerek

66: RE, 133a; AE, 14a.
67: RE, 133a; AE, 14a.
1a. Korfu: dk., RE.

Ḥarfü'l-lām

68

mefūlü/ fāilātü/mefāīlü/ fāilün

1. Bir şāh-ı ḥüsne bende-i fermān-ber oldı dil
   Āzād-ı ser-be- raḥat iken çāker oldı dil

2. Rūyıñ laṭīf micmeredür bezm-i ḥüsnüñe
   Ẓann etme ḫāl o micmereyeʿ anber oldı dil

3. Sūdā-gerānına şu Ḳaraman-ı ḫaṭṭınıñ
   Ḥālā İçel dedikleri bir kişver oldı dil

4. Ol laʿl-pāre lebleri būs etdigin görüb
   Meclisde reşk-ḫᵛār-ı fem-i ṣāġar oldı dil

5. Ḳuvvet bulup zemīn-i suḥanda **Celālī**yā
   Tanẓīr-i naẓm-ı Eşref'e tāb-āver oldı dil

69

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ṣaldı sevdālar o cādūları sehhāre güzel
   Perçemi ḳāra ḳārşı ḳara gözi ḳara güzel

2. Devr-i māh-ı ruḥına ḫaṭṭı biraz ḥā´il olup
   Olsa noḳṣānı ne māniʿ yine mehpāre güzel

3. Dilberiñ ḫaṭṭı gelüb ḥüsni bozulmaz nitekim
   Bed-liḳā ḫūb olamaz yazsa da ruḥsāre güzel

4. Cāme-i Aḥżeri var köhne bahārıñ derler
   Ḫaṭṭ-ı ber-āverde olub giyse yeşil ḥāre güzel

5. Şīve-i ʿaşḳ ü niyāz içre ḥased yoḳ ancaḳ
   Ġıbṭa şol ʿāşıḳa kim heb añā yalvara güzel

68: RE, 134a; AE, 14a.
69: RE, 134b; AE, 14a.

6. Dā´im olsun o ki söyleşmeye bed kimse ile
   Diye hem-vāre güzel diñleye hem-vāre güzel

7. Etdim āyīne-i evrāka **Celālī** taṣvīr
   Bu gül-i naẓmı ki şāyed ḳıla neẓẓāre güzel

70

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

1. Ez-naḳd-i eşki her sene maṣrūf-ı cū degil
   Bilmez mi ḥāl-i bülbüli gül māl-i ṣu degil

2. Ebr etdi çoḳ gürledi şu bustān-ı dehr içün
   Mihr açılup dedi ki bu serderkedū degil

3. Bir dil mi var cihānda ki meydān-ı sīnede
   Ġalṭī de gūy-ı bürd ü zed-i ārzū degil

4. Verd-i besīm-i şīşe-i raʿbet midir o kim
   Aḫlāḳınıñ şükūfeleri ḫande-rū degil

5. İrsāl-i cünd eder iki yandan **Celālī**yā
   Ḥükm-i emīr-i ḫaṭṭ bir uġurdan ġuluv degil

Ḥarfü'l-mīm

71

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ḳumāş-ı zer-nigārı dehri heb bayrāma kesdirsem
   Degil ġayra bütün ol şūḫ-ı sīm-endāma kesdirsem

2. O dürzi şūḫı dükkānında ey tiryāki olmaz mı
   Biraz sen uyḳu kesdirsen biraz ben cāme kesdirsem

70: RE, 134b; AE, 14a.
71: RE, 137a; AE, 14a.

3. Kesilmez ġayr ile ḥablü'l-metīn-i ülfeti yāriñ
Meger destim yed-i ʿömr olsa da ṣamṣama kesdirsem

4. Gerek bend-i miyānın cözmege bir vaʿde kesdirmek
Yemīn etdirsem alsam ḫançerin aḫşāma kesdirsem

5. ʿAbeṣdir pāy-ı ḥarf-endāza ḥıddetle teber-zenlik
Daḫi çāpük yürür fersūde olmuş ḥāme kesdirsem

6. Raḳībe inḳitāʿ-ı yārdan yoḳ ẕemm ile çāre
Ogüb bāri çıḳarsam çarḫa da Behrām'a kesdirsem

7. Dem-i seyrin **Celālī** beñzedürler ṭurfetü'l-ʿayna
Ṭarīḳ-i naẓmı esb-i ḫāme-i nā-rāma kesdirsem

72

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Yāriñ gül-i rūyında biraz nem neme lāzım
Mihr-i ruḫınıñ olsun o şebnem neme lāzım

2. Bir iskele ḫūnīne de dil ṣū gibi akdı
Bālā-yı cebelden urayım dem neme lāzım

3. Gül-fem deyü cūyān olurum Göksu'da yāri
Yoḫsa derede cāriye gül-fem neme lāzım

4. Şād eyle ʿaraḳdan dili bir cām ile sāḳī
Rūḥı Cem'in olmazsa da ḫurrem neme lāzım

5. Dil gerden-i ṣāfıñ gibi Boġāzici ister
Sīneñ gibi deryā-yı muʿaẓẓam neme lāzım

6. Ṣūfīye ederdim ġalebe giryede ammā
Hem ṭıfl-ı diliñ ḫᵛāhişi yoḳ hem neme lāzım

7. Mānend-i Fırāt āb-ı kelāmında **Celālī**
İşrāb-ı ḥayāt etmeyen ādem neme lāzım

72: RE, 137a; AE, 14a.

73

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ziynet-efzā ruẖ-ı cānāne perīşān perçem
   Revnaḳ-ārā ẖaṭ-ı ẖūbāna perīşān perçem

2. Uydu destār-ı perīşanī gibi gerdende
   O miyāne-ı bend-i perīşāne perīşān perçem

3. Çeşm-i medhūş-ı nigāh etdi ṣaçıñ dinse nola
   Nāmıñ ey gözleri mestāne perīşān perçem

4. Cilve-i mihr ü muḥabbetle gıcıklar bu gece
   Ṭolaşub gerden-i cānāne perīşan perçem

5. Yāri hem-dūş-ı raḳīb eyleyelim öpdürsün
   Öpüyor esbi [?] şeyṭāna perīşān perçem

6. Ṭutdı Deryā-yı Sefīd'i yine emvāc-ı siyāh
   Yayılub sīne-i ʿummāna perīşān perçem

7. Berberistāna seriyye ile eder istīlā
   Beñzer İskender-i Yunan'a perīşān perçem

8. Hele pervāz-ı siyāh olsa güzel ṣūretdir
   Şöyle āyīne-i devrāna perīşān perçem

9. Zengiyāndır ki ḳılar şīr-i dili bend-i kemend
   ʿArż eder vālī-i Sūdān'a perīşān perçem

10. Maġribi kim çevirir daʿvet içün dā´ireler
    Döner ol dā´ire-i gerdāna perīşān perçem

11. Mārlardır ṭaraf-ı fesde bulub ebr-āsā
    Ḳāf-ı ebrūya çeker şāne perīşan perçem

12. Kec ü mec hıtta-i Ye´cüc'e düşer efʿī ile
    İnse yā ẖaṭṭ-ı zenehdāna perīşān perçem

73: RE, 137b; AE, 14a.

13. Ruḫ-ı yār üzre düşündükçe **Celālī** her şeb
Sünbül olmaz mı gülistāna perīşān perçem

74

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

1. Bu keyf-ḫānede biz de tekeyyüf eyleyelim
Duḫān içmez isek ger te´ettüf eyleyelim

2. Bu şeb ṣafāmıza vāḳıf bulunmasın cānā
Çerāġ belki olur maṭlaʿı puf eyleyelim

3. Sirişk-i dīdemizi ʿayn-ı Nīl-i Mıṣr idelim
Seniñle ḫānemizi Ḳasr-ı Yūsuf eyleyelim

4. Baña ḥicāb añā ictinābdan ne çıḳar
Biraz o şūḫ ile ṭarḥ-ı tekellüf eyleyelim

5. Zamāne ḫalḳı **Celālī** ederse de ḫande
Görince ʿāşıḳ-ı zārı te´essüf eyleyelim

75

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Naḳş-ı evrāḳım gül-i ruḫsār-ı yārımdır benim
Kilk-i Mānī ḫar-ı gül-zār-ı Nigār'ımdır benim

2. Raḫş-ı nāza rik-i pāy olsun ḳo dilde gerd-i ġam
Kim güzer-gāh-ı ḫayāl-i şehsuvārımdır benim

3. Etdim āmāde nis̱ār-ı maḳdem-i cānān içün
Eşk-i rīzānım nuḳūd-ı bī-şümārımdır benim

4. Şöyle mest-i ʿişretim meyḫāne-i ʿaşḳında kim
Mey-keşān dil-teşne-i cām-ı ḫumārımdır benim

74: RE, 138a; AE, 14b.
75: RE, 138a; AE, 14b.

5. Ey **Celālī** Vehbī-i ʿaṣrıñ ser-i eşʿārına
Ḫāme-i şābāş-gū gevher-nis̱ārımdır benim

6. Luṭf edüp olmuş ḳariḥamdan ṭaleb-kār-ı naẓīr
Bende etdim pey-revī ammā ne kārımdır benim

7. Böyle ʿālī-himmet-i üstād ile şimdengerū
Mülk-i maʿnī zīr-i dest-i iḳtidārımdır benim

76

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilātün

1. Ḫayāl edince ol ṭavşānı ala dīdelerim
Per-i müjeyle olur murg-ı ale dīdelerim

2. Öpünce laʿlini ẓann eylerim şeker diş diş
Teṣādüf etse o lālā le´āle dīdelerim

3. ʿAcep mi luʿb ile eglendirirse ṭıfl-ı dili
Ki eşki dāneler etmiş fi´ˇāle dīdelerim

4. Ḳarardı gül görüp ol gülbeden serinde meger
Diler ki āl ile ol āli ala dīdelerim

5. Ve lehde ḳoydı **Celālī** cenāb-ı ʿĀrif Aġa
O nev-neşīde-i dil-keş me´āle dīdelerim

Ḥarfü'n-nūn

77

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Saña ṣaḥrada göstersem o Leylā'yı begenmezsin
Efendi vāde-i Mecnūn-ı şeydāyı begenmezsin

2. Temāşā ḳılsañ ey bülbül eger İran ü Turanı
Görüp gül-pāye-gān şeydā Buhara'yı begenmezsin

76: RE, 138b; AE, 14b.
77: RE, 140b; AE, 14b.
2b. Buhara: RE'de yok.

3. Nigārıñ kāle-i ḥüsnün çiçekli dersen ey ṣūfī
Saña bir sāde lāzım cünki kemẖāyı begenmezsin

4. Edersin şemʿa ey pervāne sūziş bezm-i dilberde
Ne aḥmāḳsın ki ol māh-ı şeb-ārāyı begenmezsin

5. Ḳuloġlı şuhusın bālā ṭutarsın orta erbabın
Hem aʿlāyı begenmezsin hem ednāyı begenmesin

6. Ḳumāş-ı naẓma ṭarḥ-endāz-ı naḳş-ı tāzedir ṭabʿıñ
Celālī eski su dībā-yı zībāyı begenmezsin

78

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Alub reng-i muḥabbet ʿāşıḳıñ rū-yı niyāzından
Gelür būy-ı ḥaḳīḳat ol gülüñ her berk-i nāzından

2. Sezādır fārisān-ı ʿaşḳ düşnām-ı hezerāne
Cerīd-i nāz ḳurtulduḳça çevgān-ı niyāzından

3. Kitāb-ı sīne açmış ḥikmetü'l-işrāk eder taḥṣīl
Niyāz-ı ʿāşıḳān yariñ zemikrati-i nāzından

4. Hirās-ı ẖançerin ḳayd etmeyüb ẖāli ḳomaz ʿāşıḳ
Miyān-ı nāz-ı maḥbūbın kemer-bend-i niyāzından

5. **Celālī** vech-i nisbet bellidir maʿşūḳ ʿāşıḳda
Benim çeşm-i niyāzımla anıñ ebrū-yı nāzından

79

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Her kim bu çift-ẖānede ʿaḳd ile düzen
Murġ-ı ẖużūr ü raḥatına çarẖ eder düzen

2. Maẖlūle-i zamāne saña raġbet eylemez
Destār ü ṭaylasān ile ṣūfī ṭaḳın düzen

78: RE, 140b; AE, 14b.
79: RE, 140b; AE, 14b.

3. Üftādesi olursa zenin merd olur velī
Ol Yūsuf-ı melāḥate dildāde merd ü zen

4. Ḳoymuş biri ol dilberi raʿnā kıyāfete
Ṭaḳmış ve düzmüş ol güli ḥakkā takın düzen

5. Besdir bu faṣlı kilk-i siyāhın **Celālīyā**
Etmez cemʿī-i naġmeyi icrā ḳara düzen

80

Hevayi gūne

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

1. ʿUşşāḳa ol civān-ı firengī Patanta'dan
Bildirdi tāze geldigini Sante Manta'den

2. Pek neş´e-dār var ise es̱nā-yı rāhda
İçmiş şarābı çoḳça Saḳız'dan ya Zanta'den

3. Üfütāde ḳol dolarsa sıkar incidür deyü
Çekmiş o sīm gerdene bendi Dolanta'dan

4. H̬ayretde ḳoydı h̬alḳı idüb h̬oḳḳa-bāzlıḳ
Bilmem çıḳardığı ne füsūn idi cantadan

5. Efrenc ile Yehud zebān- āşināsıdır
Ögren maḥallini ṣorub ey dil Şamanta'dan

6. H̬aṭṭ bozmadıḳça ḥüsnüni gitmek revā degil
Ḳosṭantiniyye nāmına şehr-i Bozānta'dan

7. Dil gence meyl iderse **Celālī** ʿacep midir
Ḥaẓ eylemez ṭabiʿat-ı şāʿir kırantadan

80: RE, 141a; AE, 14b.

81

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ṭutmayup kun-ı ʿadū ġamzeñdeki tevbīḫden
   Cekdi meydān-ı firāra cedveli zirnīḫden

2. Nev-nihālim ḫāk-i pāya kim ki dökse āb-rū
   Feyż-yāb eyler dıraḫt-ı meyve-dār-ı bīḫden

3. Manṣıbı ʿaşḳıñ der-i dilberde ekser küsmedir
   Ketḫüdāy-ı bābıdır bil de'bini gül-mihden

4. Luṭfa tebdīl eylemekde çeşmi ḳahr-ı ġamzesin
   Şol neẓāretdir ki defʿ-i naḥs ider mirrīḫden

5. Çünki ol maḥbūb-ı bustāniye ḳızdın zāhidā
   Çāre-cūy ol bir ḥarāret söndürür battihden

6. ʿĀleme baḫş-ı ġıdā-yı rūḫ ider ḫāmeñ seniñ
   Ey **Celālī** gūyiyā silker kebābı sīḫden

Mükerrerdir

Ey **Celālī** gūyiyā silker kebābı siḫden

Ḥarfü'l-vāv

82

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. Ne nāzik ḫaṭṭ-ı ḥurde gülşen-i ḥüsne çemendir bu
   Ne zībā safḥā ṭarḥ-ı lāle bāġ-ı yāsemendir bu

2. Bahār-ı ḫaṭṭ-ı nev he nāz-enīni ten dürüst eyler
   Dem-i seyr-i çemen ẕevḳ-i semen vaḳt-i semendir bu

81: RE, 141a; AE, 14b.
82: RE, 142b; AE, 14b.

3. Duḫān-āşām-ı ṣaḥrāyi ṣabādan şemm eder ḳahve
O būya misk-i rūmīye ne ḫoş bād-ı Yemendir bu

4. Nuḳūd-ı berf ile gerdūn eder neşr-i ṣelem sanma
Gecen maḥṣūl-i tābistān içün defʿ -i s̱emendir bu

5. Düşürdi jāle-bārın bülbüle bād-ı kaviy gülden
O murg-ı nā-tüvāne çarḫdan taḫmīl-i mendir bu

6. **Celālī** ʿāmil-i naẓma umūr-ı lafż-ı māʿnāyı
Gerekdir kāfiyeyle istişāre müʹtemendir bu

7. Yemm-i maʿnīde iʿmāl-i kavafi nahudalıkdır
Degildir ḳāfiye keştī-i güftāre dümendir bu

Ḥarfü'l-ha

83

Hevāyī-gūne

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Fülk-i şikeme olsa mukarin n'ola ḳārna
Keştiye ḳavi ḳārna gerek kurna makarna

2. Zāhid gelicek ẕevḳi gider ʿālem-i ābıñ
Baḥrīleri bī-rāḥat eder çıḳsa cavarna

3. Mūm etdi dil-i ʿāşıḳı tāb-ı sitem ile
Ya Varna diyārıdır o yāriñya kavarna

4. Bir şūḫ-ı Yahūdīye bulaşdı yine ṣūfī
Terk etmez anı degme ʿilāc ile bosarna

5. Girdikce çıḳar kesb-i ruṭūbetle **Celālī**
Olmuş ḳaleme ḥoḳḳası gūyā ki saparna

83: RE, 144b; AE, 14b. Hevāyī-gūne: Yaok, RE.
1b. keştiye: kişi, RE.

84

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

1. ʿAvām etmez tefevvuḳ ehl-i ʿilme bulsa da pāye
   Müʹezzinler imāmı sebḳat itmez çıḳsa bālāya

2. Ḫayāl-i ḫaṭ sirişk-i çeşmimi māniʿdir icrāya
   Ki āb aḳmaz eger ḥāşāk münsedd olsa mecrāya

3. Dil-i dānāyı s̱ıklet pür-hurūş-ı ıżṭırāb etmez
   Ṭaşar mı inse bir fülk-i ʿaẓīmü'l-cüsse deryāya

4. Raḳībiñ ġamzı maʿnen sāde nādān oldıġın söyler
   Ki naḳş-ı ḥarf olınmaz ḫāne-i zāġ-ı elif bāya

5. Sezā-yı s̱ıḳlet-i bārān bī-istiḳāmetdir
   Anıñçün egri ḳorlar zīr-i eyvān-ı muʿallāya[226]

6. **Celālī** ḫayli nefʿ-i şiʿr ider sudā-ger-i ṭābʿım
   Belī suḳ-i hünerde sūd olur miḳdār-ı sermāye

7. Ḳumāş-ı maʿrifet vabestedir tamġa-yı taḥsīne
   N'ola kālā-yı naẓmım ʿarż olınsa ṣadr-ı vālāya

8. Suḥanver ser-bülendi Ḥażret-i Tevfīḳ Efendi kim
   Virir ẕātı gürūh-ı şāʿirāne faḥr-ı bīġāye

85

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Varın verüp dil o meh-i dükkān-ı berbere
   Döndi o tīġ-ı sādeye kim ṣapla mermere

2. Mānend-i serv-i ḳāmetiñ olmaḳ diler yetiş
   Taʿlīm-i nāz ü meşḳ-i ḫırām eyle ʿarʿara

3. Ḳatʿın arada girye vü āh-ı ʿacāizin
   Boġdı sözi ṣūrāḫi-i naḳḳāl larlara

84: RE, 144b; AE, 14b.
2b. maʿnīdir: maʿnī, RE; AE.
[226] Beytin her iki mısraı da eksiktir.
85: RE, 144b; AE, 15a.

4. Ülfet ḳılaldan ol ṣanem-i Gergerī ile
Döndi dil-i **Celālī**-i zār ehl-i Gerger'e

86

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ārzū kim ebruvān-ı dil-rübadır çeşmime
Her ufaḳ bir ġırre-i ġarrā-nümādır çeşmime

2. Añlamış manẓūr-ı dildār oldığım bīgāneler
Kim demiş o nūr-ı ʿaynım āşinādır çeşmime

3. Fikr-i ḫaṭṭıñdır ṣavābım ṣāde rū ḳılmam ḫayāl
Mihr-i bī-ebre nigāh etmek ḫaṭādır çeşmime

4. Zāġ-ı bāġ ı dil rüba bülbül ṣadādır gūşuma
gūk-ı cūyı ḫūb-ı dīde mehliḳādır çeşmime

5. Nev-zemīni Neşʿet-i üstād-ı ṣāḥib-diḳḳatiñ
Ey **Celālī** neş´e-zār-ı pür-ṣafādır çeşmime

87

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Gül-şād olamam çehre-i aġyārı görince
Ş'ol bülbülüm ārām edemem ḫārı görince

2. ʿUşşāḳa göñül ḫālini taḳrīre ne ḫācet
Maʿlūm olur ol şūḫ-ı sitem-kārı görince

3. Dārıñ ʿuḳalā-mertebe-i dāḫilin añlar
Eṭrāfına çekdikleri dīvārı görince

4. Yāre verilen çūb-ı duḫāna dimek ister
Çarpılma ṣaḳın āteş-i rūḫsārı görince

86: RE, 145a; AE, 15a.
87: RE, 145a; AE, 15a.

5. Manẓūme-i lü´lü´ diseler çoḳ mı **Celālī**
Yārān bu güftār-ı dürer-bārı görince

88

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Çarḫıñ faḳīr görsene göz degmedi ḳavına
Yaġı yedekle ṣalmalı ḫulyā pilavına

2. Gül-nār-ı bāġ-ı Rumeli'yi añdırır lebi
Ol yosma beñzemez Anaṭolı manavına

3. Murġaba döndi fırṭınada naḳl edüb raḳīb
Eşyāsı gürbesiyle gelür baḳ şu māvına

4. Ṣayyād o kebg-i nāzı men pür-niyāzı gör
Bir himmet eyle ṭıfl-ı dil-i zārım avına

5. Ḳalmaz taḥammül eylemeden tevsen-i felek
Merhem ḳodıḳca bayṭar-ı ḳudret ciravına

6. ʿÜnvān ederse leşker-i naẓmım **Celālīyā**
Degmez ker ü ferr-i cüyūş-ı kılavına

89

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Ol ẕāta ṣuñ ki kāle-i ʿirfānı faḫr eder
Hindu sitanın emtiʿa-i vindinabına

2. Pāşā-yı pür-hüner ki ḫayāl-i mis̱āl olur
Mecmūʿası ḳaṭifesinin ḫurde ḫāvına

3. Ḥarf-i digerle lafẓ-ı ömer amr olurdı ger
İmrenmeseydi ism-i Ebū Bekri vāvına

88: RE, 145b; AE, 15a.
89: RE, 145b; AE, 15a.

4. Mīzāb-ı kilk-i ṭabʿı ṣafālarla baḫş eder
Ser-çeşme-i ḫayātıñ ebed ġıbṭa navına

5. Çakdıḳca berḳi ebre felek bezm-i dehrde
Çaḳsun tütünci başısı çaḳmağı ḳavına

90

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Gitdi māh-ı rūze istişfaʿ-ı me´vā etmege
Şimdi nevbet geldi geşt-i deşt ü saḥrā etmege

2. Ṭıfl-ı nāzım tāb-ı rūz eyle yeter oldıñ zebūn
Başla ʿıyş ü nūş ile kendiñ tüvānā etmege

3. Ṣarfa rūz-ı ʿıyddan cāmeñ daḫi vermez rıżā
Vaʿd-ı vaṣlı başlama taḥmīl-i ferdā etmege

4. Diḳḳat eyler nāme-i rūyında hakk-i ḫaṭṭına
Sābıḳālı [?] saʿy eder gūyā ki ḥālā etmege

5. Lü´lü´-i şeh-vārı olsun ḳā´ilim her dāyeniñ
Görmesün ġayrı revā illāki lālā etmege

6. ʿĀrif-i ʿālī-himemdir ey **Celālī** ḥażır et
Bir ġazel taḳdīm-i bezm-i ṣadr-ı vālā itmege

7. Öyle ṣadr-ı mesned-i aḥkāmı kim endīşesin
Eylemiş maṣrūf-ı şerʿ-i Ḫaḳkı icrā itmege

91

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün / fāilün

1. Sende ş'ol ḥālet ki vardır nāz ü istiġnā ile
Ḳāle gelmez fehm olınmaz lafẓ ile maʿnā ile

2. Nāẓım-ı ḳudret seni vaṣf etmiş ebrū nāmına
Aṣl ü ḳalbi müstevī bir maṭlaʿ-ı ġarrā ile

90: RE, 145b; AE; 15a.
91: RE, 146a; AE, 15a.

3. Āh-ı serd etdikce ʿāşıḳ söyle öpsüñ lebleriñ
Mevsim-i sermāda ṣoḥbet ḫūb olur ḥelvā ile

4. Būs-ı ṭalʿat şemm-i nükhet ḫāric ez-defter deyüp
Ḫaṭṭı daʿvā eylemiş ʿanhā ile minhā ile

5. Ey **Celālī** ġālibā ṣoḥbet-geh-i gül-zārda
Meşḳ-i güftār eylemişsin bülbül-i gūyā ile

92

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Etdim miyān-ı ḫaṭṭda naẓar ḫūyına yine
Gitdim zamān-ı deyde çemen cūyına yine

2. Bir būy-ı ḥall-i ʿuḳde-i dil geldi var ise
El ṣundı bend-i kākül-i ḫoş-būyına yine

3. Meyden dehānın eyler iken şüste mā΄ile
Mey ḳatdı laʿli āb-ı dehen-şūyına yine

4. Meydān-ı naḥvet olsa yem ü sāḥil az gelür
Ol şehsüvār-ı ʿişve tek ü pūyına yine

5. Biñ iḥtirāḳ oldı biri etmedi es̱er
Çarḫıñ şu köhne ḥayme-i nüh tūyına yine

6. Düşdüm hevā-yı ʿaşk ile bir seydī ardına
Girdim mis̱āl-i fülke dümen ṣuyına yine

7. Tanẓīr-i şiʿr-i Vehbi Efendi için midir
Bildir **Celālī** niyedir bu yine yine

93

feilātün/ feilātün/ feilün

1. Girse gāhi n'ola dilber ṣuya
Girer elbet de perīler ṣuya

92: RE, 146a; AE, 15a.
93: RE; 146b; AE, 15a.

2. Ṣafvet-i lüʹlüʹ-i dendānı ile
Baẖş eder ḥālet-i gevher ṣuya

3. ʿAks-i mehtāba döner deryāda
Girse ol mihr-i münevver ṣuya

4. Tāb-ı ruḥsārı füzūn oldı daẖi
Düşse gerçi söner aḥker ṣuya

5. Ḫançeriñ üzre kemer-bende döner
Yapsalar cisr-i muḳanṭar ṣuya

6. Āba ol ḳāmet-i ʿarʿar giricek
Düşdi ṣan şāẖ-ı ṣanavber ṣuya

7. Girdigiñ ṣu seni pāk etdigiçün
Ġayrı uymaz o ṣu āẖer ṣuya

8. Ṣu Fırāṭ anda ḥayāt oldıñ sen
N'ola faẖreyler ise her ṣuya

9. Ey **Celālī** varıgör ṣuyınca
Girdi ol şūẖ-ı şināver ṣuya

94

mefūlü/ mefāilü/ mefāilü/ feūlün

1. Taḥrīrini yazınca niyāzınca dilince
Taḥrīri niyāzınca niyāz ince dil ince

2. Dil-ẖᵛāh-ı ceybe dil eder verziş-i taḥṣīl
Ḳılmak diler āmāde merāmınca dilince

3. Nān-ı dil-i ʿuşşāḳa döner sīne icinde
Ḫāṣ etmegi etbāʿ-ı ẖavāṣ ince dilince

4. Üftādeyi ġurbet-keş-i ʿaşk eylemesün kim
Geldikde ceker zaḥmet o nāzende belince

5. Ṣan ẖaṭṭ-ı ruẖ-ı yārı tırāş eyledi bir bir
Kātib şu Semerḳandī tesvīdi silince

94: RE, 146b; AE, 15a.

6. Ḫaṭṭıyla şeker-rengī-i rūyı daḫi ḫoşdır
Şīrīn görinür seyyid-i esmer yeşilince

7. Maḥbūbların̄ teẕkeredir ḥaṭṭı **Celālī**
Her şāʿiri gūyende diyārınca ilince

8. Vāṣıf Beg Efendi'nin̄ olur vaṣfı güzīde
Pākize-edāsı şuʿrānın̄ seçilince

9. Maḳbūlı olub ḥaṭ çeke vaḳtile şehinşāh
Taḥrīrini yazınca niyāzınca dilince

95

mefāilün/feilātün/ mefāilün/feilün

1. Çü istinād ede gül ḫār-ı ḫancer-endāza
Degil şemāteti merhem hezār-ı ġammāza

2. Şükufte gülleri kesdirdi baġbāna hezār
Verüp şikārını ṣayyāda döndi şeh-bāza

3. Niyāzı boşlamaḳ erbāb-ı ʿaşḳ içün yazmaz
O ṭıflın̄ olsa daḫi dersi başlamaḳ nāze

4. Efendi rāst bu kim ben daḫi hevālandım
Alınca deste o şūḫ-ı Ruhāvī yelpāze

5. Ḳumāş-ı naẓmımı **Celālī** rehinde ferş edelim
Anın̄ ki himmeti etmez ḳabūl endāze

6. ʿAzīz-i Mıṣr-ı kemāl ü hüner cihān-zāde
Ki her kelāmı deger tāc-ı şāh-ı Āḫvāz'a

7. Medār-ı nüsḥa-ı ẕātın ḳılup Ḫudā s̱ābit
O nüsḥaya ola tār-ı ebedle şīrāze

95: RE, 147a; AE, 15a.

Ḥarfü'l-yā

96

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Eylemem ben ḫaṭṭ-ı rūḥsār ile ṭaʿn ol āfeti
   Lāzımındandır olur elbet de nūrıñ ẓulmeti

2. Bir ḫaṭ-āver şūḫdır ismin demek lāzım degil
   Maḫlaṣı şimdi Rıżāyī'dür muḳaddem Naḫveti

3. Ḥasret-i laʿliyle aḳmış eşk-i çeşmim ṣaḳladım
   Dilberim nūş eylesün geldikce sükker şerbeti

4. Olma sedd zāhid ki her dil-cūya dil-cū-veş aḳar
   Bu cihānıñ böyle cārīdir bozulmaz ʿādeti

5. Ey **Celālī** etme taṭvīl-i suḫan kim şāʿiriñ
   Sāde bir mıṣrʿa ile maʿlūm olur ḥays̱iyeti

97

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

1. Ẓannım diliñi nāvek-i āhım dele düşdi
   Kim çeşmiñe ḫūn-ābe-i şefḳat güle düşdi

2. Vażʿ-ı ḳademiñ bāġa yeterken dile niʿmet
   Vaṣlıñ gibi bir meyve-i ümmīd ele düşdi

3. Ḥayret-zede-i tārı olup kākül-i yāriñ
   Murġ-ı ḳafes-i āheni telden tele düşdi

4. Ālāt olıcaḳ mevziʿine kısmet ezelde
   Ebrū sere müjgān göze ḫancer bele düşdi

96: RE, 148b; AE, 15b.
97: RE, 148b; AE, 15b.

5. Bir fırṣat arardı düşe pā-būsa **Celālī**
El-minnetülillah ki şāhım hele düşdi

98

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Ḳız ṭaşlı sürü başlı ne pek aḳ ne ḳırmızı
Bilmem güzelleriñ güzeli ḳahbeniñ ḳızı

2. İnmiş gümüş topuḳlarına ṣırma ṣaçları
Alṭunī dizlerin güẕer etmiş dizi dizi

3. Baş baġla bizlerinle de ey rişte bend-i nāz
Ammā şu ṭoplı ignelerinden ṣaḳın bizi

4. ʿUşşāḳı der ṭop etmege de çigne bir ṣaḳız
Ḳızkullesinde ṭop gibi baṭlatma saḳızı

5. Bir Vehbī bir Sürūrī biri sen **Celālīyā**
Bikr-i suḫanda ben de begendim edāñızı

99

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

1. Cānā ʿazīmetiñ ṭaraf-ı cūy-bāra mı
Āyā teraḥḥümüñ bu dil-i bī-ḳarāra mı

2. Gecdiñ ṭuyūrı sürʿat-i seyr-i semend ile
Ey şeh-süvār uġurla şitābıñ şikāre mi

3. Ḫaṭṭı ḳarası başladı yāriñ görinmege
Ey fülk-i yemm-güẕār muḥabbet kenāre mi

4. ʿAşḳıñ içimdedir meye söyler mīm içüp
Nā-müʾtemenle bu edecek istişāre mi

98: RE, 148b; AE, 15b.
99: RE, 149a; AE, 15b.

5. İcrā-yı bīrevī-i taḳīde **Celālīyā**
Dil iʿtināsı bu ġazel-i āb-dāra mı

100

Hevāyī-gūne

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Şol Balāṭ kārizī kim deryāya cārīdir ḳuyu
Yalı ẕevḳi eylesün ol boḳlu ṣuda boḳ ṣoyu

2. Oynasun muġbeççeler āheng-i tārir ile [?]
Başına çalsun yahūd oğlanı maṭya totoyu

3. Zāhidā etmez misin Bahr-ı Siyāh'a bir sefer
Verseler tenhā saña şol Aḳdeñizli miçoyu

4. Zevraḳ-ı dil ʿaḳla yelkenle gider başdan ḳara
Cünbiş etse ḳıcda mānend-i ʿalem dil-keş boyı

5. ʿĀşıḳ eyler mi ḥużūr ol bülbülī āvāz ile
Çekse hen-gām-ı sefer gülbāngi ya muhamaoyu

6. Āşinālıḳ ögredür zülf-i freng āyīneye
Bād taḥrīk eyledikce etdirir boncornoyı

7. Yanḳo nāmında o dilber var iken yād eylemem
Ey **Celālī** bānī-i Ḳonsṭanṭiniyye Yanḳo'yu

101

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

1. Ol avcı şūḫı gürbeye derse pisi pisi
Ṣaḥrālarıñ giyāhı olur büsbütün pisi

2. Ḫaṭṭın ṭıraş edüp dil olur bī-keder belī
Bulmaz ṣafā silinmese āyīnenin isi

100: RE, 149a; AE, 15b. Hevāyī-gūne: Yok, RE.
101: RE, 149a; AE, 15b.

3. Muġbeççeniñ ġalaṭları ḫoşdır faṣīḥden
Sevmez misin efendi dedikce efendisi

4. Ḳaçsañ ʿacep mi sūziş-i dilden ki māderiñ
Tā ṭıfl iken ṣoġutdı seni ögredüp cısı

5. Meclisde söyle cehr ile aġyāra dūrdean
Ammā benimle gūş-be-gūş eyle fısfısı

6. ʿUşşāḳ-ı şīr-dil gibi olmaz raḳīb-i seg
Beñzer mi ḫāk-i Farsa Efrence Paris'i

7. Mest oldı yatdı zülfini basṭ etdi gūyiyā
Çökdi zemīne ʿālem-i ābın siyeh sisi

8. Ḥamd aña ʿıyş u nūş ile evsāḫ-ı ġam gidüb
Pāk oldı süşt ü şūyla dil bezminin pisi

9. Bu nev-zemīne devḥa-ı naẓmım **Celālīyā**
Kök ṣaldı gitdi şöyle ki gecdi kili kisi

102

Hevāyī

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ermenī kim ola başında keli n'eylemeli
Çıfd oġlanı da öyle dükeli n'eylemeli

2. Ṭatlıdır her sene peşkeş gelür İstanbul'a
ʿAyıntāb'ıñdır o pekmez ʿaseli n'eylemeli

3. Ramażānıñ ki ḳaṭāyıfla gülācı var iken
Olsun isterse şekerden receli n'eylemeli

4. ʿAraḳ ü bādeyi terk etme ʿaḳıllandınsa
Berş ü afyona girişme bedeli n'eylemeli

5. Ey **Hevāyī** yetişür böyle zemīne bu esās
Öküze etme resīde temeli n'eylemeli

102: RE, 149b; AE, 15b.

103

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

1. Tab ü tüvān verir bedene āb-ı Ḫalḳalı
   ʿAynü'l-ḥayāt olur içene āb-ı Ḫalḳalı

2. Billūrdan ziyāde güzel ḥüsn ü ṣafveti
   Beñzer civān-ı ṣāf-tene āb-ı Ḫalḳalı

3. Ḳatmer şekerli ḫalḳa olur keyf-i ḳatmeri
   Ḳatmer yeyüp ṣafālanana āb-ı Ḫalḳalı

4. Pişdikce bād-ı būyı ṣabā ḥāletin ṣabāḥ
   Vermez mi ḳahve-i Yemen'e āb-ı Ḫalḳalı

5. Āʿlā çubuḳları içirir dūd-i ḫalḳa-dār
   Verdikce naḫl-i yāsemine āb-ı Ḫalḳalı

6. Meh ṭās-ı ḫāme gösterüp īmā eder maṭarr
   Seyr et sebīli üstine āb-ı Ḫalḳalı

7. Ḳayışpıñar devr-i zamānıñ müsellemi
   Oldı aña yamaḳ bu sene āb-ı Ḫalḳalı

8. Evḳāt-ı erbaʿīnde ḳırḳ ḳat eleẕẕ ü ḫoş
   Ḳırḳ çeşmeden dil ü dehene āb-ı Ḫalḳalı

9. Ḫoy-kerde oldı çāh-ı zenehdānı ol mehiñ
   Āmiziş etdi āb-ı çene āb-ı Ḫalḳalı

10. Zülfün ṭararsa şānesini ter ḳılub o meh
    Etmez mi ḫalḳa ḫalḳa yine āb-ı Ḫalḳalı

11. Ṣaġlıḳ verir **Celālī** bu bābü'l-miyāhda
    Aḥbābdan su´āl edene āb-ı Ḫalḳalı

103: RE, 149b; AE, 15b.

ḲIṬᶜAĀT

1

mefūlü/ mefāīlü/ feūlün

Eyler keremin hem-ser-i āh Allāh
Olıcaḳ dil-ḫᵛāh Allāh Allāh
Her gāh Allāh Allāh Allāh
Allāh Allāh Allāh Allāh

2

mefāilün/ feilātün/ mefāilün/ feilün

Cenāb-ı ẕāt-ı şerīfiñle ṣadr-ı fetvāya
S̱enā-güẕār ü duᶜā-gūyım ey vezīr-i kerīm
Ne kim ᶜināyet ü iḥsān ederseñiz bende
Desem n’ola berekāt-ı Ḫalīl İbrāhim

3

mefūlü/ fāilātü/ mefāilü/ fāilün

Feryādı bülbül etdi uzun çarşu laḳlaḳı
Gūyā tenāvül eyledi maᶜcūn şaḳşaḳı
Ördek zemīn ṣāḥibi leylek hevāyīdir
Birisi vaḳvaḳīdır anıñ bir ṭaḳṭaḳı

4

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

Temkīn ile vaḳārı murād iz-diyār ise
Verme Hevāyī geşt ü güẕāra iḳāmeti
Ḳalyon ki yelken üzre de heybetlidir velī
Teymūr üzre ṭurmaḳda çoḳdur mehābeti

Başlık: Ḳıṭᶜaāt: Yok, RE.
1: RE, 154a; AE, 15b.
2: RE, 154a; AE, 15b.
3: RE, 154a; AE, 15b.
4: RE, 154a; AE, 15b.

5

fāilātün/ mefāilün/ feilün

Ey **Celālī** cemāl-i şiʿriñ olur
İş bu üç ziynet ile ḥüsni ziyād
Ḫaṭṭ-ı taʿlīḳ ü Fārisī elfāẓ
Püserān üzre eylemek inşād

6

fāilātün/ mefāilün/ feūlün

Felegi berfden su´āl etdim
Didi hīc ṣorma ben görüb dondım
Sen ne dersin dedim zemīne dedi
Her ḳaçan berf ṭondı ben oñdum

7

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Ḳıl naẓar bir ṭabaḳa kāğıda fehm et ki niçün
ʿArż ü ṭūlın daḫi ya biş ya kem ḳılma diler
Ġayrı eşkāle bu şekklin sebeb-i tercīḥin
Fikr idüb añla tehī keşf-i ḥikem ḳılmadılar

8

mefulü/ failatün/ feulün

Dīdem ceresrā tīri goẕeşte
Goftem be şahsī inrā ki kerdī
Goftā suʿāleş ez men çi kerdī
Dānem ki kerdī anrā çi kerdi

5: RE, 154a; AE, 15b.
6: RE, 154a; AE, 15b.
7: RE, 154b; AE, 15b.
8: RE, 154b; AE, 15b.

9

fāilātün/ mefāilün/ feūlün

Fitne ḫᵛābīdedir veli taḥrīk
Anı bīdār ü ser-bülend eyler
Ṭurdıġı yerde ber-hevā olmaz
Rūzigār esmeyince ḫākister

10

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün

Heb nihāyet bulıcaḳ merfūʿāt
Ehline ʿarż olınur manṣūbāt
İki gün ṣoñra bu manṣūbāta
Ehl olandan alınur mecrūrāt
Bu luġazdır bunı ḥall daʿvāsın
O refīʿü'l-himem eyler is̱bāt

11

feilātün/ feilātün/ feilātün/ fe ilün

Hele bir aḳçeye degmez dime kālā-yı suḫān
Ḳalsa da bī-s̱emen ḥürre-metāʿ-ı eşʿār
Cā'ize virmedigi şiʿre kibārıñ şāyed
Bī-bahā oldıġını etmek içindir işʿār

12

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

Kimi çeker enfiyye içer kimi duḫanı
Biri birine ṣaldırır elbette buyursuz
Ḫımḫımla burunsuz kebīdir nisbet olınsa
İkisi de el-ḫaḳḳ biri birinden uġursuz

9: RE, 154b; AE, 16a.
10: RE, 154b; AE, 16a.
11: RE, 154b; AE, 16a.
12: RE, 154b; AE, 16a.

13

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

Ḥabbeẕā tīr-keş-i maẓhar-ı iḥsān ki yeter
Aña bu mertebe-i ʿāliyyeniñ iḫrāzı
Yaʿnī baḫtı verüp el eyleye taḳbīl-i maḥall
Dest-i iksīr-es̱er pādişeh-i mümtāzı
Der ki imdād-ı Ḫuda ḳuvvet-i bāzūsı olup
Ede icrā-yı kemān-dārī vü tīr-endāzī

14

feilātün/ feilātün/ feilün

Kimisi āvreti eyler taʿyīb
Kimi zenpāreyi maʿyūb görür
Ḫalḳıñ uymaz biri birine sözi
Kimi naʿle kimisi mīḫe urur

15

fāilātün/ fāilātün / fāilün

Şimdi bikr-i meyin izālesine
Kesret-i bikri bāʿis̱ olmışdur
Nāmı bintü'l-ʿıneb idi evvel
Şimdi ümmü'l-ḫabā´is̱ olmışdur

16

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Dedi ḫūbān-ı dehre sırr virme
ʿĀleme ser-te-ser ḳılan güẕeri
Fāside fıs fıs eylesen gözle
Fāş olup fāşdan gelür ḥaberi

13: RE, 155a; AE, 16a.
14: RE, 155a; AE, 16a.
15: RE, 155a; AE, 16a.
16: RE, 155a; AE, Yok.

17

feilātün/ feilātün/ feilātün/ feilün

İşiñi eyle hemān kendi eliñle tekmīl
Ṣoñra etmez anıñ itmāmına kimse iḳdām
Ḳalsa yek mıṣraʿ-ı bercestesi bir dīvānıñ
Eylemezler anı taḥrīr ile soñra itmām

18

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Gördüm ol şūḫ-ı ṣanavber-ḳāmet-i nāzik teni
Didim ey dilber göñül virdim saña sevdim seni
Nāz ile geldi dedi ol dil-sitān-ı nükte-dān
Kendi göñlüñ sevmiş olduñ sevmediñ ḥāşā beni

19

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

İki şarṭın birine beyt içre
Lafẓ-ı merhūnıñ ister imkānı
Biri mā- ḳable żarfı ola muḥāl
İḳtiżā ide mıṣrāʿ-ı s̱āni
Birisidir duḫūli bir-lafẓıñ
Tā ki maʿbade ṣarf ide anı

20

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Dün seni ṣayda raḳib itleri pā-māl ederek
Düşdi esvāḳ-ı Sitanbul'a ki görseydiñ anı
İrte Boġaziçi semtin yelüp oldı aḫir
İt uyutmazı ḳaranın deñiziñ yel ḳovanı

17: RE, 155a; AE, 16a.
18: RE, 155a; AE, 16a.
3b. nüktedan: Ê«b×M½, RE//AE.
19: RE, 155b; AE, 16a.
20: RE, 155b; AE, 16a.

21

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Her yüzin gördükce göñlüm zülfüñ eyler ārzū
Ḥālet-i maḫṣūṣadır bu çehre-i dilberlere
Geceler bir yerde olsa mübtelā eglenmege
Ademiñ gündüzden ister cānı gitmek ol yere

22

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Bārekallāh zihī tīr-i felek-peymā kim
İktisāb-ı şeref-i remyy-i hümāyūn etdi
Menzile düşdi ḳıyās eyleme ḳıldı secde
Yaʿnī şükr-i kerem-i Ḫāliḳ –i Bī-çūn itdi

23

feilātün/ feilatün/ feilatün/ feilün

Atılan tīr belī sehm-i saʿādetdir kim
Anı remy etdi yed-i pür-şeref-i sulṭānī
Yelegi düşdi meger bāl-ı hümā-yı felegiñ
Hedefiñ olsa n'ola zīb-i ser-i ʿünvānī

24

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Noḳṭadır çünki nigārıñ ismi
Baña ḫāṣ oldı anıñla vuṣlat
Andan aġyāra verilmez ḥiṣṣe
Noḳṭa zīrā ki olınmaz ḳısmet

21: RE, 155b; AE, 16a.
22: RE, 155b; AE, 16a.
23: RE, 155b; AE, 16a.
24: RE, 155b; AE, 16a.

25

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feūlün

Ol muġbeççe kim çoḳça içer bāde-i erdek
Bir duḫter ile olmaġa ister gice gerdek
Bilmez ki bu keyf ile görülmez gece bir iş
Yā ḫᵛaba varır yāḫūd añā duḫter eder dek

26

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün

Gitme ḫammām-ı zenāna cānā
Ki mürūr etdi ṣabā hengāmıñ
Bālīġ oldıñ deyü cün ḳoymazlar
S.kiyor ānesını ḥammāmıñ

27

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

Rūḫsāre-i menāma niḳāb oldı ḳahveden
Rū-yı ᶜarūs-ı ḫâba ḥicāb oldu ḳāhveden
Ṣu içse de ṣafālanacak ḳahbeniñ ḳızı
Zīrā ki neş´e-mend-i şarab oldı ḳahveden

28

mefūlü/ fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

ᶜAşḳıñla mihr ü māh seni cüst ü cūdadır
Zülfüñ hevālarında ebr güft ü gūdadır
Ālūde etmesün diyü dāmān-ı pākiñi
Evsāḫ-ı rūyı dīde-i ter şüşt ü şudadır

25: RE, 156a; AE, 16a.
26: RE, 156a; AE, 16a.
27: RE, 156a; AE, 16a.
28: RE, 156a; AE, 16a.

29

feilātün/ feilātün/ feilün

Ada ister yeri Vehbīniñ tā
Ola hem ḥākimi hem voyvadası
Ada olmazsa eger olmalıdır
Adabāzārı yāḫūd Ḳuşadası

30

fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Ḫāne-i Vehbī Efendi'de olur
Yılda bir kez babalıḳ fırṭınası
Yedi gece yedi gün ḥükmi sürer
Babalıḳ ṣanki balıḳ fırṭınası

31

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Ṭurfa ʿālemdir bu kim her şe´yi nā-hem-vārdir
Her nesin fikr ü ḫayāl eylerse ādem böyledir
Baḥri ḳalḳup inmede berri bütün şīb ü firāz
Sāḥili hep girme cıḳma resm-i ʿālem böyledir

32

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

İnce naḳş oldı **Celālī** bu ḫariṭam şöyle kim
Dilberiñ zülfüñdeki mūlar daḫi şeydāsıdır
Ḫāl-i hindūveş vilāyetler diyü gösterdigim
Ol vilāyetlerde ki dilberlerin sevdāsıdır

29: RE, 156a; AE, 16a.
30: RE, 156a; AE, 16a.
31: RE, 156a; AE, 16a.
32: RE, 156b; AE, 16a.

33

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

Gecüp şebābı yine ḫūb olan zenān ü ricāl
Bahār ile güze beñzer ki āḫir olsa da ḫūb
Velī şebābı gecüb zişt olan ricāl ü zenān
Mis̱āl-i ṣayf ü şitādır degil ṣoñı merġūb

34

fāilātü/ mefāilü/ feilün

Pīş-gāh-ı ḥisār-ı Rūmiliden
Pādişāh-ı cihān idince güẕār
Nefy olındı ṭop atmadıḳlarıçün
Gitdi ṭop yolına āġā-yı ḥisār

35

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Derk ider cevriñ vefāya ḥikmet-i tercīḥini
Germ [ü] serd-i āh-ı ʿaşḳı fehm iden merd-i ẓarīf
Germī-i vuṣlat ḳılar bād-ı debūr-āsā saḳīl
Serdī-i hicrān ider bād-ı şimāl-āsā ḥafīf

36

mefūlü/ mefāīlü/ mefāīlü/ feilün

Īcād-ı suḥandan o ki maḥrūm ola ẕātı
Tezyīn-i cidār eyleye gayrın es̱eriyle
Beñzer añā kim kendi ola bī-recūliyet
Hem gerdege girmek dilese el ẕekeriyle

33: RE, 156b; AE, 16a.
34: RE, 156b; AE, 16a.
35: RE, 156b; AE, 16a.
36: RE, 156b; AE, 16a.

37

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Sāḥil-i rud-ı Küçükṣuda oturmışdı raḳīb
Dedi ol ṭıfla buyur kim ne güzel mevkᶜidir
Defᶜ içün şıḳlet-i murdārı dedim nev-restem
O küçük ṣuda büyük ṣu dökecek mevżiᶜidir

38

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

Ceküp enfiyye İstanbul'da sümkürdükce her enfiñ
Çıḳan ṣīti nihāde itdirirken penbe āẕāna
Ṣadā-yı Çaġlaġān Ṣaḥn-ı Kāġıdḫāne var olsun
Miṡāl-i zarta-i ḥallāc anı añlatmaz insāna

39

mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

O şehsüvārım edüp ᶜazm-i seyr-i Kūh-ı ᶜAlem
Gider yanında ayaḳdaşı da sıñarı gibi
Ḳılıc belinde ucı egri zīr-i kūnında
ᶜAlemṭaġı eteginde Ḳayışpıñarı gibi

40

mefāilün/ feilün/ mefāilün/feilün

Bütān-ı dehriñ o meşhūr şāᶜiyindendir
Ẓuhūr-ı ḫaṭṭı zamānıñ veḳāyiᶜindendir
Berāt-ı behcetidir ṣanma ḥaṭṭ-ı yek hafta
Berāt-ı evveliñ ammā ki zayiᶜindendir

37: RE, 156b; AE, 16a.
38: RE, 157a; AE; 16a.
39: RE, 157a; AE, 16a.
40: AE, 157a; AE, 16a.

41

mefūlü/ mefāīlü/mefāīlü/feilün

Mā-ḳahve binuşīm seher yek-fincān
Mānende-i rindān-ı ṣabūḥī-nūşān
Her ṣubḥ şeved āb-ı ḥayāt-ı ẓulumāt
Bā-āb-ı ḥāyāt-ı ẓulumāteş yeksān

42

mefūlü/mefāīlü/feūlün

Şeyṭānlıḳ ederler idi her dem
Al ḳahrāmān-ı zamān-ı pīşīn
Ol sırrdır eden İstanbul'da
Sūḳ-i ḳāhrāmānı pür-şeyāṭīn

43

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Sitānbul ḳālʿ asında ṭaşra çıḳmaḳ iḳtiżā etse
Ḳoparmaḳ güc gelür teymurı yüz biñ dürlü ʿ illetle
Ezelden baḥr olup limān olaydı bu maḥall farza
Sefāīn lenger atsaydı alurdı bunca zaḥmetle

44

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ey **Celālī** yine ṣad-pāye-i kilk-i mūyīn
Bu ḥariṭamda aḳarṣu gibi oldıḳda revān
İnce ince o ḳadar naḳış ile zeyn eyledikim
Bāġ-ı maʿ nī-veş eder bülbül-i ṭabʿ ı ḥayrān

41: RE; 157a; AE, 16a.
42: RE, 157a; AE, 16b.
43: RE, 157a; AE, 16b.
44: RE, 157a; AE, 16b.

45

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Maʿbed-i dilden olur vaḳiʿ-i rūḥaniyyet
Eyleyen cām-ı şarāb ile derūnıun rūşen
Cāhiliñ cāmiʿe cāmi dedigi gerçi ġalaṭ
Öyle cāmiʿler içün belki esahdır maʿnā

46

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/mefāīlü

Heb żarf-ı müstaḳardir ey ḫᵛāce bu felekler
Kevkebleri zamā´ir merciʿleri muḳadder
Nevres nigār-ı gül-rū pīşīnde köhne bānū
Evvel bahāra ḳarşu berdü'l-ʿacūza beñzer

47

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Az ʿaḳla iʿtibār ediyor ḥalḳı ʿālemiñ
Çoḳ ʿaḳl içün denilse de mānendidir yemiñ
Zīrā kenār-ı baḥre temāşāya gitmeyüp
Irmaḳ yanı mesīresidir ekser ādemiñ

48

feilātün/feilātün/feīlātün/feīlün

İki söz var feṣāḥatdir biri ṣarfa biri naḫve
Bilen vezn ü selāset ẕevḳini idrāk eder anı
Biri ferdī biri zevcī biri zāhid biri fāsıḳ
V'emme'l-emrü biṣ'-ṣıġa kān s̱edyāhü ḥoḳḳānī

45: RE, 157b; AE, 16b.
46: RE, 157b; AE, 16b.
47: RE, 157b; AE, 16b.
48: RE, 157b; AE, 16b.

49

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Yolda gördüm bir kişi bir merkeb üzre seyr eder
Başḳa merkeb üzre ol merkeb daḫi binmiş gider
Hem o başḳa merkeb āḫir merkeb üzre cilve-ger
Dört olur derler yine bir atlıdır eyler güẕer

50

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

Mis̱āl-i nehr-i Tuna çoşmuş idi enf-i zükām
Ki gāh bir ṭarafı işledi gehi aḫer
Hemān ki Sunne Boġazına döndi birṭarafı
O sedd olup Ḥıżr İlyāsa cānib-i diger

51

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

İbtidā-yı receb ü mevsim-i pāyīzde çarḫ
Ebr ile ʿarż edicek ṭanṭana-ı şemsiyye
Medd olundı dediler müddet-i ṣadr-ı Rūma
Dedim olmaz mı ziyāde sene-i şemsiyye

52

mefūlü/fāilātü/mefāilü/feilün

Pendik'de cümle beş gece yatdıḳ **Celālīyā**
Her gün çemen ṣafāsını etdik Temenye'de
İçdik şifalı içme ṣuyından sebū sebū
Ṣan bāde ṣundı muġbeçe-i gül-beden yede

49: RE, 157b; AE, 16b.
50: RE, 157b; AE, 16b.
51: RE, 158a; AE, 16b.
52: RE, 158a; AE, 16b.

53

mefāīlü/feilātün/ feʿul

Alup Egri Ḳapudan ḫāṣ etmek
Ṭoġrılınca yolına pāzārıñ
ʿAraba çignedi güldür güldür
Pide oldı ṣomūnı nā-çārıñ

54

mefāilün/feilatün/mefāilün/feilün

Degil taʿaddüdi cāʾiz imām olur vāḥid
Ki ḫāsdır aña miḥrāb önünde ḳılsa ḳıyām
Sütūnlar ki cevāmiʿde bī-nihāyetdir
Faḳat biri Ḫaṣeki cāmiʿnde oldı imām

55

mefāilün/feilatün/mefāilün/feilün

Bahār gerdegine yengedir şu berd-i ʿacūz
Ki baḫşiş aḳçasın almaḳ muḳarer oldı yine
Ṭonı çözüldi zemīniñ beli boşandı gögüñ
Nebāta ḥāmile ḳalmaḳ muḳarrer oldı yine

56

fāilātün/fāilātün/fāilün

Bāde üç desti vü dilber ḫande-rū
Çehresi gül misk ü ʿanber-ḫāl ü mū
İçdim öpdüm ḳoḳladım güldi dedi
Bu sebū se būse bu se bu se bū

53: RE, 158a; AE, 16b.
54: RE, 158a; AE, 16b.
55: RE, 158a; AE, 16b.
56: RE, 158a; AE, 16b.

57

mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿilün

ʿĀlem ki secencel-kede-i ādemiyāndır
Eşkāl-i şühūdu ṣuver-i ʿālemiyāndır
Ḳavs ü ḳuzaẖ olmaz mı kemer-beste-i ġayret
Kim çarẖ-i felek ebr ile dāmen-be-miyāndır

58

mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/fāʿilün

Ālāt-ı bezmi dün gice ẖavżın kenārına
Dizdik yem-i siyāh idi san ẖavż içinde mā
Mūm oldı varne nergile döndi kavarnaya
Manġalyelendi lūle-i çūb-ı duẖān añā

59

Yā Rab meded kon sulṭān-ı mārā
Cündeş muẓaffer ẖaṣmeş zebūn-ı bād
Baẖteş küşāde ʿaḳleş ziyāde
Tevfīḳ dāde ʿömreş füzūn-ı bād

60

mefʿūlü/fāʿilātü/mefāʿīlü/fāʿilün

Bir beste söyle muṭrib o nevreste üstine
Ol deste zülfle dil-i işkeste üstine
Olsun hem ince bel gibi naẓm-ı miyānıñ
Ġālib ẖayāli mıṣraʿ-ı berceste üstine

57: RE, 158b; AE, 16b.
58: RE, 158b; AE, 16b.
59: RE, 158b; AE, 16b.
60: RE, 158b; AE, 16b.

61

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/feilün

Geçmiş güzelim ṣarf okımaḳdan mey ile
Yoḳ meyli s̱ülās̱i vü mezīde aṣla
Āhund-ı girān-ten gelemez meclisine
İstes̱ḳale yestes̱ḳilu istis̱ḳālā

62

feilātün/feilātün/feilün

Ala aḳçayla rüftī sebze deyü
Ṣūretā olsada gıyāh gibi
Renc-i taṭhīri eyleyüp nādim
Güc gelür etdigiñ günāh gibi

63

Rubai

Ş'ol h̬āne ki sākin idi ṭağıstānī
Almaḳ diledik biz dah̬ı ol bünyānı
Ṭağıstānīye idi nisbeti cünkim
Ḳurd oğlını tevsīd ile aldıḳ anı

64

fāilātün/fāilātün/fāilün

Ḳıldı ihdā vāli-i ferh̬unde ẕāt
Çoḳ ẕahīre çend şāt ʿalā berāt
Bu ʿaṭayātı tezekkürle dedim
Bah̬şişāt u bah̬ş-i şāt ü bah̬şiş at

61: RE, 158b; AE, 16b.
62: RE, 158b; AE, 16b.
63: RE, 159a; AE, 16b.
64: RE, 159a; AE, 16b.

65

fāilātün/fāilātün/fāilün

Vaḳt-i seḥer dilber-i men şod bedīd
Goftem eyā neyyir-i ṣubḥ-ı ümīd
Çeşm-i bed ez-rūy-ı tü bādā baʿīd
SabbehakAllāhü sabāhe's-sāʿīd
Gūş beīn beyt-i köhnerā keşīd
H̬ande-künān goft-ı merā ān reşīd
Rū-yı bed ez-çeşm-i tü bādā baʿīd
SabbehakAllāhü sabāhe's-sāʿīd

65: RE, 159a; AE, 16b.

MÜFREDĀT

1

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Dili pür-ḫᵛāhiş ider dilber-i cār ebrūlar
Heves efzūn-ter olur erbaʿa-ı āḫirde

2

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Bu ḳaldı ġonçeler yadında destān-ı hezārāndan
Ez-īn cānib ḥikāyāt-ı dil-i nāşāda geldik biz

3

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Bizi ey şeyḫ irşād eyle bizden sen de ol irşād
Nicün her nev-civāna mā´iliz irşāda geldik biz

4

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Nīze-i iḳrār bihdir ḫırmen-i inkārdan
Ṣaġ söz yegdir sipāhīye çürük timārdan

(Farḳ olınmaz ṭabʿı ṭutdıḳça ṭutan ṭimārdan)

5

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ṣāḥibinde cemʿ ider ḥüsn-i ḥasen
Ḥüsn-i naġme ḥüsn-i ḫaṭṭ ḥüsn-i suḥan

Başlık: Müfredāt: RE’de yok.
1: RE, 160b; AE, 16b.
2: RE, 160b; AE, 16b.
3: RE, 160b; AE, 16b.
4: RE, 160b; AE, 16b.
5: RE, 160b; AE, 16b.

6

failatün/ failatün/ failün

Dirse istihzā yüzünden cā-sefīh
ʿAḳl ü ʿirfān ehline lā-be´si fīh

7

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ḳā´iliz tek yirimiz olsun derūn-ı yārda
Ḥālimiz ṣorṣun kenār-ı nāme-i aġyārda

8

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/fāilün

Resm-i küre-i kevn ü mekānı ṣatın aldım
Başdan başa gūyā ki cihānı ṣatın aldım

9

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Firengiñ ḳahvesiyle cins-i vāhiddir Yemen ammā
Ne ḥikmetdir bilinmez biri müshil biri ḳābıżdır

10

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/feūlün

Zāhid gelicek sāġarı dāmāna cekerler
Serd olsa hevā keştiyi līmāna çekerler

6: RE, 160b; AE, 16b.
7: RE, 160b; AE, 16b.
8: RE, 160b; AE, 16b.
9: RE, 160b; AE, 16b.
10: RE, 160b; AE, 16b.

11

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Kūnın ṣıḳarsa müşterī-i vuṣlatın n'ola
Ṣıḳmaḳla añlanur eyüsi hindūvāneniñ

12

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Der bürūdet gerden-i dilber dilem sūzān şeved
Der-zemistānhā mey bāyed ki tābistān şeved

13

feilatün/ feilatün/feilatün/ feilün

Rakībe āteş olup eyle kül kömür yüzini
Beyim kömür neye lāzım kül olmadan ġayrı

14

feilatün/mefāilün/feilün

Bāddan zülf-i yāri ḳıṣḳandım
Zülfden rūzigārı ḳısḳandım

15

fāilātün/feilātün/feilātün/fāʿlün

Felek-āsā kürevī ol büt-i naḥḥās ammā
Bir cihetden felek ol meh cihet-i āẖardan

11: RE, 160b; AE, 16b.
12: RE, 160b; AE, 16b.
13: RE, 161a; AE, 16b.
14: RE, 161a; AE, 16b.
15: RE, 161a; AE, 16b.

16

mefūlü/fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

Ol kātibiñ ṭabīʿ atı kim nā-saḳīm olur
Eṭrāf-ı kāğıd-ı raḳāmı müstaḳīm olur

17

mefūlü/ fāilātün/mefūlü/fāilātün

Defʿ i düşvār işi itme ʿ ameli sehl ise de
Yazmaḳ āsān olur ammā ḳazımaḳ müşkildir

18

mefūlü/fāilātü/ mefāīlü/ fāilün

Ṣevr-i felek ḳurıtdı giyāhın çemenleriñ
Gusāle baş ḫalīfesidir boş gezenleriñ

19

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

ʿ Aded-i rişte-i gīsūnı ḥesāb eyleyemez
Kātib ögrense de kerrātla fenn-i raḳamı

20

mefūlü/ mefāīlü/mefāīlü/feūlün

Berberlige tevbe dedirince çalışırdım
Bir kerre gögüs gögüse geleydim o güzelle

16: RE, 161a; AE; 16b.
17: RE, 161a; AE, 17a.
18: RE, 161a; AE; 17a.
19: RE, 161a; AE, 17a.
20: RE, 161a; AE, 17a.

21

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ayaḳapusı çünkim semt-i kūyıñdur Aya Yorgi
Ne yerde yād olınsañ derler anıñçün Aya Yorgi

22

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Etmiş su´āl o şūḫa raḳīb inḳıbāzdan
Vermiş Celālīyā hele ṣāfī cevāb oḫ

23

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Zen-i zāliñ olur rūyında mū-yı zülfi ḳılletle
Şebi noḳṣān gelür berdü'l-ʿacūzuñ rūza nisbeti

24

feilatün/ feilatün/ feilatün/ feilün

Yaḫ degil ṣayf ile germ-ülfetin unutdurdu
Şimdi her bāma şitā tersine mūm ṭutdurdu

25

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Oldu cüz çün vasat-ı *sūre-i Yūsuf*'da tamām
Ḳıssa nıṣfında da etse n'ola meddāḥ ārām

21: RE, 161a; AE, 17a.
22: RE, 161a; AE, 17a.
23: RE, 161a; AE, 17a.
24: RE, 161a; AE, 17a.
25: RE, 161a; AE, 17a.

26

mefʻūlü/fāʻilātü/ mefāʻīlü/ fāʻilün

Tesvīd-i ḫaṭṭı gezlik-i tīz-i tırāş ile
Ḥakk eyledik yeter ṣalıver de beyāża çek

27

fāʻilātün/fāʻilātün/fāʻilātün/fāʻilün

Mertebānīlerle faġfūrīleri temlīk edüp
Çıḳdı elmāsiyye pālūde sarāy-ı şāhdan

28

feʻilātün/feʻilātün/feʻilātün/feʻilün

Hele Beglerbegi Boġazici'niñ yegregidir
Ṭutalım her biri beg olsa bu begler begidir

29

mefʻūlü/fāʻilātü/mefāʻīlü/fāʻilün

Üc loḳma üstine iki ṣu ḳahve altıdır
Ol ḳahve üstine bu ḳāhve altıdır

30

feʻilātün/feʻilātün/feʻilātün/feʻilün

Merā ne-būdī-i rūz ü şeb-i vaṭan ġam nīst
Ki mihr ü māh-ı felek der-cihān be-her cā est

26: RE, 161a; AE; 17a.
27: RE, 161a; AE, 17a.
28: RE, 161a; AE, 17a.
29: RE, 161a; AE, 17a.
30: RE, 161a; AE, 17a.

31

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Baʿzı erbāb-ı ḳażā ʿāḳil-i ferzāne çıḳār
Baʿżısı resme müraʿāt ile dīvāne çıḳār

32

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ṭoḳuz dīvāne çıḳdıḳ olmadıḳ bir manṣıba nā´il
Bi'ḥamdil-lāh ḳurtulduḳ hele dīvān-ı ʿĀşir'de

33

mefūlü/ fāilātü/mefāīlü/feilün

Der tāb-ı ḥüsni ol bere-i nāzda gören
H̬ūrşīd-i āsumān-ı melāḥat ḥameldedir

34

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Sāḥa-i cevr ü sitemde türk ü tāzın istemem
Şehsüvārım merd ise gelsün Vefā meydānına

35

mefūlü/ fāilātü/mefāīlü/feilün

Der-dehr derān h̬āne ki mihmān ne bāşed
Cismist ki der-dāh̬il ū cān ne bāşed

31: RE, 161a; AE, 17a.
32: RE, 161b; AE, 17a.
33: RE, 161b; AE, 17a.
34: RE, 161b; AE, 17a.
35: RE, 161b; AE, 17a.

36

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

Sülük ṭutundı raḳibiñ kesilmedi ḫ̬ūnı
Sülüklü çeşmeye döndi bi-ʿāynih kūnı

37

Küfrede ḥaḳḳı sū´āl eyleseñ iḳrār eyler
Gösterir ḳıbleyi mīl-i siyeh-i ḳıble-nümā

38

mefūlü/fāilātü/mefāilü/fāilün

Nuḳle şarāb-ı nāb olıcaḳ yāre lebā
Öpdi mis̱āl-i ʿāşıḳ-ı dil-sūz leb lebi

39

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

Kūh-ı ʿAlem iken o kim zendeḳaya ẕāhibdir
ʿAceme bir ucı gitmiş cebel-i rāhibdir

40

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Bezirgān-ı cihāna ġıbṭa etmez merd-i deryā-dil
Ki keştī ġarḳ olur eks̱er ḳalur sandal selāmetde

36: RE, 161b; AE, 17a.
37: RE, 161b; AE, 17a.
38: RE, 161b; AE, 17a.
39: RE, 161b; AE, 17a.
40: RE, 161b; AE, 17a.

41

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/fāʿlün

Ebrūsına rādır dediyim tīġ demekdir
Sen ḥarf ṣanup uġrama buraya ḳażārā

42

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

ʿAdl ile cāy-ı ʿad[i]l dört ḳat olur ābādān
Dört vecihle oḳunur Nuşiverān-ı Baġdād

43

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/fāilün

Ṣūfiye düşüb Leh kölesi pür-veleh olmuş
Ol fāʿil olup ṣanki bu mefʿūlü-leh olmuş

44

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/fāilün

Der-kār-ı viṣāle ne gerek āh-ı nesīmī
Keştī ḳalafāt üzre iken yelken açılmaz

45

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Maṭar eyyāmı cevziñ oldıġı demdir ter ü tāze
N'ola bārān-ı İstanbul ekṣer gelse Terkoz'dan

41: RE, 161b; AE, 17a.
42: RE, 161b; AE, 17a.
43: RE, 161b; AE, 17a.
44: RE, 161b; AE, 17a.
45: RE, 161b; AE, 17a.

46

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Çekülür ḳarye-i Çengelle ṣafā-yı Ḳuleli
Terelellā yeleli hey terelellā yeleli

47

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Devr-i ḥüsnüñde **Celālī'**yi ḳoma bī-behre
Anı da pādişehim bir kesere ṣāb eyle

48

fāilātün/feilātün/feilātün/fāilün

Ḳurb-ı teşrīf-i Muḥammed verüp aẖyāra ẖurūş
Ḳıldı ẖāżır Ayasofiye'yi İstanyānoş

49

feilātün/mefāilün/feilün

Müteaʿdiyi eyledim ṭaʿrīf
Didi lāzım degil o şūẖ-ı ẓarīf

50

Fāilātün/feilātün/feilātün/fālün

Tenbeliñ keyfi gelür mi seḥeri varmayıcaḳ
Daltaban Çeşmesi'niñ ḳahvecisi Ḳaltabana

46: RE, 161b; AE, 17a.
47: RE, 161b; AE, 17a.
48: RE, 161b; AE, 17a.
49: RE, 161b; AE, 17a.
50: RE, 161b; AE, 17a.

51

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Gün tutulmaḳdır küsūf ü ay tutulmaḳdır ḫusūf
İkisi birden küsūfeyn oldı ey ṣāḥib-vuḳūf

52

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ḳurı sözle hora geçmezsiñ o ṭıfla ṣūfī
O seniñ gibi cebinden nice ʿāşıḳ çıḳarır

53

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Televvün üzredir ʿuşşāḳa dellāk-ı gül-endāmı
Bu ḥammāmıñ anıñçün Alaca Ḥammamdır nāmı

54

mefūlü/fāilātün/mefūlü/fāilātün

Gelmez ten-i semīnine nisbetle mānda fil
Ol şūḫ-ı Rūma dinse ʿaceb mi terandafil

55

feilatün/feilātün/feilātün/feilün

Ḳumda ḳalḳan diyerek çıḳma boġazdan cānā
Yedirirler yedi ḳumlarda saña ḳum havucu

51: RE, 162a; AE, 17a.
52: RE, 162a; AE; 17a.
53: RE, 162a; AE, 17a.
54: RE, 162a; AE, 17a.
55: RE, 162a; AE; 17a.

56

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

İki hemşīredir ol duḫter-i rūmıñ dü pistānı
İki hemşīre hem-şehrīsidir ġūyā ki fistānı

57

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/feūlün

Kāmil sözini bildiñ ise ṣorma özinden
Erbāb-ı kemāliñ özi maʿ lūm sözinden

58

mefāilün/mefāilün/feilün

Olur ṭıflıñ bebek yapmaġā meyli
Bebekdir gūyiyā ṭıflıñ ṭufeyli

59

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ṣanma destārına teldir dizilen dil-dārıñ
Şerer-i āteşidir āh-ı dil-i bīmārıñ

60

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ne ḳadar dūn ise cāmı yine mey nūş olınur
Bī- uṣūl olsa daḫi ḫūb ṣadā ġūş olınur

56: RE, 162a; AE, 17a.
57: RE, 162a; AE, 17a.
58: RE, 162a, AE, 17a.
59: RE, 162a; AE, 17a.
60: RE, 162a, AE, 17a.

61

feilātün/feilātün/feilün

Ḳıç degil Karadeñiz ṭalġasıdır
Ya Ḳırım ḫānlarınıñ ḳalʿasıdır

62

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ṭablasın midyeyle lebrīz eyleyüp māhī-firūş
Hem muḳaḳak hem müseddek hem müsemmek gösterür

63

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

O ferzend-i ʿacem-zāde ne zirzob kim dügünlerde
Raḳībi oynadır mānend-i zırtıllāh-ı kirmānī

64

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Oṭur kāşānede inme begim āhura ḳışdır bu
N'olur ḥālin Ḥācı Manṣūr eger derse ṣıḳıştır bu

65

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Ger defʿ i- ḫār-ı hicre olursa vesīl sil
Cūy-ı sirişki rāh-ı hevesde sebīl bil

61: RE, 162a, AE, 17a.
62: RE, 162a; AE, 17a.
63: RE, 162a; AE, 17a.
64: RE, 162a; AE, 17a.
65: RE, 162a; AE, 17a.

66

mefūlü/fāilātü/mefāilü/fāilün

Ṣayf içre heb şitā vü şitā içre ṣayf eder
Aḫvāl-i bāz-gūn-ı felek şimdi böyledir

67

Müneccim laf uçurmuş ikidir nesrī deyüp çarḫıñ
ʿAded daʿvāsın etmem nesr-i tahir nesr-ī vāḳiʿdir

68

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Esb-i ṭabʿa ne ḳadar gelse Sitanbul'da fütūr
Cüst ider nüzhet-i cūy-ı çemen-i Mīrāḫor

69

feilatün/ feilatün/ feilatün/ feilün

Cenevizlüde iken ismi imiş çünki Pire
Pire boldur it uyutmaz Ġalaṭa iş mi Tire

70

feilatün/ feilatün/ feilatün/ feilün

İşte nev-ḫaṭṭ ile vech işte ṣafā-yı cebhe
Kimi aḳdır kimi ḳare *veli küllin veche*

66: RE, 162a; AE, 17a.
67: RE, 162a; AE, 17a.
68: RE, 162a; AE, 17a.
69: RE, 162a; AE, 17a.
70: RE, 162b; AE, 17a.

71

mefailün/ mefailün/ mefailün/ mefailün

Şaḳın īṣāl-i seng-i ṭaʿndan erbāb-ı temkīne
Ki dīvāra eger bir ṭaş atarsañ saña ʿavdeyler

72

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Kimi der dögmege ḥammāma girdi kimimiz çimdik
Tenin gördük o şūẖ-ı zen-perestiñ cümleten çimdik

73

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Gelüb ẖaṭṭı ṭarīḳ-i Şām'ı ṭutdı ol gözi āle
Güzel maḥbūb idi vaḳtiyle ammā vardı Ḳarṭala

74

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Yazda dīvāre küşād eyleyelim revzenler
Ḳış gelince yine revzenleri dīvār edelim

75

mefūlü/ fāilātün/mefūlü/fāilātün

Çeşmim olur muzayyā sen meh-likāya ḳarşu
Mānend-i cām-ı bālā bedr olmış aya ḳarşu

71: RE, 162b; AE, 17a.
72: RE, 162b; AE, 17a.
73: RE, 162b; AE, 17a.
74: RE, 162b; AE, 17a.
75: RE, 162b; AE, 17a.

76

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Müşterisin kim ḳayıḳçı bir meh-i tābān bula
Ebleh-i bed-baẖtdır kim çağır İstanbul'a

77

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Yine nevbetle tertīb-i żiyāfet lāfın et cānā
Yalancı ṭolma senden benden olsun baḳlatü'l-humkā

78

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Şiʿr-veş tā ehl ü āhla keşf-i esrār eyleme
Maḥrem-i rāz eyle ancaḳ ehlini inşā gibi

79

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Olur taʿlīmde on fāʾīde zāʾid taʿallümden
Eder gūyā ifāde yāsı taʿlimiñ bu maʿnāyı

80

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

İmām olmış imāme her nişānı bir müzezzinden
Cemāʿat maʿadadane ṣalat eyler edā tesbīḥ

76: RE, 162b; AE, 17a.
77: RE, 162b; AE, 17a.
78: RE, 162b; AE, 17a.
79: RE, 162b; AE, 17a.
80: RE, 162b; AE, 17a.

81

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

Büyük sefīne ile seyr-i bahre ol ṭālib
Küçüklere oluyor eks̱erī hevā ġālib

82

mefāīlün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ḥımārıñ ḳubḥ-ı nefsi zā´il olmaz zīb ü ziynetle
Ki bi'ẕ-ẕāt aḥsen etmez ferve-i ḫarvānı Mervānı

83

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Sin ḳırḳa varmadın yürü Boġdan ṣafāsın et
Ey rind ẕevḳi ʿālem-i ābıñ o yaşdadır

84

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/feūlün

Mey rindiñ iderse içini Yaş diyārı
Tiryākide Afyonuñ olur ḳaraḥiṣārı

85

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/feūlün

Dil hücresin ol muġbeçe ḳılsun Tarabiyye
Sūfiye medārisle ʿulūm-ı ʿArabiyye

81: RE, 162b; AE, 17a.
82: RE, 162b; AE, 17a.
83: RE, 162b; AE, 17a.
84: RE, 162b; AE, 17a.
85: RE, 162b; AE, 17b.

86

mefāīlün/mefāīlün/mefāīlün/mefāilün

Hezār içün didi zāġa bir ermeni-i zegān
Nigāh olındı kızar ġonçe beyt-i Bāġdasar'a

87

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Bizim ḳavaḳ yili var başımızda ṭoġrı kelām
Varup Sitanbula poyraz ḳavaḳdan eyle selām

88

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

Alınca deste ider çünki lāf lāf kürek
ʿAcep mi kāfcılar eks̱er olsa lāf kürek

89

mefūlü/ mefāilün/ feūlün

Ol rütbe ḳavuḳ küçüldü şimdi
Kim başda ḳavuḳ ḳavuḳda tükme

90

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Ol şāh-ı ḥüsnüñ itse de ẖaṭṭıñ diken ẖayāl
Şāʿir o yāl ü bāl ile der şevketü'l-cemāl

86: RE, 162b; AE, 17b.
87: RE, 162b; AE, 17b.
88: RE, 162b; AE, 17b.
89: RE, 163a; AE, 17b.
90: RE, 163a; AE, 17b.

91

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ẓulmetiñ kesretine ġālib olur ḳıllet-i nūr
Bir küçük şemʿa eder ev ṭolusı ẓulmeti güm

92

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Devādır didiler geşt ü güẕārı defʿ-i sevdāya
Gezüb rūyāda kūh u deşti ol sevdā-yı defʿ etdik

93

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Ṭoydı żiyāfete o perī ṣuya girdi hem
Boġaziçi'nde Gökṣu Boġazı'nda ta gülū

94

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Çoḳ ṭurma evde gez yürü bayır cebel dime
Ḳış çoḳ da olsa diñleme çamur çepel dime

95

mefūlü/ mefāīlü /mefāīlü/feulün

Teftīh ile bih olsa da bih kabżı çekilmez
Ayva yeyüp eyvā demedense yememek yeg

91: RE, 163a; AE, 17b.
92: RE, 163a; AE, 17b.
93: RE, 163a; AE, 17b.
94: RE, 163a; AE, 17b.
95: RE, 163a; AE, 17b.

96

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ṭabiʿat lez̲z̲et almışdır ṭufūliyyetde ninniden
N'ola ḫaẓẓ eylese ṭabʿı beni ādem teġanīden

97

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Kerīmān-ı zamānıñ ḳaṭre-i iḥsānı deryādır
Ki bir fincān ḳahve şimdi muḥtāc-ı temennādır

98

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

ʿAraḳlar etdi rūyından ḳoyuldı ḫaṭṭa bī- pervā
Beni Āmir gibi kim Şām'a etmişlerdi istilā

99

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ḳızarup ḫālet-i rūzeyle ruḫ-ı zībāsı
Olmış ifṭāra müheyyā ramażān ḫelvāsı

100

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Bād aldı eñse cānibine zülf-i dilberi
Gūyā verā-yı Ḳāf'a melik atdı ejderi

96: RE, 163a; AE, 17b.
97: RE, 163a; AE, 17b.
98: RE, 163a; AE, 17b.
99: RE, 163a; AE, 17b.
100: RE, 163a; AE, 17b.

101

fāilātün/fāilātün/fāilün

Çiftleşüp uçdı berāber kelebek
Düşdiler var ise oldı inzāl

102

feilātün/feilātün/feilün

Ṭıflıken ey beşikin ṣalladığım
Büyümüşsün anasın falladıgım

103

mefailün/ mefailün/ mefailün/ mefailün

Küşād-ı kīse-i ʿiffet ki būy-ı meymenet dāred
Çü gül naḫl-i kerem der-bāġ-ı tībī menfaʿat dāred

104

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

O şūḫa ʿaşḳını ardından eyleyüp iẓhār
Ṭamar başı gözedir neyl-i vaṣla ʿāşıḳ-ı zār

105

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

Eder bahāneyi eṭraf-ı vaṣlına dīvar
Olınca bir güzeliñ semt-i kūyı Yārḥiṣār

101: RE, 163a; AE, 17b.
102: RE, 163a; AE, 17b.
103: RE, 163a; AE, 17b.
104: RE, 163a; AE, 17b.
105: RE, 163a; AE, 17b.

106

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ṣu lafẓın sudan almışlar seden suyı demekdir kim
Yemekden sonra üc ṣudan ziyāde içme sulṭānım

107

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Bizim evin ne ḳadar kim deliklerin ṭıḳasan
Yine içinde ḳışın rūzigār olur peydā

108

?

...[227]
Ey **Celālī** bu gice ben de anı tā-be sabah

109

feilātün/feilātün/feilün

Ne vezīr ü ne şehinşāh oñara
İş odur kim anı Allāh oñara

106: RE, 163a; AE, 17b.
107: RE, 163a; AE, 17b.
108: RE, 163b; AE, 17b.
[227] Beytin birinci mısraı eksiktir
109: RE, 163b; AE, 17b

110

fāilātün/fāilatün/fāilātün/fāilün

Her bir abdāla **Celālī** itdirir bir gūne dem
Bir giyehden böyle ḫāletler ġarīb esrārdır

111

mefūlü/mefāīlü/mefāilü/feūlün

Yārān mey içüb iskeleye gitdi **Celālī**
Ẓannım yine bir istife efşān idecekler

112

feūlün/feūlün/feūlün/feūl

Köpek ne dilenci ne zengīn arar
Kimiñ aġzı oynarsa ḳuyruḳ ṣalar

113

feilātün/ feilātün/feilātün/feilün

Ḫoş ṭutar nefsi gibi kelbi dahi merd-i ġayūr
Fi'l-ḥaḳīḳa hepimiz bir kapının yoldaşıyuz

114

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Çün dimāġ-ı ādeme her būydan vardır żarar
Anıñçün lāledir ezhār içinde muʿteber

110: RE, 163b; AE, 17b.
111: RE, 163b; AE, 17b.
112: RE, 163b; AE, 17b.
113: RE, 163b; AE, 17b.
114: RE, 163b; AE, 17b.

115

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/ feūlün

Yā hū yā ente dense yā bī-sebeb müsebbib
Maḥbūbdur o sözde ġa´ib sebeb muḥāṭab

116

mefāilün/feilātün/mefāilün/feilün

H̯arāccı-zāde bütüñ h̯aṭṭ-ı rū-yı rengīni
H̯arāc boġcasıdır mühr-i ḥāl ile memhūr

117

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Küşād-ı kise-i ẓālimde bū-yı menfaʿat yoḳdur
Belī ṭīb olmayan māl-i keremde meymenet yoḳdur

118

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Nukre-i şehvet bahādır vaṣla istibdālle
Dostluḳ ḳanṭārla alış veriş miṡḳālle

119

mefulü/ mefailü/ mefulü/ mefailün

Ey muṭrib-i h̯oş-naġme gū ser çi bihāhī gū
Her gāh ne gūyī ger gāhī vü be-gāhī gū

115: RE, 163b; AE, 17b.
116: RE, 163b; AE, 17b.
117: RE, 163b; AE, 17b.
118: RE, 163b; AE, 17b.
119: RE, 163b; AE, 17b.

120

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Etme tezyīn-i beden daḫleyler ebnā-yı zamān
Esfel-i dīvārda dāmen-şikāf eñser gibi

121

mefūlü/fāilātü/mefāilü/fāilün

Gerdūn eder mi meclis-i ʿirfānı bī-raḳīb
Birdir ḥurūf-ı lafẓ-ı raḳībā vü Bayḳara

122

mefūlü/fāilātü/mefāilü/fāilün

Ḫalḳın güzelce diñledigi ḫoş lāḳırdıdır
Bed ḳavli diñler olsa daḫi boş lāḳırdıdır

123

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Yaz güni ....cedir gerçi bedel poyrāza
Hele bir dürlü yaḳışmaz yalıda yelpāze

124

fāilātün/fāilatün/fāilātün/fāilün

Selefiñ vażʿını terk itme ḳızub külliyen
Ḳış gelüb revzeni cām eyler iseñ bir delik aç

120: RE, 163b; AE, 17b.
121: RE, 163b; AE, 17b.
122: RE, 163b; AE, 17b.
123: RE, 163b; AE, 17b.
124: RE, 163b; AE, 17b.

125

fāilātün/fāilatün/fāilātün/fāilün

Mālikān-ı naẓm o yolda buldılar ẕevḳ-i sülūk
Şöyle kim ol ẕevḳe nisbet *eyne ebnāü'l-mülūk*

126

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/fāilün

Bilmeyen ʿaks ile taʿlīm-i mücessemde ider
Dereye bahri aḳıtmış deyü taʿn üstādı

127

feilātün/feiāltün/feilātün/feilün

Dil-i ehl-i suḥan aḥbābı biraz maʿnādır
Kim gelür şāʿire bir ḳac şuʿarādan ġayrı

128

müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün

Ḳalbi zücācın kesr ider bevvāb geh geh ṭālibiñ
Virmez mi reddinden ḫaber züccācı İbni Ḥācib'iñ

129

mefulü/ failatü/ mefailü/ failün

Eyler ekall-i ʿiddet-i maḫlūleyi beyān
Zen dūstī tefaḳhudur kar-ı suḳayan

125: RE, 163b; AE, 17b.
126: RE, 163b; AE, 17b.
127: RE, 164a; AE, 17b.
128: RE, 164a; AE, 17b.
129: RE, 164a; AE, 17b.

130

mefāilün/feilātün/mefāilün/feīlün

Ẓurūfı kāfiyede Vālidī-veş ögretmiş
Ki ḫᵛāce baḫs̱-i ledeyde dimiş o şūḫa veled

131

?

Çūb-ı duḫān içün ġaṣb olur olup o şūḫ
Leymunī-i müferriḥi gösterdi āteşi

132

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

İnfiʿāl eyler raḳībi görse erbāb-ı suḥan
Gül-beden ḫaṭṭ eylemez bebġa belī meşhūrdır

133

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Bu merākib-ḫāne-i dünyānıñ olur ʿādeti
Biri ẓaḥmet çekmeyince biri görmez rāḥati

134

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Kirpi dürzī nām gebriñ ḳalpaġında igneler
Dürzi başı olmalı kirpi deyü telmīḫ eder

130: RE, 164a; AE, 17b.
131: RE, 164a; AE, 17b.
132: RE, 164a; AE, 17b.
133: RE, 164a; AE, 17b.
134: RE, 164a; AE, 17b.

135

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Dem-i vaṣlıñ henüz girdi şebi dirken ṣabāḥ irdi
Zihī aḫşām idi ol dün zihī bayrām idi ol gün

136

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Soldaki vīrāneyi ḳatmaḳdan ehven ḫāneye
Saġdaki maʿmūreyi almaḳdır ehven ḫāneye

137

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

ʿĀşıḳāne naẓm-ı dil-sūzın yazub bülbülleriñ
Naḫl-i gülde her varaḳ döndi ġazel yapraġına

138

mefūlü/mefāīlü/mefāīlü/feilün

Ḥarīm-i baġa bülbüller gül-i nāzende[ler] geldi
Bahāra sūr içün sāzende vü bāzendeler geldi

139

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Dāneler kim devr içün tesbīḥe miṣkabdır
Bir medār üzre dönerler ḥurde kevkebdir bütün

135: RE, 164a; AE, 17b.
136: RE, 164a; AE, 17b.
137: RE, 164a; AE, 17b.
138: RE, 164a; AE, 17b.
139: RE, 164a; AE, 17b.

140

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Kelām-ı sāde naḳş olsa ne ġam şarḳı vü mānīler
Ḫayāl-i dilberān etmez mi maʿnīdār ü rengīn-ter

141

mefāilün/ mefāilün/mefāilün/mefāilün

Temevvüc eyledikçe ḳalbe olmaz mı ṣafā-baḫşa
Verā-yı Balṭa Limānı'nda bu dil-cū yem-i ḫaḍrā

142

fāilātün/feilātün/faʿlün

Ḳosṭa yellense düzülmiş derler
İt oṣurduḳça yalān söylerler

143

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/feūlün

Sükkān-ı Firikā'ya yeter şāhid-i merdī
Eyler Urupa cilve-i taṣvīr-i temelluḳ

144

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Zen eger bined be-dest-i şehvereş āyīne-rā
B'işkened der-āyīne tā ʿaks-i ḫodrā n'engered

140: RE, 164a; AE, 17b.
141: RE, 164a; AE, 17b.
142: RE, 164a; AE, 17b.
143: RE, 164a; AE, 17b.
144: RE, 164a; AE, 17b.

145

mefūlü/mefāīlü/mefāīlün/fāilün

Bildim ḫaṭ ü ḳaddinden o şūḫ Erḳadiyyeli
Püsküllü fesli işlemeli Aḥmediyyeli

146

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Serv-i nāz-ı çemen-i ʿişve-serā-yı ḫūbı
Naḫl-i nāzende ḫırām-ı ḥarem-i ḥüsn ü cemāl

147

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Sever İstinye gül-zārın ḥisār-ı hoş-hevādan çoḳ
Bu bāġıñ bülbülünde belli kim çoḳluḳ ṭabiʿat yoḳ

148

Bāġbān ṣanma yıḳan bülbüldür
Ḫānümān-ı güli güldür güldür

149

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ḫᵛāce o Leh şūḫına naḫv okudur pür-veleh
Birine fāʿil deriz birine mefʿūlün leh

145: RE, 164b; AE, 17b.
146: RE, 164b; AE, 17b.
147: RE, 164b; AE, 18a.
148: RE, 164b; AE, 18a.
149: RE, 164b; AE, 18a.

150

mefāīlün/mefāīlün/mefāīlün/mefāīlün

Ruṭūbet bes-büved faṣl-ı zemistān hem çünīn bāyed
Yaḫ u berf ü gil efzūnī-i bārān hem çünīn bāyed

151

mefūlü/mefāilün/mefūlü/feūlün

Serd-āb-ı iḥtiyālda ol māh-ı sim-keş
Paslandı çün raḳīb ile germ-ābe pāklar

152

mefūlü/mefāilün/mefūlü/feūlün

Murād ṣu ise Sulṭānaḥmed'e gidelim
Ṣucı Murād'dan āb-ı Fırātı nūş edelim

153

mefūlü/fāilātü/mefāīlü/feūlün

Seslendirir ṣanavberi hem itdirir ḫırām
ʿArż eyler agır ezgi sabā fıstıkī maḳām

154

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Bilmem ol ḥelvāyī-i pālūde-ten hayrānını
Eylemez mi baḳlavayı ḳaymaġına oḳlava

150: RE, 164b; AE, 18a.
151: RE, 164b; AE, 18a.
152: RE, 164b; AE, 18a.
153: RE, 164b; AE, 18a.
154: RE, 164b; AE, 18a.

155

fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

İşte manġalyada ḳahve üşüme ḳānġālda
Manġāla oyna miçom pīş-geh-i manġālda

156

müfteilün/mefāilün/müfteilün/mefāilün

Gözliye gözliye seni pişdi dil intiẓārla
Döndi derūn-ı sīnemiz gözlemeci dükkānına

157

feilatün/ feilatün/ feilatün/ feilün

Dedim becid mi o ṭıfla ḳırāʿat-i ebced
Ẓarīf imiş dedi ḫᵛāce becid degil ebced

158

feilātün/mefāilün/feilün

Zen-i dünyā uġurludur çarḫa
Sürüyor devr-i devletin ḥālā

Medḥiyye-i muḫtaṣar

mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

1. Muḥibbān-ı ḫulūṣ endīşeden bir ẕāt ile vaḳtā
   Edince bezm-i ülfetde rüsūm-ı ṣoḥbeti icrā

2. O ṣoḥbet ẕikr-i aṣḥāb-ı mürüʹvetle güẕār etdi
   Daḫi kimdir dedim bu vaṣf ile mevṣūf ola āyā

155: RE, 164b; AE, 18a.
dk. Söyle tārīḫin Celālī çeşme-sārıñ geldi mā/ Şol bir şeydirki maʿnāsına, AE, Yok.
156: RE, 164b; AE, 18a.
157: RE, 164b; AE, 18a.
158: RE, 164b; AE, 18a.
Medḥiyye-i muḫtaṣar: RE, 165b, AE, 18a.

3. Dedi bu cümledendir ol semiyy-i mefḫar-ı ʿālem
Ki bir ġāzī vezīre ketḫüdā-yı bābdır ḥālā

4. Vezīr-i bī-muʿadil ḳapudān pāşā-yı deryā-dil
Sevāb-endīşe düstūr-ı ġazā-pīşe Ḥasan Pāşā

5. Aña versün selāmet eylesün hem-vāredir sıḥḥāt
Ayırmasun bunı da ḫıẕmetinden ḫażret-i mevlā

6. Bu demde himmet-i lutfyıla düstūr-ı zī-şānıñ
Egerçi ḫᵛāce-gānī rütbesi ḳadrin eder āʿlā

7. Zamān-ı sāye-i memdūd-ı iḥsānında dersün ḥaḳ
Daḫi bundan ziyāde nice cāhdır rütbe-i vālā

Luġaz

fāilātün/fāilātün/fāilün

1. Ol nedir kim cismi vardır ismi yoḳ
Ademīdir hem ekalldir ṣanma çoḳ

2. Eldedir yaḫūd ayaḳda dā΄ima
Ġayrı yerde olmaz aṣla rū-nümā

3. Ṣāḥibi nā-cāre etmez fā΄ide
Ẕātına dinse ʿacep mi zā΄ide

4. Fā΄īde etmezse hem vermez żarar
Olsa da zā΄īd anıñçün kim arar

5. Sahibi andan eder ʿahẓ-ı lāḳab
Kim naẓar ḳılsa aña eyler ʿaceb

6. Müttehid her işde iḫvānı ile
Şeş cihetden añla imkānı ile

Luġaz: RE, 166b; AE, 18a.

Luġaz-gūne

feilātün/feilātün/feilātün/feilün

1. Ol nedir gāh s̱elās̱in olur ol gāh noḳṣān
   Görinür hem sülüsan içre sülüsde sülüsān

Beyān-ı Elvān-ı Mücessem

fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

1. Ey eden saṭḥ-ı ṣaḥā´ifde mücessem resmin
   Boyalardan boyadı reng ile ver ḥüsn ü bahā

2. Dude lahuri çivid istiviç aşu zirnih
   Pute lamba ṣarısı hem daḫi laʿl-i zībā

3. Ezmek ister ṣuyla seng-i evvelkileri
   Pute lambā ṣarısın fūrice nerm eyler mā

4. Laʿli ezdir ṣatana soñra biraz içlerine
   Važʿ-ı žamġ eyle velī ḳıl üçini müstesna

5. Biri lāhūrī çividdir pute lamba birisi
   Laʿle ḫod ḳoydı ṣatan bunlara žamġ olmaz hā

6. Ya ki žamġıñ yirine beyža beyāẓın ayırup
   Şöyle kesdirmeli kim ḳalmaya ġılẓet aṣlā

7. Żamġa muḥtāc olan eşyāya anı važʿ eyle
   Ola ḥaḳḳınca nümāyende ḫuṣūṣā deryā

8. Pute lāmba ile çivīdden yeşili terkīb et
   Resm-i eşçār ile taṣvīr-i fežāya ammā

9. Ġayrıdan farḳa sögüt ıḫlāmur eşçārından
   Pute lambayla gerek Bec cividinden ḥaḍrā

Luġaz-gūne: RE, 167b; AE, 18a.
Beyān-ı Elvān-ı Mücessem: RE, 167b; AE, 18a.

10. Līk ṣalkım ṣöġüd olmaz bu söġüd de dāḫil
O da lāhūrī çivīd le olur ey naḫl-i vefā

11. Daḫi bayırla çayır aḫżarına katmalıdır
İḳtiżāsınca sefīdāç ki süsti ḫoş ola[228]

12. Altıdır maddesi biri buluṭ birisi ṭaġ
Biri yār biri deñiz taḳımıdır biri binā[229]

13. Biri eşçār ki bu altıda üstād olanıñ
Ḳāmet-i ṭabʿı olur ḥilʿat-i taḥsīne sezā[230]

14. Yapdırup istedigiñ ḳıṭʿada çār çūpesini
Gerüp asdārı çiriş birle yapışdır ālā

15. Çerçeve kağıdı kim ola beyāż-ı Ceneviz
Ṣu ile ışladup ahar ile ilsak et añā

16. Ḳıl o ḳaġıdlara ammā ḳurudukdan soñra
Sāde bekmezle niçe boya boyarlarsa ṭılā[231]

17. Resm ü naḳş et nice etdi ise Rūmānīler
Reh-i Efrence sülūk etme ki yoḳ anda ṣafā

[228] 11. dk., RE; AE.
[229] 12. dk., RE; AE.
[230] 13. dk., RE; AE.
[231] 16. dk., AE.

SONUÇ

Divan şiirinin hem biçim hem içerik anlamında kendini yenilediği 18. yüzyılın sonlarında yetişmiş bir sanatkâr olan Ebubekir Celalî, devrinin yenileşme eğilimlerine bağlı kalmış bir sanatkâr olarak değerlendirilebilir. Öncelikle biçimde ve divan tertibinde farklı olan şair, kaside formunda şiir yazmamış ancak yazdığı tarih manzumelerinin büyük bir kısmını küçük kasideler şeklinde tasarlanmıştır. Diğer manzumelerinin şekil özelliklerinde geleneğin belirlediği ölçülere sadık kalan Ebubekir Celalî, özellikle musammatlarında ve gazellerinde şekilden ziyade kullandığı üslûbuyla dikkat çeker.

Ebubekir Celalî, mahallîleşme akımı içerisinde yer alan ve büyük ölçüde Bosnalı Alaeddin Sabit, Sünbül-zâde Vehbî, Sürûrî mektebinin takipçisi durumunda olan bir şairdir. Gazellerinin çoğunun bu şairlere göndermelerle dolu olması ayrıca adı geçen şairlerin gazellerini tanzir edişi bu etkinin açık göstergesi durumundadır. Ayrıca hezliyat başlığı altında değerlendirilebilecek gazellerinde Sürûrî gibi ‘Hevâyî’ mahlasını kullanmayı tercih etmesi diğer bir dikkat çekici özelliktir.

Aruz veznine hâkim olan Ebubekir Celalî’nin şiirlerinde ciddî aruz hatalarına rastlanmaz. Şairin vezni zorlayarak kaleme aldığı beyitler bir-iki taneyi geçmez.

Şairin şiirlerinde kullandığı üslûp ise dikkat çeker. Tarih manzumelerinde nazım ile nesir arasında, sade, ancak bir o kadarda dikkatli ve keyif verici bir dil kullanan şair, diğer manzumelerinde ise sanatlı ve işlenmiş bir dil kullanır. Musammatları ve gazelleri okuyucuya daha fazla zevk veren zekâ oyunlarına sahiptir. Gazelleri, rindane, âşıkane ve şûhane tarzda olup bu şiirlerindeki rahatlık ayrıca dikkat çeker.

Ebubekir Celalî şiirlerindeki unsurları kullanmak açısından çoğu zaman geleneğe bağlı bir şairdir. Orijinal ifadelerin yanı sıra belirli bir unsuru geleneğin dışına taşarak kullandığı durumlarda ise yapaylığa ve zorlamaya düşmez. Günlük ifadeleri ve özellikle argoyu bayağılığa düşmeden kullanan şair kimi zaman gündelik hayattan tipleri de şiirinde figür olarak kullanır. Ancak bu tip şiirleri çoğu zaman için

muğlak bir özellik gösterir. Ayrıca şairin şiirlerinde geçen unsurların değişik alanlarda ve fazla sayılarda olması şairin kültür birikiminin bir göstergesidir.

Şiirin teorik bilgisini, hayâl gücünün derinliği ve söyleyiş gücünün inceliğiyle birleştiren Ebubekir Celalî Divanı bugün zevkle okunabilecek beyitlere sahiptir. Bizce devrinde fazla tanınmamış olması ve kaynaklarda devrin ikinci sınıf şairleri arasında başarısız bir şair olarak kabul edilmesi Ebubekir Celalî'nin yaşadığı devrin şair kadrosunun zenginliyle ilgilidir. Gerek şiirindeki akıcılık ve fonetik uyumlar, gerek sanatlı söyleyişleri gerekse derin kültür birikimini yansıtan beyitleriyle Ebubekir Celalî, 18. yüzyılın sonlarında yetişmiş başarılı şairlerden birtanesidir.

KAYNAKÇA

"Celalî", Haz.: Belirtilmemiş, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, (1977), C: 2, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 29.

Abdü'l-fettah Şefkat-i Bağdadi, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, No: 770.

AÇIKGÖZ, Namık, (1999), *Kahvenâme: Klasik Türk Edebiyatında Kahve*, Akçağ Yayınları, Ankara.

AKAY, Hasan, (1997), *Fatih'ten Günümüze Şairlerin Gözüyle İstanbul*, C: 1-2, İşaret Yayınları, İstanbul.

AKBAYAR, Nuri, (2001), *Osmanlı Yer Adları*, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.

AKKUŞ, Metin, (2000), *Divan Şiirinde İnsan 1: Dinî Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi-Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum.

AKKUŞ, Metin, (2005), *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum.

AKSOY, Ömer Asım, (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C: 1-2, 7. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

AKSOYAK, İsmail Hakkı-Macit, Muhsin, (2006), "Edebî Sanatlar", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 4. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara.

AKSUN, Ziya Nur, (1994), *Osmanlı Tarihi*, C: 2-3, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

AKTUNÇ, Hulki, (2008), *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, 5. Baskı, YKY, İstanbul.

AKÜN, Ömer Faruk, (1994), "Divan Edebiyatı", *DİA*, C: 9, İstanbul, s. 389-427.

ALUS, Sermet Muhtar, (2004), "Çubuk", *Ehl-i Keyfin Kitabı*, Kitabevi, İstanbul, s. 307-310.

Ârif Hikmet Bey, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, No: 789.

ARİSTOTELES, (2002), *Poetika*, Çev.: İsmail Tunalı, 10. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

AYDEMİR, Abdullah, (2005), *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, 4. Baskı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 47-55.

AYNUR, Hatice, (2005), *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları Tezler-Yayınlar-Haberler Toplu Sayı 1990-2005*, HAB-Mas Matbaacılık, İstanbul.

AYVAZOĞLU, Beşir, (2000), *Kuğunun Son Şarkısı*, 2. Baskı, Ötüken Neşriyât, İstanbul.

BAKTIR, Mustafa, (1988), "Afyon", *DİA*, C: 1, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 442-443.

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey-Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı, (2007), Haz.: Ali Şükrü Çoruk, 3. Baskı, Kitabevi, İstanbul.

BANARLI, Nihat Sami, (2001), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C: 2, M.E.B. Basımevi, İstanbul.

BAYKARA, Tuncer, (1982), "Osmanlı Tarihi-1774'den Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar", *Anadolu Uygarlıkları*, C: 4, Görsel Yayınlar, b.y.y., s. 734-741.

BEYATLI, Yahya Kemal, (2002), *Kendi Gök Kubbemiz*, 3. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

BEYATLI, Yahya Kemal, (2008), *Eski Şiirin Rüzgârıyle*, İstanbul Fetih Cemiyeti İkitsadî İşletmesi, İstanbul.

BİLGEGİL, Kaya, (1989), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*, 2. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.

BOZKURT, Fuat, (2006), *Türk İçki Geleneği*, Kapı Yayınları, İstanbul.

CEBECİOĞlU, Ethem, (2005), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 3. Baskı, Anka Yayınları, İstanbul.

CENGİZ, Halil Erdoğan, (1986), "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı* 415-416-417, s. 291-429.

CEYLAN, Ömür, (2000), *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul.

CEYLAN, Ömür, (2005), *Böyle Buyurdu Sûfî: Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları*, Kapı Yayınları, İstanbul.

CEYLAN, Ömür, (2007), *Kuşlar Dîvânı: Osmanlı Şiir Kuşları*, 2. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.

CEZVİYYE, İbnü'l-Kayyim El, (2005), *Sevenlerin Bahçesi: Aşka ve Âşıklara Dair*, 2. Baskı, Ahsen Yayınları, İstanbul.

COŞKUN, Menderes, (2008), *Sözün Büyüsü: Edebî Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, (1986), "Kaside", *Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı* 415-417, s. 17-77.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, (1998), *Divanlar Arasında*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, (2001), *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, Kitabevi, İstanbul.

ÇELEBİ, Asaf Halet, (2002), *Dîvân Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, Ankara.

ÇELEBİOĞLU, Amil, (1998), "Harflere Dair", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları,* M. E. B. Basımevi, İstanbul, s. 599-606.

ÇELTİK, Halil, (1998), "18. yy. Tezkirelerindeki Divan Şairleri", *The Journal Of Turkish Studies-Hasibe Mazıoğlu Armağanı* 22-2, s. 49-85.

ÇETİN, Nihat Mustafa, (1991), "Aruz", *DİA*, C: 3, Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 424-437.

DEVELLİOĞLU, Ferit, (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, 23. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

DİLÇİN, Cem, (1986), "Divan Şiirinde Gazeller", *Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı* 415-416-417, s.78-247.

DİLÇİN, Cem, (2000), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5. Baskı, Ankara.

DOĞAN, Ahmet, (2005), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

DOĞAN, Muhammet Nur, (2002), *Fuzulî Leylâ ve Mecnûn-Metin, Düzyazıya Çeviri, Notlar ve Açıklamalar*, 2. Baskı, YKY, İstanbul.

Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslam Kültür Tarihi İle İlgili Eserler Ansiklopedisi, Haz: Ali Rıza Karabulut, Ahmet Tufan Karabulut, C: 1-6, Kişisel Yayınlar, Kayseri.

EKSEN, İlhan, (2008), *İstanbul'un Tadı Tuzu*, Everest Yayınları, İstanbul.

ERALP, Tahir Nejat, (1993), *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silâhlar*, AKM Yayını, Ankara.

ERGUN, Saadettin Nüzhet, (1977), *Türk Şairleri*, C : 2, b.y.y., y.e.y.

Esad Mehmed Efendi, *Bağçe-i Safâ-Endûz,* Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 4040.

Esrar Dede ve Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye, (2000), Haz.: İlhan Genç, AKM Yayını, Ankara.

FAYDA, Mehmet-Koçak, Muhsin, (2007), "Ömer", *DİA*, C: 34, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 44-53.

FAYDA, Mustafa, (1994), "Ebûbekir", *DİA*, C: 10, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 101-108.

FAYDA, Mustafa-Kandemir, Yaşar-Durmuş, İsmail-Özel, Ahmet-Topaloğlu, Bekir-Dönmez, İbrahim Kafi-Çağrıcı, Mustafa-Çelebi, İlyas-Uludağ, Süleyman-Durmuş, İsmail-Kanar, Mehmet-Uzun, Mustafa-Toker, Halil-Serin, Muhittin-Özcan, Nuri-Avcı, Casim-Bırışık, Abdülhamit-Görgün, Hilal, (2005), "Muhammed", *DİA*, C: 30, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 408-481.

FIĞLALI, Ethem Ruhi-Kandemir, Yaşar, (1989), "Ali", *DİA*, C: 2, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 371-378.

FİKRET, Tevfik, (2001), *Rübâb-ı Şikeste*, (Tıpkıbasım), Haz. Abdullah Uçman, Çağrı Yayınları, İstanbul.

GÖKÇAY, Gülsen, (1964), *XVIII. asrın ilk yarısında Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi. (Danışman. Dr. Bekir Kütükoğlu)

GÖLPINALI, Abdülbaki, (1985), *100 Soruda Tasavvuf*, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

GÜFTA, Hüseyin, (2004), *Divan Şiirinde İlim*, Akçağ Yayınları, Ankara.

GÜLER, Zülfü, (2006), *Divan Şiirinde Peygamber Hikâyelerine Telmihler*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Malatya.

HALAÇOĞLU, Yusuf, (1982), "Osmanlı Tarihi-Başlangıçtan 1774'e kadar", *Anadolu Uygarlıkları*, C: 4, Görsel Yayınlar, b.y.y., s. 697-711.

HAMMER, B. Joseph Von Purgstall, (1991), *Büyük Osmanlı Tarihi*, C: 7-8-9, Çev.: Vecdi Bürün, İkra Okusan, İstanbul.

HARMAN Ömer Faruk-Çelebi, İlyas-Uzun, Mustafa, (2000), "Îsâ", *DİA,* C: 22, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 465-475.

HARMAN, Ömer Faruk F., (1994), "Dâvud", DİA, C: 9, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 21-24.

HARMAN, Ömer Faruk, (2000), "İlyâs", *DİA*, C: 22, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 160-162.

HARMAN, Ömer Faruk, (2000), "İncil", *DİA*, C: 22, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 270- 276.

HARMAN, Ömer Faruk, (2004), “Meryem”, *DİA*, C: 29, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 236-242.

HARMAN, Ömer Faruk, (2007), “Nûh”, *DİA*, C: 33, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 224-227.

HARMAN, Ömer Faruk-Topaloğlu, Bekir, (1993), “Cehennem”, *DİA*, C: 7, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.225-233.

HARMAN, Ömer Faruk-Uzun, Mustafa, (2000), “İbrahim”, *DİA*, C: 20, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 266-273.

HORATA, Osman, (2006), “Nedîm’den Sürûrî’ye Mahallî / Folklorik Söylem: Klâsik Estetikte Çözülüşün Şok Dalgaları”, *Türk Edebiyat Tarihi*, C: 2, Edt. Talat Sait Halman, Osman Horata, Yakup Çelik, Nurettin Demir, Mehmet Kalpaklı, Ramazan Korkmaz, Öcal Oğuz, İstanbul.

HÜREL, Haldun, (2008), *Semtleri, Mahalleleri, Caddeleri ve Sokaklarıyla İstanbul’un Alfabetik Öyküsü*, İkarus Yayınları, İstanbul.

İLHAN, Suat, (1999), *Türk Askerî Kültürünün Gelişmesi ‘Kutsal Ocak’*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

İPEKTEN, Haluk, (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, M. E. B. Basımevi, İstanbul.

İPEKTEN, Haluk, (1999), *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

İPEKTEN, Haluk-İsen, Mustafa-Akkuş, Metin-Karabey, Turgut, (1987), “XVIII. Yüzyıl Divân Edebiyatına Toplu Bakış”, *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 6, Ötüken Neşriyat-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 193-203.

İPEKTEN, Haluk-İsen, Mustafa-Akkuş, Metin-Karabey, Turgut, (2004), “Agehî”, *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 4, Ötüken Neşriyât-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 19-21.

İPEKTEN, Haluk-İsen, Mustafa-Toparlı, Recep-Okçu, Naci-Karabey, Turgut, (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yayınları, Ankara.

İŞLİ, Emin Nedret, (1999), *İstanbul’da Gömülü Şairlerin Mezar Kitabeleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. (Danışman: Prof. Dr. Ali Alparslan)

İZ, Fahir-Kut, Günay, (1985), “Divan Edebiyatına Giriş”, *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 1, Ötüken Neşriyât-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 219.

KABAKLI, Ahmet, (2003), *İstanbul Güldestesi*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

KABAKLI, Ahmet, (2005), *Türk Edebiyatı*, 13. Baskı, C: 2, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul.

KAM, Ömer Ferit, (2003), *Âsâr-ı Edebiye Tedkikâtı-Divan Şiirinin Dünyasına Giriş*, Haz. Halil Çeltik, M. E. B. Basımevi, İstanbul.

KARATAŞ, Turan, (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

KARTAL, Ahmet, (1998), *Klâsik Türk Şiirinde Lâle*, Akçağ Yayınları, Ankara.

KESTELLİ, Raif Necdet, (2004), *Resimli Türkçe Kamus*, Haz: Recep Toparlı, Bilge Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen, TDK Yayınları, Ankara.

KIRAN, Yavuz Selim, (2008), *İnsanlığın Bitmeyen Merakı: Fal ve Falcılık*, Işık Yayınları, İstanbul.

KOCAKAPLAN, İsa, (2002), *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, 3. Baskı, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, (1964), *Türk Edebiyatı Tarihi-Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili, Tenkidi,* 2. Baskı, Edebiyat Yayınevi, Ankara.

KOLLEKTİF, (1987), *Ana Britannica: Genel Kültür Ansiklopedisi*, C: 1-22, Ana Yayıncılık, İstanbul.

KOLLEKTİF, (1993), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C: 1-9, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

KOMİSYON, (1991), *Fâtih Camiileri ve Diğer Tarihî Eserler*, Türkiye Diyanet Vakfı Fâtih Şubesi Yayınları, İstanbul.

KÖKSAL, Mehmet Akif , (2004), *Peygamberler Tarihi*, C: 1, 8. Baskı, Ankara, s. 87-113.

KÖSOĞLU, Nevzat, (2004), "Başlangıçtan Onüçüncü Yüzyıla Kadar Türk Dünyası: Devlet", *Büyük Türk Klâsikleri*, C: 1, Ötüken Neşriyât-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, s. 9-10.

Kuran-ı Kerim Lugati ve İlâvelerle Mu'cemü'l-Müfehres, (2007), Haz.: Mahmut Çanga, Timaş Yayınları, İstanbul.

Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, (2006), 3. Baskı, Haz.: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

KURNAZ, Cemal, (1996), *Hayâlî Bey Divanı Tahlili*, M.E.B. Basımevi, İstanbul.

KUTLU, Şemsettin, (1981), *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 114-115.

KÜLEKÇİ, Numan, (2003), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

LEVEND, Agah Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı*, 4. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.

LEVEND, Agah Sırrı, (1998), *Türk Edebiyat Tarihi*, C: 1, TTK Yayınları, Ankara, s. 24.

MACİT, Muhsin, (1996), *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

MACİT, Muhsin-Soldan, Uğur, (2004), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.

MENGİ, Mine, (2000), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 5. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

MENGİ, Mine, (2000), "Divan Şiiri ve Bikr-i Mana", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 22-30.

MENGİ, Mine, (2000), "Eski Edebiyatımızdaki Bazı İnsan Tipleri", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 203-220.

MERMER, Ahmet-Keskin, Neslihan Koç (2005), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Mütercim Asım Efendi, (Ths.), *El-Okyanusü'l-Basit fi Tercümetü'l-Kamusü'l-Basit*, (Tıpkıbasım), Asitane Kitabevi, İstanbul.

NACİ, Muallim, (2006), *Lugat-i Naci*, (Tıpkıbasım), 5. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Nedîm Divanı, (1997), Haz.: Muhsin Macit, Akçağ Yayınları, Ankara.

NEVAYİ, Ali Şir, (1993), *Mîzânü'l-Evzân*, Haz.: Kemal Eraslan, AKM Yayını, Ankara.

OKUYUCU, Cihan, (2004), *Divan Edebyatı Estetiği*, L & M Yayıncılık, İstanbul.

ONAY, Ahmet Talat, (2000), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz.: Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara.

ORTAYLI, İlber, (1994), *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Turan Kitabevi, Ankara.

ORTAYLI, İlber, (2001), "Kadı", *DİA*, C: 24, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖZGÜL, Metin Kayahan, (2006), *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle*, Hece Yayınları, Ankara.

ÖZKAYA, Yılmaz, (2008), *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu*, YKY Yayınları, İstanbul.

PAKALIN, Mehmet Zeki, (2004), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C: 3, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul.

PALA, İskender, (1999), *Âh mine'l-Aşk*, Ötüken Neşriyât, İstanbul.

PALA, İskender, (2001), "İstanbul: Divan Edebiyatında İstanbul", *DİA*, C: 23, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 284-285.

PALA, İskender, (2002), *Divan Edebiyatı*, 4. Baskı, L & M Yayıncılık, İstanbul.

PALA, İskender, (2003), "Divan Şiirinde Haliç", *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, L & M. Yayıncılık, İstanbul, s. 99-110.

PALA, İskender, (2003), "İskender mi Zülkarneyn mi ?", *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, L & M Yayıncılık, İstanbul, s. 285-315.

PALA, İskender, (2003), *Fatih'in Şiirleri*, Family Finans Kurumu Yayınları, İstanbul.

PALA, İskender, (2007), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 17. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.

RASİM Ahmet, (2002), *Osmanlı Tarihi*, C: 3-4, Emre Yayınları, İstanbul.

REDHOUSE, Sir James Wilheim, *Turkish And English Lexicon*, 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul.

REMZİ, Hüseyin, (1305), *Lugat-i Remzi*, C: 1-2, Matbaa-i Hüseyin Remzi, İstanbul.

SAMİ, Şemseddin, (1996), *Kâmusu'l-Âlâm*, (Tıpkıbasım), Kaşgar Neşriyât, Ankara.

SAMİ, Şemseddin, (1998), *Kâmus-ı Türkî*, (Tıpkıbasım), Alfa Kitabevi, İstanbul.

SARAÇ, Mehmet Ali Yekta, (1999), "Divan Tahlilleri Üzerine", *İlmî Araştırmalar* 8, s. 209-219.

SARAÇ, Mehmet Ali Yekta, (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yayınevi, İstanbul.

SEZER, Sennur, (1998), *Osmanlıda Fal ve Falnameler*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

STEİNGASS, F., (2005), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (Tıpkıbasım), Çağrı Yayınları, İstanbul.

SÜREYYA, Mehmed, (1996), *Sicill-i Osmanî*, C: 2, Haz.: Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

ŞAHİN, M. Süreyya-Topaloğlu, Bekir, (1993), "Cennet", *DİA*, C: 7, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 374-386.

ŞEHSUVAROĞLU, Haluk, (Ths.), *Asırlar Boyunca İstanbul*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, (1995), *Klâsik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakîb'e Dair*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, (1996), *Klasik Osmanlı Edebityatı Tiplerinden Sûfî yahut Zâhid Hakkında*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla.-Kartal, Ahmet, (2005), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1997), *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 8. Baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

TANRIKORUR, Çinuçen, (2005), *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TARLAN, Ali Nihat, (1937), *Metinler Şerhine Dair*, y. e. y., İstanbul.

TARLAN, Ali Nihat, (2004), *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, (2005), *Tarih İçinde Türk Edebiyatı Tarihi*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

TOLASA, Harun, (2001), *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

TOPALOĞLU, Bekir, (1989), "Allah: Sıfatları", *DİA*, C: 2, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 486-498.

TÖKEL, Dursun Ali, (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar: Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

TUMAN, Mehmet Nail, (2001), *Tuhfe-i Nâilî: Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz: Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
TUNCER, Hüseyin, (2001), *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*, Ders Kitapları A. Ş., İstanbul, s. 582.
ULUDAĞ, Süleyman, (1999), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 4. Baskı, Marifet Yayınları, İstanbul.
UZUN, Mustafa, (2002), "Kuran: Edebiyat", *DİA*, C: 26, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 414-417.
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1978), *Osmanlı Tarihi*, C. 4-1/2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
ÜNAL, Sadettin-Yaşaroğlu, Kâmil-Uzun, Mustafa, (2001), "Kâ'be", *DİA*, C: 24, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 14-25.
ÜNVER, İsmail, (1993), "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *AÜDTCF Türkoloji Dergisi* 11, s. 51-89.
ÜSTÜNER, Kaplan, (2007), *Divan Şiirinde Tasavvuf '14 ve 15. Yüzyıl Divanlarına Göre'*, Birleşik Yayınevi, Ankara.
ÜZGÖR, Tahir, (1978), *17., 18., 19. Yüzyıl Eski Türk Edebiyatı*, Toker Yayınları, İstanbul.
ÜZGÖR, Tahir, (1990), *Türkçe Divan Dîbâceleri*, KTB Yayınları, Ankara.
Velâyetnâme, (2007), Haz.: Hamiye Duran, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 634-645.
YAVUZ, Hilmi, (2004), "Bir Enfiye Denemesi", *Ehl-i Keyfin Kitabı*, Haz.: Fatih Tığlı, Kitabevi, İstanbul, s. 362.
Yeni Tarama Sözlüğü, (1983), Haz.: Cem Dilçin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
YILMAZ, Mehmet, (1992), *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
YÜCEL, Ünsal,(1999), *Türk Okçuluğu*, AKM Yayını, Ankara.
ZAVOTÇU, Gencay, (2006), *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.